Iulian Boldea
Cornel Sigmirean
Dumitru-Mircea Buda
(Editors)

Paths of Communication in Postmodernity

SOCIAL SCIENCES

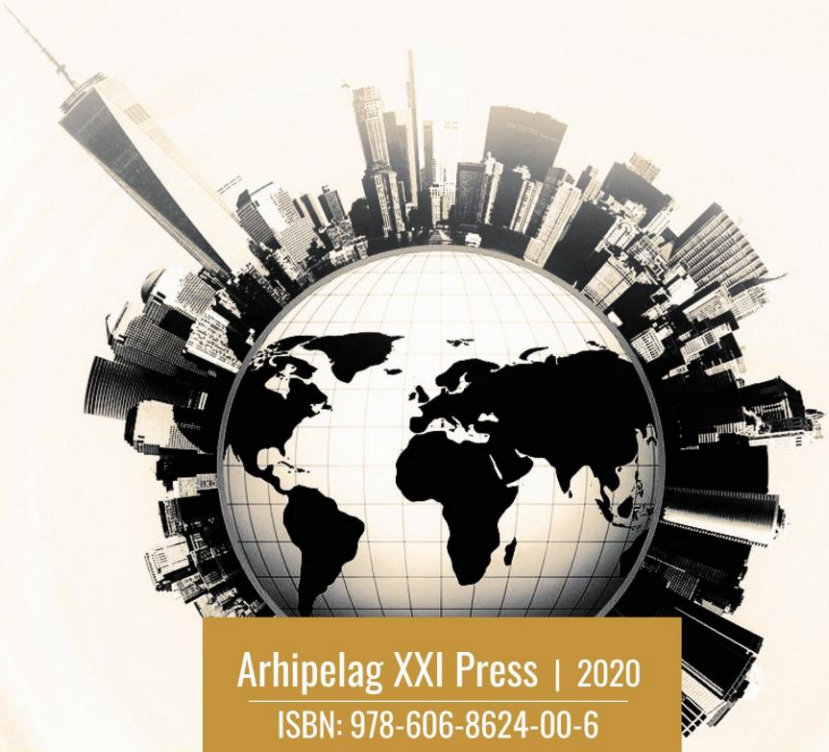

Arhipelag XXI Press | 2020
ISBN: 978-606-8624-00-6

Date: 24-25 October 2020

Location: „DIMITRIE CANTEMIR" University, Tîrgu Mureș

PATHS OF COMMUNICATION IN POSTMODERNITY
Section: Social Sciences

ISBN: 978-606-8624-00-6

Edited by:
The Alpha Institute for Multicultural Studies
Moldovei Street, 8
540522, Tîrgu Mureș, România
Tel./fax: +40-744-511546
Email: iulian.boldea@gmail.com
Published by:
"Arhipelag XXI" Press, Tîrgu Mureş, 2020
Tîrgu Mureş, România
Email: tehnoredactare.gidni@gmail.com

Table of Contents

PROVISIONS AND EFFECTS ON PUBLIC PROCUREMENT IN THE CONTEXT OF THE SARS-COV 2 PANDEMIC
CARMEN COMANICIU
PROF., PHD, „LUCIAN BLAGA" UNIVERSITY OF SIBIU 7

ATMOSPHERIC PROTECTION - BETWEEN REALITY, POLICIES AND STRATEGIES
LUCREȚIA DOGARU
PROF., PHD, UMFST TÂRGU MUREȘ 15

THE EUROPEAN UNION INVOLVEMENT IN NUCLEAR POLICY AND IN THE FIGHT AGAINST CHEMICAL AND BIOLOGICAL WEAPONS
LUCREȚIA DOGARU
PROF., PHD, UMFST TÂRGU MUREȘ 24

THE AMERICANIZATION OF EUROPE?
NICOLAE IUGA
PROF., PHD, ASSOCIATE RESEARCHER GR. I, „CONSTANTIN RĂDULESCU-MOTRU" PHILOSOPHY INSTITUTE, ROMANIAN ACADEMY 33

CONSIDERATIONS ON THE IMPORTANCE OF ERGONOMICS IN HUMAN RESOURCE MANAGEMENT IN WORKPLACES DESIGN
PETRUȚA BLAGA
PROF., PHD, UMFST TÎRGU MUREȘ 40

SUSTAINABLE DEVELOPMENT THROUGH DIGITAL STRATEGY
LAURA-MARIANA CISMAȘ, MARIANA NAGY, OLIMPIA-NELIANA TUDUR
PROF. PHD, WEST UNIVERSITY OF TIMIȘOARA, PROF. PHD, „AUREL VLAICU" UNIVERSITY OF ARAD, PHD STUDENT, WEST UNIVERSITY OF TIMIȘOARA 47

THE POTENTIAL OF WINE TOURISM IN VRANCEA COUNTY
ALEXANDRU NEDELEA, GINA BORDEA
PROF. PHD, UNIVERSITY OF BUCHAREST, TEACHER, "SIMION MEHEDINȚI" HIGH SCHOOL, VIDRA, VRANCEA 52

SACRED MATHEMATICS IN CUSANIAN THINKING
ADRIANA CÎTEIA
ASSOC. PROF., PHD, „OVIDIUS" UNIVERSITY OF CONSTANȚA 62

ORGANIZING DELEGATED FINANCIAL CONTROL
ANIȘOARA BĂBĂLĂU
ASSOC. PROF., PHD, UNIVERSITY OF CRAIOVA 67

THE SECULARIZATION OF CONTEMPORARY SOCIETY. CHALLENGES AND OPPORTUNITIES FOR CHRISTIAN CHURCHES
SORIN BĂDRĂGAN
ASSOC. PROF., PHD, UNIVERSITY OF BUCHAREST 73

DIVORCE WITH AN ELEMENT OF FOREIGNNESS
OANA VOICA NAGY
LECTURER, PHD, „DIMITRIE CANTEMIR" UNIVERSITY OF TÂRGU MUREȘ 80

SOME CONSIDERATIONS ON THE PRINCIPLES GOVERNING THE INSTITUTION OF ADOPTION
IOANA RALUCA TONCEAN LUIERAN
LECTURER, PHD, „DIMITRIE CANTEMIR" UNIVERSITY OF TÂRGU MUREȘ 86

THE EUROPEAN MIGRANT CRISIS AND THE CHALLENGES OF MULTICULTURALISM
ARTHUR MIHĂILĂ
LECTURER, PHD, "BABEȘ-BOLYAI" UNIVERSITY OF CLUJ-NAPOCA 95

MEASURES OF DISCIPLINING CHILDREN - COVERAGE AND CONTEXT
ANDRA MARIA BREZNICEANU
LECTURER, PHD, UNIVERSITY OF CRAIOVA 103

THE WORKING WORD: DEATH
HORIA VICENȚIU PĂTRAȘCU

LECTURER, PHD, POLITEHNICA UNIVERSITY OF BUCHAREST.....110

INFLUENCES OF THE MARKETING ENVIRONMENT ON THE ROMANIAN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS MARKET

LAURENȚIU-FLORENTIN STOENICĂ

LECTURER, PHD, „ARTIFEX" UNIVERSITY OF BUCHAREST 120

THE TOURIST POTENTIAL IN THE NEAMŢ REGION AND THE DEVELOPMENT STRATEGIES

DOINA GURIȚĂ

LECTURER, PHD, „PETRE ANDREI" UNIVERSITY OF IAŞI 129

THE LEGAL AND PERSONAL CHARACTER OF THE MAINTENANCE OBLIGATION PROVIDED IN THE NEW CIVIL CODE

IOAN MICLE

LECTURER, PHD, "AUREL VLAICU" UNIVERSITY OF ARAD.....137

CLASSIFICATIONS – PHILOSOPHY AND LOGIC

NIADI-CORINA CERNICA

LECTURER, PHD, „ȘTEFAN CEL MARE" UNIVERSITY OF SUCEAVA.....150

*Abstract: Classifications, which are a problem in logic, have a great interest in philosophy. ..*150

SOCIAL RESPONSIBILITY IN COOPERATIVE BANKS

IOANA – RALUCA DIACONU, BOGDAN – ANDREI TILIUȚĂ

ASSIST. PROF., PHD, „ALEXANDRU IOAN CUZA" UNIVERSITY OF IAȘI , PHD STUDENT, „ALEXANDRU IOAN CUZA" UNIVERSITY OF IAȘI....154

THE PERILS OF A LEGAL MIND

CODRIN CODREA

ASSIST. PROF., PHD, „ALEXANDRU IOAN CUZA" UNIVERSITY OF IAȘI 164

SOME GENERAL ASPECTS REGARDING ROYALTY-RELATED RIGHTS

IONELA CECILIA ȘULEA

ASSIST. PROF, PHD., „DIMITRIE CANTEMIR" UNIVERSITY OF TÂRGU MUREȘ.....171

CONSIDERATIONS ON THE ROLE OF THE ROMANIAN INTELLIGENCE SERVICE IN THE FIELD OF NATIONAL SAFETY

COSTICĂ CIOCAN

PHD STUDENT, „ALEXANDRU IOAN CUZA" UNIVERSITY OF IAȘI.....181

EUROPEAN UNION IN THE FIGHT AGAINST TERRORISM -DIRECTIVE (EU) 2017/451 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL OF 15 MARCH 2017 ON COMBATING TERRORISM AND REPLACING COUNCIL FRAMEWORK DECISION 2002/475/JHA AND AMENDING COUNCIL DECISION 2005/671 /JHA

COSTICĂ CIOCAN

PHD STUDENT, „ALEXANDRU IOAN CUZA" UNIVERSITY OF IAȘI.....186

REGIONAL OUTPUT AND LABOR MARKET RESILIENCE IN ROMANIA 193

ADRIAN BODEA

PHD STUDENT, „ALEXANDRU IOAN CUZA" UNIVERSITY OF IAȘI.....193

THE POWER OF A VOICE, RACHEL CARSON AND THE ECHO OF HER BOOK IN OUTLINING THE FIRST IDEAS OF AMERICAN INSTITUTIONALIZATION OF ENVIRONMENTAL LAW ADMINISTRATION

CRISTINA M KASSAI

PHD STUDENT, ,,ANDREI RĂDULESCU" LEGAL RESEARCH INSTITUTE OF ROMANIAN ACADEMY, BUCHAREST.....202

CORONAVIRUS CRISIS - OPINIONS AND IMPLICATIONS IN STIGLITZ'S VISION

VASILICA MARIANA BÎGEA

PHD STUDENT, ASE.....207

A BRIEF JOURNEY INTO THE "BLACK BOX" OF THE MIND – A CRITICAL APPROACH OF SOME BEHAVIORISTIC CLASSICAL ASSUMPTIONS

FLORIN GEORGE POPOVICI

PHD STUDENT, „ȘTEFAN CEL MARE" UNIVERSITY OF SUCEAVA.....212

HISTORICAL AND IDENTITY ASPECTS OF THE ROMANIAN COMMUNITY IN HUNGARY
IUDIT CĂLINESCU
PHD STUDENT, WEST UNIVERSITY OF TIMIȘOARA 220
ROMANIAN INTELLECTUALS AND CULTURE IN CONTEMPORARY HUNGARY
IUDIT CĂLINESCU
PHD STUDENT, WEST UNIVERSITY OF TIMIȘOARA 231
SCHOOL - A METAPHYSICAL PERSPECTIVE ON EDUCATION 241
LAVINIA NAN 241
PHD STUDENT, TECHNICAL UNIVERSITY OF CLUJ NAPOCA 241
CONSENT TO MEDICAL ACT- A CRIMINAL PERSPECTIVE APPROACH
NELU DORINEL POPA
PHD, „DIMITRIE CANTEMIR" UNIVERSITY OF TÂRGU MUREȘ 247

EVALUATION OF THE STATE OF ROMANIA'S FISCAL INTEGRATION IN THE EUROPEAN UNION THROUGH NOMINAL FISCAL CONVERGENCE CRITERIA
ALINA GEORGETA AILINCĂ
3RD DEGREE RESEARCHER, CENTRE FOR FINANCIAL AND MONETARY RESEARCH "VICTOR SLĂVESCU", BUCHAREST 254
INTERNATIONAL TAXATION. PRESENT AND FUTURE
NICOLETA MIHĂILĂ
SCIENTIFIC RESEARCHER III, PHD, CENTRE FOR FINANCIAL AND MONETARY RESEARCH „VICTOR SLĂVESCU" 278
TEXT AND CONTEXT IN LAW INTERPRETATION
ALEXANDRU SAVA
SCIENTIFIC RESEARCHER III, PHD, ROMANIAN ACADEMY, IAȘI 287
SUSTAINABILITY STRATEGIES TO ACCELERATE THE IMPLEMENTATION OF THE CIRCULAR MODEL AT SME LEVEL
GABRIELA- CORNELIA PICIU
SCIENTIFIC RESEARCHER II, PHD, CENTRE FOR FINANCIAL AND MONETARY RESEARCH ,,VICTOR SLĂVESCU" 295
ADVERTISING-THE HEART AND THE SOUL OF COMMERCE. EXTRACTS FROM THE OFFER OF OLTENIA ECONOMICĂ PERIODICAL JOURNAL
GEORGETA GHIONEA
SCIENTIFIC RESEARCHER III, PHD, "C. S. NICOLĂESCU-PLOPŞOR" INSTITUTE FOR RESEARCH IN SOCIAL STUDIES AND HUMANITIES FROM CRAIOVA, OF THE ROMANIAN ACADEMY 302
EXISTENTIAL AUTHENTICITY FACING POSTMODERNITY
IONUȚ BÂRLIBA
SCIENTIFIC RESEARCHER III, PHD, „GH. ZANE" INSTITUTE OF ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH, IAȘI 312
CONTEMPORARY COSMOPOLITAN JUSTICE: CORE ASPECTS
LAVINIA ANDREEA CODREA
SCIENTIFIC RESEARCHER, PHD, ROMANIAN ACADEMY, IAȘI BRANCH, „GH. ZANE" INSTITUTE OF ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH 320
THE SOCIAL IMPACT OF THE CONSTRUCTION SECTOR IN ROMANIA
MIRCEA-IOSIF RUS
SCIENTIFIC RESEARCHER III, NATIONAL INSTITUTE FOR RESEARCH AND DEVELOPMENT IN CONSTRUCTIONS, URBAN PLANNING AND SUSTAINABLE SPATIAL DEVELOPMENT ,,URBAN INCERC", CLUJ-NAPOCA 330
LEGISLATIVE MODERNIZATION ON HISTORICAL VIEW (THE MIDDLE OF XVIII-TH CENTURY- THE FIRST HALF OF THE XIX-TH CENTURY)
ALEXANDRA NACU
MA STUDENT, UNIVERSITY OF CRAIOVA 335
TUDOR VLADIMIRESCU AND THE QUESTION OF THE MODERN LAW
FLORIN F NACU

SCIENTIFIC RESEARCHER III, PHD, "CS NICOLĂESCU-PLOPȘOR" SOCIAL HUMANISTIC RESEARCH INSTITUTE, CRAIOVA, ROMANIAN ACADEMY.....341

FREEDOM AND LUCIDITY. THE NEW DILEMMAS OF THE LIVING LAW

BRÎNDUȘA GOREA

PROF., PHD, „DIMITRIE CANTEMIR" UNIVERSITY OF TÂRGU-MUREȘ.....346

APPEAL AGAINST THE TITLES OF THE TAX CLAIM. INADMISSIBLE ACTIONS FORMULATED DIRECTLY IN COURT.

EUGENIA IOVĂNAȘ

ASSOC. PROF., PHD, „AUREL VLAICU" UNIVERSITY OF ARAD.....355

FISCAL INTEGRATION - THE GERM OF A POSSIBLE FISCAL UNION IN THE EUROPEAN UNION

IONEL LEONIDA

3RD DEGREE SCIENTIFIC RESEARCHER, CENTRE FOR FINANCIAL AND MONETARY RESEARCH "VICTOR SLĂVESCU", ROMANIAN ACADEMY...362

PROTECTION OF HUMAN RIGHTS WITHIN THE EUROPEAN UNION

ADRIAN-CLAUDIU STOICA

ASSOC. PROF., PHD, UNIVERSITY POLITEHNICA OF BUCHAREST.....371

VIOLENCE BASED ON IDENTITY - SOURCE OF THE GENOCIDE. INTERDISCIPLINARY APPROACHES

ALINA GENTIMIR

ASSISTANT PROFESSOR, DR., "ALEXANDRU IOAN CUZA" UNIVERSITY, IASI.....379

PROVISIONS AND EFFECTS ON PUBLIC PROCUREMENT IN THE CONTEXT OF THE SARS-COV 2 PANDEMIC

Carmen Comaniciu
Prof., PhD, „Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract: Considering that in the Europe 2020 strategy, public procurement has a particularly important role, the pandemic caused by the SARS-COV 2 virus has led the European Commission to provide a series of guidelines designed to ensure the provision of protective equipment and vital medical supplies in all Member States, in terms of quality and safety. Without claiming a comprehensive approach, through this article we will highlight the defining elements of public procurement (tendering procedures; value limits; participation in procedures; evaluation of tenders; award of contracts) and examples of good practice from EU Member States for rapid insurance with goods and services of the sanitary units during the health crisis.

Keywords: public procurement; health crisis; safety and quality; flexibility; alternative and innovative solutions

1. Introduction

Public procurement has always been a complex issue, and the results have had a significant impact on the efficient and effective way of conducting public sector activities. In the current context of the pandemic caused by the SARS-VOC2 virus, the European Commission's major priorities are to protect the health and well-being of all citizens, by using all tools to ensure the ease of supply of medical equipment and materials (European Commission, 2020a).

Ensuring efficiency in public procurement by public sector capacity (low or high) should ensure the correlation between legislation, best practices and results. If at the level of many states the correlation between practices and results is visible, the correlation between legal provisions and results is less visible (Bosio, Djankov, Glaeser and Shleifer, 2020). For this reason, simplicity, flexibility and a real balance between objectives must be key words in EU regulations / recommendations / guidelines for public procurement (Arrowsmith, 2020).

Through this article we will highlight, on the one hand, the general coordinates of public procurement in the medical sector, and on the other hand, the particularities in the context of the current health crisis. Without claiming a comprehensive approach, we will take into account the provisions and recommendations of the European Commission and identify successful actions in the supply / procurement of sanitary materials and equipment at the level of EU Member States.

2. The main features of public procurement in the field of health

The importance of public procurement in the European Union derives from the large sums that public authorities spend on procurement of goods and services, (especially in areas of major importance, namely health and education), quality of service provided by these authorities depends very modern purchasing and the management thereof. Thus, for the proper use of public funds, transparency, non-discrimination, fair competition and efficient management are the basic principles found in the EU Public Procurement Directives. (European Commission, 2020b).

The six strategic priorities pursued by the European Commission (European Commission, 2017) to improve actions / activities in the field of public procurement refer to:

(i) the role of strategic public procurement for central and local governments in achieving the objectives of the circular economy; (ii) increasing the professionalism of staff directly involved in public procurement; (iii) facilitating companies' access to public procurement, including SMEs; (iv) accessibility, integrity and transparency of data and information; (v) remodeling public procurement systems and their digital transformation; (vi) increasing the role of joint procurement, especially in strategic areas.

We believe that, in addition to these general characteristics, the following should be taken into account for public procurement in the field of health:

- Economic, social and ecological responsibility must make its mark on public procurement strategies and practices, their sustainability being a real global challenge for all sectors, especially that of health (Etse, McMurray and Muenjohn, 2020).
- Whereas medical procurement has a significant share in the budget of each hospital in terms of healthcare expenditure and the success in the healthcare sector depends heavily on innovation, requires that national procurement system take account of these features, so political constraints and pressure to reduce costs do not represent impediments to providing high quality health care (Miller and Lehoux, 2020).
- Taking into account the purpose and strategies related to innovation and industrial policy in recent years, public procurement is considered a key factor in promoting innovation (Uyarra et. all, 2020).
- In some cases, clinical and physiological information may be supplemented by information received from patients regarding the positive impact of certain devices / medical equipment on health. Thus, the results reported by patients in terms of the effectiveness of certain medical devices can be taken into account in the context of public procurement in the medical field, and the value of equipment must take precedence and not their price. (Weszl, Rencz and Brodszky, 2019).
- Recently, there has been a positive impact of public-private partnerships (PPPs) in the field of public health procurement. Thus, based on studies, the benefits of PPPs are related to: reduced acquisition costs, better risk management, increased efficiency, sustainability and quality (Mudyarabikwa, Tobi and Regmi, 2017).
- The use of econometric methods in identifying the correlation between the costs of purchasing medical devices and the quantity purchased can lead to a reduction in price discrimination. (Cavaliere, Crea and Cozzi, 2018).
- The appropriate use of risk management methods in the case of long-term concession contracts (Ghazali and Kabir, 2009) allows the appropriate establishment at the level of health units of the interdependence between control, analysis, administration and management.

3. European Public Procurement Legislative Framework in the context of the COVID-19 crisis

At EU level, public procurement directives have been designed to achieve a well-regulated, open and competitive procurement market for the efficient and effective use of public funds. Three directives are currently in force, namely: the Classic Procurement Directive (Directive 2014/24 / EU of the European Parliament and of the Council of 26 February 2014 on public procurement); Sectoral Contracts Directive (Directive 2014/25 / EU of the European Parliament and of the Council of 26 February 2014 on procurement by entities operating in the water, energy, transport and postal services sectors); Concession Contracts Directive (Directive 2014/23 / EU of the European Parliament and of the Council of 26 February 2014 on the award of concession contracts).

As public procurement plays a particularly important role in the Europe 2020 strategy, the performance of public procurement among EU Member States (European Commission, 2020e) is monitored annually, based on the score assigned to 12 indicators (Single bidder; No

calls for bids; Publication rate ; Cooperative procurement; Award criteria; Decision speed; SME contractors; SME bids; Procedures divided into lots; Missing calls for bids; Missing seller registration numbers; Missing buyer registration numbers). Indicators with reference to competition, transparency and market access (Single bidder, No calls for bids and Publication rate) are the most important, as they are based on the basic principles of public procurement. According to the report on the procurement performance of EU Member States for 2019 (European Commission, 2020e), the following can be found: (i) the grade unsatisfactory has been awarded to Austria, Cyprus, the Czech Republic, Greece, Italy, Malta, Portugal, Romania, Slovenia and Spain; (ii) the average grade was awarded to Belgium, Bulgaria, France, Germany, Hungary, Ireland, Luxembourg, the Netherlands, Poland and Slovakia; (iii) the satisfactory rating has been given to Croatia, Denmark, Estonia, Finland, Latvia, Lithuania, Sweden and the United Kingdom; (iv) for the Single bidder indicator, only Sweden recorded a value of ≤ 10%, obtaining the satisfactory rating, the rest of the Member States having unsatisfactory values, the highest being found in the Czech Republic and Poland; (v) the No calls for bids indicator has been rated satisfactory in 14 Member States and the Publication rate indicator in 10 Member States; (vi) good results were recorded on the Award criteria and Decision speed indicators, with the satisfactory rating being obtained by 20 Member States and 22 Member States respectively; (vii) Finland is the only Member State which has not registered any indicator as unsatisfactory, and Latvia is the Member State that has registered the satisfactory rating at 10 of the 12 indicators.

Emergency situation created by the current pandemic has led the European Commission to issue guidelines on the use of the public procurement framework, whereas Member States need to adopt fast and smart solutions for providing sanitary equipment and materials.

Thus, according to the European Commission Communication (European Commission, 2020f), the health crisis brings flexible public procurement options and mechanisms, namely:

- The sudden and widespread appearance of the COVID-19 health crisis allows public purchasers to significantly reduce deadlines in the case of open or restricted procedures, respectively: for the open procedure the usual minimum time limit of 35 days can be reduced to 15 days; for the restricted procedure, stage 1 - Application for participation, the usual minimum period of 30 days may be reduced to 15 days; for the restricted procedure, stage 2 - Submission of the tender, the usual minimum period of 30 days may be reduced to 10 days.
- In conditions of extreme urgency, with a clear justification of the situation (unpredictable events in terms of increasing the number of patients infected with the new coronavirus; the immediate need of the hospital units regarding the endowment with sanitary materials and equipment; immediate solutions until stable solutions are identified), contracting authorities may use the negotiated procedure without publication in the award of public contracts. In the case of this procedure there are no requirements related to publication, deadline or number of potential contractors.
- Direct assignment can be made even to a pre-selected economic operator, but only if it is the only operator able to meet all the requirements imposed by quantity, technical characteristics and time limits.
- In order to involve economic actors capable of proposing alternative solutions, public procurers can use innovative digital tools.
- Public authorities can contact directly potential EU or non-EU contractors.

4. Actions at EU level in response to coronavirus

During the pandemic caused by the SARS-VOC2 virus, for the procurement of protective materials, medicines and medical equipment, the governments of the world states, and implicitly of the EU Member States, encountered a series of problems related to immediate urgency, increased demand, sometimes limited supply, clinical trials, product quality, risk of corruption, transparency of information, level of accountability and cost of acquisition (Kohler and Wright, 2020).

In this context, EU involvement in response to the new coronavirus has materialized in a number of actions (mobilizing significant financial resources), with direct or indirect impact on the acquisition of goods and services in the field of health. Without claiming a comprehensive approach, the following EU actions (European Commission, 2020c) are noted:

- January 21-28, 2020 → The EU Civil Protection Mechanism is activated to improve the prevention, preparedness and response of the pandemic, especially for the repatriation of EU citizens; Mobilize € 10 million from Horizon 2020 for research and innovation on the new coronavirus;
- February 2020 → Mobilization and delivery of protective equipment to China (approximately 67 tons mobilized by the European Commission and Member States); Repatriation of 447 European citizens from Wuhan, China; Creating a € 232 million aid package for the global pandemic preparedness, prevention and control; Joint procurement of medical equipment;
- March 2020 → Formulation of guidelines on border management and the protection of passengers' rights, in order to protect the health of citizens and ensure fundamental freedoms in the context of the health crisis; Set up an advisory group (epidemiologists and virologists) to formulate European guidelines for managing pandemic risks; Adoption of a temporary framework on state aid to support the economy, in the context of the health crisis; Creating a strategic reserve of medical equipment to help EU Member States, especially ventilators and masks; Establishing European standards for medical devices and equipment; Activation of the general derogation clause allowing EU Member States to deviate from budgetary requirements, so that the measures taken can combat the health crisis; Ensuring green pine corridors of a continuous flow of goods on the territory of the European Union; Formulation of guidelines to protect technologies and critical assets in health, medical research and biotechnology; International cooperation in the fight against the pandemic and assistance to vulnerable states; Providing financial support to the states of the Western Balkans and the Eastern Neighborhood for urgent needs, mitigating the social and economic impact, addressing the health crisis, economic and social recovery;
- April 2020 → Design of a control material used in laboratories to verify the functioning of tests for coronavirus detection; Creation of the SURE solidarity instrument (EUR 100 billion) for financial support to employers and employees; Issuing practical guidelines for treating patients and deploying medical teams across borders; Exemption from customs duties and VAT on the import of medical devices and equipment; Unlocking € 1 billion from the European Fund for Strategic Investments to support SMEs and small businesses through bank guarantees; Financial support of over € 15.6 billion for external actions to combat the pandemic; Issuing guidelines on optimization in supply, distribution and use with drugs for the treatment of patients affected by the new coronavirus; Activation of the EUR 2.7 billion EU Emergency Support Instrument for Member States' medical systems; Issuing methodological guidelines for safe and reliable testing; Launch a European platform for data exchange for researchers; Approval of 127 state aid measures to support enterprises;
- Mai 2020 → Finanțarea în cadrul Instrumentului pentru sprijin de urgență și livrarea a 1,5 milioane de măști medicale în 17 state membre și în Regatul Unit; Alocarea a

117 milioane euro pentru proiecte de cercetare vizând tratamente și metode de diagnosticare; Mobilizarea a 122 milioane euro prin programul Orizont 2020 pentru activități de cercetare din sectorul medical; Finanțarea proiectului de diagnosticare rapidă a noului coronavirus (48,2 miliarde euro); Suplimentarea cu 50 milioane euro a ajutorului umanitar internațional; Propunerea unui nou instrument de redresare, Next Generation EU;

- May 2020 → Funding under the Instrument for Emergency Support and the delivery of 1.5 million medical masks in 17 Member States and the United Kingdom; Allocation of EUR 117 million for research projects targeting diagnostic treatments and methods; Mobilization of 122 million euros through the Horizon 2020 program for research activities in the medical sector; Financing the project for the rapid diagnosis of the new coronavirus (48.2 billion euros); Supplementing € 50 million in international humanitarian aid; Proposing a new recovery tool, Next Generation EU;
- June 2020 → Amend the EU budget to make EUR 11.5 billion available to recover the economy and reduce the consequences of the health crisis; Funding of innovative companies (EUR 314 million) to contribute to the recovery plan for Europe; Presentation of the EU strategy on the development, manufacture and use of SARS-COV2 vaccines; Supporting Member States in the transport of medical supplies and the movement of patients and medical teams;
- July 2020 → Funding for vaccine development (EUR 75 million); Presentation of measures to prevent the emergence of new outbreaks of SARS-VOC2; Approval for the period 2021-2027 of the recovery plan for Europe; Making the Remdesivir drug available to EU Member States and the United Kingdom; Completion of talks with two pharmaceutical companies for the acquisition of a potential vaccine against the SARS-VOC2 virus;
- August 2020 → Funding of new research projects (128 million euros) for the development of diagnostic, treatment and vaccination techniques for the new coronavirus; Establish a first agreement for the purchase of 300 million doses of a potential vaccine; Providing financial support for 15 Member States amounting to EUR 81.4 billion to reduce the economic and social consequences of the pandemic; The European Commission's accession to the COVAX mechanism, which allows global access to vaccines against the new coronavirus, and the announcement of a contribution of EUR 400 million;
- September 2020 → Concluding preliminary discussions with the sixth pharmaceutical company for the acquisition of a potential vaccine against the new coronavirus; Humanitarian assistance in Latin America and the Caribbean (EUR 30.5 million).

The actions presented above show solidarity and a joint effort to combat the current health crisis. Thus, the mobilization of financial resources at EU level has been a real source of oxygen for national public procurement in the context of the pandemic. The tools to support for this situation have helped and continue to help Member States to respond quickly, strategically and in a coordinated manner to mitigating the consequences of the current pandemic.

Table no. 1 EU medical and health support in the context of the COVID-19 pandemic

The Emergency Support Instrument	
Description	direct support to Member States in the field of healthcare for lifting COVID-19 isolation measures
Budget	EUR 2.7 billion from the EU and additional contributions from Member States and other donors
Actions	The European Commission decides on the use of funds according to need, impact, efficiency and effectiveness.
Results	acquisition of 10 million masks; allocation of EUR 100 million for

	healthcare materials; EUR 220 million for the assistance of medical staff and support for mobile medical units
rescEU Strategic Medical Stockpile	
Description	a common European reserve under the auspices of the Union Civil Protection Mechanism necessary for the rapid distribution of medical equipment and materials in this health crisis
Budget	up to €380 million for medical stockpile and up to €77 million for rescEU transition and capacities
Actions	grants of up to 100% granted by the European Commission for the development of rescEU capacities
Results	deliveries of medical equipment, deliveries of protective masks, transfer of doctors and nurses
Coronavirus Response Investment Initiative	
Description	use of resources from the cohesion policy fund to combat the health crisis
Budget	EUR 8 billion from EU structural funds and the possibility for Member States to use the entire 2020 cohesion package to combat the pandemic
Actions	co-financing / transfer / redirection from funds previously allocated to cohesion policy
Large-scale joint procurement of medical equipment with cooperating nations	
Description	under the Joint Procurement Agreement, the purchase of medical equipment and protective materials is made easier
Budget	the national budget of each Member State participating in the Joint Procurement Agreement
Actions	The European Commission coordinates all actions to enable procurement of equipment and medical supplies in common
Results	by June 2020, 4 joint acquisitions have been launched, the total value of the first three being 2.9 billion euros

(Source: European Commission, 2020d)

Based on the voluntary joint procurement agreement, between February and June 2020, with the participation of 20-26 countries, the European Commission launched 5 calls for tenders for the supply of materials and equipment needed by Member States.

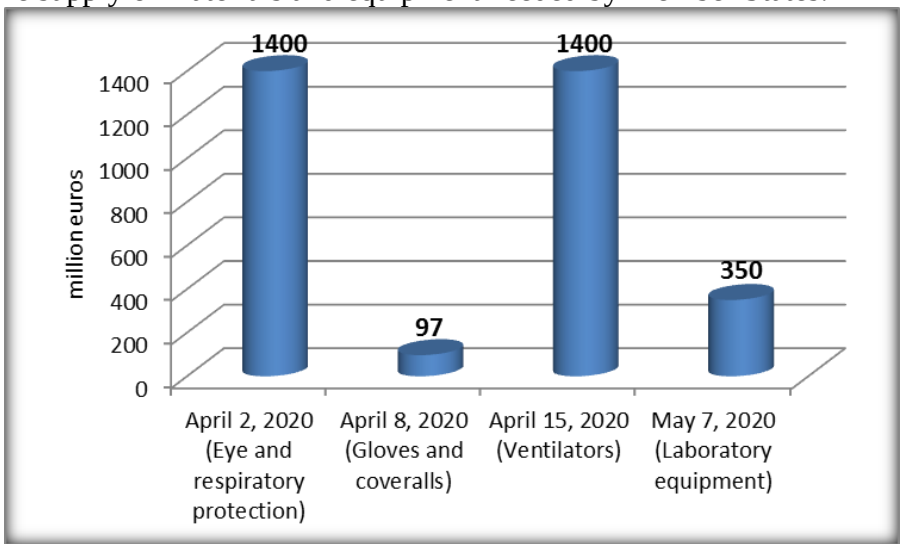

Figure no. 1 EU calls for proposals for the supply of materials and medical equipment

(Source: European Commission, 2020d)

Prin intermediul achizițiile comune se urmărește consolidarea puterii de cumpărare și un acces echitabil și rapid la măsuri medicale.

Through joint procurement the aim is consolidation purchasing power and equitable and rapid access to medical products and services.

5. Conclusion

Limiting the spread of the new coronavirus and safe access to medical services will remain a priority in the health systems of the world's states.

We are convinced that the avalanche of public procurement made during the current pandemic, as well as derogations from the legislative framework established in the emergency situation, sometimes led to incorrect practices or even abuse.

It is thus necessary that all public procurement is well motivated and thoroughly argued. The health crisis generated by COVID-19 is very difficult, and a waste of public money on medical grounds it only accelerates and deepens the economic and social crisis.

BIBLIOGRAPHY

- Arrowsmith, S. (2020). *Modernising the EU's public procurement regime: a blueprint for real simplicity and flexibility*. Public Procurement Law Review, 21
- Bosio, E., Djankov, S., Glaeser, E. L., Shleifer, A. (2020). *Public Procurement in Law and Practice* (No. w27188). National Bureau of Economic Research.
- Cavaliere, A., Crea, G., Cozzi, A. (2018). *Price Discrimination in the Italian Medical Device Industry: An Empirical Analysis (No. 146*). University of Pavia, Department of Economics and Management.
- Etse, D., McMurray, A., Muenjohn, N. (2020). *Comparing Sustainable Public Procurement in the Education and Health Sectors*. Journal of Cleaner Production, 123959.
- European Commission (2017). *Making Public Procurement work in and for Europe*. Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions, COM(2017) 572 final. Available online at https://ec.europa.eu/docsroom/documents/25612 [Accessed on October 3, 2020]
- European Commission (2020a). *Coronavirus response. Public health*. Available online at https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/public-health_en [Accessed on October 3, 2020]
- European Commission (2020b). *Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs – Public Procurement*. Available online at https://ec.europa.eu/growth/single-market/public-procurement_en [Accessed on October 3, 2020]
- European Commission (2020c). *Coronavirus response. Timeline of EU action*. Available online at https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/timeline-eu-action_en [Accessed on October 4, 2020]
- European Commission (2020d). *Coronavirus response. EU medical and health support*. Available online at https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/eu-medical-and-health-support_en#documents [Accessed on October 4, 2020]
- European Commission (2020e). *Single Market Scoreboard, Performance per policy area - Public Procurement, Reporting period: 01/2019 – 12/2019*. Available online at https://ec.europa.eu/internal_market/scoreboard/performance_per_policy_area/public_procurement/index_en.htm [Accessed on October 5, 2020]
- European Commission (2020f). *Communication from the Commission Guidance from the European Commission on using the public procurement framework in the*

emergency situation related to the COVID-19 crisis 2020/C 108 I/01. Available online at https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ [Accessed on October 5, 2020]

- Ghazali, F. M., Kabir, S. (2009). *Determination of risk identification process employed by NHS for a PFI hospital project in the UK*. Journal of Industrial Engineering and Management, 2(3).
- Kohler, J. C., Wright, T. (2020). *The Urgent Need for Transparent and Accountable Procurement of Medicine and Medical Supplies in Times of COVID-19 Pandemic*. Journal of Pharmaceutical Policy and Practice, 13(1), 1-4.
- Miller, F. A., Lehoux, P. (2020). *The innovation impacts of public procurement offices: The case of healthcare procurement*. Research Policy, 49(7), 104075.
- Mudyarabikwa, O., Tobi, P., Regmi, K. (2017). *Public–private partnerships to improve primary healthcare surgeries: clarifying assumptions about the role of private provider activities*. Primary Health Care Research & Development, 18(4), 366-375.
- Uyarra, E., Zabala-Iturriagagoitia, J. M., Flanagan, K., Magro, E. (2020). *Public procurement, innovation and industrial policy: Rationales, roles, capabilities and implementation*. Research Policy, 49(1), 103844.
- Weszl, M., Rencz, F., Brodszky, V. (2019). *Is the trend of increasing use of patient-reported outcome measures in medical device studies the sign of shift towards value-based purchasing in Europe?*. The European Journal of Health Economics, 20(1), 133-140.

ATMOSPHERIC PROTECTION - BETWEEN REALITY, POLICIES AND STRATEGIES

Lucreţia Dogaru
Prof., PhD, UMFST Târgu Mureş

Abstract:Atmospheric protection through legal means, aims to protect the environmental quality, the human health and material goods through tools and mechanisms intended to maintain the air quality. In this regard, are permanently established a lot of regulations both at national, regional and global level as well as attributions for the competent public institutions.
In order to ensure the fundamental right to a quality, healthy and ecologically balanced environment, it is necessary to regulate all activities with a possible impact on air quality, and to establish appropriate policies and strategies in this regard.
Air pollution, being by excellence, a transboundary phenomenon with real implications in the ozone depletion and climate change, all instruments with an international and regional vocation, have constantly sought to synchronize the efforts to reduce and stop these phenomena.
In this paper, we consider that it is appropriate to present and analyze the relevant issues regarding the need to protect this very important natural environmental factor, and to establish the main legal mechanisms for managing this phenomenon.

Keywords: atmospheric protection, environmental quality, legal instruments, strategies and policies.

1. Consideraţii prealabile[1]

Abordând o problematică atât de importantă precum aceea vizând calitatea aerului şi nevoia proteguirii acestuia ne simţim obligaţi să facem unele precizări referitoare la importanţa acestui factor al mediului. Astfel vom spune şi susţine că atmosfera desemnează acel element natural al mediului ce este indispensabil vieţii şi sănătăţii umane[2], fiind o coordonată semnificativă a existenţei vieţii pe Pământ. Tocmai de aceea se motivează protejarea şi conservarea sa cantitativă şi calitativă prin toate mijloacele şi cu toate instrumentele posibile. Acest element de mediu s-a dovedit a fi extrem de vulnerabil la poluanţi, pe considerent că este mediul lor de tranzit, acela în care poluanţii se propagă uşor şi deseori insesizabil şi în care parcurg distanţe foarte mari. Ori, o atare formă de poluare ce nu cunoaşte frontiere naţionale sau politice şi care îmbracă forma unui fenomen transfrontalier cu consecinţe severe, este dificil de controlat şi gestionat.

Fenomenul poluării atmosferice transfrontiere a devenit în timp o problemă globală cu consecinţe negative grave şi deseori ireversibile asupra calităţii mediului, fapt ce impune o cooperare regională şi internaţională precum şi o reglementare unitară, adecvată şi eficientă, de natură să prevină şi să diminueze consecinţele sale.

[1] Detalii, **Lucretia Dogaru,** *Dreptul mediului,* Ediţia a II-a, Ed. Pro Universitaria, Bucureşti, 2020, p. 175-178.
[2] Cu referire la astfel de consecinţe, a se vedea, **Srikanth Nadadur**, **John W. Hollingsworth**, *Air Pollution and Health Effects***,** Biomedical Sciences, Springer, 2015, p. 25-50.

Reprezentând un fenomen prin excelenţă transfrontalier şi global cu implicaţii îndeosebi regionale, poluarea aerului a impus în vederea combaterii şi diminuării consecinţelor sale, o cooperare riguroasă între ţările continentului nostru şi alte state, cooperare ce s-a finalizat deseori prin instituirea de mijloace şi instrumente juridice adecvate. În acest sens, de-a lungul ultimelor decenii, graţie acestei colaborări şi cooperări eficiente în materie, au fost adoptate o serie de documente cuvaloare juridică, sub formă de tratate sau acorduri regionale.

Prin Convenţia internaţională privind poluarea atmosferică transfrontalieră pe distanţe lungi[3], adoptată la prima Conferinţă general-europeană pentru protecţia mediului de la Geneva, părţile (state membre UE care au ratificat-o)[4] îşi asumă angajamentul de a colabora pentru a limita, a preveni şi reduce emisiile de poluanţi atmosferici în scopul combaterii poluării transfrontaliere rezultate.

În mod categoric, procesul de creştere economică explozivă care a determinat suprapopularea urbană şi concomitent sporirea şi diversificarea surselor de poluare şi a formelor acestora, constituie o ameninţare la adresa acestei componente a mediului natural. Însă, sursele de poluare atmosferică[5] sunt extrem de diverse şi de multiple, generând consecinţe negative deopotrivă asupra omului, a vegetaţiei şi faunei, a solului şi apei, a mediului natural în general dar şi asupra celui artificial.

Efectele sau consecinţele negative ale poluanţilor atmosferici sunt dintre cele mai diverse şi agresive[6].

2. Protecţia juridică a atmosferei pe plan intern[7].Temei legal, politici, obligații și responsabilități

Relaţiile sociale stabilite în legătură cu protecţia juridică a atmosferei sunt reglementate atât la nivelul textelor constituţionale cât şi prin legi generale şi speciale. Amintim în acest context, Constituţia României revizuită în 2003 (prin art. 135, lit.e), OUG nr. 195/2005 privind protecţia mediului actualizată,

[3]Alăturat acestei Convenţii din anul 1979, au fost elaborate 8 Protocoale vizând finanţarea monitorizării calităţii aerului, controlul şi reducerea emisiilor de oxizi, sulf şi alţi compuşi organici volatili, reducerea gradului de acidificare a aerului etc.

[4]Prin Decizia 81/462/CEE, în numele UE şi al ţărilor UE.

[5] Despre sursele de poluare atmosferică, a se vedea **Mircea Duţu,** *Ecologie. Filosofia naturală a vieţii,* Ed. Economică, Bucureşti, 1999, pag.25-32; studii efectuate de ONU au dezvăluit că anual se lansează în atmosferă între 14-16 miliarde de tone de bioxid de carbon.

[6] Amintim în acest context, schimbările climatice, reprezintă cea mai mare ameninţare de mediu, socială şi economică, ce se manifestă prin aşa-numitul „fenomen de seră", de creştere intensă a temperaturii medii a globului ca urmare a creşterii emisiilor de gaze, topirea gheţarilor ori alte fenomene meteo extreme. Pe de altă parte, deprecierea stratului de ozon, constituie acel fenomen ce contribuie semnificativ la efectul de seră şi determină creşterea cantităţii de raze ultraviolete de natură a afecta calitatea vieţii umane, vegetale şi animale. Acidificarea sau ploaia acidă, este fenomenul generat de acizii creaţi prin conversie chimică care interferează cu ecosistemele şi acidifică apele de ploaie, generând efecte directe sau indirecte asupra celorlalţi factori de mediu. Smogul sau ceaţa poluantă, este rezultatul unor reacţii fotochimice ce generează produşi capabili să iniţieze şi să susţină reacţii în lanţ, poluantul secundar principal ce rezultă fiind ozonul la nivelul solului care este un oxidant toxic; pentru o analiză a consecinţelor poluării atmosferice, a se vedea, **Rais Akhtar, Cosimo Palagiano,** *Climate Change and Air Pollution. An introduction,* Environmental Sciences, Springer, 2018, p.3-8.

[7] Un studiu în detaliu, a se vedea, **Mircea Duţu, Andrei Duţu,** *Dreptul mediului,* ediţia 4, Ed. C. H. Beck, Bucureşti, 2014, p. 357-360; **Anca Ileana Duşcă,** *Dreptul mediului,* Caiet de seminar, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2015, p. 72-74; **Lucretia Dogaru**, *op. cit.,* 2020, p. 179-182.

Legea nr.104/2011 privind calitatea aerului înconjurător, cu modificări şi completări ulterioare[8] şi alte legi speciale ce vizează protecţia juridică a atmosferei[9].

Cadrul juridic special privind prevenirea, limitarea deteriorării şi ameliorarea calităţii atmosferei, în scopul evitării impactului negativ asupra tuturor factorilor de mediu, îl reprezintă Legea nr.104/2011 privind calitatea aerului înconjurător, cu modificările şi completările sale ulterioare. Potrivit dispoziţiilor legii-cadru, protecţia juridică a atmosferei urmăreşte protejarea mediului, a sănătăţii umane şi a bunurilor materiale prin măsuri destinate menţinerii calităţii aerului, fiind stabilite măsuri la nivel naţional precum şi atribuţii în sarcina autorităţilor şi instituţiilor publice cu competenţe. Amintim că, în scopul evaluării şi gestionării calităţii aerului pe întreg teritoriul ţării legea dispune imperativ stabilirea de zone de aglomerări, zone de evaluare şi zone de gestionare a calităţii aerului (potrivit art.6).

Prin reglementarea activităţilor cu impact asupra calităţii aerului dar şi printr-o politică şi o strategie naţională corespunzătoare în domeniu, se urmăreşte asigurarea dreptului la un mediu de calitate, sănătos şi echilibrat ecologic. Strategia naţională privind protecţia atmosferei adoptată prin HG nr.731/2004[10] a avut ca şi obiectiv crearea cadrului corespunzător dezvoltării şi implementării unui sistem integrat de gestionare a calităţii aerului, eficient din punct de vedere economic. Desigur că, la vremea respectivă acest act normativ urmărea două direcţii principale şi anume, aderarea României la Uniunea Europeană şi descentralizarea.

Strategia naţională vizând calitatea aerului se bazează pe respectarea unor principii generale ale gestionării integrate a mediului, cum ar fi: principiul precauţiei în luarea deciziilor, principiul prevenirii poluării şi a utilizării durabile a resurselor naturale, principiul „poluatorul plăteşte" şi principiul proximităţii şi parteneriatului. În această direcţie s-a configurat în perioada 2004-2009, Reţeaua Naţională de Monitorizare a Calităţii Aerului (RNMCA), cu respectarea criteriilor comune stabilite la nivel european, prevăzute de directivele europene în domeniu, cu scopul asigurării monitorizării calităţii aerului de o manieră unitară.

În prezent, prin Planul Strategic Instituţional 2019-2022 pentru Ministerul mediului, este stabilit şi obiectivul strategic privind îmbunătăţirea evaluării şi gestionării calităţii aerului, emisiilor atmosferice, zgomotului ambiental şi a radioactivităţii. Planul implică o serie de obligaţii pentru titularii activităţilor cu emisii de poluanţi atmosferici în scopul menţinerii şi îmbunătăţirii calităţii aerului, adoptării de măsuri corespunzătoare pentru limitarea şi eliminarea efectelor poluării transfrontaliere precum şi îndeplinirii obligaţiilor asumate prin acordurile şi tratatele internaţionale şi cooperarea internaţională în materie.

Procesul de monitorizare a evoluţiei emisiilor atmosferice poluante are ca ţintă reducerea acestora potrivit angajamentelor luate de ţara noastră până în anul 2030 prin Legea nr. 293 din 2018 privind reducerea emisiilor naţionale de anumiţi poluanţi atmosferici, dar şi prin Legea nr. 271 din 2003 pentru ratificarea Convenţiei de la Geneva din 1979 şi a Convenţiei de la Aarhus din 1998. Prin intermediul legislaţiei de transpunere în plan naţional a directivelor europene privind evaluarea, monitorizarea şi gestionarea zgomotului ambiental se urmăreşte şi limitarea zgomotului şi creşterea calităţii vieţii. Problemele de monitorizare a radioactivităţii mediului şi

[8] Publicată în M. Of. nr. 452 din 28 iunie 2011, actualizată în 2016, transpune în legislaţia naţională prevederile Directivei 2008/50/CE a PE şi a CE privind calitatea aerului înconjurător şi un aer mai curat pentru Europa şi ale Directivei 2004/107/CE a PE şi CE privind unele substanţe în aerul înconjurător.

[9] Legea nr. 278 din 2013 privind emisiile industriale, republicată în 2017, publicată în M. Of. nr. 671 din 1 noiembrie 2013, completată şi modificată prin OUG nr. 104 din 14 noiembrie 2017; HG nr 321/2005 privind evaluarea şi gestionarea zgomotului ambiental, actualizată şi republicată în în M. Of. nr. 352 din 27 mai 2010; HG nr. 440/2010 privind stabilirea unor măsuri pentru limitarea emisiilor în aer ale anumitor poluanţi proveniţi de la instalaţiile mari de ardere şi altele.

[10] În vigoare din 2 iulie 2004 până în 27 iulie 2011.

de avertizare timpurie a factorilor de decizie şi a populaţiei au devenit o prioritate naţională impulsionată considerabil de prioritatea deosebită a acestei probleme la nivel european şi mondial. În prezent, evaluarea calităţii aerului se efectuează în baza valorilor limită şi a celor de prag, în acord cu standardele naţionale şi cu cele ale Uniunii Europene.

Protecţia atmosferei, pe considerent că este un domeniu de o importanţă vitală, se bucură de suportul normelor juridice de dreptul mediului cuprinse în legea-cadru în vigoare, care statuează atribuţii şi răspunderi atât în sarcina autorităţilor publice centrale şi locale competente cât şi a persoanelor fizice şi juridice (conform art. 6 alin. 1). Potrivit legii, statul român este cel ce elaborează şi conduce întreaga politică naţională de protecţie a atmosferei, sens în care urmăreşte realizarea următoarelor obiective: introducerea de tehnici şi tehnologii corespunzătoare pentru reţinerea poluanţilor la sursă şi pentru reducerea emisiilor de poluanţi; gestionarea aerului în sensul asigurării unei calităţi corespunzătoare pentru securitatea sănătăţii umane, animale şi vegetale; modernizarea şi perfecţionarea continuă a sistemului naţional de evaluare integrată a calităţii aerului. Şi autorităţilor publice centrale pentru protecţia mediului le sunt stabilite prin lege, un set de atribuţii şi responsabilităţi privind protecţia atmosferică, dar şi obligaţii ce vizează informarea cu titlu gratuit, în mod clar şi accesibil, a publicului şi a organizaţiilor nestatale (cu atribuţii legate de calitatea mediului, de viaţa şi sănătatea umană), privind calitatea aerului, planurile de calitate a aerului, planurile de acţiune, programele şi rapoartele, orice decizii de prorogare sau exceptări (art. 57-62).

În ceea ce priveşte categoria reprezentată de persoanele fizice şi juridice[11], potrivit dispoziţiilor cuprinse în art. 64 din OUG nr.195/2005 privind mediul, le sunt stipulate imperativ o serie de obligaţii[12] vizând respectarea normelor juridice de protecţie a atmosferei, obligaţia de a solicita şi obţine autorizaţii sau/şi acorduri de mediu, de a îmbunătăţi performanţele tehnologice în scopul reducerii emisiilor poluante, de a diminua activităţile generatoare de poluare şi de a lua măsuri de protecţie fonică a surselor generatoare de zgomot şi vibraţii.

În scopul protecţiei sub aspect calitativ a aerului se impune o permanentă evaluare şi monitorizare a calităţii acestuia şi a nivelului emisiilor şi a surselor de poluanţi, corelată cu informarea publică privind calitatea sa. Toate activităţile existente precum şi activităţile noi cu posibil impact semnificativ asupra calităţii aerului se vor realiza numai pe baza actelor de reglementare emise în conformitate cu legislaţia în vigoare.

3. Protecţia atmosferei pe plan international. Instrumente cu vocaţie internaţională. Politica şi legislaţia Uniunii Europene în materie[13]

Cele trei domenii principale de reglementare internaţională în materie sunt reprezentate de, protecţia atmosferică transfrontalieră, erodarea stratului de ozon şi încălzirea globală.

Astfel cum am menţionat anterior, calitatea de fenomen global a poluării atmosferice, motivează necesitatea cooperării interstatale, precum şi aceea dintre state şi organisme şi organizaţii internaţionale. Suntem datori să amintim faptul că, deşi atmosfera are o valoare universală şi

[11] **Andrea Kajcsa,** *Aspecte privind răspunderea persoanei juridice în materia protecţiei mediului din perspectiva dreptului comunitar*, Volumul Răspunderea persoanelor juridice în contextul activităţii de codificare în drept, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2009.

[12] A se vedea şi art. 24 din Legea nr. 104 din 2011 privind calitatea aerului înconjurător.

[13] Un studiu exhaustiv, a se vedea, **Florin Făinişi,** *Dreptul mediului,* Ed. Pro Universitaria, Bucureşti, 2015, p. 137-143; **Gheorghe I. Ioniţă, Ştefania D. Ionita-Burda,** *Dreptul protecţiei mediului,* ediţia a 4-a, Ed. Pro Universitaria, Bucureşti, 2017, p. 78 şi urm.; **Lucretia Dogaru,** *op. cit.,* 2020, p. 183-188.

reprezintă unul dintre cele mai expuse componente naturale ale mediului, poluarea sa a constituit iniţial doar obiectul de studiu al jurisprudenţei.

La nivel internaţional, regulile adoptate în materie se grupează în reguli cu vocaţie universală şi reguli regionale. În mod categoric, reglementările internaţionale, în condiţiile social-politice actuale au o importanţă practică deosebită, context în care reiterăm regula potrivit căreia tratatele internaţionale ratificate de Parlamentul statelor fac parte din dreptul intern al acestora astfel că dispoziţiile lor sunt obligatorii.

Primele reglementări internaţionale care au formulat principii referitoare la protecţia atmosferei au fost adoptate la începutul anilor '70[14], iar primul document internaţional ce cuprinde reguli precise referitoare la combaterea poluării atmosferice este Convenţia internaţională privind dreptul mării, de la Montego Bay din 1982, care stabileşte un program pentru reducerea poluării atmosferice şi trans-atmosferice. Acest document a fost urmat de Convenţia-cadru pentru protecţia statului de ozon de la Viena, din anul 1985[15] adoptată sub auspiciile PNUE, urmată de Protocolul de la Montréal din 1987, prin care se prevedea cooperarea sistematică şi juridică între state, cu referire la substanţele ce epuizează stratul de ozon şi la necesitatea limitării lor, modificat ulterior printr-un Amendament la Londra, în 1990,[16] prin care se stipula scurtarea termenului de reducere a producţiei industriale poluante şi a consumului excesiv de gaze.

Din categoria instrumentelor cu vocaţie internaţională în materie, un rol deosebit de important l-a jucat, poate şi datorită caracterului său complet, Protocolul de la Kyoto din 1997, adiţional la Convenţia-cadru asupra schimbărilor climatice din 1992. Acest document[17], prevede pentru ţările industrializate o reducere a emisiilor poluante indicând totodată modalităţile de implementare a proiectelor de reducere a emisiilor de gaze cu efect de seră, sens în care modifică radical situaţia existentă, sub multe aspecte.

Dintr-o abordare evolutivă, problematica poluării atmosferice a devenit critică pe continentul european, în cursul anilor '70, atunci când fenomenul de poluare la lungă distanţă s-a manifestat agresiv în ţările scandinave[18]. Astfel este adoptat un prim document reprezentativ pentru începutul procesului de reglementare comunitară, Rezoluţia CE din 1968, prin care s-au stabilit metode şi reguli în materie potrivit cărora legislaţiile naţionale au fost ţinute să prevadă obligaţia reducerii poluării atmosferice şi să se bazeze pe principiul prevenirii. Prin Actul final al Conferinţei de la Helsinki din 1975, pentru securitate şi cooperare în Europa, sunt instituite şi dispoziţii referitoare la cooperarea statelor europene în domeniul mediului şi implicit la protecţia atmosferică, la prevenirea şi eliminarea efectelor poluării.

Apreciem că, unul dintre cele mai importante documente în impulsionarea cooperării internaţionale în scopul unei protecţii eficiente a atmosferei îl reprezintă Convenţia privind

[14] Cu titlu de exemplu, amintim: Declaraţia CE privind Programul de acţiune în domeniul mediului; Măsurile privind controlul poluării aerului, adoptate de Consiliul OCDE în 1974; Declaraţia de principiu asupra luptei împotriva poluării aerului, adoptată de CE în anul 1968. Ulterior, au fost adoptate o serie de acte normative comunitare cu privire la calitatea şi protecţia aerului: Directiva cadru 96/62 C.E. privind evoluţia şi managementul calităţii aerului înconjurător; Directiva Consiliului 2002/3/C.E. privind ozonul în atmosferă. Directiva 77/537/CEE privind armonizarea legislaţiei Statelor membre cu privire la măsurile luate împotriva emisiilor poluante; Directiva 2001/81/CE care fixează plafoanele de emisii naţionale pentru anumiţi poluanţi atmosferici.

[15] România a aderat la Convenţia de la Viena şi la Amendament, prin Legea nr. 84 din 15 decembrie 1993.

[16] Ratificată de România prin Legea nr.8/1991, publicată în M. Of. nr.18 din 26 ianuarie 1991.

[17] Protocolul de la Kyoto, a fost ratificat de România prin Legea nr. 3/2001.

[18] Detalii, **Daniela Marinescu, Maria Cristina Petre,** *Tratat de dreptul mediului*, ediţia a V-a, Ed. Universitară, Bucureşti, 2014, p. 423 şi urm.

poluarea atmosferică la lungă distanţă de la Geneva din 1979[19]. Aceasta a consacrat în domeniu reguli cu valoare de principii, precum: necesitatea protecţiei omului şi a mediului împotriva poluării atmosferice; limitarea, reducerea şi prevenirea poluării transfrontaliere; elaborarea de politici şi strategii de mediu cu scopul limitării şi combaterii poluării atmosferice; schimburi de informaţii privind politicile naţionale de mediu şi dezvoltarea cercetării ştiinţifice în domeniu; cooperarea şi consultarea regională şi internaţională; programe de monitorizare a transportului de poluanţi la lungă distanţă pe continentul european.

În mod succesiv, Convenţia de la Geneva a fost modificată şi completată cu 8 protocoale adiţionale în scopul actualizării şi îmbogăţirii ei.[20]

La Conferinţa mondială de la Rio de Janeiro din 1992, s-a adoptat Convenţia-cadru a Naţiunilor Unite privind schimbările de climă[21], ce a reprezentat o reglementare juridică globală a protecţiei climei şi atmosferei. Obiectivul principal[22] a fost acela de „stabilizare a concentraţiei de gaze cu efect de seră din atmosferă la un nivel care să nu pună în pericol sistemul climatic", iar angajamentele au vizat toate părţile, în special statele industrial dezvoltate. Părţile contractante ale Convenţiei de la Rio au stabilit o serie de principii în scopul realizării obiectivelor propuse, sens în care amintim: principiul ocrotirii durabile a sistemului climatic; principiul precauţiei sau al prevenirii schimbărilor climatice şi a limitării efectelor lor negative; principiul promovării unei dezvoltări durabile dar şi principiul colaborării şi cooperării între state.

Corelat cu acest document internaţional s-a adoptat în 1998 şi Protocolul de la Kyoto prin care sunt instituite obligaţii de reducere a emisiilor de gaze cu efect de seră la jumătate, şi sunt stabilite obligaţii de programe şi strategii naţionale cu scopul limitării încălzirii globale.

Ulterior, în 2007, cu ocazia Conferinţei de mediu a Naţiunilor Unite de la Bali, s-a instituit necesitatea sincronizării eforturilor internaţionale viitoare în stoparea fenomenului de încălzire globală şi de protecţie climatică. Cu această ocazie s-a elaborat documentul intitulat Agenda Bali, care cuprinde metode de reducere semnificativă a emisiilor de gaze cu efect de seră până în 2020, precum şi de diminuare şi stopare a defrişărilor masive de pădure.

Uniunea Europeană s-a dovedit a fi un actor competitiv pe scena internaţională în materie de protecţie a mediului şi implicit a atmosferei, participând constant la elaborarea de tratate şi convenţii internaţionale şi promovând totodată propria sa politică de mediu concretizată în instrumente juridice cu incidenţă obligatorie asupra legislaţiilor statelor membre. Astfel a reuşit să se configureze un drept european în materie de mediu şi implicit de protecţie atmosferică, care a contribuit semnificativ la dezvoltarea jurisprudenţei în materie[23]. Amintim contribuţia Parlamentului European şi a Consiliului, care au adoptat în anul 2008, Directiva Cadru privind Calitatea Aerului înconjurător şi un aer mai

[19] Ratificată de România prin Legea nr.8/1991, publicată în M. Of. nr.18 din 26 ianuarie 1991.

[20] Pentru un studiu privind instrumentele juridice de bază pentru protecţia mediului la nivel internaţional, a se vedea, *Handbook for the 1979 Convention on long-range transboundary air pollution and its Protocols,* Economic Commision for Europe, United Nations New York and Geneve, 2004; Protocolul de la Helsinki din anul 1985 a fost adoptat la Conferinţa de la Ottawa din 1984, prin care cele 10 state semnatare se obligau să reducă drastic emisiile sulfuroase; Protocolul de la Sofia din anul 1988 adoptat de 25 de state; Protocolul privind controlul emisiilor de compuşi volatili în circuitul transfrontalier de la Geneva din 1991; Protocolul de la Oslo, Norvegia din 1994, privind reducerea emisiilor sulfurice; Protocolul privind persistenţa poluanţilor organici, de la Aarhus, Danemarca, din 1998; Protocolul de la Gottemburg, din 1999, privind poluarea şi eroziunea stratului de ozon.

[21] Ratificată de România prin Legea nr.24/1994, publicată în M. Of. nr.119 din 12 mai 1994.

[22] Petru detalii privind acest obiectiv, a se vedea, **Ştefan Ţarcă**, *Tratat de dreptul mediului,* Ed. Lumina Lex, 2009, pag. 290 şi urm.

[23]**Andrei Duțu,** *Dreptul Uniunii Europene: calitatea aerului și posibilitatea recunoaşterii juridice a unui „prejudiciu de anxietate"-Raportul Agenției Europene pentru Mediu privind calitatea aerului în Europa nr. 12/2018*, Revista Pandectele Române, nr. 2/2019.

curat pentru Europa, document al cărui scop este acela de evitare, prevenire şi reducere a emisiilor de poluanţi atmosferici nocivi, sens în care sunt statuate principiile de bază ale unei strategii comune dar şi obiective adecvate în materie. Prin Directiva Cadru europeană 2001/81/CE, sunt fixate plafoane de emisii naţionale pentru anumiţi poluanţi atmosferici iar prin Directiva Consiliului 2002/35/CE, se vizează protecţia stratului de ozon. Relativ recent, prin Decizia 2011/850/CE se instituie norme pentru Directivele europene 2004/107/CE şi 2008/50/CE ale Consiliului şi Parlamentului European cu referire la schimbul de informaţii şi raportările relative la calitatea aerului. Anexele acestor documente au fost modificate în 2015 prin Directiva 2015/1480, ocazie cu care s-au stabilit norme de validare a datelor şi de amplasare a punctelor de prelevare pentru evaluarea calităţii aerului. Constanta preocupare a Uniunii Europene în protecţia calităţii aerului s-a concretizat prin consecvenţa emiterii de documente juridice în domeniu şi prin promovarea unei politici comunitare unitare. Amintim în acest context, Directiva UE 2016/2284 a Parlamentului European şi a Consiliului prin intermediul căreia s-au instituit noi reguli şi obiective privind reducerea emisiilor naţionale de anumiţi poluanţi atmosferici.

Politica comunitară de mediu la nivelul Uniunii Europene dispune de trei mecanisme juridice importante alocate gestionării poluării atmosferice, respectiv: definirea standardelor generale privitoare la calitatea aerului pentru concentraţiile de poluanţi atmosferici; stabilirea unor limite naţionale privind emisiile poluante şi conceperea de acte normative specifice privind cauzele poluării aerului. Suntem convinşi că legislaţia europeană de mediu se va completa în următorii ani cu alte măsuri şi strategii vizând protecţia atmosferică. Aceasta, în contextul în care obiectivul Uniunii Europene pe termen lung privind poluarea atmosferică este acela de protecţie efectivă a calităţii aerului, bineînţeles, în scopul protecţiei sănătăţii umane şi a mediului.

4. Unele aspecte privind protecţia stratului de ozon

Pornind de la importanţa stratului de ozon dar şi de la vulnerabilităţile acestuia la anumite categorii de poluanţi, coroborate cu starea de degradare continuă şi de diminuare a suprafeţei sale, statele europene au devenit receptive la politicile şi demersurile Uniunii Europene vizând protecţia sa. Reprezentând prin excelenţă un scut protector în calea radiaţiilor ultraviolete dar şi un important factor de menţinere a eficacităţii sistemului imunitar, se impune cu necesitate adoptarea şi implementarea de măsuri de natură a contribui la diminuarea emisiilor ce distrug consistenţa stratului de ozon precum şi de armonizare a politicilor internaţionale şi a legislaţiilor naţionale cu reglementările comunitare în materie.

Amintim că, în calitatea României de stat membru al UE, aceasta a aderat anterior, la principalele documente internaţionale privind protecţia stratului de ozon[24] precum şi la prevederile Protocolului de la Geneva din 1993, privind substanţele care erodează ozonul atmosferic şi cele ale Protocolului din 1999 de la Gotheborg pentru reducerea gradului de acidifiere şi nivelul de ozon[25], aprobat de Consiliul European în iunie 2003 şi modificat ulterior în 2012[26].

[24] La 15 octombrie 2016, la Rwanda, în cadrul celei de-a 28-a reuniuni a părţilor Protocolului de la Montréal, s-a adoptat un nou calendar, în vederea eliminării progresive a HFC.

[25] Prin Legea nr. 271 din 23 iunie 2003 sunt ratificate Protocoalele Convenţiei asupra poluării atmosferice transfrontaliere pe distanţe lungi de la Geneva, adoptate la Aarhus în 1998 şi la Gotheborg în1999.

[26] Modificarea 2013/0448 (NLE) prin 2 anexe noi ce propun angajamente pentru intensificarea eforturilor de atingere a obiectivelor de protecţie a sănătăţii umane şi a mediului pe termen lung, indicând perioada de după 2020.

Preocupată fiind de calitatea stratului de ozon şi de starea actuală de erodare a acestuia, cu consecinţele sale negative, Uniunea Europeană, prin Decizia 215 a Consiliului Europei din martie 2002 privind încheierea amendamentului la Protocolul de la Montréal privind substanţele care epuizează stratul de ozon, instituie noi dispoziţii obligatorii în spaţiul comunitar privind producţia şi comerţul de substanţe ce pot epuiza stratul de ozon. Considerăm a fi semnificativă în acest context şi adoptarea Regulamentului CE nr. 1005/2009 al Parlamentului European şi al Consiliului privind substanţele care diminuează stratul de ozon, document ce a fost modificat şi completat ulterior prin Regulamentul CE nr. 744/2010 privind substanţele care diminuează stratul de ozon, cu referire concretă la utilizarea unor substanţe periculoase. În privinţa legislaţiei României în domeniu, aceasta a adoptat Legea nr. 252 din 2011[27] pentru aprobarea OG nr. 9 din 2011 privind stabilirea de măsuri pentru punerea în aplicare a Regulamentului CE nr. 1005/2009, ce include atribuţii pentru autorităţile competente legate de controlul şi respectarea prevederilor respectivului Regulament european.

Urmărind parcursul şi consecinţele Protocolului de la Montréal pentru protecția stratului de ozon, cu amendamentele sale ulterioare, apreciem că acesta rămâne în continuare un exemplu al acțiunii internaționale prompte şi eficace pentru conservarea mediului. În mod categoric, în acest demers Uniunea Europeană s-a implicat constructiv şi eficient în toate demersurile regionale şi internaționale vizând protecția stratului de ozon în calitatea sa de protector al atmosferei. Desigur că, aceste eforturi derulate la nivel european şi internaţional şi corelate deopotrivă cu politica şi legislația internă a statelor în direcția proteguirii stratului de ozon și refacerea acestuia trebuie în mod constant menţinute şi dezvoltate.

În calitatea sa de actor mondial în domeniul protecției mediului, Uniunea Europeană este liderul eforturilor globale pentru limitarea emisiilor de HFC și de alte gaze ce generează efecte de seră. Tocmai acest leadership politic i-a adus Uniunii în anul 2017, Premiul Ozone, prin care i se recunoaște extraordinarul său angajament pentru reușita Protocolului de la Montréal. Mai mult, rolul său de lider al politicii de mediu a fost apreciat semnificativ şi în negocierea Amendamentului de la Kigali la Protocolul de la Montréal al ONU, care vizează reducerea utilizării hidrofluorocarburilor dăunătoare (HFC), acord internaţional intrat în vigoare în ianuarie 2019.

5. Concluzii

Pe considerent că protecția atmosferei este un domeniu de importanţă vitală, aceasta se bucură de suportul normelor juridice de dreptul mediului, de politici şi strategii naţionale, regionale şi internaţionale adecvate şi necesare actualului context.

Calitatea de fenomen global a poluării atmosferice, motivează necesitatea cooperării interstatale precum şi aceea dintre state şi organisme şi organizaţii internaţionale în scopul realizării unei protecţii eficiente şi durabile. Poluarea atmosferică, fiind prin excelenţă un fenomen transfrontalier cu consecinţe negative grave şi deseori ireversibile asupra calităţii mediului, a impus nu doar o cooperare regională şi internaţională dar şi o reglementare unitară, adecvată şi eficientă, de natură să prevină şi să limiteze consecinţele sale.

Uniunea Europeană s-a dovedit a fi un actor competitiv pe scena internaţională în materie de protecţie a mediului şi implicit a atmosferei, participând în mod constant şi de o manieră responsabilă la elaborarea de documente internaţionale şi promovând totodată propria sa politică de mediu concretizată în instrumente juridice cu incidenţă obligatorie asupra legislaţiilor statelor membre. În

[27] Publicată în M. Of. nr. 864 din 8 decembrie 2011.

acest mod a reuşit să se configureze treptat un drept european în materie de mediu şi implicit de protecţie atmosferică, aspect ce a contribuit semnificativ şi la dezvoltarea jurisprudenţei în materie.

BIBLIOGRAPHY

1. **Anca Ileana Duşcă,** *Dreptul mediului,* Caiet de seminar, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2015.
2. **Andrea Kajcsa,** *Aspecte privind răspunderea persoanei juridice în materia protecției mediului din perspectiva dreptului comunitar*, Volumul Răspunderea persoanelor juridice în contextul activității de codificare în drept, Ed. Universul Juridic, București, 2009.
3. **Andrei Duțu,** *Dreptul Uniunii Europene: calitatea aerului și posibilitatea recunoașterii juridice a unui „prejudiciu de anxietate"-Raportul Agenției Europene pentru Mediu privind calitatea aerului în Europa nr. 12/2018*, Revista Pandectele Române, nr. 2/2019.
4. **Daniela Marinescu, Maria Cristina Petre,** *Tratat de dreptul mediului*, ediţia a V-a, Ed. Universitară, Bucureşti, 2014.
5. **Daniela Marinescu, Maria Cristina Petre,** *Tratat de dreptul mediului*, ediţia a V-a, Ed. Universitară, Bucureşti, 2014.
6. **Florin Făinişi,** *Dreptul mediului,* Ed. Pro Universitaria, Bucureşti, 2015.
7. **Gheorghe I. Ioniță, Ştefania D. Ionita-Burda,** *Dreptul protecţiei mediului,* ediţia a 4-a, Ed. Pro Universitaria, Bucureşti, 2017.
8. **Lucretia Dogaru,** *Dreptul mediului,* Ediţia a II-a, Ed. Pro Universitaria, Bucureşti, 2020.
9. **Mircea Duţu,** *Ecologie. Filosofia naturală a vieţii,* Ed. Economică, Bucureşti, 1999.
10. **Mircea Duţu, Andrei Duţu,** *Dreptul mediului,* ediţia 4, Ed. C. H. Beck, Bucureşti, 2014.
11. **Rais Akhtar, Cosimo Palagiano,** *Climate Change and Air Pollution. An introduction,* Environmental Sciences, Springer, 2018.
12. **Srikanth Nadadur**, **John W. Hollingsworth**, *Air Pollution and Health Effects***,** Biomedical Sciences, Springer, 2015.
13. **Ştefan Ţarcă**, *Tratat de dreptul mediului,* Ed. Lumina Lex, 2009.

THE EUROPEAN UNION INVOLVEMENT IN NUCLEAR POLICY AND IN THE FIGHT AGAINST CHEMICAL AND BIOLOGICAL WEAPONS

Lucreţia Dogaru
Prof., PhD, UMFST Târgu Mureş

Abstract:Considered to be one of the most important discoveries of humanity, the nuclear energy also represents the most dangerous weapon of its creator. Regardless the radioactivity forms, this phenomena is a permanent source of environmental pollution, a great and aggressive danger to human life and health.
Being both a necessity of humanity but also a huge danger for the environment, it is absolutely necessary a concerted and unitary effort of all states in adopting and applying policies and strategies to prevent and mitigate the effects of radioactivity.
Due to the danger represented by nuclear activities, the chemical and biological weapons are also classified as extremely dangerous weapons for the environment and for the humanity, an aspect that justifies the attention and the rigor of their regulation.
In this paper, starting from the necessity and from the danger of nuclear activities, as well as from the impact and consequences of chemical and biological weapons, we will expose and analyze the concerns of the European Union, as an important global player in environmental protection.

Keywords: protection, nuclear activities, chemical and biological weapons, environmental policies, strategies.

1. Consideraţii prealabile[1]

Energia nucleară reprezintă nu doar una dintre cele mai importante descoperiri ale omenirii dar şi cea mai periculoasă armă a creatorului său. Utilizată fiind în scopul producerii energiei, aceasta comportă şi mari riscuri de contaminare, de poluare şi de alterare a mediului. Este cunoscut faptul că, substanţele radioactive sunt dintre cele mai periculoase substanţe toxice, iar poluarea radioactivă este consecinţa emisiei şi propagării în spaţiu de energii sub forma radiaţiilor capabile să genereze efecte negative. Fără a distinge între formele radioactivităţii, aceasta reprezintă o sursă de poluare a mediului, un mare şi agresiv pericol pentru viaţa şi sănătatea omenirii, pentru întreaga planetă.

Gravitatea pe care o induce poluarea radioactivă rezultă din faptul că aceasta afectează toate componentele mediului, iar prin consecinţelor sale extrem de grave ea este considerată o agresiune ,,aproape perfectă" cu caracter multilateral şi global[2].

O protecţie eficientă împotriva radiaţiilor ionizante impune aplicarea unui ansamblu de proceduri şi echipamente pentru menţinerea nivelurilor şi a riscurilor în limitele admise cu scopul prevenirii accidentelor, a limitării şi înlăturării consecinţelor acestora[3].

[1] Pentru detalii relativ la problematica poluării radioactive, a se vedea, **Lucretia Dogaru,** *Dreptul mediului***,** Ediţia a II-a, Ed. Pro Universitaria, Bucureşti, 2020, p. 198-202.
[2] A se vedea, cu privire la efectele radiaţiilor, **Constantin Oprean, Octavian Suciu,** *Managementul calităţii mediului,* Ed. Academiei Române, Bucureşti, 2003.
[3] **Anca Ileana Duşcă,** *Dreptul mediului,* ediţia a II-a, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2014, p. 223.

La nivelul statelor membre ale Uniunii Europene, reglementarea activităţilor nucleare se face prin intermediul actelor normative interne ce urmăresc cu prioritate, asigurarea utilizării energiei nucleare în scopuri exclusiv paşnice, în condiţii maxime de securitate nucleară şi de protecţie a populaţiei, a mediului, a valorilor materiale şi culturale. Aceste acte normative reprezintă astfel cadrul legal al desfăşurării în siguranţă şi cu riscuri minime a acestor activităţi, ele fiind dealtfel în deplină conformitate cu reglementările şi cu respectarea obligațiilor ce decurg din acordurile şi convenţiile la care statele sunt părţi.

Strategiile naţionale stabilite în domeniul nuclear se bazează pe reguli şi norme ce vizează respectarea prevederilor normative interne și a celor ce decurg din tratatele şi acordurile internaţionale la care acestea sunt semnatare, a prevederilor cuprinse în directivele și recomandările Uniunii Europene în domeniu precum și pe respectarea integrării filozofiei dezvoltării sustenabile ca element conceptual fundamental.

Este justificat faptul că toate tipurile de activităţi nucleare care se desfăşoară pe teritoriul statelor membre UE, trebuie să se subordoneze unui control riguros ce se impune a fi efectuat deopotrivă de către autoritățile statale şi de către instituțiile și organismele internaţionale ce sunt abilitate în acest sens. Reguli stricte sunt instituite cu referire la obligativitatea solicitării şi obţinerii de către toate categoriile de subiecte de drept ce desfăşoară activităţi nucleare, a autorizaţiilor pentru activitatea nucleară vizată, documente ce sunt subordonate unui regim special şi care se eliberează de către autorităţile naţionale competente în domeniul nuclear cu atribuţii de reglementare, autorizare şi control[4]. Majoritatea statelor, în scopul armonizării politicilor în domeniul nuclear şi a monitorizării implementării planurilor şi programelor naţionale în domeniu, şi-au constituit organisme proprii care îndeplinesc atribuţii specifice în domeniu. Urmărind aceeași logică, şi personalul ce desfăşoară activităţi care implică folosirea de materiale radioactive şi instalaţii nucleare, trebuie să îndeplinească anumite condiţii de pregătire profesională şi de sănătate ce se impun desfăşurării de activităţi în acest domeniu prin lege.

Cu referire la combustibilul nuclear, luând în considerare gradul de periculozitate al acestui produs, acesta poate fi deținut exclusiv de persoane juridice, iar regulile şi obligaţiile ce vizează titularii de autorizaţii privind transportul, depozitarea şi utilizarea combustibilului nuclear, sunt extrem de stricte şi imperative. De asemenea, se interzice în mod categoric importul de deşeuri radioactive şi de combustibil nuclear, exceptând situaţiile în care importul decurge nemijlocit din prelucrarea efectuată în afara teritoriului statelor a unor exporturi ce au fost autorizate anterior, în conformitate cu prevederile sau acordurile internaţionale sau în baza unor contracte încheiate cu parteneri autorizaţi.

Autorităţile naţionale competente sunt îndrituite potrivit legii, să organizeze rețelele de supraveghere a radioactivității mediului pe teritoriul statelor lor, asigurând astfel fluxul informațional necesar sistemului integrat de monitorizare a parametrilor mediului.

Atât în documentele internaţionale, în reglementările comunitare cât şi în cele naţionale sunt instituite reguli generale cu valoare de principii care călăuzesc şi guvernează activităţile în domeniul nuclear**.** Putem enunţa dintre acestea, următoarele principii de bază: principiul potrivit căruia activităţile nucleare sunt de interes public; principiul după care activităţile nucleare trebuie să se desfăşoare în condiţii de siguranţă şi securitate maxime în scopul unei protecţii efective a personalului expus profesional, a populaţiei, a mediului şi a proprietăţii; principiul în baza căruia activităţile nucleare se supun regimului special de autorizare precum şi principiul după care utilizarea energiei nucleare trebuie făcută exclusiv în scopuri paşnice.

[4] Detalii, **Mircea Duțu,** *Politici publice de mediu,* Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2012, p. 59-68.

De o manieră imperativă, toate autorităţile naţionale competente în protecţia mediului au stipulate prin legislaţiile naţionale atribuţii în controlul activităţilor nucleare, dintre acestea putând aminti: monitorizarea radioactivităţii mediului; supravegherea, controlul şi dispunerea de măsuri necesare respectării prevederilor privind radioprotecţia mediului; colaborarea cu autorităţile şi organele competente în apărarea împotriva dezastrelor, în protecţia sănătăţii populaţiei şi a mediului. Obligaţii revin şi în sarcina persoanelor fizice şi juridice autorizate să desfăşoare activităţi în domeniul nuclear, privind respectarea normelor de radioprotecţie şi securitate, evaluarea riscului potenţial şi efectuarea bilanţului de mediu, utilizarea procedurilor, echipamentelor şi instalaţiilor corespunzătoare activităţilor pe care le derulează, evidenţierea strictă şi protecţia fizică a surselor de radiaţii ionizante, monitorizarea şi depistarea contaminărilor radioactive precum şi cu referire la asigurarea depozitării deşeurilor radioactive în condiţii de securitate pentru sănătatea populaţiei şi mediului.

2. Aspecte de cooperare internaţională pentru prevenirea poluării radioactive[5]. Rolul UE în politica nucleară

Pe considerent că energia nucleară constituie deopotrivă o necesitate a omenirii în satisfacerea nevoilor sale dar şi un mare pericol de poluare radioactivă a mediului, se impune cu necesitate un efort concertat şi unitar al tuturor statelor în adoptarea şi aplicarea de măsuri de prevenire şi limitare a efectelor acestei forme de poluare[6].

Utilizarea acestei energii pe o scară tot mai largă în domenii dintre cele mai diverse dar şi desfăşurarea de activităţi nucleare în tot mai multe regiuni ale planetei, au determinat o creştere accelerată a pericolului poluării radioactive, aspect ce impune corelarea eforturilor statelor în adoptarea şi aplicarea de măsuri preventive, de diminuare şi stopare a consecinţelor sale extrem de agresive şi periculoase.

În considerarea realităţilor precum şi ca urmare a unei colaborări şi cooperări internaţionale eficiente, s-au adoptat de-a lungul timpului la nivel mondial, de o manieră constantă şi riguroasă, o serie de documente semnificative în acest domeniu[7].

În mod categoric, teribila catastrofă nucleară de la Cernobâl din anul 1986, a avut ca şi rezultat radicalizarea colaborării şi cooperării internaţionale în domeniul protecţiei nucleare. Pe astfel de realităţi, statele membre ale AIEA precum şi unele organizaţii internaţionale au promovat o serie de convenţii internaţionale în domeniul siguranţei nucleare, din rândul cărora amintim: Convenţia de la Viena privind notificarea rapidă a unui accident nuclear, din anul 1986, care stabileşte pentru statele părţi, obligaţia de a notifica imediat, prin intermediul AEIA, statele ce pot fi afectate fizic de accidente nucleare; Convenţia de la Viena, privind asistenţa în caz de accident nuclear sau urgenţă radiologică, din anul 1986, potrivit căreia, statele părţi sunt obligate să colaboreze pentru

[5] Pentru detalii, a se vedea, **Daniela Marinescu**, *Tratat de dreptul mediului,* ediţia a IV-a, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2010, p. 579-600.

[6] Cu referire la consecinţele globalizării asupra calităţii mediului, a vieţii şi sănătăţii umane, a se vedea, **Lucretia Dogaru, Andrea Kajcsa,** *Interrelationships Between Globalization and Environmental Protection*, Publishing Inc. European Readings & Prodifmultimedia, Journal L Europe Unie, Issue 5, 2011, p. 114-116.

[7] Amintim în acest context : Convenţia de la Paris, asupra răspunderii civile în domeniul energiei nucleare, din 29 iulie 1960 şi Convenţia Suplimentară de la Bruxelles din 31 ianuarie 1963; Convenţia de la Viena, asupra răspunderii civile în materie de pagube nucleare, din 1963, care defineşte dauna nucleară, accidentul nuclear, precum şi răspunderea exploatantului unei instalaţii nucleare în caz de accident nuclear; Convenţia de la Viena privind protecţia fizică a materialelor nucleare, din 1980, prin care se stabileşte pentru statele părţi, obligaţia de folosire licită şi exclusiv în scopuri paşnice, a materialelor nucleare, precum şi obligaţia de protejare a acestora în timpul transportului.

acordarea, în caz de accident nuclear sau urgenţă radiologică, unei asistenţe prompte; Convenţia privind securitatea nucleară, de la Viena, din anul 1994, prin care se stabilesc o serie de obiective pentru realizarea securităţii nucleare, precum şi se stabilesc obligaţii şi responsabilităţi pentru titularii de autorizaţii, dar şi reglementări referitoare la amplasarea, proiectarea, construcţia şi exploatarea instalaţiilor nucleare; Convenţia comună asupra gospodăririi în siguranţă a deşeurilor radioactive[8], adoptată la Viena în anul 1997, care stabileşte pentru statele părţi, obiective în scopul gospodăririi combustibilului uzat şi a deşeurilor radioactive, precum şi obligaţii în acest sens pentru fiecare stat parte. Transferul transfrontalier al unor astfel de produşi este supus, potrivit dispoziţiilor Convenţiei, obligaţiilor internaţionale, iar răspunderea pentru gospodărirea în siguranţă a deşeurilor radioactive revine, în primul rând, titularului autorizaţiei precum şi Convenţia de la Viena, privind compensaţiile suplimentare pentru daunele nucleare[9], din anul 1997, ce a fost adoptată în scopul suplimentării sistemului compensaţiilor prevăzute prin legislaţiile naţionale.

Cu toate acestea, riscul major și în continuă creștere al activităţilor nucleare, a determinat accentuarea preocupărilor în plan regional, care s-au concretizat în timp în documente cu valoare juridică relevantă. Dacă abordăm problematica din perspectivă evolutivă, amintim unul dintre cele mai vechi documente legislative dar care este și cel mai reprezentativ în domeniul energiei atomice adoptat la nivel european şi anume, Tratatul privind Comunitatea Europeană a Energiei Atomice (EURATOM)[10], ce a fost adoptat în anul 1957, în scopul supravegherii progresului în domeniul energiei nucleare. Semnificativ este faptul că, încă din acele vremuri acest document european și-a fixat obiective prioritare în crearea unei piețe comune a energiei nucleare, în promovarea cercetării, în realizarea securității aprovizionării pentru toate statele membre ale UE precum și în utilizarea pașnică a energiei nucleare și asigurarea de standarde ridicate de protecție a sănătății umane[11]. Au urmat bineînţeles şi alte categorii de documente comunitare cu importanță în reglementarea domeniului nuclear, dintre care amintim: Directiva 93/552 Euratom, privind supravegherea şi controlul transporturilor de deşeuri radioactive; Regulamentul Euratom nr.1493/93 privind transporturile de substanţe radioactive între statele lumii; Regulamentul Euratom nr.944/89 privind limitele admisibile de contaminare radioactivă a produselor alimentare după accidente nucleare precum şi Regulamentul C.E. nr.806/2003 cu privire condiţiile de la import de produse agricole din statele în care s-au produs accidente nucleare.

Relativ recent, urmare a dezastrului nuclear petrecut la Fukushima în Japonia în anul 2011, energia nucleară a devenit subiect de controverse serioase iar statele lumii au demarat numeroase inițiative și măsuri în acest sens. Vom aminti în acest context, Decizia statului german de a elimina treptat energia nucleară până în 2020 precum și Decizia Belgiei de a închide două reactoare ce prezentau fisuri. În mod evident, aceste prime demersuri au intensificat presiunile exercitate în direcţia abandonării energiei nucleare în spaţiul Uniunii Europeane, însă, se ştie că, decizia finală în acest sens va aparţine exclusiv statelor membre.

Constatăm că, în ultimul deceniu, la nivelul UE s-au efectuat evaluări stricte ale riscurilor și siguranței centralelor nucleare din spațiul comunitar cu scopul de a stabili starea şi rezistenţa acesora în caz de fenomene extreme. Însă, deși standardele de siguranță au primit evaluări pozitive, au avut prioritate demersurile de modernizare suplimentară a acestora pentru asigurarea unei uniformități între statele

[8] Despre rolul dreptului internaţional al mediului, a se vedea, **Alexander Kiss, Dinah Shelton,** *International Environmental Law*, Third edition, Brill – Nijhoff Publisher, 2004, p. 154.

[9] Cu referire la asigurarea compensaţiilor în ceea ce priveşte dauna nucleară, a se vedea, **Daniela Marinescu,** *op.cit.*, 2010, p.421 şi urm.

[10] Tratatul Euratom a fost semnat la 25 martie 1957 şi a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1958, fiind un document ce face parte din legislația primară a UE.

[11] Versiunea consolidată a Tratatului Euratom se regăsește în Jurnalul Oficial C 203 din 7 iunie 2016, pag. 1-112.

europene membre și pentru atingerea de standarde de mai bune practici (COM (2012)0571). Consecința acestor demersuri a fost aceea că toate normele de siguranță aplicabile instalațiilor nucleare din spațiul comunitar au fost actualizate în 2014 prin Directiva 2014/87/Euratom a Consiliului Europei prin care se statuează condiții privind transparența și informațiile în legătură cu securitatea nucleară a instalațiilor nucleare. Semnificativă apreciem a fi și propunerea Comisiei Europene de la începutul anului 2015, în sensul în care cerințele de informare prevăzute în Tratatul Euratom (art. 41 și art. 44) să fie supuse unui proces de revizuire și reactualizare iar procesul de notificare să se eficientizeze.

Au urmat succesiv şi alte reglementări europene specifice în materie, cum ar fi de pildă, cele referitoare la protecția împotriva contaminărilor radioactive a produselor agricole. Este vorba de Regulamentul 2016/52/CE, care instituie niveluri maxime permise de contaminare radioactivă a alimentelor și a furajelor urmare a producerii unui accident nuclear sau a unei urgențe radiologice. Amintim și acele preocupări ale instituțiilor europene competente, referitoare la activitățile de transport și depozitare a substanțelor radioactive, la îmbunătățirea standardelor de siguranță a centralelor nucleare și la asigurarea faptului că eliminarea și manipularea deșeurilor nucleare se va face în condiții de siguranță maximă. De pildă, prin Directiva 2006/117/Euratom a Consiliului Europei privind supravegherea și controlul transferurilor de deșeuri radioactive și combustibil uzat, se urmărește garantarea unui nivel adecvat de protecție a populației, sens în care sunt instituite criterii și proceduri stricte aplicabile transporturilor (intracomunitare și extracomunitare) de deșeuri radioactive și combustibil uzat.

O altă preocupare extrem de serioasă în materie de reglementare în spațiul comunitar este aceea legată de gestionarea deșeurilor radioactive. Cadrul juridic în acest domeniu a fost creat în anul 2011 prin adoptarea Directivei 2011/70/Euratom a Consiliului Europei privind gestionarea deșeurilor radioactive și a combustibilului uzat, care prevede obligativitatea unei monitorizări stricte a programelor naționale pentru construcția și gestionarea depozitelor finale precum și standarde de siguranță obligatorii. Un alt obiectiv de mare interes pentru Uniunea Europeană îl reprezintă activitatea de cercetare științifică și de dezvoltare tehnologică în domeniul nuclear, sens în care sunt promovate programe de finanțare multianuale[12].

3. Politica de protecţie a mediului din perspectiva armelor nucleare

Armele nucleare sunt incluse în categoria armelor de distrugere în masă, acestea reprezentând o amenințare extrem de gravă și un pericol inestimabil pentru omenire tocmai datorită potențialului lor de distrugere, a efectelor produse în timp și spațiu, a caracterului lor nediscriminatoriu și a imposibilității de control a răspândirii radiațiilor pe care le generează. Pe lângă pericolul uriaș pe care acestea îl induc, proliferarea lor și amplificarea atacurilor teroriste constituie un alt factor generator al incertitudinii securității mondiale și regionale.

Utilizare acestor arme este în totală contradicție nu doar cu prevederile Cartei ONU și cu cele ale Convenției de la Geneva cu privire la genocid, dar și cu ale întregului drept internațional și ale legilor umanității în general.

Numeroase tratate internaționale au contribuit de o manieră semnificativă la îmbogățirea dreptului internațional cu reguli stricte în materie[13]. Unul dintre instrumentele juridice multilaterale relevante, care leagă un număr considerabil de state suverane în angajamentul respectării interzicerii complete a producerii, achiziționării, stocării și folosirii armelor nucleare,

[12] Cum ar fi, de pildă, Programul-cadru pentru cercetare și inovare Orizont 2020, completat cu programul Euratom pentru activități de cercetare și formare în domeniul nuclear.

[13] Încă din 1963 s-a semnat la Moscova, Tratatul privind interzicerea experiențelor cu arma nucleară în atmosferă, în spațiul cosmic și sub apă, iar în 1967 s-a semnat la Londra, Moscova și Washington, Tratatul privind spațiul exterior, urmat la Ciudad de Mexico, de Tratatul privind interzicerea armelor nucleare în America Latină.

îl constituie Tratatul de neproliferare a armelor nucleare, încheiat la Geneva la 1 iulie 1968, supus constant unui ciclu de revizuiri[14], care promovează neproliferarea, dezarmarea nucleară şi utilizarea energiei nucleare exclusiv în scopuri paşnice. Tratatul de interzicere totală a experienţelor nucleare[15], a fost adoptat de Adunarea Generală a ONU în septembrie 1996. Acesta reprezintă un document relevant prin care se instituie interdicţia posibilităţii de producere de arme nucleare pentru acele state care încă nu au realizat acest lucru şi stabileşte totodată necesitatea conservării tehnologiilor nucleare existente.

În ceea ce priveşte legislaţia comunitară în materie de armele nucleare, putem spune că aceasta este reprezentativă şi că ea reflectă suficient de mult preocupările constante şi serioase ale Uniunii Europene în gestionarea unei astfel de problematici. Prin politica şi reglementările sale, Uniunea Europeană promovează un mediu internaţional şi regional stabil ca şi condiţie esenţială în lupta globală împotriva proliferării armelor de distrugere în masă. Pe de altă parte, rolul său activ în plan global constă şi în acordarea de sprijin prin proiecte şi programe de asistenţă atât tratatelor internaţionale care promovează neproliferarea armelor nucleare cât şi organizaţiilor şi instrumentelor internaţionale de control[16].

4. Politici de protecţie împotriva armelor biologice şi chimice[17]

Armele biologice denumite frecvent şi arme bacteriologice, sunt calificate ca fiind arme de distrugere în masă extrem de periculoase pentru viaţa şi sănătatea umană şi pentru mediu în general[18]. Acest caracter le-a fost recunoscut prin intermediul unor documente internaţionale şi fundamentat prin Convenţia cu privire la interzicerea dezvoltării, producerii şi stocării de arme bacteriologice şi a toxinelor, adoptată la Geneva în 1972 prin Rezoluţia Adunării Generale a ONU, ce constituie o componentă cheie a cadrului universal al dezarmării generale şi a neproliferării. Cercetările în domeniu au continuat iar evaluarea aplicării acestui document s-a făcut periodic, cea mai recentă fiind în decembrie 2017 tot la Geneva, context în care Uniunea Europeană şi-a manifestat sprijinul politic şi financiar ferm pentru aplicarea deplină şi efectivă a prevederilor sale precum şi pentru universalizarea sa.

În ultimele trei decenii, s-au înregistrat mai multe epidemii complexe (cum ar fi, epidemia de ciumă, de gripă aviară, de febră hemoragică şi recent epidemia declanşadă de coronavirusul Covid-19), ce au creat serioase disfuncţii în economie şi sistemul sanitar dar mai ales destabilizarea societăţii prin provocarea de panică. Astfel, civilizaţia a ajuns să se confrunte cu noua provocare reprezentată de domeniul securităţii biologice, determinând cercetătorii şi factorii de decizie să îşi focalizeze atenţia asupra unor astfel de ameninţări.

Bioterorismul[19], reprezintă un fenomen care în ultimul deceniu a devenit de amploare şi de dimensiune internaţională, situaţie care impune o cooperare constantă între organizaţiile internaţionale şi cele regionale. În acest context, rolul important pe care Consiliului Europei îl deţine în domeniul sănătăţii s-a reafirmat prin Tratatul de reformă de la Lisabona din octombrie 2007, document relevant care îşi propune printre altele şi consolidarea importanţei politice a sănătăţii, precum şi prin măsurile concrete de punere în aplicare a acordurilor internaţionale în domeniu.

---

[14] O revizuire recentă a acestui document a avut loc la cea de a doua Sesiune a Comitetului de pregătire a Conferinţei părţilor din 2020 de revizuire a TNP, desfăşurată la Viena în perioada 23 aprilie-4 mai 2018.

[15] Acest tratat a fost semnat de marile puteri ale lumii: SUA, Rusia, China, Franţa şi Marea Britanie; textul său a fost publicat în M. Of. nr. 478 din 4 octombrie 1999.

[16] Dintre care amintim: ONU, Agenţia Internaţională pentru Energie Atomică (AIEA), Euratom, etc.

[17] În detaliu, **Lucretia Dogaru,** *op. cit.,*2020, p. 209-211.

[18] A se vedea, **Gyula Fabian**, *Drept internaţional public*, Ed. Hamangiu, Bucureşti, 2019, p. 263-280.

[19] Detalii, **Păun Ludovic,** *Bioterorismul şi armele biologice,* Ed. Amaltea, Bucureşti, 2003, p. 77 şi urm.

Amintim că, în cursul anului 2006, Consiliul Europei a adoptat Planul de acțiune privind armele biologice și toxinele, document complementar Acțiunii comune 2006/184/PESC în sprijinul BTWC, în cadrul strategiei promovate de Uniunea Europeană împotriva proliferării armelor de distrugere în masă.

Potrivit doctrinei în domeniu, utilizarea de microorganisme în scopuri ostile, pentru a induce destabilizări, îmbolnăviri sau decese, reprezintă o ultimă frontieră a terorismului modern, o provocare de ultimă generaţie ce este denumită şi „moartea invizibilă". Terorismul biologic şi cel chimic reprezintă una dintre cele mai grave ameninţări la adresa statelor lumii.

Asemenea armelor biologice şi armele chimice fac parte din categoria armelor de mare periculozitate pentru mediu şi pentru omenire, aspect ce justifică atenţia şi rigurozitatea reglementării lor. Există numeroase documente internaţionale ce interzic armele chimice ca arme de distrugere în masă şi care au avut incidenţă în situaţiile de criză.[20]

În ceea ce priveşte această categorie de arme de distrugere în masă, UE și-a manifestat disponibilitatea colaborării, a sprijinului și a inițiativelor. De o manieră constantă, a sprijinit Organizația pentru Interzicerea Armelor Chimice (OIAC), în asigurarea punerii în aplicare deplină și eficace a Convenției privind armele chimice (CWC) și aderarea universală la aceasta. La începutul anului 2018, Consiliul a adoptat un set de concluzii care reafirmă sprijinul ferm şi constant al Uniunii Europene pentru dezarmarea şi neproliferarea armelor chimice. Totodată, în cadrul Conferinței de examinare a CWC, Uniunea Europeană și-a menținut angajamentul de sprijinire fermă a mandatului și activității OIAC, sens în care Consiliul a adoptat Decizia (PESC) 2015/259 de extindere a sprijinului acordat pentru activitățile principale ale OIAC în perioada 2019-2022. De la finele anului 2018, Uniunea Europeană a adoptat un nou regim de măsuri restrictive în scopul abordării modului de utilizare şi proliferare a armelor chimice, prin Decizia (PESC) 2018/1544 a Consiliului și prin Regulamentul (UE) 2018/1542 al Consiliului.

În concluzie, consolidarea rezistenței împotriva amenințărilor generate de armele biologice şi cele chimice în scopul prevenirii, pregătirii și capacității de reacție, necesită o cooperare mai strânsă la nivelul Uniunii Europene ce solicită investiții semnificative din partea statelor membre. Doar astfel se poate cumula expertiza şi resursele și este posibilă asigurarea exploatării sinergiilor transfrontaliere în vederea atingerii unui nivel mai ridicat de pregătire împotriva posibilelor atacuri de acest fel.

BIBLIOGRAPHY

1. **Anca Ileana Duşcă,** *Dreptul mediului,* ediţia a II-a, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2014.
2. **Alexander Kiss, Dinah Shelton,** *International Environmental Law,* Third edition, Brill – Nijhoff Publisher, 2004.
3. **Constantin Oprean, Octavian Suciu,** *Managementul calităţii mediului,* Ed. Academiei Române, Bucureşti, 2003.
4. **Daniela Marinescu**, *Tratat de dreptul mediului,* ediţia a IV-a, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2010.
5. **Gyula Fabian**, *Drept internaţional public*, Ed. Hamangiu, Bucureşti, 2019.

[20] Dintre care amintim: Declarația de la Haga, din 1899, privind interzicerea folosirii proiectilelor cu scop de a răspândi gaze asfixiante sau vătămătoare; Protocolul de la Geneva, din 1925, privind interzicerea folosirii în război a gazelor asfixiante, toxice sau similare; Convenţia de la Geneva, din 1993, privind interzicerea dezvoltării, producerii, stocării şi utilizării armelor chimice şi distrugerea acestora.

6. **Lucretia Dogaru,** *Dreptul mediului***,** Ediţia a II-a, Ed. Pro Universitaria, Bucureşti, 2020.
7. **Lucretia Dogaru, Andrea Kajcsa,** *Interrelationships Between Globalization and Environmental Protection***,** Publishing Inc. European Readings & Prodifmultimedia, Journal L Europe Unie, Issue 5, 2011.
8. **Mircea Duţu,** *Politici publice de mediu,* Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2012.
9. **Păun Ludovic,** *Bioterorismul şi armele biologice,* Ed. Amaltea, Bucureşti, 2003.

THE AMERICANIZATION OF EUROPE?

Nicolae Iuga
Prof., PhD, Associate Researcher Gr. I, „Constantin Rădulescu-Motru"
Philosophy Institute, Romanian Academy

Abstract. There has been talk for some decades of an "Americanization" of Europe, but this expression mainly means two series of facts of a different nature. On the one hand, it considers the US economic influence over Europe, as well as the significant expansion of the use of English. On the other hand, starting with the spring of 2020, a possible influence of mentality coming to Europe from the USA and generated by the specificity of the recent anti-racist movements, movements that have been labeled as neo-Marxism, leftism, progressivism, is taken into account. cultural revolution in the spirit of Soviet proletcultism or the sinonymous event that took place in communist China in the second half of the last century, etc. This less studied mentality transformation is addressed in the present text.

Keywords: English lingua franca, political correctness, positive discrimination, Black Lives Matter, racism, progressivism, cancel culture.

1. Împrejurări exterioare

Pentru analistul care a urmărit constant în timp anumite evoluții, în urmă cu cincisprezece - douăzeci de ani problema a ceea ce s-a numit tendința „americanizării" Europei se punea întrucâtva altfel.

În primul rând, s-a pus problema limbii engleze ca *lingua franca,* respectiv ca limbă cu pretenții de comunicare cvasi-universală. În urmă cu două decenii, statisticile arătau că limba engleză se află abia pe locul patru în lume, ca număr de locutori. Pe locul întâi se află chineza, vorbită de aproximativ 18% din populaţia lumii, pe locul doi hindustana (aproximativ 10%), iar pe locul trei se află limbile înrudite spaniola & portugheza, vorbite în peninsula Iberică şi America Latină de peste 9% din populaţia lumii. Engleza se situa abia pe locul patru, fiind vorbită de aproximativ 7,6 % din populaţia lumii[1]. Însă engleza se află într-o ușoară dar constantă expansiune, deoarece în permanenţă noi generaţii de tineri din diferite ţări non-anglofone învaţă această limbă.

Problema implică totodată şi o dimensiune calitativă. Există domenii în care engleza este cu certitudine indispensabilă, indiferent în care punct al globului ne-am afla. În transporturile aeriene, aeronavele comunică între ele şi cu turnul de control în limba engleză. În transporturile maritime, vapoarele de pe toate mările lumii comunică între ele şi cu uscatul în limba engelză. La serviciile din porturi şi aeroporturi, comunicarea se face în limbile locale şi în limba engleză. În tranzacţiile financiare, în operaţiunile bancare şi în speculaţiile bursiere cunoaşterea limbii engleze este esenţială. După al doilea război mondial, limba engleză a luat locul limbii franceze în diplomaţie şi în contactele politice la nivel înalt. De asemenea, în cercetarea ştiinţifică limba engleză este necesară în vederea documentării, iar rezultatele relevante ale cercetării sunt diseminate tot în limba engleză[2]. Utilizarea calculatorului presupune cunoştinţe tehnice

[1] S. P. Huntington, *Clash of Civilizations,* New York, Simon & Shuster, 1996.
[2] Nicolae Iuga, *Cauzalitate emergentă în filosofia istoriei,* Ed. Limes, Cluj, 2008, p. 108. .

elementare în limba engleză. În reţelele de turism şi alimentaţie publică, o variantă de „limbă engleză pentru ospătari" – cum îi zicea Constantin Noica – alcătuită din maximum 300 de cuvinte, este de asemenea o limbă universal răspândită.

Există o diferenţă uriaşă între engleza de o copleşitoare bogăţie lexicală utilizată de către Shakespeare sau Joyce şi engleza de două-trei sute de cuvinte vorbită fără pretenţii de către lucrătorii din serviciile hoteliere, politicieni sau tehnicieni, dar acest lucru se pare că nu contează deloc. Faptul trebuie admis din considerente pragmatice. Nu este necesar şi poate nici dezirabil ca politicienii sau tehnicienii să se încurce în subtilităţile lingvistice nesfârşite ale limbii engleze literare. Este suficient ca pe baza acesteia să se realizeze o comunicare primitivă neechivocă, fără confuzii sau ambiguităţi. Este exact linia de separaţie între o limbă grevată de caracterul ei etnic, conotativ şi parţial intraductibil pe de o parte, şi o limbă ruptă de orice legături etnice, exclusiv denotativă şi traductibilă la modul non-problematic, pe de altă parte. Avem, cum e şi firesc, pe de o parte o limbă engleză cu caracter etnic, conotativă, care exprimă nuanţele, cultura şi sufletul unui popor – şi o limbă engleză dez-etnicizată, ruptă de specificul naţional şi de cultura engleză, cu un lexic restrâns, utilizată exclusiv denotativ, ca mijloc de transmitere a informaţiilor. O asemenea limbă este „doar un instrument de comunicare, nu o sursă de comunitate şi identitate"[3], la fel cum calendarul creştin este instrumentul convenţional de fixare a unor repere în timp, instrument valabil şi pentru necreştini, cifrele arabe sunt instrumentul grafic universal de numărare valabil și pentru ne-arabi, sau cum sistemul metric francez este instrumentul etalon universal de măsurare. Lingua franca devine un instrument dez-etnicizat, în principiu la fel de dezetnicizat ca şi cifrele arabe.

Engleza rămâne, fără îndoială, o lingua franca a timpului nostru, deși este vorbită efectiv de doar 8% din populația globului și rămâne limbă străină pentru 92% din populația lumii. Latura calitativă se relevă prin faptul engleza este vorbită, în afara spațiului anglofon, de către un număr relativ restrâns de persoane, care formează elitele educate. Lucrările unor foruri de anvergură globală, unde se iau decizii cu impact mondial, întrunirile Clubului Bilderberg, Conferinţele G7, Forumul economic de la Davos etc., toate acestea se derulează în limba engleză. Marii oameni de afaceri, bancherii, politicienii importanţi – toţi cei despre care se spune sau doare crede că decid soarta lumii vorbesc şi engleza.

În al doilea rând, se pune problema dimensiunii economice. Prin anii '50 sovieticii raționau în felul următor. E adevărat, capitalismul este mai avansat decât lagărul socialist din punct de vedere economic dar noi, comuniștii, suntem superiori din punctul de vedere al organizării politice. Noi putem planifica economia, în sensul de a-i asigura un ritm susținut de creștere, în așa fel încât în câteva cincinale o să ajungem din urmă și o să depășim dezvoltarea economică a țărilor capitaliste, respectiv a SUA. De parcă țările capitaliste occidentale și SUA ar fi stat pe loc, sau măcar ar fi încetinit viteza de dezvoltare, pentru a permite URSS să le ajungă și să le depășească. Un model cronometric total inadecvat, care privea lucrurile ca pe o cursă de automobile. În realitate însă, țările socialiste nu numai că nu le-au „ajuns din urmă" pe cele capitaliste, dar însăși economia de comandă s-a dovedit a fi tot mai puțin productivă până când, în cele din urmă, a sucombat din interior, din cauze endemice.

Pe aceeași structură de mentalitate, și europeanul contemporan își reprezintă faptul că SUA sunt mai avansate decât Europa pe anumite planuri, de la tehnică și PIB la cunoaștere, iar noi europenii trebuie să căutăm să le ajungem din urmă, să urmăm cu alte cuvinte drumul parcurs de SUA, pentru că nu am avea altă cale de ales. O perspectivă iluzorie, pentru că SUA au parcurs

[3] S. P. Huntington, ibidem, p. 88.

şi parcurg un drum care a avut oportunităţi şi emergenţe proprii, unice şi irepetabile la scara istoriei, un drum imposibil de imitat şi de repetat.

Oswald Spengler vine cu o altă reprezentare referitoare la civilizaţiile care s-au succedat pe pământ[4], idee care a fost confirmată din plin de evcenimentele istoriei recente. Spengler respinge explicaţiile cauzale linieare ale dezvoltării istoriei, reprezentarea istoriei ca o serie lineară de cauze eficiente – efecte în timp şi construieşte o altă reprezentare, aceea a unor evoluţii separate şi ciclice. Spengler substituie istoriografia şi filosofia istoriei cu filosofia culturii. El identifică, în istoria universală, un număr de opt culturi: babiloniană, egipteană, greco-romană, chienză, indiană, bizantină, arabă şi occidentală[5]. Aceste culturi, care au totodată ca pandant tot atâtea sisteme de civilizaţie, parcurg o ciclicitate organică: se nasc, au tinereţe, se dezvoltă în timp, dau performanţe, se maturizează şi în final mor. Ceea ce animă, dezvoltă şi maturizează o cultură este „Sufletul" (în germ. Seele) sau „Spiritul" ei (Geist), care se manifestă ca „stil" al culturii respective. Spiritul unei culturi conţine inclusiv ideile-forţă, care determină evenimentele istorice din arealul respectiv, capacitatea creatoare specifică a unei culturi. Sau ceea ce, în terminologia mai săracă de azi, s-ar putea numi un proiect pentru viitorul omului, sau – în particular – un „proiect de ţară". Este de la sine înţeles că diferitele culturi mor, atunci când sufletul lor le părăseşte. Atunci ele nu mai sunt capabile de creaţie culturală, nu îşi mai (re)găsesc stilul, şi se limitează la producerea de bunuri utilitare. Prin urmare, în lumina celor de mai sus: care este „sufletul" culturii americane contemporane (dacă există vreunul)? Şi, dacă există un astfel de suflet, poate oare el reprezenta un model, poate constitui un standard de referinţă pentru viitorul culturii europene? După unii autori însă, „marea slăbiciune a acestui imperiu (i. e. SUA) este aceea că nu are un „suflet", adică nu are „un proiect colectiv pentru viitorul omului"[6], ci se limitează la dezvoltarea nelimitată a producţiei şi a consumului propriu, prin superioritatea armelor sale. Nu are alte proiecte majore, în afară de acela de a creşte producţia şi consumul în propria ţară, pe seama altor regiuni ale globului.

SUA au ajuns la o anumită abundenţă de bunuri şi al anumite standarde de viaţă, pe seama resurselor naturale şi a mâinii de lucru ieftine din diferitele regiuni ale globului. Este o gravă şi regretabilă deficienţă de gândire să-ţi propui să imiţi SUA, să le urmezi şi să le ajungi din urmă. Modelul SUA nu poate fi urmat nici de către Europa şi nici de către alte ţări, pentru simplul motiv că celelalte ţări ale lumii nu pot şi nici nu au de unde să domine, la fel ca şi SUA, undeva între jumătate şi 2/3 din suprafaţa planetei. Un procent însemnat din populaţia globului lucrează pentru SUA, oamenii fiind plătiţi în dolari, o monedă care este devalorizată treptat, grevată fiind pe plan intern de o datorie publică tot mai mare. Tranzacţiile cu petrol din întreaga lume de asemenea se efectuează în dolari, fapt care sprijină puternic moneda americană, aducând în SUA câştiguri imense, care nu sunt compensate cu un echivalent muncă.

Adevăratul „suflet" şi adevărata religie a SUA constă în idolatrizarea pieţei şi fetişizarea banului[7]. Dar niciodată, nicăieri în lume, piaţa nu a rezolvat totul. Dimpotrivă. Dacă piaţa ar reglementa ceva şi ar impune cu adevărat o disciplină și o etică, atunci „persoanele care muncesc din greu n-ar fi mai sărace, în timp ce speculatorii sunt tot mai bogaţi"[8]. Despre o societate în care speculatorul câştigă mai mult decât muncitorul, nu se poate spune că ar fi o societate suficient reglementată. Apoi, bugetul militar al SUA din perioada postbelică a crescut puternic

[4] Oswald Spengler, *Declinul Occidentului*, Ed. Beladi, Bucureşti, 1996.
[5] Ibidem, p. 34.
[6] Roger Garaudy, *Statele Unite, avangarda decadenţei,* Ed. Antete, 2004, p. 50.
[7] Ibidem, p. 36.
[8] Pascal Bruckner, *Misère de la prosperité,* Ed: Grasset, Paris, 2002, p. 21.

de la un an la altul, ceea ce a stimulat producţia industrială din Europa, respectiv producţia de componente pentru armele americane. Pe de altă parte, ţările europene au fost şi sunt încă nevoite să achiziţioneze armament american, ceea ce a redus în perioada imediat postbelică deficitul dolarului, încât „ajutorul" furnizat Europei Occidentale prin Planul Marshall a fost recuperat în aproximativ doi ani[9]. Tehnica de vârf a ajuns în SUA la performanţe uluitoare, dar finanţarea cercetării în acest domeniu a fost făcută în scopuri militare şi numai abia mai târziu, după ce nu au mai avut caracter secret, aceste realizări au primit şi utilizări pentru viaţa civilă.

2. Transformări interioare

Dacă din punct de vedere economic pare clar că Europa nu se poate americaniza, în sensul de a imita parcursul istoric al SUA, din punct de vedere cultural americanizarea Europei se află în plin proces de evoluție. E adevărat, cultura americană din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea a dat și cîțiva oameni mari în litere și în filosofie, dar rădăcinile acestora se află de regulă altundeva, în „vechea" Europă. Ch. S. Pierce a studiat la mai multe universităţi din Europa şi, după cum mărturiseşte el însuşi, i-a parcurs temeinic pe Kant şi pe Hegel. W. James de asemenea a studiat la Paris, sub îndrumarea lui Henri Bergson, E.A. Poe a studiat în Anglia, Hemingway a locuit multă vreme la Paris ş.a.m.d.

În prezent însă lucrurile stau mult diferit. Anume, se produce o mișcare în sens invers, vidul cultural din individul mediu american se insinuează azi în Europa. Un filosof francez contemporan, Régis Debray, a consacrat chestiunii o amplă și pătrunzătoare monografie[10]. După Debray, Franța de azi nu mai este locuită de francezi, ci de o specie care s-ar putea numit *homo oeconomicus,* un produs al lumii anglo-saxone devenit cetățean francez. Homo economicus este briant și ofensiv, el aduce la putere imperiul statisticilor și al cifrelor. Este, într-un sens, mai rău decât în Evul Mediu, pentru că atunci oamenii se mai puteau sustrage de sub controlul clerului și al moralei divine, dar azi viața noastră nu se mai poate sustrage deloc de sub controlul cifrelor. Homo economicus este un „cadou al imaginii".

El este un „om gol" pe dinăuntru, în cazul căruia nu contează ce este în interior, ci numai exteriorul, nu știm ce este în interiorul lui, pentru că civilizația contemporană pune în valoare cu precădere ceea ce este exterior: fizicul, îmbrăcămintea, *lookul.* Viața interioară nu mai contează, pentru că aceasta nu se vede și, deci, nu are relevanță în planul marketingului iar persoana, un candidat la o funcție politică de exemplu, devine un simplu articol de merceologie, care urmează să fie „vândut" cât mai profitabil, contra unui anumit număr de voturi. De aici și preocuparea obsesivă pentru „imaginea" persoanei. Desigur, pot exista diferențe mari între imaginea exterioară și cultura mentală a individului, între ambalaj și conținut, diferențe care pot duce uneori până la o veritabilă prăpastie. Preocuparea excesivă pentru propria imagine poate fi simptomatică, poate trăda grija de a camufla după aparențe goliciunea interioară.

De altfel, „americanizarea" proclamă în mod manifest „sfârșitul culturii". Mișcarea americană „Cancel Culture" este desemnată de către europeanul americanizat cu denumiri mai explicite și aparent motivate, politică identitară sau „teorie critică a rasei", dar toate denotând o pretinsă opresiune rasială a albilor asupra tuturor celorlalți. Această ideologie reia, în alți termeni, obsesia marxistă a luptei de clasă, în sensul că împarte lumea între opresori și oprimați. După cum observa și A. Vargas Llosa, fiul mai celebrului laureat al Premiului Nobel Mario Vargas Llosa, au apărut și teorii sofisticate, îmbrăcate în jargoane universitare, pentru a demonstra cum anume anumite aspecte ale identității, cum ar fi rasa și genul, implică privilegii și

[9] Roger Garaudy, ibidem, p. 38.
[10] Régis Debray, *Civilisation, Comment nous sommes devenus américains*, Paris, Gallimard, 2017, 322 pagini.

discriminare[11]. Opresorii sunt bărbați albi, căsătoriți cu femei și eventual creștini, dar aceștia nu sunt văzuți ca opresori individuali sau în grup, ci ca „sistem", adică sistemul democrației liberale. Potrivit acestor „americanizați", statele democratice europene nu sunt locuri în care se poate manifesta accidental și rasismul, ci sunt construcții integral rasiste din capul locului, care trebuie demantelate. Acestea nu pot fi ameliorate, ci trebuie distruse.

„Cancel culture" este o mișcare ostilă valorilor democratice, precum: prezumția de nevinovăție, statul de drept, libertatea de expresie și diversitatea opiniilor. Pothrivit acesteia, dacă un alb refuză să accepte că este rasist, atunci el este etichetat ca o parte a rasismului sistemic. Pentru acuzații neverificate de „rasism", oamenii pot fi dați afară din serviciu și presa poate fi cenzurată. Oamenii au ajuns să le fie frică să își exprime opiniile, de teama consecințelor. Căutarea adevărului și metoda științifică trebuie abolite, Adevărul devine o simplă „narațiune" între altele, o poveste care poate fi și inventată.

Revenind la Debray, acesta observă că, după Primul Război Mondial exista o civilizație europeană, având o variantă americană. Acuma, la o sută de ani de atunci, există o civilizație americană, având subculturi europene și fenomenul este în creștere. Prin americanizare, Europa pierde în primul rând o componentă importantă a culturii sale: muzica clasică, iar prin această pierdere „Europa își pierde trecutul", cum spunea Simone Weil[12]. Această scriitoare se limitează la analiza muzicii clasice, dar există și determinații mai de profunzime ale culturii europene. Europa se definește de regulă prin trei moșteniri: știința greacă, dreptul roman, și conștiința creștină. Să le pierdem pe acestea (sau să le ignorăm doar), nu înseamnă să ne pierdem numai trecutul, ci și viitorul, capacitatea noastră de a ne deosebi pe viitor de alte civilizații.

Dominația în globalismul, sau mai bine-zis în colonialismul secolului XXI nu se mai realizează prioritar prin mijloace militare, ci prin influențe culturale, prin „americanizare", prin controlul ocultat al comunicațiilor și al formării mentalităților. Informațiile se transmit practic pe tot globul în timp real și sunt mixate cu imagini și simboluri care camuflează perfect intenții manipulatoare. Statele naționale europene și guvernele lor au utilizat timp de sute de ani imagini și simboluri puternice – drapele, imnuri naționale, monede naționale etc. – în scopul agregării politice a indivizilor. În prezent societățile sunt manipulate în sensul destructurării, a dezbinării și descompunerii politice tot prin imagini cu o indusă încărcătură simbolică. Unele țări foste comuniste din Estul Europei au fost destabilizate prin „revoluții" colorate în portocaliu, dar și Europa Occidentală, Franța de exemplu, a fost convulsionată de mișcarea „vestelor galbene" etc. Democrația a început să devină ceva irelevant la modul periculos.

Fața întunecată a „americanismului" de azi a început de fapt în anul 1965 cu o discriminare pozitivă[13]. Președintele SUA de atunci Lyndon B. Johnson a căutat să repare anumite nedreptăți istorice în ceea ce privește populația de culoare, dând un ordin executiv numit „Affirmative action"[14], prin care a redefinit noțiunea de „oportunități egale" pentru negri, în materie de acces la servicii de sănătate, educație, locuri de muncă, stil de viață. În realitate, ca să câștige simpatia și voturile populației de culoare, președintele Johnson a deschis larg punga și a acordat acestei populații o mulțime de avantaje economice. Negrii americani, care până atunci

[11] https://www.abc.es/opinion/abci-alvaro-vargas-llosa-cultura-cancelacion-202008152346_noticia.html
[12] Simone Weil, *Ne recommençons pas la guerre de Troie*, „Nouveaux Cahiers", Paris, 1937.
[13] Nicolae Iuga, *Les révolutions culturelle, depuis le début jusqu'aux Etats-Unis aujourd'hui,* Edition Notre Savoir, Saarbrücken, Germany, 2020.
[14] https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10510978009368044?journalCode=rcst19

erau, după aprecierea unor observatori ai fenomenului[15], o minoritate integrată și muncitoare, au început să trăiască în regim de gratuitate. Femeile din rândul acestei populații au început să primească alocații consistente pentru creșterea copiilor și atunci ele și-au abandonat locurile de muncă și au preferat să dea naștere la cât mai mulți copii, ca să trăiască din alocațiile copiilor și să stea în locuințe sociale asigurate de stat. Bărbații, la rândul lor, au preferat să trăiască din șomaj, ajutoare sociale, joburi temporare și tot felul de expediente dubioase la limita legii. Copiii lor nu au fost educați și, odată ajunși la maturitate, au repetat stilul de viață al părinților. A rezultat astfel o importantă pătură socială rasială și parazită în societatea americană.

Aceste avantaje de asistență socială oferite negrilor în SUA au fost dublate treptat de ideologia numită „political correctess". Originea noțiunii se află în pretenția justă în sine a instanțelor de judecată ca, în fața lor, părțile să nu vorbească una la adresa celeilalte folosind termeni denigratori. Apoi, treptat, corectitudinea politică s-a extins la politețea relațiilor umane în general, pretinzând ca oamenii să aibă grijă să nu se exprime în vreun fel în care să ofenseze pe cei care sunt dezavantajați sau discriminați. Ceea ce părea inițial o chestiune de bună creștere și de bun simț a degenerat în timp într-un fel primejdios. S-a instaurat treptat un fel de dictatură la nivelul limbajului, care a devenit apoi o cenzură efectivă.

Această dictatură la nivelul limbajului, respectiv corectitudinea politică împinsă până la paranoia, este cea care a favorizat „revoluția culturală" din Occidentul contemporan. Pretențiile de „corectitudine politică" nu au făcut decât să traseze niște crevase adânci, în toate direcțiile, pe țesutul viu al spiritului comunitar. Au rezultat o mulțime de grupări tribale, separate unele de altele prin pretenții de nediscriminare reciprocă și care se privesc unele pe altele cu o latentă ostilitate reciprocă. Este vorba de o schizofrenie profundă în sens cultural. Nu sunt atacate numai personalitățile de culoare albă din istorie, despre care se spune că ar fi avut vreo legătură cu sclavia negrilor pe teritoriul american, sau despre care se crede că ar fi făcut cândva anumite afirmații rasiste, ci s-a făcut pasul următor, s-a trecut la o și mai periculoasă mișcare rasistă inversă, la un rasism al celor de culoare neagră și a homosexualilor împotriva oamenilor albi și normali, au început să fie discriminați anumiți oameni pentru ceea ce sunt, oamenii albi creatori de valori pentru simplul fapt că sunt albi.

În măsura în care actuala mișcare din SUA se va extinde prin „americanizare" în Europa, aici s-ar putea să ia o turnură specifică. Aici locul negrilor din Statele Unite va fi luat de către migranții musulmani, care ar putea avea ici și colo concursul involuntar al rromilor europeni seminomazi, în scopul subminării autorității statelor și a distrugerii simbolurilor culturii europene. Totodată, trebuie să remarcăm modul de-a dreptul bizar în care s-a comportat Europa, în confruntarea cu problema refugiaților musulmani. Liderii principalelor țări europene au tratat în mod greșit problema ca pe o simplă criză umanitară, cea ce nu era da fapt[16]. S-a spus că oamenii de acolo, majoritatea bărbați între 20 și 40 de ani, s-au refugiat din calea războiului. Dar și altundeva au fost războaie, însă oamenii au rămas pe loc și și-au apărat țara, nu au fugit în alte țări, spre a trăi din ajutoare sociale, în virtutea unei „discriminări pozitive".

Liderii politici ai UE au decis, fără consultarea propriilor populații prin referendumuri, că sute de mii de refugiați trebuie primiți în toate țările europene, pe cote repartizate obligatoriu și

[15] https://www.activenews.ro/stiri/O-explicatie-despre-miscarea-revolutionara-din-SUA-%E2%80%9EOrice-neacceptare-a-legalitatii-schimbarii-puterii-este-inceputul-unui-razboi-civil.-Acesta-a-si-inceput-%E2%80%93-deocamdata-e-un-razboi-civil-rece-intre-stangisti-si-toti-ceilalti-162178

[16] Vezi Nicolae Iuga, *An important contemporary Historical Event: the Isamization of Europe,* în „Journal of Romanian Literary Studies", Vol. 12 / octombrie 2017, Published by Arhipeleag XXI Press, http://www.upm.ro/jrls/JRLS-12/Rls%2012%2005.pdf

găzduiți în centre de primire confortabile, hrăniți, ajutați să primească gratis o locuință, să li se ofere un loc de muncă și să fie integrați în societățile occidentale. Liderii europeni și serviciile de informații nu și-au pus de la bun început problema că printre refugiați există indivizi care refuză alimentele și ajutoarele oferite gratuit de către Crucea Roșie, pe motiv că pe ambalajele acestora era imprimat semnul crucii (crucea roșie cu brațe egale înscrisă în cerc), un semn devenit opac și inobservabil pentru europeanul mediu, un simbol pentru care europeanul are percepția tocită și nu își mai pune problema ce a reprezentat cândva, la începuturile organizării acestui serviciu de prim ajutor, dar un semn care sare în ochi musulmanului de rând, o Cruce care îi amintește de vremea Cruciadelor.

Nimeni nu și-a pus problema că musulmanii nu vor să muncească în Europa, ci să o stăpânească, că nu vor să se integreze în Europa, ci să o cucerească. În țări musulmane din Vestul Mediteranei, chiar în cele moderate, cum ar fi Marocul de exemplu, în birourile oficiale există hărți ale „Marocului Mare" din Evul Mediu, hărți care includ și teritoriile de la nord de Gibraltar până la Pirinei, adică Spania de azi, care a fost ocupată de maurii nord-africani între secolele VIII – XV și despre care musulmanul de rând știe că a fost cândva un teritoriu al lor și că Allah îi va ajuta să îl recucerească din nou. Aceeași idee se află și în mentalul musulmanilor din Orientul Apropiat, care știu despre Balcani doar că a fost cândva un teritoriu al Imperiului Otoman.

La aceste resentimente de ordin istoric se adaugă și sentimentul actual al șovinismului de ordin religios. Una dintre datoriile sfinte ale bunului credincios musulman este aceea de a lupta împotriva „necredincioșilor", adică împotriva non-musulmanilor în general și a creștinilor în particular. Poate că mulți dintre musulmanii de azi nu mai iau în serios obligația religioasă a Jihadului, dar este o chestiune de tradiție și de educație a civilizației islamice, care se poate actualiza și inflama oricând o cer împrejurările. Disprețul lor față de civilizația creștină și lipsa dorinței de integrare în aceasta reiese mai întâi din lucrurile mărunte, cum ar fi cerința de a li se permite femeilor să își acopere în public fața cu un văl sau pretenția de a li se servi în localuri mâncare „halal", adică în conformitate cu ritualurile alimentare religioase proprii. Iar de la dispreț se trece cu ușurință la ură și vandalism. În Franța de exemplu au fost arse o mulțime de biserici catolice, culminând cu incendierea Catredalei Notre Dame din Paris, un simbol al creștinismului universal, tragedii puse de către propaganda oficială pe seama unor cauze accidentale.

CONSIDERATIONS ON THE IMPORTANCE OF ERGONOMICS IN HUMAN RESOURCE MANAGEMENT IN WORKPLACES DESIGN

Petruța BLAGA
Prof., PhD, UMFST Tîrgu Mureș

Abstract

Ergonomics is an interdisciplinary science that deals with the examination of working conditions in order to achieve a better harmony between man and the environment in which he works, also obtaining optimal conditions of efficiency and comfort. Ergonomics is concerned with the link between efficiency, effectiveness, safety and health, a link whose performance highlights an essential perspective for human resource management.

Ergonomic design of workstations is one of the most important activities of ergonomics. From an ergonomic point of view, the workstations are designed so as to be best adapted to the characteristics and physical abilities of the workers in order to avoid the occurrence of biological effects. Studies show that when workstations are designed according to ergonomic principles, worker productivity is higher.

Key words: ergonomics, human resource management, workplace design.

Introducere

Capitalul uman este unic în ceea ce privește potențialul de creștere și dezvoltare, unic prin capacitatea oamenilor de a-și cunoaște și învinge propriile limite, pentru a face față noilor provocări sau exigențelor actuale și de perspectivă. Resursele umane sunt valoroase, rare, dificil de imitat și relativ de neînlocuit (Pastor & Petelean, 2006; Armstrong, 2003). Oamenii dețin potențialul necesar pentru a crea bunuri materiale și spirituale capabile să satisfacă cerințe noi sau să răspundă mai bine unor cerințe vechi.

Ergonomia, ca știință interdisciplinară, se ocupă de examinarea condițiilor de muncă în scopul obținerii unei mai bune armonii între om și mediul în care lucrează, obținând și condiții optime de eficiență și confort. Ergonomia este preocupată de legătura dintre eficiență, eficacitate, siguranță și sănătate, legătură a cărei performanță evidențiază o perspectivă esențială pentru managementul resurselor umane. Are ca obiect studiul factorilor de solicitare a omului în procesul muncii (Purdea, 1994), în scopul menținerii capacității de muncă la un nivel cât mai ridicat pe toată durata schimbului de lucru și realizării performanțelor (obiectivelor) în muncă.

Perfecționarea managementului resurselor umane (Iurcu, & Iurcu, 2007) din perspectiva cerințelor ergonomice se realizează prin instruirea resursei umane din organizație (Pastor & Petelean, 2006), organizație în care să fie implementată mentalitatea ergonomică atât la nivelul resursei umane de execuție, dar și la nivel de conducere.

Locul de muncă este un spațiul în care o persoană își petrece mult timp. Importanța locului de muncă este una evidentă pentru că acolo se asigură cea mai mare parte din necesitățile reale, reprezintă un loc socializare, de satisfacere a nevoii de apartenență la grup, de stabilire și consolidare a statutului social. Dacă există în cadrul organizației un climat psihosocial agreabil propice pentru crearea și consolidarea unor relații normale și agreabile de muncă de la început indivizii vor fi animați de dorința de a cunoaște conținutul statutului și rolurilor ce le revin, de a colabora, de dorința de integrare (Preda, 2006).

Organizarea ergonomică a locurilor de muncă: obiectul de studiu, etape, principii

Ergonomia studiază problemele organizării locurilor de muncă, evidențiind factorul psiho-social, punând pe prim plan muncitorul cu complexul solicitărilor la locul de muncă în cadrul procesului de producție. Obiectul de studiu al disciplinei este sistemul om-solicitări din care fac parte motivația muncii, condițiile de muncă și de mediu, relațiile în colectiv, preocupări personale etc. Primatul ergonomiei față de științele participante la constituirea acesteia (psihologie, sociologie, medicina muncii, protecția muncii, igiena muncii, antropometria, fiziologie, științele tehnice și economice) nu se rezumă la faptul că ea s-ar ocupa de un ansamblu format mecanic din părți dispersate și independente, ci la viziunea unitară și integratoare, organic structurată asupra problematicii omului în contextul activității sale (Manolescu et al., 2010).

Organizarea ergonomică urmărește asigurarea condițiilor necesare la organizarea procesului de producție în cadrul fiecărui loc de muncă în așa fel încât să se obțină o productivitate maximă a muncii, respectând principiile economiei mișcării și scutind muncitorul de oboseala inutilă.

Obiectul de studiu al organizării ergonomice a locurilor de muncă

Ergonomia locului de muncă are, în principal, rolul de a armoniza într-un tot unitar elementele locului de muncă (mijloacele de muncă, obiectele muncii și forța de muncă) în vederea asigurării condițiilor, care să permită executantului desfășurarea unei activități bune cu consum minim de energie și cu senzația de bună stare fiziologică.

Organizarea locului de muncă stă la baza organizării atelierelor, secțiilor și întreprinderii, întrucât de aceasta depinde în cea mai mare măsură consumul de timp de muncă pe fiecare operație sau produs, mărimea acestuia având un rol determinant asupra elementelor necesare organizării în timp și spațiu a proceselor de producție. Prin loc de muncă se înțelege suprafața sau spațiul în care muncitorul/echipă de muncitori acționează cu ajutorul uneltelor de muncă asupra obiectelor muncii în vederea extragerii sau transformării lor potrivit scopului urmărit.

Astfel, angajatorul trebuie să aibă în vedere organizarea locului de muncă astfel încât să fie respectate următoarele **principii de ergonomie** (LegislatiaMuncii.ro):

- dimensionarea locului de muncă se va realiza în funcție de particularitățile anatomice, fiziologice, psihologice ale organismului uman, precum și de dimensiunile și caracteristicile echipamentului de muncă, ale mobilierului de lucru, de mișcările și deplasările lucrătorului în timpul activității, de distanțele de securitate, de dispozitivele ajutătoare pentru manipularea maselor, cât și de necesitatea asigurării confortului psihofizic;
- se vor elimina pozițiile forțate, nenaturale ale corpului lucrătorului și se vor asigura posibilitățile de modificare a poziției în timpul lucrului prin amenajarea locului de muncă, prin optimizarea fluxului tehnologic și prin utilizarea eficientă a echipamentelor de muncă;
- locurile de muncă la care se lucrează în poziție așezat se vor dota cu scaune concepute corespunzător caracteristicilor antropometrice și funcționale ale organismului uman, precum și activității care se desfășoară, corelându-se înălțimea scaunului cu cea a planului de lucru;

- la locurile de muncă unde se lucrează în poziție ortostatică trebuie asigurate mijloace pentru așezarea lucrătorului cel puțin pentru perioade scurte de timp (scaune, bănci);
- echipamentele de muncă, mesele și bancurile de lucru trebuie să asigure spațiu suficient pentru sprijinirea comodă și stabilă a membrelor inferioare în timpul activității, cu posibilitatea mișcării acestora;
- înălțimea planului de lucru pentru poziția așezat sau ortostatică se stabilește în funcție de distanța optimă de vedere, de precizia lucrării, de caracteristicile antropometrice ale lucrătorului și de mărimea efortului membrelor superioare;
- pentru evitarea mișcărilor de răsucire și aplecare ale corpului, precum și a mișcărilor foarte ample ale brațelor, trebuie luate măsuri de organizare corespunzătoare a fluxului tehnologic, de manipulare corectă a materiilor prime și a produselor la echipamentele de muncă la care lucrătorul intervine direct.

Etapele și principiile organizării ergonomice a locurilor de muncă

Organizarea ergonomică a locului de muncă impune parcurgerea unor etape succesive:

- *Documentarea și înregistrarea datelor* necesare proiectării unui nou loc de muncă sau alegerea locului de muncă, care se justifică a fi analizat.
- *Înregistrarea datelor necesare studiului* constă în obținerea de informații privind organizarea locului de muncă (suprafața, mijloacele de muncă, forța de muncă, obiectul muncii și condițiile de mediu).
- *Examinarea critică a situației* existente se face cu ajutorul metodei interogative. Se urmărește eliminarea deficiențelor constatate și stabilirea soluțiilor îmbunătățite.
- *Proiectarea organizării ergonomice a locului de muncă* constă în proiectarea unor noi variante pe principii și reguli ergonomice, dintre care se alege varianta ce prezintă cele mai multe avantaje. În cazul acestei etape se disting următoarele faze: proiectarea variantelor de organizare a locului de muncă, calculul eficienței economice și alegerea variantei optime.
- *Elaborarea normativelor sau normelor de muncă,* etapă care are drept scop stabilirea consumului de muncă pentru realizarea elementelor procesului de muncă.
- *Adaptarea factorului uman la activitatea sa în proiectarea ergonomică a locului de muncă* – se va ține seama de dimensiunile antropometrice, dimensiuni care variază de la individ la individ în funcție de sex, zona geografică, regimul de viață, practicarea unor sporturi. În ce privește corpul omenesc în proiectarea locurilor de muncă este necesar de asigurat: poziția comodă a capului, stabilirea poziției corecte de muncă, înălțimea de lucru.

Principiile de organizare ergonomică a locurilor de muncă sunt următoarele:

- economia mișcării ce permite scutirea angajatului de efort inutil, de îndepărtarea în timp a senzației de oboseală și menținerea la un nivel satisfăcător a disponibilității de lucru.
- executarea concomitentă a activităților de supraveghere pasivă a funcționării utilajelor (desfășurării proceselor) și activității manuale.
- executarea concomitentă a activității manuale cu ambele mâini.
- deplasările pot fi reduse prin planificarea corectă a locului de muncă, alegerea adecvată a amplasării utilajelor va permite micșorarea traiectoriei de deplasare.
- folosirea gravitației.

Direcțiile de perfecționare a organizării locurilor de muncă sunt următoarele:

- *Dotarea tehnică şi organizatorică a locurilor de muncă.* Prin dotare tehnică se înţelege asigurarea locului de muncă cu utilaj de performanţă. Dotarea organizatorică presupune asigurarea cu mobilier de producţie, mijloace de schimb informaţional, semnalizare şi control.
- *Întreţinerea şi asistenţa tehnică a echipamentului.* Mentenanţa preventivă a echipamentului se efectuează în corespundere cu planul de reparaţii stabilit. Despre gradul şi nivelul de întreţinere al echipamentului se poate face concluzie prin estimarea ponderii timpului de funcţionare utilă.
- *Aprovizionarea locurilor de muncă* se va face ritmic, iar modul de aprovizionare centralizat sau descentralizat va depinde de procesul de producţie, tipul producţiei, locul de muncă.
- *Planificarea locurilor de muncă* constă în amplasarea raţională a echipamentului în aşa fel ca deplasările în cadrul locului de muncă să fie de o durată şi distanţă cît mai mică. Astfel se va respecta principiul economiei mişcărilor.
- *Optimizarea condiţiilor de muncă şi de mediu*
- *Modul de organizare al echipelor individual sau colectiv* (Preda, 2006)
- *Specializarea şi cooperarea activităţilor în echipă*
- *Regimul de muncă şi odihnă.* Se estimează normativul de timp pentru odihnă prin repartizarea acestuia sub formă de micropauze pe parcursul schimbului. În aşa fel, se poate menţine la un nivel suficient productivitatea şi disponibilitatea de lucru a executantului.

Sfaturi practice în perfecţionarea organizării locurilor de muncă:

- Pe suprafaţa de lucru să se menţină materiale şi dispozitive utilizate în ziua respectivă.
- Să existe un loc definit şi permanent pentru toate materialele.
- Materialele şi instrumentele utilizate mai des se vor amplasa mai aproape şi invers.
- Cutiile şi containerele de alimentare prin gravitaţie să ofere materiale la punctul de utilizare.
- Să se asigure condiţii pentru perceperea vizuală satisfăcătoare, folosind iluminatul local.
- Înălţimea locului de muncă şi a scaunului să permită alterarea poziţiilor în picioare şi şezând.
- Să fie redus la minim numărul şi varietatea echipamentelor şi instrumentelor folosite.
- Să se asigure fiecărui muncitor mobilierul necesar proiectat din punct de vedere ergonomic.

Metode de evaluare a organizării locurilor de muncă

Aprecierea situaţiei organizării ergonomice a locurilor de muncă în întreprindere se efectuează în cadrul atestării locurilor de muncă sau oricând apare necesitatea evaluării. Atestările se petrec anual sau cel puţin odată în 3 ani.

Locurile de muncă se evaluează conform metodologiei alese de conducerea întreprinderii (Vlăsceanu, 2003), din punct de vedere organizatoric şi a calităţii normelor. Se estimează eficienţa utilizării forţei de muncă, corespunderea condiţiilor existente cerinţelor organizării ergonomice. Se completează un formular sub formă de certificat sau cartelă de atestare a locurilor de muncă.

Compartimentele de evaluare în cadrul atestării:

- dotarea şi deservirea locului de muncă (dotarea tehnică şi organizatorică, aprovizionare etc.);
- planificarea locului de muncă şi condiţiile de muncă şi mediu;
- specializarea şi cooperarea muncii (perfecţionarea activităţii de servire, activitatea prin cumul, forma de organizare a muncii colectivă sau individuală, servirea mai multor utilaje);
- normarea muncii (metode de stabilire a normelor, periodicitatea examinării normelor, intensitatea normelor, coeficientul integral al calităţii normelor de muncă).

În caz de neatestare a locului de muncă se elaborează un set de măsuri, care vor contribui la perfecționarea organizării locului de muncă în cauză, se numește responsabilul și termenul de executare. După o anumită perioadă de timp locul de muncă iarăși este supus atestării.

Abordarea ergonomică a proiectării (posturilor) locurilor de muncă

Potrivit teoriei și practicii în domeniul ergonomiei (Alexandru, 1997), un post bine proiectat este postul care posedă cât mai multe dintre următoarele trăsături:

- postul să fie considerat sau perceput de operator, având sens și utilitate;
- sarcinile de muncă trebuie să fie corelate cu abilitățile operatorului și instruirea acestuia;
- postul trebuie să ofere operatorilor o vedere de ansamblu și înțelegerea întregului proces;
- asigurarea unui nivel optim de varietate, diversitate a aptitudinilor și abilităților operatorului;
- gradul de identitate a sarcinii de muncă să fie corespunzător prin realizarea integrală sau parțială a acestuia;
- reprezintă o activitate suficient de solicitantă și incitantă care să limiteze sarcinile de muncă repetitive și monotone;
- să ofere un nivel optim de autonomie, libertate, independență și autoritate de decizie;
- sarcina de muncă trebuie să exercite un impact deosebit asupra vieții sau muncii altora;
- să permită obținerea unui feedback relevant pentru ocupantul postului în vederea cunoașterii rezultatelor reale ale activității;
- diminuarea încărcăturii mecanice sau fizice asupra corpului omenesc până la obținerea unui grad de încărcare optim;
- elementele fizice ale postului - în concordanță cu dimensiunile antropometrice ale operatorului;
- diminuarea factorilor de risc și a stresului indus de sarcina de muncă;
- adoptarea unor poziții corecte de muncă și solicitarea echilibrată a diferitelor părți ale organismului uman pentru favorizarea funcțiilor normale ale acestuia;
- ține seama de factorii care influențează forța fizică a organismului în muncă, pentru ca aceasta să fie menținută o perioadă de timp cât mai îndelungată;
- diminuarea pe cât posibil a forțelor prezente în organismul uman în timpul muncii, prin luarea în considerare a biomecanicii ocupaționale;
- asigură securitatea, sănătatea și confortul în muncă ale operatorului;
- permite contactul uman și cooperarea sau dezvoltarea interacțiunilor operatorului cu ceilalți în exercitarea sarcinilor.

Metoda Ergonomics Workplace Analysis (EWA) – metodă de analiză ergonomică a postului sau a locului de muncă

Dezvoltată în anul 1989, de Institutul Finlandez pentru Sănătatea Ocupațională, metoda EWA (Manolescu et al., 2010 reprezintă un procedeu mixt în cadrul căruia, prin intermediul a paisprezece variabile, se obține evaluarea condițiilor de muncă atât din partea specialiștilor în domeniu, cât și a percepției muncitorilor.

Principalele criterii care descriu condițiile de muncă sunt:

1. *Spațiul de lucru* – evaluarea postului ia în calcul echipamentul, mobilierul și alte elemente ale activității, precum și amplasarea și dimensiunile acestora. Alocarea spațiului de lucru depinde de dimensiunile zonei de desfășurare a activității și a echipamentului disponibil. În cadrul metodei EWA, la evaluarea generală a spațiului de lucru se adaugă analiza activității fizice, ridicarea greutăților și poziția de muncă.

2. *Efortul fizic* – se determină pe baza observației activității, a metodelor și echipamentelor utilizate, precum și pe baza interviului acordat muncitorului, evaluându-se posibilitățile acestuia de a adapta încărcătura sarcinii de muncă.
3. *Ridicarea greutăților* – efortul provocat de ridicarea greutăților se măsoară în funcție de greutatea sarcinii, distanța orizontală de manipulare între încărcătură și corp (distanța de cuplare), precum și de înălțimea de ridicare. Prin urmare, în cadrul metodei, efortul de ridicare a greutăților se măsoară în funcție de: greutatea sarcinii; distanța de cuplare (distanța între încărcătură și corp); înălțimea de ridicare.
4. *Poziția de muncă și mobilitatea* – se referă la poziția gâtului, brațelor, spatelui, coapselor, picioarelor, în timpul desfășurării activității. Mișcările aferente activității sunt mișcările corpului impuse de sarcina de muncă. Analiza se efectuează asupra pozițiilor de muncă și a mișcărilor celor mai forțate. Clasificarea finală sau evaluarea postului din perspectiva acestui criteriu este dată de valoarea cea mai slabă a celor patru poziții sau mișcări descrise. Dacă poziția de muncă se păstrează mai mult de jumătate de zi, valoarea clasificării crește cu un nivel în cadrul celor cinci niveluri prestabilite.
5. *Riscul inerent de accidente* – se determină analizând probabilitatea producerii unui accident și a gravității acestuia. Riscul de accidente se referă la posibilitatea producerii unor leziuni bruște și la riscul producerii unor intoxicații, ca urmare a expunerii la muncă. Se impune familiarizarea cu statistica accidentelor la locul de muncă și comunicarea cu personalul Serviciului de prevenție (securitate). Metoda EWA recomandă analiza următoarelor riscuri: riscuri mecanice (lovituri, căzături); riscuri ca urmare a greșelilor de proiectare; riscuri privind activitatea muncitorului; poziția de muncă; suprasolicitarea sau mișcările efectuate incorect în timpul activității; suprasolicitarea capacității de percepție și atenție a muncitorului; mișcările privind energia (electrică, temperatură, agenți chimici). Consecințele accidentării se măsoară în funcție de gravitate: scăzută; mică; destul de mare; foarte mare.
6. *Conținutul sarcinii de muncă* – este determinat de numărul și calitatea operațiilor individuale. Se evaluează conținutul sarcinii de muncă determinându-se măsura în care sarcina de muncă implică planificare și pregătire, inspecție și corecția produsului, precum și gestiunea materialelor, toate acestea în plus față de activitatea principală. Metoda recomandă utilizarea fișei postului împreună cu termenele aferente fiecărei sarcini de muncă.
7. *Restricții impuse de sarcina de muncă (gardul de autonomie)* – gradul de autonomie al muncitorului se analizează determinându-se limitele activității acestuia sau libertății de a alege durata de execuție a sarcinii de muncă. În concepția autorilor metodei, condițiile care limitează mobilitatea muncitorului sau libertatea sa de a alege când și cum trebuie efectuată sarcina de muncă necesită o atenție sporită.
8. *Comunicarea muncitorului și contactele personale* – se referă la șansele pe care muncitorii le au pentru a comunica cu superiorii sau alți colegi de muncă. Metoda permite determinarea gradului de izolare a muncitorului, analizându-se oportunitățile directe sau indirecte pe care acesta le are pentru a comunica atât cu alți muncitori cât și cu superiorii.
9. *Luarea deciziilor* – se determină complexitatea relației dintre informația de care dispune muncitorul și activitatea sa: relația poate fi simplă și clară, dacă informația primită este furnizată de un singur indicator; relația poate fi complexă iar decizia poate necesita elaborarea unui model de activitate și compararea cu activități alternative; relația poate avea ca rezultat o decizie echivocă ce poate conduce la risc de accidente sau o pagubă materială.
10. *Repetabilitatea sarcinii de muncă (rutina)* – este determinată de durata medie a unui ciclu de efectuare a sarcinii de muncă. Repetabilitatea sarcinii de muncă sau rutina se analizează în

funcție de durata ciclului repetat, iar durata se determină măsurând activitățile egale de la punctul inițial al ciclului de efectuare a sarcinii până la punctul inițial al următorului ciclu.

11. *Atenția acordată sarcinii de muncă* – are în vedere atenția și observațiile pe care executantul trebuie să le acorde în activitatea sa instrumentelor, echipamentelor, comenzilor, proceselor, indicatorilor etc. Din perspectiva acestui criteriu analiza postului are în vedere relația dintre durata de observație și gradul de atenție necesar (în %), în funcție de efectuarea sarcinii.
12. *Iluminatul postului* – condițiile de iluminare a spațiului de lucru sunt analizate în funcție de tipul de activitate efectuat. Pentru sarcinile de muncă ce necesită o acuitate vizuală obișnuită, nivelurile de iluminare și gradul de luminozitate pot fi analizate prin observație. Pentru activitățile ce necesită o acuitate vizuală ridicată, se măsoară diferențele de luminozitate. Pentru sarcinile de muncă ce nu necesită acuitate vizuală nu este suficientă simpla observație ci este necesar să se măsoare diferențele de luminozitate.
13. *Ambianța termică* – se analizează și evaluează pentru toate posturile de muncă și pentru toate activitățile desfășurate în mediul termic sau cu expunere continuă la temperaturi peste 28°C. Factorul de stres termic provocat de condițiile termice este rezultatul temperaturii aerului, umidității, ventilației, încărcăturii sarcinii de muncă, precum și al tipului de îmbrăcăminte.
14. *Mediul fonic (interferențele sau perturbațiile)* – se realizează în funcție de tipul de activitate desfășurată deoarece există riscul provocării unor daune atunci când nivelul de zgomot depășește 80 dB. De exemplu, pentru activitățile care necesită concentrare muncitorul trebuie să fie capabil să gândească, să ia decizii, să se concentreze fără perturbări acustice.

Concluzii

Proiectarea ergonomică a posturilor reprezintă una dintre cele mai importante activități ale ergonomiei. Din punct de vedere ergonomic, posturile se proiectează astfel încât să fie adaptate cât mai bine caracteristicilor și abilităților fizice ale lucrătorilor pentru a evita apariția efectelor de natură biologică. Studiile efectuate arată că atunci când posturile se proiectează conform principiilor ergonomice, productivitatea lucrătorilor este mai mare.

BIBLIOGRAFIE

1. Alexandru, V. *Ergonomia. Elemente generale,* Editura Libris, Brașov, 1997;
2. Armstrong, M. *Managementul resurselor umane-manual de practică*, Editura Codex, București, 2003;
3. Iurcu, M.; Iurcu, E.V. *Tratat de ergonomie. Managementul resurselor umane*, Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2007;
4. Purdea, D. *Ergonomie și studiul muncii*, Editura Daco Press, Cluj-Napoca, 1994;
5. Pastor, I., Petelean, A. *Managementul resurselor umane*, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2006;
6. Preda, M. *Comportament - teorii, exerciții și studii de caz*, Editura Polirom, București 2006.
7. Manolescu, A.; Lefter, V.; Deaconu, A.; Marinaș, C.; Marin, I.; Nica, E.; Puia, R. *Ergonomie*, Editura Economică, București, 2010;
8. Vlăsceanu, M. *Organizații și comportament organizațional.* Editura Polirom, Iași 2003.
9. * * *, Protecția muncii. Sănătate în muncă: principii de organizare ergonomică, https://legislatiamuncii.manager.ro/search/

SUSTAINABLE DEVELOPMENT THROUGH DIGITAL STRATEGY

Laura-Mariana Cismaș, Mariana Nagy, Olimpia-Neliana Tudur
Prof. PhD, West University of Timișoara, Prof. PhD, „Aurel Vlaicu" University of Arad, PhD Student, West University of Timișoara

Abstract: In 2018, the Municipality of Arad was selected to implement the Digital Cities Challenge - a European project aimed at helping the cities obtain economic growth through defining and implementing a digital strategy. The paper presents the steps towards establishing the digital strategy, including the goals, the road map for implementation and the action plans. A large number of local and regional actors contributed to the project and advisory services were received from experts of the European Commission. The activities planned and the pilot project started a deep digital transformation of the city in the context of regional development. The project ended in 2019 and it will be continued through another EU initiative: the Intelligent Cities Challenge.

Keywords: digital city, economic growth, digital strategy.

1. Preliminary

Digital Cities Challenge (DCC) is an initiative of the European Commission (EC) aiming to define a strategy for the digital transformation of the involved cities. The final goal is to achieve economic growth by implementing the action plan related to the digital strategy defined. A number of over 40 European cities were helped to benefit from the advanced technologies and develop comprehensive strategies in order to obtain smart and sustainable economic growth.

The cities were offered advisory services for policy definition, mentoring and coaching and the opportunity to collaborate and share knowledge within a dedicated network.

Arad Municipality decided to apply and the application was approved. The project started in spring 2018, under the leadership of Arad City with the partnership of Arad Chamber of Commerce and Agriculture, Aurel Vlaicu University of Arad and Vasile Goldis West University. The project was coordinated by a lead expert appointed by the EC. Besides the team of Arad City and a set of selected local actors, there were two other thematic experts from the EU and a local expert involved in the project. The local expert was an IT specialist with good knowledge of the local and regional economy.

The project was implemented until the end of 2019. During the 18 months, a very well planned series of steps was performed (Figure 1): an initial assessment of the digital maturity of the city, selecting the stakeholders and other local actors to be involved in the project, defining the mission and ambitions of the city, formalizing of the strategy with objectives, an action plan and pilot actions, defining the KPIs, monitoring and assessment.

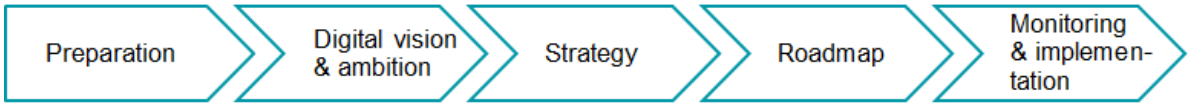

Figure 1 – Steps in the DCC [1]

2. The first assessment

In order to have an efficient strategy, assessing the current digital maturity of the city was highly important. The EC made a questionnaire available, which was used by almost all the cities. In Arad, it was distributed through electronic means to a great number of stakeholders in various fields of activity – companies (mainly SMEs), universities, infrastructure providers, local and regional administration [6]. Collaboration history and personal relationships of the team members granted a rather high rate of answers: over 70%. For data processing, the EC-DCC methodology was applied. The conclusion is that Arad is on the boundary between "digitally less advanced" and "digitally transforming". It is an ambitions city, with a good digital infrastructure, but there are little shared vision and poor coordination between the stakeholders, weak networking and insufficient data availability.

The city's team and the experts interviewed the respondents and selected a set of relevant stakeholders that is relevant form among those who expressed their availability to be involved in the project. They were invited to workshops and meetings, thus contributing to all the deliverables and, more important, to the main outcome of the project: the digital strategy.

3. The vision, mission and ambition of Arad City

The mission statement for Arad as a digital city was defined in workshops by consulting the relevant stakeholders. After re-visiting and amending the first proposal, the DCC team and the stakeholders agreed to the following mission statement:

The vision of Arad is "to transform the city's potential for economic growth and alignment to the digital economy and to refresh its attractiveness for its own citizens and especially for the young generation" [1]. Thus, the mission of the city can be accomplished by facing its challenges through the innovative use of data and technologies.

The stakeholders defined four ambition statements:

1. To establish and develop Arad's digital value proposition and branding for growth
2. To create conditions to stimulate and improve Arad's entrepreneurial culture enabled by digital technologies
3. To develop and provide digital services to both business and citizens
4. To join up thinking and behaviour between Arad's digital and non-digital stakeholders across sectors [1]

The rationale of these statements derives from the necessity of developing a modern economy while preserving the cultural heritage. By raising the self-awareness of the citizens and through the pro-active collaboration and the commitment of the stakeholders, the city will make small and repeated steps towards the digital transformation. The city will reform its leadership and modernize its administration, it will introduce new digital services and use new technologies in order to become more citizen friendly.

4. The strategy

The activity within the project was centred on the strategy, the main outcome of the DCC team and directions to be considered when moving the city through a digital transformation.

Involving a larger number of stakeholders – companies, public administration, universities and researchers – during the workshops, a number of 12 preliminary objectives were identified. After refining the ideas, with the contribution of the EU experts, six operational

objectives were formulated. As shown in Figure 2, the objectives are focused on stimulating digital entrepreneurship, the use of new technologies and open data, digital education, modernization of the public services and the development of a user-centric city hall while creating the framework for innovative cooperation between all the partners.

Operationalizing the strategy, a set of key performance indicators (KPIs) were defined and related to the six operational objectives. The KPIs are both quantitative and qualitative and are meant to measure the achievements of the city against its objectives. KPIs are defined both in terms of the number of people reached, the available services and the degree of digitalisation of the companies and the public administration. Such KPIs refer to the number of people reached by the awareness-raising activity, the number of people that improved their digital skills, the offer of blended learning programmes, the number and quality of services provided by public and private organizations, the availability and usefulness of open data, etc.

The ambitions of the city, the operational objectives and the related KPIs are summarized and presented in a log-frame (Figure 2).

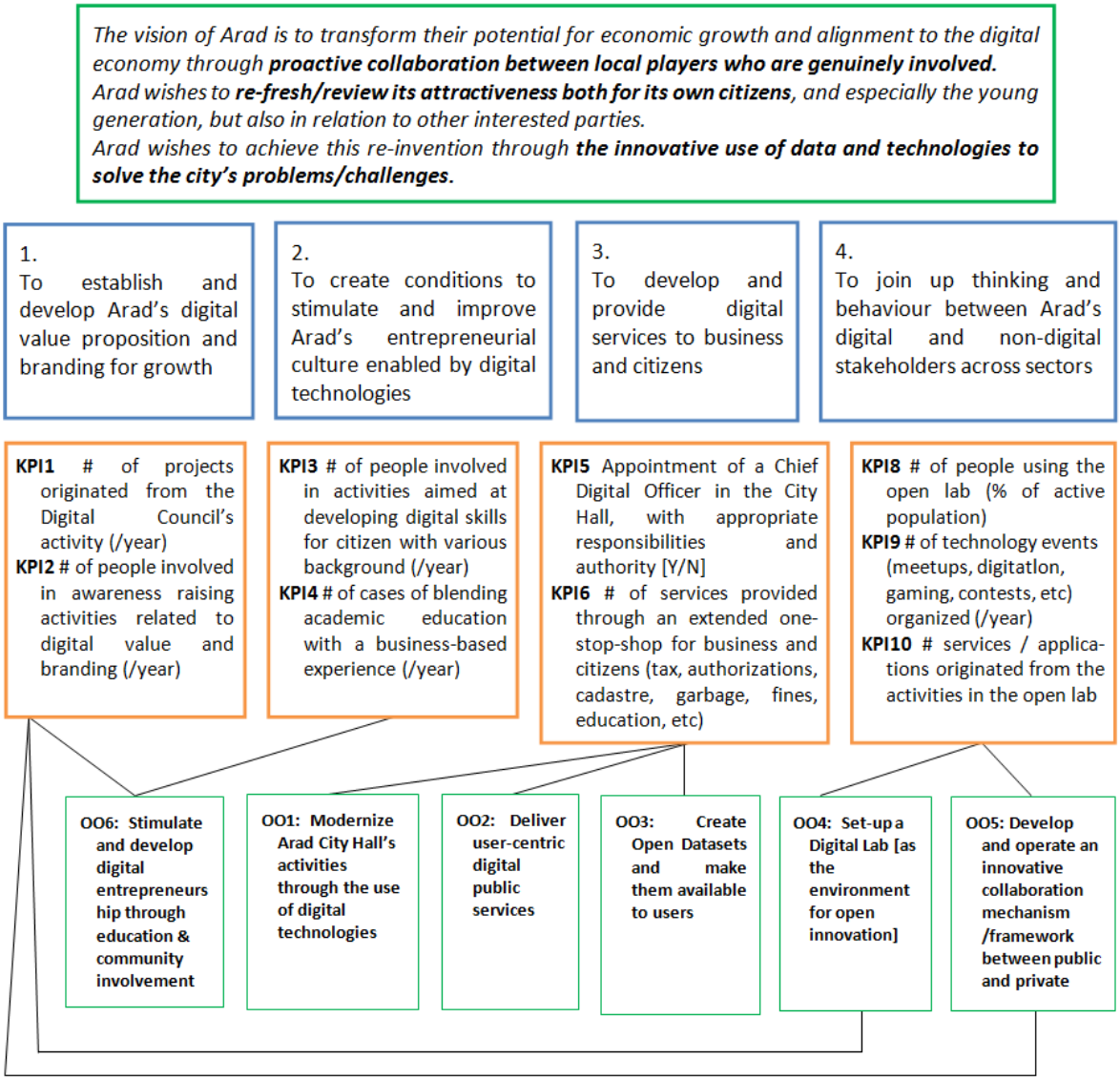

Figure 2 – The log-frame of the digital strategy for Arad [1]

The strategy was approved by the City Council. It was translated into English and published for transparency on the municipality's website.

5. The roadmap

The roadmap describes the practical ways of implementing the digital strategy of Arad city. It includes a list of activities, priorities and governance. Each activity consists of specific actions that contribute to reaching the operational objectives. It will be implemented in a limited timeframe, with well-defined responsibles and resources.

At the beginning of the implementation, the city has decided to implement twelve high priority activities. Those activities include setting up a functional Digital Department in the City Hall, implementing the one-stop-shop in the City Hall, increasing the number and quality of the digital services offered by the public administration, creating an open data platform and making operational datasets related to community services available: traffic [4], education and special users accessibility, organizing at least two events per year, setting up a Digital Lab that should include a co-working space as well, offering at least two blended learning programs in higher education, supporting programs for mentoring and coaching.

6. Implementation and monitoring

The City of Arad started the implementation with two pilot actions – the hackathon and the digital hub, and by developing new services offered by public authorities and private entities.

The first hackathon ever in Arad was organized by the City and the "Aurel Vlaicu" University of Arad, with the sponsorship of private companies from Arad, Timisoara and Cluj-Napoca. In the 2 days coding session, the participants, grouped in 11 teams, focused on the subjects related to the West region and the city of Arad. At the end of the event, the resulting applications were presented to the public. Later on, the municipality invited the teams to a "debriefing" session and selected two applications for implementing in the city. Another application was further developed by one of the sponsors.

The purpose of the second pilot action was to set up a digital hub – a space for events, digital marketing and co-working. The tram was chosen as the symbol of the hub, as it is one of the representative products of the local industry [3]. With the help of the DCC team, a project proposal was written for obtaining public funds. The project was approved and, in the second phase of the implementation, private companies were meant to join. Due to the Covid-19 pandemic, the implementation of the Digital Tram is postponed.

Together with the two pilot actions, the Municipality developed new services addressed to citizens and companies, such as intelligent public lighting and a new integrated portal for tax payments and authorization release. In cooperation with private partners, the program for accessibility, targeting mainly the visually impaired people, and the program for digitizing the city library continue [2].

All the actions already implemented are related to one or more of the six operational objectives defined within the DCC. The KPIs in the log-frame (Figure 2) are used for monitoring. However, for further activities the city planes to design new KPIs, thus proving that the log-frame is dynamic and can be improved in time.

7. Contribution to the regional development

As recognized by the City Council, the digital strategy drawn by the DCC team for the City of Arad is a big step towards the modernization of the city in the framework of regional development. The actions included in the roadmap are meant to improve the economic ambient for companies and the quality of life for citizens. The specific actions already implemented contributed to increasing the visibility of the IT sector and to fostering the cross-sectorial collaboration that involves different actors of the socio-economic life of the city.

A careful evaluation of the results, based on the KPIs, will be done at the city level and consistent economic growth is expected to be found. The Municipality applied within the next call - Intelligent Cities Challenge - and the application was approved. Thus, the city will be appointed a new team of experts [5] and it will continue to receive consultancy for its digital re-invention, to become greener, digital, and more resilient.

BIBLIOGRAPHY

[1] Digital Cities Challenge, Digital Transformation Strategy for the city of Arad, AR@Digital: Open.Educated.Innovative, July 2019, https://www.intelligentcitieschallenge.eu/sites/default/files/2019-07/Digital_transformation_strategy_ARAD.pdf

[2] Cultural Strategy 2015 - 2025 http://www.primariaarad.ro/html/ron/temp/strategia0820/StrategiaCulturala_2015-2025.pdf

[3] Integrated Urban Development Strategy 2014 – 2030 http://www.primariaarad.ro/html/ron/temp/strategia0820/SIDU_2014-2030.pdf

[4] SUMP - Sustainable Urban Mobility Plan for the Municipality of Arad 2016-2023 http://www.primariaarad.ro/html/ron/temp/strategia0820/PMUD_Arad-actualizat_20septembrie2017.pdf

[5] Intelligent Cities Challenge (official website), https://www.intelligentcitieschallenge.eu/

[6] *Statistică teritorială - Repere economice și sociale regionale,* Institutul Național de Statistică, București, 2019

THE POTENTIAL OF WINE TOURISM IN VRANCEA COUNTY

Alexandru Nedelea, Gina Bordea
Prof. PhD, University of Bucharest, Teacher, "Simion Mehedinţi" High School, Vidra, Vrancea

Abstract: Wine tourism is an important component in both the tourism and wine industries, two related areas, so that for the tourism industry, wine is an essential side of attractiveness of a location, which can be a major motivating factor for tourists. The area where Vrancea County is located, is an important wine-producing area, which has rich historical and cultural traditions, most of them being directly related to this divine liqueur, destination, somewhat vitreous in terms of geographical research and tourism capitalization. Today, the cultural landscape of viticulture is beautified by the architectural qualities of the location, the particular ambiance of the towns, villages and tourist points in the immediate connection, but also the wineries that can become not only nuclei of viticulture, but also tourist getaways. commercial, educational and recreational.

*Keywords**:** tourist potential, tourist product, tourist objectives, vineyard, wineries.*

INTRODUCERE

Turismul viticol constituie astăzi o ramură a turismului care atrage un număr din ce în ce mai numeros de turiști dornici să deslușească tainele vinului.

Alegerea articolului cu titlul „Potențialul turismului viticol din județul Vrancea" s-a datorat faptului că acest județ s-a făcut cunoscut prin existența podgoriilor și al soiurilor de vinuri, premiate în nenumărate rânduri peste hotare, prezența cramelor și a obiectivelor turistice, iar acest tip de turism reprezintă o premisă importantă pentru dezvoltarea industriei turismului pe teritoriul județului. Termenul de turism viticol se regăsește și sub denumirea de turism oenologic, a fost definit și analizat de mai multe personalități, dintre care amintim pe Hall și Macionis (2000) care au încercat să îl caracterizeze: vizitarea viilor, cramelor, plantațiilor, festivalurilor și spectacolelor de vin, unde degustarea vinurilor este esențială ca experiență a atributelor regiunii vinului, reprezentând factorul principal care motivează vizitatorii. Etimologia cuvântului *oenologie* derivă din limba greacă a cărui formare rezultă din două cuvinte *oenos*-vin și *logos*-vorbire prin care se înțelege că este știința care se ocupă cu studiul și procedeele de creearea, îngrijirea și păstrarea vinului, dar și a altor derivate din struguri. O altă definiție adresată turismului viticol arată că „este o formă de turism de nișă bazată pe dorința de a vizita regiuni producătoare de vin sau în care turiștii sunt determinați să viziteze regiunile producătoare de vin, mai ales cramele și vinăriile, în timp ce călătoresc din alte motive"(Brown, Getz, 2006). Cu sprijinul Strategiei Naționale a turismului viniviticol, în Australia, se definește în 1998 turismul viticol, astfel acesta ilustrează vizitarea cramelor, a vinăriilor și a regiunilor viticole pentru a experimenta calitățile unice ale stilului de viață contemporan australian, asociat cu degustarea vinului la sursa de proveniență (Carlsen, Charters, 2007), incluzând savurarea vinului, a mâncării, a peisajelor și a activităților culturale.

Scopul acestui studiu este de a constata potențialul turismului vitivinicol și în demersul atingerii acestui scop, mi-am propus să identific elementele-cheie care se pot constitui în factori declanșatori ai tipului de turism menționat mai sus, care stârnesc interesul turiștilor conducând la realizarea unor activități turistice (Ielenicz, Comănescu, 2006), precum și jocul actorilor implicați, alături de beneficiile și constrângerile potențiale. Studiul își găsește aplicabilitate în realizarea unor proiecte de dezvoltare locală sau regională a turismului, utilizând ca repere argumentele și problemele identificate

METODOLOGIE

Studierea potențialului turismului viticol în Vrancea a presupus utilizarea tehnicilor și strategiile de cercetare specifice geografiei, în scopul extragerii, prelucrării și analizării datelor. Pentru a obține informațiile necesare articolului, un rol important l-a avut studierea literaturii de specialitate, baza de documentare a fost alcătuită din surse bibliografice: cărți, articole științifice, reviste de specialitate, dicționare, elemente de legislație și mediul online. Materialele și informațiile obținute au fost analizate și sintetizate, rezultatele dobândite au fost prezentate într-o ordine logică, succesiunea argumentelor aduse fiind esențială în înțelegerea etapelor de lucru și a importanței domeniului viticol pentru arealul din județul Vrancea. Așadar, acesta este motivul pentru care, în prima etapă, m-am axat pe identificarea factorilor care să ofere ,,materia brută'' de exploatare a turismului viticol. În continuare am identificat elementele care pot declanșa interesul turiștilor pentru acest tip de turism. În etapa de teren, am folosit observarea geografică și am realizat vizite în cadrul celor mai reprezentative obiective turistice (crame, muzee, conace) de pe traseul Drumul vinului pe care le-am fotografiat și de unde am aflat informații cu privire la potențialul turistic.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Vrancea: istorie și continuitate

Județul Vrancea dispune de un bogat tezaur al bogat tezaur al frumuseților naturale: văi adânci brăzdate de râuri, păduri, seculare, dealuri pline de rodul viilor și șesuri mănoase. Împreună constituie un peisaj plin de pitoresc în cadrul căruia se disting sate cu o configurație spirituală aparte. Trecutul istoric, considerat punct de intersecție între provinciile istorice (Transilvania, Moldova și Țara Românească), având un loc aparte în cadrul Unirii de la 1859, folclorul bogat, frumusețile naturii pe care Carpații, la curbura lor, redate în tot ce au mai impunător, ținutul Vrancei merită cu prisosință să fie cunoscută și vizitată (Pătrașcu *et al.,* 1981). Vrancea este lider național, atât ca suprafață, dar și sub aspectul producției de struguri. Cunoscută "Țara viei și vinului", este județul cu cea mai mare suprafață cultivată cu viță de vie, însumând un patrimoniu viticol de 27.639 ha, din care 85% în sectorul privat, reprezentând 11% din totalul terenului agricol al județului și circa 10% din suprafața viticolă a României. Grație condițiilor naturale favorabile, viile au un potențial de producție ridicat, astfel că viticultura reprezintă o ramură economică importantă a județului (30 – 40% din valoarea producției totale agricole a județului), o activitate în care este implicat o mare parte a populației locale, dezvoltarea unei laturi a turismului și anume, oenoturismul.

Viile Vrancei corespunde în cea mai mare parte zonei piemontane dintre valea Trotușului (Adjud) și Valea Prahovei (Ploiești), care se întinde pe o lungime de circa 200 km și o lățime mai frecventă între 5 și 10 km la contactul dintre Subcarpații de Curbură și Câmpia Română de Est. Cu toate că este regiunea cea mai mică, prezintă cea mai mare omogenitate a condițiilor ecologice și cel mai mare procentaj al utilizătii viticole pe unitate de suprafață și cea mai mare producție la hectar din întreaga țară. La realizarea peisajului viticol, contribuie factorii ecologici

naturali pentru cultura viţei de vie, cadrul natural, substratul lito-morfo-pedologic şi climatul au un efect prioritar favorabil (Cotea *et al.*,2000).

Se poate considera că judeţul Vrancea este zona cu cel mai tipic peisaj viticol din România. Regiunea viticolă din acest judeţ este grupată, în prezent, în trei mari podgorii: Odobeşti, Panciu şi Cotești.

Podgoria Panciu reprezintă o permanentă atracţie pentru turiştii care doresc să cunoască frumuseţile, bogăţiile şi vestigiile acestor locuri. Numeroase mărturii arheologice s-au găsit în acest teritoriu, dovezi care atestă că din timpuri îndepărtate, activitatea umană a fost prezentă. Resturile de faună, uneltele din piatră ciolplită, găsite la Ţifeşti, Vitănești, Mănăstioara şi Chicerea, aşezări situate în apropierea oraşului Panciu, sunt mărturii care susţin că arealul podgoriei era locuit din paleoliticul superior. De asemenea, s-au identificat, în urma cercetărilor arheologice, la Sârbi - sat al comunei Ţifeşti şi la Pădureni – sat al oraşului Mărăşeşti, obiecte aparţinând primei epoci a fierului. Dovezi arheologice, precum podoabe si monezi, folosite în secolul IV î.H., tezaurul de la Mărăşeşti alcătuit din 800 de monede de aur, datat din timpul regilor macedoneni, Filip al II-lea şi Alexandru cel Mare, Lysimach şi Filip Arideul, tezaurele de la Răcoasa şi Clipicești conţin 12 tetradrahme thasiene, trei tăblițe din argint, o fibulă, un colier compus din şapte inele, se încadrează cronologic în secolele II – I î. H. Au avut loc descoperiri datate din secolele IV – XI d.H., care confirmă că locuitorii aveau ca ocupaţie principală agricultura şi păstoritul, iar o ramură importantă a primei îndeletniciri era viticultura.

Primele atestări despre viile plantate în această zonă, apar pe la mijlocul celui de al-al doilea mileniu al erei noastre. Printre primele menţiuni, care se referă la viile din podgoria Panciu, este menţionat la sfârşitul secolului al XVI – lea, în timpul domniei lui Petre Şchiopu, printr-un document emis în anul 1859. În anul 1592, starostele de Putna cumpără viile din satul Sârbi, în timpul domniei lui Petru Cazacu. În secolul al XVII – lea, cea mai evoluată localitate din zona, era Crucea. Cu timpul, în podgoria Panciu, vinul se făcea mult şi bun, motiv pentru a pătrunde aici reprezentanţi ai celor mai multe categorii sociale din Moldova, meşteşugari, negustori, boierii mari şi mici, domnitorii ţării, dar şi ierarhii bisericii. Pe la jumătatea secolului al XIX – lea suprafeţele ocupate cu viţă de vie sunt în ascensiune, astfel că în ”Lucrări statistice din Moldova” din anul 1861, menţionează cu referire la anul 1859, că terenurile destinate viticulturii pe teritoriul podgoriei amintite, înregistrau 2870 ha, ce însemna 14% din întreaga suprafaţă viticolă a Moldovei, evaluată la acea dată la 20 274 ha.

În podgoria Panciu (Cotea *et al*., 2000) există trei centre viticole: Panciu, Ţifeşti şi Păunești.

Centru viticol Panciu, reprezintă vatra iniţială acestei podgorii vrâncene, la care se adaugă plaiurile Crucea de Jos şi Crucea de Sus. În timp, platoul piemontan dintre Zăbrăuţi şi Şuşiţa, a fost ocupat cu plantaţii de viţă de vie, care s-au extins şi pe domeniul satelor Străoane, Văleni, Neicu, Mănăstioara, Fitionești, Satu Nou, Dumbrava, teritoriu ocupat de vie în proporţie de 30 – 60% din suprafaţa agricolă.

Centrul viticol Ţifeşti, este situat în partea de sud de oraşul Panciu, plasat pe treptele piemontane dintre Şuşiţa şi Putna. Centrul are în componenţa sa plaiurile Oleşeşti, Ţifeşti, Sârbi, Clipicești, Vitănești şi Bătinești, suprafaţa ocupată totalizând 30-40% din suprafaţa agricolă.

Centru viticol Păunești, este plasat în partea de nord de localitatea Panciu, ocupând piemontul dintre Zăbrăuţi şi Trotuş, are în componenţa sa plaiurile Movilița, Diocheţi, Trotuşanu, Păunești, Viişoara, Pufeşti, Ruginești, deţinând din suprafaţa agricolă proporţia de 15 – 40%.

Cadrul natural se dovedește generos pentru viticultură, prin substratul litologic, relief, ape subterane, soluri, factorii bioclimatici sunt satisfăcători culturii de viță de vie. Aspectul general al Panciului inundat de verdeață și înconjurat de viile ce urcă încă spre culmile dealurilor din jur este acela al unei stațiuni climaterice, la aceasta contribuind și curenții de aer de pe Valea Șușiței, care apropie clima orașului de cea a așezărilor dinspre munte. Fiind situat la răscruce de drumuri, așezarea s-a dezvoltat ca centru negustoresc. La Panciu se produce șampanie, prin învechire natural, în hrube străvechi cu origine necunoscută. Atribuite de tradiția locală lui Ștefan Cel Mare, hrubele sunt cel puțin anterioare secolului al XIX-lea, existența lor fiind cunoscută la sfârșitul acestui secol doar prin intermediul tradiției, fără însă a putea fi localizate. Descoperite prin 1952, întâmplător pe terenul IAS PANCIU, aceste hrube săpate la 24 m adâncime cu pereți de pământ, fără căptușeală de piatră sau cărămidă, cuprind o galerie principală lungă de 560 m și 36 galerii perpendiculare pe aceasta, fiecare de câte 40 m. După amenajarea lor, hrubele au fost transformate în spații de învechire, temperature este de 11-12 ˚C, constantă în toate anotimpurile. În centrul orașului se află două statui, una omagiind memoria din Primul Război Mondial, alta înfățișând pe scriitorul Ioan Slavici care și-a petrecut ultimii ani ai vieții pe aceste meleaguri. Prin orașul Panciu se racordează la traseul turistic al văii Șușiței o zonă turistică secundară, situată pe cursul mijlociu al pârâului Zăbrăuți ce curge paralel cu Șușița, la 10 km distanță. Pârâul Zăbrăuți izvorește de sub dealu Carpen (707m) și curge de-a lungul a 40 km către sud-est, pierzânduse în lunca Siretului. Obiectivele de interes turistic de pe valea Zăbrăuțului sunt de ordin istoric la acestea adăugându-se cursul superior al pârâului, de la Fitionești până la izvor, regiune care străbate o zonă împădurită, dominată de fag, cu poieni largi. Când părăsim Panciu prin nord-est si ajungem într-o zonă de vii, urmează cartierul Crucea de Sus unde se găsește o biserică din bârne de stejar, încheiate în cuie e lemn. Construcția, din secolul XVIII-lea, are forma simplă a bisericilor din lemn prezente pe văile Vrancei, cu un mic cerdac de turlă. În satul Străoane de sus, se află un important monument istoric, biserica Sfântul Neculai Vechi, din cimitirul satului, a cărei origine nu este cunoscută. La ieșirea din Străoane, șoseaua străbate satul Muncelu, al cărui nume amintește de grelele bătălii ce s-au dat pe aceste locuri în timpul Primului Război Mondial. La 1 km după Muncelu, se ridică un monument ridicat în cinstea *Ecaterinei Teodoroiu,* eroina națională căzută în marile bătălii (Deșliu, 2006).

Pe raza comunei Țifești, în satul Sârbi, pe locul unei foste ferme, s-a amenajat cu fonduri europene și standarde internaționale, Domeniile Panciu. Amenajarea turistică face parte din proiectul enoturistic, a cărei investiție se ridică la 700.000 de euro. Complexul turistic are un hotel de patru stele cu 27 de camere, un tasting room cu o capacitate de 80 locuri, un restaurant cu o capacitate de 120 locuri, spațiu pentru conferințe cu o capacitate de 80 de persoane, terasă de vară cu acoperiș retractabil și pereți laterali de sticlă cu o capacitate de 200 de locuri, piscină cu terasă și pool bar, centru spa (sauna, echipamente fitness, cabinet masaj), pista pentru biciclete prin vie cu o lungime de aproape 10 km, teren de tenis realizat conform standardelor ATP, spații de joacă pentru copii, zona de entertainment (biliard, tenis de masa). Cei care vor veni la Domeniile Panciu vor putea face și tururi cu degustare la crama, la fabrica de sucuri Ana Are, vizitarea plantațiilor de afine, cătină și a livezilor. (https://www.trendshrb.ro/actual/producatorii-de-vin-se-implica-dezvoltarea-enoturismului/).

Strugurii de masă sunt o permanentă atracție pentru turiști, în mod deosebit cei din soiul Chasselas, dar și vinurile sale obținute din soiuri tradiționale Plăvaie, Galbenă, Băbească neagră, Fetească Albă și Fetească Neagră, cu timpul s-au realizat și din alte sortimente Fetească regală, Aligoté, Riesling italian, Sauvignon, Muscat Ottonel, Pinot Noir, Cabernet Sauvignon, Merlot.

Podgoria Coteşti este situată la graniţa dintre cele două ţări surori, Moldova şi Muntenia, care s-a bucurat de o serie de avantaje, mai ales în ceea ce priveşte viticultura, fiind o ramură cu profit economic, domnitorii ţării aveau interes ca locuitorii din zona de frontieră, să aibă o situaţie bună, să dispună de proprietăţi, păstrându-i astfel credincioşi domniei. Istoria podgoriei Coteşti este strâns legată istoria podgoriei Odobeşti, râul Milcov, a reprezentat peste veacuri, hotarul natural, dar şi politic dintre principatele vecine. Hotarul nu a exclus existenţa relaţiilor de colaborare între populaţia situate de o parte şi de alta, întrucât vorbeau aceeaşi limbă, aparţineau aceluiaşi neam, aveau aceeaşi credinţă, cei din Muntenia deţineau proprietăţi în podgoria Odobeşti, iar cei din Moldova administrau moşii din podgoria Coteşti.

Dovezile arheologice, arată că aşezările omeneşti au existat încă din perioada comunei primitive. Urme din Cultura Criş, mileniul al IV – lea î. H., din epoca bronzului, epoca fierului au fost descoperite la Bonţeşti, aşezare situată la trei kilometri de satul Coteşti. Satul Coteşti şi-a luat numele de la căpitanul Stan Cotea Odobescu, stabilându-se pe domeniul oferit ca danie din parte lui Radu cel Frumos, domnitorul Ţarii Româneşti (1462 – 1475), ca răsplată pntru serviciile ostăşeşti aduse pentru ţară, în anul 1471. Căpitanul Stan Cotea este întemeietorul locaşului de cult, o biserică construită din lemn de stejar, atestată în anul 1471, în satul Odobasc, declarată astăzi monument istoric. Georg Van Reicherstorffer aduce primele referiri, cu ocazia a două călătorii, în perioada 1527 – 1535, în calitate de emisar al lui Ferdinand de Habsburg la curtea lui Petru Rareş (1527 – 1538; 1541 – 1546), la plantaţiile viticole destul de mari. Există şi alte documente care menţionează acte de danie sau de tranzacţie al unor vii, realizate între populaţia podgoriei Coteşti către schitul cu acelaşi nume, sau către Episcopia Buzăului şi a Vrancei. În studiul geografic al agriculturii dintre Şuşiţa şi Râmna se aminteşte că teritoriul acoperit cu vii la sfârşitul secolului al XIX – lea, totalizau aproximativ 9000 ha. Tot aici se menţionează că podgoriile de la Coteşti şi Odobeşti, însumau peste 60% din suprafaţa agricolă a zonei piemontane de la Curbura Subcarpaţilor. În arealul Coteşti, s-au format de-a lungul timpului mai multe centre viticole care poartă numele comunelor sau al satelor din cadrul acestora, răsfirate de la nord spre sud: Vârteşcoi, Cârligele, Coteşti şi Tâmboieşti (Cotea *et al*., 2000).

Centrul viticol Vârteşcoi ocupă dealurile şi colinele situate în dreapta văii Milcovului, are în componenţa sa plaiurile: Vârteşcoi, Olteni, Faraoanele, Râmniceanca, Beciu, Rotăreşti şi Broşteni.

Centrul viticol Cârligele este situat între centrul viticol Vârteşcoi şi centrul viticol Coteşti, constituit din plaiurile: Cârligele, Bonţeşti, Blidari şi Dălhăuţi.

Centrul viticol Coteşti este amplasat pe dealurile şi colinele din dreapta văii Dâlgov, în componenţa sa intră plaiurile: Coteşti, Budeşti, Urecheşti, Popeşti, ajungând până la zona de câmpie, la Gugeşti.

Centru viticol Tâmboieşti, este situat între văile Râmna şi Coţatcu, cuprinde plantaţiile din plaiurile de la Tâmboieşti, Bordeşti, Dumbrăveni, Slobozia Bradului şi Sihlea.

În anul 1976, suprafaţa agricolă cultivată cu viţă de vie în podgoria Coteşti, cuprindea 12 000 ha, ceea ce reprezenta aproximativ 30% din suprafaţa totală al teritoriului localităţilor aferente podgoriei Coteşti. Suprafaţa agricolă cu plantaţii, în cinci din cele 11 comune, cum sunt Bordeşti, Cârligele, Coteşti, Vâteşcoiu şi Urecheşti, înglobau între 50-65% din total. În alte patru comune, şi anume Broşteni, Dumbrăveni, Tâmboieşti şi Slobozia Bradului, însumau 27 – 43% din suprafaţa agricolă, iar pe teritoriul localităţilor Goleşti şi Gugeşti, plantaţiile cu vie reprezentau 3 – 4%, mare parte din terenul agricol este cultivat cu plante cerealiere.

Obiectivele turistice sunt insuficient promovate, în satul Faraoanele se află conacul unde s-a născut scriitorul Duiliu Zamfirescu (foto 1), în schimb vinurile din Podgoria Coteşti ocupă un loc aparte în domeniul oenologiei româneşti.

Foto 1. Conacul scriitorului Duiliu Zamfirescu,

(original).

Aici se cultivă mai multe soiuri de masă din grupa Chasselas, grupa Coarnă, Cinsaut, Muscat de Adda, Muscat Hamburg, se bucură de o bună apreciere soiurile de vin Fetească albă, Fetească regală, Băbească neagră, Fetească neagră, Merlot, Cabernet și Sauvignon.

Podgoria Odobeşti, una din cele mai vechi şi vestite podgorii din ţară, ca aşezare geografică, ocupă partea estică a județului Vrancea, pe partea stângă a râului Milcov (cursul mijlociu), podgoria, include oraşul Odobeşti, fiind situată între dealurile înalte şi câmpie, la adăpostul celei mai înalte măguri, Măgura Odobeştilor (996 m) cu renumitele plaiuri Șarba, Vărsătura, Pădureni şi Scânteia, fiind mărginită de râul Milcov şi Putna. Se mărgineşte spre est cu câmpia Siretului inferior, spre nord cu piemontul Zăbrăuţi, spre sud cu depresiunea Dumitreşti, iar la apus cu depresiunea Vrancei cu un climat ce influenţează în mod pregnant clima podgoriei Odobeşti (Deşliu, 2006). Moșia Odobeștilor și satele de început, a fost vatră de permanentă locuire încă din neolitic. Satul Odobești, denumire provenind de la proprietarul Odoabă, s-a constituit în timpurile dintre marea năvălire a tătarilor din secolul XIII și formarea Moldovei, ca stat feudal în secolul XIV, după cum consideră istoricul C. C. Giurescu. Prima atestare documentară a localității Odobești o avem din 17 septembrie 1626, în timpul domnitorului moldovean Miron Barnovschi Moghilă, documentul este un act de vânzare a două pământuri la Cofești și trei la Căpotești. Primul eveniment istoric este înregistrat în vara anului 1717, când soldații austrieci au ocupat orașul Focșani și Mănăstirea Mera (Deșliu, 2006). Marele cărturar și enciclopedist, Dimitrie Cantemir, afirmă în "Descriptio Moldavie" că Odobeștii ocupă locul al treilea în podgoriile din Moldova, după Cotnari şi Huşi, dar înainte de Nicoreşti, Greceni şi Costeşti. iar pe la 1750, italianul Ignacio St. Raicevici considera dealul Odobeștilor în fruntea podgoriilor Moldovei.

Numele Odobeștilor este legat de cultura viței-de-vie și localitatea s-a transformat într-un El Dorado, unde toți dregătorii doreau să cumpere o moșie cu vii și toate mănăstirile renumite din Moldova și-au achiziționat sau și-au plantat vii: de la schiturile din Măgură (Buluc, Scânteia, Tarnița) până la mănăstirile din Iași (Golia, Frumoasa), mănăstirile Neamț, Bistrița și Putna din inima Bucovinei, episcopiile de Roman și Rădăuți, iar negustorii cazaclii și-au ridicat biserică (foto 2) în mijlocul viilor din nordul Grozeștilor.

Foto 2. Biserica Sfinții Apostoli, (original).

Fiind localitate de graniță, dregătorii domnești aflați în misiune au ridicat primele lăcașuri de cult: ”Nașterea Maicii Domnului” și ”Ovidenia”, cea din urmă ctitorie a familiei Cantacuzino (Muscă, 2009). Podgoria Odobești ocupă tronsonul mijlociu, cu o lățime de 5-10 km și o lungime de circa 30 km, situat între valea Putnei la nord (care o separă de podgoria Panciu) și valea Milcovului la sud (care o delimitează de podgoria Cotești), are în componență, centre viticole: Odobești, Jariștea și Bolotești, ce ocupă o suprafață de 7000 ha.

Centrul viticol Odobești are în componența sa plantațiile de vii de pe Dealul Șarba și pe plaiurile din localitățile Botești, Câmpineanca, Pătești și Unirea.

Centrul viticol Jariștea cuprinde plaiurile Vărsătura, Pădureni și Scânteia.

Centrul viticol Bolotești are în componența sa plaiurile Ivănceşti, Putna, Găgești, Vitănești și Pietroasa (Cotea *et al.,* 2000).

Podgoria Odobești cultivă o mare varietate de soiuri, este profilată îndeosebi, pe producerea de vinuri albe. În plantaţiile podgoriei se găsesc şase soiuri româneşti: Galbenă de Odobeşti, Plăvaie, Fetească albă şi Fetească regală, pentru vinuri albe şi Băbească neagră şi Fetească neagră, pentru vinuri roşii.

“Drumul podgoriilor vrâncene” trece pe la Beciul Domnesc, înscris în Lista Monumentelor Istorice ale României, în Registrul Național al Patrimoniului Turistic, și pe lista de conservare UNESCO. Deși există zeci de localități în podgoriile românești, în care legendele suplinesc istoria și amintesc de crame, nici o localitate din România nu posedă un Beci Domnesc autentic (Muscă, 2009). Situat la intrarea în Odobești dinspre Focșani, a fost construit între anii 1834-1839, de către Asănache Panfile din Odobești, pentru domnitorul Mihail Sturza, fiind o cramă subterană de 62 metri lungime și 13,4 metri adâncime, singurul beci realizat din piatră ponce, folosit și astăzi la învechirea vinurilor (Giurgea, 1977; Deşliu, 2006). La intrare se află o inscriptie cu litere chirilice, alături de care apare, încadrată de steaguri, capul de bour, emblema Moldovei, inscripție de acest fel în Moldova și, poate, din întreaga țară, păstrată în forma inițială și atestă un beci domnesc. Din centrul Odobestiului, orașul dintre vii, galeriile subterane se ramifică în toate direcțiile: beciurile Bahamat, Guțulescu, Gaicu, Giurescu, Losner, Zarimba.

În orașul Odobești se pot dezvolta mai multe trasee tematice, astfel, pornind de la Cetăţuia, trecând pe la biserica "Ovidenia" (foto 4) pe Dealul Odobeştilor şi coborând în oraşul vechi, în cartierul evreiesc, veritabilă frescă a Odobeştilor antebelici. Traseul poate continua cu vizitarea monumentelor istorice din apropiere, printre care vestigiile istorice din oraş, locaşurile de cult - biserica cu hramul Sf. Ioan (foto 5), în apropierea centrului biserica ,,Naşterea Macii Domnului” (foto 3), biserica ,,Sf. Cruce” (foto 6), în curtea spitalului orăşenesc – fostă cazarmă militară – se afla singurul monument istoric din toata Moldova care aduce aminte de războiul din anii 1912-1913. Monumentul eroilor, situat în centrul orașului, înălțat în anul 1921, pentru a

cinsti memoria celor 97 odobeşteni, căzuți la datorie pe câmpul de luptă, în primul război mondial (Giurgea, 1977).

Foto 3. Biserica Naşterea Maicii Domnului, (original).

Foto 4. Biserica Ovidenia, (original).

Foto 5. Biserica Sf. Ioan, (original).

Foto 6. Biserica Sf. Cruce, (original).

Turistul înainte de a trece Milcovul ar putea admira arhitecura de altădată a casei Gaicu (foto 7) realizată într-un stil arhitectural românesc cu ancadramente simple la ferestre, casa Georgescu, astăzi, sediul Bibliotecii Orăşeneşti (foto 8), dr. Anastase Georgescu a lăsat-o prin testament oraşului pentru a fi folosită într-un scop educativ şi cu dorinţa testamentară ca pe imobil să figureze numele soţiei acestuia, Ana, casa Gheorghiu (foto 9), casa Cureţeanu (foto 10), proprietarii, Ioan şi Sita Cureţeanu, au fost mari filantropi, oferind fonduri substanţiale pentru construcţia Şcolii Viticole (Muscă, 2009).

Foto 7. Casa Gaicu, (original).

Foto 8. Casa Georgescu, (original).

Foto 9. Casa Gheorghiu, (original).

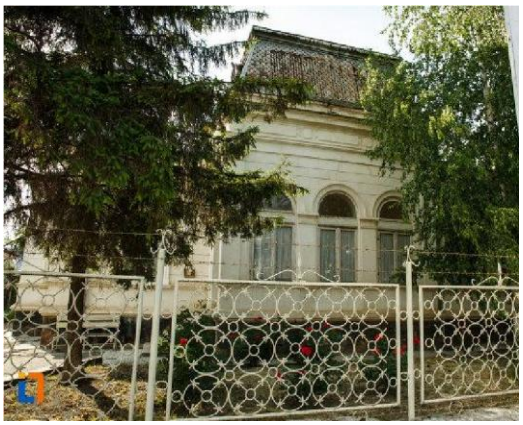

Foto 10. Casa Cureteanu, (original).

Un obiectiv turistic de predilecție pentru vizitatorii străini, dar și pentru cei din țară, îl reprezintă Cetatea Crăciuna (ridicată în timpul domniei lui Ștefan cel Mare, în anul 1471).

Structura de cazare din oraşul Odobeşti, în 2010, era slab dezvoltată, fiind reprezentată, în principal, de Pensiunea Number One cu o capacitate de cazare de 13 camere.

În anul 2012 a fost inaugurat complexul turistic Green Garden Resort, de trei stele, construit la cele mai înalte standarde, cu o finanțare de la Uniunea Europeană, prin oferă servicii diversificate: pensiune cu 19 camere moderne pentru cazare, club pentru evenimene, restaurant/sală conferințe, teren de fotbal sintetic acoperit, construit în 2015, piscină, cafenea, cramă/spațiu oenologic pentru degustări de vinuri, terasă rustică (https://greengardenresort.ro/istoricul-zonei-odobesti.html). Turiştii de pretutindeni, care ar poposi, când cade umbra toamnei, pe aceste locuri de leagăn ale neamului românesc, se pot întâlni la ceas de taină ,,sub pecetea setei" cu ,,vinul dea pururi al neamului meu" (Deşliu, 2006).

CONCLUZII

Prezentul articol a fost realizat pentru a determina potențialul turismului viticol pe care îl poate oferi județul Vrancea, ajungându-se la identificarea unor obiective turistice. În condițiile cunoașterii acestora, s-ar putea lua inițiative care să propună anumite strategii și modalități de promovare și integrare pe piața turistică, totodată făcându-le cunoscute pe cele deja existente.

Consider că podgoriile vrâncene au multe de oferit, experiențe inedite, valori păstrate din vechime, fiind un loc încărcat de istorie, cu multe povești ce asteaptă să fie auzite și degustarea vinurilor de calitate.

Dezvoltarea turismului viticol este favorizat de către gradul ridicat de dezvoltare al sectorului viticol, necesită consolidarea serviciilor de cazare cu un grad de confort ridicat, investiții în companii private, investiții în structuri de alimentație și conservarea mediului natural și cultural. care creează valoare adăugată la nivel local, din punct de vedere economic, social şi cultural. Cultura viței de vie în acest areal constitie o tradiție preluată și învățată de multe generații care au contribuit la perfecționarea acesteia, devenind astăzi elementul identitar al localităților din Vrancea.

Ocupația seculară, viticultura, cramele și beciurile care adăpostesc vinurile podgoriilor, locașurile de cult, monumentele istorice, constituie un tablou complet de obiective turistice a frumoasei regiuni viticole de la Carpații de Curbură. Potențialul întreprinderilor vinicole şi tradiţiile viticole vrâncene pot fi promovate cu succes în turismul național și internaţional prin crearea produsului turistic specific.

Valorificarea turismului viticol din Vrancea va contribui la dezvoltarea economică a zonei, transformând județul într-o destinaţie turistică atractivă pentru investitori şi turişti.

În concluzie, județul Vrancea prezintă un potenţial turistic viticol ridicat, de atragere al vizitatorilor, atât prin monumentele sale, prin monumentele din împrejurimi, cât mai ales prin faptul că este unul din cele mai importante centre viticole din România.

BIBLIOGRAPHY

1. Brown, G., Getz, D., (2006). *Critical success factors for wine tourism regions: a demand analysis. Tourism management*, 27, pp.146-158.

2. Carlsen, J., Charters, S., (2007). *Global wine tourism: research, management and marketing*, CAB North American, USA.

3. Comănescu Laura, Ielenicz M., Nedelea A., (2010), Relieful şi valorificarea lui în turism, Editura Ars Docendi, Bucureşti, pag. 264, ISBN 978-973-558-525-9.

4. Cotea, V., D., Barbu, N., Grigorescu, C., C., Cotea, V., V**.,** (2000), *Podgoriile și vinurile României,* Editura Academiei Române, București:1-604, ISBN 973-27-0752-6.

5. Deșliu, A., (2006), *Vrancea-album monografic*, Editura Pallas, Focșani:1-228, ISBN -10 973-7815-25-4, ISBN – 13 978-973-7815-25-5.

6. Giurescu, C. C., Giurescu D., C., (1975), *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri pînă astăzi*, ediția II, Editura Albatros, București:1- 1034.

7. Giurgea, E., (1977), *Ghid turistic al județului Vrancea,* Editura Sport-Turism, București: 1148.

8. Hall, C., Sharples, L., Cambourne, B., & Macionis, N. (Eds), (2000), *Wine tourism around the world: Development, management and markets* (1st ed.). Oxford: Butterworth Heinemann .

9. Ielenicz, M., Comănescu, Laura (2006), *România. Potenţial turistic*, Editura Universitară, Bucureşti: 1 – 464, ISBN (10) 973-749-046-0; ISBN (13) 978-973-749-046-9.

10. Muscă, R.V., (2009), *Oraşul viilor domneşti*, Editura Terra, Focșani: 1-141, ISBN 978-973-8370-78-4.

11. Pătrașcu I, Curocichin, I., Licsandru, P., Nistor, I., (1981), *Monografia Județului Vrancea*, Editura Sport – Turism, București: 1-234.

SURSE WEB:

1. https://greengardenresort.ro/istoricul-zonei-odobesti.html, accesat ultima dată în 07.10.2020.

2.https://www.trendshrb.ro/actual/producatorii-de-vin-se-implica-dezvoltarea-enoturismului/, accesat ultima dată în 07.10.2020.

SACRED MATHEMATICS IN CUSANIAN THINKING

Adriana Cîteia
Assoc. Prof., PhD, „Ovidius" University of Constanţa

Abstract: The reconfiguration of the Sacred Space through mathematical symbolism has in Cusanian Theology (De docta ignorantia) a well defined purpose: to show the existence of one and infinite Universe, using mathematical language. Oue study aim to define the principles of sacred mathematics in Cusania philosophy and theology and to analyze the fundamentals of Cusania philosophyand mathematics: line, triangle, circle. Through apofantic enuntiation, Cusanus propose philosophical and mathematical theorems at the limit of logical framework, necesary to show the triple trait of Divine Universe: an Infinite Trinity. This perspetive is needed to understand the relationships between the individual and the Sacred Space through katafatic hyperology.

Keywords: space, mathematics, symbolism, philosophy, theology.

În gândirea cusaniană, centrul şi circumferinţa Totului Cosmic se confundă, minimul şi maximul coincid pentru că aparţin *clasei superlativelor*, având ca atare aceeaşi valoare logică, indiferent în ce direcţie ar stabili fiecare un *non plus ultra*[1]. Infinitul cusanian este actual. Dumnezeu este infinit pentru că nu îl putem concepe ca finit.

Capitolul 11 al lucrării *De docta ignorantia* („Despre puternicul ajutor al matematicilor în înţelegerea diferitelor adevăruri divine") analizează relaţiile între Cauza Primă şi lucrurile mărginite. Cauza Primă depăşeşte în mod incomparabil şi incomensurabil lucrurile mărginite, în ale căror imagini matematice se oglindeşte. Ea este maximum şi ca potenţialitate şi ca actualitate[2]. Exemplul triunghiului ale cărui laturi tind către infinit este cel mai inspirat pentru a înţelege noţiunea de infinit ca atribut al Sfintei Treimi. Laturile cresc simultan, unghiul din vârf devine drept, apoi obtuz, în timp ce celelalte unghiuri devin ascuţite, până când atinzându-şi maximul, cele trei laturi se suprapun, se prelungesc una pe cealaltă în linie dreaptă, infinită. Dacă linia dreaptă finită este creatoare de figuri geometrice şi poate deveni orice, nefiind deplin actualizată, linia dreaptă infinită nu mai poate deveni nimic; ceea ce linia dreaptă finită este în mod potenţial, linia infinită este în mod actual[3]. Infinitul actual anulează orice opoziţie, pune semnul egalităţii între minim şi maxim, între parte şi întreg. Însăşi nonexistenţa, minimul de existenţă devine astfel un maximum. Minimul şi maximul de existenţă exprimă omogenitatea Unităţii.

Dumnezeu nu este altceva decât El Însuşi, *non aliud, ens infinitum* (Sfântul Anselm), *ens quo maius cogitari nequit* (Duns Scotus), esenţial infinitul (Spinoza). Prezenţa lui Dumnezeu în toate lucrurile, reflectarea sa în lume, ca într-un şir nesfârşit de oglinzi transformă întreg

[1]Nicolaus Cusanus, *De docta ignorantia*, I, 4, ediție bilingvă, traducere, tabel cronologic, note și postfață Andrei Bereschi, Editura Polirom, Iași, 2008.
[2] P.P. Negulescu, *Filosofia Renaşterii*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1996, p. 110.
[3] *De docta ignorantia* I, 13; P. P. Negulescu, *op. cit.*, p. 113.

Universul într-un sălaş al lui Dumnezeu. În literatura rabinică Dumnezeu este „loc al lumii" (*mekomo shel olam*). El este pretutindeni „de faţă"[4].

Matematica a fost cea care a impus încă de la început modelele cele mai comprehensibile şi mai predictibile ale percepţiei realităţii, prin exprimarea a două nevoi, prin metode simple: nevoia de a exprima cantităţi, de a contoriza, memora – ceea ce s-a realizat prin număr şi nevoia de a spaţializa, de a dimensiona – realizat prin dreaptă.

Dacă prima necesitate a putut duce la măsurarea timpului, celei de a doua i-a revenit inevitabil spaţiul. Nevoia de poziţionare a existenţei umane în repere cronotopice, a generat sisteme imaginare. Numerele puteau exprima diferenţele şi analogiile cantitative, iar dreptele (segmentele) puteau exprima diferenţele sau analogiile spaţiale, geometrice.

Punctul şi dreapta sunt noţiuni fundamentale ale geometriei elementare în plan, dreapta fiind urma unui punct care se mişcă în plan[5]. În calculul diferenţial, punctul tacnodal este punctul în care o curbă dată de ecuaţia $x^5-5x^4+16y^2=0$, admite atât un maxim cât şi un minim[6].

Punctul generează extremitatea unei linii, constituind condiţia limită a abstracţiei unui volum. Semnificaţia sa simbolică este de centru, origine, principiu emanatist, dar şi de sfârşit, limită a tuturor lucrurilor[7]. Punctul face trecerea de la non-spaţiu la spaţiu, fiind condiţia oricărui proces de emanaţie.

Diferenţa dintre punctul metafizic şi punctul matematic este aceea că în primul caz operăm cu o unitate principală, iar în cel de al doilea cu o determinare în spaţiu. Punctul face trecerea de la non-spaţiu la spaţiu, fiind începutul oricărui proces de emanaţie.

În *Cabala* lurianică[8]*, Ţim-Ţum*-ul desemnează concentrarea tuturor forţelor organizatoare ale universului într-un punct. *Geneza* nu începe printr-un act de emanaţie, de comunicare, revelare a divinităţii, ci printr-un act de închidere în Sine; această retragere a Divinităţii în Sine creează un spaţiu primordial, numit *Tehiru,* care conţine în sine schema arhetipală a lumii[9].

Nicolaus Cusanus a reiterat cuvintele lui Boetius "cel mai învăţat dintre romani" care afirma că "nici un om căruia îi lipseşte complet exerciţiul matematic nu poate să acceadă la cunoaşterea celor divine"[10] . Cusanus consideră că eforturile marilor înţelepţi s-au îndreptat tot către matematică atunci când au găsit de cuviinţă "să cerceteze despre cantitatea şi nemurirea sufletului şi cu privire la chestiuni foarte profunde"[11]. Calea către lucrurile divine, în accepţiunea cusaniană şi nu numai, este accesibilă "în mod convenabil" cu ajutorul simbolurilor matematice "datorită certitudinii lor incoruptibile" .

Cusanus consideră că punctul şi dreapta sunt concepte venite dintr-o nevoie a minţii de a compara, de a măsura şi sunt chiar creaţii ale ei, atribuindu-le aceleaşi valenţe ca unitatea şi numerele. Necesitatea minţii de a măsura îşi are originea, în viziunea lui Cusanus, în necesitatea autocunoaşterii.

Cusanus atribuie existenţa dreptei, punctului, aşa cum numerele sunt manifestări ale unităţii sau cum materia este o manifestare a atomului. Unităţii, punctului şi atomului Cusanus le

[4] Psalmul 138, 7-10.
[5] Marius Iosifescu, Octavian Stănăşilă, Dan Ştefănoiu, coordonatori, *Enciclopedia matematică*, Editura AGIR, 2010, p. 172.
[6] *Ibidem*, p. 534.
[7] Solas Boncompagni, *Lumea simbolurilor*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2004, p. 208.
[8] Moshe Idel, *Cabala, perfecţiuni care absorb*, Editura Polirom, Bucureşti, 2004, *passim.*
[9] Gerschuom Scholem, *Cabala şi simbolistica ei*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1992, p. 126.
[10] Nicolaus Cusanus, *De docta ignoratia,* ed.cit., p.85.
[11] *Ibidem*, p.87.

atribuie o calitate confortabilă atât pentru raţionamentele viitoare, cât şi pentru doctrina creştină a indivizibilităţii. În schimb recunoaşte puterea de însumare la infinit a acestor concepte.

Cusanus elimină practic ”infinitul mic” şi operează doar cu ”infinitul mare” - *punctul este atât complicarea cât şi desăvârşirea liniei*[12] aşa cum unitatea este complicarea numărului, fiindcă nicăieri în linie nu se găseşte nimic altceva decât punctul, aşa cum în număr nu se găseşte decât unitatea.

Totul pleacă dintr-un punct, de la o unitate, care multiplicându-se ne dă dreapta care prin multiplicitate, la rândul ei ne dă suprafaţa. Cusanus pare să folosească dreapta ca simbol al unui drum către desăvârşire, un drum din care se văd doar bucăţi, segmente şi de a cărui analogie cu evoluţia spirituală este perfect conştient.

Linia, dreapta şi cercul

Pornind de la comparaţia lui Amselm de Canterbury care atribuia adevărului maxim dreapta infinită, Cusanus afirmă că ”linia infinită ar fi atât dreaptă, cât şi triunghi, cerc, şi sferă”[13]. Cercetarea ca activitate de cunoaştere, în viziunea lui Cusanus, nu se poate face decât pornind de la o ”imagine” cunoscută, clară şi printr-o ”proporţionalitate transfigurativă este investigat necunoscutul”. Alegoria trece de la zei şi eroi la drepte, triunghiuri şi cercuri, transfigurând analogia genului epic într-unul matematic, poate mai abstract, dar mai simplu şi mai uşor cuantificabil. Analogia Trinităţii cu triunghiul sau cu cercul infinit şi cu sfera, aşa cum recunoaşte şi Cusanus, nu-i sunt propria, dar ceea ce poate fi considerat cu adevărat original este felul în care Cusanus foloseşte atât limbajul, cât şi raţionamentul, aproape ca o demonstraţie matematică pentru a arăta echivalenţa minimului cu maximul. Argumentaţia este aparent paradoxală: o linie infinită este o dreaptă infinită ca diametrul unui cerc infinit, adică un maxim; devine echivalentă cu arcul cercului infinit care tinde către o curbură minimă, adică o dreaptă infinită.

Dreapta, unul dintre aceste simboluri a devenit adjectivul incoruptibilităţii şi al virtuţii, al perseverenţei şi al forţei, nu numai al direcţiei călăuzitoare. Cercul, la rândul lui este acel simbol al totului, al armoniei, al divinităţii, al cuprinzătorului şi cuprinsului. Acestea tind să devină echivalente doar când tind către infinit.

Cusanus se foloseşte astfel de limbajul matematic pentru a demonstra că cercetarea serioasă a parţii face că întregul să fie neanticipabil, să scape puterii de imaginaţie a minţii umane, ducând spre ignoranţă.

Linia şi triunghiul

Imaginaţia care ”transcende genul sensibilului”[14] este instrumentul pe care Cusanus îl cere în sprijinul argumentaţiei sale şi fără de care însăşi cunoaşterea nu este posibilă. În cazul maximului unui triunghi, Cusanus apelează la acelaşi unic infinit; cu cât una dintre laturi va tinde către infinit, celelalte două laturi se vor confunda cu ea devenind una. Raţionamentul continuă şi pentru unghiurile triunghiului, rezultând aceeaşi dreaptă unică infinită. Pornind de la exprimarea cantitativă a unui triunghi, analogia începe numai când unul din cele trei elemente, unghi sau segment de dreaptă, latură a triunghiului, devine infinit; numai atunci se obţine contopirea, evident cu pierderea cantitativă, şi liniarizarea infinitului.

Asemănător este raţionamentul care transformă un arc de cerc împreună cu razele care îl delimitează, într-o linie infinită, păstrând aceeaşi echivalenţă între minim şi maxim.

[12] Nicolaus Cusanus, *Coincidentia oppositorum*, vol. I, studiu introductiv, traducere şi note Mihnea Moroianu, Editura Polirom, Iaşi, 2008, p.170.
[13] Nicolaus Cusanus, ed.cit., p.93.
[14] *Ibidem*, p.99.

Transformarea unui cerc infinit într-o sferă infinită vine ca o consecinţă firească a translatării punctelor cercului în spaţiu.

Deşi împtumută limbajul matematic, Cusanus se află de fapt în plin context dogmatic, deoarece infinitul, maximul, nu pot avea alt sens decât cel al lui Dumnezeu. Conştient de incomprehensibilitatea divinităţii de la nivelul existenţei umane, Cusanus ne propune, cu ajutorul imaginaţiei şi limbajului, o analogie matematică, care pare să spună că Dumnezeu este infinitul elementelor geometrice maximale, pe care îl regăsim şi în minimul lor.

Cercul şi sfera

Una dintre cele mai profunde şi mai frumoase uzitări ale limbajului transsumptiv la Cusanus, este folosirea cercului şi a sferei nu doar ca maxim, ca ultimă limită geometrică, ci şi ca ultimă limită de cunoaştere şi de exprimare a acesteia.

Mişcarea circulară fusese folosită şi de Platon în *Timaios,* ca parte a creaţiei şi existenţei lumii, dar în textul cusanian, cercul şi sfera devin modelele perihorezei. Cunoaşterea Trinităţii nu poate fi făcută, în opinia lui Cusanus, decât folosind filosofia care ”dă pe gură afară cercuri şi sfere”.

Sfera reprezintă, în expunerea lui Cusanus, figura absolută, ea nemaifiind ”potenţă

faţă de vreo altă figură următoare”[15]. Toate sunt cuprinse în cerc, care este cuprins în sferă, ”unde linia este triunghi, cerc şi sferă, unde unitatea este trinitate şi, invers, unde accidentul este substanţă, unde corpul este spirit, mişcarea este repaus[16]”. Dumnezeu însuşi este identificat cu un cerc infinit, cu o sferă infinită, cu o unitate infinită.

Cercul are toate calităţile pentru a putea fi folosit ca model ultim. În regularitatea lor, poligoanele pot fi înscrise într-un cerc, fără ca aria lor, să o poată egala pe a cercului circumscris. În aceleaşi poligoane regulate putem înscrie un singur cerc care să fie tangent la toate laturile.

Cercul mai are proprietatea de a putea fi construit cu un compas, instrument simplu, dar de mare precizie care poate fi folosit şi pentru comparare sau multiplicare a unei lungimi, fără a avea nevoie de o unitate de măsură. Practic, distanţa dintre braţele compasului poate fi o unitate de măsură *ad hoc*.

Centrul cercului constituie un alt element esenţial, fiind locul de unde se trasează cercul şi cel care indică lungimea razei, singura variabilă care dă mărimea unui cerc. Centrul cercului este un alt simbol cu multiple semnificaţii. El a fost din cele mai vechi timpuri folosit ca un simbol solar, asociat cu ”Principiul divin”, cu ”Fiinţa pură”, cu ordinea fizică[17].

BIBLIOGRAPHY

Boncompagni, Solas, *Lumea simbolurilor*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2004.

Idel, Moshe, *Cabala, perfecţiuni care absorb*, Editura Polirom, Bucureşti, 2004.

Iosifescu, Marius; Stănăşilă, Octavian; Ştefănoiu, Dan coordonatori, *Enciclopedia matematică*, Editura AGIR, 2010.

Negulescu, P.P., *Filosofia Renaşterii*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1996.

Scholem, Gershuom, *Cabala şi simbolistica ei*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1992.

Nicolaus Cusanus, *Coincidentia oppositorum*, vol. I, studiu introductiv, traducere și note Mihnea Moroianu, Editura Polirom, Iași, 2008.

[15] *Ibidem*, p.97.
[16] *Ibidem*, p.74.
[17] Rene Guenon, *Simboluri ale ştiinţei sacre*, Editura Humanitas, București, 2008, p. 78-79.

Nicolaus Cusanus, *De docta ignorantia*, I, 4, ediție bilingvă, traducere, tabel cronologic, note și postfață Andrei Bereschi, Editura Polirom, Iași, 2008.

ORGANIZING DELEGATED FINANCIAL CONTROL

Anișoara Băbălău
Assoc. Prof., PhD, University of Craiova

Abstract: The delegated preventive financial control is organized and exercised by the Ministry of Public Finance through the delegated controllers. The Ministry of Public Finance organizes the preventive financial control for the operations regarding the state treasury budget, the operations regarding the public debt and other operations specific to the Ministry of Public Finance. The appointment of the controllers delegated to public entities to which the delegated preventive financial control is organized is made by order of the Minister of Public Finance, at the proposal of the chief financial controller. The evaluation of the delegated control activity is done annually, through ratings based on the information contained in the annual reports on the activity of the delegated controllers, the reports of the internal audit structures of the Minister of Public Finance and the reports of the Court of Accounts.

Keywords: financial control; own financial control; delegated controllers; Ministry of Public Finance; appointment order; Body of delegated controllers.

1. Noțiuni generale privind controlul financiar preventiv

Societatea contemporană actuală se confruntă cu o multitudine de probleme majore în domeniul economic- social, care fi soluţionate printr-o valorificare economică, eficientă şi eficace a resurselor umane, materiale, financiare şi informaţionale.

În acest context, particularizarea unui aspect important, respectiv analiza modului de organizare a controlului financiar preventiv este o temă de mare complexitate pentru întregul sistem de control financiar naţional.

În prezent, România se află într-o perioadă de schimbări semnificative, unele cu impact şi asupra activităţii Ministerului Finanţelor Publice. În aceste condiţii, o analiză a efectelor acestor schimbări şi influenţele pe care le induc în performanţele Ministerului Finanţelor Publice se impune, din ce în ce mai mult, ca o necesitate.

Având în vedere faptul că numai economia de piaţă liberă şi concurenţială nu asigură funcţionarea eficientă a economiei, sarcina de a interveni şi de a corecta eventualele imperfecţiuni revine administraţiei publice, prin atribuţiile ce îi sunt stabilite prin prevederi legale în legătură cu modul de constituire şi alocare a resurselor, ca sursă de stabilitate economică.

Cu toate acestea, intervenţia statului în activitatea economică a unei ţări, în funcţie de dezvoltarea economică şi socială, ca şi de contextul internaţional, este sau ar trebui să fie din ce în ce mai redusă.

Controlul, ca una dintre formele de intervenţie a statului în economie, în scopul remedierii imperfecţiunilor apărute în mecanismele de funcţionare ale pieţei, se manifestă sub diferite forme şi se integrează în mod organic în opţiunea economică a comunităţii, slujeşte intereselor acesteia, manifestându-se ca un factor activ în realizarea deziderateloor oricărei comunităţi.

Controlul financiar reprezintă, prin rezultatele sale, una din cele mai importante surse de informaţii necesare desfăşurării, în condiţii de eficienţă, a acţiunii de management general al cărei principal scop este stabilirea deciziilor optime ce urmează a fi utilizate ca pârghii ale statului sau ale conducătorului de activităţi economice în realizarea obiectivelor din programele propuse[1]. Baza activităţii de control îşi are originea în expresia latinească *contra rolus* care se poate traduce prin verificarea actului original după duplicatul acestuia, încredinţat, în acest scop, unei persoane specializate.

La origine, activitate de control ţine de suspiciunea omenească faţă de semeni, de nevoia de a-şi proteja proprietatea şi propriile interese. Cu timpul, la acest scop primordial s-au adăugat şi scopuri legate de eficacitate, legalitate şi oportunitate[2].

Controlul deține un rol foarte important, deoarece prin intermediul acestuia societatea îşi manifestă exigenţele ei, omologând numai acele activităţi și practici economice sau de altă natură care respectă normele generale de comportament general, cu obiectivele și progamele sale prioritare. Controlul are o sferă de manifestare aproape nelimitată, fiind implicat în toate activităţile umane organizate. El se manifestă ca un atribut de bază al conducerii, contribuind la armonizarea acţiunilor individuale, la asamblarea acestora într-un tot unitar.

Din punct de vedere istoric, *controlul financiar* în România a cunoscut cel puțin două perioade importnte în evoluția sa.

O primă perioadă se remarcă începând cu secolul al XVI-lea până în secolul al XIX-lea. În această perioadă, domnitorul Țărilor Române dispunea de veniturile ţării, iar la *Adunarea Obştească* şi *Sfatul boierilor* apela doar pentru a se consulta. Neexistând o reprezentanţă naţională cu drepturi financiare, domnitorul nu era controlat de nimeni în privința utilizării veniturilor publice. Exista totuşi un control special al banilor domneşti, exercitat în numele şi pentru interesul domnului ca nu cumva cei însărcinaţi cu perceperea venitului să comită jafuri sau abuzuri care sa-l păgubească.

Între anii 1550-1750 au fost create *registrele pentru socotelile vistieriei*, iar în perioada 1750-1832 apare ca autoritate consultativă pe lângă visterie şi *Sfatul*, compus din 7 boieri. Această situaţie a apărut în Ţara Românească şi Moldova ca urmare a înfăptuirii unei reforme cu caracter fiscal, administrativ şi agricol.

Stabilirea şi întrebuinţarea fondurilor se făcea la ordinul domnitorului după bunul său plac, fără existenţa unor reguli clare, bine determinate. Deci, această perioadă se caracterizează prin lipsa unor reguli de control privind întrebuinţarea veniturilor strânse de la populaţie şi deci a inexistenţei unui sistem financiar bine conturat[3].

Perioada de timp cuprinsă între anii 1831-1858 este marcată de aplicarea Regulamentelor Organice. In baza acestor prevederi legale, în Principatele Române s-au pus bazele unei organizări financiare solide şi s-au stabilesc unele norme de control financiar-publice. Prin introducerea noului sistem financiar, s-a acordat Adunărilor Obşteşti din cele două Principate dreptul de a utiliza conceptul de *buget*. Ulterior, a luat fiinţă *controlul obştesc* care în timpul anului putea să cerceteze orice cheltuială a statului şi să adeverească primirile. Acest organism a stat la originea controlului financiar în România şi a devenit ulterior Ministerul Comerţului care exercita controlul asupra costurilor de gestiune[4].

[1] Marcel Drăcea, Dorel Berceanu, Nicolae Sichigea, Tudor Ciurezu, *Finanţe publice*, Editura Universitaria, Craiova, 1999, p. 39.
[2] Carmen Sandu Toderaşcu, *Principiile, funcţiile şi rolul controlului fina*nciar, Editura FEEA, Iaşi, 2014, p. .9.
[3] Dan Drosu Şaguna, *Drept financiar public*, Bucureşti,Editura C.H. Beck, 2017,p.125.
[4] Ibidem.

Prin Regulamentul Organic s-a inaugurat un sistem simplu de înregistrare a operaţiunilor financiare, de încasări şi plăţi, şi un control obştesc în Muntenia şi Sfatul Administrativ în Moldova, care avea misiunea de a cerceta în mod amănunţit operaţiile efectuate de slujbaşii ţării şi de a proteja controlul suprem al Adunării Obşteşti, care constata neregulile şi abuzurile şi le denunţa domnitorului, spre a pedepsi pe cei care se dovedeau vinovaţi.

Anii 1858- 1944 reprezintă o altă perioadă importantă în evoluția controlului financiar în România. În anul 1858 s-au pus în practică principiile bugetare din Convenţia de la Paris. Acestea au stat la baza promulgării la 28 noiembrie 1860 a Primului regulament al contabilităţii publice, care a contribuit la introducerea unei anumite ordini în finanţele publice şi a facilitat efectuarea controlului acestora.

În mai 1862 s-a creat Serviciul Inspecţiei Generale de Finanţe, sub conducerea Ministerului Finanţelor, cu sarcina de a face control inopinat asupra contabilităţii tuturor agenţiilor aparţinând Ministerului Finanţelor şi să semnaleze neregulile rezultate.

În 1929 prin Legea Contabilităţii sunt introduse în partidă dublă, obligatorie pentru toate administraţiile publice, înregistrările contabile şi încheierile de situaţii şi conturi privind executarea bugetului şi mărimea banilor publici, făcându-se astfel posibil controlul şi cunoaşterea situaţiei financiare a ţării.

Tot prin Legea asupra contabilităţii publice şi asupra controlului bugetului şi patrimoniului public din 31 iulie 1929 a fost reglementat, pentru prima dată, și controlul financiar preventiv. La baza acestei reglementări a stat principiul potrivit căruia controlul preventiv trebuie să fie exercitat de către un personal specializat din afara unităţilor.

Potrivit acestui act normativ, controlul preventiv se efectua de Înalta Curte de Conturi, organ suprem de control preventiv şi de gestiune asupra veniturilor şi cheltuielilor publice, fiind exercitat de către consilieri-controlor, ce funcţionau pe lângă fiecare minister, administraţie autonomă, regie publică comercială, aşezăminte de binefacere şi asistenţă publică, precum şi pe lângă toate celelalte servicii şi întreprinderi publice ale căror bugete erau sau nu votate de Adunarea Deputaţilor.

Organele care exercitau controlul preventiv se pronunţau asupra legalităţii angajării de cheltuieli, asupra întrebuinţării creditelor în limitele alocaţiilor sau a creditelor aprobate, cât şi asupra recuperării pagubelor, aplicând viza de control preventiv pe angajamentele sau ordonanţele de plată.

În situaţiile în care consilierul-controlor nu acorda această viză, se comunicau ministrului motivele refuzului, iar în caz de divergenţă, documentele respective erau înaintate, prin intermediul Ministerului Finanţelor, la Înalta Curte de Conturi, care era în măsură să decidă asupra operaţiunii. Deciziile Curţii puteau fi atacate la Consiliul de Miniştri.

Începând din anul 1948, controlul financiar a fost organizat în conformitate cu structura şi organizarea economică a ţării, cu menirea de a asigura respectarea legilor, suferind în decursul timpului noi modificări.

Între 1944-1947 s-a înfăptuit etatizarea Băncii Naţionale a României, controlul economic, controlul creditelor, reforma monetară. Din decembrie 1948 a luat fiinţă Direcţia controlului financiar intern în ministere, alte organizaţii centrale şi locale, iar atribuţiile controlului financiar preventiv au trecut asupra controlului de contabilitate.

Din septembrie 1949 a fost înfiinţată Comisia Controlului de Stat, iar între anii 1950-1958 s-au adus unele modificări privind activitatea organelor Ministerului de Finanţe şi la

activitatea de control financiar intern. A luat fiinţă şi controlul preţurilor în cadrul Comitetului pentru preţuri[5].

Datorită conceptelor şi practicilor regimului totalitar instaurat în România, dar şi aservirii conducerii acestei instituţii regimului, legea cu modificările ulterioare include o serie de prevederi specifice stilului de conducere centralizat şi dirijat. Astfel Curtea Superioară de Control Financiar a fost creată ca organ al Consiliului de Stat. Aceasta exercita controlul financiar asupra activităţii organelor centrale de stat, asupra exercitării prevederilor financiare din planul unic de dezvoltare economico-socială şi bugetului de stat, asupra utilizării pârghiilor financiare şi de credit în conducerea economică şi asupra asigurării evidenţei fondului unitar al proprietăţii de stat, precum şi pe linia coordonării activităţii de control financiar-bancar. De asemenea exercita controlul financiar asupra activităţii organizaţiilor centrale cooperatiste şi a celorlalte organizaţii obşteşti în ceea ce priveşte îndeplinirea obligaţiilor prevăzute în bugetul de stat, utilizarea fondurilor primite de la stat precum şi respectarea disciplinei financiare[6]

După 1989 au fost elaborate o serie de acte normative, cum ar fi Legea nr. 30/22 martie 1991 privind organizarea şi funcţionarea controlului financiar şi a Gărzii Financiare, prin care Ministerul Finanțelor efectua prin aparatul specializat, controlul administrării și utilizării mijloacelor financiare ale organelor centrale și locale ale administrației de stat, precum și ale instituțiilor de stat și verifica respectarea reglementărilor financiar-contabile în activitatea desfășurată de către regii autonome, societăți comerciale și alți agenți economici în legătură cu îndeplinirea obligațiilor acestora față de stat.

2. Organizarea controlului financiar preventiv delegat

În prezent controlul financiar preventiv este organizat potrivit prevederilor Legii nr.84/2003 pentru modificarea şi completarea O.G. nr.119/1999 privind auditul public intern şi controlul financiar preventiv, cu modificările ulterioare şi este adaptat cerinţelor impuse de compatibilizarea sa cu acquis-ul comunitar în domeniu.

Controlul financiar preventiv este activitatea prin care se verifcă legalitatea şi regularitatea operaţiunilor efectuate pe seama fondurilor publice sau a patrimoniului public, înainte de aprobarea acestora. Prin această formă de control se urmăreşte să se prevină înregistrarea fenomenelor negative şi disfuncţionalitatea în economie prin încalcarea dispoziţiilor legale. El se realizează la toate nivelele, contribuind la menţinerea ordinii şi disciplinei, la respectarea legalităţii, a principiilor liberei iniţiative şi loialităţi.

Controlul preventiv contribuie la folosirea cu maximum de eficienţă a mijloacelor materiale şi disponibilităţilor băneşti, la întărirea ordinii şi creşterii răspunderii în angajarea şi efectuarea cheltuielilor, la respectarea strictă a legislaţiei de gestiune, la preîntâmpinarea oricărei forme de risipă şi a eventualelor deficienţe înainte de a se produce efecte negative.

Controlul financiar preventiv presupune implicarea atât a personalului cu funcţii economice dar şi a personalului cu funcţii tehnice, datorită vizelor de compartiment.

Convergenţa eforturilor tehnico-tehnologice şi economice în acţiunea de creştere a eficienţei economice a rezultatelor financiare se asigură începând din faza de concepţie cu proiectarea, încheierea contractelor economice şi până la înregistrarea rezultatelor activităţilor controlate. De aceea, controlul financiar preventiv trebuie să acţioneze în vederea perfecţionării activităţii tehnico-tehnologice ca factor esenţial al creşterii rezultatelor financiare.

[5] Emil Bălan, *Drept financiar,* editia a IV-a, Editura C.H. Beck, 2014,p.317.

[6] Legea nr.2/1973 privind Curtea Supremă de Control Financiar, publicată în Buletinul Oficial nr.44/ 30 martie 1973.

Obiectul controlului financiar preventiv vizează următoarele categorii de operaţiuni: *angajamentele legale*, sunt toate actele cu efect juridic din care reiese că ar putea rezulta o obligaţie pe seama fondurilor publice sau a patrimoniului public; *angajamentele bugetare,* sunt acele acte prin care o autoritate competentă, potrivit legii afectează fondurile publice unei anumite destinaţii; deschiderea şi repartizarea de credite bugetare; ordonanţarea cheltuielilor; concesionarea sau închirierea de bunuri aparţinând domeniului public al statului sau al unităţilor administrativ-teritoriale; vânzarea, gajarea, concesionarea sau închirierea de bunuri aparţinând domeniului privat al statului sau al unităţilor administrativ-teritoriale.

Controlul financiar preventiv propriu este exercitat în toate entităţile publice de către persoane autorizate şi vizează toate proiectele de operaţiuni din acea unitate. Această formă de control se exercită înainte de producerea activităţii sau acţiunii şi are drept scop identificarea proiectelor de operaţiuni care nu respectă condiţiile de legalitate, regularitate sau, după caz, de încadrare în limitele şi destinaţia creditelor bugetare şi de angajament şi prin a căror efectuare s-ar prejudicia patrimoniul public sau fondurile publice[7].

*Controlul financiar preventiv delega*t este organizat şi exercitat de către Ministerul Finanţelor Publice prin intermediul controlorilor delegaţi.

Ministerul Finanţelor Publice organizează controlul financiar preventiv pentru operaţiunile privind bugetul trezoreriei statului, operaţiunile privind datoria publică şi alte operaţiuni specifice Ministerului Finanţelor Publice.

De asemenea, Ministerul Finanţelor Publice vizează normele metodologice privind organizarea şi exercitarea controlului financiar de către ordonatorii principali de credite ai bugetului de stat, ai bugetului asigurărilor sociale de stat, ai bugetului oricărui fond special. Ministerul Finanţelor Publice va coordona sistemul de pregătire profesională a persoanelor desemnate să efectueze controlul financiar preventiv. Persoanele în drept să exercite controlul financiar raspund potrivit legii, în raport de culpa lor, pentru legalitatea, regularitatea şi încadrarea în limitele angajamentelor bugetare aprobate, în privinţa operaţiunilor pentru care au acordat viza de control financiar preventiv.

Până la apariţia Legii 84/2003, *controlul financiar preventiv delegat* s-a organizat şi s-a exercitat numai la ordonatorii principali de credite. Potrivi prevederilor acestei legi controlul financiar preventiv delegat se exercită și asupra proiectelor de operaţiuni ale ordonatorilor de credite, deci inclusiv la unii ordonatori secundari şi terţiari, precum şi la alte entităţi publice.

Prin ordin, Ministerul Finanţelor Publice poate decide exercitarea controlului financiar preventiv delegat şi asupra operaţiunilor finanţate sau cofinanţate de fondurile publice ale unor ordonatori secundari sau terţiari de credite sau ale unor persoane juridice de drept privat, dacă prin aceasta se derulează un volum ridicat de credite bugetare şi/sau de angajament sau părţi semnificative din programele aprobate, iar operaţiunile presupun un grad ridicat de risc.

Numirea controlorilor delegaţi la entităţi publice la care se organizează controlul financiar preventiv delegat se face prin ordin al Ministrului Finanţelor Publice, la propunerea controlorului fiananciar șef.

Evaluarea activităţii controlului delegat se face anual, prin calificative pe baza informaţiilor cuprinse în rapoartele anuale privind activitatea controlorilor delegaţi, rapoartele structurilor de audit intern ale Ministrului Finanţelor Publice şi rapoartele Curţii de Conturi.

Controlul financiar preventiv delegat se exercită asupra operaţiunilor ce intră în componenţa sa numai după ce acestea au fost supuse controlului financiar preventiv propriu

[7] Constantin Roman, Vasile Tabără, Aureliana Geta Roman, *Control financiar şi audit public*, Editura Economică, Bucureşti, 2007, p. 232.

(intern). Operaţiunile refuzate la viza de control financiar preventiv propriu nu mai sunt supuse controlului financiar preventiv delegat.

Perioada maximă de control este de trei zile lucrătoare de la prezentarea operaţiunii însoţită de toate documentele justificative şi informaţiile solicitate. Acestă perioadă se suspendă de la informare în scris a ordonatorului de credite de către controlorul delegat, în legatură cu interdicţia sa de a emite refuzul de viză, până la primirea răspunsului ordonatorului de credite. Perioada de suspendare se aplică şi pentru intervalul necesar în vederea formării opiniei neutre care să nu poată depăşi trei zile lucrătoare.

Dacă în urma parcurgerii procedurii de control. se constată că cel puţin un element de fond cuprins în lista de control nu este îndeplinit şi de esenţă operaţiunea nu îndeplineşte condiţiile de legalitate, regularitate şi după caz de încadrare în limitele şi destinaţia creditelor bugetare şi/sau de angajament, controlorul delegat comunică în scris ordonatorului de credite motivul pentru care operaţiunea nu poate fi efectuată.

In concluzie, controlorii delegaţi au statut de funcţionari publici şi sunt numiţi prin ordin de ministrul finanţelor publice şi sunt organizaţi în ***Corpul controlorilor delegaţi.*** Acesta este un compartiment distinct, în structura Ministerului Finanţelor Publice, atât la nivel central, cât şi teritorial[8]. Potrivit prevederilor iniţiale ale O.G. nr. 119/1999, Corpul controlorilor delegaţi era organizat ca un compartiment distinct, în subordinea Ministerului Finanţelor Publice, dar numai la nivel central. Ulterior, potrivit prevederilor Legii nr.84/2003 pentru modificarea şi completarea O.G. nr.119/1999 privind auditul public intern şi controlul financiar preventiv, cu modificările ulterioare, s-a organizat Corpul controlorilor delegaţi şi la nivel teritorial, ca rezultat al extinderii controlului financiar preventiv delegat şi la unii ordonatori secundari şi terţiari de credite, la agenţiile de implementare, precum şi la alte entităţi publice.

BIBLIOGRAPHY

1. Marcel Drăcea, Dorel Berceanu, Nicolae Sichigea, Tudor Ciurezu, *Finanţe publice*, Editura Universitaria, Craiova, 1999;
2. Carmen Sandu Toderaşcu, *Principiile, funcţiile şi rolul controlului fina*nciar, Editura FEEA, Iaşi, 2014;
3. Dan Drosu Şaguna, *Drept financiar public*, Bucureşti, Editura C.H. Beck, 2017;
4. Emil Bălan, *Drept financiar*, editia a IV-a, Editura C.H. Beck, 2014;
5. Constantin Roman, Vasile Tabără, Aureliana Geta Roman, *Control financiar şi audit public,* Editura Economică, Bucureşti, 2007*;*
6. Legea nr.2/1973 privind Curtea Supremă de Control Financiar, publicată în Buletinul Oficial nr.44/ 30 martie 1973;
7. Legii nr.84/2003 pentru modificarea şi completarea O.G. nr.119/1999 privind auditul public intern şi controlul financiar preventiv.

[8] Art.23 al Legii nr.84/2003 pentru modificarea şi completarea O.G. nr.119/1999 privind auditul public intern şi controlul financiar preventiv.

THE SECULARIZATION OF CONTEMPORARY SOCIETY. CHALLENGES AND OPPORTUNITIES FOR CHRISTIAN CHURCHES

Sorin Bădrăgan
Assoc. Prof., PhD, University of Bucharest

Abstract:The theory of secularization was predicting a sounding victory of this movement starting the last quarter of the last century. It did not take longer than two decades for the sociologists and theologians to realize their prediction was not fully being fullfilled; instead, religion was being strenghentened in various places around the world, while secularization prevailed in much smaller territories – north-western transatlantic countries. In this complex context, the church is facing challenges as well as opportunities, which this paper aims to explore.

Keywords: secularization, society, churches, religious, faith.

În a doua jumătate a secolului al xx-lea, a existat un consens aproape general în legătură cu secularizarea inevitabilă a lumii contemporane începând cu perimetrul apusean transatlantic. Eșecul Europei creștine de a fi un actor principal în a menține și a promova pacea, ci mai degrabă de a fi cauza celor două războaie mondiale devastatoare a fost punctul culminant al unui proces început cu secole înainte în tumultul genezei modernității sub auspiciile iluminismului activ și persuasiv.

Teologi și sociologi din diferite sfere ale spectrului academic au confirmat cu emfază că faimoasa afirmație a lui Friedrich Nietzsche *Gott ist tot* (*Dumnezeu este mort*) s-a adeverit; filozoful german, crescut în familia unei pastor luteran, însă ateu declarat în viața sa adultă, se referea, desigur, nu la moartea efectivă a unei divinități, ci la suprimarea raportării permanente a societății la o realitate transcendentă care era sursa moralității, ordinii și a valorilor.

În ultimele decade ale secolului trecut, precum și în cele două din cel prezent a devenit evident că teza aceasta poate fi susținută doar în ceea ce privește anumite zone ale lumii, și acestea relativ restrânse; mai mult decât atât, deși secularizarea este o realitate în aceste zone, ea pare a coexista cu un profund sentiment religios în anumite segmente ale societății.

Tabloul acesta complicat caracterizează întocmai lumea secolului al xxi-lea; în timp ce secularizarea – chiar cu prezența ei redusă în raport cu predicțiile – lansează provocări societății contemporane, ea deschide și oportunități.

În această lucrare vom aborda mai întâi dinamica acestei proiecții neadeverite a unei secularizări depline a lumii – cel puțin al celei vestice; vom descoperi în schimb coexistența unor 'insule ale secularizării' într-o lume încă religioasă. Această realitate prezintă nu doar provocări comunităților religioase – creștine în particular – ci și oportunități pe care le vom explora la final.

Natura fenomenului secularizării

Una dintre vocile cele mai cunoscute care, în a doua jumătate a secolului trecut, au prevăzut manifestarea deplină a secularizării ca o implicație directă a modernității a fost cea a

renumitului sociolog Peter Berger; acesta a definit secularizarea ca fiind 'procesul prin care sectoarele societății și ale culturii sunt scoase de sub dominația instituțiilor și simbolurilor religioase.'[1] Doi din factorii care sunt conectați la începuturile modernității și care au avut un impact hotărâtor în dezvotarea secularizării au fost industrializarea cu componenta sa de victorie a științei și ideile reformei protestante, care vor fi identificate mereu ca fiind la rădăcina secularizării.

Plecând de la definiția teologului olandez C. A. van Peursen, Harvey Cox prezintă o definiție mai detaliată a secularizării: 'este desprinderea lumii o înțelegere de sine religioasă și cvasi-religioasă, risipirea tuturor concepțiilor închise despre lume, distrugerea tuturor miturilor supranaturale și a simbolurilor sacre.'[2]

Pe primele pagini ale lucrării sale monumentale, *A Secular Age*, filozoful canadian Charles M. Taylor clarifică cele trei aspecte pe care le consideră esențiale în ceea ce privește esența conceptului de secularizare: statul, precum și alte instituții și practici societale sunt deconectate de orice autoritate transcendentă, religioasă sau nu. Această fază este total diferită de realitățile premodernității care, cu cât se merge mai mult în trecut, cu atât se poate identifica un rol mai important al transcendentului – în mod particular al religiosului – în organizarea și funcționarea societății; sfera publică a fost 'eliberată' de prezența autoritară a divinității. Al doilea aspect constă într-o părăsire masivă a formei instituționalizate a raportării față de divinitate, în cazul lumii vestice, a bisericii; filozoful nu menționează doar relația cu instituțiile religioase, ci și 'îndepărtarea de Dumnezeu' ca fenomen al noului 'tipar' de relaționare a oamenilor contemporani față de divinitate. Cu alte cuvinte, nu este vorba doar de o respingere a formei, ci și o autentică problemă de fond. Al treilea aspect al seculazării menționat de Taylor este strâns legat de al doilea și se referă la acceptarea realității că, atunci când este prezentă, credința este o opțiune din multe altele, spre deosebire de premodernitate când lipsa credinței după modelul majorității era 'imposibilă'.[3]

Secularizarea și mediul academic

Antropologul Talal Asad consideră că modernitatea este un proiect al unor persoane care sunt conectate la putere care urmăresc implementarea acestei faze noi prin instituționalizarea unor principii cum ar fi: 'constitutionalismul, autonomia morală, democrația, drepturile umane, egalitatea civilă, industria, consumerismul, piața liberă și secularismul.'[4] Bineînțeles că documentarea unei asemenea teze este foarte improbabil a putea fi realizată într-un mod verosimil; pe de altă parte, se poate remarca un rol activ și esențial pe care l-a avut lumea academică în teoretizarea și răspândirea ideilor seculare mai cu seamă în lumea vestică.

Universitatea Harvard, una dintre cele mai prestioase din întreaga lume, oferă, prin dinamica devenirii sale, un exemplu de transformare a unei instituții (în acest caz academice) de la menirea de a promova religia la aceea de a cultiva secularismul. Fondată în 1636 de coloniștii puritani prin votul Curții Mari și Generale din Colonia Massachusetts Bay cu scopul de a pregăti personal clerical pentru bisericile nou-înființate, ea poartă numele pastorului John Harvard care a lăsat o jumătate din avere sa școlii. În 1646, în 'Regulile și Preceptele' școlii, se afirma că fiecare student trebuie să caute să atingă 'scopul principal al vieții și al studiilor sale, care este să îl

[1] Peter L. Berger *The Sacred Canopy* (Garden City: Doubleday, 1967), 107.
[2] Harvey Cox *The Secular City* (Harmondsworth: Penguin Books, 1968), 16.
[3] Charles Taylor *A Secular Age* (Cambridge: Harvard University Press, 2007), 1-3.
[4] Talal Asad, *Formations of the Secular: Christianity, Islam, Modernity* (Stanford: Stanford University Press, 2003), 13.

cunoască pe Dumnezeu și pe Isus Cristos…'; acest set de reguli abundă în referințe la textul biblic, precum și de cerințe clare în vederea unei discipline spirituale creștine riguroase. În 1692, Universitatea a adoptat un motto 'Veritas Cristo et Ecclesiae' ('Adevărul pentru Cristos și Biserică') din care astăzi s-a mai păstrat doar 'Veritas' (inclusiv pe emblema școlii);[5] deși are încă un department de teologie, Harvardul este acum una dintre universitățile cele mai secularizate și cele mai dedicate promovării secularismului din lume.

Faptul că după doar câteva decade de la predicțiile răspicate făcute de sociologi precum Peter Berger aceștia au revizuit teoria secularizării este în el însuși un argument că mediul academic nu a avut forța de a determina aceste schimbări profunde în structura gândirii și a comportamentului omului contemporan. La lucru era o altă forță cu adevărat potentă și anume ceea ce Dietrich Bonhoeffer numea 'maturizarea omului'; pentru tânărul teolog german care, încă din 1944, anticipa direcția urmată de creștinismul apusean în perioada post-războaielor mondiale, această 'maturizare' era în fapt o eliberare a omului pentru a-și asuma responsabilitatea de a trăi și a implementa voia lui Dumnezeu în toate sferele existenței sale.[6]

În pofida acestei dezvoltări naturale a culturii în lumea nord-vestică transatlantică, precum și a rolului pe care l-au jucat Reforma protestantă (care pentru Taylor a fost factorul principal în apariția secularizării), iluminismul, urbanizarea sau orice alt motiv mai important sau mai puțin semnificativ, în pofida tuturor acestora așadar, secularizarea a prevalat în titanicul proiect de preluare a întregii umanități; în același timp, nici religiosul nu a sucombat în fața unui raționalism ce emana pretenția unei superiorități. Este adevărat că, după calculele exponenților teoriei secularizării, religia nu ar fi dispărut total, însă urma să fie împinsă completamente la marginea societății.[7]

O predicție infirmată

Și istoricul Brad S. Gregory sugerează că supriza pe care au manifestat-o unii cercetători în perioada recentă față de 'întoarcerea religiei' trădează o înțelegere eronată a dinamicii fenomenului religios în societățile contemporane: dispariția religiei ar fi fost doar 'împlinirea dorinței științifice sau proiecțiile celor care au acceptat teoriile clasice ale modernizării și secularizării.'[8]

Teza aceasta este susținută și de Berger care consideră că rezistența la secularizare și creșterea influenței religioase vin tocmai din faptul că modernitatea a neglijat certitudinile oamenilor obișnuiți și, mai mult decât atât, că ea este crezul unei elite detașate aproape în totalitate de realitățile poporului. El merge mai departe în revizuirea teoriei secularizării al cărei adept a fost prin a confirma oportunitatea reținerii unor sociologi din perioada recentă de a numi procesul prin care a trecut Europa 'secularizare', preferând o formulare de tipul 'o schimbare în locația instituțională a bisericii.'[9]

[5] http://www.hcs.harvard.edu/~gsascf/shield-and-veritas-history/, accesat în data de 24 septembrie 2020.
[6] Dietrich Bonhoeffer *Letters and Papers from Prison*, ed. Eberhard Bethge, (New York: Macmillan Paperbacks, 1968), 167-188.
[7] Peter Berger, *The Heretical Imperative* (Garden City, NY: Anchor Press, 1979), 7.
[8] Brad S. Gregory, *The Unintended Reformation: How a Religious Revolution Secularized Society*, (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2012), 30.
[9] Peter L. Berger 'Desecularization of the World. A Global Overview' în Peter L. Berger (ed.) *Desecularization of the World. Resurgent Religios and World Politics*, (Grand Rapids, Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, 1999), 10.

Nu este nevoie decât să menționăm țări ca Turcia, Iran, India să remarcăm faptul că secularizarea nu a avut succes în Asia (proiectul lui Mustafa Kemal Ataturk de a seculariza Turcia pare sortit eșecului în lumina evenimentelor din ultimii ani din această țară, precum și în zonele în care este implicată fățiș sau indirect); Africa, America de Sud, Europa de Est (de exemplu, Polonia, Ungaria ripostează vehement față de cerințele Uniunii Europene pentru a accepta lucruri pe care aceste țări le consideră contrare identității lor creștine) se înscriu în aceeași categorie. Excepție fac țările nord-vestice transatlantice, mai cu seamă cele europene, având în vedere că, de fapt, Statele Unite ale Americii infirmă decadă după decadă teoria secularizării. În această țară alegerile prezidențiale din 2016, precum și cele din anul curent pun în mișcare comunități religioase masive ca răspuns la o mobilizare cu un mesaj religios aproape explicit în campania electorală.

Această realitate l-a determinat pe Peter Berger să revină asupra mesajului său de victorie a secularizării prin a admite exact opusul: 'presupunerea că trăim într-o lume secularizată este falsă. Lumea de astăzi este… la fel de furios de religioasă ca întotdeauna și, în unele locuri, mai mult decât înainte.'[10] (În aceeași lucrare, Berger folosește expresia elocventă 'masiv de religioasă.') Într-un sens, sociologul încearcă o nouă analiză a situației și sugerează – de data aceasta într-un mod reținut, pertinent și corect – că se poate vorbi doar de 'zone secularizate' ce au declanșat însă și puternice reacții anti-seculare, de o foarte necesară diferențiere semnificativă între secularizarea la nivelul societății și cea la nivel personal, de coexistența secularizării și contra-secularizării, de subculturi care sunt într-adevăr secularizate (majoritatea persoanelor cu educație superioară de tipul celei vestive); două exemple de acum clasice pe care el le oferă pentru a dovedi nu doar frânarea secularizării, ci și creșterea elementului religios sunt expansiunea islamului și a segmentului conservator evanghelic, în mod deosebit a penticostalimului.[11]

Și Jurgen Habermas reliefează faptul, în esență, doar Europa (vestică) a trecut prin secularizare; în prezent însă, secularismul și religiosul coexistă în multe țări, fenomen care ar putea fi numit 'post-secularism', fază despre care filozoful german afirmă că este 'o conștientizare a ceea ce lipsește' într-o lume secularizată.[12] Pentru el, conexiunea dintre religie și modernitate este fundamentală pentru ambele părți, religia (în speță, creștinismul) având locul ei în contemporaneitate cu o indinspensabilă adaptare a limbajului (de preferat secularizat).

Toate acestea par a confirm concepția pe care Mircea Eliade a enunțat-o în lucrarea sa *Sacrul și profanul* încă din 1957; savantul argumentează că omul este în sensul cel mai profund și real *homo religious* prin însăși constituția lui. Pe de altă parte, omul 'areligios' este opera celui care 'se desacralizează (n.n. 'pe sine') și care desacralizează lumea'; acesta are un destin tragic deoarece se definește pe sine prin a se debarasa de imboldurile primare, de experiențele existențiale ale sale și strămoșilor săi în același timp fiind 'obsedat în continuare de realitățile de care s-a lepădat.' Chiar și în aceste condiții, este aproape imposibilă o transformare totală, o eliminare completă a ADN-ului primordial: '…omul areligios în stare pură, este un fenomen mai degrabă rar, chiar și în cea mai desacralizată dintre societățile moderne. Majoritatea celor 'fără religie' au încă un comportament religios, chiar dacă nu își dau seama.'[13]

[10] Idem, 2.
[11] Idem, 3-9.
[12] Jürgen Habermas, *An Awareness of What Is Missing: Faith and Reason in a Post-Secular Age* (Cambridge, UK: Polity, 2010), 37.
[13] Mircea Eliade *Sacrul și Profanul*, trad. Brândușa Prelipceanu, (București: Editura Humanitas, 2005), 154.

Oportunitățile bisericii aduse de secularizare

În contextul dinamicii tuturor acestor schimbări, biserica are responsabilitatea unei reacții care să maximizeze oportunitățile și să diminueze impactul negativ asupra sa datorat, în mare măsură, unui refuz de a accepta transformările prin care trece societatea de mai multe secole.

În cele ce urmează vom sugera câteva răspunsuri pe care biserica le poate asuma.

Redescoperirea funcției profetice a bisericii

Cu siguranță că biserica nu mai este vocea singular și autoritară în 'piața' (*agora* sau *market*-ul) contemporană. Chiar și în România, care, împreună cu majoritatea țărilor est-europene, nu au trecut prin secularizarea accelerată ca țările vest-europene, se pot vedea însă semne ale secularizării nu doar la nivelul individul, ci și societal; un exemplu în această direcție este eșecul referendumului pentru schimbarea articolului din Constituția României care definește familia.

Lucrul acesta nu ar trebui însă să ducă la o retragere totală din 'piața publică', ci o asumare a unui secundar, a calității de a fi 'una dintre vocile' care au ceva de spus omului contemporan. Biserica poate acționa ca o conștiință a societății prin a întrupa și a prezenta valorile necesare unei societăți sănătoase și trainice: standardele înalte ale moralității pe care biserica le promovează și le practică (sau ar trebui să o facă) sunt o contribuție esențială poate mai ales în criza în care se află omul lumea contemporană (ce a ajuns aici tocmai pentru că s-a dezis întru totul de religios). De asemenea, prin armonia sa internă, biserica poate fi acea comunitate alternativă care să reprezinte un semn al speranței pentru o societate tot mai fragmentată.

Redescoperirea raison d'etre *al bisericii*

Secularizarea ajută biserica poate într-un mod neașteptat: îndepărtând-o din poziția centrală de putere și autoritate înspre margini, o eliberează de responsabilități pe care nu ar trebui să le (mai) poarte; secularizarea a dus la diferențierea sferelor sociale, astfel încât sănătatea populației, economia, educația, justiția, politica sunt 'compartimentalizate' în noua realitate socială, după cum afirmă Dobbelare.[14] Sociologul belgian ridică apoi întrebarea despre care deziderat ar trebui asumat de biserica – cel al restaurării sau cel al integrării, dacă aceasta din urmă este în cele din urmă posibilă. Integrarea bisericii între actorii principali nu ar însemna acceptarea unei subordonări față de stat ca ultimă autoritate, ci preluarea unei portavoci prin care biserica să aibă o contribuție pozitivă la dezvoltarea societății, dar, mai mult decât atât, să își îndeplinească menirea, *raison d'etre*. Aceasta este de a fi un martor în cuvânt și faptă al Dumnezeului căruia i se închină și de a-L prezenta lumii ca destin al ei. Discursul moralizator ar trebui înlocuit cu mesaj evanghelizator.

Biserica are șansa renunțării de bunăvoie la simfonia cu statul, la legătura (prea deseori) prea strânsă cu politicul pentru a putea iubi și sluji în libertate pe Dumnezeu și pe semenul ei, care rămâne 'norma acțiunii publice proclamate de Cristos' pentru biserică.[15] Astfel, biserica se reorientează spre Împărăția lui Dumnezeu al cărei vestitor și a cărei comunitate este.

Religiozitate autentică

[14] Karel Dobbelaere ,The meaning and the scope of the secularization' în Peter B. Clarke (ed.) *The Oxford handbook of the sociology of religion* (Oxford: Oxford University Press, 2011), 606.
[15] Scott Ronald Paeth *Christian Faith in a Secular Age* , NTR, volume 29, numărul 2, martie 2017, 31.

Folosim aici termenul general de 'religiozitate' pentru a include și contextul în care nu creștinismul este religia dominantă sau cea vizată. Reforma protestantă a promovat individualizarea credinței care s-a propagat în toate sferele vieții personale și a celei societale. În primă fază, aceasta a dus la criticarea instituției (începând cu reformatorul Martin Luther), însă în prezent se poate remarca fenomenul numit 'bricolaj religios' de Dobbelaere: credinciosul alege elementele care îi convin sau care au semnificație în înțelegerea sa.[16] Biserica poate oferi ajutorul celor ce sunt în căutare, respectând libertatea indivizilor de a alege măsura acceptării învățăturii propuse. De o importanță mare devin comunitățile mici, în care indivizii găsesc relații semnificative și în care este posibilă ucenicia, asistarea celor ce vor să înainteze în viața religioasă.

Individualizarea credinței are ca implicație pozitivă și imperativul autenticității acesteia: religia nu mai este atribuită prin naștere, ci asumată prin alegere. Aceasta este soluția pentru ambele părți ale spectrului religios european: dacă în Vest raportarea oamenii la credință și biserică poate fi descrisă ca *believing but not belonging*, în Est situația este în sensul invers – *belonging but not believing*. Între cei puțini care se mai recunosc creștini în Europa apuseană, există reținere față de forma instituționalizată a credinței, în timp ce în Est, majoritatea afirmă apartenența la biserică, însă *practicarea* vieții de credință rămâne o provocare.

Libertate religioasă

Secularizarea nu ar trebui să fie înțeleasă de promotorii ei ca scop în sine; ea ar putea fi un mijloc prin care ar putea fi atinse lucruri pozitive pentru societate, cum ar fi libertatea religioasă deplină. Legătura strânsă între identitatea națională și cea religioasă a constituit mereu o piedică în calea libertății religioase.

Libertatea religioasă autentică ar conferi posibilitatea practicării religiei atât în sfera privată, cât și în public. Libertatea indivizilor nu mai permite impunerea unei singure concepții despre lume și viață, moralitate și religie asupra tuturor cetățenilor.[17]

Evitarea fundamentalismului

O reacție extremă a comunităților religioase față de atacul modernității și neglijarea de către postmodernitate a fost fundamentalismul religios; formele grave ale fundamentalismului islamist sunt excepția de la fundamentalismul tăcut însă expansiv în majoritatea religiilor. În perioada anunțată de susținătorii teoriei secularizării ca fiind începutul unei expansiuni accelerate a acestui curent, comunitățile religioase deschise față de ideile secularizate au regresat numeric (de exemplu, denominațiile protestante liberale din Europa de Vest și din Statele Unite), spre deosebire de comunitățile religioase ce s-au orientat spre fundamentalism sau cel puțin spre conservatorism (de exemplu, comunitățile evanghelice conservatoare din Statele Unite). Wenzel atrage atentia asupra faptului că fundamentalismul nu este nicidecum o adaptare a comunităților religioase la postmodernitate, ci mai degrabă el are profilul abordării din premodernitate, când adevărul – de orice tip – era impus prin exercitarea autorității.[18] În timp ce într-o primă fază enclavizarea și dogmatismul pot fi văzute ca o soluție în fața unui atac neprevăzut și potențial devastator, pe termen lung este necesară o formă de practicare a credinței care capacitează credincioșii să facă față provocărilor din partea unei lumi pe care mai întâi trebuie să o înțeleagă. Astfel, comunitățile religioase ar putea păstra o linie conservatoare fără a fi fundamentalistă.

[16] Dobbelaere, 606.
[17] Paeth, 24.
[18] Nikolai G. Wenzel ‚Postmodernism and Religion' Peter B. Clarke (ed.) *The Oxford handbook of the sociology of religion* (Oxford: Oxford University Press, 2011), 180.

Fiind unul dintre aspectele care formează contextul contemporan cel puțin în lumea nord-vestică transatlantică, secularizarea trebuie înțeleasă în profunzime înainte ca un răspuns verosimil să fie oferit. În mod surprinzător pentru unii, secularizarea nu doar că oferă multe oportunități pentru biserică, ce are ocazia să corecteze din greșelile ei seculare, însă biserica poate descoperi că, în cele din urmă, secularizarea este o formă exagerată, extremă a principiului afirmat de Isus Cristos 'dați cezarului ce este al Cezarului și lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu.'

BIBLIOGRAPHY

Asad, Talal *Formations of the Secular: Christianity, Islam, Modernity* (Stanford: Stanford University Press, 2003).

Berger, Peter L. (ed.) *Desecularization of the World. Resurgent Religios and World Politics*, (Grand Rapids, Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, 1999).

Berger, Peter L. *The Sacred Canopy* (Garden City: Doubleday, 1967).

Berger, Peter *The Heretical Imperative* (Garden City, NY: Anchor Press, 1979).

Bonhoeffer, Dietrich *Letters and Papers from Prison*, ed. Eberhard Bethge, (New York: Macmillan Paperbacks, 1968).

Clarke, Peter B. (ed.) *The Oxford handbook of the sociology of religion* (Oxford: Oxford University Press, 2011).

Cox, Harvey *The Secular City* (Harmondsworth: Penguin Books, 1968).

Eliade, Mircea *Sacrul și Profanul*, trad. Brândușa Prelipceanu, (București: Editura Humanitas, 2005).

Gregory, Brad S. *The Unintended Reformation: How a Religious Revolution Secularized Society*, (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2012).

Habermas, Jürgen *An Awareness of What Is Missing: Faith and Reason in a Post-Secular Age* (Cambridge, UK: Polity, 2010).

Paeth, Scott Ronald *Christian Faith in a Secular Age* , NTR, volume 29, numărul 2, martie 2017.

Taylor, Charles *A Secular Age* (Cambridge: Harvard University Press, 2007).

http://www.hcs.harvard.edu/~gsascf/shield-and-veritas-history/, accesat în data de 24 septembrie 2020.

DIVORCE WITH AN ELEMENT OF FOREIGNNESS

Oana Voica Nagy
Lecturer, PhD, „Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș

Abstract: The current paper aims to establish the applicable law in case of marriage dissolution whit an element of foreignness and explain the content and utility of the convention that allows the spouses to choose on their own, the applicable law, national or foreign legislation. Also in the content of the paper, the national and international legislation in this domain will be analyzed and debated as the dispositions in this matter are different from those that regulate the divorce without such an element in the national legislation.

Keywords: divorce, private international law, national legislation, foreign legislation, convention between spouses

1. Reglementarea internă a divorţului în dreptul internaţional privat

Legiuitorul a încercat să imprime divorţului, cu element de extraneitate, caracteristici similare celor din dreptul intern.

Dacă, până în 2011, legea aplicabilă divorţului era, legea ce guverna efectele căsătoriei şi anume, legea naţională comună a soţilor, în principal, şi apoi legea domiciliului comun al soţilor, dacă soţii aveau cetăţenii diferite, respectiv legea statului pe teritoriul căruia soţii aveau sau au avut reşedinţa comună sau cu care aceştia întreţineau, în comun, legăturile cele mai strânse[1], în prezent potrivit art. 2597 C. civ. soţii pot alege de comun acord legea aplicabilă divorţului. În acest sens, în doctrină[2] se vorbeşte despre determinarea subiectivă a legii aplicabile divorţului.

Oferind soţilor posibilitatea de a alege legea aplicabilă divorţului legiuitorul consolidează autonomia soţilor în materie de divorţ. Aceştia ar trebui să poată alege, ca lege aplicabilă divorţului şi separării de corp legea unui stat cu care au o legătură specială sau legea forului. Legea aleasă de soţi trebuie să respecte drepturile fundamentale recunoscute în tratate și în Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene[3].

Tot la nivel european a fost exprimată idea potrivit căreia, prezintă o importanţă deosebită asigurarea accesului soţilor la informaţiile actualizate[4], înaintea desemnării legii aplicabile, pentru a putea cunoaşte aspectele esenţiale ale legii naţionale și ale dispoziţiilor europene, dar și a procedurilor existente în materie de divorţ și separaţie de corp. Prin adoptarea Regulamentului

[1] A se vedea I. Chelaru, Gh. Gheorghiu, *Drept internaţional privat*, Ediţia a 2-a, Editura C.H. Beck, Bucureşti, 2009, p. 248.
[2] A se vedea D. Lupaşcu, D. Ungureanu, *Drept internaţional privat. Actualizat în raport de noul Cod civil, noul Cod de procedură civilă şi Regulamentele Uniunii Europene*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2012, p. 155.
[3] A se vedea preambulul Regulamentului (UE) nr. 1259/2010 al Consiliului din 20 decembrie 2010 de punere în aplicare a unei forme de cooperare consolidată în domeniul legii aplicabile divorțului și separării de corp, disponibil online la adresa web: http://eur-lex.europa.eu/legal-content.
[4] Potrivit Regulamentului (UE) nr. 1259/2010 informațiile adecvate și de calitate sunt asigurate la nivel comunitar de către Comisie care, actualizează periodic sistemul de informații destinate publicului, bazat pe Internet, creat prin Decizia 2001/470/CE de creare a unei Rețele Judiciare Europene în materie civilă și comercială.

(UE) nr. 1259/2010 Uniunea Europeană a urmărit instituirea, ca principiu fundamental al regulamentului, posibilitatea soţilor de a alege, în cunoştinţă de cauză, legea aplicabilă divorţului. Ridicarea la rang de principiu a fost fundamentată pe necesitatea cunoaşterii exacte, de către fiecare dintre soți, a consecințelor juridice și sociale ale alegerii legii aplicabile, fără a se aduce prin acesata atingere drepturilor și egalității de șanse de care ei beneficiază. Pe de altă parte, s-a dorit conştientizarea judecătorilor de importanţa ajungerii celor cei doi soți la un acord în privinţa legii aplicabile, cunoscând pe deplin consecințele juridice ale acestei alegeri.

Cu toate acestea, în art. 2597 C. civ. sunt prevăzute în mod limitativ variantele pentru care soţii pot opta. Deşi, legiuitorul stipulează posibilitatea soţilor de a opta între variantele enumerate în cuprinsul articolului evocat, aceştia trebuie să respecte ordinea impusă de lege[5].

În lipsa acordului dintre soţi în privinţa legii ce urmează a guverna divorţul, aceasta va fi stabilită de lege. Dacă legea străină determinată potrivit regulilor enumerate în art. 2600 alin. (1) nu permite divorţul ori îl admite în condiţii deosebit de restrictive, se aplică legea română. Această dispoziţie legală, prevăzută în alin. (2) al aceluiaşi articol poate fi aplicată doar în situaţia în care unul dintre soţi este cetăţean român ori are reşedinţa obişnuită în România la data introducerii cererii de divorţ. Valabilitatea acestor reglementări își găsește fundamentul în articolul 13 din Regulamentul (UE) nr. 1259/2010, potrivit căruia instanțele judecătorești naţionale nu pot fi obligate în temeiul dispoziţiilor europene să pronunțe un divorț dacă legea statului căruia îi aparţin soţii nu conține dispoziții cu privire la divorț sau nu consideră valabilă căsătoria a cărei desfacere se cere.

Prin urmare, legiuitorul instituie în mod limitativ, şi cu stricteţe ordinea în care va fi stabilită legea aplicabilă divorţului în situaţia în care soţii nu ajung la un acord în privinţa legii ce urmează a guverna desfacerea căsătoriei lor. Astfel, în primul rând va fi aplicată legea statului pe teritoriul căruia soţii au reşedinţa comună obişnuită. În cazul în care soţii nu au o reşedinţă comună legiuitorul prevede aplicarea legii statului pe teritoriul căruia au avut reşedinţa comună obişnuită, dacă cel puţin unul dintre ei mai locuieşte acolo. Dacă niciunul dintre soţi nu mai are reşedinţa pe teritoriul statului unde aceştia au avut reşedinţa comună obişnuită, se va aplica legea cetăţeniei comune a acestora. Legiuitorul român reglementează şi situaţia în care soţii nu au o cetăţenie comună, urmând a fi aplicată, în acest caz legea statului al cărui cetăţean este unul dintre ei, iar în toate celelalte cazuri se va aplica legea română[6].

În vederea stabilirii legii ce urmează a fi aplicate divorţului, în lipsa unei alegeri de către soţi, momentul de referinţă stabilit prin art. 2600 C. civ. pentru toate situaţiile enumerate în alin. (1) al acestui articol, este data introducerii cererii de divorţ.

Din analiza art. 2597 şi art. 2600 C. civ. se poate constata instituirea de către legiuitorul român a două momente diferite de referinţă în vederea stabilirii legii aplicabile divorţului, şi anume data încheierii convenţiei de alegere a legii aplicabile, în cazul exprimării acordului dintre soţi în acest sens, şi data introducerii cererii de divorţ, aşa cum am precizat, în lipsa acordului.

Lipsa acordului soţilor cu privire la alegerea legii aplicabile este reglementată şi la nivel unional prin dispoziţiile art. 8 din Regulamentul (UE) nr. 1259/2010 potrivit cărora, în absenţa unei opţiuni a soţilor „divorţul şi separaţia de corp sunt reglementate de legea statului pe teritoriul căruia soţii îşi au reşedinţa obişnuită la data sesizării instanţei judecătoreşti sau, în caz contrar pe teritoriul căruia soţii îşi aveau ultima reşedinţă obişnuită, cu condiţia ca perioada respectivă să nu se fi încheiat cu mai mult de un an înaintea sesizării instanţei judecătoreşti, atât

[5] Pentru detalii a se vedea ordinea instituită de legiuitor în art. 2597 C. civ.

[6] Pentru detalii, a se vedea art. 2600 lit. „a)”-„e)” C. civ., articol ce reglementează legea aplicabilă divorţului în lipsa alegerii de către soţi a unei legi.

timp cât unul dintre ei încă mai are reşedinţa în cauză la data sesizării instanţei judecătoreşti sau, în lipsa acestuia, a cărui cetăţenie este deţinută de ambii soţi la data sesizării instanţei judecătoreşti sau, în caz contrar unde este sesizată instanţa judecătorească".

Se poate constata faptul că, dispoziţiile instituite de legiuitorul român pentru situaţia în care lipseşte acordul soţilor asupra legii aplicabile sunt uşor diferite faţă de cele evocate anterior, acestea din urmă stabilind un cadru mult mai larg în interiorul căruia soţii îşi pot exprima opţiunile.

2. Reglementarea internaţională a divorţului cu element de extraneitate

La nivel unional, Uniunea Europeană a manifestat un interes deosebit în uniformizarea legislaţiei comunitare privind divorţul şi separaţia de corp în contextul în care atât prin intermediul doctrinei de specialitate, cât şi prin intermediul cererilor adresate Curţii Europene a Drepturilor Omului a fost semnalată în diferite rânduri necesitatea reglementării dreptului la divorţ ca drept fundamental al omului.

Aceasta s-a datorat în mare parte faptului că, un număr considerabil de state au reglementat tardiv divorţul, ca procedură de desfacere a căsătoriei. Pe de altă parte, multe dintre statele Uniunii Europene s-au confruntat la un moment dat cu numărul mare al divorţurilor internaţionale. Cauza acestei situaţii a fost, în principal, încheierea căsătoriilor în scopul dobândirii unei cetăţenii străine, în special în statele din vestul Europei[7].

Cu toate acestea, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, prin hotărârile date, nu a considerat oportună reglementarea dreptului la divorţ în convenţiile şi tratatele internaţionale ca drept fundamental al omului. Curtea şi-a motivat hotărârile, şi prin urmare poziţia faţă de această decizie în special prin faptul că, art. 12 al Convenţiei Europene a Drepturilor Omului[8] face referire în mod explicit la întemeierea familiei şi nu la desfacerea acesteia, iar statele membre care nu recunosc divorţul[9] ori îl recunosc limitat nu încalcă prevederile acestuia[10].

Din analiza textului citat, se poate cu uşurinţă constata faptul că dreptul la căsătorie, spre deosebire de dreptul la divorţ, este calificat ca fiind un drept fundamental al omului. În plan intern, legea fundamentală, Constituţia ţării, nu prevede în mod expres dreptul cetăţenilor la căsătorie însă reglementează aspecte precum condiţiile de încheiere a căsătoriei, desfacerea şi nulitatea acesteia, principiul căsătoriei liber consimţite între soţi şi principiul egalităţii acestora, dreptul şi îndatorirea părinţilor de a asigura creşterea, educaţia şi instruirea copiilor, egalitatea în

[7] State precum Germania şi Franţa au încercat descurajarea încheierii căsătoriilor internaţionale, care erau considerate a fi încheiate în scopul obţinerii cetăţeniei de către unul dintre soţi, tocmai pentru a evita creşterea ratei divorţului. Aceste încercări se concretizau în controale severe şi regulate la domiciliul soţilor precum şi prin monitorizarea vieţii lor private. În Anglia, spre exemplu, un cuplu a intentat divorţ de 5 ori. De fiecare dată instanţa a respins cererea de divorţ motivându-şi hotărârea pe prezumţia că, aceasta a fost încheiată în vederea dobândirii, de către unul dintre soţi, a cetăţeniei britanice. În acest caz respingerea cererii de divorţ acţionează practic ca o sancţiune împotriva soţilor (în acest sens, a se vedea J. Herring, *op. cit.*, p. 117).

[8] Potrivit articolului 12 din Convenţia Europeană a Drepturilor Omului intitulat „dreptul la căsătorie" - începând cu vârsta stabilită prin lege, bărbatul şi femeia au dreptul de a se căsători şi de a întemeia o familie conform legislaţiei naţionale ce reglementează exercitarea acestui drept. Această Convenţie este disponibilă online la adresa web: http://www.echr.coe.int.

[9] În categoria statelor care nu recunosc divorţul ca modalitate de desfacere se numără spre exemplu Vaticanul sau Filipine (în acest sens, a se vedea **O.V. Nagy** (2013), „*Some considerations about international divorce", publicat în* „Studies on literature, discourse and multicultural dialogue", section: Communication and Public Relations, Universitatea „Petru Maior", Târgu Mureş, Editura Arhipelag XXI, Târgu Mureş, ISBN 978-606-93590-3-7, ISI Proceedings).

[10] A se vedea C. C. Hageanu, *Dreptul familiei şi actele de stare civilă*, Editura Hamangiu, Bucureşti, 2012, p. 143.

faţa legii a copiilor din afara căsătoriei cu cei din căsătorie.

Datorită reglementării acestor aspecte, în Constituţia României, referitoare la căsătorie în doctrină s-a exprimat opinia[11] potrivit căreia, chiar dacă, dreptul la căsătorie nu este reglementat în mod explicit, caracterul acestuia de drept fundamental se desprinde în mod implicit din dispoziţiile menţionate anterior. În urma identificării şi semnalării de către doctrina de specialitate a acestei lacune legislative, legiuitorul român a acoperit-o ulterior prin dispoziţiile actualului Cod civil.

În opinia noastră, dacă din dispoziţiile Constituţiei se putea trage concluzia că, dreptul la căsătorie este un drept fundamental prin faptul că legea fundamentală a ţării reglementează unele aspecte legate de acesta, în mod analog putem concluziona că, şi desfacerea căsătoriei, în condiţiile în care soţii ori doar unul dintre ei, nu mai doreşte continuarea acesteia, constituie un drept al acestora.

Şi în doctrina franceză s-a pus problema stabilirii naturii dreptului de a solicita desfacerea căsătoriei, în sensul considerării acestuia ca un drept fundamental al omului.

Răspunsul afirmativ ar fi fondat pe respectarea libertăţii individuale a fiecărei persoane sau pe dreptul la respectarea vieţii private şi familiale. Dreptul francez a consacrat mereu dreptul la divorţ fără însă a-i conferi valoarea unui drept fundamental al omului.

Cu toate acestea, se admite că există posibilitatea ca, oricând unul din forurile europene să recunoască dreptul la divorţ ca fiind un drept fundamental al omului[12].

Pe de altă parte, în Franţa, în privinţa divorţului cu element de extraneitate, judecătorii se confruntă cu problema stabilirii propriei competenţe[13].

În diferite rânduri Uniunea Europeană a încercat introducerea unei legislaţii unitare ori cel puţin a unor dispoziţii aplicabile divorţului internaţional, încercări care însă au eşuat.

Astfel, spre exemplu în anul 2005 Comisia Europeană a adoptat o Carte verde privind legea aplicabilă şi competenţa judiciară în materia divorţului. Prin această carte verde a fost lansată o consultare publică în vederea identificării unor posibile soluţii la problemele care se puteau ivi în situaţia de la acea vreme. La 17 iulie 2006, Comisia a prezentat propunerea unui proiect de regulament de modificare a Regulamentului (CE) nr. 2201/2003[14] în ceea ce priveşte competenţa şi introducerea unor norme privind legea aplicabilă în materie matrimonială.

La reuniunea din 5-6 iunie 2008 de la Luxemburg, Consiliul a constatat că nu a fost întrunită unanimitatea cu privire la propunerea respectivă şi că existau dificultăţi insurmontabile care, la momentul respectiv şi în viitorul apropiat, făceau imposibilă întrunirea unanimităţii. Consiliul a stabilit că obiectivele propunerii nu puteau fi atinse într-un termen rezonabil prin aplicarea dispoziţiilor relevante din tratate. Belgia, Bulgaria, Germania, Grecia, Spania, Franţa, Italia, Letonia, Luxemburg, Ungaria, Malta, Austria, Portugalia, România şi Slovenia au adresat ulterior Comisiei o solicitare prin care îşi exprimau intenţia de a stabili între ele o formă de cooperare consolidată în domeniul legii aplicabile în materie matrimonială. Ulterior, la 3 martie 2010, Grecia şi-a retras solicitarea[15].

---

[11] Pentru detalii a se vedea T. Bodoaşcă, *Studii de dreptul familiei*, Editura C.H. Beck, Bucureşti, 2007, p. 2.

[12] Pentru detalii a se vedea Ph. Malaurie, H. Fulchiron, L. Aynes, *Droit civil. La Famille,* Lextenso Editions, 2011, p. 237-238.

[13] A se vedea P. J. Claux, St. David, *Droit e pratique du divorce,* Edition Dalloz, 2013, p. 114.

[14] În acest sens, a se vedea dispozițiile Regulamentul (CE) nr. 2201/2003 privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie matrimonială și în materia răspunderii părintești, de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 1347/2000 disponibil online la adresa web: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32003R2201.

[15] Pentru detalii a se vedea Regulamentul (UE) nr. 1259/2010.

În consecinţă Regulamentul nr. 2201/2003 a continuat să îndeplinească scopul de unificare a dispoziţiilor privind divorţul şi răspunderea părintească, fiind excluse din domeniul său de aplicare procedurile privind întreţinerea, stabilirea ori contestarea paternităţii, hotărârile judecătoreşti privind adopţia[16] şi măsurile conexe[17].

Aşa cum este prezentat în doctrină, Regulamentul nr. 1259/2010[18] nu se aplică aspectelor precum capacitatea juridică a persoanei fizice, existenţa, valabilitatea şi recunoaşterea unei căsătorii, anularea căsătoriei, numele soţilor, consecinţele referitoare la efectele patrimoniale ale căsătoriei, răspunderea părintească, obligaţia de întreţinere, fiducia/actul fiduciar sau succesiunilor. Dispoziţiile evocate se aplică în mod exclusiv desfacerii sau nerespectării legăturii matrimoniale, precum şi motivelor de desfacere a căsătoriei şi de separaţiei de corp.

Din categoria aspectelor referitoare la divorţ şi separaţia de corp, care intră sub incidenţa Regulamentului analizat, fac parte cele referitoare la titularii cererii de desfacere a căsătoriei ori separaţiei de corp, formele divorţului, motivele de divorţ sau separaţiei de corp, unele efecte ale divorţului ori ale separaţiei de corp[19].

În ceea ce priveşte separaţia de corp legiuitorul român prevede aplicarea prin analogie a dispoziţiilor prevăzute în art. 2597 - 2602 C. civ. referitoare la divorţul internaţional. În schimb, la nivel comunitar acestor aspecte li se acordă o reglementare mult mai elaborată datorită faptului că, multe state recunosc această modalitate de separare în fapt. În privinţa separaţiei de corp, Regulamentul European prevede, în art. 9 alin. (1), că „în cazul transformării separaţiei de corp în divorţ, legea aplicabilă divorţului este legea care a fost aplicată separaţiei de corp". Părţile pot însă în temeiul dispoziţiilor art. 5 din Regulament să aleagă legea aplicabilă divorţului în cazul în care nu doresc ca acestei proceduri să îi fie aplicată legea separaţiei de corp[20].

3. Convenţia de alegere a legii aplicabile divorţului încheiată de soţi

Legiuitorul, deşi a lăsat la libera alegere a soţilor stabilirea legii ce va guverna desfacerea căsătoriei lor a reglementat câteva aspecte legate de redactarea convenţiei de alegere a legii aplicabile. În acest sens, art. 2599 .C. civ. prevede obligativitatea încheierii acordului în formă scrisă până cel târziu la data sesizării autorităţii competente să pronunţe divorţul.

Cu toate acestea, în art. 2598 alin. (1) şi (2) C. civ., legiuitorul permite soţilor modificarea convenţiei de alegere a legii aplicabile divorţului până la data sesizării instanţei competente, mai

---

[16] Aspectele legate de protecția copilului și a drepturilor sale rămân reglementate de acordurile internaționale în domeniu, din care, *exempli gratia* amintim: „Declarația Universală a Drepturilor Omului", „Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene", „Convenția cu privire la drepturile copilului", „Convenția Europeană în materia Adopției de Copii" și „Convenția asupra protecției copiilor și cooperării în materia adopției internaționale". Pentru detalii, a se vedea I.R. Toncean Luieran, *Aspects Regarding International Adoption*, publicat în volumul Conferinței „Studies on literature, discourse and multicultural dialogue", section: Communication and Public Relations, Editura Arhipelag XXI, Târgu Mureș, 2013, pp. 256-262.

[17] A se vedea C. Jugastru, *Competenţa internaţională a instanţelor române*, în *Tratat de drept procesual civil. Volumul II. Căile de atac. Procedurile speciale. Executarea silită. Procesul civil internaţional. Conform Codului de procedură civilă republicat*, de I. Leş (coordonator), Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2015, p. 835.

[18] Acestui regulament i s-a imprimat un caracter universal, în ideea în care normele sale conflictuale ar trebui să desemneze legea unui stat, care a făcut obiectul unei excepţii de la aplicarea acestui regulament sau legea unui stat care nu este membru al Uniunii Europene, şi în consecinţă ar trebui aplicat indiferent de natura instanţei judecătoreşti sesizate.

[19] A se vedea: D. Lupaşcu, D. Ungureanu, *op. cit.,* p. 160-161; Regulamentul (UE) Nr. 1259/2010.

[20] Se poate întâlni în practică situaţia în care legea aplicată separaţiei de corp să nu prevadă şi posibilitatea transformării acesteia în divorţ. Într-un astfel de caz, potrivit art. 12 din Regulamentul (UE) nr. 1259/2010 se aplică dispoziţiile art. 8, adică dispoziţiile care reglementează legea aplicabilă divorţului în lipsa unui acord între soţi.

mult dispoziţiile legale menţionate permit instanţei să ia act de acordul soţilor cel mai târziu până la primul termen de judecată la care părţile sunt legal citate[21].

CONCLUZII

Putem concluziona că Uniunea Europeană a manifestat un interes deosebit în uniformizarea legislaţiei comunitare privind divorţul şi separaţia de corp, respingând însă posibilitatea reglementării unui drept fundamental al omului ce ar avea ca obiect desfacerea căsătoriei.

Tema dezbătută prezintă importanță practică prin prisma migrației tot mai accentuate a cetățenilor dintr-un stat în altul, cu precădere în interiorul Uniunii Europene, fapt ce a adus în fața instanțelor de judecată a numeroase spețe de drept internațional privat din domeniul divorțului și a separației de corp. Această migrație este determinată de libertatea de mișcare a cetățenilor, de înmulțirea rețelelor de socializare cu caracter internațional, precum și de accesul facil a persoanelor la acestea.

BIBLIOGRAPHY

Legea nr. 287/2009 privind Codul civil.

Regulamentul (UE) nr. 1259/2010 al Consiliului din 20 decembrie 2010 de punere în aplicare a unei forme de cooperare consolidată în domeniul legii aplicabile divorțului și separării de corp, disponibil online la adresa web: http://eur-lex.europa.eu/legal-content.

I. Chelaru, Gh. Gheorghiu, *Drept internaţional privat*, Ediţia a 2-a, Editura C.H. Beck, Bucureşti, 2009.

P. J. Claux, St. David, *Droit e pratique du divorce*, Edition Dalloz, 2013.

C. Jugastru, *Competenţa internaţională a instanţelor române*, în *Tratat de drept procesual civil. Volumul II. Căile de atac. Procedurile speciale. Executarea silită. Procesul civil internaţional. Conform Codului de procedură civilă republicat*, de I. Leş (coordonator), Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2015.

C. C. Hageanu, *Dreptul familiei şi actele de stare civilă*, Editura Hamangiu, Bucureşti, 2012.

D. Lupaşcu, D. Ungureanu, *Drept internaţional privat. Actualizat în raport de noul Cod civil, noul Cod de procedură civilă şi Regulamentele Uniunii Europene*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2012.

Ph. Malaurie, H. Fulchiron, L. Aynes, *Droit civil. La Famille*, Lextenso Editions, 2011.

O.V. Nagy, „*Some considerations about international divorce", publicat în* „Studies on literature, discourse and multicultural dialogue", section: Communication and Public Relations, Universitatea „Petru Maior", Târgu Mureș, Editura Arhipelag XXI, Târgu Mureș, ISBN 978-606-93590-3-7, ISI Proceedings, 2013.

I.R. Toncean Luieran, *Aspects Regarding International Adoption*, publicat în volumul Conferinței „Studies on literature, discourse and multicultural dialogue", section: Communication and Public Relations, Editura Arhipelag XXI, Târgu Mureș, 2013.

[21] În sprijinul acestei reglementări vin şi dispoziţiile Regulamentului (UE) nr. 1259/2010, care permit statelor membre să accepte încheierea ori modificarea acordului care desemnează legea aplicabilă în orice moment, cel târziu la data sesizării instanței judecătorești, chiar și în cursul procedurii, cu condiția prevederii acestui lucru în legea națională. Mai mult, Regulamentul prevede ca fiind suficient, ca instanța judecătorească să ia act de acordul soților, în conformitate cu legea națională.

SOME CONSIDERATIONS ON THE PRINCIPLES GOVERNING THE INSTITUTION OF ADOPTION

Ioana Raluca Toncean Luieran
Lecturer, PhD, „Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș

Abstract: Adoption is currently governed by a set of principles that contributes to the efficiency of the whole procedure. The principle of the best interests of the child is a basic thesis, which guides the other principles, but does not replace them. We believe that it is not without interest the express enunciation in the legislation of some principles such as that of informing the child about the adoption, principles that are not always self-understood in the Romanian culture. This study proposes an analysis of the provisions governing the principles of adoption in the Civil Code and Law no. 273/2004 on the procedure of adoption.

Keywords: adoption, the best interests of the child, family environment, confidentiality of adoption, celerity.

1. Preliminarii

Protecția copilului, în general, și protecția lui alternativă prin adopție sunt guvernate de un set de principii diriguitoare, menite să asigure suportul și ocrotirea de care acesta are nevoie. În ciuda numeroaselor modificări ale pe care le-a suferit de-a lungul timpului, instituția adopției s-a bucurat de o preocupare constantă din partea legiuitorului pentru reglementarea acestor principii.

În prezent principiile adopției sunt reglementate de Legea nr. 273/2004 privind procedura adopției[1] și de Codul civil[2]. Coroborând prevederile art. 452 C. civ. cu art. 1 din Legea nr. 273/2004 concluzionăm că următoarele principii guvernează instituția adopției: interesul superior al copilului; creșterea și educarea copilului într-un mediu familial; continuitatea în educarea copilului, ținându-se seama de originea sa etnică, culturală și lingvistică; informarea copilului și luarea în considerare a opiniei acestuia în raport cu vârsta și gradul său de maturitate; celeritate în îndeplinirea oricăror acte referitoare la procedura adopției; garantarea confidențialității în ceea ce privește datele de identificare ale adoptatorului sau, după caz, ale familiei adoptatoare, precum și în ceea ce privește identitatea părinților firești.

Observăm o reglementare neuniformă a principiilor adopției, întrucât principiul informării copilului și principiul confidențialității, nu sunt prevăzute de art. 452 C. civ.. Deși acest deficit poate fi explicat prin adoptarea unor dispoziții succesive, totuși considerăm necesară

[1] Legea nr. 273/2004 privind procedura adopției a fost publicată în Monitorul Oficial nr. 557/2004 din 23 iunie 2004. Ulterior, a fost modificată și republicată în Monitorul Oficial nr. 739 din 23 septembrie 2016. *Brevitatis causa*, pentru evitarea repetărilor și ușurința exprimărilor, în continuare, eventualele referiri la această lege se vor face cu ajutorul sintagmei *Legea nr. 273/2004*.

[2] Codul civil a fost reglementat prin Legea nr. 287/2009 privind Codul civil și republicat în Monitorul Oficial Partea I nr. 505 din 15 iulie 2011, cu intrare în vigoare începând cu 1 octombrie 2011, fiind ulterior modificat și completat. *Brevitatis causa*, pentru evitarea repetărilor și ușurința exprimărilor, în continuare, eventualele referiri la această lege se vor face cu ajutorul sintagmei *C. civ.*

reglementarea acestora de către un singur act legislativ.

Adopția este o procedură complexă, ce presupune parcurgerea mai multor etape, atât în ceea ce privește adopția internă, cât și adopția internațională. Față de lipsa de distincție a legiuitorului, apreciem necesară respectarea principiilor adopției, în parcurgerea ambelor forme ale adopției[3].

2. Principiul interesului superior al copilului

Principiul interesului superior al copilului este reglementat în majoritatea dispozițiilor referitoare la protecția copilului, fiind prevăzut de art. 1 din Legea 273/2004, art. 2 din Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului[4], art.1 C. civ., dar și de reglementări internaționale la care România este parte[5].

Stabilirea conținutului concret al acestui principiu este dificil de realizat, întrucât legislația în vigoare nu reglementează expresia de „interes superior al copilului". În opinia noastră, înțelesul sintagmei „interesul superior al copilului" nu poate fi reglementată complet, sub o formă abstractă și desăvârșită, care să fie valabilă pentru fiecare copil în parte. Astfel, instanța va aprecia în fiecare caz respectarea acestui principiu.

În literatura de specialitate s-a încercat explicarea conținutului principiului interesului superior, subliniindu-se că, urmare adopției și respectării acestui principiu, interesele copilului urmează a fi satisfăcute la un nivel calitativ mai bun decât înainte de încuviințarea adopției, atât sub aspect material, cât și moral[6].

Nici Codul civil, nici Legea nr. 273/2004 nu stabilesc elemente de orientare în aprecierea interesului superior al copilului. Totuși, considerăm aplicabile dispozițiile art. 2 din Legea nr. 272/2004[7]. În acord cu cele exprimate în doctrină, tradițional, interesul superior al copilului este un element global, care subordonează celelalte principii fără, însă a le elimina[8].

3. Principiul creșterii și educării copilului într-un mediu familial

Acest principiu subliniază necesitatea creșterii și educării copilului în cadrul unei familii, în care să primească ocrotire și protecție similară cu cea de care ar trebui să beneficieze în familia biologică.

---

[3] I.R. Toncean-Luieran, *Principiul interesului superior al copilului în reglementările referitoare la protecția acestuia*, în volumul Conferinței Naționale „Provocări educaționale în contextul dezvoltării durabile", Editura „Risoprint", Cluj-Napoca, 2019, p. 54.

[4] Legea nr. 272/2004 a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 557 din 23 iunie 2004 și, apoi, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 159 din 5 martie 2014, fiind ulterior modificată și completată. *Brevitatis causa*, pentru evitarea repetărilor și ușurința exprimărilor, în continuare, eventualele referiri la această lege se vor face cu ajutorul sintagmei *Legea nr. 272/2004*.

[5] A se vedea art. 4 alin. (1) și art. 14 alin. (1) din Convenția europeană revizuită în materia adopției de copii de la Strasbourg din 2008, art. 1 lit. a) din Convenția de la Haga asupra protecției copiilor și cooperării în materia adopției internaționale din 1993, art. 3 și art. 21 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului din 1989.

[6] A se vedea T. Bodoaşcă *Dreptul familiei. Curs universitar*, Editura Universul Juridic, București, 2015, p. 604.

[7] Dispozițiile articolului menționat subliniază ulterior importanța acestui principiu în cuprinsul legii, mai precis în art. 396 C. civ. și art. 6 din Legea nr. 272/2004, potrivit cărora la încredințarea copilului, în cazul desfacerii căsătoriei, instanța va ține seama, în mod obligatoriu, de interesul superior al copilului. A se vedea O.V. Nagy, *Aspects concerning the divorce on parents and children relations*, publicat în volumul Conferinței „Literature. Discourse and Multicultural Dialogue", I. Boldea, C. Sigmirean & D.M. Buda, ed. *Multiculturalism through the lenses of literary discourse, Social Sciences*. Tîrgu Mureș: Editura Arhipelag XXI Press, 2019, p.112.

[8] A se vedea A. Muntean, *Adopția și atașamentul copiilor separați de părinții biologici*, Editura Polirom, Bucureşti, 2013, p. 191 – 192.

Legea nr. 273/2004 nu reglementează înțelesul expresiei „creștere și educare a copilului într-un mediu familial". În acest sens, considerăm că stabilirea conținutului „principiului creșterii și educării copilului într-un mediu familial" trebuie raportată la art. 35-38 din Legea nr. 272/2004, care explicitează noțiunea de mediu familial[9]. În concret, potrivit art. 36 alin. (2) al Legii nr. 272/2004, familia adoptivă trebuie „să aibă în vedere interesul superior al copilului și să asigure bunăstarea materială și spirituală a copilului, în special prin îngrijirea acestuia, prin menținerea relațiilor personale cu el, prin asigurarea creșterii, educării și întreținerii sale, precum și prin reprezentarea sa legală și administrarea patrimoniului său".

De asemenea, familia adoptivă este obligată „să supravegheze copilul, să coopereze cu copilul și să-i respecte viața intimă, privată și demnitatea, să informeze copilul despre toate actele și faptele care l-ar putea afecta și să ia în considerare opinia acestuia, să întreprindă toate măsurile necesare pentru realizarea drepturilor copilului lor și să coopereze cu persoanele fizice şi persoanele juridice care exercită atribuţii în domeniul îngrijirii, educării şi formării profesionale a copilulu", conform art. 37 din Legea nr. 272/2004 .

Totodată, Codul civil și Legea nr. 273/2004 cuprind unele dispoziții specifice, cu o relevanță deosebită în aplicarea acestui principiu. Dintre acestea, *exemple gratia*, evocăm că, potrivit art. 462 alin. (1) C. civ., „două persoane nu pot adopta împreună, nici simultan și nici succesiv, cu excepția cazului în care sunt soț și soție". Scopul acestei interdicții este evitarea realizării unor relații de rudenie haotice, care să nu se asemene cu cadrul familial natural[10].

Pentru înlesnirea realizării cadrului familial, adopția copilului de către soțul părintelui firesc nu presupune parcurgerea tuturor etapelor procedurii adopției, nefiind necesar obținerea atestatului și nici încredințarea copilului în vederea adopției[11].

De asemenea, potrivit art. 463 alin. (1) C. civ., „pentru încheierea unei adopții este necesar consimțământul următoarelor persoane: ...soțul celui care adoptă, cu excepția cazului în care lipsa discernământului îl pune în imposibilitatea de a-și manifesta voința". Impunerea acestei dispoziții este necesară tocmai pentru a justifica motivele pentru care nu se asociază la cerere și, pentru a confirma introducerea copilului într-un mediu propice dezvoltării sale.

Totodată, potrivit art. 456 C. civ., „adopția fraților, indiferent de sex, de către persoane sau familii diferite se poate face numai dacă acest lucru este în interesul lor superior". Astfel, de preferință, frații vor fi încredințați aceluiași adoptator/familii adoptatoare, deci, în același cadru familial.

Evaluarea adoptatorului sau a familiei adoptatoare are în vedere, printre altele, capacitatea acestora de a asigura cadrul familial necesar creșterii și educării copilului[12]. Pe parcursul realizării potrivirii dintre copil și persoana/familia adoptatoare și încredințării în vederea adopției, direcția generală de asistență socială și protecția copilului apreciază evoluția relațiilor dintre adoptator și adoptat, rapoartele rezultate evidențiind cadrul familial astfel rezultat.

În accepțiunea Legii nr. 273/2004, „mediul familial" necesar creșterii, educării și dezvoltării armonioase a copilului poate fi realizat și în cadrul unui cuplu care nu este legal constituit, în conformitate cu prevederile art. 258 C. civ.. În context, facem precizarea că art. 6

[9] A se vedea T. Bodoaşcă, *Legislația adopțiilor. Comentarii și explicații. Legea nr. 273/2004*, Editura C.H. Beck, București, 2006, p. 15-16.

[10] A se vedea E. Florian, *Dreptul familiei. Căsătoria. Regimuri matrimoniale. Filiația,* Ediția 5, Editura C.H. Beck, București, 2015, pp. 481-482.

[11] A se vedea art. 26 și art. 45 din Legea nr. 273/2004.

[12] A se vedea R. Gheorghe, *Dreptul familiei*, Editura Pim, Iași, 2006, p. 203 – 204.

alin (2) litera c) din Legea nr. 273/2004 permite adopția succesivă de către persoana aflată într-o relație stabilă și care conviețuiește cu părintele necăsătorit al copilului adoptat. Aceasta trebuie să fie o persoană de sex opus, necăsătorită, care nu este rudă până la gradul al patrulea cu părintele și declară prin act autentic notarial că a participat direct și nemijlocit la creșterea și îngrijirea copilului pentru o perioadă neîntreruptă de cel puțin cinci ani.

4. Principiul continuității în educarea copilului

Aplicarea principiul continuității în educarea copilului asigură acestuia un sentiment de stabilitate și securitate în evoluția sa. Continuitatea în dezvoltarea intelectuală, fizică și morală a copilului reprezintă un echilibru menit să îi confere siguranță. De asemenea, aplicarea acestui principiu se realizează ținându-se seama de originea sa etnică, culturală și lingvistică.

În consens cu cele exprimate în doctrină, principiul continuității în educarea copilului asigură acestuia și realizarea dreptului la propria identitate[13]. Plasarea copilului într-o familie cu aceleași trăsături etnice, culturale și lingvistice va contribui la dezvoltarea identității copilului în cadrul aceluiași mediu de origine.

În aplicarea acestui principiu, în etapa încredințării copilului în vederea adopției, potrivit art. 43 alin. (2) din Legea nr. 273/2004, „capacitatea de adaptare fizică și psihică a copilului la noul mediu familial este analizată în raport cu condițiile de natură socio-profesională, economică, culturală, de limbă, de religie și cu orice alte asemenea elemente caracteristice locului în care trăiește copilul".

În opinia noastră, caracterul subsidiar al adopției internaționale este o consecință a aplicării acestui principiu. În acest sens, subliniem că, atât reglementările interne, cât și cele internaționale consacră acest caracter.

În concret, Convenția de la Haga, prevede necesitatea asigurării unei continuități în educația copilului, strâns legată de originea sa etnică, religioasă, lingvistică și culturală. Astfel, adopția internațională se poate încuviința doar după ce autoritățile competente „au luat în considerare posibilitatea plasamentului copilului în statul său de origine", conform art. 4 lit. b) din Convenția de la Haga.

În dreptul intern, procedura adopției internaționale poate fi inițiată în termen de un an de la deschiderea procedurii adopției interne și, doar dacă nu a fost identificat în țară un potențial adoptator, conform art. 60 alin. (2) din Legea nr. 273/2004. Astfel, legiuitorul acordă prioritate desfășurării procedurii adopției interne, tocmai pentru a facilita copilului creșterea și educarea sa în cadrul unei familii în țara sa de origine.

De asemenea, condițiile specifice încuviințării adopției internaționale susțin continuitatea creșterii și educării copilului într-un mediu ce se află în legătură cu locul de origine al copilului. Astfel, potrivit art. 60 alin. (1) din Legea nr. 273/2004, adopția internațională poate fi încuviințată în următoarele situații: „adoptatorul sau unul dintre soții familiei adoptatoare este rudă până la gradul al patrulea inclusiv cu copilul; adoptatorul sau unul dintre soții familiei adoptatoare este și cetățean român; adoptatorul este soț al părintelui firesc al copilului a cărui adopție se solicită".

5. Principiul informării copilului

Principiul informării copilului presupune, pe de o parte, informarea acestuia cu privire la faptul că este adoptat, iar pe de altă parte, obligativitatea ascultării copilului care a împlinit vârsta de 10 ani, în cadrul procedurii adopției.

[13] A se vedea T. Bodoaşcă, *Dreptul familiei, cit. supra,* p. 625 - 626.

În aplicarea acestui principiu, Legea nr. 273/2004 instituie obligația adoptatorilor de a informa copilul cu privire la adopția sa. Informarea este graduală și, dacă este cazul, cu concursul compartimentului de adopții din cadrul Direcției generale de asistență și protecție socială a copilului sau prin intermediul unor organisme private autorizate, potrivit art. 81 alin. (1) din Legea nr. 273/2004.

În doctrină, s-a subliniat că informarea copilului are ca finalitate exprimarea opiniei acestuia în legătură cu soarta adopției și, în final, a deciziei dacă adopția va mai continua sau nu[14]. Într-adevăr, numai în acest mod opinia copilului poate fi luată în considerare.

În literatura de specialitate s-a concluzionat că implicarea copilului în procedura adopției este imperativă[15]. Într-adevăr, în conformitate cu art. 29 alin. (2) din Legea nr. 272/2004, „în orice procedură judiciară sau administrativă care îl privește, copilul are dreptul de a fi ascultat".

Totodată, potrivit art. 29 alin. (3) din Legea nr. 272/2004, „dreptul de a fi ascultat conferă copilului posibilitatea de a cere și de a primi orice informație pertinentă, de a fi consultat, de a-și exprima opinia și de a fi informat asupra consecințelor pe care le poate avea opinia sa, precum și asupra consecințelor oricărei decizii care îl privește".

Principiul este eficientizat prin instituirea unor dispoziții corespunzătoare atât în dreptul internațional, cât și în dreptul intern.

În reglementările internaționale, „principiul informării copilului" este reglementat în Convenția de la Strasbourg. Astfel, în temeiul art. 5 alin. (1) lit. b) din această Convenție, „consimțământul copilului despre care se consideră, conform legislației, că are un nivel suficient de înțelegere" este obligatoriu la încuviințarea adopției. Observăm că rămâne la latitudinea statelor de a aprecia vârsta la care copilul are un „nivel suficient de înțelegere", dar care, oricum, nu trebuie să depășească 14 ani, conform art. 5 alin. (1) lit. b) din Convenția de la Strasbourg.

În dreptul intern, potrivit art. 92 alin. (1) din Legea nr. 273/2004, la încuviințarea adopției, copilului în vârsta de 10 ani i se va solicita consimțământul, ce va fi exprimat în fața instanței de judecată. Astfel, refuzul acestuia împiedică finalizarea adopției.

În celelalte etape ale adopției, ascultarea copilului care a împlinit vârsta de 10 ani este obligatorie. De asemenea, pe tot parcursul adopției, direcția de asistență socială va oferi copilului informații corespunzătoare vârstei și gradului său de maturitate cu privire la adopție, familia adoptatoare, efectele adopției, etc.

De asemenea, legiuitorul oferă instanței posibilitatea de a solicita opinia copilului chiar dacă ascultarea acestuia nu este obligatorie. Opinia copilului va fi luată în considerare avându-se în vedere vârsta și gradul său de înțelegere, instanța având posibilitatea de a decide în contradictoriu cu opinia exprimată de copil. În atare situație, aceasta este obligată să își motiveze decizia, în conformitate cu art. 92 alin. (2) din Legea nr. 273/2004.

6. Principiul celerității în îndeplinirea oricăror acte referitoare la procedura adopției

Principiul celerității este instituit în scopul înlăturării cât mai rapide a situației în care copilul este ocrotit necorespunzător sau lipsit de ocrotire părintească[16]. Astfel, se urmărește

[14] A se vedea T. Bodoașcă, *Dreptul familiei, cit. supra,* p. 626.
[15] A se vedea E. Florian, *Protecția drepturilor copilului*, Editura C. H. Beck, București, 2006, p. 217.
[16] A se vedea Al. Bacaci, V. C. Dumitrache, C. C. Hageanu, *Dreptul familiei în reglementarea noului Cod civil*, Ediția a 7-a, Editura C. H. Beck, București, 2012, p. 228; M. Ciocoiu, *Adopția în dreptul românesc*, Editura Sitech, Craiova, 2009, p. 66.

reluarea cât mai grabnică a procesului de creştere a copilului într-un mediu familial corespunzător.

Acest principiu este consacrat şi de art. 6 lit. j) din Legea nr. 272/2004. Astfel, în temeiul acestuia, „respectarea şi garantarea drepturilor copilului se realizează, printre altele, şi potrivit principiului celerităţii în luarea oricărei decizii cu privire la copil". Norma instituită are aplicabilitate generală în toate procedurile de protecţie a copilului, deci şi în cadrul procedurii de încuviinţare a adopţiei.

Codul de procedură civilă, reglementând dreptul la un proces echitabil, în termen optim şi previzibil, instituie, în sarcina instanţei, să dispună toate măsurile permise de lege şi să asigure desfăşurarea cu celeritate[17] a judecăţii[18]. Acest principiu priveşte procesul civil în ansamblul lui, fiind aplicabil corespunzător şi în soluţionarea cererilor în materia adopţiei.

Adopţia implică parcurgerea unor etape, atât în faţa autorităţilor administraţiei publice, cât şi a celor judiciare. Evident, fiecare etapă presupune desfăşurarea sa într-un anumit termen. În acest sens, am constatat instituirea unor termene clare şi precise, dar şi unele care se opun principiului celerităţii în desfăşurarea procedurii adopţiei.

Pe de o parte, în aplicarea acestui principiu, Legea nr. 273/2004 stabileşte termene clare pentru parcurgerea acestor etape. *Exempli gratia*, potrivit art. 28 alin. (1) lit. e) din Legea nr. 273/2004, în situaţia copilului înregistrat din părinţi necunoscuţi, „adopţia ca finalitate a planului individualizat de protecţie se stabileşte în maximum 30 de zile de la eliberarea certificatului de naştere al acestuia". De asemenea, în temeiul art. 18 alin. (7) pct. 12 din Legea nr. 273/2004, „atestatul eliberat de direcţia în a cărei rază teritorială domiciliază adoptatorul sau familia adoptatoare este valabil pentru o perioadă de doi ani". În sfârşit, încuviinţarea adopţiei copilului de către tutorele său, ori a copilului ce se află în plasament la familia adoptatoare, se poate realiza în termen de şase luni de la data instituirii tutelei sau de la data plasamentului, potrivit art. 45 lit. c) şi d) din Legea nr. 273/2004.

În literatura de specialitate s-a considerat că înfiinţarea Autorităţii Naţionale pentru Protecţia Drepturilor Copilului şi Adopţie şi realizarea unei evidenţe centralizate în materie, constituie un aspect al celerităţii în îndeplinirea actelor referitoare la adopţie[19]. Într-adevăr aceasta este autoritatea centrală naţională care gestionează Registrul naţional pentru adopţii. Potrivit art. 93 alin. (1) din Legea nr. 273/2004, „în scopul organizării la nivel naţional a evidenţei în materia adopţiei şi al realizării etapei de potrivire, Autoritatea naţională pentru protecţia drepturilor copilului şi adopţie are obligaţia de a gestiona Registrul naţional pentru adopţii".

Pe de altă parte, în acord cu cele exprimate în doctrină, unele dispoziţii încălcă principiului celerităţii în îndeplinirea actelor referitoare la procedura adopţiei. În unele situaţii, legiuitorul a instituit termene prea lungi sau chiar a omis să le reglementeze[20]. *Exempli gratia,* evaluarea capacităţii de a adopta a adoptatorului, trebuie să se întindă pe o perioadă de maxim 90 de zile de la data depunerii cererii de către solicitant, conform art. 20 alin. (1) din Legea nr. 273/2004. De asemenea, în temeiul art. 44 alin. (2) din Legea nr. 273/2004, „încredinţarea în

[17] Facem precizarea că, în limbajul comun din limba română modernă, termenul „celeritate" are semnificaţia de „iuţeală", „rapiditate" (în acest sens, a se vedea *Dex,* p. 160).

[18] A se vedea art. 6 alin. (1) teza a II-a din Codul de procedură civilă (Legea nr. 134/2010 a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 485 din 15 iulie 2010 şi, apoi, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 247 din 10 aprilie 2015, fiind ulterior modificată şi completată).

[19] A se vedea E. Florian, *op. cit.,* p. 219; R. Gheorghe, *op. cit.,* p. 207.

[20] A se vedea T. Bodoaşcă, , *Dreptul familiei, cit. supra,* p. 627.

vederea adopției se dispune de către instanța judecătorească de la domiciliul copilului pentru o perioadă de 90 de zile".

În sfârșit, urmare a modificării Legii nr. 273/2004, au fost prelungite termenele de soluționare a cererilor în materia adopției. În concret, potrivit 87 alin. (3) din Legea nr. 273/2004, „primind cererea, președintele instanței ia măsuri pentru fixarea, de îndată, a primului termen de judecată, care nu poate depăși 15 zile de la data înregistrării cererii, precum și pentru citarea și comunicarea cererii". În context, menționăm că anterior modificării Legii nr. 273/2004 prin Legea nr. 57/2016[21], termenele de judecată a cererilor în materia adopției nu puteau fi mai mari de 10 zile.

7. Principiul garantării confidențialității

Deși nu este enumerat expres în cuprinsul art. 452 C. civ. consacrat principiilor adopției, principiul garantării confidențialității este prevăzut în art. 474 C. civ.. Potrivit acestui articol, „informațiile cu privire la adopție sunt confidențiale".

De asemenea, Legea nr. 273/2004 consacră explicit aplicarea acestui principiu. Astfel, adoptatul nu are acces la informații legate de identitatea părinților firești decât după dobândirea capacității depline de exercițiu, potrivit art. 76 alin. (1) din Legea nr. 273/2004. Înainte de acest termen, identitatea părinților naturali poate fi dezvăluită doar pentru motive medicale.

Accesul la informațiile privind identitatea părinților firești ai adoptatului sau a rudelor sale biologice se realizează pe baza cererii adresate instanței. În conformitate cu art. 77 din Legea nr. 273/2004, instanța procedează la soluționarea cererii cu citarea adoptatului și a Autorității națională pentru protecția drepturilor copilului și adopție și va admite cererea dacă adoptatul a avut stabilită filiația față de unul dintre părinții firești, a participat la procedura de consiliere și are convingerea că este echilibrat din punct de vedere psihoemoțional.

În schimb, părinții firești sau alte rude biologice ale adoptatului, pot avea acces la unele din informațiile privind adopția. Astfel, aceștia pot afla dacă adopția a fost internă sau internațională, anul încuviințării, sau dacă adoptatul se află în evidențele autorităților ca fiind decedat, în condițiile art. 80 alin. (1) din Legea nr. 273/2004. Mai multe informații se pot dobândi doar cu acordul adoptatului care are capacitate deplină de exercițiu, sau al părinților adoptivi dacă adoptatul este minor.

Pe parcursul desfășurării adopției, părinții naturali și adoptatorii nu se întâlnesc, neavând acces la datele de identificare ale fiecăruia. În acest sens, părinții firești sunt chemați să își dea consimțământul la adopție în condiții de maximă confidențialitate, în camera de consiliu și fără a se indica date cu privire la adoptator sau familia adoptatoare.

În opinia noastră, principiul garantării confidențialității poate fi coroborat cu art. 101 din Legea nr. 273/2004. Potrivit acestui articol, „Autoritatea națională pentru protecția drepturilor copilului și adopție ia toate măsurile ce se impun, conform prevederilor Convenției de la Haga, în vederea prevenirii câștigurilor necuvenite, financiare sau de altă natură, ce ar putea fi realizate cu prilejul adopției și descurajării oricăror practici contrare obiectivelor acestei convenții și prezentei legi". Față de cele arătate, considerăm că principiul confidențialității îl protejează, pe de o parte, pe adoptator de orice șicanări din partea părinților firești, care ar putea recurge la

[21] Pentru detalii cu privire la modificarea termenelor de judecată prin Legea nr. 57/2016 pentru modificarea și completarea Legii nr. 273/2004 a se vedea T. Bodoaşcă (coordonator), T. Drăghici, I.R. Toncean-Luieran, *Critical views on some changes and some supplements on law no. 273/2004 regarding the adoption procedure through law no. 57/2016*, prezentată la „The 22nd International Scientific Conference Knowledge-based Organization*",* Sibiu, 9-11 iunie 2016, pp. 320-321.

șantaj sau orice alte ingerințe, iar pe de altă parte, pe părinții firești de orice presiuni pe care le-ar putea efectua persoana sau familia adoptatoare.

8. Concluzii

Subliniem că principiile adopției dirijează întreaga procedură a adopției, însă continuă să fie aplicabile și ulterior încheierii acesteia, chiar și cu ocazia încetării ei. În practică, într-o speță[22], instanța a apreciat că atât la încuviințarea, cât și la desfacerea adopției, din noianul de interese ce pot exista, determinante sunt interesele adoptatului. Restul intereselor, de orice natură, a părinților firești, a adoptatorilor, a bunicilor etc., oricât de justificate și profunde, nu pot fi avute în vedere la încuviințarea sau desfacerea adopției.

Astăzi asistăm la schimbări sociale accelerate, care inevitabil se reflectă și asupra relațiilor de familie și impun ajustări legislative frecvente, ceea ce a dus la o reglementară neunitară a principiilor adopției. Însă, observăm o preocupare constantă a legiuitorului orientată pentru punerea în aplicare a principiului interesului superior al copilului.

BIBLIOGRAPHY

1. Al. Bacaci, V. C. Dumitrache, C. C. Hageanu, *Dreptul familiei în reglementarea noului Cod civil*, Ediția a 7-a, Editura C. H. Beck, București, 2012;

2. T. Bodoașcă, *Dreptul familiei. Curs universitar*, Editura Universul Juridic, București, 2015;

3. T. Bodoașcă (coordonator), T. Drăghici, I.R. Toncean-Luieran, *Critical views on some changes and some supplements on law no. 273/2004 regarding the adoption procedure through law no. 57/2016*, prezentată la „The 22nd International Scientific Conference Knowledge-based Organization*",* Sibiu, 9-11 iunie 2016, disponibil la https://content.sciendo.com/view/journals/kbo/22/2/article-p315.xml;

4. T. Bodoașcă, *Legislația adopțiilor. Comentarii și explicații. Legea nr. 273/2004*, Editura C.H. Beck, București, 2006;

5. Ciocoiu, *Adopția în dreptul românesc*, Editura Sitech, Craiova, 2009;

6. E. Florian, *Dreptul familiei. Căsătoria. Regimuri matrimoniale. Filiația,* Ediția 5, Editura C.H. Beck, București, 2015;

7. E. Florian, *Protecția drepturilor copilului,* Editura C. H. Beck, București, 2006;

8. R. Gheorghe, *Dreptul familiei*, Editura Pim, Iași, 2006;

9. A. Muntean, *Adopția și atașamentul copiilor separați de părinții biologici*, Editura Polirom, București, 2013;

10. O.V. Nagy, *Aspects concerning the divorce on parents and children relations,* publicat în volumul Conferinței „Literature. Discourse and Multicultural Dialogue", I. Boldea, C. Sigmirean & D.M. Buda, ed. *Multiculturalism through the lenses of literary discourse, Social Sciences*. Tîrgu Mureș: Editura Arhipelag XXI Press, 2019;

11. C. Turianu, *Dreptul familiei. Culegere de practică judiciară,* Editura CH Beck, 2007;

12. I.R. Toncean-Luieran, *Principiul interesului superior al copilului în*

[22] A se vedea Curtea Supremă de Justiție, Decizia nr. 830/1996, în *Dreptul familiei. Culegere de practică judiciară,* de C. Turianu, Editura C.H. Beck, 2007, p. 335.

reglementările referitoare la protecția cestuia, în volumul Conferinței Naționale „Provocări educaționale în contextul dezvoltării durabile", Editura „Risoprint", Cluj-Napoca, 2019.

THE EUROPEAN MIGRANT CRISIS AND THE CHALLENGES OF MULTICULTURALISM

Arthur Mihăilă
Lecturer, PhD, "Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: This paper examines the impact of mass migration in Europe and the reaction of politicians toward this phenomenon. Recent waves of migration after the Syrian Civil War have triggered concerns about the economic, social and cultural impact of that large number of people, with a different cultural background, on the European population. The inflow of immigrants has sparked a fierce political debate. The decisions of European politicians were influenced by the emotional reaction of the population induced by mass-media. The cultural differences between the immigrants and natives are responsible for the success of the right wing parties in some European countries. Migration was also the most important issue in the UK's referendum on EU membership. In contrast, some left wing parties defended the right of every refugee to be accepted in Europe. Some left-wing politicians argue that frontiers are obsolete and Europeans have a moral obligation to help the people in need and not only the asylum seekers. The author analyses all that factors and tries to formulate a possible solution to the refugee crisis.

Keywords: Refugees, Moral Panics, German Guilt, Frontiers, Muslims

În anul 2015 Europa s-a confruntat cu un fenomen lipsit de precedent. Un val de imigranți, în majoritatea lor de origine islamică, a traversat Mediterana și înaintând prin Europa de Est s-a îndreptat spre țările vest-europene. Intervievate pe parcurs, majoritatea persoanelor aflate în mulțimile ce înaintau spre țările bogate din Europa de Vest, susțineau că provin din Siria și au plecat datorită pericolului generat de războiul civil care frământa această țară. Nu cu mult înainte, televiziunile occidentale prezentaseră imagini cu atacurile cu gaze de luptă folosite de dictatorul Bashar al-Assad. Aceste imagini cu puternic impact emoțional au determinat implicarea S.U.A. și a unor state europene în conflict și au atras condamnarea regimului de către mass-media occidentală.

De fapt, tulburările din Siria, care au fost un ecou al primăverii arabe, sunt rezultatul politicii americane de sprijinire cu ajutoare financiare sau armament a forțelor care doreau să înlăture dictatorii din zonă. La fel ca și în celelalte cazuri rezultatul revoltei a fost nu instituirea unui regim democratic, cum doreau americanii, ci ascensiunea la putere a mișcărilor fundamentaliste islamice. În cazul Siriei, alături de fundamentaliștii care au ocupat o mare parte din teritoriul sirian și irakian autointitulându-se "Statul Islamic al Irak-ului și Levantului", luptau pentru a pune stăpânire pe țară, odată ce dictatorul avea să fie alungat, gruparea jihadistă Hayat Tahrir al-Sham, Armata Siriană Liberă, sprijinită de Turcia și Forțele Democrate Siriene, formațiune alcătuită în majoritate din kurzi, care doreau formarea unui stat kurd independent. Ulterior în conflict aveau să se implice gruparea libaneză Hezbollah, finanțată de iranieni și forțele armate ale Rusiei și Turciei. Statele Unite, Arabia Saudită și unele state europene, au sprijinit financiar și cu armament unele dintre grupările implicate direct în conflict și cu unele

ocazii au efectuat lovituri punitive împotriva regimului lui Bashar al-Assad. Acest conflict în care teritoriile treceau în mod frecvent din mâinile unei grupări în mâinile alteia a determinat un mare număr de civili să își părăsească țara și să se refugieze în zonele învecinate.

E greu de știut ce a determinat înaintarea masei de refugiați spre Europa, însă studiile ulterioare au arătat că mulți dintre cei care au intrat pe această cale în raiul occidental nu proveneau din Siria, ci s-au alăturat refugiaților folosind conflictul drept pretext pentru a obține accesul în Europa de Vest. Cetățenii țărilor vestice, care priviseră scenele ce înfățișau victimele atacurilor cu gaze, au considerat că refugiații trebuie ajutați și în unele cazuri au demonstrat în favoarea primirii refugiaților și i-au așteptat pe aceștia cu flori și pancarte cu mesaje de bun-venit.

Statisticile Înaltului Comisariat Pentru Refugiați a Națiunilor Unite arată că în anul 2015 au intrat în Europa 1.005.504 emigranți dintre care doar 29% erau din Siria. 26% dintre ei au refuzat să își declare țara de origine, 14% erau din Afghanistan, 10% din Irak, 5% erau albanezi, 3% proveneau din Eritreea, 2% din Iran, 5% din Kosovo, 2% din Nigeria și 4% din Pakistan. În anul 2016 au intrat în Europa 1.206.500 refugiați iar în 2017 au intrat 650.000. În anii următori a crescut proporția refugiaților din unele țări africane subsahariene (Coasta de fildeș, Guinea, Nigeria, Somalia, etc) și au ajuns în Europa chiar și cetățeni ai unor țări asiatice sărace (de pildă 3% dintre refugiații din 2017 proveneau din Bangladesh)[1]. Cetățenia multora dintre azilanți a fost stabilită doar pe baza unor declarații pentru că majoritatea declarau că și-au pierdut actele sau acestea le-au fost distruse. În anul 2020, când fluxul de refugiați s-a diminuat, datorită acordului cu Turcia, componența etnică a celor care încearcă să pătrundă în Europa, traversând Mediterana până la țărmurile Greciei, Italiei sau Spaniei este următoarea[2]: 18,3% provin din Tunisia, 14,8% din Algeria, 7,5% nu își declară naționalitatea, 7,5% provin din Bangladesh, 7,2% din Afghanistan, 6,8% din Siria, 6,6% din Maroc, 5,1% din Mali, 4,6% din Coasta de fildeș și 3,5% din Guineea. După cum se poate observa, în 2015 doar 53% dintre refugiați proveneau din zone în care se purtau războaie iar în 2020 proporția a scăzut la 14%. Restul refugiaților erau de fapt migranți economici, în căutarea unor condiții de viață mai bune.

Reacția inițială a politicienilor europeni aflați în fața acestei invazii a fost cea de perplexitate. Pe de o parte *Convenția privind statutul refugiaților*, încheiată la Geneva în 1951, prevedea dreptul oricărei persoane care se află în pericol de a fi persecutată datorită rasei, religiei, naționalității, apartenenței la un grup social sau opiniilor sale politice de a primi azil politic. Statele contractante se obligau prin această convenție să ofere refugiaților același tratament de care beneficiau cetățenii lor. Pe de altă parte, nimeni nu a anticipat că Europa avea să fie invadată de un număr atât de mare de refugiați sau de falși refugiați, care împovăra excesiv din punct de vedere financiar statele în care aceștia s-au stabilit.

În august 2015, luna în care primul val de refugiați a intrat în Europa, Angela Merkel, leaderul de facto a Europei, a decis că toți refugiații trebuie să fie primiți în Europa: ”Wir scaffen das”[3] (putem face asta) a spus cancelarul german, și a subliniat faptul că criza refugiaților este ”un test istoric pentru Europa”. O reacție asemănătoare au avut-o și țările scandinave, și în special Suedia, care și-au declarat disponibilitatea de a primi imigranți. În 2015 Germania a

[1] A se vedea ”Asylum in the EU Memeber States: 650.000 first-time asylum seekers registered in 2017. Syrians, Iraqis and Afghans continued to be top citizenship” în Eurostat, 20 March 2018 consultat în 2.10.2020 la https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/8754388/3-20032018-AP-EN.pdf/50c2b5a5-3e6a-4732-82d0-1caf244549e3

[2]. http://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean

[3] . https://www.dw.com/en/two-years-since-germany-opened-its-borders-to-refugees-a-chronology/a-40327634

acceptat un număr de aproximativ 890.000 de azilanți. La aceștia s-au adăugat 441.899 de refugiați al căror statut era incert. În 2016 numărul celor care au primit azil politic a fost de 280.000 la care se adăugau 722.370 de persoane care au depus cereri dar încă nu au primit răspuns.

O reacție total diferită au avut-o statele din Estul Europei care au refuzat să primească emigranți. Cea mai tranșantă reacție a avut-o Ungaria care s-a pronunțat în favoarea opririi refugiaților prin folosirea forțelor armate și a construit la graniță un gard care să îi împiedice pe refugiați să intre în țară. Pentru țările est-europene, mult mai sărace decât cele vestice, un număr mare de refugiați ar fi constituit o povară serioasa. Împotrivirea acestor țări nu a contat prea mult până la urmă pentru că nici refugiații nu doreau să se oprească pe teritoriul lor. Ținta refugiaților erau câteva țări bogate: Germania, Franța, Marea Britanie și țările scandinave. După cum am menționat mai sus, *Convenția privind statutul refugiaților* prevedea dreptul ca refugiații să fie tratați la fel ca și ceilalți cetățeni ai țărilor care le oferau azil. Or era evident că beneficiile obținute erau mult mai mari în Germania, Marea Britanie sau țările scandinave, țări cu nivel de trai ridicat.

Reacția cancelarului german a făcut ca primul val de refugiați să fie urmat de altele și în scurt timp a devenit evident faptul că fluxul de migranți nu se va opri de la sine, așa cum declarase la început Merkel. La începutul lunii septembrie refugiații au fost primiți în orașele germane cu flori și cu pancarte iar ziarele vorbeau despre „Willkommenskultur" sau cultura care îi consideră bineveniți pe cei care au nevoie de azil. În scurt timp însă micile orașe germane în care erau cazați refugiații nu au mai putut face față fluxului constant de persoane care părea că nu se mai termină. În unele orașe de la munte numărul persoanelor aflate în taberele pentru refugiați depășea populația orașului. Popularitatea cancelarului german a scăzut iar sentimentele populației față de refugiați s-au răcit atunci când a devenit evident că politica "porților deschise" face ca Germania să devină o destinație preferată nu numai pentru refugiații din zone de război ci și pentru cetățenii unor țări sărace aflați în căutarea unui trai mai bun. Chiar și în cazul în care ar fi fost acceptați doar refugiații din zone de război (Siria, Afghanistan, Irak și unele state africane), numărul acestora era suficient de mare pentru ca statele ce i-ar fi primit să fie afectate atât financiar cât și demografic.

Într-o încercare de a stopa fluxul de refugiați Uniunea Europeană a ajuns în în 18 martie 2016 la un acord cu Turcia, aceasta din urmă angajându-se în schimbul unei sume de 3 miliarde de euro, să îi oprească la granițele Europei pe refugiați și să îi preia pe cei ajunși pe țărmurile Greciei, urmând să trimită doar cererile de azil a celor care posedau acte și se calificau pentru această procedură[4]. Ca urmare a acestui acord, în momentul de față în taberele de refugiați din Turcia există mai mult de 3 milioane de persoane inregistrate ca refugiați și care așteaptă rezultatul cererilor de azil politic. La aceștia se adaugă un număr semnificativ de persoane care nu au drept de azil politic astfel încât numărul total al refugiaților din Turcia este mai mare de 5 milioane de persoane. Ca urmare a acestei situații Turcia a cerut suplimentarea banilor alocați de Uniunea Europeană și a obținut suma de 4 miliarde de euro care vor fi transferați până la sfârșitul anului 2020[5].

În afară de acordul cu Turcia au fost luate și alte măsuri legislative. În octombrie 2015, Bundestagul german a introdus în legea azilului un articol care preciza că Albania, Kosovo și

[4]. Vezi pentru detalii "Implementing the EU-Turkey Agreement – Questions and Answers" la https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_16_1494, consultat în 5.10.2020.

[5]. "5 million migrants live in Turkey: Official" în Hürriet Daily News, June 17, 2020, consultat la https://www.hurriyetdailynews.com/5-million-migrants-live-in-turkey-official-155761 în data de 2.10.2020.

Muntenegru sunt țări sigure de origine și deci cererile de azil ale cetățenilor din acele regiuni nu sunt acceptate. În noiembrie a fost suspendat dreptul de reunificare a familiilor pentru azilanții care proveneau din zone cu nivel mic de periculozitate. Această măsură a fost luată pentru că majoritatea refugiaților erau tineri cu vârsta de 20-30 de ani care ulterior cereau să fie reuniți cu familiile lor extinse care așteptau la granița Europei. În aceeași perioadă guvernul German a hotărât înființarea a două tipuri de centre pentru refugiați: unul pentru persoanele care aveau șanse mari să primească azil politic și unul pentru cei care aveau un statut incert și puține șanse de a obține azil. Cu toate acestea numărul persoanelor expulzate din Germania este foarte mic, de ordinul miilor de persoane. Din motive politice, pentru a nu își atrage critici din partea opoziției, guvernul german a preferat să îi găzduiască și pe cei care nu se calificau pentru azil politic.

Reacția inițială a autorităților germane față de valul de refugiați și reticența de a-i expulza pe cei care nu întruneau condițiile pentru azil se explică prin diverși factori. În primul rând, după cel de-al Doilea Război Mondial, germanii au devenit conștienți de faptul că poporul lor se face vinovat de una dintre cele mai mari crime, Holocaustul, exterminarea a peste șase milioane de evrei. Într-o carte celebră filosoful Karl Jaspers atrăgea atenția asupra faptului că întregul popor german poartă povara unei vinovății morale fiind complice cu naziștii care au orchestrat Holocaustul[6]. Conștiința culpabilității poporului german a atârnat ca o sabie a lui Damocles deasupra capetelor liderilor germani, și în special a cancelarului, care nu doreau să fie acuzați că sunt indiferenți față de suferințele refugiaților și prin respingerea lor îi condamnă la moarte prin înfometare. Decizia inițială a fost catalizată și de reacția populației care a fost declanșată de imaginile din mass-media. În decursul crizei au existat mai multe momente care au provocat reacții de tipul panicii morale în rândurile populației. Reacția inițială a fost provocată, după cum am mai menționat, de imaginile care prezentau victime ale atacurilor cu gaze de luptă din Siria. Un impact emoțional și mai puternic l-a avut imaginea unui băiețel sirian de 3 ani, Alan Kurdi care s-a înecat în 2 septembrie 2015 în Marea Mediterană atunci când familia sa încerca să ajungă în Europa cu o barcă gonflabilă. Fotografia cu cadavrul copilului adus de ape pe o plajă din Turcia a făcut înconjorul lumii provocând dezbateri politice și simpatia populației din țările Europei de Vest față de refugiați. Un număr mare de donații bănești au fost făcute organizațiilor care sprijineau cauza refugiațiilor iar guvernele Greciei și Italiei și-au luat angajamentul de a patrula în zonele în care soseau bărcile refugiaților și de a-i escorta în siguranță către zonele în care erau organizate tabere de primire ale lor. O serie de politicieni, în special cei din stânga spectrului politic, au exploatat sentimentele populației în scopul câștigării unui capital electoral și au susținut că refugiații care trec prin pericole atât de mari trebuie acceptați și ajutați.

Un alt factor care a determinat reacția inițială a Germaniei a fost nevoia de forță tânără de muncă într-un stat în care rata natalității era una dintre cele mai mici din U.E.. Refugiații au fost calificați într-o serie de declarații ale Angelei Merkel ca o soluție în acest sens, o transfuzie de sânge proaspăt pentru corpul german. Venirea lor avea să asigure pensiile pentru populația înbătrânită a Germaniei.

Germania absorbise cu succes în anii anteriori un mare număr de persoane sosite din țările Europei de Est, proaspăt intrate în Uniunea Europeană. De data asta situația era diferită. Dacă est-europenii proveneau dintr-o cultură cu rădăcini comune cu cea a Europei Occidentale și erau în majoritatea lor creștini care trăiseră în țări democrate, majoritatea refugiaților sosiți după 2015 proveneau din țări islamice cu o cultură diferită și cu valori opuse democrației. Unele dintre aceste țări erau dominate de o variantă fundamentalistă a islamului și promovau o viziune jihadistă antioccidentală. Era clar că un număr mare de refugiați musulmani avea să ducă la

[6] Vezi Jaspers, Karl, The Question of German Guilt, New York: Fordham University Press, 2000, pp. 41-75.

schimbarea profilului cultural al țărilor europene. Până atunci influxul de emigranți din țările islamice fusese mult mai mic și ei au fost integrați în peisajul european chiar dacă uneori au manifestat rezistență față de valorile europene însă un influx mare de emigranți face dificilă asimilarea acestora în cadrul culturii dominante.

Disputele cu privire la impactul pe care îl va avea asupra culturii europene o infuzie de populație musulmană au dat naștere la opinii diferite. În general stânga europeană, influențată de doctrina marxistă care a redevenit influentă în ultimii ani sub forma marxismului cultural și politicii identitare, a susținut politica frontierelor deschise în fața refugiaților. Pentru partidele de stânga, care se declarau apărătoare ale celor săraci în fața sistemului capitalist, refugiații nu erau diferiți de populația autohtonă pentru că principalul criteriu folosit era averea sau veniturile acestora. Dușmanul comun al refugiaților dar și a clasei muncitoare din fiecare țară erau corporațiile sau patronii. Populația săracă din țările europene trebuie să manifeste solidaritate cu cei defavorizați din alte zone ale lumii[7]. Unii politicieni de stânga din Marea Britanie au susținut chiar că ideea de granițe este depășită. Acești politicieni reproduceau ideile progresiștilor americani care s-au pronunțat pentru acceptarea emigranților sud-americani care treceau ilegal frontiera S.U.A. Compasiunea față de persoanele defavorizate trebuie să fie principiul de la care trebuie să pornim în relațiile cu aceștia.

Politica identitară și teoria rasismului critic, desprinsă din teoria marxismului cultural, pornea de la premiza că rasa albă a exploatat în periaoda colonială zonele ocupate de alte rase și tocmai din această cauză e datoare să repare aceste nedreptăți. Acceptarea refugiaților era văzută în acest cadru mai larg, ca o datorie de reparare a daunelor produse de înaintași. Această viziune determinată de marxismul cultural a dat naștere și teoriei multiculturalismului. Potrivit acestei teorii prezența unei populații variate din punct de vedere cultural, respectiv prezența într-o societate a unei populații neomogene din punct de vedere rasial și etnic, este de dorit pentru că fiecare rasă și etnie va îmbogăți cultural societatea în care trăiește. O societate multiculturală este o societate bogată din punct de vedere cultural în care cetățenii pot intra în contact cu produse culturale, artistice sau alimentare diverse și exotice.

În contrast cu această viziune, partidele și mișcările de dreapta au văzut în valul de refugiați un pericol pentru identitatea națională. Valorile islamice transplantate erau considerate antagonice cu cele locale iar noii cetățeni erau văzuți ca potențial teroriști. Datorită acestor temeri în Marea Britanie s-a manifestat un putrnic curent anti-european secesionist. O serie de lideri politici au susținut că singura cale de păstrare a identității naționale este separarea de Uniunea Europeană sau Brexit-ul. În iunie 2016, în cadrul unui referendum care aborda această alternativă, 52% din populația britanică a votat în favoarea părăsirii Uniunii Europene. Tema refugiaților a fost unul dintre argumentele care i-au convins pe mulți britanici că e mai bine să părăsească Europa care îi obliga să accepte o cotă de refugiați. Chiar dacă această cotă nu a putut fi impusă după Brexit, se cuvine să remarcăm că separația nu a oprit total fluxul de refugiați. Chiar și în 2020 pe țărmurile britanice sosesc mii de imigranți în bărci gonflabile[8]. Majoritatea sunt cazați în hotelurile rămase goale după epidemia covid.

Viziunea idilică a stângii a fost contrazisă de o serie de evenimente și realități care au determinat schimbarea atitudinii populației din țările europene față de fenomenul refugiaților.

[7] Această perspectivă este doar o reiterare a lozincii marxist-leniniste ”Proletari din toate țările uniți-vă”.

[8] În data de 2 septembrie 2020 de pildă, 28 de bărci cu imigranți ilegali au ajuns pe țărmurile britanice după cum relatează Migration Watch U.K. în ”Channel Tracking Station – Unauthorised Crossings From France” consultat la https://news.migrationwatchuk.org/2020/05/11/arrivals-via-deadly-and-illegal-channel-crossing-from-safe-countries în data de 6.10.2020.

În timpul sărbătoririi Anului Nou în Germania, mai mult de 1250 de femei au fost maltratate sexual de grupuri de tineri refugiați musulmani iar 24 de femei au fost violate. Cele mai multe incidente de acest gen au avut loc în orașul Cologne unde grupuri de bărbați care păreau a fi arabi înconjurau câte o femeie și apoi o imobilizau și o atingeau în zonele intime[9]. Acest eveniment a provocat indignarea populației față de refugiați și a determinat creșterea popularității partidelor anti-imigrație. Reacția autorităților a fost înceată și neadecvată. De teama unui val de xenofobie poliția a încercat să mușamalizeze evenimentele. La început, în declarațiile publice nu a fost menționată naționalitatea agresorilor. În cele din urmă numai 4 dintre violatori au fost condamnați.

Fenomene asemănătoare au fost constatate și în Marea Britanie și în Suedia, țări în care numărul de violuri a crescut iar făptuitorii erau în marea lor majoritate tineri musulmani refugiați. În Suedia surse din cadrul poliției au dezvăluit că superiorii nu au cercetat acuzațiile de maltratare sexuală a unor tinere de către grupuri de refugiați în cadrul unui festival de muzică din timpul verii anului 2015. Această mușamalizare a fost rezultatul temerilor că dezvăluirea acestor fapte va provoca un val de xenofobie. În 2018 statisticile oficiale suedeze arătau că 58% dintre bărbații condamnați pentru viol erau refugiați[10]. Un fenomen asemănător a putut fi constata și în Marea Britanie unde grupuri de tineri proveniți din țările arabe sau Pakistan au comis violuri sau au maltratat sexual fete britanice dintre care unele aveau vârsta de 12-14 ani.

Odată cu influxul de refugiați a crescut și numărul de infracțiuni săvârșite cu violență. Un studiu cu privire la criminalitatea din Suedia arăta că în anul 2017, 58% dintre crime au fost săvârșite de refugiați. Tot refugiații au înfăptuit 73% din omoruri și 70% dintre tâlhării[11]. În Suedia a apărut un nou tip de acte violente – omorurile săvârșite cu grenade sau cu mecanisme explozive. Cei implicați erau tineri refugiați. În Marea Britanie un fenomen inedit care căpătat amploare a fost cel al omorurilor săvârșite cu cuțitul de către tineri negri proveniți din Africa subsahariană.

Țările europene au fost zguduite și de un număr de atacuri teroriste înfăptuite de către persoane refugiate care s-au declarat adepți ai Statului Islamic sau a altor organizații teroriste islamice. În urma unui astfel de atac, în care un musulman a omorât cu cuțitul două persoane și a rănit altele trei, primarul laburist al Londrei, Sadiq Khan, a invocat din nou mantra multiculturalismului ”Puterea noastră stă în diversitatea noastră”, deși era evident că tocmai diversitatea a dus la amplificarea fenomenului terorist și a numărului de omucideri din capitala britanică.

În țările în care au pătruns un mare număr de refugiați s-a constatat un alt fenomen îngrijorător. Refugiații s-au grupat în unele zone ale marilor orașe unde au încercat să refacă o societate similară celei din care au venit. Uneori poliția locală era primită cu ostilitate în aceste ”no-go zones”. În 2015 ministrul de interne din Belgia declara că guvernul nu are controlul asupra cartierului Molenbeek din Bruxeles, care era dominat de fundamentaliștii islamici. O situație asemănătoare a putut fi constată și în unele cartiere din Franța.

În Marea Britanie comunitățile islamice au constituit mai multe tribunale sharia în care se rezolvau conflictele dintre musulmani, se încheiau căsătorii sau se pronunțau divorțuri. O

[9] Noack, Rick, ”2000 men sexually assaultes 1200 women at Cologne New Year’s Eve Party” în The Independent, 11 July, 2016 consultat la https://www.independent.co.uk/news/world/europe/cologne-new-year-s-eve-mass-sex-attacks-leaked-document-a7130476.html în 2.10.2020.

[10] ”Sweden rape: Most convicted attackers foreign born, says TV”, BBC News, consultat la https://www.bbc.com/news/world-europe-45269764 în 2.10.2020.

[11] Adamson, Göran, ”Migrants and Crime in Sweden in the Twenty-First Century” în Society nr 57/2020, pp. 9-21 consultat la https://link.springer.com/article/10.1007/s12115-019-00436-8#citeas în data de 2.10.2020.

comisie însărcinată de Parlamentul britanic a atestat existența acestor instituții islamice în statul britanic[12]. Acest fenomen atesta faptul că musulmanii nu erau dispuși să se lase asimilați sau să preia valorile și legile locale.

În cazul refugiaților din Germania statisticile oficiale arată că doar 49% dintre refugiații care au sosit începând cu anul 2013 și-au găsit un loc de muncă. Principala cauză este faptul că majoritatea refugiaților erau necalificați și un mare număr nu cunoșteau limba germană. Unii dintre refugiați erau analfabeți în propria limbă. Numărul de locuri de muncă pentru muncitori necalificați a fost limitat așa că statul german a fost nevoit să asigure acestor refugiați cazarea și mijloacele de subzistență.

Influxul original de refugiați a fost stopat la granițele Europei însă un număr considerabil de emigranți ilegali continuă să pătrundă prin Mediterana în țările Europene. Periodic Turcia, care s-a transformat într-un gardian plătit al Europei, șantajează Uniunea Europeană amenințând că va permite milioanelor de refugiați să invadeze Europa dacă nu i se satisfac unele doleanțe. În fața acestui fenomen se pune întrebarea dacă *Convenția privind statutul refugiaților* mai este validă și trebuie să fie respectată.

Sintetizând problemele care se pun în momentul de față Douglas Murray considera că europenii trebuie să răspundă la trei întrebări[13]: 1) Trebuie ca Europa să fie un loc în care oricine din lume se poate muta și stabili?, 2)Trebuie ca Europa să primească pe oricine fuge dintr-o zonă de război din lume? 3) Cade în sarcina europenilor să furnizeze un mai bun nivel de trai pe continentul nostru pentru oricine din lume care dorește să se mute aici? Dacă în cazul primei și celei de-a treia întrebări este clar că Europa nu are nici o obligație legală sau morală în cazul celei de-a doua ea este nevoită să răspundă afirmativ pentru că este obligată de Convenția privind drepturile refugiaților. Totuși evenimentele de după 2015 au arătat că respectarea ad literam a convenției poate conduce către o catastrofă economică în Europa, Din această cauză considerăm că este necesar ca convenția să fie renegociată și modificată. În momentul redactării ei numărul de refugiați era considerabil mai mic iar acum datele problemei sunt diferite. Acceptarea fără limite a persoanelor refugiate din zone de război ar genera probleme sociale de nerezolvat și ar fi neviabilă și din punct de vedere economic.

O altă problemă care se pune cu pregnanță este cea a identității culturale a Europei. Are dreptul Europa să își apere valorile și identitatea în fața civilizației islamice care o invadează? Răspunsul stângii și a mișcării identitare este că efortul de păstrare a propriei identități este o formă de manifestare a rasismului. Acest răspuns nu ține seama de faptul că civilizația islamică este o civilizație în care drepturile femeilor, homosexualilor și ale reprezentanților unor alte credințe religioase sunt încălcate. O analiză sinceră a civilizației și religiei islamice dezvăluie faptul că aceasta este incompatibilă cu valorile europene iar un influx substanțial de musulmani nu poate duce decât la alterarea spiritului european și la adâncirea conflictelor interetnice. Singura soluție viabilă este cea de organizare a unor tabere de refugiați în afara Europei și de sprijinire financiară a acestora atâta timp cât ele nu devin o povară prea mare pentru economia europeană.

[12] "The independent review into the application of sharia law in england and Wales: Presented to parliament by the Secretary of State for Home Department by Command of Her Majesty, February 2018", consultat la https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/678478/6.4152_HO_CPFG_Report_into_Sharia_Law_in_the_UK_WEB.pdf în 3.10.2020.

[13] Murray, Douglas, The Strange Death of Europe: Immigration, Identity, Islam, London: Bloomsbury Continuum, 2018, p. 294.

BIBLIOGRAPHY

Betts, Alexander; Collier, Paul, *Refuge: Transforming a Broken Refugee System*, London: Penguin, 2018.

Collier, Paul, *Exodus: How Migration is Changing Our World*, Oxford: Oxford University Press, 2013.

Convenția privind statutul refugiaților, încheiată la Geneva la 28 iulie 1951. Text republicat în M.O. nr 141/17 iul. 1991.

Fiddian-Qasmiyeh, Elena; Loescher, Gil; Long, Katy; Sigona, Nando (eds) – *The Oxford Handbook of Refugee and Forced Migration Studies*, Oxford: Oxford University Press, 2017.

Jaspers, Karl, *The Question of German Guilt*, New York: Fordham University Press, 2000.

Kingsley, Patrick, *The New Odyssey: The Story of Europe's Refugee Crisis*, London: Faber & Faber, 2016.

Murray, Douglas, *The Strange Death of Europe: Immigration, Identity, Islam*, London: Bloomsbury Continuum, 2018.

Žižek, Slavoj, *Against the Double Blackmail: Refugees, Terror and Other Troubles with the Neighbours*, London: Penguin, 2016.

MEASURES OF DISCIPLINING CHILDREN - COVERAGE AND CONTEXT

Andra Maria Brezniceanu
Lecturer, PhD, University of Craiova

Abstract: Discipline of children is probably one of the most controversial topics of contemporary society, various social sciences, included the legal sciences, being involved in clarifying this issue. Disciplinary measures applicable to minors are generally considered to be physical. The purpose of the paper is to verify that this identity is real in the context of adult-child interaction, especially from the legal perspective.

Keywords - Children, disciplinary measures, scope, context

Din cele mai vechi timpuri părinții au fost preocupați de metode de creștere și educare a copiilor, dar doar în perioada contemporană au încercat să le aplice fără ca prin acesta să-i afecteze în ființa și personalitatea lor, mentalitatea, morala și normele juridice fiind transformabile de societate. În perioada curentei pandemii, în care rolurile se schimbă substanțial, părinții revenind la poziția de educatorii primari ai propriilor copii[1], situație atipică, având în vedere că educația modernă formează obiectul intervenției statului, acțiunile de referință devin actuale[2].

Dacă căutăm un minim de context istoric, vom observa fondul inițial principial considerat necesar pentru asigurarea aceluiași deziderat parental – integrarea copilului în societate. Preocuparea părinților cu privire la disciplină și metodele de realizare sunt arătate și în Biblie, după cum se poate observa în Proverbele Regelui Solomon, 13: 24 – „Cine cruță nuiaua urăște pe fiul său, dar cine-l iubește îl pedepsește îndată". Este interesant că, deși violentă pedeapsa, textul religios indică mijlocul de acțiune – nuiaua[3] – instrument care provoacă suficientă durere pentru a fi memorată de copil, dar insuficientă pentru a-l răni, cum ar cazul cu un ciomag. În altă parte a Bibliei se arată că pedeapsa trebuie să nu fie letală – „Pedepseşte-ţi fiul, căci tot mai este nădejde, dar nu dori să-l omori!"[4], adică în limbajul actual pedeapsa nu trebuie să fie aplicată în mod irațional, la furie, ci dimpotrivă, trebuie să fie proporțională, fără a se pierde din vedere efectul urmărit – disciplinarea, încadrarea minorului în normele sociale, iar nu traumatizarea acestuia, cauză care se va manifesta în timp prin comportamentul viitorului adult. Aceeași concluzie se poate trage și din – „Nu cruța copilul de mustrare, căci, dacă-l vei lovi cu nuiaua, nu

1 https://www.weforum.org/agenda/2020/04/coronavirus-education-global-covid19-online-digital-learning/
2https://www.unicef.org/eap/press-releases/covid-19-causes-disruptions-child-protection-services-more-100-countries-unicef
3 Am citat din versiunea în limba română a Bibliei, care foloseşte termenul de „nuia", la fel ca în versiunea în limba latină - „virgae", dar pentru acurateţe trebuie să recunoaştem că în versiunea ebraică a textului se foloseşte termenul de בָּטּוֹ (ve·tov), adică „toiag", „baston" etc. A se vedea pentru comparație https://biblia.resursecrestine.ro/proverbele/13
https://www.biblestudytools.com/vul/proverbs/passage/?q=proverbs+13:19-25
https://biblehub.com/lexicon/proverbs/13-24.htm .
4 https://biblia.resursecrestine.ro/proverbele/19/18#verset-18

va muri!"[5]. Textul biblic indică scopul care trebuie urmărit de părinte atunci când își disciplinează minorul – „Pedepseşte-ţi fiul, şi el îţi va da odihnă şi îţi va aduce desfătare sufletului."[6] – modelarea copilului într-un adult adaptat societății. De asemenea, prezintă și alternativa la inacțiunea disciplinară a părintelui – „Nuiaua și certarea dau înțelepciunea, dar copilul lăsat de capul lui face rușine mamei sale." Conceptul de rușine, specific micilor comunități, în care oprobriul public, stigmatizarea, aveau efect final excluderea individului din grup, poate că nu mai este atât de actual, dar are încă semnificație subiectivă pentru mulți subiecți, adulți sau copii, uneori chiar și pentru colectivități mai conservatoare. Desigur, nu este în intenția noastră de a scoate aceste precepte din contextul lor istoric și spiritual, dar nu putem să nu observăm o oarecare actualitate a acestora, dacă depășim stricta lor interpretare literală.

A fost nevoie de John Locke pentru ca asupra copiilor și educației acestora să se îndrepte un alt tip de înțelegere, deopotrivă mai modernă, dar și mai tolerantă. Din lucrarea lui Locke cu titlul „Unele gânduri referitoare la educație", publicată pentru prima dată în 1693, rezultă că autorul s-a desprins de gândirea antică și medievală, în care copiii erau priviți ca niște mici adulți, dar fără puterea acestora de înțelegere, iar uneori ca niște utile animale de muncă, și a tratat copiii ca niște ființe umane în care dezvoltarea treptată a raționalității trebuia să fie încurajată de părinți. Locke a fost primul filozof care i-a îndemnat pe părinți să petreacă timp cu copiii lor și să își adapteze educația în funcție de caracterul și faptele acestora. Scopul explicit al ideilor educative inovatoare ale lui Locke este acela de a se permite copilului să dezvolte atât un corp, cât și un caracter sănătos. Locke propune jocul ca fiind principalul mijloc pentru educație, mai degrabă decât învățarea prin repetare sau pedeapsa. Nu trebuie să omitem că Locke este produsul epocii sale, al epocii în care Imperiul Britanic se extindea și fiecare individ trebuia să contribuie în mod direct la acest proces, să-și cunoască poziția socială și să fie util acesteia. Acestea se văd și din aceea că filozoful și educatorul britanic, un om practic, propune conversația ca metodă principală de învățare a limbilor străine, iar nu simpla și automata deprindere a regulilor gramaticale. Locke sugerează, de asemenea, ca minorii să învețe cel puțin o meserie manuală, ceea ce înseamnă în esență asumarea de către copil a propriei utilități în raport de ceilalți membrii ai societății, integrarea în echipa lucrativă care este comunitatea britanică din epocă.

O nouă perspectivă asupra disciplinei, în special în domeniul educației și mai ales a educației politice, se regăsește la Maximilian Carl Emil "Max" Weber (1864–1920), filozof german (și prusac), care transpune în lucrările sale conceptele kantiene de datorie și răspundere a individului față de societate. La această structură rigidă se adaugă (dacă mai era nevoie) și idealismul desprins din Nietzsche. Din etica responsabilității a lui Weber rezultă, pe de o parte, că unei activități i se dă sens doar dacă reprezintă o cauză pentru un efect, adică numai în ceea ce privește legătura sa cauzală cu lumea empirică. Mai mult, virtutea gândurilor și actelor subiectelor provine dintr-o înțelegere obiectivă a posibilului efect cauzal al unei acțiuni a individului și în reorientarea calculată a acestuia către elementele unei acțiuni în așa fel încât să se obțină o consecință acceptabilă social. O analiză etică este astfel transformată la o problemă procedurală corectă din punct de vedere tehnic, iar acțiunea liberă se reduce la alegerea mijloacelor corecte pentru individ ca subiect social. Evidențiind cauzalitatea la care trebuie să adere un membru liber al comunității, gândirea lui Weber recomandă o integritate etică între acțiunile subiectului și consecințele acestora, ceea ce reprezintă o îndepărtare de legătura kantiană dintre acțiune și intenție. În acest univers cvasi-birocratic, dar extrem de actual, despre

5 https://biblia.resursecrestine.ro/proverbele/23/13#verset-13
6 https://biblia.resursecrestine.ro/proverbele/29/17#verset-17

ambii subiecți ai acțiunii de disciplinare, adultul și copilul, se poate presupune că trebuie să adere la un set de reguli preexistent, fiecare din subiecție având o datorie în primul rând față de societatea din care fac parte și în al doilea rând unul față de celălalt ca membrii ai aceleași societăți. Ambii subiecți trebuie să aibă în vedere regulile societății din care fac parte, adultul asumându-și rolul de educator pentru societate, iar copilul nu trebuie să manifeste altceva decât loialitate pentru societate și adult. În acest cadru măsura disciplinară este doar un mijloc necesar, singura problemă care rămâne în discuție este doar gravitatea acesteia, gravitate care nu se poate afla decât în relație direct proporțională cu ceea ce se urmărește în concret.

Prezenta lucrare nu se vrea un sfat juridic sau psihologic pentru un adult care se confruntă cu un copil recalcitrant, ci doar o încercarea de determinare a ceea ce legiuitorul național a intenționat să pună la îndemâna adulților, fie aceștia părinți sau educatori, ori alte categorii de persoane majore care intră în contact cu minorii, în scopul disciplinării acestora, precum și ceea ce le este interzis adulților în același scop. Vom face o comparație a diverselor texte juridice care prevăd într-o formă sau alta chestiunea din titlul lucrării, încercând să facem o distincție între cele de reprimare a violenței îndreptate contra copiilor și cele care creează un cadru de fapte oarecum permise adulților în procesul de creștere și educare a copiilor. Perspectiva noastră asupra subiectului lucrării este una juridică, dar vom încerca să nu pierdem din vedere scopul măsurilor disciplinare, un ansamblu care ar trebui să fie mai atent documentat de mai multe științe sociale sau într-un mod interdisciplinar.

Am plecat în cercetarea noastră de la titlul marginal al art. 489[7] din Codul civil român – Măsurile disciplinare – deoarece, spre deosebire de alte prevederi legale naționale, internaționale sau europene, acestea prevăd situația posibilă în care adulții acționează contra copiilor, în loc să interzică pur și simplu violențele îndreptate contra acestora, de exemplu. În primul rând din această reglementare rezultă că legiuitorul național acceptă posibilitatea (și implicit necesitatea) unor astfel de măsuri în cadrul relațional dintre adulți și minori, prezumând, oarecum tacit, că procesul de creștere și educare a copiilor nu s-ar putea desfășura fără astfel de măsuri, indiferent care este cadrul social dintre subiecți (părinte – copil, educator – elev). Conceptul de măsuri disciplinare oferit de Codul civil nu este definit nici la articolul căruia îi slujește de titlu și nici în altă parte în cod, ceea ce ne îndreptățește să-i căutăm sensul pe alte căi, folosind în primul rând interpretarea literar-gramatical. Dacă vom separa în termenii componenți sintagma „măsuri disciplinare" ne vom simplifica demersul, analizând separat și împreună fiecare dintre acești termeni. Aparent termenul de „măsuri" trebuie să includă deopotrivă fapte pozitive și negative, acțiuni și omisiuni, căci, dacă nu se face o distincție prin text, atunci trebuie să-l analizăm în cuprinderea sa cea mai extinsă. Prin celălalt termen al sintagmei – „disciplinare" – se indică de legiuitor scopul primului termen al sintagmei – „măsurile", adică spre ceea ce urmărește adultul să îndrepte minorul asupra căruia exercită măsurile – autocontrol, autodisciplină – căci adultul nu ar trebui să practice controlul și disciplinarea copilului decât pentru ca acesta să-și desăvârșească propriile aptitudini de viață în societate. Efectul final urmărit de legiuitor este disciplina copilului. O întrebare trebuie pusă în această etapă a analizei - ce este disciplina? Credem că acest termen poate fi considerat ca fiind procesul prin care un adult învață un copil ce tip de comportament este acceptabil în familie, comunitate sau societate și ce tip nu este acceptabil. Putem spune și că disciplina îl învață pe copil să urmeze regulile societății din care face parte, care la început pot fi unele simple, de minimă siguranță pentru copil, iar mai târziu, când acesta,

7 „Măsurile disciplinare nu pot fi luate de părinți decât cu respectarea demnității copilului. Sunt interzise luarea unor măsuri, precum și aplicarea unor pedepse fizice, de natură a afecta dezvoltarea fizică, psihică sau starea emoțională a copilului."

crescând, va putea să înțeleagă relevanța propriilor lui fapte, regulile vor deveni mai complexe, poate chiar juridice. Disciplina eficientă folosește multe metode diferite, cum ar fi laudele, prezentarea de modele pozitive sau formarea unui cadru familiar fundamentat pe iubire și suport reciproc. Într-adevăr, uneori, pedepsele se pot dovedi, de asemenea, un instrument eficace în creșterea și educarea copiilor, dar asta nu înseamnă că o disciplină bună se rezumă în principal la acest tip de mijloace de corecție. Această distincție între disciplină și pedeapsă ne arată că nu avem de a face cu aceeași termeni, că pedeapsa este doar un element dintr-un complex. Sau dimpotrivă - sunt disciplina și pedeapsa același lucru? De foarte multe ori, în vorbirea curentă, se folosesc adesea acești doi termeni într-un mod interschimbabil, ca și cum ar fi identice ca sens, dar credem că există diferențe între cele două cuvinte. După cum arătam mai sus, disciplina este o cale de a-i învăța pe minori să respecte regulile societății în care trăiesc sau să-și corecteze comportamentele greșite. În practică există disciplină negativă și disciplină pozitivă, concepte asupra cărora vom reveni. Credem că pedeapsa este o formă de disciplină negativă. Este adesea utilizată de adulți pentru a scăpa un copil de un anume comportament sau de a pune capăt unui comportament negativ al copilului. Pe de altă parte, disciplina pozitivă, nu utilizează pedepsele, ci consecințele corective sau îndrumările pozitivă, ceea ce se poate dovedi a fi mai eficient decât pedeapsa.

Dacă plecăm de la ideea că fiecare părinte devine frustrat la un moment dat sau altul cu probleme legate de copii și disciplină, nu putem să acceptăm ca premiză faptul că adultul are o libertate prea mare în alegerea metodelor de disciplinare. Desigur, după cum vom prezenta în continuare, scopul urmărit, deosebit de important, nu trebuie să facă pe adult să piardă din vedere mijloacele și căile prin care atinge acest scop sau va răspunde în fața justiției și a moralei publice pentru faptele sale. Aceeași normă generală indică că legiuitorul național pare să piardă din vedere că sfera măsurilor disciplinare poate depăși cu mult pe aceea a actelor de violență fizică, atunci când reglementează în limita prezervării demnității minorului în procesul de disciplinare. Trimiterea normei generale la „pedepse fizice", deși exemplificativă, este oarecum inutilă căci la situațiile de evitat, respectiv afectarea dezvoltării fizice, psihice sau emoționale a copilului, se poate ajunge și pe alte căi sau prin alte mijloace – presiuni psihice sau emoționale, de exemplu.

Această perspectivă asupra păstrării demnității copilului atunci când are loc disciplinarea se regăsește și în prevederile de la art. 33[8] din Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului. De asemenea, se regăsește și în Convenția cu privire la drepturile copilului din 20.11.1989 a Organizației Națiunilor Unite la art. 28 alin. 2 – „*Statele părți vor lua toate măsurile corespunzătoare pentru a asigura aplicarea măsurilor de disciplină școlară într-un mod compatibil cu demnitatea copilului ca ființă umană și în conformitate cu prezenta convenție.*" Și la nivel practic, de punere în aplicare a acestui principiu la nivel jurisdicțional, aceeași perspectivă apare și în practica Curții Europene a Drepturilor Omului. A se vedea în acest sens considerentele hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în Cauza D.M.D. împotriva României, din 03.10.2017, text publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 431 din 31 mai 2019. Din motivarea acestei hotărâri rezultă că autoritățile, inclusiv cele judiciar și cele judecătorești, trebuie să sesizeze diferențele dintre violența îndreptată contra minorilor și așa-zisele acțiuni disciplinare, unele chiar percepute în comunitate ca fiind tradiționale, dar care au tot natură violentă. Cum efectul celor două tipuri de violențe este același, traumatizarea

8 Art. 33. - (1) Copilul are dreptul la respectarea personalității și individualității sale și nu poate fi supus pedepselor fizice sau altor tratamente umilitoare ori degradante. (2) Măsurile de disciplinare a copilului nu pot fi stabilite decât în acord cu demnitatea copilului, nefiind permise sub niciun motiv pedepsele fizice ori acelea care se află în legătură cu dezvoltarea fizică, psihică sau care afectează starea emoțională a copilului.

copilului, nu se va ține cont de aparențe și se vor lua măsurile legale care se impun prin legislația națională. Mai trebuie observate în această direcție și hotărârile Curții Europene pentru Drepturile Omului din cauzele Tyrer v. the United Kingdom (1978), Campbell and Cosans v. the United Kingdom (1982) și A. v. the United Kingdom (1998). Concluzia la care au ajuns instituțiile europene este că statele membre ale Uniunii au o obligație expresă de a asigura și de a garanta dreptul oricărui copil de a fi apărat contra oricăror tipuri de violență, oricât de ușoară ar fi în efecte. Pentru realizarea acestei necesități imperative trebuie acționat în mod unitar, prin identificarea și aplicarea tuturor mijloacelor de natură legislativă, administrativă, socială și educațională. Toate aceste căi vor avea ca punct de convergență toleranță zero pentru orice gen de violență împotriva copiilor, indiferent de momentul aplicării (ceea ce înseamnă inclusiv domiciliu sau unitate de educație), în orice context (familial sau educativ, inclusiv), și pentru asigurarea siguranței tuturor minorilor din jurisdicția oricărui stat din Uniunea Europeană. Toate acestea indică că apărarea juridică, aprobarea, tolerarea etc oricărui tip de violență, chiar și pentru corectarea, disciplinarea sau pedepsirea minorilor, în cadrul sau în afara familiei, trebuie reprimate.

Același titlul marginal al art. 489 din Codul civil indică într-un mod indirect care sunt subiecții relației sociale, dar și ai raportului juridic, în cadrul cărora apar aceste măsuri disciplinare. Avem pe de o parte subiectul activi, adultul, cel care aplică măsurile disciplinare, și pe de altă parte, copilul sau minorul, subiectul pasiv, cel care este disciplinat, cel asupra căruia se exercită măsurile. Într-adevăr formulare primei ipoteze a art. 489 din Codul civil ne indică că intenția legiuitorului național a fost și este de a restrânge mulțimea de indivizi care pot forma cele două categorii de subiecți, folosind în mod expres termenul de „părinți", ceea ce pe cale de consecință ne obligă să prezumăm că subiectul pasiv corelativ sunt copilul (sau copii) respectivilor părinți. Dar, dacă ne îndepărtăm de această formulare restrictivă și privim această normă dintr-o perspectivă mai largă, chiar nejuridică, dar alocând convențional textului juridic o valoare de principiu etic, de normă socială, atunci sfera de cuprindere a subiectului activ ar trebui să fie mult mai largă. Pe de o parte, adultul, majorul, partea activă a relației și raportului, ar trebui să includă orice persoană care aflată într-o poziției de superioritate, nu doar de forță, cum vom arăta mai jos, în legătură cu un copil. Pe de altă parte, subiectul pasiv este mult mai precis conturat – orice minor.

Este de notorietate că interacțiunea persoanei adulte cu minorul se poate dovedi una complexă și dificilă, cooperarea dintre cei doi subiecți putând să pară în anumite situații ca irealizabilă. Probabil influențat de natura sa proprie fiecare adult confruntat cu un copil indisciplinat va adopta la rândul său un tip de comportament ca reacție la indisciplina celuilalt subiect al relației. De exemplu, unii părinți sunt autoritari. Un astfel de părinte are așteptări și impune încă de la începutul relației consecințe clare, dar poate fi și afectuos față de copilul său. Comportamentul autoritar al părintelui permite deopotrivă flexibilitatea relațională, dar și rezolvarea colaborativă a problemelor cu copilul, atunci când adultul se confruntă cu provocări comportamentale. Acest comportament se exercită prin mijloace pozitive, cum ar fi laudele, dar și negative, pe calea diverselor sancțiuni. Un alt tip de comportament al părinților este acela în care, deși sunt exprimate față de copil așteptări și consecințe clare, se arată puțină afecțiune. În acest tip de comportament lipsește partea pozitivă, de recompensare a minorului pentru faptele bune, ceea ce dezechilibrează minorul, acesta ajungând în situația de a nu cunoaște care din faptele sale sunt bune sau rele. Un alt treilea tip de părinte este cel cu comportament permisiv, adică cel care dă dovadă de multă afecțiune față de copilul său, dar oferă puțină disciplină,

dezechilibrul fiind realizat în sens contrar, minorul nefiind capabil de disciplină, astfel că nu se va integra cu ușurință în societate.

Astfel de moduri de a interacționa cu minorii, prin care procesul de disciplinare poate degenera în violență, alături de alte cazuri faptice, au constituit cauza interdicției violenței domestice. Deși anterioară Codului civil, Legea 217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței domestice, normă specială în raport cu același cod, des modificată în ultimii ani, a mers mai departe în reglementarea anumitor situații. Probabil legiuitorul din epocă a văzut mult mai în detaliu, mai pătrunzător, deși limitat la cadrul domestic, familial, actele care doar în aparență sunt de disciplinare, dar în fapt sunt violențe ale adulților contra copiilor. Legea 217/2003 folosește o terminologie mai exactă, precum „tratamente umilitoare" sau „privarea copilului de drepturile lui", ceea ce include în sfera măsurilor disciplinare și alte fapte decât cele din sfera coerciției fizice. Legea nr.217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței domestice reprimă mai multe tipuri de violență care ar putea fi folosite de adulți ca alternativă la disciplinarea, în fapt sancționarea prin violență fizică, a minorilor, decât Codul civil, și reglementează în consecință. În lumina acest norme speciale eventualele măsuri de disciplinare a copiilor de către adulți trebuie să excludă orice fapte care ar putea fi interpretate și sancționate de autorități ca fiind violențe verbale, psihologice etc. Într-adevăr legea specială, după cum rezultă chiar din titlul său, privește fapte de violență produse într-un cadru domestic[9], dar asta nu înseamnă că diversele tipuri de violență nu trebuie privite dintr-o perspectivă mai amplă, a înțelegerii efectelor pe termen lung a anumitor măsuri disciplinare. Credem că intenția reală a legiutorului național a fost ca prin diversele opreliști normative ridicate în fața persoanelor adulte a încercat să le determine să-și găsească singure în contextul faptic cu care se confruntă în relația cu minorii un echilibru între actul de disciplinare și actul de violență, de exemplu de a priva copilul de un bun (tabletă, telefon inteligent), dar fără ca prin această confiscare să intre în zona violenței economice sau sociale, ci mai potrivit către o privare temporară, proporțională cu fapta de indisciplină, sau condiționată de anumite efecte pozitive ale procesului de disciplinare (merite școlare, manifestare de respect, prețuire, empatie etc în raporturile familiale sau sociale). Una dintre formele de violență special interzise prin Legea nr.217/2003 este violența economică[10] și socială[11]. Această reglementare strictă reduce în aparență mult din pârghiile pe care adulții din

9 Art. 5 din Legea 217/2003 – **„**În sensul prezentei legi, prin membru de familie se înțelege: a) ascendenții și descendenții, frații și surorile, soții și copiii acestora, precum și persoanele devenite rude prin adopție, potrivit legii; b) soțul/soția și/sau fostul soț/fosta soție; frații, părinții și copiii din alte relații ai soțului/soției sau ai fostului soț/fostei soții; c) persoanele care au stabilit relații asemănătoare acelora dintre soți sau dintre părinți și copii, actuali sau foști parteneri, indiferent dacă acestea au locuit sau nu cu agresorul, ascendenții și descendenții partenerei/partenerului, precum și frații și surorile acestora; 22/06/2017 - litera a fost declarată parțial neconstituțională prin Decizie 264/2017. d) tutorele sau altă persoană care exercită în fapt ori în drept drepturile față de persoana copilului; e) reprezentantul legal sau altă persoană care îngrijește persoana cu boală psihică, dizabilitate intelectuală ori handicap fizic, cu excepția celor care îndeplinesc aceste atribuții în exercitarea sarcinilor profesionale."

10 Art. 4 lit. e din Legea 217/2003 - „interzicerea activității profesionale, privare de mijloace economice, inclusiv lipsire de mijloace de existență primară, cum ar fi hrană, medicamente, obiecte de primă necesitate, acțiunea de sustragere intenționată a bunurilor persoanei, interzicerea dreptului de a poseda, folosi și dispune de bunurile comune, control inechitabil asupra bunurilor și resurselor comune, refuzul de a susține familia, impunerea de munci grele și nocive în detrimentul sănătății, inclusiv unui membru de familie minor, precum și alte acțiuni cu efect similar"

11 Art. 4 lit. f din Legea 217/2003 - „impunerea izolării persoanei de familie, de comunitate și de prieteni, interzicerea frecventării instituției de învățământ sau a locului de muncă, interzicerea/limitarea realizării profesionale, impunerea izolării, inclusiv în locuința comună, privarea de acces în spațiul de locuit, deposedarea de acte de identitate, privare intenționată de acces la informație, precum și alte acțiuni cu efect similar"

cadrul familial le pot exercita contra copiilor, căci reglementarea legii speciale, spre deosebire de aceea a legii generale – Codul civil, este deopotrivă generală și amănunțită[12], formând un cadru juridic insurmontabil pentru subiecții activi – adulții. Atunci când discutăm despre limitele formate de măsurile disciplinare de natură materială pe de o parte și violența economică pe de altă parte este util să ne întoarcem la prevederile de Codului civil de la art. 500[13] și să observăm că și din perspectiva normei generale părintele trebuie să se abțină de la anumite măsuri disciplinare. Mai mult, pe lângă această obligație părintele o are și pe aceea de a administra cu bună-credință bunurile copilului său[14].

Remarcăm în final că, deși disciplinarea minorului de către adult are un scop pozitiv – constrângerea minorului să adopte și să se adapteze la un set de valori și norme sociale, legiuitorul nu pare să acorde importanță intenției reale a subiectului activ, ci pare să fie preocupat de evitarea unor efecte asupra minorului, căci altfel nu se explică de ce nu pune la îndemâna adultului un set de norme permisive sau de recomandare, pur și simplu refuzând adulților o minimă îndrumare juridică către ceea ce este acceptabil în procesul de disciplinare. Considerăm că această omisiune este o gravă eroare din partea legiuitorului, căci, prin normele pe care le adoptă, pe de o parte își arogă rolul educativ (inerent oricărei legii) pentru o largă categorie de indivizi adulți implicați în raporturile cu minorii, iar pe de altă parte refuză să educe „educatorii" prin măsuri pozitive, constructive, prin indicarea în concret a ceea ce trebuie utilizat în cadrul aceleași relații. Această evitare a legiuitorului de a reglementa disciplinarea minorilor altfel decât prin pedepsele aplicate de adulți, adică tocmai ceea ce refuză fiecăruia din acești subiecți activi ai disciplinării, indică faptul că demosul, a cărui elită etico-juridică o reprezintă legiuitorul de natură parlamentară, democratică, nu a reușit să iasă din cleștele „is-ought" al lui Hume nici în cazul acestei probleme.

BIBLIOGRAPHY

1. Codul civil
2. Legea nr. 217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței domestice
3. Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului
4. Convenția cu privire la drepturile copilului din 20.11.1989 a Organizației Națiunilor Unite

12 Art. 3 din Legea 217/2003 – „(…) violența domestică înseamnă orice inacțiune sau acțiune intenționată de violență fizică, sexuală, psihologică, economică, socială, spirituală sau cibernetică, care se produce în mediul familial sau domestic ori între soți sau foști soți, precum și între actuali sau foști parteneri, indiferent dacă agresorul locuiește sau a locuit împreună cu victima."

13 „Părintele nu are niciun drept asupra bunurilor copilului și nici copilul asupra bunurilor părintelui, în afară de dreptul la moștenire și la întreținere."

14 Codul civil, Administrarea bunurilor copilului, Art. 501. – „(1) Părinții au dreptul și îndatorirea de a administra bunurile copilului lor minor, precum și de a-l reprezenta în actele juridice civile ori de a-i încuviința aceste acte, după caz. (2) După împlinirea vârstei de 14 ani minorul își exercită drepturile și își execută obligațiile singur, în condițiile legii, însă numai cu încuviințarea părinților și, după caz, a instanței de tutelă."

THE WORKING WORD: DEATH

Horia Vicenţiu Pătraşcu
Lecturer, PhD, Politehnica University of Bucharest

Abstract: In this paper we try our hand at an analysis of death from the perspective of the functions of language. We consider particularly the praxiological and gnoseological functions of language as well as the analysis of death from the perspective of the absence of any possibility to utter or to convey it. The fundamental anxiety of man in face of death is the dread of the linguistic nothingness implicit in death. The human as a linguistic being "lives" the fundamental anxiety of death as trepidation caused by the absence of language. In practice, this anguish is manifest in two positions: the negation of death (the postulation of the eternal existence of the soul) and the assertion of death as essence of life (thus its devaluation or "mortification"). Both of these possible positions in face of death – optimism and pessimism – are actually reckonings of death from the perspective of the pragmatic function of language (the consideration whether life is or isn't worth living, is "good" or "bad", meaningful or meaningless), and they miss the main point of death – the comprehensive and definitive abolition of language, which is the essence of the human being.

Keywords: language, death, pragmatic function, optimism, pessimism

Moartea în lumea „omului practic".

În lumea întemeiată pe funcţia praxiologică a limbajului, în lumea-practică moartea nu există. Această lume şi acest limbaj se constituie numai cu preţul ignorării morţii. Ignorarea morţii se face prin interpretarea ei în trei sensuri: medical, civil-administrativ şi religios. Toate aceste trei interpretări au în comun faptul că tratează moartea ca pe o continuare a vieţii în ciuda evidenţei fenomenului morţii de ruptură radicală, alteritate absolută a vieţii. O lume constituită pe funcţia praxiologică a limbajului nu poate însă lua act până la capăt de alteritatea introdusă de moarte fără să fie ameninţată cu propria sa desfiinţare sau dizolvare. Negarea evidenţei morţii vine astfel ca un fel de act reflex al participantului la lumea practică, al vorbitorului în limbaj praxiologic. De altfel, cuvântul moarte este de obicei evitat prin tot felul de sinonime mai blânde, prin eufemisme al căror rol este de a-i ascunde brutala survenire şi totala dezminţire a fundamentelor lumii-practice, întemeiate pe funcţia praxiologică a limbajului. Astfel vom întâlni termeni precum „adormire", „răposare", „deces", „exitus", „trecere la cele veşnice", „trecere la Domnul" / „în eternitate", „oprirea funcţiilor vitale" etc. Cuvântul prin care moartea este exprimată direct în limba naturală este de obicei evitat.

Toate cele trei interpretări ale morţii – medicală, civil-administrativă şi religioasă – se subsumează, spuneam, ideii că moartea este o continuare a vieţii. Cea mai mare onoare care i se aduce „răposatului" este aceea de a fi tratat ca o fiinţă vie. I se oferă ofrande, de mâncare, de băut şi chiar bani, ustensile, obiecte de uz casnic, i se asigură o frumoasă însoţire până la locul în care se desparte de ceilalţi ca şi cum ar pleca într-o călătorie sau ca şi cum ar continua să sălăşluiască în preajma locului în care este înhumat. Decedatul continuă să fie viu chiar dacă în modul absenţei şi al dispariţiei. Moartea este concepută ca viaţă – care, spre deosebire de cea de aici, nu are sfârşit, este concepută ca viaţă veşnică. De la animism până la cele mai „evoluate" religii

întâlnim aceeași modalitate de eschivare a conștientizării morții: decedatul este transformat în spirit, în „strămoș", în „duh", în „drept" sau chiar în „zeu", într-o ființă care locuiește – măcar o vreme, până ce „spaima și cutremurul" provocat de moartea lui în rândul apropiaților au diminuat – un tărâm situat fie sub pământ, fie în ceruri, fie într-o zonă intermediară. „Supraviețuirea" decedatului asigură de fapt supraviețuirea conștiinței praxiologice, a lumii practice, a societății pragmatice. Orice analiză a cultelor morților va ajunge la aceeași concluzie: omul pragmatic este incapabil să conceapă moartea ca des-ființare a fundamentelor propriei lumi. Căci moartea prin aceasta cutremură, prin aceasta neliniștește, prin aceasta ne tulbură în mod esențial spiritele – prin faptul că aruncă în aer orice scop și orice sens – pilonii de armătură, stâlpii de rezistență ai lumii praxiologice – transformând-o așadar în praf și în pulbere. Dacă moartea este cu adevărat luată în considerare – valorile și concepte fundamentale ale lumii praxiologice se dezvăluie ca false și iluzorii, ca ireale. Împotriva acestei dezvăluiri la îndemâna tuturor celor care reflectează ne-praxiologic la moarte se îndreaptă, cum spuneam, ca un act reflex, toate instituțiile lumii constituite pe funcția praxiologică: spitalul, starea civilă și biserica. Medicii privesc moartea ca pe un fapt biologic, cadavrul ca pe un posibil depozit de organe de transplantat sau ca pe un obiect de studiu, decesul ca pe o confirmare a unor ipoteze medicale, ca pe termenul final al evoluției unei boli sau al degenerescenței senile, ca pe un eșec al unor tratamente, ca rezultat al unor neglijențe sau al unor accidente, ca efect nedorit al unor complicații. Există și o concepție eutanasistă asupra morții – moartea este sfârșitul firesc (și plăcut) al unei vieți plăcute; finalul unei petreceri; sfârșitul vacanței neființei.

Din perspectivă civil-administrativă – se constată decesul, se eliberează certificatul de deces, se anulează cartea de identitate și certificatul de naștere; certificatul de deces este permisul pentru înhumare, iar locul înhumării este o zonă special amenajată, aflată în subordinea stării civile – cimitirul.

Statul – ca esență a societății praxiologice – a luptat continuu împotriva trezirii oricărei conștiințe autentice a morții. Astăzi ne aflăm la un apogeu al acestei lupte, mai exact al triumfului statului în fața conștiinței morții și – cum vom vedea – legat de aceasta, a conștiinței individuale. Putem observa prezența acestui triumf în analiza schimbărilor vizibile petrecute în privința cultului morților de factură european-creștină. Până în secolul trecut, urmând o tradiție milenară, cimitirele erau singurele locuri în care conștiința morții se exprima în cuvintele simple ale epitafurilor – concentrate ale unei înțelepciuni ultime dobândite în pragul morții, în momentul confruntării cu adevărul morții, în momentul răsucirii limbajului dinspre funcția lui praxiologică înspre funcția lui gnoseologică. Politica pare să-și fi atins cel mai înalt scop, ștergerea urmelor autenticei conștiințe a morții – până și din cimitire. Pare că un politician suprem a uniformizat toate cimitirele, a șters epitafurile de pe morminte – care, oricât de banale ar fi fost, erau strigătele personale ale morților, ultimele lor cuvinte, străfulgerări ale înțelepciunii ultime, a morții. Cimitirele au devenit astăzi simple anexe ale stării civile, conțin doar datele de identificare seci ale defunctului, sunt populate de pietre tombale de tip carte de identitate, compet impersonale și mai ales mute. Politica a stins ultimul glas al înțelepciunii – epitaful. Moartea, conștiința morții, înțelepciunea rezultată din conștientizarea morții – le stăteau în gât politicienilor care simțeau că, asimilând o asemenea cunoaștere, oamenii obișnuiți puteau avea șansa de a se elibera de servituțile cotidiene, de amăgirile, iluziile și pre-judecățile crescute pe terenul ignorării temei, evidenței morții. Acest *memento mori* redactat în vulgata, în limba comună, mijlocea accesul la o înțelegere care stânjenește, jenează și subminează – prin fatalitatea ei naturală, prin transcendența ei imanentă – artificialitatea ordinii socio-politice. Conștiința autentică a morții este incompatibilă cu ordinea socio-politică; nici un om care știe că va muri nu

mai este dispus să-şi trăiască viaţa oricum, într-un mod impersonal, ba chiar el poate fi în stare să depăşească frica faţă de moarte pentru a-şi apăra adevărurile sale intime, poate să moară – în plin paradox – apărându-şi principiile sale „de viaţă". Cimitirele au devenit, din „debuşee" ale conştiinţei morţii – singurele locuri publice unde o asemenea conştiinţă se putea exprima –, locuri „curate", curăţate de orice lest metafizic, prelungiri ale domeniului praxiologic-politic, o foarte aseptică groapă de gunoi a „vieţii" sociale. Nu se utilizează tot mai des, pentru a desemna trupul mort, termenul preluat parcă din vocabularul serviciilor de ecarisaj şi salubrizare: „rămăşiţe pământeşti" ale defunctului…?

Omul politic (şi preotul) nu a putut însă să ignore beneficiul ce i-l poate aduce moartea. Omul politic se raportează la moarte în singurul sens posibil pentru el: într-un sens praxiologic. El extrage din moarte singura substanţă folositoare, utilă pentru atingerea scopurilor sale politice: frica de moarte. El îşi dă seama ce bogate roade politice îi poate aduce cultivarea fricii de moarte în sufletele oamenilor. Dar pentru a cultiva frica de moarte, moartea însăşi trebuie în prealabil tratată, semnificată socio-politic. Or, pentru aceasta – omul politic, disjunge, praxiologic, între o moarte bună, de dorit şi o moarte rea, indezirabilă. Moartea rea, indezirabilă, dezonorantă – este speculată pentru cultivarea fricii supreme – atât de utilă uniformizării şi ustensilizării indivizilor, masificării acestora. Moartea – bună este de asemenea speculată de omul politic (şi de preot) în scopul obţinerii supunerii indivizilor la comandamentele şi imperativele sociale şi militare. „Moartea bună" nu este propriu zis moarte, ci o altă stare de agregare a existentului (poate chiar mai bună decât viaţa însăşi pe care a dus-o înainte de moarte). „Moartea-bună" nu este propriu-zis moarte, ci „sacrificiu", „glorificare", „eroism", „împlinire a vieţii" sau – mai nou – drept de a muri, moarte liber con-simţită, moarte frumoasă sau uşoară (eu-thanasie). Viziunea politică asupra morţii nu poate concepe moartea decât în termeni praxiologici, ca succes, împlinire, respectiv ca insucces, ratare. Dacă o analizăm atent, vom vedea că frica comună de moarte are o puternică dimensiune politică: individul trăieşte moartea ca pe o supremă înfrângere a sa, ca pe un eşec ce stă mereu la pândă (viziune extrem de simetrică cu conceperea vieţii ca „luptă pentru existenţă", pentru „supravieţuire" sau competiţie). Individul se teme mai curând de insuccesul reprezentat – la modul superlativ – de moarte decât de dispariţia sa fizică propriu zisă (această frică, chiar dacă există, în mod natural, este „blocată", flancată, este zidită sub straturile groase ale fricii social-politice, praxiologice de moarte). Frica praxiologică de moarte este identică cu frica de ratare. Moartea-rea este văzută ca o moarte înainte de vreme (înainte de a te fi realizat social – prin familie, copii, profesie etc.), ca o moarte în suferinţă (ca urmare a unei boli dureroase sau a unor chinuri fizice) sau ca moarte dezonorantă (executarea, condamnarea la moarte). În zilele noastre, euthanasiştii definesc moartea-rea ca moarte im-previzibilă, ca o moarte ne-dorită, iar moartea bună ca pe o moarte aleasă, ca pe exercitarea unui drept firesc, a libertăţii de alegere. Invers, moartea-bună vine „la timpul ei", când omul este „sătul de zile", ca împlinire a vieţii şi a realizării tuturor posibilităţilor de a fi (această concepţie socio-politică, praxiologică, s-a strecurat – într-un mod extrem de rafinat şi în concepţia lui Heidegger asupra morţii). Rezultă că, într-o viziune praxiologică (împărtăşită şi de oamenii politici şi de preoţi), moartea se livrează ca: pedeapsă, sancţiune, respectiv ca drept, beneficiu, ca înfrângere, respectiv ca „glorie". Religia – dat fiind că este ea însăşi, în esenţa ei, praxiologică – nu poate gândi moartea decât tot în acelaşi cadru conceptual ca omul politic. Pentru religie, moartea este fie pedeapsă (Dumnezeu pedepseşte greşeala primului om condamnându-l la moarte), fie sub forma morţii glorioase, al cărei suprem simbol este răstignirea lui Iisus, „imitată" prin sacrificiul martirilor. Moartea poate fi „bună" sau „rea": a muri nebotezat este fără îndoială o moarte rea, ca şi a muri neîmpărtăşit şi nespovedit, a muri împăcat, având mai multe fapte „bune" în „cont"

decât fapte rele – este o moarte bună întrucât îți asigură un avans la „dobândirea" (concept praxiologic) vieții veșnice și a unui loc în Paradis. „Binele" și „răul" se dovedesc – încă o dată, și în acest sens – concepte esențiale ale funcției praxiologice a limbajului. Binele și răul – țin de funcțiunea praxiologică a limbajului, în timp ce adevărul și falsul – țin de funcțiunea sa gnoseologică. Că religia ține de paradigma praxiologică și în nici un caz gnoseologică o arată și faptul că termenii ei cheie sunt binele și răul – adică, la limită, utilul și inutilul, folositorul și nefolositorul, plăcutul și neplăcutul. Într-o religie important nu e adevărul, cunoașterea adevărului – ci săvârșirea binelui sau răului. Aici în această accentuare și valorizare diferită, își dovedește religia profunda diferență față de filozofie, despărțirea sa radicală față de funcția gnoseologică a limbajului.

Moduri praxiologice de „rezolvare" a problemei morții: optimismul și pesimismul

Din cele arătate mai sus se vede că omul supus funcției praxiologice a limbajului încearcă pe cât posibil să nu ia act de adevărul morții – incomprehensibil prin mijloacele limbii sale. El încearcă să rezolve tulburătoarea prezență a morții integrând-o în cadrul lumii sale, constituite pe fundamentele funcției praxiologice. El evită să ia act de transcendența morții, de diferența radicală a morții față de lumea astfel constituită, interesul său în această escamotare fiind, cum altfel, de ordin practic: salvarea ordinii praxiologice a existenței, salvarea sensului pragmatic al lumii. Moartea este ceea ce demolează toate fundamentele practice ale lumii și unul dintre cele mai pronunțate sentimente ale omului practic în confruntarea cu problema morții este sentimentul zădărniciei vieții și a lipsei de sens a acesteia. Din perspectiva morții, nimic nu se justifică, căci totul se dizolvă, se aneantizează, este lipsit de permanență. Nu întâmplător unele dintre cele mai reprezentative texte scrise în acest spirit sunt texte religioase (Ecleziastul, Cartea lui Iov) căci cum am văzut religia este una dintre instituțiile fundamentale ale funcției praxiologice a limbajului. Nici un calcul, nicio o socoteală – atât de ordin pratic, cât și de ordin moral – nu justifică, sub nicio formă, efortul de a exista, omul conștient cu adevărat de moarte devine conștient de absoluta zădărnicie, inutilitate, nimicnicie a vieții. Pentru a salva temeiurile praxiologice ale vieții este necesar să excluzi prezența morții, să abolești conștiința morții prin stipularea unei vieți veșnice (înviere, judecată de apoi etc.). Personajele din Ecleziast și din Cartea lui Iov – mult mai apropiați de ideea morții ca sfârșit, ca încetare definitivă a vieții – reușesc să facă o analiză devastatoare a inutilității și absurdității oricărui efort de a trăi, a aberației îndurării suferinței de către om – în condițiile încetării sigure a vieții. Orice auditare a vieții din perspectiva morții – cu criteriile ordinii praxiologice – constată falimentul total al acesteia: „viața este o afacere cu costurile neacoperite." (Schopenhauer) Erasmus din Rotterdam punea pe seama Prostiei – care patronează mințile oamenilor în general, a oamenilor tineri în special, decizia de a procrea (când aceasta este o decizie și nu un simplu accident). Orice făptură care vine pe lume este pradă suferinței, bolii și, în cele din urmă, morții. O ființă cu adevărat conștientă de sine nu ar accepta acest act iresponsabil și este semnificativ că unii dintre cei care au mers până la marginile ultime ale lumii întemeiate pe funcția praxiologică a limbajului (călugări, asceți, filosofi) resping ideea procreării.

A te raporta la existență în termenii judecății moral-praxiologice: bun-rău, util-inutil, folositor-nefolositor, drept-nedrept, rezonabil-absurd – este marea tentație a funcției praxiologice a limbajului, exercițiul-limită al acestei funcții. Nu-ți trebuie o perspicacitate foarte mare pentru a-ți da seama că funcția praxiologică a limbajului nu poate da rezultate decât în interiorul ordinii create de ea, ordine născută cu prețul anihilării conștientizării morții ca transcendență absolută, ca diferență radicală. De aceea pentru a salva întemeierea praxiologică a vieții în condițiile luării

în calcul a morții ești nevoit să integrezi moartea în viață, să o de-mortifici, să vitalizezi însăși moartea (animism, învierea morților, viața veșnică). Acela însă care ia totuși în calcul ideea aneantizării totale a vieții prin moarte și continuă să o judece din punct de vedere moral-praxiologic, nu va avea putea ajunge la alt rezultat decât la afirmarea completei zădărnicii și absurdități a vieții, a oricărui efort de a trăi. Nihilismul și pesimismul sunt deci efectele unei asemenea aplicări a funcției praxiologice la problema morții ca neant. Dacă moartea este nimic, atunci viața însăși este nimic – iată concluzia la care ajunge invariabil orice judecare a vieții după criterii praxiologice. Deși nihilismul și pesimismul pretind că se eliberează de servituțile unui mod de a gândi, acceptând un adevăr incomod pentru majoritatea oamenilor (viața este zădărnicie) – totuși ele sunt pradă aceluiași mod de a gândi pe care pretind că-l contestă – modul praxiologic, pragmatic. Dar a proclama zădărnicia, neantul și absurditatea vieții exprimă – prin chiar termenii folosiți – apartenența acestei judecăți la modul praxiologic de a gândi (ale cărui categorii fundamentale le-am numit: util-inutil, bun-rău, drept-nedrept, frumos-urât). Meritul nihilismului și pesimismului este, într-adevăr, incontestabil: acela de a aduce gândirea praxiologică într-o situație de criză, într-o situație-limită, folosind înseși criteriile ei – praxiologice. Dar nu mai puțin adevărat este că nihilismul și pesimismul aparțin aceluiași mod praxiologic de a gândi. De la Buddha până la Schopenhauer, de la Ecleziast până la Cioran – pesimismul și nihilismul sunt simple aplicări ale funcției praxiologice a limbajului la fundamentele ordinii pe care tocmai acest mod praxiologic o întemeiază în condițiile acceptării morții ca aneantizare.

Optimismul și pesimismul aparțin deci aceluiași mod de a gândi: cel praxiologic. Unul ignoră moartea ca aneantizare, consideră fie că viața este un continuum infinit, fie că moartea este un act al vieții, intrinsec, imanent vieții (împlinire a potențialităților, „moarte bună / ușoară", „somn") – și astfel existența va putea rămâne în continuare un bine fundamental, viciat de anumite accidente, greșeli, păcate; celălalt, ia în calcul moartea ca aneantizare – și astfel viața va putea apărea ca un rău fundamental – de care e bine să te eliberezi, să te salvezi cât mai curând (soteriologia nirvanizării, a aneantizării vieții). E străveziu că atât optimismul, cât și pesimismul aparțin aceleiași funcții praxiologice a limbajului, sunt tributare conceptelor de bine-rău, util-inutil etc.

Ele sunt, în egală măsură, modalitățile conștiinței umane de a răspunde fricii față de moarte. Animalul nu cunoaște o asemenea frică, el are – dacă e să-l antopomorfizăm puțin – senzația naturală a eternității vieții. Omul însă este constrâns să ia act de prezența morții și să răspundă – conștient – groazei stârnite de aceasta. Un mod de a răspunde este negarea morții, optimismul, viziunea teoretică potrivit căreia viața nu are sfârșit. Celălalt mod este de a devaloriza viața, de a spune că viața însăși este un neant, o iluzie, o fantasmă, că adevărata realitate este a nimicului final al morții. *Primul mod amintit vitalizează moartea. Celălalt mortifică viața.* Prin ambele moduri omul încearcă să se elibereze de spaima, de groaza, de teroarea reprezentată de misterul absolut al morții. În primul mod nu trebuie să-mi fie frică de moarte – pentru că de fapt nu voi muri niciodată. În cel de-al doilea nu trebuie să-mi fie frică de moarte – pentru că de fapt deja sunt mort, pentru că viața nu este decât un abur al nimicului, o fantasmă a morții. „Căci vis al morții eterne / e viața lumii-ntregi" va scrie Mihai Eminescu.

Rămâi surprins să constați că ultimului tip de escapism îi plătește tributul și unul dintre cele mai lucide spirite ale umanității, căruia îi place să uimească prin insultarea celor mai comune prejudecăți și atașamente ale omului comun: Sigmund Freud. Prin postularea unui anumit „instinct al morții" – Freud cade pradă acestui mecanism de liniștire a conștiinței în fața acestui *mysterium tremendum*. După Freud, omul nu este niciodată pe deplin străin morții,

neantului ce urmează să-l înghită. Moartea este prezentă în el – printr-un ceţos instinct care nu înseamnă altceva decât dorinţa de reîntoarcere la anorganicul din care provine viaţa însăşi. Altfel spus, printr-un paradox pe care Freud se face că-l ignoră, anorganicul supravieţuieşte în organic printr-o dorinţă, inconştientă, de a reveni la pacea şi împăcarea din care acesta a apărut. Freud este deosebit de neglijent, nu-şi dă seama că – prin cuvintele folosite – se trădează: de fapt toată teoria sa metapsihologică privitoare la moarte – nu este decât dorinţa proprie de a-şi linişti conştiinţa în privinţa morţii. „Liniştea" anorganicului – este o deplasare simbolică a dorinţei, profund umane, de a dobândi liniştea în privinţa groazei pricinuite de ideea morţii – ca neant. Fiind materialist, Freud nu poate recurge la soluţiile „idealiste" care neagă explicit moartea (prin afirmarea veşniciei vieţii); şi totuşi el vitalizează moartea prin afirmarea „instinctului morţii" (o moarte cu instinct nu mai este moarte), ca şi prin antropomorfizarea anorganicului (atribuirea unor calităţi ale trăirilor afective umane – linişte, echilibru, împăcare).

Tăcerea morţii; moartea ca abolire a limbajului. Ce înseamnă de fapt neantul morţii?

Ce se ascunde însă în spatele tuturor acestor forme de dejucare a spaimei provocate de moarte? Ce înseamnă de fapt neantul morţii? De ce ne este cu adevărat frică atunci când ne este frică de moarte?

Am văzut că într-un orizont praxiologic moartea se descrie ca eşec sau împlinire, ca bine sau ca rău al vieţii, ca pe un act vital, chiar dacă într-un sens ultim… În acest orizont, moartea este ceea ce se sustrage complet voinţei noastre, ceea ce ne sfidează voinţa, şi tocmai de aceea reflectăm asupra ei tot în termenii voinţei: o transformăm în obiect al „ultimei voinţe", al „ultimei dorinţe". Prin testament, prin transferarea drepturilor de moştenire, prin ultimele dispoziţii privitoare la propriile funeralii sau prin decizia eutanasierii – noi încercăm să „domesticim" moartea, ne raportăm la ea ca la orice alt obiect al vieţii noastre, încercând să ne ştergem din minte tocmai faptul că ea este ceea ce, în pofida oricărui act de voinţă de-al nostru (chiar şi atunci când pretindem cât se poate de sincer că ne dorim moartea), moartea este ceea ce se sustrage oricărei voinţe, este fatalitatea absolută, estea cea care se va întâmpla, fie că o vrem, fie că nu o vrem. Moartea îşi bate joc atât de aprobarea noastră – de care nu are nevoie, cât şi de reprobarea noastră – care o lasă complet indiferentă. Omul practic încearcă să ignore acest fapt şi să se comporte faţă de moarte ca şi când ar fi obiectul dorinţei / voinţei sale.

Ceea ce subîntinde însă toate aceste forme particulare de trăire şi de înţelegere a morţii este de fapt groaza pe care o inspiră tăcerea absolută, încetarea tuturor funcţiilor limbajului, abolirea limbajului ca atare. Pentru om – fiinţă vorbitoare – moartea este non-limbaj, tăcere absolută. Numai omul moare cu adevărat şi în mod deplin pentru că numai omul posedă cu adevărat şi în mod deplin limbaj. Conştiinţa morţii este prezentă la celelate mamifere în funcţie de gradul de dezvoltare a limbajului lor.

Moartea nu înseamnă nici absenţă a mişcării, nici a funcţiilor vitale, ci – în mod absolut – absenţă a limbajului. Moartea ne înspăimântă prin tăcerea cu care o echivalăm – şi în toate formele de concepere a morţii, legate fiecare de câte o funcţie a limbajului, de-mortificarea morţii sau, altfel spus, vitalizarea ei, poate fi redusă în definitiv, în fiecare caz în parte, la menţinerea capacităţii de a comunica. Un mort care „vorbeşte" nu mai este un mort, este un mort viu, iar că omul este terifiat în mod fundamental de moarte ca absenţă a limbajului o arată faptul că în visele şi coşmarurile în care ne apar persoane decedate – acestea, fără excepţie, (ne) vorbesc.

Toate cultele morţilor se pot reduce la această nevoie a fiinţei umane de a întreţine în continuare comunicarea cu cei „dispăruţi" – în cultul creştin al morţilor apare această sintagmă

cu adevărat relevantă – „veşnica lui pomenire". Păstrarea memoriei celui decedat, consemnarea faptelor sau cuvintelor lui, a biografiei sale – sunt faptele comune, prezente şi în secularism, prin care-l onorăm pe cel dispărut dintre noi. Noi legăm, din cele mai vechi timpuri până astăzi, supraviețuirea de după moarte în mod esențial de logos, de supraviețuirea / perpetuitatea prin limbaj.

Morților ni le adresăm. De la morți așteptăm semne, răspunsuri (rugile adresate în vechime morților considerați zei, spiritism). Moartea în sensul ei terifiant – cel pe care-l negăm prin toate mijloacele – este absența desăvârșită a limbajului, anihilarea tuturor funcțiilor limbajului, tăcerea, uitarea absolută, întunericul verbului, neantul lingvistic.

Neantul a fost sfâșiat prin Cuvânt. Neantul nu înseamnă altceva decât dispariția Cuvântului. Poți considera că un om este mort – dacă și-a pierdut, într-un mod ireversibil, capacitatea de a transmite și de a recepta semne comprehensibile. Aceasta este de fapt, dintotdeauna, definiția morții.

Același motiv pentru care omul se teme de moarte stă și la originea spaimei noastre față de simulacrele morții: singurătatea, izolarea, plictiseala, ratarea. Noi suntem ființe lingvistice și nu putem supraviețui în absența limbajului. Odată cu limbajul, suntem și noi anihilați. Singurătatea înseamnă literalmente „a nu avea cu cine vorbi". Ratarea înseamnă a nu reuși să legi faptele, acțiunile și vorbele vieții tale într-o poveste cu sens. A te rata înseamnă literalmente, în cel mai profund sens, a nu te afirma, a nu fi reușit să te exprimi. Ființa mea este ceea ce trebuie să fie pusă într-o înșiruire de propoziții, de afirmații, a trăi înseamnă a-mi lega pașii, cuvintele și lacrimile într-un text. Plictiseala ne sperie tot la fel ca și moartea („mă plictisesc de moarte") – tocmai pentru că în esență plictiseala înseamnă pierderea funcțiilor limbajului – fie că ceea ce mi se spune nu prezintă interes pentru mine, este o banalitate, nu-mi spune nimic, fie că simt că ceea ce spun eu nu-i spune nimic interlocutorului meu, fie că, în sfârșit, simt că ceea ce trăiesc nu are potențial narativ, nu merită să fie povestit, nu are semnificație. Sintagma din poveștile românești „nu ar fi dacă nu s-ar povesti" este cât se poate de revelatorie: a fi înseamnă a putea fi povestit; deci ceea ce nu poate fi povestit, nu este. (Constantin Noica) Cel care se plictisește cunoaște neantul, moartea non-verbului, a non-limbajului. Dar cel care se plictisește de moarte are sentimentul că știe tot ceea ce se poate ști despre orice se poate constitui ca obiect al cunoașterii; el are pre-viziunea totală a pre-vizibilității, sentimentul că tot ceea ce există se desfășoară în jurul celor câteva scheme posibile de înțelegere a tot ceea ce există sau poate exista. Plictiseala este reacția conștiinței în fața limitelor minții, ale înțelegerii și ale vieții. Într-un cuvânt – ale limbajului ca atare. Cel ce se plictisește de moarte se scufundă în abisul întunecos ce întemeiază limbajul însuși. Nu există nicio altă realitate în afară de aceea ce se poate constitui prin limbaj. Dar limbajul nu are – crede cel atins de plictiseală – decât câteva posibilități, foarte puține, de constituire a realității – iar această realitate este, pe cale de consecință, la fel de săracă pe cât sunt combinațiile posibilităților limbajului însuși. Cel care se plictisește în acest fel – „de moarte" – are sentimentul că totul a fost spus, totul a fost cunoscut sau cel puțin anticipat, într-o formă sau alta. Sau că ceea ce urmează a fi cunoscut nu se va putea elibera de captivitatea structurilor limbajului. Suntem prizonierii propriului limbaj, captivii lui, personaje - puși în funcțiune de lexicul nostru. Dacă ai acces la lexicul și la sintaxa unei persoane – îi poți prevedea întreaga viață cu o marjă de eroare mai mică de 1%. De la naștere până la moarte suntem „programați lingvistic" și dacă toate celelalte mantici au ținut mai degrabă de fantezie, avem șansa să înființăm o mantică cât se poate de științifică bazată pe analiza lingvistică a unui individ. După primele propoziții auzite din gura unui om – știm deja foarte multe despre mediul din care provine, despre ce tip de școală a absolvit, despre lecturile lui și despre caracterul și

temperamentul său. După o discuție de o oră – aproape orice om cu un spirit analitic puțin mai dezvoltat – poate prezice de-a fir a păr viitorul interlocutorului, felul în care va îmbătrâni și în care-și va da obștescul sfârșit….

Moartea este o formă nondiscursivă de a fi. Nu întâmplător oamenii împart regnurile în însuflețit și neînsuflețit după capacitatea respectiv incapacitatea de a comunica, de a avea un limbaj, de a spune o poveste. De asemenea speciile sunt împărțite în superioare și inferioare în funcție de complexitatea limbajului lor, a gradului lor de comunicare. Acesta este adevăratul criteriu în funcție de care se despart și se clasifică regnurile și clasele de ființe vii – fapt lesne de înțeles dacă înțelegem importanța capitală, definitorie a limbajului pentru ființa umană. Ființa umană clasifică totul în funcție de prezența și de gradul de complexitate a limbajului în formele de existență supuse clasificării: astfel el numește anorganic și neînsuflețit ceea ce este complet lipsit de capacitatea de a comunica ceva, de a spune ceva, iar însuflețit este tot ceea ce – într-o măsură mai mare sau mai mică – comunică, posedă limbaj. Dacă universul și regnul mineral sunt văzute ca însuflețite sau neînsuflețite, anorganice sau organice depinde de atribuirea, respectiv neatribuirea unui limbaj acestora. În perioada presocratică a filosofiei grecești – dar și în stoicism și în neoplatonism – universul era capabil să spună o poveste și de aceea era văzut ca stând sub patronajul Logosului, a Sensului. De aici și împărțirea aproape fatală a lumii în formă și materie. Câtă vreme, la nivel macroscopic, „corpurile mari" păreau să se ordoneze într-o poveste cu sens, stelele se mișcau și se legau unele de altele în constelații, iar toate puteau fi con-template adică aduse împreună într-un text semnificativ – ele păreau să stea sub semnul Formei, a Logosului, a Cuvântului, a Limbajului. Pe de altă parte – în absența mijloacelor de investigare a infinitului mic, a corpurilor microscopice – acestea se arătau „vederii" umane ca fiind amorfe, nediferențiate, haotice, lipsite de sens. Ele nu aveau un limbaj al lor, nu comunicau nimic și deci nu puteau fi decât materia primă și moale peste care se imprima ca o pecete Legea, Cosmosul, Ordinea, Forma. Secole de-a rândul știința a moștenit această sciziune și a operat cu perechea formă-materie și chiar și astăzi ne este greu să ne desprindem de felul în care s-a structurat felul nostru de a înțelege universul. La nivel „macro" – lucrurile par să aibă sens, să spună o poveste, să asculte de o lege (deci de Logos), la nivel „micro-" sau, cum ne place să spunem, „sub-atomic" – lucrurile par să scape de sub control, să se comporte haotic, să nu aibă nicio lege intrinsecă, nici un sens și nici un logos. Cu toate acestea, știința a evoluat enorm în sensul explorării „infinitului mic" și a început să descopere și în lumea microscopică, în lumea corpusculelor – ordinea, legea, povestea. Infinitul mic, materia a început să prindă formă, să spună o poveste, să aibă sens… Distincția dintre materie și formă devine astfel tot mai puțin uzitată de către oamenii de știință moderni. Dar acest fapt ne confirmă încă odată ipoteza noastră potrivit căreia oamenii sondează universul și lumea înconjurătoare în funcție de proprietatea lor fundamentală, definitorie – limbajul – și îl judecă și ordonează după prezența, respectiv absența limbajului, al comunicării în acestea, după discursivitatea lor.

Filosofilor existențialiști atei (al căror principal reprezentant este Camus) li se pare că universul este absurd, lipsit de sens și că omul este singura ființă care-și pune problema sensului în această lume „mută". Termenul folosit este cât se poate de semnificativ. Dacă universul ne-ar „vorbi" el nu ar mai fi absurd. Dar aceasta este tocmai cheia de înțelegere a apropierii tot mai mari dintre fizică și spiritualitate. Fizica a reușit să descopere structuri semnificative în interiorul adânc al materiei, ceea ce putem spune că a început să descopere limbaj în lumea anorganică. Granițele dintre organic și anorganic, dintre însuflețit și neînsulfețit, dintre materie și formă, dintre logos și „absurd" încep să dispară, căci totul pare să spună, din nou, ca în vremea presocratică, dar de data asta împreună cu universul mic – o poveste, să comunice ceva

semnificativ, des-cifrabil. Se vorbește tot mai mult despre inteligența materiei (altădată o contradicție în termeni), despre „rațiunea" universului ș.a.m.d. Însuși termenul de lege fizică păstrează în el, neștirbită, presupoziția existenței unui Logos al universului, căci nu putem vorbi despre lege în absența Logosului. Universul – atât la scară mare, cât și la scară microscopică – are o poveste, deci un limbaj, deci un sens.

Revenind la problema morții – moartea în sensul ei tare este intim legată de elementul non-discursivității. Ea ne lovește, ne șochează și ne terifiază tocmai pentru că ne face să asistăm la brutala imersiune a unei ființe prin definiție locutoare în non-discursivitate. Noi asistăm la scufundarea Verbului în noaptea Tăcerii, a non-limbajului. Acesta este marele mister al morții – pentru noi oamenii, ființe cuvântătoare. Moartea este imersiunea ființei locutoare în elementul non-discursivității. Lumea morților este văzută ca „lumea de unde nimeni nu se întoarce *să ne spună* cum e". Iar dacă într-adevăr un mort s-ar întoarce de la groapă nu ne-ar putea spune nimic. Acesta este nimicul morții, nimicul care ne înspăimântă cel mai tare pe noi oamenii, ființe cuvântătoare.

Dumnezeu este cel care deține toate funcțiile limbajului și este, în același timp, chiar prin aceasta, dincolo de limbaj. Moartea este, deopotrivă, dincolo de orice limbaj, dar acest „dincolo" înseamnă absența oricărui limbaj, non-limbajul însuși. În orice caz, prin acest abis al tăcerii – chiar dacă de valori diferite – omul care se întâlnește cu moartea se întâlnește, invariabil, cu Dumnezeu. Tăcerea uneia trimite la supra-tăcerea Celuilalt, genunea infra-rațională a primeia invocă hăul supra-rațional al celui de-al doilea.

Viața unui om este limbaj, este poveste. De aici obsesia oricărui om de a-și scrie „povestea vieții lui". Moartea înseamnă non-limbaj, non-poveste. Moartea este inenarabilă. De aceea pentru om, cum spuneam, este posibilă și foarte reală moartea – fără anihilare fizică. Un om scos în afara poveștii, a cărui existență devine ne-textuală este un om mort. Cele trei stări de moarte „în viață" (într-o existență sau subzistență fizică) sunt, o repetăm, singurătatea / izolarea, plictiseala, ratarea. Spectacolul bătrâneții este atât de dezolant întrucât de obicei cele trei stări se împletesc într-una și aceeași masă amorfă a unei indispoziții generalizate. Neputințele fizice ale senectuții potențează la maxim aceste trei stări – în care omul este de cele mai multe ori doar un mort care respiră. Ca un act reflex al umanității sale – de câte ori are prilejul – bătrânul reia, uneori cu aceeași tonalitate și aceleași inflexiuni, întâmplări din viața lui trecută, întâmplări care alcătuiesc o poveste în care el, bătrânul, este personajul-narator. Are nevoie ca de aer să se povestească, să le arate celorlalți că a fost cineva (eroul unei / unor povești), că este încă cineva grație trecutului său narabil. Dacă are prilejul însă, dacă forțele sale trupești îi dau încă putere, bătrânul o să încerce să continue să-și scrie povestea. Indiferent cărei funcții a limbajului i-a fost mai atașat, bătrânul va încerca să o ducă mai departe. Vedem pe străzi bătrâni aproape scoși din uz de decrepitudinea fizică plimbându-se țanțoș, îmbrăcați în costum și la cravată, purtând o servietă – ca însemne ușor recognoscibile ale statului lor social de funcționari mai mult sau mai puțin mărunți, mai mult sau mai puțin înalți. Vedem bătrâni scriitori încercând să mai stoarcă ultimele picături ale talentului lor literar, să mai publice o carte, încă o „capodoperă", făcându-și planuri de a răsturna lumea cu încă un op la care lucrează. Vedem filosofi – perfecționându-și sistemul filosofic, șlefuindu-și Ideea, rugându-se ca Dumnezeu sau natura să le mai dea atâtea zile cât să-și finalizeze Logica, după ce înainte se rugaseră ca Dumnezeu să le prelungească viața pentru a-și desăvârși tratatul de Ontologie. Singurătatea și neputințele fizice, umilințele trupești, chiar și degenerescența cognitivă – devin suportabile pentru ei atâta vreme cât simt că încă mai au ceva de spus. Nu sunt aceste sintagme – „a mai avea ceva de spus" sau „încă nu am spus totul!" – suficient de transparente pentru a ne arăta că viața umană este în totalitate și în toate

formele ei, de la cele mai primitive până la cele mai evoluate, de la cele mai ordinare până la cele mai rafinate, o chestiune de limbaj?!

BIBLIOGRAPHY

Ștefan Afloroaei, Fabula existențială, Polirom, 2019
Costică Brădățan, *A muri pentru o idee*, Humanitas, 2018
M. Heidegger, *Conceptele fundamentale ale metafizicii*, Humanitas, 2019
V. Jankelevitch, *Tratat despre moarte*, Ed. Amarcord, Timișoara, 1994
I. Kiraly, *Moartea și experiența muririi*, Casa Cărții de Știință, 2002
F. Nietzsche, *Știința voioasă*, Humanitas, 1994
A. Schopenhauer, *Amorul, moartea*, viața, Ed. Științifică, 1976

INFLUENCES OF THE MARKETING ENVIRONMENT ON THE ROMANIAN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS MARKET

Laurenţiu-Florentin Stoenică
Lecturer, PhD, „Artifex" University of Bucharest

Abstract: In the current context, more than anytime, higher education institutions must identify the needs and demands of the consumers of educational products and services, the trends in the consumers' behaviour, the yet unsatisfied needs, for which to offer solutions which generate profitable situations.
This study presents the evolution of the Romanian higher education system as a consequence of the influences of the environment in which these institutions operate. The marketing environment in which the higher education institutions evolve is full of factors which manifest more or less significant influences. The identification of trends on the higher education services market reveals opportunities for the institutions.
The permanent monitorization of the evolutions and influences of demographic, economic, natural, technical, politico-legislative and socio-cultural factors permits the identification of opportunities and, at the same time, of risks.

Keywords: higher education, marketing environment, educational market, Romania

Introduction

Universities have emerged as a result of the need for knowledge manifested by young people in particular, and not only, by all those who strive for a higher level of understanding, behavior, analysis.

Popović et al. (2015) show that contemporary universities act as agents in a highly competitive market, being forced to constantly change their managerial approaches to attract and retain students, to ensure survival and development in such a market.

Founded almost 800 years after the appearance of the first universities in Europe, in Iași in 1860 and in Bucharest in 1864, Romanian universities have made significant contributions to the development of the society, being fundamental tools for the formation, education and progress of the nation. The first statistical data existing in the Statistical Yearbooks of Romania regarding the higher education system provide data starting with the academic year 1899-1900 (Petrescu et al., 2018).

In Romania, higher education has become in recent decades, especially after 1990, very attractive for entrepreneurs, so several universities were established, the offer of educational services being increasingly diversified. Competition has increased in the higher education market, each institution being interested in attracting as many consumers as possible for the educational products and services offered (Constantin, 2013).

Universities have constantly evolved under the influence of various factors. The evolution of the economy as a whole as well as demographic factors significantly influence the field of higher education. Higher education institutions need to monitor trends and identify favorable opportunities in this evolving environment.

The implementation of the requirements of the Bologna Process also imposed transformations in higher education in Romania so as to become comparable and compatible with the education systems of other states.

Education is a challenge for the society of the 21st century, requiring efficient decisions to ensure a higher level of knowledge and at the same time a decent future for those preparing in educational institutions, approaches based on recognized values, thinking and in-depth analysis which encourage the critical and active spirit in the decision-making process, the identification of the pertinent sources of knowledge in the environment in which the activities take place, a viable direction of the analysis being the one from part to the whole (Cibu, 2015).

In today's educational environment, characterized by dynamism and competitiveness, higher education institutions perceive the position of products and services they offer on the market as compared to those of other institutions, so it is necessary to address them so as to meet the needs and requirements of potential consumers, identifying the important aspects for them and giving them what they need and expect.

Domański (2014) considers it necessary to position universities in the context of increasing competition in the market for higher education services, to promote educational offers which include attractive products and services to the consumer public, and to adapt higher education institutions to new market expectations, universities building relationships with the environment to allow the development of new educational services.

The creation and development of an increasingly strong competitive environment and the heterogeneity of the educational market have made possible and, at the same time necessary, the introduction of marketing in education, assimilating the concept of educational product as a theoretical model for analyzing the educational offer on one hand and the processes carried out in educational institutions, on the other hand (Roman, 2009).

Literature review

In Dibb and Simkin's (2013) approach, marketing consists of individual and organizational activities that facilitate and accelerate the exchange relations of the organization, at a satisfactory level, in a dynamic environment, by creating, distributing, promoting and pricing goods and services which are offered. The simple premise of marketing is that, in order to be successful, any organization must understand the requirements of its customers and satisfy them in a way that gives othe organization an advantage over competitors and, while keeping abreast of ever-changing market dynamics, will continue to make convincing proposals to the targeted customer segment.

Referring to the marketing environment, Kotler and Keller (2008) identifies the operating environment that includes the actors directly involved in the production, distribution and promotion of the offer. Approaching the concept in the general context of the economy, the main protagonists in the marketing environment are companies, suppliers, distributors, distributors-representatives (dealers) and targeted customers. Also, the general marketing environment has six components: the demographic environment, the economic environment, the physical environment, the technological environment, the political-legislative environment and the social-cultural environment. In these environments there are forces that can have a significant impact on the protagonists in the operating environment. Market actors need to pay close attention to trends and developments in these environments and promptly adjust their marketing strategies.

Environment changes determine the need for higher education institutions to constantly collect information on the evolution of factors, to monitor customers, consumers, the education market as a whole, competition (Burns et al., 2017).

Marketing in higher education institutions must be seen as an active process, through which these institutions respond to the needs of the environment in which they evolve, to the needs, desires and expectations of the public or, using different channels, draw consumers' attention to educational products and services they offer, distribute them in a certain way, promote them and for which they set a price (Rodić-Lukić and Lukić, 2016).

The environment in which higher education institutions evolve is in a permanent evolution, the adaptation requiring the research of the environment, thus the marketing activities are carried out in this context (Enache et al., 2013).

External forces have an impact on the activities of an organization and its ability to satisfy its customers. Whether it fluctuates quickly or slowly, the forces in the marketing environment are always dynamic, constantly evolving. Changes in the marketing environment can create uncertainties, threats but also opportunities for organizations. The marketing environment consists of forces external to the organization that directly or indirectly influence the activities carried out. Both scanning and analysis of the marketing environment are necessary, the environment scanning being the process of collecting information about the forces in the marketing environment, a process that involves observation, increased attention to all activities, examination of secondary sources, information from the virtual environment, from the business environment, from the activities carried out, from government sources, publications of general interest, as well as from marketing research. Marketing environment analysis is the process of evaluating and interpreting the information collected after scanning the environment (Dibb et al., 2019).

According to Dibb and Simkin (2013) the forces of the marketing environment affect the activities of the organization in four possible ways:

1. Consumers of the products/services offered are influenced by affecting or regulating their lifestyle, living standards, preferences and product needs. As the organization seeks to develop and adjust the marketing mix to satisfy consumers, the effects of environmental forces have an indirect impact on the components of the marketing mix;

2. The forces of the marketing environment help determine if and how the organization can conduct certain marketing activities. They may force the cessation of certain practices or lead to the adoption of new strategies;

3. Environmental forces can affect marketing decisions and actions by influencing consumer reactions to the organization's marketing mix;

4. Environmental marketing forces can give an organization an opportunity over competitors who do not observe market development or who do not take action based on market developments.

Organizations evolve in a marketing environment that they can passively accept, considering it an uncontrollable element to which they must adapt, avoiding threats and taking advantage of opportunities, or, they can adopt a proactive attitude, through actions carried out seeking to change the environment rather than react to its evolutions (Armstrong and Kotler, 2016).

Research methodology

The study aims at an analysis of how the university system is influenced by demographic, economic, technological, cultural, political or natural factors, which act on the educational market in which higher education institutions operate.

The degree of association between the mentioned variables was established with the help of the Pearson correlation coefficient, indicator of the intensity of the links between the

variables. A multiple regression model was used, the analyzed data being entered in the SPSS version 20 program.

The variables considered in this study are the population of Romania, the school-age population enrollment rate in education 19-23 years and over, the employed population, ***natural increase of the population***, the number of students enrolled in high schools in Romania, the number of high school graduates, the number of high school graduates who passed the baccalaureate exam, the number of high school students who passed the baccalaureate exam, the number of universities in Romania, the number of faculties, the number of students enrolled, the average number of employees, the average monthly nominal net earnings, the unemployment rate among the population 20-24 years of age, monthly average inflation rate, Gross Domestic Product, monthly averages of total income per household, share of households with Internet access at home, primary energy resources, number of active readers in libraries.

It was established as a period subjected to analysis the 1999 – 2019 time frame, the data used being collected from the statistical database of the National Institute of Statistics.

Main findings of the research

In the Romanian education system in 2019, according to data provided by the National Institute of Statistics, there were 90 higher education institutions, of which 35 private higher education institutions, with 139 faculties and 55635 students enrolled in undergraduate studies and 55 of public higher education institutions, with 407 faculties and 351738 students enrolled in the bachelor's degree cycle.

The evolution of the number of higher education institutions that evolved on the Romanian education market in the 1999-2019 period is presented in Figure 1.

Figure 1. The evolution of higher education institutions in the 1999-2019 period

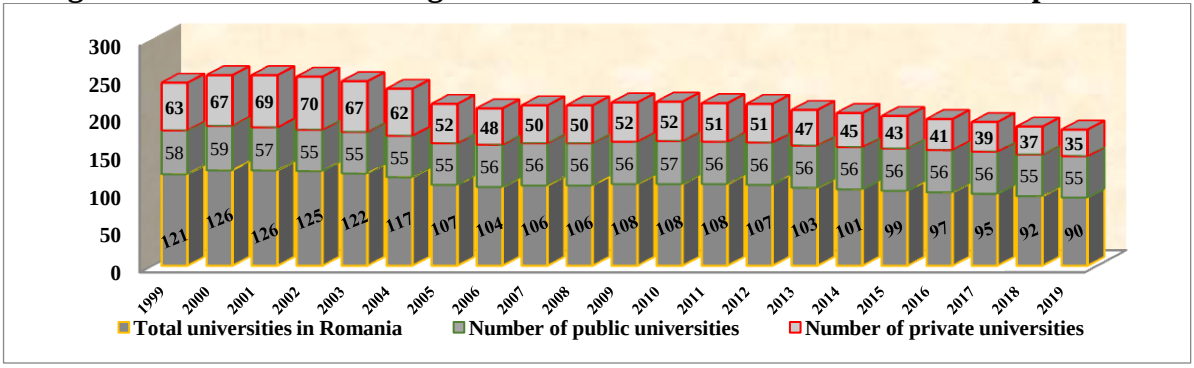

Source: National Institute of Statistics

In the conditions of a relatively constant evolution of public higher education institutions, the dynamics of private higher education institutions in Romania registered maximum values in 2002 so that their number continues to decrease, due to the strict conditions of evaluation, accreditation and authorization.

We further present the evolution of the number of students in the 1999-2019 period (Figure 2).

Figure 2. The evolution of the number of students in bachelor studies in Romania during 1999-2019

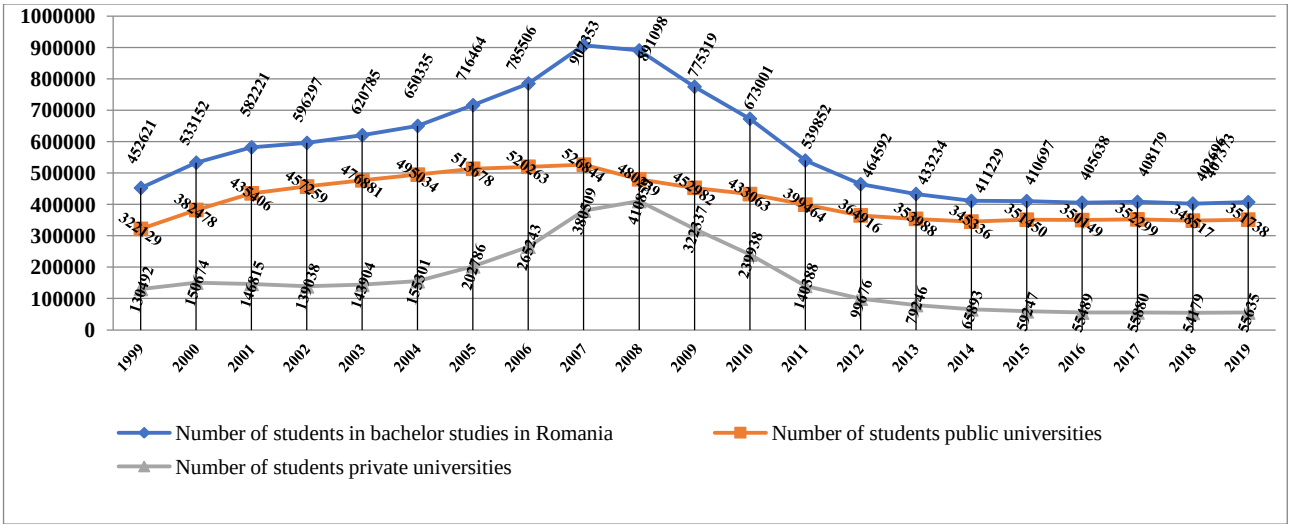

Source: National Institute of Statistics

The evolution of the number of students enrolled in bachelor studies is ascendant in the first part of the analyzed period, in 2007 and 2008 registering maximum values of the indicator in both public and private educational institutions.

The correlation analysis was used to study the intensity of the connection between the variables, the influences of the marketing environment on the higher education institutions.

Considering the dependent variable the total number of higher education institutions in Romania in the period 1999-2019, the values of the calculated Pearson correlation coefficient show the level of links between it and a number of independent variables, significant or less significant influences of the marketing environment on the education market.

Table 1. Correlation coefficients of the variable *Number of higher education institutions* according to influences from the marketing environment

Variable	Correlation coefficient
The population of Romania	**0.917**
The school-age population enrollment rate in education 19-23 years and over	**-0.750**
The employed population	**0.804**
Natural increase of the population	**0.450**
The number of students enrolled in high schools in Romania	**0.280**
The number of high school graduates	**0.112**
Number of high school graduates who passed the baccalaureate exam	**0.477**
The average number of employees	**-0.478**
The average monthly nominal	**-0.935**

net earnings	
The unemployment rate among the population 20-24 years of age	**0.056**
The monthly average inflation rate	**0.764**
Gross domestic product	**-0.940**
Monthly averages of total income per household	**-0.922**
Share of households having Internet access at home	**-0.883**
Primary energy resources	**0.284**
Number of active readers in libraries	**0.960**

For the analysis interval 1999-2019, the correlations between the dependent variable and the independent variables show that the evolution of the cultural environment, in the study represented by the variable *Number of active readers in libraries,* demographic environment - *Romanian population* variable, economic environment - *The monthly average inflation rate* variable significantly influences the evolution of higher education institutions, the links between variables being direct and strong.

Significant influences are also manifested by the variables *Gross Domestic Product, The average monthly nominal net earnings, Share of households having Internet access at home, The school-age population enrollment rate in education 19-23 years and over,* the links with the dependent variable being inverse and strong.

Considering the dependent variable, the total number of students enrolled in undergraduate studies in higher education institutions in Romania during 1999-2019, the values of the calculated Pearson correlation coefficient show the level of links between it and a number of independent variables, significant or less significant influences of the marketing environment.

Table 2. Correlation coefficients of the variable *Number of students enrolled in higher education institutions* according to variables in the marketing environment

Variable	Correlation coefficient
The population of Romania	**0.353**
The school-age population enrollment rate in education 19-23 years and over	**0.143**
The employed population	**0.257**
Natural increase of the population	**0.465**
The number of students enrolled in high schools in Romania	**0.583**
The number of high school graduates	**0.714**
Number of high school graduates who passed the	**0.888**

baccalaureate exam	
The average number of employees	**-0.028**
The average monthly nominal net earnings	**-.0.449**
The unemployment rate among the population 20-24 years of age	**-0.144**
The monthly average inflation rate	**-0.003**
Gross domestic product	**-0.439**
Monthly averages of total income per household	**-0.413**
Share of households having Internet access at home	**-0.914**
Primary energy resources	**0.823**
Number of active readers in libraries	**0.419**

For the analysis interval 1999-2019, the correlations between the dependent variable and the independent variables show that the evolution of the social environment, in the study represented by the variables *Number of high school graduates who passed the baccalaureate exam, Number of high school graduates,* natural environment - *Primary energy resources* variable, significantly influences the evolution of the number of students, the links between variables being direct and strong.

Significant influences are also manifested by the variable representing the technological environment – The s*hare of households having Internet access at home*, the connection with the dependent variable being inverse and strong.

Considering as dependent variables *The number of public higher education institutions* and *The number of private higher education institutions* in Romania, in the 1999-2019 period, the values of the Pearson correlation coefficients calculated for each of the variables show the level of links between them and a number of factors, significant or less significant influences of the marketing environment.

Table 3. Correlation coefficients of the variables *Number of public and private higher education institutions* according to variables in the marketing environment

Variable	**Correlation coefficient -dependent variable** *The number of public higher education institutions*	**Correlation coefficient – dependent variable** *The number of private higher education institutions*
The population of Romania	**0.446**	**0.907**
The school-age population enrollment rate in education 19-23 years and over	**-0.349**	**-0.744**
The employed population	**0.596**	**0.776**

Natural increase of the population	**0.621**	**0.406**
The number of students enrolled in high schools in Romania	**0.012**	**0.289**
The number of high school graduates	**-0.041**	**0.120**
Number of high school graduates who passed the baccalaureate exam	**0.062**	**0.475**
The average number of employees	**-0.191**	**-0.477**
The average monthly nominal net earnings	**-0.390**	**-0.931**
The unemployment rate among the population 20-24 years of age	**0.089**	**0.049**
The monthly average inflation rate	**0.662**	**0.727**
Gross domestic product	**-0.382**	**-0.937**
Monthly averages of total income per household	**-0.404**	**-0.916**
Share of households having Internet access at home	**-0.520**	**-0.886**
Primary energy resources	**-0.259**	**0.319**
Number of active readers in libraries	**0.310**	**0.965**

It is observed that the marketing environment manifests influences of different intensity in relation to the form of ownership of higher education institutions in Romania.

Conclusions

The obtained results allow the conclusion that it is necessary for higher education institutions in Romania to implement and operationalize marketing principles, to use marketing research for a detailed knowledge of the environment in which they evolve, to adapt marketing policies and strategies by taking into account the influences of the marketing environment, offering consumers educational products and services that meet their needs and requirements.

Decision makers in higher education institutions anticipate the dynamics of changes in the marketing environment with significant impact and develop strategies that take into account these developments.

The analysis of the associations between the factors from the marketing environment that influence the Romanian higher education market shows that the evolution of the school population in Romanian high school, the evolution of the Romanian population, the living standard of the population, the economic, technological and cultural environment manifest significant influences.

The limit of the research is represented by the lack of data on the evolution of environmental factors that may influence the market of higher education institutions in Romania, which affected, to some extent, the inclusion of several independent variables or better approximation of the influences of each independent variable to higher education institutions.

The study allows the identification of new research directions, through extensive analyzes of the influences of the marketing environment and the evaluation of the impact on higher education institutions.

BIBLIOGRAPHY

1. Armstrong, G., Kotler, Ph., 2016, *Introducere în marketing*, Educational Centre

2. Burns, A.C., Veeck, A., Bush, R.F., 2017, *Marketing Research*, Eight Edition, Pearson Education Limited

3. Cibu, M., 2015. *Educaţia pentru dezvoltarea durabilă - baza unei societăţi sănătoase în educaţie pentru dezvoltarea durabilă a României*, p.18-19, Editura Universul Şcolii a Casei Corpului Didactic Alba, http://www.ccdab.ro/Editura/Dezv_durabila_2015.pdf, accesed on 17.09.2020;

4. Constantin, C., 2013, *The necessity to improve quality in higher education services. Case of Romania*, *Polish Journal of Management Studies*, vol.8, issue 1, pp.57-65, http://yadda.icm.edu.pl/baztech/element/bwmeta1.element.baztech-5e01169f-55d3-4ba8-a84b-3bc5584de9f1, accesed on 27.09.2020;

5. Dibb, S., Simkin, L., 2013, *Marketing essentials*, Second Edition, Cengage Learning EMEA

6. Dibb, S., Simkin, L., Pride, W.M., Ferrell, O.C., 2019, *Marketing: concepts and strategies*, 8th edition, Cengage Learning EMEA

7. Domański, T., 2014, *Marketing of higher education: future challenges*, Management and Business Administration. Central Europe vol. 22, no. 4(127): p. 118–132, https://www.ceeol.com/search/journal-detail?id=58, accesed on 01.10.2020;

8. Enache, R., Brezoi, A., Crişan, A., 2013. *Marketing educaţional*. Iaşi: Institutul European

9. Kotler, Ph., Keller, K.L., 2008, *Managementul marketingului*, Editura Teora, Editia a V-a

10. Petrescu, I., Anghelache, C., Gogu, E., Anghel, M.G., 2018, *Geneza și evoluția învățământului superior din România – în date statistice*, Editura Economică, București

11. Popović, A., Stanković, L., Đukić, S., 2015, *Positioning strategies of higher education institutions in the Republic of Serbia*, TEME, XXXIX, бр. 3, 2015, pp. 643–659, *https://www.academia.edu/30387461/POSITIONING_STRATEGIES_OF_HIGHER_EDUCATION_INSTITUTIONS_IN_THE_REPUBLIC_OF_SERBIA*, accesed on 30.09.2020;

12. Rodić Lukić, V., Lukić, N., 2016. *Application of marketing mix concept in student recruitment strategies: evidence from University of Novi Sad, Serbia*. Megatrend Review vol.13, no.3, pp.183-202, http://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/1820-3159/2016/1820-31591603183R.pdf, accesed on 05.10.2020;

13. Roman, R., 2009, Produsul educaţional actual, Competencies and capabilities in education, Conference Universitatea din Oradea, http://www.educatie-oradea.ro/Article/Roman589.pdf, accesed on 23.09.2020;

14. https://insse.ro/cms/ Institutul Național de Statistică, accesed on 17.09.2020 – 09.10.2020;

THE TOURIST POTENTIAL IN THE NEAMŢ REGION AND THE DEVELOPMENT STRATEGIES

Doina Guriță
Lecturer, PhD, „Petre Andrei" University of Iaşi

Abstract: The present paper is intended to be a current understanding of the relationship between religion and religious travel, between pilgrimage and religious tourism and about the strategies useful in capitalizing on the religious tourism potential of Neamț County.Neamţ County, located in northeastern Romania, is a county that has enjoyed over time a growing and constant tourist demand due to the variety of natural conditions, cultural monuments of historical importance, but especially the chain of monasteries concentrated in the area of Vânători National Park. The aim of the paper is to substantiate the strategies for the development of religious tourism in the Neamț area and to draw up a marketing plan for religious tourism activity that harmonizes the interests of religious cultural institutions with the interests of consumers of religious tourism.

Keywords: tourism, tourism potential, strategies, promotion, efficiency

Introducere

Turismul religios are o importantă componentă socio-culturală, fiind o practică care poziţionează omul în cadrul unui spaţiu sacru şi spiritual. Astfel, turismul religios deţine capacitatea de a influenţa starea motivaţională a unui persoane care caută obiecte şi locuri culturale şi religioase care să-i întreţină existenţa spirituală. Este de interes să se menţină relaţii apropiate între religiozitate, cultură și turism, componente care vizează dezvoltarea spiritualității și a umanității.

Iniţial, se discuta despre asocierea greşită dintre religie şi turism şi considerarea pelerinilor drept turişti într-o perspectivă economică. Şi asta pentru că turismul era considerat o activitate superficială, frivolă, o modalitate de promovare a idolatriei, lenei, imoralităţii şi viciilor.

Dar pentru că locurile sfinte nu sunt destinaţii exclusive pentru pelerinii autentici, ci sunt accesibile şi persoanelor care dispun de resurse materiale, iar pelerinii pentru a ajunge la locul sfânt au nevoie de mijloace de transport, spaţii de cazare şi alimentaţie publică şi apelează astfel la elemente de bază ale infrastructurii turistice, fiind necesară stabilirea unor măsuri eficiente pentru o interacţiune benefică dintre organizatorilor turismului religios și reprezentanții diferitelor credințe.

Pelerinajul și turismul religios se diferenţiază între ele prin motivația, intensitatea credinței și trăirile interioare ale credinciosului sau ale turistului implicat în cele două activităţi. Pelerinul găseşte în obiectivul religios dialogul şi apropierea de Dumnezeu, forţa rugăciunii şi liniștea interioară, pe când turistul religios își propune o vizită spirituală, de regăsire, dar mai ales culturală, de documentare, de ghidaj al arhitecturii şi unicităţii fiecărui edificiu religios.

Turiștii ajunși la o destinația religioasă descoperă un suflu de credință, o nouă viziune asupra vieţii, se încarcă de energie pozitivă și rezonează cu o atmosferă spirituală.

Turismul religios acționează ca un tip unic de turism cognitiv, deoarece satisface interesul gnoseologic al călătorilor, oferindu-ne posibilitatea de a observa, a trăi printr-un proces de cult religios ceremonii şi ritualuri pentru a achiziționa atribute și sentimente religioase.

Particularități ale turismului religios

În opinia Mariei Da Graca Mouga Pocas Santos (2003, Religious Tourism Pilgrimage and Cultural Tourism) turismul religios prezintă următoarele trăsături:

1. deplasarea este ieftină, voluntară şi de scurtă durată;
2. motivaţie religioasă a deplasării este secundară;
3. sejur este completat cu alte motivaţii, de relaxare sau culturale;
4. ţinta călătoriei este, în principal, obiectivul religios;
5. călătoria spre destinaţie nu coincide cu o practică religioasă.

Afirmare turismului religios îşi poate face apariţia, ghidat de diferitele aspecte ale turismului în general – distanţa, durata, originea turiştilor, forma de organizare, clientela, sezonalitatea.

• turism de distanţă mică - deplasări scurte, în zona periurbană (vizita la Mănăstirea Agapia a unui nemţean);

• turism de distanţă mare - desfăşurarea unor activităţi în afara zonei periurbane, prin deplasarea cu mijloace de transport (vizita la Mănăstirea Voroneţ a unui constănţean);

• turism de scurtă durată (1-3 zile) ce comportă și valențe de turism de weekend sau de tranzit;

• turism de durată medie - circuitul unor biserici şi mănăstiri dintr-o oarecare zonă;

• turism intern sau internaţional – definit de locul de proveniență a turiştilor;

• turism independent – vizita proprie întreprinsă de turist;

• turism organizat – de către agenţiile de turism sau centrele de pelerinaj;

• clientela – de la tineri la persoane mature sau vârstnice;

• sezonalitatea – cu precădere, popular vara când se petrec şi majoritatea hramurilor bisericești; iarna, activitatea turistică este mai redusă din pricina condiţiilor climatice mai anevoioase.

ANALIZA PIEȚEI TURISTICE DIN ȚINUTUL NEAMȚULUI

Fluxurile turistice din județul Neamț

Gradul de dezvoltare atins de turismul religios din Ţinutul Neamţului este dat de intensitatea circulaţiei turistice având ca ţintă obiective ale potențialului bisericesc.

În evaluarea fluxurilor turistice aferente apar câteva obstacole. Primul este dat de lipsa unei matrici riguroase care să cuantifice fluxul eminamente religios. În baza statistică a turismului din România, datele turistice generate de vizitele motivate de componenta turistică religioasă sunt încadrate deopotrivă cu călătoriile din motive medicale şi altele. Apoi, fluxurile de vizitatori generate de turismul religios sunt dificil de evaluat din cauza interferenţei cu turismul cultural, în care vizitarea obiectivelor religioase este o componentă a ofertei turistice culturale. De asemenea, vizitele la obiective turistice religioase pot fi de scurtă durată, de doar cateva ore, iar acest turism de tranzit nu prezintă date de sejur care pot fi cuantificate.

În cazul turismului monahal, informaţiile fluxului turistic provin de la mănăstiri, unde consemnările turistice se bazează pe numărul biletelor de la intrare şi a celor de la muzeu. În Ţinutul Neamţului, complexele mănăstireşti Neamţ, Văratec, Agapia, Secu, Sihăstria, Sihla, Horaiţa, Petru-Vodă sunt considerate şi centre cu orientare artistică şi culturală, fapt ce determină includerea lor în fluxul turistic generat de turismul cultural.

O altă problemă majoră a turismului religios din judeţul Neamţ o reprezintă sezonalitatea. Deşi afluenţa de practicanţi este în strânsă legătură cu hramurile edificiilor de cult, hramuri repartizate pe durata întregului an, şi cu sărbătorile religioase de peste an constatăm ca frecvența turistică are un vârf de creștere la începutul primăverii, în contextul sărbătorilor pascale și în perioada caldă a anului.

Mănăstirile Văratec, Agapia, Neamţ, Secu, Sihăstria, Petru Voda atrag, la sfârşit de săptămână şi în sezonul cald, un număr mare de turişti, cazaţi în localităţile rurale învecinate. În schimb, concurența turistică din regiunile învecinate (Suceava, Iași) înfluențează circulaţia turistică, ce are de suferit în perioada sărbătorilor pascale sau de iarnă, când bazinul receptor al turismul religios devine cu precădere Bucovina.

Graficele de mai jos prezintă numărul călătoriilor cu motivaţie religioasă după luna calendaristică de plecare, durata călătoriei şi principala modalitate de cazare în anul 2019, conform datelor statistice

Localizarea şi caracterizarea arealului turistic Ținutul Neamțului

Judeţul Neamţ, situat în nord-estul României, este un judeţ care s-a bucurat în decursul timpului de o cerere turistică crescândă şi constantă datorită varietăţii condiţiilor naturale, monumentelor culturale de importanță istorică, dar mai ales lanţului de mănăstiri concentrate în arealul Parcului Naţional Vânători.

Județul înglobează un spectacol al naturii – Muntele Ceahlău, Lacul Izvorul Muntelui, Cheile Bicazului, Parcul Naţional Vânători-Neamț - cu o paletă variată de atracții culturale și naturale într-un ţinut de legendă, pitoresc, cu peisaje sacre, codri de poveste, cu casele memoriale şi monumentele istorice demne de admirat, cu vechile aşezăminte monahale ce evocă spiritualitatea neamului, cu oraşe cu obiceiuri și tradiții expresive.

OMT consideră turismul religios ca vizita unor locuri sacre ale unei anumite religii, asociate cu practicarea anumitor ritualuri religioase (închinare, întâlniri religioase și celebrarea anumitor evenimente).

Turismul religios constă în deplasarea călătorilor către obiectivele turistice religioase în principal cu alte scopuri decât rugăciunea şi penitenţa, spre deosebire de pelerinaj care reprezintă deplasarea persoanelor către obiective turistice religioase sau locuri sfinte cu motivaţia principală de a se ruga şi a-şi asuma de bună voie penitenţa, serviciile de cazare şi masa în unităţile administrate de mănăstiri.

Turismul religios reprezintă un subtip al turismului cultural practicat de turişti pentru a acumula cunoştinţe noi, atât sub aspect religios cât şi istoric ,dar şi pentru a împlini o necesitate spirituală.

Turiştii sau pelerinii se deplasează spre obiectivele cultural-religioase - locuri sfinte reprezentate de moaşte, morminte, biserici şi catedrale, mănăstiri şi schituri, în căutarea liniştii sufleteşti şi a regăsirii de sine. Acestea definesc la rândul lor potențialul antropic al turismului religios. Bremer (2006, Sacred spaces and tourist places) recurge la o clasificare a locurilor de destinaţie pentru cele două categorii de vizitatori: pelerini au spaţii lor sacre, iar călătorii obişnuiţi, locuri turistice. Vizita la obiectivele religioase comportă o ţinută decentă, o respectare a regulilor bisericeşti, o atitudine evlavioasă, momente de rugăciune, meditaţie şi contemplaţie divină. Turistul ortodox poate face vizite și la obiective religioase diferite de religia sa, întrucât manifestarea turistică a deplasării izvorâște din nevoia culturală de cunoaștere și îmbogățire spirituală.

Potrivit siteului Geoturisme, turismul religios îmbracă trei forme de manifestare:

1. Spiritual – conexiunea persoanei cu Divinitatea;

2. Sociologică – contactul cu valorile artei sacre;
3. Mixtă – cele două manifestări converg înspre un aspect cultural.

POLITICI DE MARKETING PENTRU DEZVOLTAREA ŞI PROMOVAREA TURISMULUI RELIGIOS ÎN ȚINUTUL NEAMȚULUI

Perspective și direcții de dezvoltare ale turismului religios din Ținutul Neamțului

Câteva direcţii pot fi trasate pentru valorificarea potențialului religios al zonei studiate, şi anume: lărgirea și diversificarea ofertei atractive, elaborarea unor trasee turistice, îmbunătățirea infrastructurii de acces, repartiția eficientă a structurilor de cazare și restaurație în preajma obiectivelor turistice religioase.

Gradul de unicitate al unui obiectiv turistic contribuie în mod semnificativ la decizia unui turist de a-l vizita. Atributele atractive ale unui lăcaş de cult îl impun în atenţiei turistului: elementele de arhitectură, patrimoniul mobil şi imobil, unicitatea peisajului în care este amplasat, faima ctitorului şi a personalităţilor cu o anvergură recunoscută care şi-au legat numele de acest loc, evenimente de natură istorico-culturală şi religioasă care sunt găzduite de acesta sau atracţiile religioase/culturale complementare. Accesibilitatea devine un criteriu atractiv în contextul în care ea relevă calitatea şi diversitatea infrastructurii de acces şi de cazare și restaurație - proprii şi învecinate.

Lărgirea și diversificarea ofertei atractive

Potențialul atractiv al obiectivelor religioase analizate anterior poate fi valorificat prin înființarea unor muzee sau expoziții în incinta edificiilor religioase care nu dispun acum de astfel de facilităţi. Este o modalitate utilă prin care se pot oferi informații atractive și suplimentare potențialilor vizitatori despre particularitățile edificiului, despre figurile istorice care i-au marcat existența. O experienţă turistică eficientă şi profesionistă îşi va propune dotarea acestor muzee cu ghiduri audio în limbi de circulație internațională, dar și asigurarea de ghizi specializați, cu competențe și cunoștințe în domeniu, care să vină în întâmpinarea dorinței de informare a vizitatorilor.

Icoanele făcătoare de minuni aşa cum se regăsesc la o serie de mănăstiri din zonă sunt de mare interes pentru turişti şi pelerini. Pentru acele lăcaşurile care nu beneficiază de asemenea valori, se pot stabili anumite colaborări între parohii pentru a fi aduse din alte părți icoane făcătoare de minuni care să atragă un număr crescut de credincioși.

Participarea la evenimentele cultural creştine dintre care amintim expoziţii de artă bisericească, evocări ale diferitelor personalităţi ce au marcat locurile, concerte de muzică religioasă, simpozioane religioase, expediţii şi tabere de studii sunt exemple relevante de diversificare a ofertei atractive şi de completare a turismul religios cu turismul cultural.

Aşa cum este cazul în cadrul mănăstirii Agapia, activităţile întreprinse în cadul atelierelor de lucru pot fi ocazii cu care turiştii pot lua contact cu modalitatea de realizare a diverselor țesături, podoabe bisericești. Organizarea şi pe lângă alte lăcaşuri de cult de sesiune de lucru cu diferite tematici - olărit, marochinărie, suveniruri, produse alimentare şi participarea cu astfel de produse la diferite târguri de turism sau comercializarea lor în cadrul micilor tarabe cu vânzare din preajma lăcaşurilor de cult.

Hramurile şi pelerinajele religioase pot diversifica oferta de ansamblu a unui teritoriu religios, concentrând pe o anumită perioadă, turişti de tranzit, turişti străini aflaţi în sejur sau pelerini. O largă audienţă o au hramurile mănăstirilor Văratec, Agapia, Sihăstria, Secu.

Deşi se poate considera o abordare caracteristică promovării altor tipuri de obiective turistice, în secolul tehnologiei, în care toate informaţiile se obţin din internet, se recomandă dezvoltarea marketingului on-line prin crearea unor pagini de Internet ale lăcașurilor de cult, cu informații complete, relevante, actualizate despre programul activităților obiectivelor respective.

Trasarea unor itinerarii turistice

Vizita turistică individualizată pe fiecare obiectiv religios în parte este, din punct de vedere al economiei regiunii, puţin eficientă, deoarece actul turistic se realizează într-un timp scurt (1-2 ore), fiind astfel mai mult vorba despre turism de transit.

Pentru un consum turistic susţinut, propunerea ar fi de a reţine turistul pe parcursul mai multe zile în regiune prin integrarea potențialului cultural şi natural în produse turistice care îmbină turismul religios cu turismul cultural sau de agrement, turismul religios cu turismul montan sau balnear, pe parcursul unor trasee turistice. De asemenea, se impune şi realizarea de circuite așezate ale mănăstirilor pe parcursul a trei zile, cu asigurarea transportului prin colaborarea cu firmele locale și cazare în cadrul ansamblurilor monastice și implicarea în rutina călugărilor sau a măicuțelor pentru trăirea unei experienţe autentic spirituale.

Itinerariile de turism religios sunt potrivite pentru pelerini, turiști credincioși, consumatori de turism care își organizează vacanța după motivul religios sau care doresc să își satisfacă nevoi culturale.

Astfel de trasee spirituale ar putea fi:

Un traseu pitoresc prin parcul natural Vânători Neamţ – adăpost al unor păduri seculare cu Rezervaţia Branişte, Rezervaţia de Zimbri şi Faună Carpatină "Dragoş-Vodă" şi regăsire

Abordări strategice în turismul religios din Ținutul Neamțului

Dezvoltarea strategică a turismului religios trebuie să se realizeze pe două direcţii generale care comportă anumite obiective specifice:

Direcția de acțiune pentru strategiile de dezvoltare turistică a zonei;

2. Direcția de acțiune pentru strategiile de dezvoltare a bazei tehnico-materiale generale și specifice turismului.

Direcții de acțiune pentru strategiile de dezvoltare turistică a zonei

➢ Crearea unei mărcii turistice nemţene;

➢ Conservarea și protejarea obiectivelor religioase şi exploatarea lor rațională prin turism;

➢ Realizarea unor proiecte care să pună în valoare turistică elemente de patrimoniu unicat al obiectivelor religioase;

➢ Crearea unei oferte de programe turistice religioase complete pentru o cerere diversificată de la vizitarea obiectivelor religioase la participarea la programe religioase, hramuri, slujbe de sfinţire;

➢ Crearea unei reţele a mănăstirilor nemţene care să îmbine componenta spirituală cu relaxarea şi să implice activ turiştii (drumeţii pe domeniile mănăstireşti, participarea la viaţa de zi cu zi din cadrul mănăstirilor sau la ateliere de lucru);

➢ Organizarea unor expoziţii cu obiecte de cult bisericesc, în preajma marilor sărbători religioase, în diferite locuri publice în localitățile din preajma obiectivelor;

➢ Constituirea unor centre de asistenţă socială în preajma mănăstirilor;

➢ Organizarea de tabere religioase cu activităţi gospodăreşti, cultural -recreative, de creaţie artizanală dar şi religioase pentru educaţia moral creştină a tinerilor;

➢ Demonstraţii ale lucrului în atelierele de la Mănăstirea Agapia;

➢ Elaborarea calendarului anual al evenimentelor: hramuri, pelerinaje;

➢ Posibilitatea de a alege structura de cazare pentru programele care se întind pe mai multe zile – în pensiuni sau în spaţiile mănăstirilor;

➢ Posibilitatea de a alege desfăşurarea programului turistic prin participarea la slujbe, vizite culturale, drumeţii;

➢ Ghidajul în călătorie să fie realizat atât de un specialist în turism, dar şi de o fată bisericească pentru a combina informațiile turistice cu sfaturile duhovniceşti;

➢ Dezvoltarea unui portal web al întregului turism religios judeţean ➢ Elaborarea unor pliante, materiale audio-video, alte tipuri de materiale promoţionale ale turismului religiosdin Ținutul Neamţului;

➢ Întocmirea unor hărţi a tuturor traseelor existente în Ținutul Neamţului;

➢ Promovarea circuitelor turistice religioase în plan intern şi internaţional;

➢ Elaborarea unor norme şi a unei metodologii pentru cuantificarea circulaţiei turistice religioase

➢ Respectarea cerinţelor de calitate la nivelul prestaţiilor turistice.

Direcții de acțiune pentru strategiile de dezvoltare a bazei tehnico-materiale generale și specifice turismului:

➢ Dezvoltarea tuturor ramurilor economice care contribuie la dezvoltarea turismului religios;

➢ Dezvoltarea infrastructurii rutiere şi feroviare - în speţă coridorul cu vestul ţării;

➢ Modernizarea căilor de acces spre obiectivele religioase;

➢ Modernizarea parcărilor cu grupuri sanitare, locuri de popas;

➢ Modernizarea și extinderea cazărilor în spaţiile mănăstirilor, altor lăcaşe de cult (tip arhondaric);

➢ Amplasarea unor spații cu posibilităţi de servire a mesei în preajma mănăstirilor;

➢ Amenajarea unor puncte de vânzare pentru băuturi şi gustări (în special cu produse ale lăcaşului de cult);

➢ Constituirea spaţiilor comerciale şi artizanale din apropierea obiectivelor turistice religioase;

➢ Încheierea de contracte și parteneriate cu prestatorii de transport turistic local.

➢ Amenajarea unor puncte de belvedere, recreere în preajma mănăstirilor;

➢ Asigurarea semnalizării turistice;

➢ Atragerea comunităţii locale în activităţile de ospitalitate.

Concluzii

Turismul religios va fi în continuă creştere, ascensiune şi diversificare dacă se urmăreşte: venirea în întâmpinarea motivaţiilor turistice ale diverselor segmente de turişti; valorificarea dorinţei de cunoaştere, a componentei culturale, a dorinţei de interacţiune socială sau spirituală;; manifestarea unui turism durabil care să protejeze integritatea spațiilor religioase şi care să aducă beneficii comunităţii locale şi bisericeşti.

BIBLIOGRAPHY

Andreescu, F., Pascaru, M., (2008), Ţinutul Neamtului: ghid turistic, Editura Ad Libri, Bucureşti;

2. Andriotis, K., (2009), Sacred site experience- a phenomenological study, Annals of Tourism Research, 36, 1, 64-84;

3. Bauer, M., (1993), Tourisme religieux ou touristes en milieu religieux?, Les Cahiers Espaces, 30;

4. Bădulescu, A., Ban, O., (2005), Turismul religios, Revista Amfiteatru Economic nr.18/2005;

5. Bodosca, S., Diaconescu, D.M., (2015), Tourism development after the implementation of sustainable strategies in Neamt County, Procedia - Social and Behavioral Sciences 188 (2015) 230 – 236;

6. Boniface, G.B., Cooper, C., (1994), The geography of Travel and Tourism, Butterworth-Heinemann Ltd, U.K.;

7. Bremer, T.,S., (2006), Sacred spaces and tourist places, Tourism, Religion and Spiritual Journeys, London:Routlege.;

8. Ciangă, N., (2007), România. Geografia turismului, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca;

9. Ciocioi, Ghe., Dragne, A., Vlad, D-C., Voicu, M., (2016), Ghidul mănăstirilor din România, Editura Sophia, București;

10. Cocean, P., (2006), Turismul cultural, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca;

11. Cocean, P., (2010), Patrimoniul Turistic al României, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca;

12. Cocean, P., Vlăceanu, Ghe., Negoescu, B., (2003-2005), Geografia generală a turismului, Editura Meteor Press, București;

13. Coleman, S., Eade, J., (2004), Reframing pilgrimage: Cultures in motion, London Routledge;

14. Crang, P., (1997), Performing the tourist product, In Touring cultures: Transformations of travel and theory, (pp. 137–154), London:Routledge; 30. Osiceanu, N.O., (2020), Tendințe în evoluția ofertei către destinațiile religioase. Studiu de caz – Județul Neamț;

31. Poria, Y., Butler, R., & Airey, D., (2003). Tourism, religion and religiosity: a holy mess, Current Issues in Tourism, 6, 4, 340-363;

32. Rinschede, G., (1992), Formes of religious tourism, Annals of tourism research, 19, 1, 18-32;

33. Stăncioiu, A., (2000), Strategii de marketing în turism, Editura Economică, Bucureşti;

34. Štefko, R., Kiráľová, A., Mudrík, M., (2014), Strategic Marketing Communication in Pilgrimage Tourism, Procedia - Social and Behavioral Sciences 175 (2015) 423 – 430;

35. Turner, V., & Turner, E., (1978), Image and pilgrimage in Christian culture: Anthropological perspectives, Columbia University Press New York;

*** Apetri, N., (2017), Fundamentarea economică a strategiilor de dezvoltare a turismului cultural religios (Teza De Doctorat), Academia De Studii Economice Moldova;

*** Institutul Naţional De Statistică, Lungimea căilor de transport la sfârşitul anului 2019;

*** Institutul Naţional De Statistică, Turismul Judeţului Neamţ, Breviar Statistic, Ediţia 2019;

*** Monografia județului Neamț;

*** Mușat, L.G., (2018), Turismul religios în nordul regiunii de dezvoltare Sud-Muntenia (Teza De Doctorat), Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca;

*** Strategia de dezvoltare a județului Neamț – perioada de programare 2014-2020;

- http://www.basilicatravel.ro, accesat iulie 2020
- http://www.neamt.ro/, accesat septembrie 2020
- http://www.romanianmonasteries.org, accesat iulie 2020
- https://doxologia.ro/, accesat septembrie 2020
- https://manastiri.mmb.ro/, accesat septembrie 2020
- https://neamt.insse.ro/, accesat august 2020
- https://www.unwto.org/, accesat septembrie 2020
- https://www.viziteazaneamt.ro/, accesat iulie 2020

THE LEGAL AND PERSONAL CHARACTER OF THE MAINTENANCE OBLIGATION PROVIDED IN THE NEW CIVIL CODE

Ioan Micle
Lecturer, PhD, "Aurel Vlaicu" University of Arad

Abstract: Over time, the maintenance obligation has been the subject of various studies and research, as well as numerous regulations in legislation.
From the very beginning it should be emphasized that there are several categories of people who need maintenance, and here we can exemplify the elderly, as defined in Law no. 17/2000 on social assistance for the elderly, as well as for minor children, as they are defined in Law no. 272/2004 on the protection and promotion of children's rights. The maintenance obligation is the legal duty of a person to provide another person with the means necessary for living, education and vocational training. The foundation of the maintenance obligation consists in the duty of moral and material support of the person in kinship, marriage and other relations assimilated to kinship.
In this paper, I intend to address general legal issues related to the maintenance obligation, as well as some issues arising from the special rules governing the legal maintenance obligation.
The maintenance obligation has undergone a different legal treatment, aspects related to the exercise of this maintenance being found in the old legislation, respectively in the Family Code, taken over in part in the New Civil Code (NCC). In this paper, entitled "The legal and personal nature of the maintenance obligation provided in the New Civil Code", we tried to analyze everything necessary for a person to easily understand both the rights and obligations we have, as people, to those close to them, as well as the measures that are taken in the conditions in which these obligations are not respected. These measures are found in judicial practice through actions that have as object the payment of alimony in the case of minor children or alimony, in other cases expressly provided by law. We defined the notion of legal maintenance obligation, we showed the foundation and the generated characters of the maintenance obligation, the order in which the maintenance is due and we made an analysis on the conditions regarding the creditor and the debtor of the legal maintenance obligation. Regarding the maintenance obligation between the spouses, we presented the hypotheses in which the spouses owe maintenance, we showed the date from which the maintenance obligation is due between the spouses, its object and amount, the manner and methods of its execution and the cases in which it ceases. her payment. The maintenance obligation between the former spouses shows the reason why the former spouses owe maintenance, we have shown the date from which maintenance is due between the former spouses, its amount, the manner and manner of its execution and the cases in which its payment ceases.
The reason for choosing this work is found in the importance of the rights and duties of the person exercising the legal obligation of maintenance.
The concept of obligation, reached the stage of perfect elaboration, presupposes a legal relationship characterized by a high degree of abstraction. Originally, however, the obligation was a simple material, physical connection, a connection that was spiritualized, legalized, in a long and complex process of evolution1.
The legal obligation of maintenance is the duty imposed by law on a person to provide another person with the means necessary for living including the satisfaction of spiritual needs, as well as - in the case of the obligation to maintain parents for their minor children - the means for their education, teaching and training2.
The maintenance obligation has a more complex character than the simple maintenance obligation, because, although it is intended mainly to meet the food needs of the creditor of the obligation, it is not

limited to them, intended to meet the needs of housing, medical treatment, as well as other socio-cultural needs3. We can say that the source of the maintenance obligation is found both in family relationships regardless of their nature, and in those relationships assimilated by their legislator execution .

Keywords: maintenance obligation need maintenance, legal duty categories of persons how to execute

1.1 Obligația legală de întreținere – Noțiuni introductive

Conceptul de obligaţie, ajuns în stadiul perfectei elaborări, presupune un raport juridic caracterizat printr-un înalt grad de abstractizare. La origine însă, obligaţia a fost o simplă legătură materială, fizică, legătură care s-a spiritualizat, s-a juridicizat, într-un îndelungat şi complex proces de evoluţie

Obligația legală de întreținere este îndatorirea impusă de lege unei persoane de a acorda altei persoane mijloacele necesare traiului inclusiv satisfacerea nevoilor spirituale, precum și – în cazul obligației de întreținere a părinților față de copiii lor minori – mijloacele pentru educare , învățătura și pregătirea lor profesională

Obligația de întreținere are un caracter mai complex decât simpla obligație alimentară , căci , deși este destinată, în principal, satisfacerii nevoilor alimentare ale creditorului obligației, ea nu se limitează numai la acestea, având menirea de a satisface si nevoile de locuința, tratament medical, precum și a altor necesități social-culturale.

Putem afirma că izvorul obligației de întreținere se regăsește atât în relațiile de familie indiferent de natura lor, cât și în acele relații asimilate de către legiuitor acestora.

Fundamentul obligației legale de întreținere

Pornind de la precizările legale, în doctrina de specialitate au fost formulate mai multe definiții privitoare la această obligație, toate punând accentul pe ceea ce legea precizează în mod expres4.

În acest sens, putem afirma că obligația legală de întreținere este o sarcină stabilită de lege între anumite categorii de persoane în scopul de a asigura la nevoie existența acestora.

Succint, s-a afirmat că „obligația legală de întreținere este una dintre îndatoririle elementare de solidaritate familială".

Și în doctrina franceză se regasește aceeași idee esențială, conform căreia obligația legala de întreținere se bazează pe solidaritatea dintre membrii familiei, fiind o obligație alimentară care incumbă unei persoane care dispune de resurse suficiente și care furnizează unei alte persoane, aflate în nevoie, ceea ce îi este necesar pentru a trăi

Obligația legală de întreținere se fundamentează pe sentimentele de solidaritate și întrajutorarea, pe prietenia și afecțiunea care caracterizează relațiile de familie și regulile de conviețuire socială, care impune că persoanele între care există asemenea relații să nu rămână indiferente în cazul în care unele dintre ele s-ar afla în nevoie, din cauza incapacității de muncă.

Uneori, obligația de întreținere poate interveni ca efect al rudeniei, în acest sens legiuitorul instituind-o în sarcina unor categorii de persoane, care sunt părintii și copiii, adoptatul și adoptatorul, bunicii si nepoții, străbunicii și strănepoții sau frații. Alteori, obligația de întreținere izvorăște din raporturile de căsătorie, precum obligația de întreținere dintre soți sau dintre foștii soți

1.2 Caracterele obligației de întreține**re**

Obligația de întreținere este o obligație cu trăsături proprii, impuse de scopul pentru care legiuitorul a considerat că este necesar să o instituie expres.

Caracterele juridice ale obligației de întreținere rezultă din norme juridice care o reglementează, precum și din scopul ei , întrucât ea se înfățișează atât ca o creanță cât și ca o datorie de întreținere, respectiv atât ca un drept cât și ca o obligație.

Noua reglementre se oprește asupra caracterelor obligației de întreținere, indicându-le în mod expres, ceea ce dovește faptul că leguitorul conferă acestei obligații o reglementare mai riguroasă, spre deosebire de reglementările din Codul familiei (în prezent abrogate)

1.2.1 Obligația de întreținere are un caracter legal (art.513 Noul Cod Civil)

Caracterul legal al obligației de întreținere presupune că obligația de întreținere este stabilită exclusiv prin lege, aceasta fiind cea care indică atât sfera persoanelor între care ia naștere, cât și condițiile în care se datorează.

În privința menținerii exprese a caracterului legal în cuprinsul art. 513 NCC , s-a susținut în doctrină că acest lucru este inutil , deoarece simpla consacrare a dispozițiilor privitoare la instituția obligației de întreținere este suficientă pentru ca aceasta să dobândească acest caracter.

În ceea ce mă privește, consider că leguitorul a exprimat importanța normei care guvernează această instituție și care are un caracter imperative.

1.2.2 Obligația de întreținere are un caracter personal (art.514 Noul Cod Civil)

În ceea ce privește caracterul personal al obligației de întreținere , acesta este determinat de faptul că ea există numai între anumite categorii de persoane , strict determinate de lege, fiind destinată satisfacerii nevoilor lor personale.

Din art. 514, alin. 2 NCC rezultă că acest caracter personal vizează atât creditorul, cât și debitorul obligației de întreținere. Ca o consecință a acestui fapt , obligația de întreținere nu poate fi transmisă prin modalitățile cunoscute de transmitere a obligației și, in egală măsură, nu poate fi supusă nici modurilor de transformare a obligațiilor. În literatura de specialitate, s-a afirmat că o cesiune a acestei creanțe ar determina nașterea unui raport juridic între alte persoane decât cele indicate expres de lege, lucru ce ar afecta caracterul legal al acestei obligații și implicit scopul pentru care a fost instituită de către leguitor.

Același caracter intuitu personae prespune și imposibilitatea operării compensației. Cu toate acestea, în practica juridică s-a aratat că , deși obligația legală de întreținere are un caracter personal, fiind inseparabil legată de persoana celui care este îndreptățit să o primeasca, se poate admite o compensare judiciară a obligației de întreținere datorată de fiecare dintre părinții copilului încredințat celuilalt părinte . Acest lucru nu exclude însă că în timp, în funcție de nevoile creditorului obligației de întreținere , să nu mai opereze compensarea, ca urmare a faptului că instanța de tutelă impune un cuantum mai mare al pensiei pentru unul dintre copiii aflați în întreținerea unui părinte.

Caracterul legal și personal al obligației de întreținere face ca această ultima situație să fie una de excepție. Astfel, în practica judiciară , de cele mai multe ori este reținut caracterul personal al acestei obligații, fiind respinse acțiuni prin care se solicită compensarea unor debite ce ar rezulta din împărțirea bunurilor comune cu sumele datorate în contul obligației de întreținere născute ca urmare a încredințării copilului/copiilor soțului debitor.

Este vorba despre Legea nr. 26/1991, prin care România a aderat la Convenția privind obținerea pensiei de întreținere de la New York din 20 iunie 1956. Convenția are ca obiect să

înlesnească creditorului care se găseste pe teritoriul uneia dintre părțile contractante obținerea pensiei de întreținere din partea debitorului sau care se află sub jurisdicția unei alte părți contractante.

1.2.3 Obligația de întreținere se executa succesiv (art. 533 Noul Cod Civil)

Debitorul obligației de întreținere este dator să asigure existența fiecărei zile a îndreptățitului sau creditorului întreținerii, să îi satisfacă nevoile treptat, pe masură ce ele apar, ceea ce înseamnă că executarea se face succesiv, prin prestații periodice.

Deşi de esența întreținerii, este ca aceasta să fie prestată periodic, la termenele convenite de părți sau la cele stabilite de către instanța de tutelă),art.533,alin.3 NCC, prin excepție, lasă posibilitatea executării acesteia prin plata anticipată a unei sume globale, corespunzatoare unei anumite perioade sau chiar a întregii perioade pentru care se datorează întreținerea, cu condiția să existe un motiv temeinic justificat și debitorul să dispună de mijloacele necesare executării acesteia

În doctrina de specialitate sunt aduse critici cu privire la plata globală a pensiei de întreținere, susținându-se că nu este o soluție de preferat din mai multe considerente: nu se mai justifică scopul pentru care aceasta a fost instituită de către legiutior; în funcție de situația economică existentă în timp, este posibil ca unul dintre subiectele raportului juridic (debitor sau creditor) să fie defavorizat la un moment dat.

Din punctul meu de vedere, fără a nega importanța reglementării plății anticipate sub rezerva motivului justificat și a mijloacelor suficiente ale debitorului, această opinie este relevantă, cu atât mai mult prevederile ultimului paragraf.

Cu toate acestea, în practica juridică s-a arătat că în situația în care debitorul a achitat în avans pentru o anumita perioadă sumele de bani datorate nu împiedică formularea de către creditorul întreținerii a unei cereri de majorare a cuantumului stabilit de către instanță, fapt care nu exclude că sumele achitate anticipat să fie deduse din noul cuantum al obligației de întreținere

Întreținerea se acordă , în general, de la data introducerii acțiunii în justitie. Atunci când întreținerea se acordă și pentru trecut, acțiunea trebuie introdusă dintr-o cauză imputabilă pârâtului.

1.2.4 Obligația de întreținere are caracter variabil (art.531, alin.1 Noul Cod Civil)

În art.531, alin.2 NCC se precizează că „pensia de întreținere stabilită într-o sumă fixă se indexează de drept, trimestrial, în funcție de rata inflației" Această dispoziție legală are scopul de a acoperi devalorizarea rezultată ca urmare a fenomenului inflației, degrevând astfel creditorul de sarcina introducerii unei noi acțiuni în justiție și de a face dovada insuficienței pensiei de întreținere stabilite anterior în acoperirea nevoilor proprii.

Dreptul instanței judecătorești de a mări sau a micșora, dupa împrejurări, obligația de întreținere decurge din dispozițiile legii (art. 529 NCC) , conform cu care întreținerea se stabilește ca întindere, fel și mod de executare în funcție de nevoile creditorului și de mijloacele debitorului. Drept urmare, ea poate fi mărită sau, dupa caz, micșorată ori chiar suprimată.

1.2.5 Obligația de întreținere are caracter divizibil (art.523 Noul Cod Civil)

Ca și în dreptul comun, și în dreptul familiei, obligațiile cu mai mulți creditori sau mai mulți debitori sunt supuse, cu unele excepții, regulii divizibilității.

Expres prevăzut în noua reglementare, caracterul divizibil al obligației de întreținere presupune că aceasta este divizibilă atât activ, cât și pasiv, această regulă fiind aplicabilă tuturor obligațiilor , deoarece solidaritatea nu se prezumă .

Codul civil prevede în privința divizibilității active a obligației de întreținere mai multe posibilități pe care instanța de tutelă le poate avea în vedere, și anume :

• Debitorul să plătească întreținere doar unuia dintre creditori;

• Întreținerea să se presteze tuturor creditorilor îndreptățiți, în limitele stabilite de instanță;

• Întreținerea să se presteze doar anumitor persoane îndreptățite.

În ceea ce privește diviziunea, art.523 Noul Cod Civil, referindu-se la cazul când debitorul trebuie să presteze întreținerea mai multor creditori îndreptățiți în același timp și nu o poate presta, arată că acesta va putea cere instanței de tutelă, ținând seama de nevoile fiecărui creditor, ca întreținerea să se plătească fie numai unuia dintre ei, fie să se împartă între mai multe persoane sau toate persoanele îndreptățite să o ceară. În acest caz, instanța hotărăște, totodată, modul în care se împarte întreținerea între persoanele care urmează a o primi.

1.2.6 Obligația de întreținere are caracter reciproc (art.513 si art.516 Noul Cod Civil)

Obligația de întreținere are un caracter reciproc între : soț și soție, părinți și copii, în cazul în care copiii nu sunt minori (indiferent dacă este vorba de un copil din căsătorie sau din afara căsătoriei sau este vorba de un copil adoptat) , bunici și nepoți, între străbunici și strănepoți, între frați și surori, între adoptator și rudele acestuia, pe de-o parte, și adoptat și descendenții săi, pe de altă parte.

Cu titlu de excepție, obligația legală de întreținere are un caracter unilateral în următoarele situați

Obligația de întreținere a părinților față de un copil minor (art.516,alin. 1 NCC) și față de copilul major aflat la continuarea studiilor, până la vârsta de 26 de ani (art.499 NCC, alin.3 NCC);

Obligația de întreținere a moștenitorului persoanei care a fost obligată la întreținerea unui minor sau care ia dat întreținerea fără a fi obligat legal față de minor (art.518 NCC);

Obligația de întreținere a soțului de rea-credință față de soțul de bună-credință în ipoteza căsătoriei putative. În cazul în care ambii soți au fost de bună-credință, obligația de întreținere are caracter reciproc;

Obligația de întreținere a soțului din vina căruia s-a pronunțat divorțul față de celalalt soț (art. 389, alin. 4 NCC);

Obligația de întreținere a soțului divorțat și recăsătorit față de celalalt soț divortat, dar necăsătorit (art.389 NCC);

Obligația de întreținere a soțului care a contribuit la întreținerea copilului celuilalt soț față de acest copil (art. 517, alin.1 NCC). În cazul în care întreținerea a fost acordată cel puțin 10 ani, aceasta devine reciprocă (art. 517, alin.2 NCC);

Obligația de întreținere a celui care a luat un copil pentru a-l îngriji sau proteja temporar, în acord cu dispozițiile Legii nr. 272/2004 cu privire la protecția și promovarea drepturilor copilului.

În literatura de specialitate, dincolo de caracterele juridice analizate anterior, a mai fost reținut si caracterul complex al obligației de întreținere, susținându-se, că finalitatea acesteia nu se limitează numai la o simplă obligație alimentară, ci aceasta are rolul de a satisface persoanei.

1.3 Ordinea în care se datorează întreținerea

În ceea ce priveşte ordinea în care se datorează obligaţia de întreţinere, dacă o persoană este îndreptăţită să beneficieze de întreţinere de la mai multe persoane în temeiul unor obligaţii de întreţinere cu temei diferit, atunci obligaţia de întreţinere este datorată în ordinea indicată de lege.

Potrivit articolului 519, Noul Cod civil întreținerea se datorează în ordinea următoare :

a) Soții și foștii soți îți datorează întreținere înaintea celorlalți obligați;

b) Descendentul este obligat la întreținere înaintea ascendentului, iar dacă sunt mai mulți descendenți sau mai mulți ascendenți, cel în grad mai apropiat înaintea celui mai îndepărtat;

c) Frații și surorile își datorează întreținere, după părinți, însă înaintea bunicilor.

Ordinea legală este importantă şi în situaţia în care cel care datorează întreţinere potrivit legii se află în imposibilitate de a o presta şi obligaţia va reveni persoanei care îl urmează în ordinea legală

Dacă o persoană este obligată să presteze întreţinere la mai multe persoane, ea îşi va executa obligaţia faţă de toţi creditorii. Dar dacă nu dispune de mijloacele necesare pentru a executa obligaţia integral faţă de toţi creditorii, modalitatea de executare a obligaţiei va fi stabilită de către instanţa de judecată. Aceasta poate dispune fie ca obligaţia să se execute faţă de numai un singur creditor, fie să se împartă faţă de mai multe persoane îndreptăţite la întreţinere.

1.4 Comparație între obligația de întreținere și alte instituții juridice prin care se urmărește asigurarea existenței unei persoane

1.4.1 Obligația de întreținere și obligațiile civile în general

Anterior intrarii în vigoare a noului Cod civil, era unanim admisă distincția între raporturile de obligații civile, raporturile de obligații comerciale și raporturile obligaționale de dreptul familiei.

Potrivit definiției legale dată raportului obligațional de art. 1164 NCC, „obligația este o legătură de drept în virtutea căreia debitorul este ținut să procure o prestație creditorului, iar acesta are dreptul să obțină prestația datorată” și definiției oferite de doctrina obligației legale de întreținere, pot fi stabilite elementele comune și deosebirile existente între aceste categorii de obligații.

Inițial, atât obligația de drept civil, cât și obligația legală de întreținere aveau caracter strict personal, putând fi executate doar de debitor și numai în interesul creditorului, orice alte categorii de persoane, fiind excluse atât de la executarea lor, cât și de la beneficiul rezultat din executare. În timp, evoluția socială și evoluția dreptului au impus renunțarea la caracterul personal al obligațiilor civile, aceastea devenind transmisibile, sesizabile, s.a.

Obligația legală de întreținere își conturează specificul prin următoarele trăsături ce o deosebesc de obligația civilă privită în general :

• Spre deosebire de obligațiile civile, obligația legală de întreținere este o instituție specifică dreptului familiei;

• Obligația legală de întreținere are un fundament sentimentele de solidaritate și intrajutorare pe care legiuitorul le atribuie familiei, precum și altor raporturi asimilate raporturilor de familie, spre deosebire de obligațiile din dreptul comun;

• Comparativ cu obligațiile din dreptul comun al căror obiect poate consta într-o prestație pozitivă ori negativă, obiectul obligației de întreținere constă într-o prestație pozitivă de a face;

• Obligația de întreținere este incesibilă atât activ, cât și pasiv, așa cum stipulează art.514, alin.3 NCC, ceea ce înseamnă că este compatibilă cu stipulația pentru altul, cesiunea de creanță ori novația prin schimbare de debitor.

1.4.2 Obligația legala de întreținere și obligația contractuală de întreținere

După cum s-a arătat în literatura de specialitate, obligația legală de întreținere este una specială, diferită de obligația de întreținere rezultată din contractul de întreținere, atât prin scopul pentru care ea a fost reglementată, cât și prin configurația juridică derogatorie de la dreptul comun.

Există anumite elemente comune celor două tipuri de obligații.

Un element este caracterul personal, intuitu personae, care vizează atât creditorul, cât și debitorul celor două tipuri de obligații.

În opinia Înaltei Curți de Casație și Justiție, același caracter intuitu personae presupune și imposibilitatea operării compensației în cazul obligației legale de întreținere, în timp ce aceasta este posibilă în cazul celei contractuale.

În ceea ce privește posibilitatea exercitării unei acțiuni oblice, în cazul obligației legale de întreținere, în general, o astfel de acțiune nu poate fi admisă , deoarece întreținerea se acordă unor persoane care nu au mijloace de existență.

O altă aseamănare între cele două tipuri de obligații am identificat-o în materia modului de executare. Ca regulă, atât în cazul obligației legale de întreținere , întreținerea se execută prin prestații periodice în timp, iar nu uno icto.

Așa cum s-a stabilit în literatura de specialitate , deși obligația legală de întreținere este diferită de obligația de întreținere de natură contractuală, regulile acesteia din urmă constituie totuși dreptul comun în materie, la care se apelează în lipsa normelor derogatorii din materia obligației legale de întreținere.

Există și deosebiri cu privire la cele doua categorii de obligații. Ca o primă deosebire, identificăm caracterul imperativ al obligației legale de întreținere, pe când obligația de întreținere convențională are regimul juridic specific oricărei obligații contractuale, având forța obligatorie pe care i-o acordă convenția.

Nu doar izvorul celor două raporturi obligaționale este diferit, ci și sediul materiei. Astfel, obligația contractuală este reglementată în Cartea a V-a, Titlul IX „Diferite contracte speciale", Capitolul XVIII „Contractul de întreținere", art. 513-534 NCC, Titlul V „Obligația de întreținere", Cartea a II-a „Despre familie".

1.4.3 Obligația de întreținere și donația cu sarcina întreținerii

În literatura de specialitate recentă, donația este considerată, într-o maniera similară definițiilor date sub imperiul legislației anterioare, ca fiind contractul prin care se transferă gratuit și irevocabil de la donator la donatar un drept real sau de creanță.

Între cele doua tipuri de obligații putem identifica mai multe deosebiri.

În primul rând, obligația legală de întreținere este o instituție specifică dreptului familiei, iar donația cu sarcină este un contract de natură civilă. De asemenea, sediul materiei este diferit.

În al doilea rând, fundamentul celor două tipuri de obligații este diferit. Obligația legală de întreținere își găsește temeiul în îndatoririle de sprijin moral și material pe care sunt datori să și-l acorde persoanele legate prin relații de rudenie, de căsătorie sau prin alte relații asimilate acestora și are un caracter legal , imperativ, pe când donația cu sarcina întreținerii își are fundamentul în convenția părților.

În al treilea rând, o altă deosebire între cele două este că obligația de întreținere a donatarului față de donator este unilaterală, obligația legală de întreținere are, ca regulă, caracter reciproc.

Și nu în ultimul rând, modalitățile de valorificare a pretențiilor rezultate din donația cu sarcini sunt diferite față de stabilirea, modificarea,executarea și încetarea obligației legale de întreținere.

1.4.4 Obligația legală de întreținere și renta viageră

Potrivit articolului 2242, alin.1 , Noul Cod civil definește renta viageră ca fiind contractul prin care „ o parte, numită debirentier, se obligă să efectueze în folosul unei anumite persoane, numită credirentier, prestații periodice, constând în sume de bani sau alte bunuri fungibile".

Problema unei similitudini între obligația legală de întreținere și cea rezultată din contractul de rentă viageră se poate pune numai în contextul în care prestația periodică a debirentierului ar consta în întreținerea acordată credirentierului, respectiv în bunuri precum: hrana, îmbrăcăminte, încălțăminte, menaj, etc., ceea ce este posibil, întrucât alin.1 al articolului 2242 NCC , lărgește semnificativ obiectul obligației debirentierului.

De asemenea, renta viageră reprezintă o creanță ce are ca obiect prestații periodice. Obiectul obligației de întreținere este reprezentat tot de o prestație cu caracter periodic.

După cum rezultă din articolul 531, alin.1 NCC38, obligația legală de întreținere are un caracter variabil, deoarece nevoile celui îndreptățit la întreținere și mijloacele celui care datorează întreținerea sunt schimbatoare în timp, caracter pe care renta viageră nu-l cunoaște.

Prin urmare, în timp ce renta viageră este transmisibilă si urmăribilă, obligația legală de întreținere are caracter personal, neputând fi transmisă prin modalitațile cunoscute de transmitere a obligațiilor, supusă modurilor de transformare a obligațiilor sau transmisă succesorilor, exceptând cazul prevăzut expres în articolul 518 NCC

2.Condiții de existent a oblidației legale de întreținere

2.1 Condiții cu privire la creditorul obligației de întreținere

Conform art. 524 NCC, „are dreptul la întreţinere numai cel care se află în nevoie, neputându-se întreţine din muncă sau din bunurile sale". Această condiție trebuie însă îndeplinită cumulativ cu cea prevăzută expres în art. 526 NCC privind comportamentul creditorului față de cel obligat la întreținere.

Articolul 524 NCC, prevede expres că o persoană se află in stare de nevoie in următoarele situaţii :

- Nu se poate întreţine din munca sa;
- Nu se poate întreține din bunurile sale.

Starea de nevoie evocă neputinţa unei persoane, fie și parțială, de a-și procura prin mijloace proprii cele necesare traiului zilnic, adică alimente, îmbrăcăminte, locuință, medicamente și alte asemenea. Se află în aceași situație cel care nu obține veniturile din muncă ori produse de bunurile sale și nici nu deține bunuri de care, potrivit traiului obișnuit, s-ar putea dispensa valorificându-le.

Conform Înaltei Curți de Casație și Justiție, întrucât stare de nevoie nu trebuie să fie absolută, faptul că o persoană beneficiază de o pensie de invaliditate sau de o pensie pentru limita de vârstă nu exclude posibilitatea de a primi și o pensie de întreținere potrivit legii,

deoarece pensia obținută în cadrul sistemului de asigurări sociale se fondează pe alte criterii decât starea de nevoie a titularului.

Existența obligației de întreținere nu mai este condiționată de încapacitatea de a muncii, ci starea de nevoie să fie apreciată de judecător și în funcție de alte împrejurări care ar justifica acordarea întreținerii. Nu excludem însă că printre motivele pe care judecătorul le cântărește în aprecierea obiectivă a stării de nevoie să se regăsească și imposibilitatea de a muncii, situație determinată de o imposibilitate biologică sau de minoritate. Cu toate acestea, așa cum s-a apreciat în doctrină, „incapacitatea de muncă a creditorului s-a transformat dintr-o condiție de existență a dreptului de întreținere într-un element circumstanțial la aprecierea judecatorului".

De altfel, condiția incapacității de a muncii este menținută în cazul acordării întreținerii între foștii soți (art. 389, alin.2), dar și în cazul întreținerii minorului (art. 525, alin.1).

Incapacitatea de a presta o muncă poate fi determinată, așa cum am precizat anterior, fie de o imposibilitate fizică, fie de minoritate, de vârstă sau de alte împrejurări justificate. Se impune a fi trecută în revistă situația minorului atât prin prisma situației sale particulare, cât și prin prisma noilor reglementări legale determinate de art. 525 NCC.

Astfel, facem precizare că, potrivit dispozițiile legale (Codul muncii și Constituția României), minorul nu poate fi încadrat în muncă până la vârsta de 15 ani, fapt care presupune existența unei norme legale de protecție, o prezumție absolută a incapacității acestuia de a muncii până la vârsta precizată.

În sine, incapacitatea de muncă, totală chiar, nu garantează beneficiul unei pensii de întreținere, decât atunci când cel care pretinde nu are nici bunuri aducătoare de venituri sau care ar putea fivalorificate, inclusiv prin înstrăinare.

Starea de nevoie are o anumită specificitate în cazul obligației de întreținere între subiecte având o anume calitate, ne referim la obligația de întreținere între foștii soți, precum și la obligația de întreținere a părinților față de copiii lor minori.

În cazul foștilor soți, fie divorțați, fie „proveniti" dintr-o căsătorie nulă sau anulată, dreptul la întreținere, mai restrictiv, este condiționat de starea de nevoie determinată de incapacitatea de a muncii survenită înainte de căsătorie, în timpul căsătoriei sau în decurs de un an de la desfacerea ori, după caz, nulitatea sau anularea căsătoriei, însă numai dacă incapacitatea este cauzată de o împrejurare în legătură cu căsătoria (art. 389, alin.2 NCC). Altfel spus, incapacitatea de muncă trebuie să fi existat la data divorțului sau a nulității, anulării căsătoriei ori, în ultimă instanță, să se fi instalat în decurs de un an de la stingerea căsătoriei, dar dintr-o cauză în legătură cu căsătoria, cum ar fi, în cazul fostei soții, un incident obstretrical (complicații date de sarcină și/sau naștere). Se înțelege, dacă fostul soț, deși incapabil de muncă în termenii stabiliți de normă specială, dispune de venituri sau de bunuri în măsură să-i asigure cele necesare traiului, el nu va beneficia de întreținere

În cazul copilului minor care cere întreținere de la părinții săi, legea prezumă starea de nevoie ori de câte ori minorul nu se poate întreține din munca sa, chiar dacă ar avea bunuri (art. 525,alin.1 NCC) ; totuși, în cazul în care părinții n-ar putea presta întreținere fără a-și primejdui propria lor existență, instanța de tutelă poate încuviința că întreținerea să se asigure prin valorificarea bunurilor copilului, afară de bunurile de strictă necesitate (art. 525,alin.2 NCC). Limitele de acțiune ale prezumției sunt de strictă interpretare : este instituită numai în beneficiul minorului care își valorifică dreptul față de părinții săi debitori, astfel că prezumția nu este operantă în cazul altor debitori care, dacă părinții ar fi decedați, dispăruți sau ei înșiși în nevoie, ar putea fi ținuți să dea întreținere copilului; avantajul prezumției se stinge odată cu starea de minoritate a descendentului astfel că, aflându-se în continuarea studiilor, „ copilul" major va

putea cere părinților întreținere (art.499,alin.3 NCC) dovedindu-și starea de nevoie potrivit dreptului comun.

Această condiție a obligației de întreținere, starea de nevoie a creditorului întreținerii- la fel și condiția referitoare la debitorul obligației – poate fi dovedită prin orice mijloc de probă (art. 528 NCC).

2.2 Condiții cu privire la debitorul obligației de întreținere

Cel care are în primul rând datoria de a da întreținere potrivit ierarhiei imperative stabilite de lege, poate fi obligată numai dacă are mijloacele pentru a o plăti sau are posibilitatea de a dobândi aceste mijloace, ținând seama de veniturile și bunurile sale, de posibilitatea de realizare a acestora și de asemenea, de celelalte obligații ale sale. Articolul 527, din Noul Cod civil cunoaște o reglementare mai amplă, în sensul în care se referă nu numai la mijloacele prezente la data la care se naște întreținerea, cât și la cele viitoare pe care debitorul le-ar putea avea la îndemână. Asa cum s-a afirmat, rezultă că „ aptitudinea de a munci a celui obligat la întreținere se asimilează existenței mijloacelor materiale de prestare a întreținerii”. Altfel spus, debitorul obligației de întreținere nu poate fi scutit de această sarcină atâta vreme cât este apt de muncă, dar din cauza pasivității sale nu a obținut niciun venit din muncă.

Refuzul pârâtului de a muncii nu îl exonerează de obligația legală de întreținere; la fixarea cuantumului pensiei de întreținere se aplică criteriului venitului minim pe economia națională.

Categoria „venituri ale debitorului”, principalul criteriu în determinarea mijloacelor acestuia, include aceleași valori bănești care, potrivit art. 729,al.1 și 4 Codul de Procedură Civilă , sunt susceptibile de urmărire pentru executarea obligației de întreținere, adică salariile și alte venituri periodice, pensiile acordate în cadrul asigurărilor sociale, precum și alte sume ce se plătesc periodic debitorului și sunt destinate asigurării mijloacelor de existență ale acestuia, ajutoarele pentru incapacitate temporară de muncă, compensația acordată salariaților în caz de desfacere a contractului individual de muncă pe baza oricăror dispoziții legale, sume cuvenite șomerilor.

De asemenea, la stabilirea mijloacelor celui care datorează întreținerea se ține seama, pe lângă de veniturile și bunurile acestuia, și de posibilitatea de realizare a acestora și de celelalte obligații ale sale.

Înaltei Curți de Casație și Justiție este de părere că, atunci când o persoană și-a prezentat demisia nu dovedește incapacitatea sa de a munci și cu atât mai puțin, faptul că nu ar dispune de mijloace, așadar nu o scutește de plata pensiei de întreținere. În astfel de situații, instanța este chemată să stabilească , prin orice mijloc de probă, nivelul de trai și mijloacele debitorului, în funcție de care se va stabili cuantumul întreținerii. Altminteri, ar înseamna că simpla declarație sau manifestare unilaterală de voință a debitorului de rea-credință exonerează de obligația legală de întreținere.

Se înțelege, cel lipsit de mijloace materiale și care, deși apt de muncă, nu realizează venituri datorită unor motive întemeiate, nu poate fi obligat la întreținere câtă vreme persistă cauzele de împiedicare. Cu titlu de exemplu, au semnificația motivelor întemeiate boala gravă a debitorului, faptul că acesta se află în continuarea studiilor la cursurile de zi ale unei forme de învățământ etc. Debitorul șomer poate fi scutit de plata pensiei de întreținere, în funcție de particularitățile concrete ale situației în care se găsesc. Conform Înaltei Curți de Casație și Justiție , în ceea ce privește privarea de libertate invocată ca motiv de împierdicare a executării obligației de întreținere, urmează a se distinge între debitorul condamnat pentru infracțiunea de

abandon de familie, care poate fi obligat la întreținere și cel condamnat pentru altă infracțiune, aceasta din urmă fiind, în principiu, „iertat" pe durata detenției, dacă salariul reprezintă singurul său venit.

În dovada mijloacelor celui obligat la întreținere, la fel ca în dovedirea stării de nevoie a celui care pretinde întreținere, sunt admisibile oricare din intrumentele de probă reglementate de lege (art. 528 NCC).

Persoanele între care există obligația legală de întreținere și ordinea în care se datorează.

3.1 ***Subiectele obligației de întreținere***

Plecând de la faptul că temeiul obligației de întreținere este reprezentat de solidaritatea care trebuie să existe între membrii familiei, de datoria morală a fiecăruia de a asigura sprijin material rudelor sau altor persoane de care suntem legați prin relații asimilate celor de familie și invers, de a beneficia la rândul nostru de un astfel de sprijin, legiuitorul Codului civil, păstrând tradiția în materia conturată de Codul familiei, consacră limitativ prin art.516 persoanele între care există obligația de întreținere.

În consecință, obligația de întreținere există între următoarele categorii de persoane :

- Între soț și soție ;
- Între rudele în linie dreaptă (spre deosebire de art.86 C. Fam., care limita această obligație la rudele de până la gradul III inclusiv, prin această formulare, Codul civil lărgeste cercul rudelor în linie dreaptă între care există obligația) ;
- Între frați și surori ;
- Între persoanele legate prin adopție ;
- Între foștii soți ;
- Între celelalte persoane anume prevăzute de legePartea finală a art.516 NCC – „între celelalte persoane anume prevăzute de lege"confirmă afirmația că suntem în prezența unei enumerări limitative a subiectelor obligației de întreținere, întrucât textul legal face trimitere doar către persoane menționate expres în alte dispoziții legale, neputând exista o obligație de întreținere în lipsa unor prevederi cuprinse fie în Codul civil, fie în legile speciale. Astfel, obligația de întreținere mai există :
- Între foștii soți, în caz de căsătorie putativă [art.304, alin. (1) NCC] ;
- Între rudele în linie dreaptă și frații legați prin adopție [art. 516 , alin. (2) NCC];
- Între părintele vitreg și copilul vitreg, respectiv soțul care a contribuit la întreținerea copilului celuilalt soț este obligat să presteze întreținerea copilului cât timp acesta este minor, însa numai dacă părinții săi firești au murit, sunt dispăruți ori sunt în nevoie, la rândul său, copilul poate fi obligat să dea întreținere celui care l-a întreținut astfel timp de 10 ani (art.517 NCC);
- Între moștenitorul sau moștenitorii persoanei obligate la întreținerea unui minor ori care i-a acordat întreținere fără a avea obligația legală , în măsura valorii bunurilor moștenite, și copilul întreținut, dacă părinții minorului au murit, sunt dispăruți sau sunt în nevoie și numai cât timp cel întreținut este minor (art.518 NCC) ;
- Pentru cel care ia un copil pentru a-l îngriji sau proteja temporar, până la momentul stabilirii unei măsuri de protecție conform legii, are obligația de a-l întreține și de a anunța, în 48 de ore, autoritatea administrației publice locale în a cărei rază teritorială își are sediul sau domiciliul [art.16, alin. (2) din Legea nr.272/2004] . Obligația are caracter temporar, fiind limitată la perioada în care minorul se află în mod efectiv sub ocrotirea debitorului.

Obligaţia de întreţinere între soţi poate fi definită ca o îndatorire legală reciprocă a soţilor izvorată din instituţia căsătoriei, de a-şi asigura la nevoie, unul altuia cele, necesare traiului. Obligaţia are caracter prioritar, soţii datorandu-şi întreţinere înaintea altor persoane. În cazul fostului soţ, putem afirma că dreptul de a pretinde întreţinere de la fostul soţ pe cale judecătorească îl are fosta soţie, în timpul graviditǎţii ;

- fostul soţ, care necesită sprijin material, ocupat cu îngrijirea copilului comun timp de 3 ani după naşterea acestuia ; fostul soţ, care necesită sprijin material, ocupat cu îngrijirea copilului comun invalid pînă la vîrsta de 18 ani sau a copilului comun invalid de gradul I din copilărie ;

- fostul soţ, care necesită sprijin material, devenit inapt de muncă în timpul căsătoriei sau timp de un an după desfacerea acesteia ;

- fostul soţ care necesită sprijin material şi a atins varsta de pensionare, în termen de cel mult 5 ani din momentul desfacerii căsătoriei, dacă soţii au fost căsătoriţi cel puţin 15 ani.

Instanţa judecătorească este în drept să-l elibereze pe unul dintre soţi (fostul soţ) de obligaţia de întreţinere sau să limiteze această obligaţie la un anumit termen dacă:

- incapacitatea de muncă a soţului (fostului soţ) inapt de muncă, care necesită sprijin material, este rezultatul abuzului de băuturi alcoolice sau substanţe stupefiante ori al unei infracţiuni premeditate ;

- soţul (fostul soţ) care necesită sprijin material a avut o comportare amorală în familie ;

- soţii (foştii soţi) s-au aflat în relaţii de căsătorie cel mult 5 ani ;

- s-a dovedit, pe cale judecătorească, că acea căsătorie a fost desfăcută din culpa fostului soţ care necesită sprijin material.

3.2 ***Ordinea în care se datorează întreținerea***

3.2.1 Reguli generale

Existentă în același timp a vocației la întreținere față de mai multe persoane a impus necesitatea de a se stabili prin dispoziții legale împotriva cărei categorii de persoane se va îndrepta cel care se află la un moment dat în stare de nevoie. Astfel, prin raportare la calitatea sau în funcție de proximitatea relației de rudenie față de cel îndreptățit la întreținere, legiuitorul a stabilit o ordine imperativă a executării întreținerii. Preluând în parte prevederile articolului 89 din Codul Familiei, articolul 519 NCC instituie următoarea ierarhie a persoanelor obligate la întreținere

Soții și foștii soți își datorează întreținere înaintea celorlalți obligați ;

• Descendentul este obligat la întreținere înaintea ascendentului, iar daca sunt mai mulți descendenți sau mai mulți ascendenți, cel în grad mai apropiat înaintea celui mai îndepărtat ;

• Frații și surorile își datorează întreținere după părinți, însă înaintea bunicilor;

Respectând ordinea statuată de prevederile art. 519 NCC, creditorul va formula acțiune împotriva debitorului sau debitorilor fără a risca sa-i fie respinsă cererea ca inandmisibilă59. În situația în care persoana întâi stabilită de lege nu poate executa obligația, cel îndreptățit are posibilitatea de a se îndrepta împotriva categoriei imediat următoare, însă dacă debitorul nu își execută cu rea-credință obligația de întreținere, creditorul nu are posibilitatea de a se îndrepta împotriva celorlalti debitori , ci poate doar utiliza căile legale pentru a-l obliga pe debitor la executarea obligației. În baza art. 499 NCC, obligația de întreținere a părinților față de copiii lor are caracter solidar, ceea ce presupune că ambii părinți sunt obligați în comun la întreținere. În condițiile în care intervine decesul unuia dintre părinți sau unul dintre aceștia nu are mijloacele materiale suficiente pentru a acorda întreținerea, celălalt părinte va suporta integral obligația de întreținere. De asemenea , obligația categoriei mai îndepărtate are caracter subsidiar față de categoria ținută prioritar la întreținere, așa cum rezultă din art. 522 NCC. Ca regulă, trecerea de

la o categorie de persoane la alta se realizează doar dupa eliminarea persoanelor care aparțin categoriei anterioare. Prin excepție, se admite obligația unor persoane ce aparțin unor categorii diferite doar pentru completarea întreținerii acordate de debitorul mai întâi chemat, în cazul în care mijloacele acestuia nu sunt suficiente pentru acoperirea nevoilor creditorului .

BIBLIOGRAPHY

1.AVRAM, Marieta, ANDREI, Laura Marina, *Instituția familiei în noul Cod Civil. Manual pentru uzul formatorilor SNG*, 2010, București, România; **2**.BACACI, Alexandru, DUMITRACHE, Viorica-Claudia, HAGEANU, Cristina Codruța, *Dreptul Familiei*, Ed. C.H. Beck, 2009, București, România **3**BAIAȘ,Flavius-Antoniu,CHELARU, Eugen, CONSTANTINOVICI, Rodica, MACOVEI, Ioan(coordonatori*), Noul Cod civil. Comentariu pe articole*, Ed. C.H. Beck, 2012, București, România;**4.** BODOAȘCĂ, Teodor, *Dreptul familiei. Curs universitar*, Ediţia a III-a revăzută şi adăugită conform noului Cod civil, Ed. Universul Juridic, 2015, București, România; **5.**DRĂGHICI, Andreea, DUMINICĂ, Ramona , *Obligația legală de întreținere,* Ed. Univesul Juridic, 2014, București, ***Legislație.*** *Legea nr. 17/2000 privind asistența socială a persoanelor vârstnice republicată,* M. Of. nr. 157/2007, cu modificările și completările ulterioare; *Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului replublicată,* M. Of. nr. 159 / 5.03.2014, cu modificările și completările ulterioare***V.** Noul Cod Civil și de Procedură Civilă

Pagini web1. http://www.juridice.ro/ ; ***2. http://legestart.ro*** ; ***3. http://legeaz.net*** ;

CLASSIFICATIONS – PHILOSOPHY AND LOGIC

Niadi-Corina Cernica
Lecturer, PhD, „Ștefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: Classifications, which are a problem in logic, have a great interest in philosophy. Classifications from „tree of Phorphyr" correspond with different metaphysical levels, which go from Beeing to human beeing and animals. Classifications are important in „dispute of universals". Theory of Leibniz does not admit classifications and classes, because is a „chain of beeings". Claude Lévi-Strauss presents the classifications of primitive men and considers them as a logical and scientific thinking. Classifications have a role in metaphysics, gnoseology and theory of language.

Keywords: classification, logic, metaphysics, gnoseology, language

Clasificările, un început al logicii, au avut parte, în epoca antică și medievală, de o largă apreciere, având relevanță filosofică.

Clasificările lui Platon și ale lui Aristotel au legătură cu definițiile. Porphyr prezintă un celebru arbore al ființei ca pe o clasificare cu importanță metafizică: substanța cuprinde substanțe corporale și necorporale. Substanțele corporale sunt de două feluri: cu viață și fără viață. Viețuitoarele sunt de două feluri: animalele și viețuitoarele fără sensibilitate (plantele). Animalele sunt raționale și iraționale. Animalele raționale pot fi muritoare, ca omul, sau nemuritoare, ca îngerii. Să nu uităm că, pentru unii filosofi medievali, îngerii aveau un corp subtil, care le permitea să se facă văzuți.

Arborele lui Porphyr, elev al lui Plotin, prezintă o ordine ierarhică a substanțelor. Fiecare clasificare corespunde unui nivel metafizic, care pleacă de la substanță și coboară până la animalul rațional muritor, omul. În clasificarea în trepte a lui Porphyr, clasa superioară prezintă un grad mai mare de generalitate și un nivel ontologic mai înalt. Gradul mai mic sau mai mare de generalitate este dat de diferența specifică a unei clase față de clasa mai mare din care face parte. Logic, omul s-ar prezenta ca o incluziune în clasa animalelor, aceasta ca o incluziune în clasa viețuitoarelor, și aceasta din urmă ca o incluziune în clasa corpurilor, inclusă în clasa substanțelor. Clasa cea mai largă este și cea mai generală. Fiecare criteriu de clasificare este o diferență specifică care indică o specie într-un gen de ființe. În acest arbore, substanța este clasa cea mai largă, omul este clasa cea mai restrânsă. În același timp, substanța este cea mai abstractă, urmând ca membrii claselor incluse să fie elementele cele mai concrete.

În arborele lui Porphyr, substanța este clasa cea mai cuprinzătoare, termenul cel mai general și gradul cel mai înalt de abstracțiune. Logica și metafizica s-au întâlnit. Adăugăm că, în limbajul epocii, criteriul de clasificare este „propriul", adică un element definitoriu, nu accidental, pentru specie.

Universaliile, în gândirea secolului XII, în cearta universaliilor, pentru unii nominaliști, nu sunt propriu-zis termeni generali sau termeni abstracți, cum îi numim noi astăzi. Sunt „universalii", care prezintă „ce" este un lucru, în timp ce lucrurile concrete au atribute proprii, care le dau caracterul de indivizi. Aceste universalii, care pătrund în teoria limbajului, corespund,

cum spune Toma din Aquino, intelectului. Existenței îi corespund lucrurile. Un capitol din „Summa Theologica" (Dacă intelectul nostru cunoaște singularele) spune: „în domeniul lucrurilor materiale, intelectul nu poate cunoaște singularul în mod direct și de la început.(...) astfel el înțelege direct, prin specia inteligibilă, universalul însuși; însă singularele, de care ține imaginile, le cunoaște indirect".[1]

Teoria izomorfistă a medievalilor, analizată de Eugen Coșeriu, duce la o unitate a metafizicii, logicii și gramaticii. Modus esendi (ceea ce este) corespunde metafizicii, modus intelligendi (ceea ce se gândește) corespunde logicii, iar modus significandi (ceea ce se spune) corespunde limbii. Există un paralelism strict între existență, gândire și limbaj, ceea ce dă un loc universaliilor în speculația filosofilor limbajului, mai ales că universaliile pot fi doar cuvinte, termeni.

Mai târziu, clasele, sau speciile, ies din preocupările filosofiei și alcătuiesc una dintre primele preocupări ale științei.

Monadologia lui Leibniz, primul sistem metafizic care cuprinde numai existențe individuale, în care monadele au fiecare diferențe imperceptibile față de celelalte, nu poate accepta clase sau clasificări. Sistemul lui Leibniz este de tipul lanțului ființei, fără discontinuități între monade. Diferențele dintre monade sunt imperceptibile, iar monadele sunt așezate ierarhic.

În secolul XX, Claude Lévi-Strauss va prezenta clasificările primitivilor ca pe un sistem de gândire logic și de tip științific. În „Gândirea sălbatică", Claude Lévi-Strauss dă mai multe exemple de clasificări ale populațiilor primitive. „Indienii Navaho, care se proclamă ei înșiși «mari clasificatori», împart viețuitoarele în două categorii, după cum sunt sau nu dotate cu grai. Ființele necuvântătoare cuprind animalele și plantele. Animalele se împart în trei grupe: alergătoare, zburătoare sau târâtoare; fiecare grupă este, la rândul ei, fracționată printr-o dublă împărțire: aceea de călători pe uscat și călători pe apă, pe de o parte, iar pe de altă parte aceea dintre călători de zi și călători de noapte:"[2] Antropologul observă că aceste clasificări nu corespund întotdeauna cu acelea ale zoologiei, dar aceste clasificări, de o mare complexitate, sunt corelate cu elemente naturale, într-un adevărat sistem structurat al lumii. Clasificările sunt necesare în înțelegerea miturilor și riturilor indigenilor Navaho, care le folosesc într-un adevărat sistem. Ele asociază, presupune Lévi-Strauss, și cu structurile sociale ale tribului.

Corelațiile pot fi explicate simplu printr-un tip de clasificări ale populației Pueblo: „eschimosul, sculptor de somoni, folosește, pentru a reprezenta fiecare specie, lemnul a cărui culoare se aseamănă mai mult cu a cărnii."[3] Fiecare arbore este legat de o specie de somoni.

Fiecare element dintr-o clasificare trebuie analizat în întregul sistem de corelații. Uneori, miturile rezolvă probleme ale clasificărilor, atunci când acestea nu se suprapun cu realitatea socială sau biologică. Totemurile sunt și ele o problemă de clasificare, iar animalele, spune antropologul, nu sunt folosite de primitivi pentru că sunt bune de mâncat, ci pentru că sunt bune pentru gândit.

Urmărirea atentă a naturii pe care o fac populațiile primitive pune în evidență caracteristici ale animalelor sau plantelor care, prin integrarea în clasificări și corelații, devin elemente ale unui adevărat „sistem al lumii", apropiat, spune Claude Lévi-Strauss, de gândirea naturaliștilor și ermeticilor Antichității și Evului Mediu. Pentru un ermetist zodiile se asociază plantelor, animalelor, tipurilor de temperament și elementelor fundamentale ale naturii, la care un alchimist ar adăuga și alte corelații. Pentru indianul Navaho, în „ritualul silexului cioplit",

[1] Toma din Aquino, Summa Theologica, vol.I, Editura Polirom, IașI, 2009, p.731
[2] Lévi-Strauss, Claude, Gândirea sălbatică, Editura Polirom, Iași, 2011, p.49
[3] Ibd, p.51

apar următoarele corelații: cocor-cer, pasăre roșie-soare, vultur-munte, erete-stâncă, pasăre albastră-arbore, pasăre muscă-plantă, un coleopter-pământ, bâtlan-apă. După cum se vede, clasa păsărilor este corelată cu mediul natural, iar coleopterul este introdus pentru că zboară și pentru că permite introducerea în corelații a pământului, parte a mediului natural. În prima clasă, toate elementele sunt zburătoare. Rezultă sisteme de corelații și clasificări, pe de o parte hermetice și alchimice, pe de altă parte ale primitivilor Navaho, comparabile, cu rol explicativ general. Clasificările cuprind, ordonat și logic, întreaga realitate, iar corelațiile între clasificări și elemente au rol explicativ. Rezultă o lume sistematizată și explicată, care folosește clasificări și corelații între clasificări, pe baza unor elemente comune.

A compara pe Galen, Pliniu, Hermes Trismegistul și Albert cel Mare cu indienii Navaho i se pare lui Claude Lévi-Strauss justificat: este o gândire pre-științifică, deprinsă cu toate speculațiile, în ambele cazuri. Ambele gândiri, sălbatică și civilizată, funcționează după structuri apropiate.

Sistemul clasificărilor este integrat antropologiei structurale, dar am ales acest element ca probă a valorii gnoseologice deosebite a clasificărilor.

Valoarea filosofică a clasificărilor a trezit, în secolul XX, și interesul filosofilor. Wittgenstein era de părere că nu există clase cu un element sau elemente comune tuturor membrilor (criteriu de clasificare), ci „asemănări de familie" în ceea ce numim o clasă; nu sunt de regăsit elemente comune la toți membrii clasei, ci un set de elemente pe care le împărtășesc, parțial, încrucișat, membrii clasei. Asemănările parțiale ale unora din membrii clasei cu alții dau imaginea grupului în întregime. Teoria este legată de filosofia limbajului: „dacă cercetăm concret, și nu doar teoretic, numeroasele fenomene desemnate de noi ca joc, atunci nu găsim nici un numitor comun. (...) e vorba de o rețea atât de complicată de asemănări, încât nu poate fi vorba de ceva determinat la care conceptul de joc să se potrivească cu exactitate. Wittgenstein caracterizează elementele comune diverselor jocuri ca asemănări de familie și vorbește de faptul că jocurile constituie o familie. (...) De reținut e indicația lui Wittgenstein că și numerele constituie o familie: există numere naturale, numere reale ș.a.m.d."[4]

Adăugăm o problemă legată de clasificări, cea a speciilor intermediare, acceptate de Aristotel, Albert cel Mare și Toma din Aquino. Speciile intermediare și indivizii singulari sunt cunoscuți în Evul Mediu (inorogi, centauri, kinocefali, sirene etc.); sunt inclasificabili, nu fac parte din nicio clasă sau specie, dar sunt elemente ale naturii, din tărâmuri îndepărtate.

Clasificările au avut un rol nu numai în logică, ci și în metafizică, gnoseologie și teoria limbajului. Ele încă pot suscita interes. Prin clasificări, lumea devenea un sistem ordonat, iar acesta a fost unul dintre primele demersuri ale științei: clasificarea elementelor și fenomenelor.

Viitorul clasificărilor, ca element al metafizicii, gnoseologiei și teoriei limbajului, în demersuri filosofice, este deschis.

BIBLIOGRAPHY

1. Copleston, Frederick, Istoria filosofiei.II Filosofia medievală, Editura ALL, București, 2009

2. Coșeriu, Eugen, Istoria filosofiei limbajului, Editura Humanitas, București, 2011

3. Flor, Jan Rüs, „Wittgenstein. Perioada târzie", în „Filosofia în secolul XX" (coord. Anton Hügli, Poul Lübcke), v.II, Editura ALL, București, 2003

[4] Jan Rüs Flor, Wittgenstein. Perioada târzie, în „Filosofia în secolul XX" (coord. Anton Hügli, Poul Lübcke), v.II, Editura ALL, București, 2003, pp.188-189

4. Lévi-Strauss, Claude, Gândirea sălbatică, Editura Polirom, Iaşi, 2011
5. Toma din Aquino, Summa Theologica, v.I, Editura Polirom, Iaşi, 2009

SOCIAL RESPONSIBILITY IN COOPERATIVE BANKS

Ioana – Raluca Diaconu, Bogdan – Andrei Tiliuță
Assist. Prof., PhD, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași , PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: The most advanced or emerging economies have introduced corporate governance codes or adopted new legislative frameworks, following the model adopted by the United States after the 2002 collapse of Enron and Andersen. As the management was the main concern of the 20th century, in the 21st century the corporate governance acquires a new meaning and tends to seize the public attention increasingly. The global financial crisis that started in 2007 has added new standards of corporate governance policies and practices.
Although all companies can benefit from effective corporate governance, regardless the economic sector in which they operate, this research deals specifically with the financial banking market referring to the cooperative banks operating in Romania. In this paper, the authors aim to present different organizational models for managing the issue of social responsibility and the importance / implications of implementing the concept at cooperative banks level.
Currently, CreditCoop is the only cooperative banks network authorized by the National Bank of Romania. It has a tradition of over 160 years and it works in compliance with the seven cooperative values and principles of the contemporary society.

Keywords: co-operative bank, corporate governance, social responsibility, corporate governance codes, ethics

Introduction

In the "shadow cone" of the association of the cooperative system with phrases such as social economy or social responsibility is also found the motivation for choosing this scientific paper. Although these concepts have been, lately, the subject of numerous specialized treatises, the idea of affiliating the cooperative system to them is a rare field addressed in the literature.

Analysing different theoretical perspectives related to the literature we can say that social responsibility is a duty that each person must exercise to maintain the balance between economy and ecosystem, and awareness of the need to use responsible behaviour and mutual understanding lead to the development of a future recognized and encouraged by society, a better, more prosperous one.

The one who laid the foundation stone of the literature in this field, also called the "father of social responsibility" was Howard Bowen, who developed a new current of thought in the world economy, a model focused on the individual and the future.

The importance of the analysed concept develops with the organization. The key question that has developed current valences and that is the engine of the organization-external environment symbiosis is: does the organization manage to add value to the society that facilitates its existence as it tends to build its mission and vision?

1. The conceptual framework and applicability models of social responsibility

Social responsibility is, in fact, an ethical framework that suggests that an entity, whether it is an organization or a company, has an obligation to develop and act for the benefit of society, not just in its interest. Social responsibility is a duty that every person must exercise in order to maintain the balance between the economy and the ecosystem.

The concept has attracted the attention of both researchers and the business environment, as it represents a beginning towards a new society, focused on the individual and the future. At the same time, the companies in which the phrase of social responsibility is implemented and developed have seen an improvement in terms of image and reputation in a competitive context, which leads to a number of benefits for them. Therefore, in addition to being a component of marketing policy, companies include in their work social responsibility programs not only in a civic spirit, but also to benefit from certain tax advantages (tax reductions following philanthropic activities), or for the advantages offered by the state (distribution to organizations of funds for the social integration of people with disabilities, of institutionalized young people).

There may be a trade-off between economic development in the material sense (on the one hand) and the well-being of society and the environment (on the other) (Palmer, Oates, & Portney, 1995), and other studies the last decade (Preston & O'Bannon, 1997), (Emerson, 2003) concluding that social responsibility helps maintain the balance between the two entities. This refers not only to business organizations, but also to all other actors whose actions have an impact on the environment. Responsibility can be proactive, by preventing involvement in activities that may affect society or active by engaging in projects that directly achieve social goals.

(Armstrong, 1977) notes that most regulations in this area are drawn up as a result of registration complaints that threatened the path to profit maximization, and thus the path to shareholder welfare. Therefore, where there are no complaints about the activities carried out, in many cases, there will be a limited number of regulations.

Some critics argue that social responsibility distracts from the fundamental purpose of business, namely economic, others believe that this responsibility is nothing more than a superficial cosmetology of profit-making goals, and others consider this movement as one that its ultimate goal is to strengthen its role as a supervisory body over strong corporations, but there is no conclusive evidence to strengthen any of these critical views (Góngora & Lucía, 2013). A significant number of studies in this area have shown that there are no negative influences on shareholders' results from the application of social responsibility, but rather a slightly negative correlation in terms of the degree of reinvestment of shareholder profit (Carpenter, Bauer, & Eiderdown, 2010).

Social responsibility has begun to play an increasingly important role in the private business environment and to become the main focus of attention of the authorities and society.

The most developed areas in the implementation of a system meant to develop social responsibility are the protection of children, their well-being and education, but also sports activities. Other "pioneering" areas could be those related to religion, art, and the environment, which have become increasingly important in the context of the implementation of strategies to slow down, limit or stop the phenomenon of global warming.

Social responsibility initiatives aim not only to invest in communities, but also responsibilities that fall to a particular field throughout the activities and at every stage of them, such as customer relations, employee welfare or responsibilities during supply, etc.

Just as in natural systems are dependent on each other, so it is in the economic system, where the business environment is not separate from the rest of society. Awareness of the need to use responsible behaviour, as well as mutual understanding result in the development of a future recognized and encouraged by society, a better, more prosperous one.

Therefore, we can conclude that social responsibility is an engine of social progress and has the role of supporting the development of companies in terms of their responsibility as key players in the social economy, in a world that is constantly expanding and changing.

In reality, a broader concept of what social responsibility is, namely a true style of thinking, a new management trend, aimed at the development of human capital, technology, investments in the environment and interpersonal relationships and not just respect for certain legal provisions in the sense of social responsibility.

Initially, only the companies focused on the implementation of this concept, with the aim of ensuring a connection between the business activity and the community in which they carried out their activity. However, this approach has changed with the application of the same provisions by smaller organizations that have become aware of their importance in the social development of communities and society in general. In this context, the term corporate social responsibility is more popular and more applied than social responsibility.

Understanding the role and importance of social responsibility by applying appropriate measures in various organizations in most fields can lead to a general and long-term approach, not just a random act of philanthropy, an approach that results in the continuous and sustainable development of society as a whole.

2. Involvement – will/need of an organization in the context of globalization

Social responsibility refers to the success of an organization that respects the principles of ethics regarding people, community and environment. The concept emphasizes the "three Ps" that derive from the social responsibility of an organization:

- ✓ P - profit (economic sphere)
- ✓ P - people (local community)
- ✓ P - planet (environmental protection)

Social non-involvement or social irresponsibility has been defined by (Jones, Bowd, & Tench, 2009) as the way a society reacts by resisting the problems facing society in general. If this reaction is taken to the extreme, there may be unpleasant legal or even economic consequences for this entity.

Also, (Bibu, Năstase, & Gligor, 2010) in the study "The Perception Over Corporate Social Responsibility in Romania" considers that social non-involvement leads to unfavourable results of organizations in terms of image, credibility, opportunity for expansion and not lastly, the related human resources. Thus, if they showed interest in customers, employees, collaborators and society in general, they would gain the notoriety and trust of the business environment, proving that they want to integrate into an ethical community, governed by truly European principles.

An important contribution is made by (Nunn, 2012) who is of the opinion that social irresponsibility should be better defined, so that it can be subject to the legislative framework and appropriate measures should be taken in order to reduce the resulting negative consequences. This concept, but especially the consequences on society must be carefully monitored, because it is on the border between legal and illegal, and to help us understand the seriousness, Nunn

exemplifies the case of organizations that evade paying taxes to the state by exploiting gaps in the law.

The authors of the study "Corporate Social Irresponsibility: A Challenging Concept" (Tench, Sun, & Jones, 2012) appreciate that the two concepts: social responsibility, respectively social irresponsibility are closely linked from a logical point of view and that we could not define one without the other. Those who developed this theory believe that if the activity of a company is illegal, then it is automaticly irresponsible, but if the activity is legal it does not automatically mean that it is socially responsible. Therefore, there may be companies with legal business conduct that are irresponsible to the business environment or society. They also performed a comparative analysis of the organizations in which the spirit of social responsibility and those irresponsible from a social point of view are manifested, the differences being outlined in table no. 1.

Table no. 1 - Comparative presentation of responsibility, respectively of social irresponsibility in an organization

Social responsibility	Social irresponsibility
- environmental degradation and pollution are not inevitable, but actions can be implemented to reduce or prevent environmental degradation or pollution - human resource is an important resource and is valuable within a company - consultation and involvement of communities in the management process is important - organization and involvement in activities of impact on social responsibility - the issue of ethics occupies a central place in the organization - the opinion of the community helps to correct market deficiencies - the technologies adopted should first be checked for their inability to be harmful and then launched on the market - the management of organizations should include all interested and involved people - the relationship between the organization and suppliers or customers must be based	- environmental degradation and pollution are inevitable and there are not too many levers to stop or limit their effects - human resource is a resource that must be exploited to generate value for the company - consulting and involving communities in the management process is a non-economic practice - reluctance to get involved or even not to get involved in social responsibility projects - ethical issues are relevant but not so important in the organization - the market will inevitably generate social exclusions - the technologies developed should be placed on the market and malfunctions or inconsistencies in the mode of operation should be noted during use by the final beneficiary - the management must be composed of people with studies in this regard or of those who have shares in the company - suppliers and customers must collaborate as much as they consider with the organization - the approach to social responsibility must be only pragmatic - sustainable development refers to the survival of the business

on fairness and ethics - approaching the concept of social responsibility based on principles and in a pragmatic style - sustainable development is the simultaneous development of the organization with the environment and the community - profit is one of the objectives pursued but it is not the only or main objective	- profit is the only goal of an organization and must be achieved at all costs.

Source: adaptation after (Jones, Bowd, & Tench, 2009)

We conclude by stating that the more realistic and efficient definition of social responsibility can be achieved with the help of the concept of social irresponsibility, as presented in the previous table.

Social responsibility is applied and understood differently, the approach being influenced by the size of the organization, supply chain, geographical position in the country, the organization's customers, but also the experience gained on this level of activity in order to increase social responsibility.

Several methods of applying the concept of social responsibility can be determined, characterized by different terms that describe the activities initiated, as follows:

- corporate (social) responsibility;
- corporate sustainability - long-term strategic and planned social responsibility of a strategic type with a clearly defined objective;
- corporate governance - social responsibility included in the organization's management plan;
- corporate citizenship (community involvement) - the result of management that materializes through the active participation of the organization in community development, based on the external side of social responsibility and not on the planning or bureaucratic measures taken;
- responsible entrepreneurship - a term developed by the United Nations in recognition of the role of companies in sustainable development and which defines the type of economic growth and competitiveness in symbiosis with social responsibility and environmental protection.

In large companies, the concept of social responsibility is better defined, better structured and better put into practice than in the case of small and medium-sized entities.

3. The importance of ethics in the cooperative culture

There are two views on the concept of ethics: that of most theorists who believe that business can prosper in the long run only through moral and ethical behaviour, while some practitioners consider that "business is business", and "Business ethics" is only a report of contradiction. Thus, if from a philosophical perspective the relationship between the concepts of ethics and business is recognized, some economists see it as a mismatch between terms.

The business environment has undergone important changes in the last 20-30 years, and what was admitted in the past, today is challenged by society. Legislation has undergone changes precisely to adapt to new market requirements, after the media provided obvious examples of corruption or serious human rights violations.

Over time, societies have realized that by formulating and implementing codes of ethics they can deduce and prevent some deviations before they manifest themselves, thus outlining the phrase we use more and more today, that of business ethics. The method used to introduce the notion of ethics in organizations is to implement a code of ethics, which can be defined as a set of principles and values that must be respected by members both in the society in which they operate and in terms of relationships with the business environment. The role of the code of ethics is to create members' sense of team, unitary group, to protect, support and promote a positive image of the organization.

Studies in the field have revealed that about 65% of organizations with foreign capital have implemented codes of ethics (taking into account the fact that in Western Europe the concept has a longer custom than our country), while companies with domestic capital they were not so involved, being a relatively new concept.

However, we can say that Romanian organizations have understood the benefits and advantages of implementing these codes of ethics, among which we can mention a higher visibility on the market and more motivated staff, thus wanting to align with the new standards. Over time, prominent people in the country have campaigned for the progress of society, for support on ethical and moral grounds, for truth and fairness, for finding a balance between ethics (morality) and self-interest, so that society develop in harmony.

In the following we will highlight the connections between two previously defined concepts, namely that of ethics, respectively social responsibility, but also their impact on sustainable development.

A first point of view belongs to the Nobel Prize winner for economics (1976), Milton Friedman who tried to prove that social responsibility has as its ultimate goal the maximization of profit, and managers who do not recognize this aspect are in fact puppets (Friedman, 1970). It raises a rhetorical question "does the business have responsibilities?", explaining that organizations are in fact artificial (legal) people, which obviously means that the responsibilities they assume are unnatural and that people are the only ones who can have responsibilities.

Another vision is presented by the professor (Carroll, 1991) from the University of Georgia who considers that social responsibility has four levels and materializes in a pyramid.

Figure no. 1 - The pyramid of social responsibility

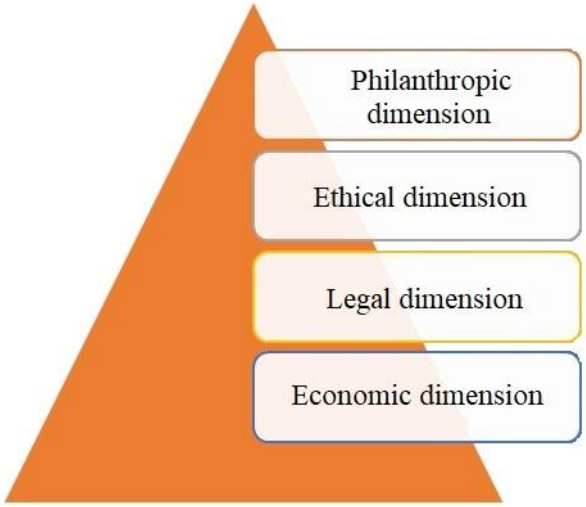

Source: adaptation after (Carroll, 1991)

Economic performance is the basis and also the foundation for the other dimensions, because without it the organization cannot carry out its activity. We can conclude that with the economic dimension that aims to make a profit, the company must take into account the legal dimension (the business must comply with applicable laws and regulations), the ethical dimension (to show fair and just behaviour), but also of the philanthropic dimension (to be a reliable partner in ensuring the well-being of the community).

(Tuzzolino & Armandi, 1981) built a pyramid of the needs of an organization starting from Maslow's model, considering that they also have different needs that start at the base of the pyramid and end at its top, as in the case of individuals.

Source: adaptation after (Tuzzolino & Armandi, 1981)

Figure no. 2 - The pyramid of organizational needs

Source (Tuzzolino & Armandi, 1981)

At the base of the pyramid is the need for survival (in the case of companies making a profit and related dividends), followed by security needs (acquiring and maintaining competitive advantages) and affiliation (association in unions). On the fourth level we find the assumption of the social and community role in the case of organizations, equivalent to the personal development of Maslow's pyramid.

As in the case of organizations, cooperative banks enjoy a code of ethics developed on the basis of the provisions contained in the Banking Code of Ethics approved by the General Assembly of the Romanian Association of Banks. It aims to create a tool that supports the balance between the interests of customers, credit institutions and the interests of their shareholders.

Cooperative organizations play an important role of intermediation between clients seeking funds and depositors, which requires strict adherence to the principles of banking ethics, being aware that the general objective of the banking system, to increase the quality of banking products and services, can be achieved by using appropriate resources, eliminating unfair competition between banks and by promoting a culture of integrity through personal example of professional ethics.

The social values regarding the observance of human rights, integrity, objectivity, social and corporate responsibility, trust, transparency, liberalization, protection of confidential information, observance of legal regulations in the field are very important for the activity of cooperative banks.

The code of banking ethics related to the credit cooperative organizations from the Creditcoop network aims at promoting an adequate conduct of the employees of the cooperative banks towards clients, colleagues, authorities, the banking environment, the business community; increasing customers' trust in the bank's activity; promoting a public image that these institutions and their staff provide customers with high quality products and services; maintaining fair competition in the financial-banking market; promoting cooperation between cooperative organizations and other credit institutions; promoting mutual respect within the Creditcoop network as well as within the banking community.

The fundamental principles that the employees of the cooperative organizations must respect in the professional relations they have with the clients or with the authorities are the following:

- moral integrity - employees are not allowed to ask for or accept, directly or indirectly, benefits and benefits from their position
- impartiality and independence - banking staff must have an objective, neutral attitude towards any political, economic, religious or other interest
- compliance with the provisions of the legislation in force, as well as the internal regulations
- professionalism and transparency - employees must demonstrate that they carry out their duties with responsibility, competence, efficiency, fairness, clarity and conscientiousness
- confidentiality - employees are prohibited from disclosing confidential information about the activity, data or information about customers. Employees have the obligation to maintain professional secrecy, not to use information about the client in order to obtain personal benefits, any violation being sanctioned
- preventing and combating corruption, money laundering and terrorist financing
- the exercise by employees of a prudent activity in carrying out financial transactions
- social responsibility - which aims to solve social problems, but also to support humanitarian initiatives
- avoidance of denigration - employees should consider carrying out the activity in good faith, respecting the interests of all persons involved

- compliance with the provisions of the code of banking ethics by assuming and understanding the responsibilities, but also reporting any suspicious activities

Cooperative organizations must also prevent the entry into business relations with persons involved in fraudulent activities, respect ethical principles in their relations, use honest and legal business practices, promote fair competition, and base their activities on efficiency, credibility and professionalism.

In addition to the provisions of the code of ethics, these organizations also propose a code of conduct for all employees, regardless of the duration of the employment contract or the employment rule, which aims to increase the quality of banking and better customer service.

The code of conduct aims to create a climate of trust and respect between employees and customers, the business environment or even society, taking into account some very important aspects: professionalism, moral integrity, honesty, fairness, openness and transparency, ensuring equality with on the treatment of customers, the priority of the interest of the organization and the customer over the personal.

Conclusions

Cooperative banks are aware of the importance of the customer-credit institution relationship and therefore have tried over time (and now) to ensure the satisfaction of needs and promptness in providing banking services and products to develop long-term relationships with them.

Putting the customer first, anticipating his needs and problems, providing the required services have made cooperative banks increasingly competitive in the market. All customers are important to the cooperative bank, whether they use its services once or more and therefore each customer must have a sense of satisfaction that will lead him to use more services and become a loyal customer, because they are the ones who ensure the profit of the cooperative banks. Customer loyalty has the role of improving the image of the cooperative bank, it can be a source of advertising, because only satisfied customers can recommend the credit institution to friends, family or colleagues. It is also known that it is easier and less expensive to increase the volume of transactions with loyal customers than to attract new customers and try to retain them.

Results obtained over time by these credit institutions were also due to employees who have always shown respect, professionalism and creativity in carrying out the activity, respecting ethical principles.

The corporate governance plan for cooperative banks contains a set of rules and principles that aim to promote fairness and transparency in decision-making by governing bodies in order to increase economic performance and its value. Basically, it refers to the efficiency of management and control systems, but also to the management of significant risks. Corporate governance is an agreement between the governing bodies of the cooperative bank and the associated cooperating members, emphasizing the principles of ethics and responsibility, which will ultimately lead to increasing the value of the organization.

All this has contributed to improving the efficiency, performance, competitiveness and national and even international recognition of cooperative banks.

BIBLIOGRAPHY

1. Armstrong, D. M. (1997). *A world of states of affairs*. Cambridge University Press.
2. Bibu, N., Năstase, M., & Gligor, D. C. (2010). The perception over corporate social responsibility in Romania. *Review of International Comparative Management, 11* (5), 764 -778.
3. Bradu, C. P. (2011). Corporate Social Responsibility (CSR) - a continuously evolving concept, *Munich Personal RePEc Archive*, Paper No. 28594
4. Carpenter, M., Bauer, T. & Eiderdown, B. (2010), *Principles of Management v1.1*. *Arlington*, NY: Flat World Knowledge.p.3.
5. Carroll, A. B. (1991). The pyramid of corporate social responsibility: Toward the moral management of organizational stakeholders. *Business horizons*, *34*(4), 39 - 48.
6. Emerson, J. (2003). The blended value proposition: Integrating social and financial returns. *California management review*, *45*(4), 35 - 51.
7. Friedman, M. (1970). A theoretical framework for monetary analysis. *Journal of Political Economy*, *78*(2), 193 - 238.
8. Góngora, A. & Lucía, C. (2013). Greenwashing: Only the Appearance of Sustainability, *IESE*.
9. Hristea, A. M. (2011). Responsabilitatea socială corporativă–între deziderat şi realitate. *Economie teoretică aplicată, volumul XVIII*.
10. Jones, B., Bowd, R., & Tench, R. (2009). Corporate irresponsibility and corporate social responsibility: competing realities. *Social Responsibility Journal*.
11. Nunn, N. (2012). Culture and the historical process. *Economic History of Developing Regions*, *27*(sup1), S108 - S126.
12. Palmer, K., Oates, W. E., & Portney, P. R. (1995). Tightening environmental standards: the benefit-cost or the no-cost paradigm? *Journal of economic perspectives*, *9*(4), 119 - 132.
13. Preston, L. E., & O'bannon, D. P. (1997). The corporate social-financial performance relationship: A typology and analysis. *Business & Society*, *36*(4), 419 - 429.
14. Schwartz, M. S., & Carroll, A. B. (2003). Corporate social responsibility: A three-domain approach. *Business ethics quarterly*, 503 - 530.
15. Tench, R., Sun, W., & Jones, B. (Eds.). (2012). *Corporate social irresponsibility: A challenging concept*. Emerald Group Publishing.
16. Tuzzolino, F., & Armandi, B. R. (1981). A need-hierarchy framework for assessing corporate social responsibility. *Academy of management review*, *6*(1), 21 - 28.
17. *** Law no. 219/2015 regarding social economy
18. www.csrmedia.ro/wp-content/uploads/2013/01/Analiza-Situatiei-RSC-in-Romania-RO1.pdf
19. www.arb.ro/wp-content/uploads/ARB%20-%20Cod%20de%20etica%20bancara.pdf
20. www.wbcsd.org/

THE PERILS OF A LEGAL MIND

Codrin Codrea
Assist. Prof., PhD, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: In the beginning of the 20th century, Hans Kelsen, in developing his pure theory of law, had to make certain theoretical distinctions in order to identify that which is 'pure' in both law and jurisprudence. One of those separations which lies at the core of his theory is the distinction between causality and attribution, which this article tries to place on anthropological grounds in order to extrapolate to a certain mindset in contemporary European cultures. The relation between causality and attribution is much more complex than Kelsen implies because it is the legal, normative mind which has to take into account both the scientific perspective on the world, which implies the causality principle, and also the attribution principle, through its vocation, formation and sometimes duty to find the norm, the conduct contrary to the norm and the one responsible for breaking the norm. However, it is the attribution principle which makes the legal mind vulnerable to certain perils which this article tries to identify, from particular institutions such as tort law, to a greater scale, such as conspiracy theories and the cultural relationship with difference and Otherness.

Keywords: causality, attribution, animism, tort law, conspiracy, difference

1. Kelsen's starting point

In his theory, Kelsen refers to law in the sense of positive law in general, without restraining its scope to a particular legal order or system of law, national or international. One of his objectives is to operate a separation from a mixture of knowledge in which jurisprudence, legal knowledge, was intertwined with knowledge streaming from other epistemic domains until 19th century and to distill knowledge based on law alone[1]. In order to do so, he eliminates from what was traditionally called jurisprudence everything that did not belong exclusively to the field of law. In elaborating the pure theory of law, by criticizing the interference of history, psychology, sociology, ethics and political theory and by eliminating all such external elements foreign to law, Kelsen manages to isolate the abstract legal mechanism, which could loosely be assimilated to a structure of law, a legal syntax in the most general sense.

Starting from the question of whether law is a natural or social phenomenon, Kelsen observes that *ubi societas ibi jus*, insofar as law exists and is naturally generated within societies. Maintaining this perspective, law seems to have a natural existence, as a product of societies which also exist naturally. This interrogation would lead to Spinoza's distinction between *natura naturans* and *natura naturata*. However, Kelsen's reasoning turns away from Spinoza's insight, observing that, although concrete facts of the subjects considered by law take place in a determined reality, they do not naturally have legal significance, which is only acquired later, through the mediation of law. He gives the examples of the fact that a man in a robe addresses certain words from a podium to another man, that two people exchange letters about something, or that a man takes a thing from someone and gives him a sum of money in return, all of which,

[1] Hans Kelsen, *Doctrina pură a dreptului,* Humanitas, București, 2000, pp. 13-14;

from a legal point of view, mean that a court decision has been given and two contracts have been concluded[2].

Kelsen notes that it is the law which gives a certain objective legal significance to facts in reality, from the outside, and not the facts themselves have, naturally, from within, the germs of legality. However, the subjects themselves who interact in reality may have in mind a meaning of their own, a subjective representation of their actions or inactions, which may or may not coincide with the legal, objective meaning, printed from the outside. For example, if a person sells an immovable object claiming to be the owner, and the acquirer doesn't know that the seller is a *non dominus*, although he has the subjective representation and intention to become the owner, nevertheless, by law, the transfer of ownership does not take place because the act of property transfer is void.

Therefore, although all these facts take place in reality, it is not the fact that they actually exist that gives them legal relevance, but the existence of a legal norm through which the fact in reality acquires a particular legal meaning. Kelsen concludes that not the fact itself, in its concrete development, of taking property and giving in return a sum of money, transforms the factual chain into a contract, but the existence of a legal norm through which the relationship that takes place in reality becomes a legal relationship. This secondary legal significance, beyond the initial meaning assigned by subjects themselves, is objective, independent of subjective representation, in the sense that the intention of the subjects, of their deeds, actions or inactions to have a certain legal meaning, which may or may not overlap with the legal significance of the legal norm, is irrelevant[3].

If nature presupposes a state of affairs governed by the principle of causality (cause-effect), knowledge of nature implies sentences such as *if X then Y*. The most basic example for such a natural law is that of an inert, heavy object which, if thrown, reaches the ground. Although legal norms also presuppose a similar wording, *if someone steals, he will be punished*, one cannot speak of causality in the sense that invariably the human behavior targeted by the norm triggers the effects provided by the norm. For example, article 30 of the Romanian Constitution states that *Freedom of expression of thoughts, opinions or beliefs and freedom of creation of any kind, orally, in writing, in images, in sounds or in other means of public communication, are inviolable*. However, from the fact that there can be identified in reality cases in which freedom of expression is violated, it follows that a legal norm does not presuppose causality in the same way the law of gravity presupposes it – *invariably, whenever X then Y*. Therefore, Kelsen contrasts the principle of causality, which governs the natural order, to the principle of attribution, which governs the normative order of human behavior. Although both sentences about nature and legal norms state that *if X then Y*, the meaning is completely different – in the first case it is about causality, in the sense that *if X then Y exists*, in the second case it is about assignment, attribution, in the sense that *if X then Y must exist*, even if in reality Y does not exist. The distinction between the two principles is determined by the volitional nature of the legal norm – the connection between X and Y established by a legal norm that can be described by the legal sentence *if X then Y* expresses an intentional, willed, demanded connection of the Sovereign, of a political power invested with the authority to issue legal norms, while the link in the sentence *if X then Y* with regard to phenomena taking place in nature expresses a connection independent of the human will, or, in the particular case of the legal norm, of the Sovereign.

[2] *Ibidem*, pp. 14-23;
[3] *Ibidem*, p. 15;

2. Causality and attribution

Logically isolating the distinct way of functioning, the meaning and the application of the principle of normative attribution from the principle of natural causality, Kelsen offers an explanation of the crystallization of the two principles in terms of cultural evolution. In some cultures, natural phenomena were not initially explained by the principle of causality. Any culture holds a common, objective representation of what is good or bad, right or wrong, so that individuals, the members of those cultures can regulate their behavior according to those rules, being aware that there are consequences in case of violation of the rules. Much alike Freud at that time, but also confirmed by much of the cultural anthropology since[4], such norms are of customary origin, even if the narrative circulating within the culture or the culturally assigned origin of such norms is divine[5]. The most ancient rules, considered in cultural anthropology as landmarks for the transition from nature to culture, are those that limit sexual instinct and aggression, in the form of prohibition of incest and murder, and the most ancient sanctions organized at group level are exclusion from the group and *vindicta*, vengeance or revenge[6].

The rule that underlies the normative dimension, but also the entire social functioning of these cultures is that of reciprocity, which aims at both the reward, the representation of something good, and the punishment, the representation of something bad. The rule of reciprocity can be formulated as follows: *If you behave correctly then you will be rewarded. If you behave incorrectly then you will be punished*. The rule of reciprocity does not presuppose a causal connection of the elements, between conduct and consequence, since it is not a cause-effect type of connection, but a connection based on attribution. However, the application of the rule of reciprocity is not restricted in these cultures only to the normative sphere applicable to social, inter-individual relations, but constitutes the very way of explaining the whole nature, of making sense both of any natural phenomena and social relations[7]. If a natural phenomenon is felt as negative, through the rule of reciprocity it is understood as a punishment for violating a rule and, conversely, if a phenomenon is felt as positive, it acquires the meaning of a reward for correct behavior. Kelsen gives very explicit examples – a compromised harvest, a defeat in war, a failed hunt, illness, death are all attributed to unlawful behavior as punishment, and a good harvest, victory in war, successful hunting, health and longevity are attributed to normative behavior, as a reward[8].

In these cultures, the objective principle of causality, independent of the observer, is not used in the explanation of phenomena, but the principle of attribution – not the cause of a phenomenon is sought or offered as an explanation, but the person responsible for distributing rewards and punishments. The principle of attribution that governs both the social and the natural spheres is articulated on a certain metaphysical conception – that in which not only man has a

[4] The term 'animism' derives from the latin 'anima', meaning 'soul', and it was firstly used in the 19th century by E. B. Taylor. In contemporary cultural anthropology, due to its subsequent negative connotations, the term is not used anymore. In this article we use it without all the evolutionary, ethnocentric presuppositions. See Robert H. Lavenda, Emily A. Schultz, *Concepte-cheie în antropologia culturală*, Hecate, București, 2018, pp. 76-78;

[5] Valerius M. Ciucă, *Lecții de drept privat comparat. Vol. 1, O introducere în hermeneutica organică a dreptului privat comparat*, Editura Fundației Axis, Iași, 2003, pp. 240-251;

[6] Codrin Codrea, *Frusta et fragmina. Essays on European law*, Hamangiu, București, 2019, pp. 50-58;

[7] Codrin Codrea, 'The diffusion of the archaic gift into early Roman Law institutions. From animism to mancipatio and nexum, via potestas', in *6th LUMEN International Scientific Conference, Rethinking Social Action. Core Values, 2015*, Editografica, Bologna, Italy, 2015, pp. 287-292;

[8] Vintilă Mihăilescu, *Antropologie. Cinci introduceri*, Polirom, Iași, 2007, pp. 161-164;

soul, but objects in reality also, which interact with humans in a similar way to how humans themselves interact between themselves, according to the rule of reciprocity. Such an interpretation does not make any distinction between society and nature, since nature is interpreted in the light of the principle of attribution, according to the same normative scheme as society. In the normative interpretation correlative to the principle of attribution and the rule of reciprocity, nature, in the current sense, simply does not exist, because what is understood today by nature in contemporary European cultures is a product of scientific thinking organized around the principle of causality, which explains phenomena of reality in terms of cause and effect[9].

On a time axis, the principle of causality appears after the principle of attribution from which it derives. In European thinking, an original moment of crystallization of the principle of causality from that of attribution can be identified in pre-Socratic thinking. The Greek term for cause, *αἰτία, aitia*, before Aristotle gave it the meaning it has today, originally meant 'responsible', 'guilty' – the cause was responsible, guilty of the effect, and the effect was attributed to the cause in the same way that punishment or reward were attributed to human behavior. Kelsen illustrates this normative perspective on nature by an excerpt from Heraclitus – "If the Sun does not follow its predetermined path, the Erinyes, the servants of justice, will set it up". In Kelsen's interpretation, for Heraclitus the law of nature is normative, not causal – the Sun does not deviate from its predetermined path, because otherwise there is a sanction, a punishment for a conduct contrary to the norm[10].

The transition from the principle of attribution to that of causality occurs with the dilution of the anthropomorphization of reality and the relationships between objects in reality – the principle of causality is coagulated as relationships between elements of reality are no longer understood by the model of human interactions, but independent of a will, human or divine, which would prescribe specific conducts through norms. Although the principle of attribution has suffered a significant decline in the explanation of the world, even in the predominant modern expression in the early 20th century, according to which causality is an absolutely necessary relationship between cause and effect, there is a residue of the attribution principle: cause-effect is justified, guaranteed, allowed by the will of a divinity, transcendental authority, placed beyond the sphere of human experience, which accomplishes/the connection between cause and effect. The complete separation of the principle of attribution from that of causality led to the replacement of necessity based on divine transcendence with empirical probability, and maintaining the necessity of the cause-effect relationship implied a shift in the foundation of this necessity, from the divine absolute will to the human mind itself, which is configured, structured in this way – it was Kant who placed time, space and the causality as *apriori* features of human mind through which we grasp reality, without ever being able to grasp the things themselves. If probability replaces causality in the first alternative, this transformation takes place in the domain of reality, while, in the second, causality is withdrawn from reality and placed, along with time and space, at the level of the human mind, which projects these frames into reality, without being able to establish whether reality itself contains time, space and causality.

3. The Perils of a Legal Mind

If, from the separation of causality and attribution, the first one is a feature of the scientific mind, which is inclined to see causes and effects in nature, the latter is rather a feature of the legal, normative mind, inclined to see guilt and responsibility even where there is only

[9] Hans Kelsen, *op. cit.*, pp. 106-120;
[10] *Ibidiem;*

cause and effect. This could very well be the case of the forms of guilt developed in Roman law which can be found both in contemporary criminal and civil law tradition. At least in the tort law of civil law tradition, regarding the forms of liability for others, the idea of guilt as a necessary condition for someone to be responsible for the wrongdoing, damage caused to third parties, is losing ground, being gradually replaced with objective grounds – the victim still has the possibility to claim for damages without having to prove the guilt, which was mostly implied even where it was demanded as a necessary condition for liability[11]. But as a mere structure, in this form of liability, even when guilt is presupposed so that the victim should not bear the burden of proof, the form of responsibility in tort law based on guilt has its roots in the principle of attribution.

At a grander scale, animistic cultures, so-called "primitive", in which the whole reality is enlivened and where, behind every phenomenon, object or event in reality, there are spirits or the divinity that animates them, are not very different from contemporary European cultures[12]. Explanations articulated on the principle of attribution which can be found in animistic, "primitive" cultures do not differ from traditional, mythological or religious explanations in contemporary European cultures. For example, a negative phenomenon becomes a "misfortune" and is interpreted not as an effect, but as punishment for violation of an unwritten rule; likewise, there can be no chance, randomness, arbitrary, because behind any phenomenon there is the divinity, so in all phenomena the divine intentionality must be discerned in order to reconstruct, starting from the finding of the negative phenomenon and its understanding as punishment.

It is the vocation, the formation and sometimes duty of the lawyer or legal scholar to reconstruct the entire normative scheme – to discover the norm which was violated, the behavior contrary to the norm, and the punishment. In a very specific way, this is how a legal mind works, animated by a spirit of justice. Isn't the revival after the Second World War of the natural law supporting human rights using the same pattern, as a collective recognition of the atrocities and devastating consequences of the war, seen as unacceptable and never to be repeated, and thus aiming to find a higher norm than the positive law of a particular state, a natural law on which human rights are grounded? The state is responsible to protect human rights so that consequences such as those seen before never occur. The legal mind started from the negative consequence of the war, realized it was justified in specific positive laws of particular belligerent states, and thus posed a higher law, which in turn was broken even when the positive law of the states were observed, and introduced sanctions for breaking such law.

In the animistic perspective on the world, existing in both "primitive" and contemporary cultures, there is no void of meaning, all phenomena have a meaning to be discovered, because the whole nature and society are governed by divine forces which imprint meaning, distribute punishments and rewards to people and things alike. In our contemporary European cultures, if there is an event which has no immediate scientific explanation based on causality, isn't it the lawyer and the legal scholar, with their normative perspective grounded on the attribution principle,who question the apparent coincidences? Even if our contemporary European culture does not hold divinity behind every major apparently unexplainable event, and it claims scientific grounds even by calling itself a "scientific society", does it not take a normative approach, using the attribution principle, looking for the one responsible for the event – be it the

[11] Liviu Pop, Ionuț-Florin Popa, Stelian Ioan Vidu, *Curs de drept civil. Obligațiile*, Universul Juridic, București, 2015, pp. 362-407; Paul Vasilescu, *Drept civil. Obligații,* Hamangiu, București, 2017, pp. 576-588;

[12] Jean Baudrillard, *Societatea de consum. Mituri și structuri*, ed. a 2-a, Comunicare.ro, București, 2008, pp. 30-32, 36-43;

collapse of financial markets, pandemic, political change or ecological disasters[13]? Was it not a normative interpretation of the 1789 French Revolution that rejected the events which led to the abolition of the feudal system and interpreted them as the doing of occult political forces, the grand work of conspiracies?[14] Isn't the construction of all enemies, as Umberto Eco shows, based on the attribution principle as a means to justify something perceived as negative by a majority and to direct its will to punish against the minority seen as the enemy?[15]

All conspiracy theories interpret events in the world, which may be explained through impersonal causality using attribution: instead of cause-effect chains of events which are difficult to identify, explain and understand in these terms, the attribution projects the will of someone – not the divinity in our relatively secular European cultures, but powerful occult people, a group of multinationals, obscure interests etc. – who controls apparently chaotic global processes. Projecting a will behind unintelligible impersonal events through the principle of attribution offers, thus, a normative perspective on the world: since there is, since there must be someone in control of everything, someone whose will governs events, that someone is also responsible for the events, for the perceived negative effects his will caused. This is precisely the structure of the legal mind: the norm, the conduct contrary to the norm of someone and the punishment.

The same pattern used in attributing guilt and responsibility to events perceived as negative is used in excluding different groups for following different customary norms, however, permitted by law. In opposition to those like Us, who follow the same customary rules, which are seen as positive, there are They, who follow their rules, different ways of life and being, which seem to contradict and infirm our rules, thus becoming negative[16]. The Other, therefore, becomes the first target when looking for the one responsible for any social or cultural event perceived as negative by the cultural majority. They already break our cultural, customary norms, already are outside, therefore, it is not Us or any other cause which determine negative social phenomena, since they already are responsible for being different and, as such, responsible for Us not being the same. This is how cultural anthropology shows how Otherness, the difference of the Other, of They being themselves, is used for constructing an enemy which can only be dealt in two ways so that the order, the security of the Self, of the Same, can be restored: assimilation or annihilation. In these cases it is the same attribution principle that underlies the dynamic of Us *versus* Them, which finds the norm, finds the negative conduct which breaks the norm, and then finds the one responsible for it, which is, by definition, the vocation of a legal, normative mind.

It is not a matter of truth, of whether the attribution principle is unjustly applied in all cases, but a matter of comprehending a process, a relationship between that which is specific to a legal mind. However, that which is inscribed as a fundamental feature of a legal mind can also lead to its perils: it is indeed, through its vocation, formation, intuition or spirit of justice, for a legal mind to operate with the attribution principle, to be inclined to construct norms, to find the conduct contrary to the norm and demand punishment, by attributing meaning to any event, identifying the negative consequence in reality, which at times can only stand for something that could be better, by constructing a norm which would preserve a perceived positive state of affairs

[13] Codrin Codrea, 'European Refugee Crisis: Legal Framework and European Political Effects', in *Universul Juridic*, Suplim, Universul Juridic, pp. 72-81;
[14] Leonidas Donskis, *Forme ale urii. Imaginația bântuită a filozofiei și literaturii moderne*, Cetatea de scaun, Târgoviște, 2013, pp. 31-32;
[15] Umberto Eco, 'Cum ne construim dușmanul', in *Cum ne construim dușmanul,* Polirom, Iași, 2013, pp. 9-37;
[16] Zygmunt Bauman, Tim May, *Gândirea sociologică*, Humanitas, București, 2008, pp. 29-44, 65-70;

in the world, and by searching for the responsible entities, projecting guilt and demanding punishment.

BIBLIOGRAPHY

1. Baudrillard, Jean, *Societatea de consum. Mituri și structuri*, ed. a 2-a, Editura Comunicare.ro, București, 2008.
2. Bauman, Zygmunt, May, Tim, *Gândirea sociologică*, Humanitas, București, 2008.
3. Ciucă, Valerius M., *Lecții de drept privat comparat. Vol. 1, O introducere în hermeneutica organică a dreptului privat comparat*, Editura Fundației Axis, Iași, 2003.
4. Codrea, Codrin, *Frusta et fragmina. Essays on European law*, Hamangiu, București, 2019.
5. Codrea, Codrin, 'The diffusion of the archaic gift into early Roman Law institutions. From animism to mancipatio and nexum, via potestas', in *6th LUMEN International Scientific Conference, Rethinking Social Action. Core Values, 2015*, Editografica, Bologna, Italy, 2015, pp. 287-292.
6. Codrea, Codrin, 'European Refugee Crisis: Legal Framework and European Political Effects', in *Universul Juridic*, Suplim, Universul Juridic, pp. 72-81.
7. Donskis, Leonidas, *Forme ale urii. Imaginația bântuită a filozofiei și literaturii moderne*, Cetatea de scaun, Târgoviște, 2013.
8. Eco, Umberto, 'Cum ne construim dușmanul', in *Cum ne construim dușmanul,* Polirom, Iași, 2013, pp. 9-37.
9. Kelsen, Hans, *Doctrina pură a dreptului,* Humanitas, București, 2000.
10. Lavenda, Robert H., Schultz, Emily A., *Concepte-cheie în antropologia culturală*, Hecate, București, 2018.
11. Mihăilescu, Vintilă, *Antropologi. Cinci introduceri*, Polirom, Iași, 2007.
12. Pop, Liviu, Popa, Ionuț-Florin, Vidu, Stelian Ioan, *Curs de drept civil. Obligațiile*, Universul Juridic, București, 2015.
13. Vasilescu, Paul, *Drept civil. Obligații*, Hamangiu, București, 2017.

SOME GENERAL ASPECTS REGARDING ROYALTY-RELATED RIGHTS

Ionela Cecilia Şulea
Assist. Prof, PhD., „Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureş

Abstract: The present article is built on the regulation from Law no. 8/1996 regarding the connection rights of the author, from Title II, article 93-139.
In the first part of the article, I presented connection rights of the author as related to civil rights and very closely related to copyright and, of course, the object of these rights.
In the second part of the article, I analysed the rights that are included in this category like: the rights of performers, the rights of producers of sound recordings, the rights of producers of audio-visual recording, the rights of broadcasting and television organizations. In some parts of the article I proposed even some modifications of the current law, for its improvement.

Keywords: Law no. 8/1996, connection rights of the author, producers of sound recordings, audio-visual recording, the rights of broadcasting and television organizations.

1. Precizări prealabile

Legea nr. 8/1996, prin intermediul Titlului II art. 93-143 reglementează *drepturile conexe de autor*, dar și cele *sui-generis*.

În concret, din prima categorie fac parte drepturile artiștilor interpreți sau executanți, drepturile producătorilor de înregistrări sonore, drepturile producătorilor de înregistrări audiovizuale, drepturile organismelor de radiodifuziune și de televiziune. Iar din cea de-a doua categorie, fac parte drepturile fabricanților de baze de date.

Doresc să precizez, că în acest articol voi face referire numai la drepturile conexe de autor, drepturile sui-generis urmând a fi tratata într-un articol viitor.

În acest context, precizez că *drepturile conexe* sunt drepturi civile și se află în strânsă legătură cu drepturile de autor, care la rândul lor, se află în strânsă legătură cu existența unei opere.

Coexistența este evidentă, deoarece opera dă naștere dreptului de autor, iar în cazul operelor ce se nasc din interpretarea, executarea sau înregistrarea sonoră sau audiovizuală a unei opere preexistent,e drepturile conexe ce rezultă sunt într-un raport accesoriu[1].

Aceste opere spirituale sunt create pentru a fi cunoscute de cât mai multe persoane, iar ca acest lucru să fie posibil, este nevoie de intermediari, a căror prestație oferă operelor forma finală de prezentare, sub care sunt cunoscute de publicul larg[2].

Obiectul drepturilor conexe este reprezentat de mai multe tipuri de prestații, prevăzute de art. 94 din Legea nr. 8/1996 precum: interpretările sau execuțiile artiștilor interpreți ori executanți, înregistrările sonore și audiovizuale ale producătorilor de înregistrări sonore și audiovizuale, emisiunile sau serviciile de programe ale organismelor de

[1] A se vedea V. Roș, *Dreptul proprietății intelectuale*, Editura Global Lex, București, 2000, pp. 238-239.
[2] Pentru unele detalii, a se vedea R. Pârvu, L. Oprea, M. Dinescu, M. Mănăstirescu –Traducere, *Introducere în proprietatea intelectuală*, Editura Rosetti, București, 2001, p. 18.

radiodifuziune și de televiziune.

În ceea ce privește drepturile prezentate mai sus, acestea pot fi transmise exclusiv sau neexclusiv și pot fi cesionate, în totalitate sau în parte, în condiţiile prevăzute la art. 40–44 din Legea nr. 8/1996[3].

2. Drepturile artiștilor interpreți sau executanți

2.1. Aspecte generale

Potrivit art. 95 din Legea nr. 8/1996, prin expresia *„artiști interpreți sau executanți"* se înțelege actorii, cântăreţii, muzicienii, dansatorii şi alte persoane care prezintă, cântă, dansează, recită, declamă, joacă, interpretează, regizează, dirijează ori execută în orice altă modalitate o operă literară sau artistică, un spectacol de orice fel, inclusiv folcloric, de varietăţi, de circ ori de marionete.

Drepturile artiștilor interpreți au ca obiect interpretarea unei lucrări, care este de fapt o prestație.

Artistul interpret, care este titularul dreptului, este întotdeauna o persoană fizică, precum comediantul, cântărețul, instrumentistul[4] etc. De fapt, este persoana care reprezintă, cântă, recită, interpretează o lucrare[5] ș.a.

2.2. Drepturile morale ale artiștilor interpreți sau executanți

Artistul interpret sau executant are următoarele drepturi morale, enumerate expres de art. 96 din Legea nr. 8/1996:

a) dreptul de a pretinde recunoaşterea paternităţii propriei interpretări sau execuţii;

b) dreptul de a pretinde ca numele sau pseudonimul său să fie indicat ori comunicat la fiecare spectacol şi la fiecare utilizare a înregistrării acestuia;

c) dreptul de a pretinde respectarea calităţii prestaţiei sale şi de a se opune oricărei deformări, falsificări sau altei modificări substanţiale a interpretării ori execuţiei sale, sau oricărei încălcări a drepturilor sale care ar prejudicia grav onoarea ori reputaţia sa[6].

Facem precizarea că dreptul la divulgare și dreptul la retractare nu sunt incidente în cazul artiștilor interpreți sau executanți[7], deoarece aceste drepturi ar fi imposibil de exercitat în cazul interpretării sau execuției unei opere.

În ceea ce privește dreptul la nume, acesta este reglementat parțial în conținutul prevederilor art. 96 lit. b) din Legea nr. 8/1996, sub forma obligației de a indica ori a comunica numele sau pseudonimul, la fiecare spectacol şi utilizare a înregistrării acestuia. În principiu, artistul interpret sau executant, decide sub ce nume va avea loc prestația sa.

Precizăm că, în cazul transmiterii pe cale succesorală a drepturilor morale ale artistului interpret sau executant, au fost necesare norme derogatorii de la dreptul comun, fiindcă, în mod obișnuit, drepturile nepatrimoniale nu dăinuie purtătorului său, ca de astfel

---

[3] A se vedea T. Bodoaşcă, *Dreptul proprietății intelectuale, cit. supra.,* p. 158 și urm.

[4] A se vedea L. Marino, *op.cit.*, p. 233.

[5] Pentru detalii a se vedea CPI, (*Code de la propriété intellectuelle*, din 1 iulie 1992, Franța, publicat în *Journal Officiel* din 3 iulie 1992) art. L 212-1.

[6] Menționăm că art. 96 din Legea nr. 8/1996 a avut, în trecut, în componență și lit. d), care a fost abrogat de Legea nr. 285/2004, publicată în Monitorul Oficial nr. 587 din 30 iunie 2004, prin art. I pct. 57. Acesta reglementa dreptul artistului interpret sau executant de a se opune oricărei utilizări a prestației sale, dacă prin această utilizare se aduceau prejudicii grave. Reglementarea de la lit. d) fost abrogată, deoarece se dubla cu dispozițiile prevăzute la lit. c), ale aceluiași art.

[7] A se vedea T. Bodoaşcă, L. I. Tarnu, *op.cit.*, p. 168.

nici exercițiul acestora[8].

În doctrina franceză, dreptul moral al artiștilor interpreți sau executanți se compune numai din două prerogative:

- dreptul de a respecta numele și calitatea, altfel spus dreptul de paternitate;
- dreptul de a respecta interpretarea[9], permite sancționarea tuturor interpretărilor denaturate.

Artistul interpret nu beneficiază de prerogativele morale ale autorului în tăcerea legii și nu există dreptul de reconsiderare, dreptul de retragere, dar nici dreptul de divulgare[10].

2.3. Drepturile patrimoniale ale artiștilor interpreți sau executanți

Artistul interpret sau executant are dreptul patrimonial exclusiv, prevăzut de art. 98 din Legea nr. 8/1996, acela de a autoriza ori de a interzice: acţiuni de fixare, de reproducere, de distribuire, de închiriere, de împrumut al interpretării sau a execuţiei fixate [lit. a)- e)]; importul în vederea comercializării, dar numai pe piaţa internă a ţării noastre, a interpretării sau a execuţiei fixate [lit. f)]; radiodifuzarea şi comunicarea publică ale interpretării sau ale execuţiei sale, dar în această situație, nu intră sub incidență și cazul în care interpretarea ori execuţia a fost deja fixată sau radiodifuzată [lit. g)]; mai precis, în situația reglementată la lit. g), artistul interpret sau executant are numai dreptul la remuneraţie echitabilă[11] [lit. h)]; libertatea de a dispune de interpretarea sau execuţia fixată, îi permite artistului interpret sau executant, să le pună pe acestea la dispoziția publicului spre a fi accesate, în orice loc cât şi în orice moment, atât în mod individual cât și în mod public [lit. i)]; retransmiterea prin cablu a interpretării sau a execuţiei fixate [lit. j)].

Menționăm că anumiți termeni reglementați în art. 98 alin. (1) din Legea nr. 8/1996, sunt definiți ulterior, în art. 98 alin. (2), art. 14-18, art. 20 alin. (1) și art. 21-22 din Legea nr. 8/1996. În concret, sunt definiți următorii termeni: fixare[12]; reproducere, distribuire, import, închiriere, împrumut[13]; comunicare publică, radiodifuzare și transmisiune prin cablu[14].

Potrivit *legislației franceze*, în concret, art. L. 212-3 din Codul de proprietate intelectuală, prevede că drepturile patrimoniale ale artiștilor interpreți sunt în număr de două: dreptul de fixare și dreptul de reproducere a prestației. Acestea sunt drepturi de exploatare care permit artistului controlul utilizării interpretărilor sale, cât și a beneficiilor economice, care rezultă din contractele[15] încheiate.

3. Drepturile producătorilor de înregistrări sonore

3.1. Aspecte generale

Conform art. 104 alin. (1) din Legea nr. 8/1996, se consideră înregistrare sonoră sau

[8] Pentru detalii a se vedea Decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție, Secția I, nr. 2175/2012, preluată de pe www.scj.ro, la data de 25.02.2020, ora 14:15.
[9] A se vedea art. L. 212-2 alin. 1 din Codul de proprietate intelectuală francez.
[10] Pentru detalii a se vedea L. Marino, *op.cit*., p. 236 și urm.
[11] A se vedea Decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție, Secția civilă și de proprietate intelectuală, nr. 5881 din 22.05.2009, cu privire la acordarea remunerației unice cuvenită artiștilor interpreți sau executanți; O. Spineanu-Matei*, Proprietate intelectuală (4), Practica judiciară 2009*, Editura Hamangiu, București, 2010, p. 312-317.
[12] A se vedea art. 98 alin. (2) din Legea nr. 8/1996.
[13] A se vedea art. 14-18 din Legea nr. 8/1996.
[14] A se vedea art. 20 alin. (1), art. 21-22 din Legea nr. 8/1996.
[15] Pentru detalii a se vedea L. Marino, *op.cit*., p. 234.

fonogramă, în sensul prezentei legi, fixarea sunetelor provenite dintr-o interpretare ori execuţie sau a altor sunete ori a reprezentării digitale ale acestor sunete, alta decât sub forma unei fixări incorporate într-o operă cinematografică sau în altă operă audiovizuală.

Dispozițiile art. 104 alin. (1) din Legea nr. 8/1996, fac referire atât la înregistrarea sonoră cât și la fonogramă. Conform doctrinei, cele două sintagme au fost definite în mod simonim că reprezintă orice fixare, exclusiv sonoră a sunetelor provenite dintr-o interpretare ori execuție a unei opere sau a altor sunete, ori a reprezentărilor digitale ale acestor sunete, oricare ar fi metoda și suportul utilizate pentru această fixare[16].

Per a contrario, conform altor opinii exprimate în doctrină, fonograma este considerată a fi un întreg, iar înregistrarea sonoră o parte din acest întreg[17].

În cuprinsul Titlului II: *Drepturile conexe dreptului de autor şi drepturi sui-generis,* Capitolului III denumit *Drepturile producătorilor de înregistrări sonore* din Legea nr. 8/1996 se observă o inconsecvență privind utilizarea celor două sintagme: „înregistrare sonoră sau fonogramă".

În acest sens, precizăm că în art. 104 alin. (1) din Legea nr. 8/1996, se face referire la ambele sintagme. În acest context, în alin. (2) al aceluiași articol, întâlnim doar sintagma „producător de înregistrări sonore", fără nici o referire la sintagma „producător de fonograme".

Menționăm că, în art. 105 din Legea nr. 8/1996, legiuitorul se apleacă asupra sintagmei „înregistrări sonore", fără a mai face vreo referire la termenul „fonogramă" Doar în ultimul articol al acestui capitol legiuitorul face referire la „producătorul de fonograme", în concret, în art. 107 din Legea nr. 8/1996.

În lumina celor prezentate anterior, pentru evitarea interpretărilor diverse în legătură cu utilizarea celor două sintagme prezente în art. 104-107 din Legea nr. 8/1996, *de lege ferenda,* propunem reformularea acestor articole, în sensul utilizării unui singur termen, adică cel pe care legiuitorul îl consideră mai cuprinzător. Considerăm în acest sens, că sintagmele: „producător de fonograme" și „fonogramă" sunt mai cuprinzătoare[18], iar întrebuințarea acestora ar trebui să fie constantă pe parcursul întregii legi.

În temeiul art. 104 alin. (2) din Legea nr. 8/1996, cât şi al art. L. 213-1 alin. (2) Codul de Proprietate Intelectuală francez, „producătorul de fonograme"[19] este persoana fizică sau juridică care are inițiativa și responsabilitatea primei fixări a unei secvențe de sunet[20], fie că acestea constituie sau nu o operă în sensul legii.

Constatăm, potrivit legislației române în vigoare, că producătorul de fonograme își asumă responsabilitatea organizării primei fixări a sunetelor, cât și finanțarea acesteia. În acest sens, menționăm că „fixarea" este acțiunea fără de care nu s-ar putea vorbi despre producător de fonograme, sau fonogramă.

[16] A se vedea R. Pârvu, C. R. Romițan, *op.cit.* , p.50 și p.60.
[17] Pentru detalii a se vedea T. Bodoaşcă, L. I. Tarnu, *op.cit.*, p. 170.
[18] A se vedea Dex, p. 440-441, care definește termenul "fonogramă" prin utilizarea expresiei: înregistrare…sonoră. În acest sens putem afirma că potrivit limbii române moderne fonograma include automat înregistrarea sonoră pe un anumit suport (disc, CD., peliculă pentru cinematografie etc.)
[19] A se vedea *Code de la propriété intellectuelle* francez, care utilizează termenii de „fonogramă" și „drepturile producătorilor de fonograme" în detrimentul termenilor „înregistrare sonoră" și „producător de înregistrări sonore", pentru a întări propunerea de *lege ferenda* de mai sus.
[20] A se vedea L. Marino, *op.cit.*, p. 238.

3.2. Drepturile morale ale producătorilor de înregistrări sonore

Potrivit art. 105 din Legea nr. 8/1996, în cazul reproducerii şi distribuirii înregistrărilor sonore, producătorul este în drept să înscrie pe suporturi, inclusiv pe coperte, cutii şi alte suporturi materiale de ambalare, pe lângă menţiunile privind autorul şi artistul interpret sau executant, titlurile operelor, anul primei publicări, marca de comerţ, precum şi numele ori denumirea producătorului.

Constatăm că, potrivit art. 105, producătorul, fără a se face vreo referire la faptul că e producătorul de fonograme sau producătorul de înregistrări sonore, nu are obligația de a face vreuna dintre aceste înscrieri.

Menționăm că, dreptul reglementat în art. 105 din Legea nr. 8/1996, este un drept moral, echivalent *dreptului la nume*[21], deoarece pe lângă menţiunile privind: autorul şi artistul interpret sau executant, titlurile operelor, anul primei publicări, marca de comerţ pe suporturi, inclusiv pe coperte, cutii şi alte suporturi materiale de ambalare, se poate trece numele sau denumirea producătorului.

Amintim că acesta este un drept, nu este o obligație, oferindu-i producătorului, (pentru o interpretare mai corectă se poate utiliza termenul de „producătorului de fonograme") posibilitatea de a alege care dintre mențiunile de mai sus le înscrie pe suporturile înregistrărilor sonore.

3.3. Drepturile patrimoniale ale producătorilor de înregistrări sonore

Legea nr. 8/1996, prin intermediu art. 106, reglementează *dreptul patrimonial exclusiv* al producătorului de înregistrări sonore de a autoriza sau de a interzice următoarele operațiuni: de reproducere prin orice mijloc, sau utilizând orice formă, de distribuire, de închiriere, de împrumut a înregistrărilor sonore conform lit. a)- d). Precizăm, de asemenea, că şi următoarele operațiuni intră în aceeaşi categorie: cele de import a copiilor legal executate ale înregistrărilor sonore proprii, în vederea comercializării acestora pe piaţa română [lit. e)]; cele de radiodifuzare şi comunicare publică a înregistrărilor sonore proprii, exceptând cele deja publicate cu un scop predefinit comercial, caz în care intervine numai la remunerația echitabilă [lit. f)]; precum şi, punerea la dispoziția publicului a înregistrărilor sonore proprii, spre a fi accesate oricând şi oriunde, fie în mod individual, fie public [lit. g)]; cât şi retransmiterea prin cablu a înregistrărilor sonore proprii [lit. h)].

În acest context, facem precizarea că, potrivit art. 106 alin. (3) din Legea nr. 8/1996, producătorul de înregistrări sonore are dreptul de a împiedica importul de copii ale înregistrărilor sonore proprii, care sunt efectuate, bineînțeles, fără a avea autorizare în acest sens din partea sa[22].

Posibilitatea autorizării sau a interzicerii importului, în vederea comercializării pe piaţa internă, a copiilor legal efectuate ale propriilor înregistrări sonore, nu este incidentă în situația în care importul este făcut de o persoană fizică, fără scopuri comerciale, în bagajul personal legal admis[23].

În opinia noastră, reglementarea din art. 106 alin. (4), constituie o cauză de nepedepsire, exact ca și în cazul exercitării dreptului patrimonial exclusiv al producătorului

[21] Pentru detalii a se vedea T. Bodoaşcă, L. I. Tarnu, *op.cit*., p. 171.
[22] Pentru detalii a se vedea T. Bodoaşcă *Dreptul proprietății intelectuale, cit. supra.,* p. 166; T. Bodoaşcă, L. I. Tarnu, *op.cit*., p. 170
[23] A se vedea art. 106 alin. (4) din Legea nr. 8/1996.

de înregistrări sonore, în care scopul comercial nu este atins, iar uzul personal al propriilor înregistrări sonore poate fi dovedit.

4. Drepturile producătorilor de înregistrări audiovizuale

4.1. Aspecte generale

Definiția reglementată de art. 108 alin. (1) din Legea nr. 8/1996, cu privire la „înregistrarea audiovizuală" sau „videogramă" este bazată pe același cuvânt cheie –*fixare,* ca și în cazul art. 104 privind „înregistrare sonoră" sau „fonogramă". Astfel, orice fixare a unei opere audiovizuale sau a unor secvenţe de imagini în mişcare, însoţite sau nu de sunet, oricare ar fi metoda şi suportul utilizate pentru această fixare, reprezintă înregistrare audiovizuală sau videogramă.

În legislația franceză, producătorul de videograme, este persoana fizică sau juridică, care are inițiativa și responsabilitatea primei fixări a unei secvențe de imagini sonorizate sau nu[24].

Legislația română, vine cu o completare a acestei definiții, prin faptul că reglementează că în această calitate, producătorul înregistrări audiovizuale, furnizarea mijloacele tehnice şi financiare necesare pentru prima fixare a unei opere audiovizuale[25].

În acest context, remarcăm sintagma folosită în legislația franceză - „producătorul de videograme", care consolidează propunerile *de lege ferenda* din cadrul acestui capitol privind înlocuirea sintagmelor: „înregistrări audiovizuale" și „producătorul unei înregistrări audiovizuale", cu cele de „videogramă" și „producător de videogramă".

Constatăm, în ceea ce urmează că legiuitorul a folosit pe parcursul Titlului II: *Drepturile conexe dreptului de autor şi drepturi sui-generis,* Capitolul IV intitulat: *Drepturile producătorilor de înregistrări audiovizuale*, expresiile: „înregistrări audiovizuale" sau „videogramă" în mod dezorganizat.

În acest sens întâlnim în art. 108 alin. (2) din Legea nr. 8/1996 termenul „producătorul unei înregistrări audiovizuale", folosit și în art. 109-111, În contrast, în contextul acestui capitol, termenul „videogramă" este utilizat o singură dată, în art. 108 alin. (1), unde este definit alături de expresia „înregistrări audiovizuale".

În concret, datorită acestor situații, *de lege ferenda*, propunem modificarea textelor Legii nr. 8/1996, astfel încât să se folosească exclusiv termenii „videogramă" și „producător de videogramă", care să înlocuiască termenii „înregistrări audiovizuale" și „producătorul unei înregistrări audiovizuale"[26].

4.2. Dreptul moral și drepturile patrimoniale ale producătoruluI unei înregistrări audiovizuale

Din analiza art. 109 din Legea nr. 8/1996, rezultă că în cazul reproducerii şi distribuirii propriilor înregistrări audiovizuale, producătorul are dreptul, aşadar nu obligația, să înscrie pe suporturi, inclusiv pe coperte, cutii şi alte suporturi materiale de ambalare, numele ori denumirea producătorului, pe lângă menţiunile privind autorul şi artistul interpret sau executant, titlurile operelor, anul primei publicări, marca de comerţ,

[24] A se vedea art. L. 215-2 alin. (1) din CPI.
[25] Pentru detalii, a se vedea art. 108 alin. (2) din Legea nr. 8/1996.
[26] A se vedea în acest sens Dex, p. 1319, potrivit căruia termenul „video" include în definiția acestuia: sisteme… de înregistrare a imaginii.

precum şi numele ori denumirea producătorului.

Considerăm că prerogativele menționate mai sus, pot fi considerate că aparţin *dreptului moral* recunoscut producătorului de înregistrări audiovizuale, sau în concepția noastră, pentru o mai bună înțelegere a textului, a producătorului de videograme.

De asemenea, ca și în cazul producătorului de fonograme, acest drept moral este recunoscut parțial, ca reprezintă *dreptul la nume*, deoarece, dreptul la nume ori denumirea producătorului este reglementată în concret, în textul art. 109 din Legea nr. 8/1996.

Pe de altă parte, potrivit art. 110 din Legea nr. 8/1996, producătorului de înregistrări audiovizuale îi este recunoscut *dreptul patrimonial* exclusiv de a autoriza sau de a interzice mai multe operațiuni. Acestea sunt identice cu cele prezentate în sub-secțiunea cu numărul 3.3.3.3., intitulată: Drepturile patrimoniale ale producătorilor de înregistrări sonore, cât și în sub-secțiunea cu numărul 3.3.2.3, denumită: Drepturile patrimoniale ale artiștilor interpreți sau executanți, cu menţiunea ca acestea fac referire la înregistrările audiovizuale.

În concret, la fel ca și în cazul producătorului de înregistrări sonore, și producătorul unei înregistrări audiovizuale are un drept patrimonial complex, pe care îl poate exploata, sub diferitele prerogative oferite de Legea nr. 8/1996.

Directiva 2011/77/UE a Parlamentului european și a Consiliului din 27 septembrie 2011, care modifică Directiva 2006/116/CE privind durata de protecție a dreptului de autor și a anumitor drepturi conexe, a impus o reformă în cazul artiștilor interpreți sau executanți și a producătorilor de fonograme. Astfel, s-a propus ca termenul de protecție pentru fixarea executării și pentru fonograme să fie prelungit la 70 de ani de la faptul generator de drepturi relevant[27].

Prin intermediul Directivei 2011/77/UE se propune următoarea modificare, în cazul în care fixarea executării pe o fonogramă face obiectul unei publicări legale sau al unei comunicări legale, către public, drepturile încetează la 70 de ani de la prima astfel de publicare sau comunicare către public.

De asemenea, este reglementată și o completare la cele relatate mai sus, potrivit căreia, în cazul în care fixarea executării, altfel decât pe o fonogramă, face obiectul unei publicări legale sau al unei comunicări legale către public, în decursul acestui termen, drepturile încetează la 50 de ani de la prima publicare sau de la prima comunicare către public, în funcție de care dintre acestea este prima.

Precizăm faptul că, statele membre au fost obligate, ca până la 1 noiembrie 2013, să trasnpună la nivel legislativ prezenta directivă[28].

În legislația română, Directiva 2011/77/UE este transpusă la nivel legislativ prin intermediul Legii nr. 8/1996, acest fapt fiind prevăzut expres în art. 209 lit. i).

5. Drepturile organismelor de radiodifuziune și de televiziune ca titulari de drepturi conexe

5.1. Aspecte generale privind drepturile patrimoniale ale organismelor de radiodifuziune și de televiziune

Conform Capitolului VI, denumit: *Organismele de radiodifuziune şi de televiziune*, Secţiunea I: *Drepturile organismelor de radiodifuziune şi de televiziune*, din cadrul Legii nr.

[27] A se vedea, pentru detalii, Articolul 1 intitulat: *Modificări aduse Directivei 2006/116/CE*, punctul 2 (a) din Directiva 2011/77/UE.
[28] Ibidem.

8/1996, constatăm, încă din primul articol (art. 129), existența unui drept patrimonial complex al organismelor de radiodifuziune şi de televiziune. Acestea au dreptul patrimonial exclusiv, de a autoriza sau de a interzice, cu obligaţia pentru cel autorizat de a menţiona numele organismelor, următoarele: fixarea emisiunilor proprii, a serviciilor de programe de radiodifuziune sau de televiziune [lit. a)]; reproducerea cu ajutorul oricărui mijloc și sub orice formă a emisiunilor proprii și a serviciilor de programe de radiodifuziune sau televiziune, care pot fi fixate pe orice suport, fără a conta dacă au fost transmise prin fir sau nu, inclusiv prin intermediul cablului sau satelitului [lit. b)]; distribuirea emisiunilor proprii și a serviciilor de programe de radiodifuziune sau de televiziune fixate pe un suport, indiferent de modul sub care se prezintă suportul [lit. c)].

Printre alte acțiuni reglementate de art. 129 din Legii nr. 8/1996 se numără și importul emisiunilor proprii și ale serviciilor de programe ce privesc radiodifuzarea sau televiziunea, indiferent de felul suportului pe care acestea sunt fixate, dar cu condiția ca acestea să fie săvârșite în vederea unei comercializări pe piață, mai precis pe piața internă [lit. d)]; cât și retransmiterea sau reemiterea emisiunilor proprii, dar și a serviciilor ce cuprind radiodifuziunea sau televiziunea realizate prin mijloace precum: cablu, satelit, fir sau fără fir, sau orice procedeu ce poate fi asimilat acestora, precum și prin oricare alt mod de comunicare care vizează publicul, aici fiind înglobată, spre exemplu retransmiterea pe Internet [lit. e)].

Precizăm că există și alte acțiuni reglementate de art. 129 din Legea nr. 8/1996 precum: cele ce presupun plata la intrare în ceea ce privește comunicarea publică a emisiunilor proprii și a serviciilor ce presupun radiodifuziunea sau televiziunea în locuri ce sunt accesibile publicului [lit. f)]; dar și a închirierii [lit. g)], cât și a împrumutului [lit. h)] emisiunilor proprii și a serviciilor de programe de radiodifuziune sau de televiziune, care sunt fixate pe un suport, indiferent de tipul sub care se prezintă acesta; punerea la dispoziția publicului a emisiunilor proprii, dar și a serviciilor de programe ce presupun radiodifuziunea sau televiziunea, care pot fi fixate pe un suport de orice fel, fără a conta dacă au fost emise prin intermediul firului sau fără fir, cablu sau satelit, cu condiția să fie accesibile publicului, în mod individual, indiferent de loc sau moment [lit. i)].

Față de cele reglementate în art. 129 din Legea nr. 8/1996, precizăm, *în primul rând*, că organismele de radiodifuziune şi de televiziune, sunt persoane juridice, iar individualizarea lor nu se realizează prin nume, ci prin denumire.

În al doilea rând, în cadrul articolului nu este specificat unde se va preciza denumirea acestora, acest aspect fiind unul deosebit de important de lămurit, deoarece denumirea poate să apară pe parcursul emisiunii, a serviciilor de programe de radiodifuziune sau de televiziune și/sau pe orice fel de suport, indiferent dacă au fost transmise prin fir sau fără fir, inclusiv prin cablu sau satelit.

În al treilea rând, nu se menționează durata de timp în care denumirea trebuie să fie prezentă, fiind multiple alegeri în acest caz: la începutul serviciilor de programe de radiodifuziune sau de televiziune, pe tot parcursul, sau la sfârșitul acestora etc.

În sfârșit, *de lege ferenda*, propunem modificare dispozițiilor art. 129 din Legea nr. 8/1996, astfel încât denumirea organismelor de radiodifuziune şi de televiziune să fie reglementată mai concret și să existe mențiuni privind locul unde se va face precizarea denumirii acestora dar și pentru cât timp.

Conform art. 131 alin. (1) din Legea nr. 8/1996, organismele de radiodifuziune şi de televiziune au dreptul exclusiv de a împiedica importul de copii ale propriilor programe de

radiodifuziune[29] sau de televiziune realizate fără autorizarea lor şi fixate pe orice tip de suport.

De asemenea, ca și în cazul dreptului exclusiv patrimonial al producătorilor de înregistrări sonore, potrivit art. 131 alin. (2) din Legea nr. 8/1996, importul în vederea comercializării pe piaţa internă a propriilor emisiuni şi servicii de programe de radiodifuziune sau de televiziune fixate pe orice fel de suport, nu se pedepsește atunci când este realizat de o persoană fizică, fără scop comercial, în bagajul personal legal admis. Această reglementare constituie o cauză de nepedepsire, dacă sunt îndeplinite condițiile mai sus menționate.

Durata drepturilor exemplificate în Secţiunea I, intitulată: *Drepturile organismelor de radiodifuziune şi de televiziune*, este de 50 de ani și începe la data de 1 ianuarie a anului următor[30] celui în care a avut loc prima radiodifuzare a emisiunii sau a serviciului de programe ale organismului de radiodifuziune ori de televiziune.

BIBLIOGRAPHY

LEGISLAȚIE

- Legea nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe;
- Codul de proprietate intelectuală francez - CPI (Code de la propriété intellectuelle, din 1 iulie 1992, Franța, publicat în Journal Officiel din 3 iulie 1992);
- Directiva 2011/77/UE a Parlamentului european și a Consiliului din 27 septembrie 2011 de modificare a Directivei 2006/116/CE privind durata de protecție a dreptului de autor și a anumitor drepturi conexe.

DOCTRINĂ

- T. Bodoaşcă, *Dreptul proprietăţii intelectuale, Ediţia a II-a revăzută,* Editura Universul Juridic, București, 2012;
- T. Bodoaşcă, L. I. Tarnu, *Dreptul proprietăţii intelectuale, Ediţia a III-a revăzută şi adăugită*, Editura Universul Juridic, București, 2015;
-L. Marino*, Droit de la propriété intellectuelle*, Collection : Thémis – Droit, Editeur(s): PUF, Paris, 2013;
-R. Pârvu, L. Oprea, M. Dinescu, M. Mănăstirescu –Traducere, *Introducere în proprietatea intelectuală*, Editura Rosetti, București, 2001;
-V. Roş, *Dreptul proprietăţii intelectuale*, Editura Global Lex, București, 2000.

JURISPRUDENȚĂ

- Decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție, Secția civilă și de proprietate intelectuală, nr. 5881 din 22.05.2009;
- Decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție, Secția I, nr. 2175/2012, preluată de pe www.scj.ro;

[29] A se vedea pentru detalii art. 8 din Directiva 2011/77/UE.

[30] A se vedea şi L. Marino, *op. cit.,* p. 240, care menționează că şi în legislația franceză sunt aceleaşi reglementări.

ALTE SURSE

- *Dicționarul explicativ al limbii Române (Dex*), apărut sub egida Academiei Române, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan-Al. Rosetti", Ediție revăzută și adăugită, Editura Universul Enciclopedic, București, 2016.

CONSIDERATIONS ON THE ROLE OF THE ROMANIAN INTELLIGENCE SERVICE IN THE FIELD OF NATIONAL SAFETY

Costică Ciocan
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: The present study aims to analyze the legislative framework in which the Romanian Intelligence Service operates and the way in which it interacts with various Romanian state institutions, in exercising the prerogatives conferred by the law on combating terrorism.

Keywords: Romanian Intelligence Service, Supreme Council of National Defence, Public Ministry, Prosecutor's Office attached to the High Court of Cassation and Justice.

Introducere

Prin art. 1 al Legii nr. 14 din 24 februarie 1992 privind organizarea şi funcţionarea Serviciului Român de Informaţii se prevede că "Serviciul Român de Informaţii este serviciul organizat de stat specializat în domeniul informaţiilor privitoare la siguranţa naţională a României, parte componentă a sistemului naţional de apărare, activitatea sa fiind organizată şi coordonată de Consiliul suprem de Apărare a Ţării."

Pe lângă controlul realizat de către Consiliul Suprem de Apărare a Ţării, activitatea Serviciului Român de Informaţii este controlată și de Parlament, anual sau ori de câte ori Parlamentul hotărăşte.

Modalitatea concretă de efectuare a controlului se realizează prin rapoarte referitoare la îndeplinirea atribuţiilor ce revin Serviciului Român de Informaţii, rapoarte ce sunt întocmite de directorul Serviciului.

Articolul 6 al Legii 14/1992 menționează principalele activități realizate de către Serviciul Român de Informaţii:„

a) execută activităţi informative şi tehnice de prevenire şi combatere a terorismului;

b) execută intervenţia antiteroristă asupra obiectivelor atacate sau ocupate de terorişti, în scopul capturării sau anihilării acestora, eliberării ostaticilor şi restabilirii ordinii legale.

c) asigură protecţia antiteroristă a demnitarilor români şi străini, precum şi a altor persoane oficiale, conform normelor stabilite de Consiliul Suprem de Apărare a Ţării."

În cadrul Serviciului Român de Informații activează Departamentul dedicat culegerii de informaţii, Brigada Antiteroristă și Centrul de Coordonare Operativă Antiteroristă (CCOA)[1].

Art. 12 al Legii 14/1992 reglementează cazul în care Serviciul Român de Informații constată o infracţiune flagrantă „la regimul siguranţei naţionale stabilit de lege, a unui atentat sau act terorist ori a unor tentative sau acte preparatorii la asemenea infracţiuni, dacă sunt pedepsite de lege. În acest caz, cadrele Serviciului Român de Informaţii îl pot reține pe făptuitor, predându-l de îndată organelor judiciare competente, împreună cu actul de constatare şi corpurile delicte."

[1] https://www.sri.ro/prevenirea-si-combaterea-terorismului,

Serviciul Român de Informații realizează și o amplă activitate cu cetățenii. Astfel, în anul 2017, potrivit Raportului de activitate penru anul 2017[2], Serviciul Român de Informaţii a primit 32.610 petiţii, din care 18.834 de la persoane fizice şi 13.776 de la persoane juridice şi instituţii publice. Dintre acestea, 15.919 au fost soluţionate favorabil, 1.955 au primit răspunsuri nefavorabile, 8.005 au fost îndrumate spre rezolvare altor instituţii, iar 1.744 au fost clasate conform art. 10 alin (2) din O.G. nr. 27/2002.

Serviciul Român de Informații și Deciziile Curții Constituționale

În ceea ce privește activitatea Serviciului Român de Informații, s-a pronunțat Curtea Constituțională, *autoritate publică politico-jurisdicțională*[3], prin Decizia 51 din 16 februarie 2016 referitoare la excepţia de neconstituţionalitate a dispoziţiilor art.142 alin.(1) din Codul de procedură penală prin care, admițând excepţia de neconstituţionalitate ridicată de Nalini Ziya, Nalini Noori şi Hosseini Seyed Mehdi în Dosarul nr.52586/3/2011 al Tribunalului Bucureşti – Secţia I penală, a statuat că sintagma „ori de alte organe specializate ale statului" din cuprinsul dispoziţiilor art.142 alin.(1) din Codul de procedură penală este neconstituţională.

În considerente, Curtea Constituțională a reținut că "este justificată opțiunea legiuitorului ca mandatul de supraveghere tehnică să fie pus în executare de procuror și de organele de cercetare penală, care sunt organe judiciare, conform art.30 din Codul de procedură penală, precum şi de către lucrătorii specializaţi din cadrul poliţiei, în condiţiile în care aceştia pot deţine avizul de ofiţeri de poliţie judiciară, în condiţiile art.55 alin.(5) din Codul de procedură penală", dar că "această opţiune nu se justifică, însă, în privinţa includerii, în cuprinsul art.142 alin.(1) din Codul de procedură penală, a sintagmei „alte organe specializate ale statului", neprecizate în cuprinsul Codului de procedură penală sau în cuprinsul altor legi speciale."[4]

Cooperarea Serviciului Român de Informații cu alte instituții ale statului a generat și anumite încălcări ale Constituției, motiv pentru care a fost necesară intervenția Curții Constituționale pentru soluționarea conflictelor juridice de natură constituțională[5].

Astfel, Plenul Curții Constituționale, a fost învestit "în temeiul dispozițiilor art.146 lit.e) din Constituție și ale art.11 alin.(1) pct.A lit.e), precum și ale art.34, art.35 și art.36 din Legea nr.47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale, să se pronunțe asupra cererii de soluționare a conflictului juridic de natură constituțională dintre Ministerul Public – Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, pe de-o parte, și Parlamentul României, Înalta Curte de Casație și Justiție și celelalte instanțe judecătorești, pe de altă parte, conflictul fiind declanşat de semnarea a două protocoale între Ministerul Public – Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie şi Serviciul Român de Informaţii, cerere formulată de preşedintele Camerei Deputaţilor."[6]

---

[2]Document disponibil la adresa: https://www.sri.ro/assets/files/rapoarte/2017/Relatiile_Serviciului_Roman_de_Informatii_cu_cetatenii_in_anul_2017.pdf,

[3] Cristian Ionescu, *În legătură cu natura juridică a Curții Constituționale*, Revista Dreptul (Uniunea Juristilor) nr. 9/2019.

[4] Text disponibil la adresa : https://www.ccr.ro/files/products/Decizia_51_2016.pdf.

[5] Tudorel Toader, Marieta Safta, *Soluționarea conflictelor juridice de natură constituțională: statuările Curții Constituționale a României în privința rolului și competențelor autorităților publice*, Revista de drept constitutional (Universul Juridic) nr. 2/2018

[6] www.cccr.ro

La data de 16 ianuarie 2019, Curtea Constituțională, "cu majoritate de voturi, a admis sesizarea şi a constatat existența unui conflict juridic de natură constituţională între Ministerul Public – Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție și Parlamentul României, pe de-o parte, și Înalta Curte de Casație și Justiție și celelalte instanțe judecătorești, pe de altă parte, generat de încheierea între Ministerul Public – Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație şi Justiție și Serviciul Român de Informaţii a *Protocolului nr. 00750 din 4 februarie 2009*, precum și de exercitarea, în mod necorespunzător, a controlului parlamentar asupra activităţii Serviciului Român de Informaţii."[7]

De asemenea, "a admis sesizarea şi a constatat existența unui conflict juridic de natură constituţională între Ministerul Public – Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție și Parlamentul României, pe de-o parte, și Înalta Curte de Casație și Justiție și celelalte instanțe judecătorești, pe de altă parte, generat de încheierea între Ministerul Public – Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție și Serviciul Român de Informaţii a *Protocolului nr. 09472 din 8 decembrie 2016*, doar cu privire la dispozițiile art.6 alin.(1), art.7 alin.(1) şi art.9, precum și de exercitarea, în mod necorespunzător, a controlului parlamentar asupra activităţii Serviciului Român de Informaţii."[8]

Ambele protocoale au fost desecretizate și sunt, în prezent, accesibile publicului pentru studiere[9].

Principalele activități de cooperare dintre Serviciu Român de Informații și Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție au constat în:

" - identificarea, investigarea și documentarea faptelor ce întrunesc elementele constitutive ale infracțiunilor contra securității naționale, a infracțiunilor de terorism și a infracțiunilor săvârșite de cadrele militare ale Serviciului;

- valorificarea informațiilor referitoare la săvârșirea infracțiunilor prevăzute de legislația în vigoare; promovarea și asigurarea comunicării permanente, prompte și eficiente între Serviciu, prin structurile sale (centrale si teritoriale) și Parchet, respectiv structurile acestora (centrale și teritoriale);

- asigurarea schimbului de informații prin canale permanente de comunicare la toate nivelurile și protecția corespunzătoare a acestora, realizarea atribuțiilor organelor de cercetare penală speciale;

- realizarea altor sarcini ce le revin potrivit dispozitiilor Codului de proceduri penală; declararea ca indezirabil și punerea în aplicare a măsurilor ce privesc regimul străinilor în România;

- participarea la programe comune de formare, specializare, pregătire sau perfecționare profesională;

- acordarea cu titlu gratuit de către Serviciu, a asistenței în domeniul protecției informațiilor clasficate deținute și utilizate de Parchet, pentru prevenirea scurgerii de date și informații cu acest caracter, colectarea, transportul și distribuirea corespondenței oficiale.(Protocol PICCJ-SRI)"

[7] https://www.ccr.ro

[8] www.ccr.ro

[9] Protocoalele încheiate între PICCJ şi SRI sunt disponibile la adresa: http://www.mpublic.ro/sites/default/files/PDF/PROTOCOALE/protocol_piccj_sri2016.pdf http://www.mpublic.ro/sites/default/files/PDF/protocol_declasificat.pdf

În 2016, coflictul juridic de natură constituţională între Ministerul Public – Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie şi Parlamentul României, pe de-o parte, şi Înalta Curte de Casație și Justiție și celelalte instanțe judecătorești, pe de altă parte a fost generat de

- art. 6 – (1) al Protocolului din 2016 în baza căruia – „Parchetul comunică, în mod operativ, nu mai târziu de 60 de zile lucrătoare de la data înregistrării sesizării la Parchet, modul de valorificare a sesizărilor primite de la Serviciu, cu excepția cazurilor în care, înainte de împlinirea termenului menționat, se solicită informații suplimentare în legătură cu cauza); prin art.7 – (1) – La solicitarea Serviciului, Parchetul asigură consultanță, prin specialiștii proprii în ce priveste activitățile ce fac obiectul cooperării);

- art.9 în baza căruia – (1) Parchetul pune la dispoziția Serviciului, la cerere sau din oficiu, date și informații care, prin natura lor, prezintă interes pentru contracararea sau prevenirea unor amenințări la adresa securității naționale. (2) Parchetul pune la dispoziția Serviciului datele și informațiile referitoare la implicarea personalului acestuia în pregătirea sau săvârșirea de infracțiuni, dacă prin aceasta nu se împiedică sau îngreunează aflarea adevărului în cauză."

În ceea ce privește natura juridică a acestor protocoale încheiate între PICCJ și Serviciul Român de informații, în literatura de specialitate[10] s-a arătat că există o multitudine de opinii divergente care califică protocoalele drept: a) operațiuni administrative premergătoare întocmirii unui act administrativ; b) acte administrative „încorporate în mod obscur în procedura penală" sau c) acte ce reprezintă veritabile legi.

Chiar dacă obținerea informațiilor despre comiterea unor activități teroriste presupune o dificultate ridicată[11], acest lucru nu poate justifica, în niciun caz, violarea normelor constituționale prin încheierea de parteneriate instituționale care nu pot avea o bază legală.

Concluzii

În concluzie, Serviciul Român de Informații desfășoară o amplă activitate în domeniul combaterii fenomenului terorist și nu numai, dar care trebuie totuși să se desfășoare în parametri constituționali și legali.

De asemenea, cooperararea Serviciului Român de Informații cu alte instituții ale statului român, se impune a fi realizată în condiții de transparență, legalitate și eficiență.

În anul 2019, conform raportului anul de activitate privind relaționarea cu cetățenii, Serviciul Român de Informaţii a înregistrat 3.865 de petiţii, din care " 2.155 au fost soluţionate favorabil, 600 au primit răspunsuri nefavorabile, 6 au fost îndrumate spre rezolvare altor instituţii, 817 au reprezentat mesaje de informare, 251 au fost clasate conform art. 10 alin (2) din O.G. nr. 27/2002", arătând deschidere față de solicitările și interesele legitime ale cetățenilor.[12]

BIBLIOGRAPHY

1. Doru Ioan Cristescu, Victor Cătălin Enescu, *Opinii despre procesele investigative de descoperire şi urmărire penală a infracţiunilor contra securităţii naţionale şi de terrorism*, Pandectele Săptamânale (Rosetti) nr. 6/2020.

[10] Andrei-Nicolae Popa, *Natura juridică, trăsăturile și regimul juridic al Protocoalelor de cooperare dintre SRI și PICCJ*, Revista de drept public (Universul Juridic) nr. 3/2019.

[11] Doru Ioan Cristescu, Victor Cătălin Enescu, *Opinii despre procesele investigative de descoperire şi urmărire penală a infracţiunilor contra securităţii naţionale şi de terrorism*, Pandectele Săptamânale (Rosetti) nr. 6/2020.

[12] https://www.sri.ro/assets/files/rapoarte/2019/Relationarea_SRI_cu_cetatenii_in_anul_2019.pdf.

2. Cristian Ionescu, În legătură cu natura juridică a Curții Constituționale, Revista Dreptul (Uniunea Juristilor) nr. 9/2019.

3. Andrei-Nicolae Popa, *Natura juridică, trăsăturile și regimul juridic al Protocoalelor de cooperare dintre SRI și PICCJ*, Revista de drept public (Universul Juridic) nr. 3/2019.

4. Tudorel Toader, Marieta Safta, Soluționarea conflictelor juridice de natură constituțională: statuările Curții Constituționale a României în privința rolului și competențelor autorităților publice, Revista de drept constitutional (Universul Juridic) nr. 2/2018

EUROPEAN UNION IN THE FIGHT AGAINST TERRORISM -DIRECTIVE (EU) 2017/451 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL OF 15 MARCH 2017 ON COMBATING TERRORISM AND REPLACING COUNCIL FRAMEWORK DECISION 2002/475/JHA AND AMENDING COUNCIL DECISION 2005/671 /JHA

Costică Ciocan
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iaşi

Abstract: This study aims to analyse the way in wich European Union involved in the fight against terrorism by adopting the Directive (EU) 2017/541 of the European Parliament and of the Council of 15 March 2017 on combating terrorism and replacing Council Framework Decision 2002/475/JHA and amending Council Decision 2005/671/JHA;

Keywords: European Parliament; Directive (EU) 2017/541 of the European Parliament and of the Council of 15 March 2017 on combating terrorism and replacing Council Framework Decision 2002/475/JHA and amending Council Decision 2005/671/JHA;

Reglementările Uniunii Europene în materie de terorism

Având în vedere valorile universale pe care se întemeiază Uniunea Europeană (demnitatea umană, libertatea, egalitatea și solidaritatea, respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului), era firesc să existe o poziție fermă a Uniunii față de fenomenul terorist.

Astfel, a fost adoptată *Decizia cadru a Consiliului din 13 iunie 2002 privind combaterea terorismului(2002/475/JAI)* care își propunea, în principal, definirea infracțiunilor teroriste care ar trebui să prezinte, în esență, similarități în toate statele membre ale Uniunii Europene.

Exigențele instituite prin Decizia cadru a Consiliului din 13 iunie 2002 nu vizează doar incriminarea infracțiunilor care au un specific terorist, ci și prevederea de pedepse și sancțiuni corespunzătoare gravității faptelor de către persoane fizice și/sau juridice.

S-a urmărit să nu existe un vid legislativ care ar fi de natură să ducă la exonerarea de răspundere penală a persoanelor fizice și/sau juridice care au săvârșit infracțiuni teroriste.

În articolul 1 al Deciziei cadru a Consiliului din 13 iunie 2002 privind combaterea terorismului (2002/475/JAI) se prevede obligația ca „fiecare stat membru al Uniunii Europene să întreprindă măsurile necesare legislative pentru a fi considerate infracțiuni teroriste actele intenționate prevăzute la literele (a)-(i) din art. 1 al Deciziei, astfel cum sunt definite ca infracțiuni în dreptul intern, care, prin natura sau contextul lor, pot aduce atingere gravă unei țări sau unei organizații internaționale, atunci când sunt săvârșite cu scopul: de a intimida grav o populație sau de a constrânge nelegitim puterile publice sau o organizație internațională să îndeplinească sau să se abțină de la a îndeplini un act oarecare sau de a destabiliza grav sau de a

distruge structurile politice fundamentale, constituționale, economice sau sociale ale unei țări sau organizații internaționale".

De asemenea, se prevede că vor fi considerate a fi infracțiuni teroriste: "(a) atingerile aduse vieții unei persoane care pot cauza moartea; (b) atingerile grave ale integrității fizice a unei persoane; (c) răpirea sau luarea de ostatici; (d) faptul de a cauza distrugeri masive unei instalații guvernamentale sau publice, unui sistem de transport, unei infrastructuri, inclusiv unui sistem informatic, unei platforme fixe situate pe platoul continental, unui loc public sau unei proprietăți private, susceptibile să pună în pericol vieți umane sau să producă pierderi economice considerabile; capturarea de aeronave și de nave sau de alte mijloace de transport colective de pasageri sau de mărfuri; (f) fabricarea, posesia, achiziționarea, transportul, furnizarea sau utilizarea de arme de foc, de explozibili, de arme nucleare, biologice și chimice, precum și, în ceea ce privește armele biologice și chimice, cercetarea și dezvoltarea; (g) eliberarea de substanțe periculoase sau provocarea de incendii, inundații sau explozii, care ar avea drept efect punerea în pericol a vieților umane; (h) perturbarea sau întreruperea aprovizionării cu apă, electricitate sau orice altă resursă naturală fundamentală, care ar avea drept efect punerea în pericol a vieților umane; (i) amenințarea de a înfăptui unul dintre comportamentele enumerate la literele (a)-(h)."

Articolul 2 al Deciziei cadru definește noțiunea de grup terorist, impunând obligația de a fi sancționate penal "conducerea unui grup terorist și participarea la activitățile unui grup terorist, inclusiv prin furnizarea de informații sau de mijloace materiale sau prin orice formă de finanțare a activităților sale, având cunoștință că această participare va contribui la activitățile criminale ale grupului terorist."

Următoarele articole ale Deciziei cadru au drept scop obligația incriminării infracțiunilor legate de activitățile teroriste (articolul 3) și dau valențe penale instigării, complicității și tentativei la actele teroriste (articolul 4), urmând să fie reglementată răspunderea persoanei juridice în materie de terorism, inclusiv în ceea ce privește sancțiunile care pot fi aplicate acestora „(măsuri de excludere de la posibilitatea de a beneficia de un avantaj public sau de un ajutor public; măsuri de interzicere temporară sau permanentă a exercitării unei activități comerciale; punerea sub supraveghere judiciară; o măsură judiciară de dizolvare; închiderea temporară sau permanentă a unității care a servit la săvârșirea infracțiunii)".

În 2005, Consiliul a adoptat *Strategia UE de combatere a terorismului pentru combaterea terorismului la nivel mondial și sporirea securității în Europa* care viza patru piloni "prevenire; protecție; urmărire; răspuns"[1]

Strategia de combatere a terorismului este un răspuns la aterizarea „terorismului jihadist" pe teritoriul Uniunii Europene (atentatele de la Madrid)[2].

Această strategie a fost revizuită în anul 2014 datorită dinamicii și evoluției fenomenului terorist pe continentul european.

Unul dintre pașii efectuați pentru reprimarea fenomenului terorist a fost întocmirea unei liste care cuprinde persoanele și organizațiile suspectate că desfășoară acte de terorism.

Prin Decizia (PESC) 2017/1426 a Consiliului din 4 august 2017 privind actualizarea listei persoanelor, grupurilor și entităților cărora li se aplică articolele 2, 3 și 4 din Poziția comună 2001/931/PESC privind aplicarea de măsuri specifice pentru combaterea terorismului și de abrogare a Deciziei (PESC) 2017/154 au fost identificate nu mai puțin de 21 de entități teroriste care desfășoară activități teroriste : 1. „Organizația Abu Nidal" — „OAN" (alias

[1] https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/fight-against-terrorism/eu-strategy/ ,

[2] João Raphael da Silva, *'Jihadist Terrorism' and EU Responses: Current and Future Challenges,* FOKUS | 6/2017, p. 1.

„Consiliul Revoluționar Fatah", alias „Brigăzile Revoluționare Arabe", alias „Septembrie Negru", alias „Organizația Revoluționară a Musulmanilor Socialiști". 2. „Brigada Martirilor Al-Aqsa". 3. „Al-Aqsa e.V.". 4. „Babbar Khalsa". 5. „Partidul Comunist din Filipine", inclusiv „Noua Armată Populară" — „NAP", Filipine. 6. „Gama'a al-Islamiyya" (alias „Al-Gama'a al-Islamiyya") („Grupul Islamic" — „GI"). 7. „İslami Büyük Doğu Akıncılar Cephesi" — „IBDA-C" („Marele Front de Est Islamic al Războinicilor"). 8. „Hamas", inclusiv „Hamas-Izz al-Din al-Qassem". 9. „Hizballah Military Wing" („Aripa militară a Hezbollahului") [alias „Hezbollah Military Wing", alias „Hizbullah Military Wing", alias „Hizbollah Military Wing", alias „Hezballah Military Wing", alias „Hisbollah Military Wing", alias „Hizbu'llah Military Wing", alias „Hizb Allah Military Wing", alias „Jihad Council" („Consiliul Jihadului") (și toate unitățile subordonate acesteia, inclusiv Organizația pentru Securitate Externă)], 10. „Hizbul Mujahideen" — „HM". 11. „Forța Khalistan Zindabad" — „KZF". 12. „Partidul Muncitoresc din Kurdistan" — „PKK" (alias „KADEK", alias „KONGRA-GEL"). 13. „Tigrii Eliberării din Tamil Eelam" — „LTTE". 14. „Ejército de Liberación Nacional" („Armata de Eliberare Națională"). 15. „Jihadul Islamic Palestinian" — „JIP". 16. „Frontul Popular pentru Eliberarea Palestinei" — „FPEP". 17. „Frontul Popular pentru Eliberarea Palestinei – Comandamentul General" (alias „FPEP – Comandamentul General"). 18. „Fuerzas armadas revolucionarias de Colombia" — „FARC" („Forțele Armate Revoluționare din Columbia") 19. „Devrimci Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi" — „DHKP-C" [alias „Devrimci Sol" („Stânga Revoluționară"), alias „Dev Sol"] („Armata/Frontul/Partidul de Eliberare Revoluționară Populară"). 20. „Sendero Luminoso" — „SL" („Calea Luminoasă"). 21. „Teyrbazen Azadiya Kurdistan" — „TAK" (alias „Șoimii Eliberării din Kurdistan", alias „Vulturii Eliberării din Kurdistan").

Un alt pas important în combaterea terorismului a fost acela al adoptării *Deciziei Consiliului din 12 februarie 2007* de stabilire pentru perioada 2007 -2013 în cadrul programului general Securitate și protecția libertăților a programului specific "*Prevenirea, pregătirea și gestionarea consecințelor terorismului și ale altor riscuri legate de securitate*".

Obiectivele generale ale Deciziei constau în sprijinirea eforturilor depuse de statele Uniunii Europene în vederea prevenirii, pregătirii şi a protejării populaţiei şi a infrastructurii vitale împotriva atacurilor teroriste şi a altor incidente legate de securitate (articolul 3).

Decizia prevede în articolul 4 și obiective specifice precum "a) stimularea, promovarea şi sprijinirea evaluărilor riscurilor la adresa infrastructurii vitale, în scopul îmbunătăţiri securităţii; (b) stimularea, promovarea şi sprijinirea elaborării unor metodologii pentru protecţia infrastructurii vitale, în special metodologii de evaluare a riscurilor; (c) promovarea şi sprijinirea măsurilor operaţionale partajate pentru sporirea securităţii în cadrul lanţurilor de aprovizionare transfrontaliere, cu condiţia de a nu fi denaturate regulile concurenţei pe piaţa internă; (d) promovarea şi sprijinirea elaborării unor standarde de securitate, precum şi un schimb de know-how şi de experienţă cu privire la protecţia populaţiei şi a infrastructurii vitale; promovarea şi sprijinirea coordonării şi a cooperării la nivel comunitar în ceea ce priveşte protecţia infrastructurii vitale."[3]

Decizia 2007/124/CE Euratom de stabilire pentru perioada 2007-2013, în cadrul programului general „Securitate și protecția libertăților", a programului specific „Prevenirea, pregătirea și gestionarea consecințelor terorismului și ale altor riscuri legate de securitate" a produs efecte până la abrogarea acesteia prin DECIZIA (UE, Euratom) 2015/457 A CONSILIULUI din 17 martie 2015.[4]

[3] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32007D0124&from=RO,
[4] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015D0457&from=RO

Articolul 1 al Deciziei 2015/457 prevedea că ”Decizia 2007/124/CE, Euratom se abrogă cu efect de la 1 ianuarie 2014, urmând ca această abrogare să nu afecteaze continuarea sau modificarea, inclusiv anularea totală sau parțială a proiectelor cuprinse în program, până la data închiderii acestora sau până la data aprobării asistenței financiare de către Comisie pe baza Deciziei 2007/124/CE, Euratom sau a oricărui alt act juridic care se aplică asistenței financiare respective la data de 31 decembrie 2013” (articolul 3).

Directiva (UE) 2017/541 a Parlamentului European și a Consiliului din 15 martie 2017 privind combaterea terorismului și de înlocuire a Deciziei-cadru 2002/475/JAI a Consiliului și de modificare a Deciziei 2005/671/JAI a Consiliului

Cu toate că Uniunea Europeană are limitări din partea statelor membre și din cauza modului în care este concepută, acest lucru nu a fost de natură să pună piedici în lupta contra terorismului[5].

Prin Directiva (UE) 2017/541 se stabilesc “norme minime privind definiția infracțiunilor și a sancțiunilor în domeniul infracțiunilor de terorism, al infracțiunilor legate de un grup terorist și al infracțiunilor legate de activități de terorism, precum și măsuri de protecție, de sprijin și de asistență a victimelor terorismului.”

În primele articole, Directiva prevede o lista de acte care se impun a fi calificate drept infracțiuni și care trebuie sa primească o sancțiune corespunzătoare. Actele prevăzute în articolul 3 al. 1, pentru a primi calificarea de ate teroriste, trebuie să se cirscumscrie scopului special prevăzut de art. 3 alineatul al 2 –lea „ (a) de a intimida grav o populație; (b) de a constrânge nelegitim un guvern sau o organizație internațională să îndeplinească sau să se abțină de la a îndeplini oricare act; (c) de a destabiliza grav sau de a distruge structurile politice, constituționale, economice sau sociale fundamentale ale unei țări sau ale unei organizații internaționale)”.

Prin articolul 5 al Directivei se impune incriminarea instigării publice la săvârșirea unei infracțiuni de terorism. Infracțiunea se poate săvârși prin mijloace alternative și anume „prin distribuirea sau punerea la dispoziția publicului în alt mod, prin orice mijloace, online sau offline, a unui mesaj, cu intenția de a instiga la săvârșirea uneia dintre infracțiunile enumerate la articolul 3 alineatul (1) literele (a)-(i) atunci când un astfel de comportament, în mod direct sau indirect, inclusiv prin glorificarea actelor de terorism, promovează săvârșirea de infracțiuni de terorism, generând astfel riscul ca una sau mai multe astfel de infracțiuni să fie săvârșite.” Fapta incriminată trebuie să fie săvârșită cu forma de vinovăție a intenției directe sau indirecte, fiind exclusă varianta comiterii faptei din culpă.

Printr-o analiză comparativă a Directivei (UE) 2017/541 și a Deciziei-cadru 2002/475/JAI4, putem observa cu ușurință că cel din urmă act normativ incriminează deja comiterea anumitor acte teroriste, „precum participarea la activitățile unui grup terorist, incluzând sprijinul, financiar oferit respectivelor activități, instigarea publică, recrutarea și instruirea în scopuri teroriste, precum și norme privind complicitatea, instigarea și tentativa în materie de infracțiuni teroriste.”

Se ridică în acest punct al analizei întrebarea care a fost scopul adoptării Directivei (UE) 2017/541 dacă existau deja reguli ce impuneau incriminarea actelor teroriste. Răspunsul la acestă întrebare îl regăsim în expunerea de motive a propunerii de directivă a Parlamentului European și

[5] Ester Herlin-Karnell, Claudio Matera, *Extenal dimension of the EU counter-terrorism policy*, Cleer Working Papers 2014/2, p. 93.

a Consiliului privind combaterea terorismului și de înlocuire a Deciziei-cadru 2002/475/JAI a Consiliului privind combaterea terorismului.

Astfel, în expunerea de motive se arată că: "Cu toate acestea, Decizia-cadru 2002/475/JAI trebuie revizuită pentru a se pune în aplicare noi standarde și obligații internaționale asumate de UE și a se aborda într-un mod mai eficace evoluția amenințării teroriste, consolidând astfel securitatea UE și siguranța cetățenilor săi. Victimele terorismului necesită protecție, sprijin și asistență care să răspundă nevoilor lor specifice. În special, ei ar trebui să beneficieze de acces imediat la servicii de sprijin profesioniste și specializate care să asigure terapii fizice și psihosociale. În urma atacurilor teroriste, este esențial accesul la informații de încredere pentru victimele terorismului și despre victimele terorismului. Deoarece atacurile teroriste vizează grupuri mari de persoane, este posibil ca deseori victimele să fie din alte țări decât țara în care a avut loc atacul. Prin urmare, este esențială cooperarea transfrontalieră între autoritățile naționale competente, pentru a se asigura că toate victimele terorismului sunt bine informate și primesc asistența necesară, indiferent de locul în care trăiesc în Uniunea Europeană.[6]"

În articolul 6 al Directivei se prevede obligația incriminării faptei de a recruta persoane în vederea săvârșirii de acte teroriste. De cele mai multe ori, activitatea de recrutare a persoanelor dispuse să comită acte de terorism este precedată de o amplă campanie de manipulare a publicului, în special prin utilizarea mijloacelor media. În aceeași expunere de motive pentru adoptarea Directivei (UE) 2017/541 se menționează că "există o nevoie ca statele să implice comunitățile și actorii neguvernamentali relevanți de la nivel local în elaborarea strategiilor de combatere a retoricii extremiste violente care poate incita la acte teroriste, de abordare a condițiilor care favorizează răspândirea extremismului violent, care poate favoriza terorismul, inclusiv prin responsabilizarea tinerilor, a familiilor, a femeilor, a liderilor din domeniul religios, cultural și al educației, precum și a tuturor celorlalte grupuri vizate ale societății civile, precum și de adoptare a unor abordări ajustate pentru combaterea recrutării în scopul unui astfel de extremism violent și pentru promovarea incluziunii și coeziunii sociale."

Nevoia de stopare a acestei retorici extremiste este cu atât mai mare cu cât grupările teroriste au demonstrat că pot utiliza internetul și noile tehnologii pentru a-și face cunoscute ideile, credințele în vederea dobândirii de noi recruți.

Internetul și noile tehnologii nu au fost folosite doar pentru răspândirea ideilor extremiste, ci și pentru răspândirea terorii prin difuzarea de videoclipuri ce pot fi accesate de oriunde din lume, în care apar *dușmani ai terorismului* supuși la acte de tortură sau violență extremă (tăierea mâinilor, decapitarea).

Tot în expunerea de motive a Directivei (UE) 2017/541 se menționează că : "Utilizarea de materiale de comunicare de înaltă calitate (reviste, materiale video) și o abordare descentralizată, facilitată de o rețea de conturi pe diverse platforme sociale, permit diseminarea rapidă a materialelor teroriste și radicale prin adaptarea constantă a utilizării tehnologiei informației. Internetul a devenit canalul principal utilizat de teroriști pentru a-și disemina propaganda, a emite amenințări publice, a glorifica acte teroriste îngrozitoare precum decapitările și a-și asuma responsabilitatea pentru atacuri."

Într-un raport al Europol-ului din anul 2018[7] se menționează că "Până în 2017, peste 150 de rețele sociale au fost identificate ca fiind abuzate de teroriști pentru propagandă. În plus,

[6] https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2015/RO/1-2015-625-RO-F1-1.PDF,

[7] https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2018-tesat-2018, (EUROPEAN UNION TERRORISM SITUATION AND TREND REPORT 2018 (TESAT 2018)).

partajarea fișierelor site-urile sunt utilizate pentru a stoca și a difuza conținut terorist, mesagerie și serviciile de publicitate cu link-uri către un astfel de conținut." Pentru toate aceste motive, în prezent, internetul a devenit centrul atenției legislative.[8]

Articolul 7 prevede că statele membre ale Uniunii Europene sunt ținute să adopte măsurile care se impun pentru a incrimina ca infracțiune atunci când este săvârșită cu intenție, oferirea de instrucțiuni referitoare la modul în care se pot produce sau utiliza arme de foc, explozivi, arme sau substanțe nocive în scopul de a săvârși una dintre infracțiunile enumerate la articolul 3 alineatul (1) literele (a)-(i) din Directivă sau de a contribui la săvârșirea uneia dintre respectivele infracțiuni, știind că respectivele competențe oferite sunt destinate să fie utilizate în acest scop.

În mod similar, comite o infracțiune ce cade sub incidența Directivei nu doar persoana ce oferă instrucțiuni cu privire la comiterea de acte teroriste, ci și persoana care primește "instrucțiuni cu privire la fabricarea sau folosirea de explozivi, arme de foc sau alte arme sau substanțe nocive sau periculoase sau la alte metode sau tehnici specifice, cu scopul de a săvârși una dintre infracțiunile enumerate la articolul 3 alineatul (1) literele (a)-(i) sau de a contribui la săvârșirea uneia dintre respectivele infracțiuni" (articolul 8).

Având în vedere libertatea de circulație din cadrul Uniunii Europene, o atenție deosebită acordată de Directivă este dată deplasărilor persoanelor în scopuri teroriste. Astfel, articolul 9 prevede că „statele membe adoptă măsurile necesare pentru a se asigura că deplasarea într-o altă țară decât statul membru respectiv realizată cu scopul de a săvârși o infracțiune de terorism sau de a contribui la săvârșirea unei astfel de infracțiuni de terorism sau cu scopul de a participa la activitățile unui grup terorist, având cunoștință de faptul că o astfel de participare va contribui la activitățile infracționale ale grupului respectiv sau cu scopul de a oferi ori primi instruire în scopuri teroriste este incriminată ca infracțiune atunci când este săvârșită cu intenție".

Articolul 15 al Directivei se asigură că sancțiunile aplicate persoanelor fizice ce comit acte de terorism sunt eficace, proporționale și disuasive și pot conduce la predare sau extrădare.

Directiva reglementează inclusiv modul de individualizare legală a pedepsei atunci când se comit infracțiuni de terorism, în sensul că acestea treubie să se pedepsească „cu sancțiuni privative de libertate mai aspre decât cele prevăzute de dreptul intern pentru astfel de infracțiuni în absența intenției speciale necesare în temeiul articolului 3, cu excepția cazurilor în care pedepsele care pot fi aplicate sunt deja pedepsele maxime posibile prevăzute în dreptul intern.(art. 15)". În continuare articolul 15 prevede că: "Statele membre iau măsurile necesare pentru a se asigura că infracțiunile prevăzute la articolul 4 se pedepsesc cu sancțiuni privative de libertate, pedeapsa maximă fiind de cel puțin 15 ani pentru infracțiunea menționată la articolul 4 litera (a) și de cel puțin opt ani pentru infracțiunile enumerate la articolul 4 litera (b). În cazul în care infracțiunea de terorism menționată la articolul 3 alineatul (1) litera (j) este săvârșită de o persoană care conduce un grup terorist, astfel cum se menționează la articolul 4 litera (a), pedeapsa maximă este de cel puțin opt ani. (4) Statele membre iau măsurile necesare pentru a se asigura că, atunci când o infracțiune menționată la articolul 6 sau 7 este îndreptată către un copil, acest lucru poate, în conformitate cu dreptul intern, să fie luat în considerare la stabilirea pedepsei".

[8] Daragh Murray, *Freedom of Expression, Counter-Terrorism and the Internet in Light of the UK Terrorist Act 2006 and the Jurisprudence of the European Court of Human Rights*, Netherlands Quarterly of Human Rights, VL - 27, DO - 10.1177/016934410902700302.
https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/016934410902700302,

Din dispozițiile Directivei redate anterior se poate concluziona că statele membre au o marjă de apreciere limitată în ceea ce privește stabilirea cuantumului pedepsei atunci când sunt săvârșite anumite infracțiuni de terorism.

Pentru a încuraja renunțarea la activitățile de terorism și furnizarea de informații despre activitățile teroriste care ar putea să ajute, autoritățile trebuie „să prevină sau să atenueze efectele infracțiunii, să identifice sau să îi aducă în fața justiției pe ceilalți autori ai infracțiunii, să găsească dovezi sau să împiedice săvârșirea altor infracțiuni menționate la articolele 3-12 și la articolul 14 din Directivă"art. 18.

Trebuie observat că Directiva nu impune statelor membre să prevadă în mod obligatoriu circumstanțe atenuante atunci când făptuitorul are o anumită conduită după săvârșirea unor acte de terorism, lăsând la libera apreciere a statelor această facultate.

Concluzii

În concluzie, se poate constata că, de-a lungul timpului, Uniunea Europeană a dovedit un interes constant în lupta antiteroristă, adoptând acte normative obligatorii pentru statele membre ce au dus la diminuarea cazurilor de terorism.

Transpunerea dispozițiilor Directivei (UE) 2017/541 a Parlamentului European și a Consiliului din 15 martie 2017 privind combaterea terorismului și de înlocuire a Deciziei-cadru 2002/475/JAI a Consiliului și de modificare a Deciziei 2005/671/JAI a Consiliului de către statele membre ale Uniunii Europene, duce la crearea unui cadru legislativ eficient care poate contracara și anihila orice amenințare teriristă, cu consecința conservării unei stări de pace socială.

BIBLIOGRAPHY

1. João Raphael da Silva, *'Jihadist Terrorism' and EU Responses: Current and Future Challenges*, FOKUS | 6/2017, p. 1.
2. Ester Herlin-Karnell, Claudio Matera, *Extenal dimension of the EU counter-terrorism policy,* Cleer Working Papers 2014/2, p. 93.
3. Daragh Murray, *Freedom of Expression, Counter-Terrorism and the Internet in Light of the UK Terrorist Act 2006 and the Jurisprudence of the European Court of Human Rights,* Netherlands Quarterly of Human Rights, VL - 27, DO - 10.1177/016934410902700302.

REGIONAL OUTPUT AND LABOR MARKET RESILIENCE IN ROMANIA

Adrian Bodea
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: The process of fiscal decentralization that took place in Romania since 1991 is regarded in a positive-conformist manner by the public opinion and encouraged by the political elites. Still, some studies pointed out that the effects of this process are actually multifaceted and not always positive as envisaged by the literature since the fiscal decentralization hasn't been accompanied by a political one and by a proper reform of institutional framework. Thus, this process materialized into one of the main catalysts of regional disparities in Romania. In this context, the need for a metric that can capture the regional resilience in our country is of utmost importance, since it can give us an approximation of which are the most and less exposed regions in the face of a shock. In this study, we develop an original methodology for the elaboration of a resilience index, starting from some previous papers that take into account both the resistance as well as recovery capacity, and we take advantage of the natural experiment represented by the 2008 financial crisis and the subsequent growth period, to test it for Romania, for two important macroeconomics variables: output growth and employment level. The results indicate that, on aggregate level, Romania behaved relatively well during and after the crisis, compared with the Euro Area. Also, at country level we noticed a certain spatial uniformity of both less and more resilient counties (județe) for output growth as well as for employment levels. We also noticed that within the NUTS2 regions, there are some "champions" like Cluj, Iași and Brașov, that behaved much better that the national average. The implication of such discoveries is that, if a process of regionalization based on current NUTS2 framework with increased fiscal capacities for the hypothetical regional governments, will take place in Romania, the newly formed entities will behave relatively well in face of future shocks, as within them there will be counties that have both very high and very low resilience indices, meaning that a process of intra-regional fiscal levelling will take place.

Keywords: resilience, Romania, output, labour market

Introduction

Romania is a typical case of developing country, in which regional disparities seem to be growing, and there is no guarantee that this trend will reverse with economic progress.

The decentralization of public administration is viewed in a positive-conformist manner by public opinion and can give the impression that is a long-awaited panacea for problems related to regional disparities in our country. This is not the case, as envisaged in the literature. What is certain is that decentralization carried out at the wrong time or its inadequate implementation can have detrimental consequences on all aspects.

This paper is dedicated to the very important aspect of economic expectations in the framework of a more intense dynamics of decentralization of Romania. We noticed that, in line with previous studies (Antonescu 2016; Cîrnu 2010; Stănescu 2014; Zaman, Goschin, and Vasile 2013; Tudorel, Profiroiu, and Turturean 2006; Ianoș and Pascariu 2012), fiscal decentralization achieved in the post- 1991 era, without an adequacy of the institutional framework regarding regional policy or without political decentralization to guarantee its associated benefits (interregional competition, reduction of capital-periphery disparities through the emergence of

regional centres) has become one of the main catalysts for the increase in spatial imbalances.

The focus of this paper, at regional and county level, is on the following two indicators considered in the literature to be the most important from a macroeconomic point of view: the employment rate and the gross domestic product, We will try to take advantage, as much as possible, of the natural experiment imposed by the outbreak of the 2008 crisis in the national economy; this unfortunate event has the epistemological benefit of putting us in front of an image that shows the application of a shock treatment on the macroeconomy. Benefiting from it, we will be able to observe the disproportionate effect at regional/county level in order to find answers to questions such as: "which regions are more resilient to recessions?" or "has the trajectory of economic growth or occupation of the regions changed after this shock?".

This research effort is different from previous studies such as Zaman et al. (2013) from several perspectives. First, the present study also takes into account the recovery (one of the two basic concepts that make up resilience, along with resistance) achieved by regional economies. Second, we include more recent data that will allow us to see a complete regional picture of the effects of the crisis; at the level of 2010 (year for which the previously mentioned authors had the last available data), the Romanian economy was not completely recovered. Third, and probably most important, we are developing for the first time, an index of relative resilience for the country's counties for both employment and GDP. The relevance of this indicator is crucial if Romania wants to pursue an even deeper fiscal decentralization, on the line already marked (i.e., without political decentralization and adequate institutional framework), which will lead to even more intense spatial divergences; thus, we will be able to identify which areas will be more prone to negative shocks regarding the two macroeconomic variables.

Literature review

The first definitions of the concept of resilience refer at the speed a system is able to return to a previous state after a shock (Holling 1973; Pimm 1984). In many cases, the system is assumed to be in equilibrium in the pre-shock period, so that the resistance is defined in terms of system stability in its equilibrium state; therefore, it can be argued that one system is more resilient than another if, being subject to the same shock, it has a less pronounced reaction to it and it is able to recover more quickly (Martin 2011).

While the concept of equilibrium is widely used in ecology or physics, when referring to resilience in economics or in social sciences, given the difference in meaning, it should not be used in the same way, and we could rather replace it by referring to an identifiable and stable growth path (Martin 2010). In this case, an economy is resilient if is not affected too much by a shock and if it is able to return to the previous growth path.

Another problem arises in this context: that of hysteresis. This Greek term is found in physics and refers at the dependence of a system's state on its own history; but, more recently, it has also been used in social sciences, mostly in economics (Blanchard and Summers 1986) and addresses the question of whether the potential growth path has been completely changed by the shock, in other words, if there is a memory effect of the disturbance (the consequences that the shock left in the economy after it has passed), process also known as "remanence" (Cross, McNamara, and Pokrovskii 2010). Recently, a study carried out by Cross, McNamara and Pokrovskii (2010), using a model based on an analogy of water flows in porous media, found evidence to support the idea that economic production exhibits hysteresis marks of shocks to aggregate demand.

Other noteworthy studies regarding resilience in Europe are summarized in this paragraph. Dissart (2016), after an extensive review of the literature, concluded that a more

diverse production system would be more stable in the face of shocks. A study from 2010 (Ormerod 2010), focusing on UK for the period 1983-2002, found out that two factors can be accounted for almost half of the variability in regional employment rate: the employment share in coal mining (negative causality) and the level of campaigning against coal mine closures (negative causality).

Martin's study (2011), which can be credited for making significant progress in measuring relative resistance, found out that, thanks to the neoliberal policies implemented in 1980 and 1990 by various cabinets, the northern and the peripheral regions of UK have become more dependent on public sector in terms of job creation. In the case of Italy, Lagravinese (2015) brings empirical evidence that regions with a higher share of temporary producers and workers have suffered more during the recent crisis and have had less resistance, while the opposite is true for those with a higher share of public workers and with a more developed service sector.

Hijzen and Al. (2018) in a recent OECD report, stressed the important role of macroeconomic policies in stabilizing the labor market and in preventing greater structural unemployment in the after-shock period; in this context, the role of active cyclical labor market policies is important. Moreover, the same study highlighted the negative effect of excessive labor protection (due to the promotion of temporary contracts and the slow process of job creation), but also the positive impact of coordinated collective bargaining schemes (unlike the centralized or uncoordinated ones), because it facilitates wage and working time adjustments when needed.

Finally, Sababino (2019), focusing again on the Italian case and borrowing Lagravinese's data and methodology (2015), found evidence that regions with an increased stock of social capital had performed better in terms of employment resilience during the financial crisis, although recognizing that the results are not so clearly defined.

Methodology

The resilience of a particular system and the possible presence of hysteresis may be assessed in several ways. One of the easiest methods to this end is to evaluate the graphs of the two variables proposed with the inclusion of a linear trend for the before and after the shock periods. A second, more complex, but more precise methodology is the use of vector autoregression model (VAR). The main attraction of this type of model is the IRF graph (impulse-response function graph) because it can help us visualize easily not only the effect of one's variable' shock on the other variable, but also *vice versa* (Lütkepohl 2005). On the other hand, one of the constraints of using VAR models is the need to use stationary time series[1].

In this study, we developed a relative resilience index by county, which is computed with the following formula:

$$Resil = \beta_{resist} + \beta_{recov} \quad (1)$$

where β_{resist} and β_{recov} are resistance and recovery coefficients calculated as follows:

$$\beta_{resist} = \frac{\Delta E_{cr} - \Delta E_{nc}}{|\Delta E_{nc}|} \quad (2)$$

[1] Although we used VAR modelling to assess the resilience of each NUTS2 region on both employment rate and GDP, unfortunately, the results were not very reliable, mainly due to the short timespan (only annual data were available) and due to the very high interannual variability of the two main indicators used (extreme inflationary periods in the early 90s determined great variations of both nominal GDP and employment – through the Phillips curve).

$$\beta_{recov} = \frac{\Delta E_{rr} - \Delta E_{nr}}{|\Delta E_{nr}|} \quad 3)$$

where ΔE_{cr} it is the difference between the end periods of the crisis and their beginning periods at regional level for the variable of interest (i.e. value of 2010 – value of 2008, in order to identify the impact of the crisis at regional level), ΔE_{nc} is the difference between the end periods of the crisis and their beginning periods at national level, ΔE_{rr} is the difference between the end periods of the recovery and their beginning periods at regional level, and ΔE_{nr} is the difference between the end periods of the recovery and their beginning periods at national level. As noted, these differences between the variables of interest, for both the resistance and the recovery coefficients, are relative to the national average since they have been divided by its absolute value. We decided to include the absolute value because, dividing two numbers with negative signs will cancel each other out and a positive value would have resulted, which would have falsely meant a greater resistance or resilience of the counties than the national value. The basic idea of this relative index is as follows: for each of the two components of the resilience index (resistance and recovery) at county level, it is calculated the difference between the end of the periods and their start (either crisis period when referring at resistance or recovery period for post-crisis period, i.e. 2011-2018), subtract the differences of their corresponding national values (i.e. for each of the two components) and divide the difference by the absolute national values. Then, summing the results of the two indices gives the relative resilience value (i.e. compared at national level) of each county for each of the two macro variables considered.

The interpretation of this index is simple. Values approaching 0 indicate that the counties' resilience is close to the national average, those moving away from 0 in the negative direction indicate levels of resilience below national average and vice versa for values above 0. The advantage of using this indicator is that it positions and identifies each county according to its relative resilience; in other words, we will know exactly which counties or even regions will be more prone to suffering in the presence of negative shocks. This index is inspired by the previous works of Lagravinese (2015) and Sabatino (2019), which have made such estimates for the Italian case.

Results and interpretation

Productivity

For space reason we will not present the trend line graphs, but we will make comments on the results. A possible effect of hysteresis or remanence of the shock that hit the Romanian economy in 2008 can be easily and intuitively observed if we draw the graph of the time series of GDP to which we will add the linear trend of the period until 2008 and the period after 2008. It can be noticed how the two pre- and post-crisis trend lines are not parallel and we therefore have reason to believe that the recession of 2008-2010 left a remnant effect on Romania's productivity, but, surprisingly, a positive one, because after 2008 the trend line is steeper than the trend line until 2008, which translates into a greater acceleration of economic growth than in the past. If we were to put these data in a broader, European perspective, we would find that the national economy behaved very well during this last recessionary shock.

The resilience index, calculated according to the formulas presented in the previous section, gives us accurate information on the situation of each county, providing better results.

Figure 1. The location of counties in the productivity resilience space. Source: own elaboration.

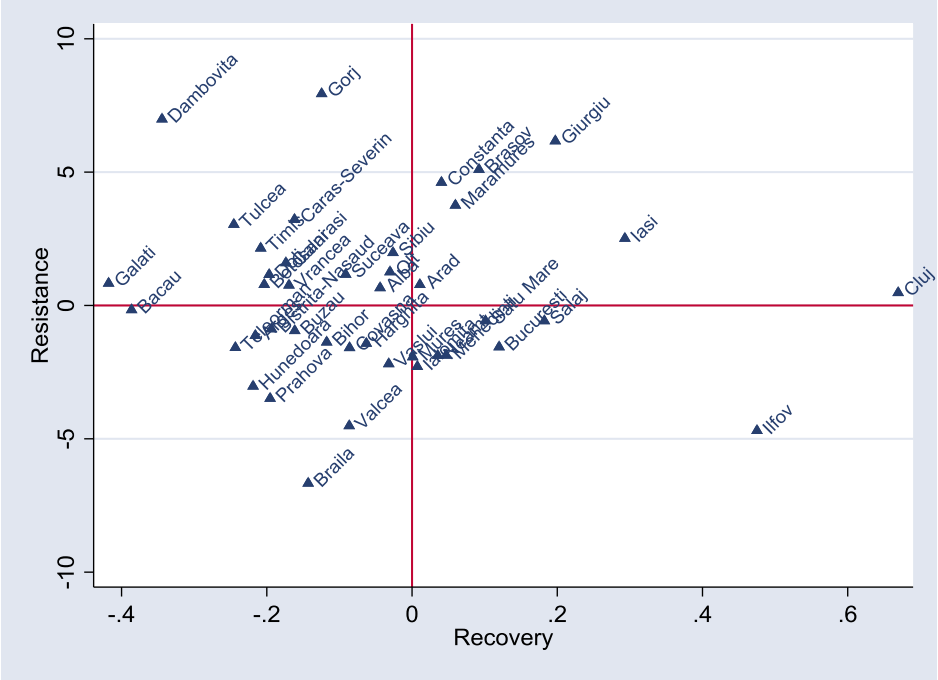

The red lines added to this graph are intended to outline four possible situations when discussing about resistance and recovery: increased resistance and recovery (upper right quadrant) – the best case, increased resistance and low recovery (upper left quadrant), low resistance and low recovery (bottom left quadrant) – the worst case possible, and high recovery, but low resistance (bottom right quadrant).

We notice that the situation regarding the resistance divides the counties in about two equal halves, the vast majority of the counties having suffered, with the most resistant ones being Dambovita, Gorj, Giurgiu, Brasov and Constanta, and the most sensitive to the shocks being Ilfov, Valcea and Braila.

On the other hand, the recovery shows a quite different picture, most of the counties being below the national average on this relative indicator. Thus, the recovery of the national economy in the post-2010 period has been greatly helped by a number of "national champions": Cluj, Ilfov and Iasi, which are farther from the central cluster.

If we take into account both the resistance and the recovery, we can see the most resilient counties in the upper right quadrant with cases such as Cluj, Iasi, Constanta, Maramures and Brasov, and the least resilient ones Braila, Valcea, Prahova, Hunedoara and Teleorman, in the bottom left quadrant. Surprisingly, the country's capital showed a resistance level below the national average, but a higher recovery than the aggregate level, and, overall, it was assigned in the main central cluster.

Labor market

We open this section by presenting the map with the employment rate at the county level (Figure 2). The counties with the lowest rates tend to correspond with the traditional poles of poverty, as already noted by previous works: Eastern Moldovia and the capital's surroundings. Noteworthy is Muntenia which includes both the county with the highest employment rate (Bucharest municipality) and the county with the lowest one (Giurgiu), an undeniable indicator of the attraction force of the country's main metropolis, of physical capital and human resources to the disadvantage of the neighboring areas. In this case, too, are found intra-extracarpatic and capital vs. province breaches.

Figure 2 . Employment rate at NUTS 3 level for the year 2018. Source: own elaboration.

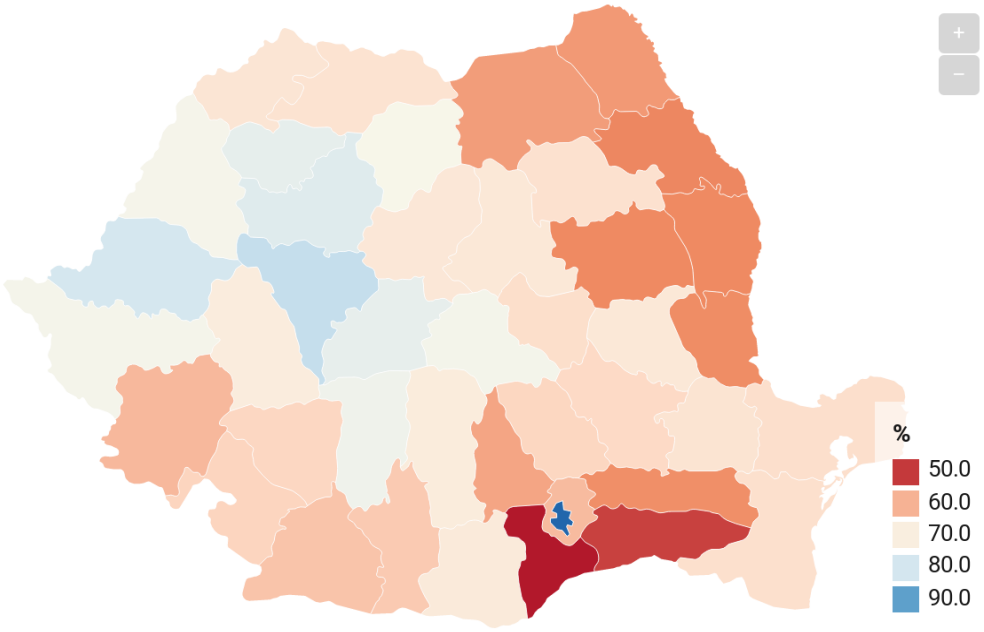

If we focus on the time evolution of the employment rates at NUTS 2 level (trend line graphs not included for space reasons), two observations are worth discussing.

Firstly, almost all regions (i.e. six out of eight) follow the same evolution pattern; constant and continuous declining rates are taking place in the first decade and a half of democracy and market economy; and this fact can indicate that around 2005-2007 Romania left the economic transition phase, which meant the loss of jobs that were not well-adapted or efficient for a free market economy. Of course, some regions seem to have exceeded the transition period much earlier than the rest; this is the case of Bucharest-Ilfov which seems to have reached the critical point (the lowest rate) in the early 2000, as well as the Western region, which somehow replicates the capital's behavior. Both regions have been seeing substantial increases in employment rates after 2000, suggesting that they adapted more quickly to the new economic conditions.

Of course, for the other six regions, the effect of exiting from the transition phase may be confused with the accession effect to the European Union, events which have occurred almost simultaneously. This implies that what we see in the charts of these six regions can be, on the one hand, the labor market adaptation to the new productive system, or, on the other hand, the attraction of the surplus of unemployed active population to European labor markets (such as Italy and Spain) in the immediate aftermath of movement liberalization, following the 2007 accession.

The second thing that is worth mentioning is the clear break caused by the recession that hit in 2008; if until 2008 the trend lines were decreasing (except for the region Bucharest-Ilfov), after this year the trend is clearly increasing. We repeat that in the period between 2005 and 2008 three major events took place which had structural consequences on national labor market: the end of the economic transition phase, EU accession and the economic crisis; therefore, the effects of each of these three events are easily confused and difficult to distinguish, however the subsequent trend is clear.

Now we will focus on the analysis of the corresponding relative resilience index of

counties' labor markets represented in Figure 3. Similar to Figure 1, the graph was split into four quadrants to be easier to identify national average levels (marked by the horizontal and vertical red lines for 0 value). This time too, we can observe an outlier, but in the negative sense, i.e. extremely low resilience, namely Ilfov that seems to have been deeply affected by the crisis and has recovered very slowly compared to the national average. Other cases of counties in a similar situation, but on a more modest scale, are Timis and Bihor.

Figure 3. The location of counties in the labor force resilience space. Source: own computation.

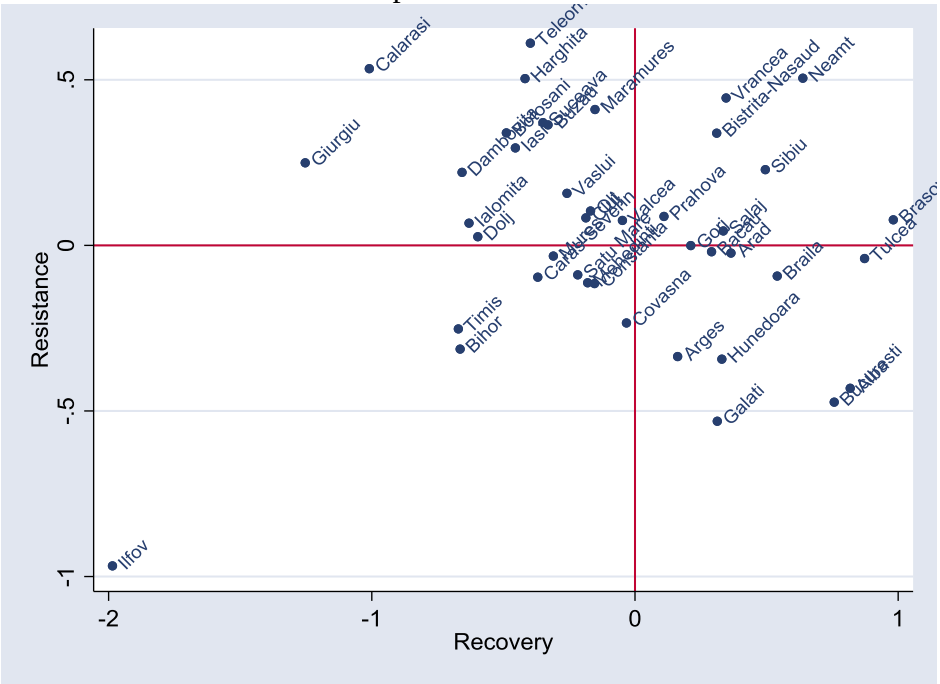

On the opposite side of the ranking, i.e. a resilience above average, we identify the case of the counties: Brasov, Neamt, Sibiu, Vrancea and Bistrita-Nasaud. The capital case is, as in the part referring to productivity, one that draws attention due to its lower than the national average resistance, although it has a higher recovery capacity than the country average.

Conclusions

To come back to the questions raised at the beginning of this paper and to conclude this discussion, we would like to draw attention to a few issues that link regional resilience to the phenomenon of decentralization.

First, at the aggregate level, it was observed that, despite all expectations, the hysteresis effect on the economic growth trend was positive, with Romania behaving much better than the Eurozone in this respect, although this effect may be slightly confused with EU accession and the end of the transition period, events that have unequivocally led to substantial growth.

In line with the results of previous studies, we argue that at the spatial level, Romania has a very large dispersion, and a deepening of decentralization, especially a fiscal one, will most likely affect more in this regard, due to the erosion of fiscal uniformity capacity of the central public administration system. Lacking local and county administrations of transfers from the state budget, in the context of the absence of greater fiscal and political powers, could leave them exposed to negative economic shocks.

With the help of the developed resilience index, we were able to identify exactly the most sensitive and resilient areas of the country. Therefore, the counties most prone to suffer from

these shocks, within a more decentralized system are Brăila, Vâlcea, Teleorman, Hunedoara, Bacău and Prahova in terms of economic productivity and Ilfov, Timiș, Bihor, Constanța, Covasna, Călărași and Satu-Mare in terms of employment. At the same time, some "regional champions" seem to be acting in the opposite direction, i.e. towards economic growth and higher employment rates, and these are the counties of Cluj, Iași, Constanța, Brașov, Maramureș and (surprisingly) Giurgiu in terms of productivity and the counties of Brașov, Neamț, Sibiu, Vrancea and Bistrița-Năsăud, regarding labour market activity.

Despite the disparities, the good news is that these areas are somewhat evenly distributed within the NUTS2 regions, in the sense that both highly resilient and highly sensitive counties can be found in the same region. A possible fiscal decentralization, doubled by an administrative-political one based on the framework of the current development regions, could prove to be efficient from this point of view, because there is the possibility that due to the creation of regional public budgets, the economic situation will become uniform through intraregional transfers from the richest to the poorest, even in times of recession.

However, a big red flag is that such fiscal decentralization, doubled by a political-administrative one, could be even more dangerous than the current situation in the absence of a national transfer scheme. Even if transfer policies are to be implemented at regional level, they need to be reinforced by some policies at national level because intraregional transfers are most likely less effective than interregional ones; in other words, transfers made by rich to poor counties can be much smaller than in the case of a national transfer scheme. A possible fiscal uniformity within the South-West region (with the lowest GDP) would not be as great as one within the Bucharest-Ilfov region (with the highest GDP). Thus, our opinion is that a central government with a large public budget is absolutely necessary even in the case of deepening decentralization at national level in order to maintain territorial cohesion.

To this, there is the added challenge related to the predisposition in the case of Romania to parochialism, corruption at local level and political clientelism, due to the lack of an institutional framework and a democratic and transparent society; decentralization is not a determinant of democracy, but only an instrument of it, because in order for the former to have positive effects, the presence of democracy is needed.

BIBLIOGRAPHY

Antonescu, Daniela. 2016. "Dezvoltarea Economică Regională A României În Perioada De Tranziție
[Regional Economic Development Policy in Romania in Transition Period]." 75055. MPRA Paper. MPRA Paper. University Library of Munich, Germany. https://ideas.repec.org/p/pra/mprapa/75055.html.

Blanchard, Olivier J., and Lawrence H Summers. 1986. "Hysteresis in Unemployment." Working Paper 2035. National Bureau of Economic Research. https://doi.org/10.3386/w2035.

Cîrnu, Doru. 2010. "Particularități ale dezvoltării regionale și cauze specifice." Analele Universităţii "Constantin Brâncuşi" din Târgu Jiu, Seria Economie, , no. 3: 12.

Cross, R., H. McNamara, and A. V. Pokrovskii. 2010. "Memory of Recessions." 2010–40. SIRE Discussion Papers. Scottish Institute for Research in Economics (SIRE). https://ideas.repec.org/p/edn/sirdps/171.html.

Dissart, J. C. 2016. "Regional Economic Diversity and Regional Economic Stability: Research Results and Agenda:" International Regional Science Review, July. https://doi.org/10.1177/0160017603259083.

Hijzen, Alexander, Andreas Kappeler, Mathilde Pak, and Cyrille Schwellnus. 2018. "Labour Market Resilience: The Role of Structural and Macroeconomic Policies." In Structural Reforms: Moving the Economy Forward, edited by Jakob de Haan and Jante Parlevliet, 173–98. Cham: Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-74400-1_8.

Holling, C S. 1973. "Resilience and Stability of Ecological Systems." Annual Review of Ecology and Systematics 4 (1): 1–23. https://doi.org/10.1146/annurev.es.04.110173.000245.

Ianoș, Ioan, and Gabriel Pascariu. 2012. "Începuturile Politicii Regionale În România (Precedat de o Scurtă Cronologie)." Urbanismul - Serie Nouă, January, 71–79.

Lagravinese, Raffaele. 2015. "Economic Crisis and Rising Gaps North–South: Evidence from the Italian Regions." Cambridge Journal of Regions, Economy and Society 8 (2): 331–42. https://doi.org/10.1093/cjres/rsv006.

Lütkepohl, Helmut. 2005. New Introduction to Multiple Time Series Analysis. Berlin: Springer.

Martin, Ron. 2010. "Roepke Lecture in Economic Geography—Rethinking Regional Path Dependence: Beyond Lock-in to Evolution." Economic Geography 86 (1): 1–28. http://www.jstor.org/stable/27806893.

———. 2011. "Regional Economic Resilience, Hysteresis and Recessionary Shocks." Journal of Economic Geography 12 (1): 1–32. https://doi.org/10.1093/jeg/lbr019.

Ormerod, Paul. 2010. "Resilience after Local Economic Shocks." Applied Economics Letters 17 (5): 503–7. https://doi.org/10.1080/13504850801964331.

Pimm, Stuart L. 1984. "The Complexity and Stability of Ecosystems." Nature 307 (5949): 321–26. https://doi.org/10.1038/307321a0.

Sabatino, Michele. 2019. "Economic Resilience and Social Capital of the Italian Region." International Review of Economics & Finance 61 (May): 355–67. https://doi.org/10.1016/j.iref.2019.02.011.

Stănescu, Iulian. 2014. "Procesul de Regionalizare–Descentralizare, o Analiză Pe Trei Dimensiuni." Calitatea Vieţii, no. 2: 161–92.

Tudorel, Andrei, Marius Profiroiu, and Mihai Turturean. 2006. "Reforma administrației publice locale. Cazul României." Economie teoretică și aplicată 497 (2): 55–64.

Zaman, Gheorghe, Zizi Goschin, and Valentina Vasile. 2013. "Evolutia Dezechilibrelor Teritoriale Din România În Contextul Crizei Economice." Romanian Journal of Economics 37 (2(46)): 20–39. https://ideas.repec.org/a/ine/journl/v2y2013i44p20-39.html.

THE POWER OF A VOICE, RACHEL CARSON AND THE ECHO OF HER BOOK IN OUTLINING THE FIRST IDEAS OF AMERICAN INSTITUTIONALIZATION OF ENVIRONMENTAL LAW ADMINISTRATION

Cristina M Kassai
PhD Student, ,,Andrei Rădulescu" Legal Research Institute of Romanian Academy, Bucharest

Abstract: The American debate on environmental protection began in the 1960s. Rachel Carson (1907-1964) was a biologist by profession and is considered a reference figure who has advanced the global environmental movement through all her published works. The results of her research were transposed in 1962, into the publication of the book Silent Spring, which sparked environmental concerns for the American public. This book was like a strong voice, an impetus for a large-scale environmental movement that led to many federal clean-up initiatives and the creation of the Environmental Protection Agency (EPA).
The first ideas for including the environment in the administrative component were outlined by President Richard Nixon in 1970 by the creation of a council that would consider organizing federal government programs to reduce pollution so that these programs could effectively address the objectives exposed in his message on the environment.

Keywords: Global environmental movement, Silent Spring, environmental law administration

1.THE ORIGINS OF THE AMERICAN DEBATE ON ENVIRONMENTAL PROTECTION

The American debate on environmental protection began in the 1960s. Rachel Carson (1907-1964) was a biologist by profession and is considered a reference figure who has advanced the global environmental movement through all her published works. Her concerns about environmental conservation date back to the late 1950s, especially the environmental problems she considers to be caused by synthetic pesticides. The results of her research were reflected in the publication in 1962 of the book *Silent Spring*, which sparked environmental concerns for the American public. The author expressed her attack on the use of pesticides through scientific documentation that would prove adverse effects on the environment. In her reports, R. Carson accused the chemical industry of spreading misinformation, and the public officials with no doubt accepted the industry's marketing claims. Following the publication of the book, there was strong opposition from chemical companies, but due to public opinion, it brought many changes. This led to a major change in the national policy of the United States on pesticides, which eventually led to a ban on DDT (Dichlor-Diphenyl-Trichloroethane) pesticides for agricultural use. (EPA, 2018)

The results of R. Carson's research were like an open war against large chemical corporations, pesticide manufacturers, and even against rulers who vehemently denied her research. The scientific revelations came at a time when DDT was believed to have saved the lives of soldiers in World War II because it killed insects that caused serious communicable

diseases. The inventor of DDT also received a Nobel Prize at that time. But all this scientific research brought to the public's attention has awakened the causal link that exists between all living organisms. (Carson, 1962)

These revelations came after the 1950s, when it was believed that all advances in chemistry and physics could only serve the well-being of the population. At that time, chemistry had not been questioned, given the period of prosperity in the United States with industrialization.

The criticism did not take long to appear and did not only target the results of the revealed research but also questioned the knowledge, the credibility of the researcher by discriminating that she was a woman. However, this did not prevent R. Carson from further supporting her meticulous documentation of how this pesticide entered the food chain and accumulated in the fatty tissues of animals, including humans, and caused cancer and genetic damage. At the same time, her scientific evidence showed that DDT remained toxic in the environment even after being diluted by rainwater. Her conclusion brought to light the frightening reality that DDT and other pesticides have contaminated food supplies around the world.

It was a hard fight, practically against the industry, against the science existing at that time and at the same time a fight against the government. Despite criticism from the industry, R. Carson's work has received the support of prominent scientists, captured the public's attention and prompted President John F. Kennedy to ask his scientific advisory committee to explore the issues raised by R. Carson in her book, *Silent Spring*.

R. Carson's experience as a marine biologist and her position as an editor at the U.S. Department of Health and Wildlife helped her develop her basic writings for the book *Silent Spring*, because working professionally in this environment has exposed her to a wide range of research on the natural world. Thus, R. Carson benefited from a series of information and had the opportunity to write for a non-scientific audience. (Matthiessen, 2007, p. 135)

2.RACHEL CARSON (1907-1964) CONSIDERED "MOTHER OF ENVIRONMENTAL MOVEMENTS"

Today, R. Carson is considered a relevant figure who has revolutionized the way we look at the environment and the importance of being aware that resources are limited. With the passage of environmental issues on the national agenda of the US government, it has come to understand and accept that aspects of nature can not be controlled by man without adverse consequences.

In the mid-1940s, Rachel Carson was concerned with the use of synthetic pesticides, many of which were developed through the military funding of science after World War II. The U.S. Department of Agriculture's 1957 eradication program, which involved aerial spraying of pesticides mixed with fuel oil, including spraying on private land, prompted Carson to pursue research in this area of pesticides and environmental poisons. Long Island landowners have filed a lawsuit to stop the spraying, while many others in the affected areas have been following the case closely. Although the trial was lost, the Supreme Court granted the petitioners the right to obtain orders against potential environmental damage in the future, laying the groundwork for further environmental action.

A letter written in January 1958 by R. Carson's friend, Olga Owens Huckins, to The Boston Herald, describing the death of birds around his property as a result of aerial spraying of DDT to kill mosquitoes, was the impetus that led R. Carson to study the environmental problems

caused by chemical pesticides. (Wishart, 2007, p. 82) R. Carson received a copy of this letter from her friend, Olga Owens Huckins.

As her research progressed, R. Carson formed a sizeable community of scientists who documented the physiological and environmental effects of pesticides. (John, 2013) She took advantage of her personal connections with many government scientists, who provided her with confidential information on the subject. From the deepening of the scientific literature and the interview of scientists, R. Carson encountered two scientific camps: those who rejected the possible danger of spraying pesticides due to the impossibility of proving this and the camp of those open to the possibility of the existence of a danger that these pesticides would have.

By 1959, the U.S. Department of Agriculture's Agricultural Research Service (USDA) responded to criticism from R. Carson, which ignored the dangers that spraying pesticides poses to humans and wildlife. That spring, R. Carson wrote a letter, published in *The Washington Post*, in which she documented the cause of the decline in the bird population, in her words, "*bird silence*" due to excessive pesticide consumption. This period also coincided with the discovery of high levels of chemicals in blueberry crops in the United States, which led to the cessation of sales of all blueberry products at that time.

R. Carson has participated in numerous Food and Drug Administration (FDA) hearings regarding the revision of pesticide regulations. But the researcher has been hit many times by the discouragement, aggressive tactics of representatives of the chemical industry, which included the testimonies of experts in sharp contradiction with most of the scientific literature she had studied. This was when the researcher suspected some major financial interests behind pesticide programs. (McLaughlin, 2010)

Research conducted at the Library of Medicine of the National Institutes of Health has brought R. Carson into contact with medical researchers investigating the range of cancer-causing chemicals. Of particular importance was the work of National Cancer Institute researcher Wilhelm Hueper, who classified many pesticides as carcinogenic. R. Carson and her research assistant, Jeanne Davis, and the librarian also found evidence to support the causal link between the pesticide and cancer. R. Carson was already strongly convinced of the toxicity of a wide range of synthetic pesticides, although these conclusions were highly controversial, with support only from a small community of scientists studying the carcinogenesis of pesticides.

By 1960, R. Carson had enough research materials, and the writing of her scientific results progressed rapidly. She investigated hundreds of individual incidents of pesticide exposure and the resulting environmental damage. Unfortunately, R. Carson encountered health problems that delayed her book and eventually discovered that she had breast cancer. Her research was also delayed by review work for a new edition of *The Sea Around Us* magazine and a collaborative photo essay with Erich Hartmann. Most writing was carried out by the autumn of 1960, with the exception of a discussion of recent research on biological controls and the investigation of new pesticides. However, other health problems delayed final revisions until 1961, early 1962.

The inspiration for the title of his book, *Silent Spring*, was a poem by John Keats, *La Belle Dame sans Merci*, which contained the lyrics "The sedge is wither'd from the lake, and no birds the sing" ("War is frozen from the lake and birds do not sing either "). (Coates, 2005)

"*Silent Spring*" was originally suggested as the title for the book chapter on birds. In 1961, however, R. Carson agreed with the suggestion of her literary agent, Marie Rodell, that "*Silent Spring*" to be a metaphorical title for the entire book, thus suggesting a bleak future for the entire natural world, rather than just a literal title of chapter on the absence of birds.

3.THE IMPACT OF THE BOOK, *SILENT SPRING*, 1962

The general theme of the book *Silent Spring* is the strong and often negative effect that people have on the environment. R. Carson's main argument is that pesticides have harmful effects on the environment. She also said they are better referred to as "biocides" because their effects are rarely limited to target pests. DDT is a prime example of analysis, but other synthetic pesticides (many of which are subject to bioaccumulation) were also being examined. R. Carson vehemently accused the chemical industry of intentionally spreading misinformation and also accused civil servants of uncritically accepting the industry's demands. Most of the book is devoted to the effects of pesticides on natural ecosystems, but four chapters detail cases of pesticide poisoning in humans, which have led to cancer and other diseases attributed to pesticides. (Carson, 1962)

What is interesting to note is that R. Carson has never called for an absolute ban on DDT. She mentioned in her book that, even in the event that DDT and other insecticides do not have side effects on the environment, their use would be counterproductive, as they would produce insect resistance to pesticides and would no longer help eliminate them.

The researcher states that no responsible person claims that an insect-borne disease should be ignored. The question that has been asked urgently, however, refers to whether it is wise or responsible to attack the problem by methods that make it worse quickly. The world has heard much of the triumphant war against disease through insect control vectors of infection, but has heard little about the other side of the story, that of defeats, short-lived triumphs that strongly support the alarming view that the enemy of the insect has intensified through our efforts. And even worse, it is possible to destroy even our means of combat, said the researcher.

A difficult period followed for the author R. Carson before the launch of the book. Everyone involved in the publication of the book *Silent Spring* expected harsh criticism and was concerned about the possibility of being sued. All the while, R. Carson underwent radiation therapy for the cancer she was battling, and everyone expected to have little energy to defend her work and respond to criticism. In preparation for the early attacks, R. Carson and her agent tried to gather prominent supporters before the book was released. (CBS Reports, 1963)

Most of the scientific chapters of the book have been analyzed by scientists with relevant expertise, among whom R. Carson has found strong supporters. The researcher also attended the White House Conference on Conservation in May 1962.

Many critics have repeatedly stated that R. Carson called for the elimination of all pesticides, but the researcher said she did not advocate for this, but instead encouraged responsible and carefully managed use, with awareness of the impact of chemicals on ecosystems. She concludes her section on DDT in *Silent Spring* with tips to spray as little as possible to limit the development of resistance. (Carson, 1962, p. 275) R. Carson in her book questioned the paradigm of scientific progress that defined American culture after the war.

The academic community, including prominent defenders such as H. J. Muller, Loren Eiseley, Clarence Cottam, and Frank Egler, have largely supported the scientific claims in R. Carson's book, and public opinion has supported the scientific documentation presented by R. Carson in her book.

The campaign in the chemical industry was counterproductive, as the controversy raised public awareness of the potential dangers of pesticides. Thus, the use of pesticides became a major public issue after CBS Reports aired a program in April 1963 about this book, entitled *The Silent Spring* of Rachel Carson. (CBS Reports, 1963)

CONCLUSIONS

R. Carson's work has had a strong impact on the environmental movement. *Silent Spring* became a "meeting point" for the new social movement of the 1960s. According to environmental engineer and scientist Carson H. Patricia Hynes, "*Silent Spring has changed the balance of power in the world. No one will be able to sell pollution as the necessary bottom of progress so easily or without attracting much criticism*." (Editorial Critica, 2010) R. Carson's work and the activism she inspired are partly responsible for the deep ecological movement and the power of the environmental movement of the 1960s. It has also influenced the rise of ecofeminism in many other feminist sciences.

The results of her research were like a strong voice, an impetus for a large-scale environmental movement that led to many federal clean-up initiatives and the creation of the Environmental Protection Agency (EPA).

BIBLIOGRAPHY

Robert, J., 2004. Environmental Policy. London: s.n.
Stuart Bell, D. M., 2013. Environmental Law. Oxford: s.n.
Patricia Birnie, A. B., 2009. International Law and the Environment. Oxford: s.n.
Thieffry, P., 2011. Droit de l'environnement de l'Union,. Bruylant: s.n.
Prieur, M., 2016. Droit de l'environnement, Dalloz, 2016. s.l.:Dalloz.
EPA Journal , 1985. The Birth of EPA. Issue November.
EPA, 2018. EPA. [Online]
Available at: https://www.epa.gov/aboutepa/our-mission-and-what-we-do
Wishart, A., 2007. One in Three: A Son's Journey Into the History and Science of Cancer. New York: Grove Press.
Matthiessen, P., 2007. Courage for the Earth: Writers, Scientists and Activists Celebrate the Life and Writing of Rachel Carson. s.l.:Mariner Books.
Carson, R., 1962. Silent Spring. s.l.:Houghton Mifflin.
John, P., 2013. The Rachel Carson Letters and the Making of Silent Spring. s.l.:s.n.
McLaughlin, D., 2010. Following with Nature: Silent Spring Revisited. s.l.:Frontline.
Coates, P., 2005. The Strange Stillness of the Past: Toward an Environmental History of Sound and Noise. s.l.:Environmental History.
CBS Reports, 1963. The Silent Spring of Rachel Carson. s.l.:s.n.
Editorial Critica, 2010. s.l.:s.n.

CORONAVIRUS CRISIS - OPINIONS AND IMPLICATIONS IN STIGLITZ'S VISION

Vasilica Mariana Bîgea
PhD Student, ASE

Abstract: The latest pandemic has revealed a lot of things, but especially that the world economy operates without a spare wheel, constantly referring to an economic-GDP indicator, which does not take into account inequalities, lack of resilience and lack of sustainability.This paper aims to summarize the views of Nobel laureate-Stiglitz-in relation to this global health crisis, but also an analysis of the evolution of the economic crisis generated by COVID-19 and the most appropriate methods of recovery of the world economy, in Stiglitz's vision.

Keywords: Pandemic, global economic crisis, economic indicator, health, economic recovery

La inceputul crizei determinate de apariția acestei probleme medicale, marea majoritate a conducătorilor susțineau că economiile vor continua de acolo de unde au rămas și că vor avea o revenire in ,,V". Acum, când au trecut aproape nouă luni, toți recunosc că economia mondială, post-pandemică, va fi o economie anemică, nu numai in țările care nu au reușit să o gestioneze ci și în țările care s-au descurcat bine și în care sistemele medicale sunt cu adevărat performante.La nivelul lunii iulie, FMI , prognoza că la finalul anului 2021, economia globală va fi un pic mai mare decât la finalul lui 2019, iar economiile americană și europeană vor fi cu 4% mai mici decât în 2019.

Perspectiva economică poate fi privită din două puncte de vedere: macroeconomic și microeconomic. Macroeconomic, din cauza bugetelor sărăcite, cheltuielile firmelor și al gospodăriilor au scăzut ca urmare a unui comportament foarte prudent dar și datorită temerilor induse de incertitudinea care înconjoară pandemia și răspunsul politic la această problemă medicală, generând o serie de falimente. Iar din punct de vedere microeconomic, Stiglitz susține că virusul se comportă ca un impozit pe activitățile care presupun un contact uman, reușind să modifice tiparele de comportament ale consumatorilor, acest aspect generând o modificare structurală amplă. Istoria si teoria economică demonstrează că piețele nu se pot adapta singure iar angajații din sectoarele de activitate afectate major, nu se pot recalifica rapid si chiar dacă sectoarele de activitate fără contact uman se extind-timid-creșterile asociate de cheltuieli vor fi depășite de diminuările de cheltuieli rezultate din declinul veniturilor în sectoarele care se contractă.

Un alt efect al pandemiei este inegalitatea care se va adânci.În sectoarele de activitate în care se folosește mai multă mână de lucru necalificată, mașinăriile (care nu se pot infecta) vor deveni mai atractive pentru angajatori și pentru că cei cu venituri mici trebuie să folosească o parte mai mare din veniturile lor pentru achiziția de bunuri de strictă necesitate, orice creștere bazată pe automatizare va genera o și mai mare inegalitate.

In plus, față de aceste probleme, mai sunt și alte motive care generează ingrijorare: politica monetară poate ajuta o serie de firme să facă față constrângerilor de lichiditate-așa cum

s-a întâmplat in anii 2008 si 2009, însă nu poate rezolva problemele de solvență ale firmelor și nu poate sau nu se dorește asigurarea extinderii asigurărilor de șomaj, a asistenței de sănătate și a ajutoarelor suplimentare pentru cei aflați în nevoie.

Nu poate exista o redresare economică atât timp cât virusul nu este ținut sub control.Și se vede clar, cel puțin la nivelul Uniunii Europene, țările se confruntă cu valul doi al pandemiei.A existat și din nou apare, urgența sanitară, nevoia de a asigura provizii adecvate de echipamente de protecție personală și a capacității spitalicești, asigurarea de stocuri de medicamente de strictă necesitate în procesul de tratare al pacienților dar și nevoia acută de resursă umană specializată. Nu puține sunt țările europene care fac apel la medici să se întoarcă în țara de proveniență pentru a acorda ajutor sistemului medical, foarte obosit, deja.Stiglitz, susține insă, că nu ar trebui ajutate firmele care aveau probleme și înainte de criza generată de pandemie precum nu ar trebui ajutate firmele care erau foarte îndatorate pentru a supraviețui unui șoc economic.Deasemenea, el insistă asupra faptului că, acum când în marea majoritate a țărilor și mai cu seamă în SUA, cheltuielile guvernamentale sunt masive, opinia publică are dreptul să ceară ca firmele care primesc ajutor, să contribuie la dreptatea socială, la ameliorarea asistenței de sănătate și la tranziția la o economie mai verde bazată pe cunoaștere și pe înțelegere.

Cheltuielile publice, bine direcționate dar mai ales investiția în tranziția verde, sunt generatoare de locuri de muncă care pot contrabalansa rata explozivă a șomajului.

Criza coronavirusului a fost momentul care a arătat că într-o lume globalizată în care granițele nu contează, totuși unitatea politică și economică de bază este statul național.A fost construit un sistem economic care nu este suficient de rezistent la șocuri, insuficient de diversificat și foarte vulnerabil la întreruperi în aprovizionare.Economistul, este de părere că , sistemul economic care trebuie construit după pandemie, ar trebui sa fie mai putin vizibil dar mai rezistent și mai sensibil la faptul că globalizarea economică a depășit cu mult globalizarea politică.[1]

Robert Shiller este de părere că, în acest razboi în care suntem toți de aceași parte, putem găsi motivația pentru a construi instituții internaționale care să realizeze o partajare a riscului mai bună între țări.

Și înainte de a lovi COVID-19, se observa un sprijin pentru o economie globală integrată, în scădere. Pandemia va determina firmele să își reevalueze costurile și beneficiile globalizării, iar acelea care fac parte din lanțurile de aprovizionare, să conștientizeze mai mult riscurile și deteminând din acest motiv, formarea unor lanțuri de aprovizionare mai locale și mai stabile dar mai puțin globale.Pe pieţele emergente, pe care globalizarea a generat o deschidere accentuată a fluxurilor de capital este foarte posibil să avem reimpozitarea capitalurilor, pe masură ce țările respective se scutură pentru a se proteja de forțele destabilizatoare ale opririi economice subite.[2]Pe masură ce impunerile de izolare vor dispărea, oamenii își vor reevalua riscurile individuale și pot hotărâ să reducă călătoria la nesfârșit, inversând astfel o jumătate de secol de mobilitate internațională accentuată.Însă problema care poate apărea, este că această dorință a oamenilor și a firmelor de îndepartare a globalizării poate fi înfrânată de factorii politici decidenți care pot să exploateze temerile, peste granitele deschise, impunând restricții protecționiste asupra schimburilor comerciale, sub pretextul sănătății publice.

Ciclul globalizării s-a confruntat cu o serie de lovituri începând cu criza financiară din 2008-2009: o criză a datoriilor europene, Brexit și războiul comercial SUA-China. Creșterea populismului în multe țări înclină și mai mult echilibrul către prejudecățile casnice.Însă,

[1] Joseph E.Stiglitz;,,Avem nevoie de un echilibru mai bun intre globalizare si increderea in sine";iunie;2020
[2] Gita Gopinath;,,Riscul real este ca politicienii sa ne exploateze temerile";iunie 2020

pandemia coronavirusului, este prima crizaă din anii 1930 care a cuprins atât țările avansate cât și pe cele în curs de dezvoltare, iar revenirea poate fi lungă și anevoioasă. Îndoielile cu privire la lanțurile globale de aprovizionare,existente chiar înainte de coronavirus, insecuritatea călătoriilor naționale și internaționale, preocupările privind autosuficiența, vor continua să existe și după ce pandemia va fi sub control- pentru că această stare a generat o traumă la nivel colectiv.

Adam Posen, coautor al articolului ,,Avem nevoie de un echilibru mai bun între globalizare și încrederea în sine",susține că pandemia va agrava condițiile preexistente ale economiei mondiale.[3]Pe masură ce oamenii se vor opune riscului și vor economisi mai mult în urma pandemiei, cererea și inovația vor slăbi; deasemenea, decalajul dintre țările bogate (împreună cu câteva economii emergente) și restul lumii se va adânci și în același timp, lumea va continua să depindă prea mult de dolarul american, chiar dacă Statele Unite devin mai puțin atractive pentru investiții, atracția sa va crește în raport cu majoritatea celorlalte părți ale lumii.Și în cele din urmă, naționalismul economic va determina guvernele să închidă propriile economii de restul lumii.

Carnavalul economic si financiar generat de pandemie poate lăsa răni adânci în economia mondială, mai ales pentru faptul că marea majoritate a băncilor centrale, în frunte cu Rezerva Federală a Statelor Unite și Banca Centrală Europeană, au consolidat pieţele financiare cu achiziții de active si furnizare de lichidități.Banca Centrală Europeană a declarat,, nici o limită" în sprijinul acordat monedei euro, și a anunțat achiziții masive de obligațiuni guvernamentale și corporative și alte active. Banca Angliei finanțează direct cheltuielile guvernamentale si chiar și unele bănci centrale de pe piața emergentă, cum ar fi Banca de rezervă a Indiei, iau în considerare măsuri extraordinare. Totusi, stimularea fiscală a guvernelor s-a dovedit a fi complicată din punct de vedere politic, greoaie de implementat si dificil de realizat acolo unde nevoia este cea mai mare.

Însă, evolutia economică sfidează orice calcul si astfel, asistăm acum la cel mai mare efort fiscal combinat, de la cel de-al doilea Război Mondial.În sectoare precum comerțul cu amănuntul, prestări servicii în turism, hoteluri, restaurante, baruri și terase, există locuri de muncă pierdute definitiv. Milioane de lucrători,proprietarii de intreprinderi mici si familiile acestora se confruntă cu adevarate catastrofe.Cu cât este susținută mai mult blocarea, cu atât rezultatele sunt mai dureroase iar revenirea mai grea.Încă, la nivel mondial nu s-a găsit modalitatea optimă prin care transmiterea virusului să poată fi stăvilită, fapt care are influențe puternice asupra tuturor domeniilor de activitate.Ceea ce se credea că se știe despre economie si finanțe a fost deranjat radical pentru că există acum, o incertitudine cu adevărat radicală.Dacă, după pandemie, răspunsul firmelor și gospodăriilor va fi o aversiune față de risc și o migrare către siguranță sau dacă răspunsul guvernelor față de datoriile acumulate va consta în aplicarea unor politici de austeritate, aceste atitudini vor îngreuna sau chiar vor înrăutăți posibilitatea de revenire a economiei mondiale.

Se observă o automatizare și o digitalizare continuă a muncii - tendințe care au erodat locurile de muncă de calificare medie, în timp ce au crescut locurile de muncă de înaltă calificare în ultimele două decenii și au contribuit la stagnarea salariilor mediane și creșterea inegalității veniturilor.[4]Odată cu o eventuală recuperare, multe locuri de muncă cu salarii mici și care necesitau abilități reduse-furnizate de firme mici-nu se vor mai întoarce. Recesiunea economică va accelera creșterea forței de muncă non-standard, precare - lucrători cu fracțiune de normă și lucrători cu mai mulți angajatori - conducând la noi sisteme de beneficii portabile care se

[3] Adam Posen;Pandemia este afectata de conditiile economice";iunie 2020
[4] Laura D"Andrea Tyson;,,Multe locuri de munca pierdute nu se vor mai intoarce niciodata";iunie,2020

deplasează cu lucrătorii și extind definiția angajatorului.Sunt necesare noi programe de instruire, livrate digital, cu costuri mici, pentru a oferi abilitățile necesare noilor locuri de muncă.În toate țările se simte o dependență acută și bruscă a oamenilor de capacitatea de a lucra de la distanță și astfel apare nevoia urgentă pentru o extindere semnificativă și incluzivă a

Wi-Fi. Deși ponderea serviciilor personale va scădea în comerțul cu amănuntul,există câteva domenii care țin de siguranță, protecție, sănătate, educație, logistică, transportul public, care vor avea o cerere mai mare,generând locuri de muncă și crescând presiunea pentru creșterea salariilor și îmbunătățirea beneficiilor în aceste sectoare tradițional cu salarii mici.

Kishore Mahbubani ne atentionează că, pandemia va accelera o tendință care își făcuse simțită prezența, respectiv o accentuare a globalizării centrate pe China.Și acest fapt este posibil datorită pierderii încrederii populației americane în globalizare și în comerțul internațional.Acordurile de liber schimb sunt toxice, indiferent de conducatorul SUA, pe când populația chineză și liderii Chinei știu că ultimele decenii de progres economic este un rezultat al conlucrării la nivel global.Conform cercetărilor sale, Mahubani susține că Statele Unite are două variante: dacă își dorește menținerea primatului global, atunci SUA va trebui să se implice într-un concurs geopolitic cu China; dacă își dorește bunăstarea poporului american- a cărei condiție socială s-a deteriorat- atunci va trebui să coopereze cu China.

FMI anticipează că, economia Chinei va fi singura din G20, care va crește în anul 2020, continuându-și recuperarea post-coronavirus și în trimestrul trei, potrivit datelor publicate de Biroul Național de Statistică.A doua cea mai mare economie mondială, a raportat o creștere a PIB-ului în trimestrul al treilea cu 4,9% față de anul trecut, ritmul fiind mai rapid decât creșterea de 3,2% înregistrată de China în trimestrul doi.Julian Evans-Pritchard, economist senior din China, a declarat pentru Capital Economics, într-o notă de cercetare că ,, Economia Chinei și-a continuat revenirea rapidă în trimestrul trecut cu recuperarea extinzâdu-se și devenind mai puțin dependentă de stimulentele direcționate către investiții”[5]

Tot FMI estimează o scădere a economiei mondiale de 4,4% în anul 2020, aceasta fiind cea mai mare contracție economică la nivel mondial, de la Marea Depresiune, din anii 1930-un oficial al FMI, pretinde că , chiar dacă aceasta tinde să își revină, revenirea va fi lentă, inegală și incertă.[6]

BIBLIOGRAPHY

1. Joseph E.Stiglitz;,,Avem nevoie de un echilibru mai bun între globalizare și încrederea în sine”;iunie;2020

2. Gita Gopinath;,,Riscul real este ca politicienii să ne exploateze temerile”;iunie 2020

3. Adam Posen;Pandemia este afectată de condțiile economice”;iunie 2020

4. Laura D”Andrea Tyson;,,Multe locuri de muncă pierdute nu se vor mai întoarce niciodată”;iunie,2020

5. https://m.mediafax.ro/economic/economia-chinei-sfideaza-pandemia-si-inregistreaza-o-crestere-de-4-9-in-trimestrul-al-treilea-fmi-anticipeaza-ca-economia-chinei-va-fi-singura-din-g20-ce-va-creste-in-2020-19679188

[5]https://m.mediafax.ro/economic/economia-chinei-sfideaza-pandemia-si-inregistreaza-o-crestere-de-4-9-in-trimestrul-al-treilea-fmi-anticipeaza-ca-economia-chinei-va-fi-singura-din-g20-ce-va-creste-in-2020-19679188

[6]https://m.mediafax.ro/economic/fmi-estimeaza-o-scadere-de-4-4-a-economiei-mondiale-in-2020-cea-mai-mare-scadere-de-la-marea-depresiune-din-anii-1930-19653279

6 .https://m.mediafax.ro/economic/fmi-estimeaza-o-scadere-de-4-4-a-economiei-mondiale-in-2020-cea-mai-mare-scadere-de-la-marea-depresiune-din-anii-1930-19653279

A BRIEF JOURNEY INTO THE "BLACK BOX" OF THE MIND – A CRITICAL APPROACH OF SOME BEHAVIORISTIC CLASSICAL ASSUMPTIONS

Florin George Popovici
PhD Student, „Ștefan cel Mare" University of Suceava

Abstract:The behaviorist way of conceiving human nature should not be considered an exclusive subject, reserved for a few researchers that are investigating the history of philosophy. Such a descriptive manner of the human condition could be a challenging task even for those who share the common sense, and are less interested in philosophical debates. As an opponent of the dualistic vision, philosophical behaviorism is relevant also for the legacy it has provided to researchers in the field of Artificial Intelligence, those who aim to build high-performance cognitive systems, capable not only of displaying identical behavior or, at least, similar to the human, but also cognitive systems that contain a genuine inner life. From this point of view, the following article is not just an exercise for thought, but a honest plea to humanity, in an age where the tools and devices we have created tend to change invariably the way we understand ourselves.

Keywords: behaviorism, mind, consciousness, dualism, artificial intelligence

1. Incursiune istorică – proiectul reducționist al behaviorismului

Spre sfârșitul secolului al XIX-lea și debutul secolului XX, își face apariția pe scena manifestărilor culturale – impulsionat de apariția lucrării lui Edward Lee Thorndike, *Inteligența animală* (1898) – *behaviorismul* sau psihologia descriptivă a reacțiilor comportamentale. În psihologie, curentul behaviorist este reprezentat în mod emblematic de contribuțiile lui John Broadus Watson, considerat a fi fondatorul curentului[1] și de scrierile lui B.F. Skinner[2], cel care îl consolidează ca școală de gândire. Succesul unei astfel de metode psihologice experimentale, bazată pe observații sistematice și colectarea de date ce revendică exigența obiectivității, nu poate fi omis de către cercurile filosofice, dimpotrivă, o parte însemnată dintre artizanii *sophiei*, cei care intenționează să confere domeniului filosofic statutul de „știință riguroasă", o îmbrățișează cu entuziasm și optimism epistemologic: Ludwig Wittgenstein, Gilbert Ryle, Rudolf Carnap, Carl Hempel, Willard V. Quine[3] ș.a. Atrași de modul de gândire behaviorist, filosofii se străduiesc să-și întemeieze reacțiile critice care au ca obiect respingerea dualismului de influență carteziană, în paralel cu consolidarea unei paradigme materialiste. Behaviorismul depășește astfel limitele școlii psihologice și chiar pe cele ale orientării filosofice (*behaviorismul metafizic*), devenind un fel de „Zeitgeist" (*spirit al timpului*) ce-și consolidează succesul prin

[1] Cartea acestuia, apărută în 1913, cu un titlu edificator, *Behaviourism* (Norton), este locul în care autorul inițiază o critică fermă a conceptelor de *minte* și *conștiință*.
[2] În lucrarea *Science and Human Behaviour*, Skinner își încurajează studenții de la Universitatea Harvard să considere mintea și ideile ca fiind nimic mai mult decât „non-entități" (*non-entities*), produse cu scopul de a oferi explicații contrafăcute.
[3] Vezi cartea lui apărută în 1960, cu titlul *Word and Object* (MIT Press).

intermediul fundamentelor de ordin empiric-materialist şi anti-introspecţionist. Cât despre universul de discurs recent al filosofiei minţii, behaviorismul dobândeşte aici statutul unui mod specific de raportare la fenomenele şi stările mentale, echivalentul unei practici intelectuale care atribuie minţii eticheta problematică de „cutie neagră" (*black-box*). Ce înseamnă această atribuire? Înseamnă că nu există stări mentale (*mental states*) private, ascunse de ochiul observatorului extern, dimpotrivă, totul se reduce la explicaţii şi descrieri în termeni comportamentali, bazate pe asumarea ecuaţiei *stimul-răspuns*, pe formularea de judecăţi verificabile empiric care să fie extrapolate ulterior la conduite similare. O dată cu behaviorismul filosofic, mintea şi conştiinţa, în înţelesurile consacrate de o lungă tradiţie filosofică, riscă să fie exilate din teritoriul cercetărilor empirice. Noţiunile psihologice pot şi trebuie să fie analizate exclusiv în interiorul unui limbaj comportamental, acesta fiind singurul în măsură să le confere sens şi semnificaţie.

În ciuda succesului înregistrat, behaviorismul a fost amendat de către cercetătorii din domeniul ştiinţelor cogniţiei şi al neuroştiinţelor, care au decis să pătrundă în „cutia neagră a minţii" pentru a-i dezvălui secretele. Abordarea behavioristă s-a confruntat ea însăşi cu dificultăţi de ordin filosofic, cum ar fi aceea că este dificil de definit cu exactitate termenul de *comportament,* aceasta înglobând atât manifestările fiziologice, cât şi acţiunile desfăşurate voluntar de către un agent. „Mintea/creierul îşi realizează numărul de magie prin intermediul operaţiilor neuronilor, cu axoni şi dendrite ce formează legături sinaptice şi prin intermediul proceselor electrice sau chimice care mediază atenţia, memorarea, învăţarea, percepţia vizuală, olfactivă, mersul, vorbirea, iubirea, afectivitatea, toleranţa sau recunoştinţa. (...) Suntem creaturi corporale (*embodied creatures*) în întregime. Genele noastre, cultura şi istoria acţionează prin şi cu aceste ţesuturi extraordinar de complexe pentru a face din noi ceea ce suntem."[4]

2. Eroarea categorială a lui Descartes (Gilbert Ryle)

> *The official doctrine [about the nature and place of minds] is something like this. (...) every human being has both a body and a mind. Some would prefer to say that every human being is both a body and a mind. His body and his mind are ordinarily harnessed together, but after the death of the body his mind may continue to exist and function*. (Gilbert Ryle)

Rene Descartes s-a străduit să ofere o explicaţie a relaţiei cauzale dintre minte şi materie, fără a renunţa la statutul ontologic al vreuneia dintre cele două substanţe: minte sau gândire (*res cogitans*) şi materie sau corporalitate (*res extensa*). Convingerea lui Descartes era aceea că mintea este o substanţă distinctă de corporalitate, convingere pe care a asumat-o încă din *Regulae* (1628), a descris-o în cartea a VI-a din *Meditationes* (1641), până la ultima sa lucrare, aceea intitulată *Passions de l'ame* (1649). Însăşi contemporanii filosofului francez au remarcat dificultatea pe care dualismul subtanţialist cartezian o ridica în legătură cu interacţiunea dintre cele două substanţe[5]. Filosoful francez ne-a lăsat moştenire ideea că oamenii deţin o conştiinţă lipsită de întindere, imaterială, care se găseşte într-un raport de interacţiune cu mecanismul corporal de factură fizică. Deşi cele două substanţe sunt esenţe ireductibile, totuşi ele se influenţează reciproc. De exemplu, stimulii din mediul înconjurător sunt prelucraţi în cadrul percepţiei prin intermediul unui aparat senzorial complex ce conţine o componentă periferică, cât

[4] Owen Flanagan, *The Problem of the Soul. Two Visions of Mind and How to Reconcile Them*, Basic Books, New York, 2002, p.6.

[5] A se vedea în acest sens conversaţiile purtate de filosoful francez cu Pierre Gassendi.

și una centrală. De asemenea în cadrul acțiunilor noastre voluntare și dorințele noastre, nevoile sunt cele care ne determină să adoptăm anumite comportamente, să întreprindem anumite acțiuni. Dificultatea proiectului ontologic cartezian este aceea a admiterii existenței unei substanțe imateriale care poate influența și este influențată de obiectele din lumea fizică, obiecte guvernate de legi de factură cauzală sau deterministă.

Gilbert Ryle, într-un volum devenit clasic în domeniul filosofiei minții, *The Concept of Mind* (1949), pune în lumina criticii – din perspectiva filosofului analitic, adept al unei „geografii logico-conceptuale" (*logical geography of concepts*) – doctrina carteziană oficială, altfel spus, „mitul cartezian" referitor la modul în care operațiile și stările mentale influențează acțiunile survenite în plan fizic. Mitul, avertizează Ryle, nu este o poveste, ci mai curând o modalitate neinspirată prin care sunt explicate sau traduse într-un anumit limbaj faptele dintr-un domeniu ce presupune utilizarea unui tip diferit de explicații și construcții conceptuale. Ryle numește această perspectivă asupra cauzalității mentale „dogma fantomei din mașină" (*dogma of the ghost in the machine*), întrucât concepe corpul omenesc ca fiind un dispozitiv, un mecanism a cărui funcționare se desfășoară într-o manieră previzibilă. Fiecare parte a acestui dispozitiv funcționează conform cu legile naturale, de factură cauzală-deterministă. Declanșarea activităților mașinii, în situațiile în care omul acționează conștient și intențional, reprezintă un act spiritual (*ghostly*) de voință, situat în afara domeniului științelor naturii. Ryle își propune să desființeze pretențiile dualismului substanțialist de factură carteziană, înlocuindu-l cu o nouă perspectivă, aceea a *behaviorismului filosofic* (*philosophical behaviourism*). Respingând cadrul tradițional al dualismului cartezian, Ryle consideră opoziția dintre dualism și materialism drept o consecință a erorii categoriale fundamentale cu privire la minte. Eroarea categorială constă în a presupune că expresia „minte", precum și alte expresii similare, s-ar referi la un obiect specific diferit de manifestările specifice ale acesteia. Cu această asumpție greșită, pare inevitabilă identificarea minții fie cu obiectele fizice (materialism), fie cu obiectele de natură spirituală (idealism). Deși se străduiește să „bată un ultim cui în sicriul dualismului cartezian", după cum susține Julia Tanney într-un amplu comentariu critic, intitulat „Rethinking Ryle. A Critical Discution of *The Concept of Mind*", care deschide a 60-a ediție aniversară a lucrării *The Concept of Mind*[6], Ryle respinge dualismul cartezian însă abordarea behavioristă a autorului britanic, reticentă în fața oricărei experiențe mentale subiective, întâlnește, ea însăși, testul critic al perspectivei funcționaliste.

Poate că dualismul cartezian de natură substanțialistă a fost eliminat din perimetrul dezbaterilor filosofice, însă dualismul înțeles ca raport între proprietățile evenimentelor mentale și cele ale evenimentelor fizice continuă să provoace spiritele, declanșând polemici pe teritoriul științei și al metafizicii. Atât paradigma fizicalistă de tip reducționist, cât și aceea non-reducționistă se originează în doctrina oficială a dualismului cartezian. Descoperirea unui loc pentru evenimentele și stările mentale în scenariul lumii fizice, concilierea dintre puterile cauzale ale mentalului și cele fizice, rolul pe care aspectele fenomenale ale conștiinței îl îndeplinesc în scenariul cauzalității, toate acestea sunt probleme de actualitate, pe care cercetările din domeniul inteligenței artificiale le pune într-o nouă lumină.

Pentru a rezuma convingerea lui Gilbert Ryle, se cuvine să admitem că acesta este un gânditor behaviorist, considerând în mod reducționist mintea doar o sumă de manifestări sau comportamente observabile. Dintr-o astfel de perspectivă, a te afla într-o stare mentală (de exemplu, durere) înseamnă să exerciți o dispoziție către un anumit tip de comportament. Mintea devine acum denumirea unei suite de manifestări vizibile, accesibile, publice ale activității

[6] Gilbert Ryle, *The Concept of Mind*, Routledge, London și New York, 2009.

umane, mai curând decât o „istorie privată", introspectivă a individului, accesibilă în mod exclusiv numai acestuia. Mintea nu trebuie văzută ca fiind o categorie diferită de corp, o entitate ce-l controlează din interior, ci mai degrabă este un aspect al activităților fiziologice, corporale. Conceptele mentale pot fi analizate în termeni de acte și rostiri manifeste. O astfel de perspectivă riscă să elimine din discursul despre natura umană ceea ce are mai frumos și mai interesant: orice considerații referitoare la spiritualitate, intenționalitate, creație artistică și intuiție etc.

3. Enunțurile despre minte sunt enunțuri observaționale (Rudolf Carnap)

> *(...) toate conceptele limbajului științei în ansamblu sunt reductibile la conceptele limbajului lucrurilor (...) la concepte ale limbajului fizicalist. (...) Pentru fiecare concept psihologic, poate fi acesta mânie, se pot formula reguli de utilizare în limbajele parțiale menționate [biologic și fizicalist], anume prin descrierea dispozițiilor caracteristice cumva pentru mânie la reacții observabile față de condiții observabile.* (Rudolf Carnap)

Una dintre preocupările fundamentale ale lui Rudolf Carnap – figură emblematică a celebrului „Cerc de la Viena" (*Wiener-Kreis*), totodată a tradiției analitice în filosofie – este aceea de a furniza condiții empirice de adevăr propozițiilor filosofice, prin intermediul unei analize riguroase a limbajului. Într-un astfel de context trebuie plasat mesajul pe care autorul *Sintaxei logice a limbajului* (*Logische Syntax der Sprache*, [1934]) îl postulează în articolul intitulat „Depășirea metafizicii prin analiza logică a limbajului", mesaj potrivit căruia analiza logică a conceptelor și propozițiilor științei constituie unica activitate legitimă a filosofiei[7]. Sau, după cum admite în „Vechea și noua logică", scopul metodei științifice de filosofare constă în „analiza logică a propozițiilor și conceptelor științei empirice."[8] Impunând drept criteriu de validare a propozițiilor verificabilitatea empirică și/sau deducerea acestora din „enunțurile protocolare" ce au ca obiect datul/ceea ce este observabil (criteriul experimental), Carnap restrânge orizontul semantic al filosofiei la terminologia „cu sens" (*sinnvoll*). Privată de orice îndrăzneală speculativă sau pretenție metafizică, filosofiei nu-i mai rămâne decât să-și asume funcția de instrument metodologic aplicabil exclusiv construcțiilor teoretice ce aparțin științelor empirice. Tot ceea ce se găsește dincolo de aceste granițe, dobândește statutul deloc apreciat al controversei irelevante și contraproductive. „Analiza logică se pronunță astfel asupra lipsei de sens a oricărei pretinse cunoașteri, care vrea să se extindă peste sau dincolo de experiență."[9] Însăși limbajul introspecționist, prin faptul că depășește sfera impusă de analiza logico-empirică, riscă eliminarea din perimetrul preocupărilor filosofice, fiind înlocuit cu un limbaj fizicalist format din termeni și enunțuri verificabile experimental. Termenii care descriu ceea ce se situează, ca problematică, dincolo de experiența testabilă empiric, dobândesc eticheta de „concepte-aparente" (*Scheinbegriffe*), intrând în structura a ceea ce Carnap numește „pseudo-propoziții" *(Scheinsätze)*. „Pseudo-propozițiile metafizicii nu servesc la *descrierea*

[7] Rudolf Carnap, „Depășirea metafizicii prin analiza logică a limbajului", în volumul *Filosofie contemporană*, o colecție de texte îngrijită de Alexandru Boboc și Ioan N. Roșca, apărută la Editura Garamond, București, 1994, pp.188-216.

[8] Rudolf Carnap, *Vechea și noua logică. Carnap prin el însuși*, ediție, traducere, note și comentarii realizate de Alexandru Boboc, Editura Paideia, București, 2001, p.15.

[9] „Depășirea metafizicii prin analiza logică a limbajului" în *op.cit.*, p.210.

comportamentelor, nici a celor existente (atunci ar fi propoziții adevărate), nici a celor inexistente (atunci ar fi propoziții false); ele servesc doar la *exprimarea sentimentului vieții*."[10]

Teza fizicalistă pe care Rudolf Carnap o asumă în debutul articolului intitulat „Psychology in Physical Language" se traduce prin expresia: *fiecare propoziție care descrie fapte psihologice trebuie formulată într-un limbaj exclusiv fizic (physical language), adică acel limbaj care descrie atât comportamentul oamenilor, cât și pe cel al animalelor*.[11] În sprijinul tezei sale, Carnap distinge între modalitatea materială de folosire a limbajului (*material mode of speech*) și cea formală (*formal mode of speech*), prima fiind cea care generează erori, confuzii și pseudo-probleme, în timp ce a doua reprezintă maniera corectă de abordare a mentalului. Diferențiind totodată între „enunțurile protocolare" și cele derivate din acestea, Carnap argumentează în favoarea faptului că propozițiile psihologiei, cele referitoare la stările mentale, trebuie traduse (*translatable*) în limbaj fizicalist, adică echivalate cu propozițiile care au în vedere datele observabile. De asemenea, conceptele psihologice (*psychological concepts*) sunt acceptate atâta timp cât pot fi definite prin raportare directă sau indirectă la conceptele fizice (*physical concepts*).

Behaviorismul filosofic – alături de filosofia analitică, empirismul sau pozitivismul logic – constituie o încercare de apropiere a filosofiei de științele empirice, totodată poate fi considerat un efort de „depășire" (*Überwindung*) a filosofiilor clasice, acelea pentru care concepte precum „minte", „conștiință" sunt înțelese într-o manieră introspecționistă, manieră pe care Carnap o consideră aservită gândirii de tip metafizic. Dacă fizica s-a „decontaminat", după cum mărturisește Carnap, de metafizică, datorită eforturilor exemplare întreprinse de Ernst Mach, Henri Poincaré, Albert Einstein și alții, în schimb, psihologia și [se poate adăuga], filosofia, mai au încă de parcurs o cale consistentă până să atingă acest obiectiv. Să fie oare acesta un ideal dezirabil dar irealizabil? Iar dacă răspunsul este afirmativ, care sunt consecințele pe care le angajează în planul descrierii umanului?

4. Spartani, actori și locuitori ai altor lumi sau altfel de critică a behaviorismului (Hilary Putnam)

> *But the fact is that I come to bury logical behaviourism, not to praise it. I feel that the time has come for us to admit that logical behaviourism is a mistake, and that even the weakened forms of the logical behaviourist doctrine are incorrect.* (Hilary Putnam)

Atât dualismul cartezian și adepții lui, cât și behaviorismul au beneficiat de o atenție sporită din partea criticilor, niciuna dintre aceste orientări nu a rămas imună la obiecții și reacții menite a le contesta întemeierea. O atitudine critică îndreptată către behaviorism îi aparține filosofului american Hilary Putnam, cel care refuză să identifice stările mentale cu dispozițiile comportamentale, considerându-le entități distincte. În debutul articolului său, „Brains and Behaviour", Putnam evocă poziționările dominante în filosofia mentalului: în primul rând, atitudinea clasică a filosofului materialist pentru care „mintea", „ideile", „senzațiile", nu sunt altceva decât „procese specifice desfășurate în capetele noastre de esență ultra-materială (*all-too-material heads*)", în al doilea rând, atitudinea gânditorului dualist pentru care suprapunerea stărilor mentale cu cele fizice este o „capodoperă a confuziei" (*a masterpiece of confusion*). Nu în ultimul rând, Putnam face referire la poziția asumată de adepții behaviorismului logic, pentru

[10] *Filosofie contemporană, ed.cit.,* p.212.

[11] Rudolf Carnap, „Psychology in Physical Language", în volumul *Philosophy of Mind. Classical and Contemporary Readings,* editat de David J. Chalmers, Oxford University Press, 2002, pp.39-44.

care evenimentele mentale reprezintă simple „construcții logice (*logical constructions*) rezultate din evenimente comportamentale actuale și posibile”[12]. Nu este deloc clar, admite Putnam, modul în care entitățile și evenimentele mentale sunt identificate cu construcțiile logice referitoare la evenimentele observabile în comportament, însă un astfel de raport de identitate evident reducționist are drept consecință faptul că „orice discurs despre evenimentele mentale este traductibil într-un discurs despre comportamentul observabil actual sau potențial”[13]. Teza centrală a behaviorismului logic, aceea potrivit căreia conceptele ce descriu evenimentele mentale sunt reductibile la conceptele despre comportamente, este falsă.

Pentru a „îngropa” pretențiile de întemeiere ale behaviorismului, Putnam își construiește argumentul său prin recurs la un exercițiu de imaginație, un „experiment mental” (*thought experiment*) ce-i are ca protagoniști pe „super-spartani”, „super-stoici”, actori și ceea ce autorul numește „X-worlders”. Prima categorie aparține unor ființe exemplare prin curajul lor, cei care, după autorul american, sunt capabili să resimtă durerea fără a o exterioriza, adică fără a avea niciun fel de manifestare sau dispoziție comportamentală asociată respectivei stări mentale. Cealaltă categorie aparține actorilor talentați, cei care atunci când întruchipează un personaj sau altul, pot afișa orice manifestare sau dispoziție comportamentală, fără ca neapărat aceasta să corespundă sau să fie asociată cu vreo stare mentală. De unde rezultă că stările mentale (*mental states*) nu pot fi asociate cu dispozițiile comportamentale (*behavioral dispositions*). Observațiile critice ale lui Putnam nu exclud limbajul logicii, fiind invocată intensiunea (*intension*) multora dintre termenii care populează universul de discurs al filosofiei behavioriste, concepte precum „durerea” (*pain*) căreia i se atribuie caracterul de „termen-mănunchi” (*cluster-concept*) și care este explicată, în cheie behavioristă, prin prisma manifestărilor desfășurate de cel care o resimte. Oricât de elaborate ar fi observațiile ce vizează manifestările durerii, totuși nu se poate obține niciun fel de „claritate metafizică” (*metaphysical light*) cu privire la semnificația termenului în cauză, de unde se poate conchide Putnam, faptul că „o cauză (durerea) nu poate fi o construcție logică rezultată dintr-un efect al ei (comportamentul)”[14]. Ca ilustrare a stărilor mentale, durerea nu poate fi rezultatul, adică o sumă de răspunsuri comportamentale, ci mai curând ea reprezintă cauza acestor manifestări observabile. Ca doctrină filosofică, behaviorismul oscilează între ceea ce autorul numește „o lingvistică nerezonabilă” (*unreasonable linguistic*) și o metodă științifică la fel de nerezonabilă (*unreasonable scientific method*).

5. Câteva repere concluzive

O incursiune, oricât de sumară în gândirea de tip behaviorist, dobândește importanță nu numai pentru istoriografii curentelor și doctrinelor filosofice, dar și pentru cei interesați de controversele ideatice care populează universul *sophiei*. O astfel de întreprindere cognitivă este relevantă din cel puțin două motive: mai întâi, behaviorismul poate fi înțeles drept tendința de a lovi obiectivele ce aparțin unei ample tradiții culturale de factură metafizic-teologică, aceea care disociază între *trup* și *suflet*, *corporalitate* și *minte*, *materie* și *spirit*. Filosofii behavioriști s-au străduit să elimine modalitatea dualistă de a descrie ființa umană, o manieră ce așază substanța corporală, considerată irelevantă în scenariul soteriologic, alături de substanța mentală, conștiința, singurul atribut ce conferă unicitate și superioritate omului în raport cu orice alte forme de existență. Misiunea behaviorismului a generat polemici, controverse, totodată

[12] Hilary Putnam, „Brains and Behaviour”, în volumul *Philosophy of Mind. Classical and Contemporary Readings*, editat de David J. Chalmers, Oxford University Press, 2002, p.45.
[13] *Ibidem*, p.45.
[14] *Ibidem*, p.48.

consecințe relevante în perimetrul dezbaterilor filosofice. Presupusul succes al acestei școli de gândire nu s-a soldat cu impunerea ei drept construcție teoretico-empirică imună la obiecții și reacții critice.

Reverberațiile behavioriste continuă și astăzi să însuflețească arena dezbaterilor filosofice ce au ca obiect construcția unei inteligențe artificiale. Posibilitatea existenței, la un moment dat, a unei conștiințe decorporalizate (*disembodied conscience*), motiv filosofic agreat de adepții singularității tehnologice, nu poate face abstracție de reperele perspectivei dualiste prin care stările mentale sau conținuturile experienței conștiente (*qualia*) pot fi înțelese și descrise ca entități separate de corporalitate, independente de suportul biologic. Este dificil să admiți posibilitatea transferului conținuturilor mentale sau a evenimentelor constitutive conștiinței de pe un suport biologic (creierul) pe acela de ordin tehnologic (computer, rețea, cloud etc.) dacă nu admiți *a priori* disocierea ontologică și epistemologică a planurilor mental și fizic. Stările mentale, pe care adepții ideologiei computaționale le descriu în limbajul metaforic al programului de computer sau software desfășurat sau rulat de un dispozitiv de tip *hardware*, pot face obiectul unui transfer sau al unei manipulări digitale doar cu condiția acceptării separării acestora de substratul fiziologic. La fel de dificilă este evitarea perceperii actualei paradigme computaționale în absența înțelegerii acesteia și ca o resemnificare, fie și neintenționată, a pretențiilor dualismului cartezian și, de ce nu, ca o revigorarea sau, în limbajul curent, o *upgradare* a acestuia.

Eforturile behaviorismului s-au orientat, printre altele, către detronarea omului din postura ontologică privilegiată pe care o deține ca ființă înzestrată cu reflexivitate sau capacitate introspectivă. Se pare că reușita unei astfel de întreprinderi a fost doar una provizorie și parțială, mai curând un eșec care reconfirmă statutul nostru privilegiat. „Indiferent de acrobațiile verbale întreprinse de behavioriști și aliații lor, problemele fundamentale ale minții și ale materiei, cele referitoare la liberul arbitru versus determinism, sunt încă extrem de actuale și căpătă statutul unei noi urgențe – nu neapărat ca subiect al dezbaterilor filosofice, ci mai curând pentru influența lor directă asupra eticii domeniului politic și asupra moralei private, asupra justiției penale, psihiatriei și a întregii noastre perspective asupra vieții. Prin însuși actul de a nega existența fantomei din mașină – mintea dependentă, dar și responsabilă de acțiunile corpului – ne asumăm riscul de a o transforma într-o fantomă primejdioasă și răuvoitoare."[15] Există direcții de cercetare în domeniul inteligenței artificiale care, chiar și astăzi, operează într-o manieră ce reia eforturile behavioriste: cele care își propun să întemeieze, nici mai mult, nici mai puțin, o presupusă identitate între sistemul nostru cognitiv și mecanismele sau dispozitivele inteligente artificiale pe care le construim. Într-o astfel de paradigmă de cercetare, mintea și conștiința fac obiectul unei abordări tributare modului metaforic. Confruntarea dintre viziunea behavioristă, tributară materialismului fizicalist și aceea dualistă, care atribuie minții și conștiinței statutul de „entități spectrale", poate să pară anacronică, însă lucrurile dobândesc o cu totul altă turnură în măsura în care acceptarea sau respingerea uneia sau a alteia dintre tabere constituie un exercițiu cognitiv cu valențe intelectuale incontestabile. Importanța behaviorismului pentru dezbaterile din actualitate privind inteligența artificială rezultă și din faptul că acest curent de gândire, în tripla sa instanțiere – psihologic, metafizic și metodologic – continuă să exercite o influență semnificativă asupra cercetătorilor și teoreticienilor, atât prin tehnicile, metodele și instrumentele propuse, cum ar fi observația directă a manifestărilor comportamentale, cât și printr-un complex și problematic aparat conceptual. De pildă, generarea și implementarea unui *input* într-un sistem cognitiv artificial constituie o procedură urmată în mod firesc de observarea *output*-ului, adică de

[15] Arthur Koestler, *The Ghost in the Machine*, Last Century Media, 1989, p.202.

consemnarea manifestărilor pe care sistemul le afișează. Se dovedește însă a fi extrem de problematică atribuirea conștiinței și a stărilor mentale unui dispozitiv sau sistem cognitiv artificial, iar această atribuire reprezintă, pe lângă o provocare empirică majoră, o temă de dezbatere filosofică ce merită atenția și efortul nostru cognitiv.

BIBLIOGRAPHY

- Boboc, Alexandru; Roșca, Ioan, N. (1994). *Filosofie contemporană*, o colecție de texte îngrijită de Alexandru Boboc și Ioan N. Roșca, apărută la Editura Garamond, București.
- Carnap, Rudolf (2001). *Vechea și noua logică. Carnap prin el însuși*, ediție, traducere, note și comentarii realizate de Alexandru Boboc, Editura Paideia, București.
- Chalmers, David J. (2002). *Philosophy of Mind. Classical and Contemporary Readings*, Oxford University Press.
- Flanagan, Owen. (2002). *The Problem of the Soul*, Basic Books, New York.
- Koestler, Arthur. (1989). *The Ghost in the Machine*, Arkana, Penguin Books.
- Ryle, Gilbert. (2009). *The Concept of Mind*, Routledge, London și New York.

HISTORICAL AND IDENTITY ASPECTS OF THE ROMANIAN COMMUNITY IN HUNGARY

Iudit Călinescu
PhD Student, West University of Timişoara

Abstract: The Romanian historical community of Hungary represents an ethnical minority group that lives mainly in the regions close to the Romanian border, in such cities as Gyula or Szeged, in some other rural areas but also in Budapest. The villages of the Great Hungarian Plains that have become Romanian settlements where colonised in the XVIIth and XVIIIth and have developed into a traditional rural community, with Orthodox religion and were in connection with other Romanian communities until 1920. After the Treaty of Trianon they were isolated from the other Romanians and developed a different culture and way of living, providing them with a local particularity and a special place in the Romanian communities that live outside the borders of Romania.

Keywords:Minorities, Identity, Ethnicity, History, Culture

În cercetarea unei comunități etnice minoritare cel mai important element rămâne definirea identității. Claude Lévi Strauss definea identitatea ca pe „un fel de centru virtual, la care trebuie să ne referim în mod indispensabil, pentru a explica un anumit număr de lucruri, fără ca ea să aibă vreodată o existență reală”.[1] Însă trebuie avut în vedere, în special în studiul asupra unor comunități minoritare, faptul că indivizii își aleg identitatea sub presiunea unor judecăți sau recomandări exterioare, alegerile identitare fiind produse ale unor lupte politice și sociale, în care criteriile de identitate „fac obiectul unor manipulări variate și funcționează ca embleme sau stigmate, marcatori de distincții sociale, în funcție de interesele materiale și simbolice ale protagoniștilor jocului societal”.[2] Frederik Barth interpretează identitatea comunităților etnice prin perspectiva unei permanente redefiniri a granițelor care le despart și a zonelor în care acestea interacționează. Trebuie accentuat faptul că trasarea unor frontiere înseamnă pe de o parte delimitare, iar pe cealaltă parte și o recunoaștere reciprocă a unui spațiu aflat de o parte sau de cealaltă a graniței delimitate.[3] Iar Michel Giraud afirmă că, dacă discriminarea crează identitatea și frontiera etnică, pentru că orice grup se definește și se menține prin distingerea de alte grupuri și prin relații de opoziție, aceasta face ca orice colectivități culturale să aibă o „identitate socială efectivă, în primul rând prin afirmațiile identitare ale celor care pretind că fac parte din ele dar și ale celor care se detașează de ele reprezentându-le”,[4] motiv pentru care

[1] Claude Lévi Strauss, *L'Identité*, Editura Grasset, Paris, 1977, p. 332
[2] Michel Giraud, *Etnicitatea ca necesitate și ca obstacol*, în Gilles Ferréol (editor), Robert Deliège, Gilles Ferréol, Giraud Michel, Thierry Maclet, Alain Pierrot, Patrick Simon, (autori), *Cetățenie și integrare socială*, Editura I.N.I., București, 1999, pp. 48-49
[3] Frederik Barth, *Les groupes éthniques et leurs frontières*, în Philippe Poutignat și Jocelyne Streiff-Fenart, *Théories de l'éthnicité*, Editura Presses Universitaires de France, Paris, 1995, apud Smaranda Vultur (coord.), *Lumi în destine. Memoria generațiilor de început de secol din Banat*, Editura Nemira, București, 2000, p. 336
[4] Michel Giraud, *Etnicitatea ca necesitate și ca obstacol*, în Gilles Ferréol (editor), op. cit., p. 46

trebuie avut în vedere în orice cercetare faptul că „alteritatea este întotdeauna cuprinsă în identitate. Acelaşi şi Celălalt sunt astfel ineluctabil separaţi şi sunt inseparabili, în acelaşi timp”.[5]

În ceea ce priveşte comunitatea românească din Ungaria trebuie să avem în vedere faptul că este vorba despre o comunitate etnică minoritară, a cărei identitate se află mereu în transformare, în criză, mai ales în ultima sută de ani, ea încercând mereu să reziste şi să se reinventeze într-o societate care trăieşte efectele unei globalizări spre care societatea contemporană se îndreaptă implacabil.[6] O comunitate poate fi văzută ca atare atâta timp cât este distinctă de alte grupări umane şi tinde să îşi piardă identitatea din momentul în care echilibrul dintre comunicarea *dinlăuntru* şi *din afară* începe să se dezintegreze, comunicarea cu cei *din afară* devenind mai importantă decât schimburile cu cei *dinlăuntru*.[7] Din această perspectivă trebuie văzută şi identitatea etnică a comunităţii româneşti din Ungaria, mai ales în ultimele decenii, când presiunile şi transformările sociale ale lumii contemporane au făcut-o să se deschidă înspre exterior, să îmbrăţişeze identitatea comunităţii etnice majoritare, adaptându-se la noile forme de convieţuire socială, atât în mediul urban cât şi în cel rural.

De asemenea, nu trebuie omis faptul că tot mai mulţi cercetători din interiorul comunităţii, atunci când se referă la identitatea etnică a românilor din Ungaria contemporană, vorbesc despre „dubla identitate” asumată de aceştia în ultimii zeci de ani, românească şi maghiară, aceasta fiind o formulă prin care membrii comunităţii încearcă să se adapteze la tendinţele societăţii contemporane. Nu toţi cercetătorii sunt de acord cu această formulă, un exemplu venind din partea profesorului şi istoricului Gheorghe Petruşan care vorbeşte despre „criza identitară” a comunităţii româneşti pornind chiar de la „dubla identitate” pe care mulţi români şi-o asumă. El afirmă că în multe discuţii purtate cu români din interiorul comunităţii a realizat că aceştia îşi asumă atât identitatea românească cât şi cea maghiară, iar atunci când se consideră români se delimitează de românii din România, considerându-se o comunitate aparte: „Noi suntem români din Ungaria, nu de dincolo”.[8] Petruşan punctează şi o problemă delicată legată de atitudinea românilor din Ungaria faţă de identitatea etnică, „Merită să fii, să rămâi român sau nu?” într-o comunitate minoritară în care de-a lungul istoriei faptul că ai fost român nu era întotdeauna ceva pozitiv, el considerând că „un minoritar care are posibilitatea să treacă de la una la alta, sigur că va scăpa de ceea ce aici n-are nicio valoare”, idee accentuată în continuare printr-o explicaţie suplimentară, clară şi directă, asupra cauzelor pentru care românii au gândit în acest fel: „Păi noi am fost ţărani, iobagi, ce-am avut? Am avut noi un preţ? N-am avut.”[9]

Atât din perspectivă identitară cât şi din cea culturală, religioasă, lingvistică sau socială, când vorbim despre comunitatea istorică românească care trăieşte pe teritoriul de azi al Ungariei trebuie să avem în vedere faptul că ea nu a făcut niciodată parte dintr-un stat român independent, chiar dacă şi-a păstrat legăturile de limbă, religie, cultură şi tradiţii cu marea masă a românilor. Această comunitate a trecut de-a lungul istoriei în stăpânirea Regatului Ungariei, a Imperiului Otoman, a Imperiului Habsburgic şi a Imperiului Austro-Ungar, pentru ca astăzi să cuprindă

[5] *Ibidem*, p. 47
[6] Zygmunt Bauman, *Globalizarea şi efectele ei sociale*, Editura Antet, Bucureşti, 1999, p. 5
[7] Zygmunt Bauman, *Comunitatea. Căutarea siguranţei într-o lume nesigură*, Editura Antet, Bucureşti, 2001, pp. 10-12
[8] Drd. Iudit Călinescu, Referat doctoral „Studiu de caz – Intelectuali ai comunităţii româneşti din Ungaria”, coord. ştiinţific prof. uiv. dr. Otilia Hedeşan, Universitatea de Vest, Timişoara, Şcoala Doctorală de Ştiinţe Umaniste, 2020, p. 27
[9] *Ibidem*

etnicii români rămaşi pe teritoriul Statului Ungar după Tratatul de la Trianon, din 1920.[10] Din istoriografia maghiară a secolului trecut şi din cea a ultimelor decenii, la care se adaugă documentele arhaice bisericeşti şi cele de presă, mai ales din secolele XIX-XX, aflăm că deşi există documente deja din secolul al XIII-lea prin care este atestată prezența românilor în bazinul celor trei Crişuri, pe teritoriul Ungariei de astăzi migrația românească în localitățile în care trăiesc şi astăzi români a început doar după secolul al XV-lea, pentru ca o populație românească semnificativă numeric să apară abia în secolul al XVII-lea.[11] Astfel, se poate afirma că majoritatea populației românești se stabilește în localitățile în care există şi astăzi etnici români în secolele XVII-XVIII. Nu putem ignora şi perioada cea mai dificilă din istoria Ungariei, acel secol şi jumătate de ocupație turcească (1526-1699), când din cauza nesfârşitelor lupte duse în Câmpia Maghiară multe localități s-au depopulat, mulți dintre locuitori căutându-şi refugiu în alte părți.[12] Abia după plecare turcilor, pe la sfîrşitul secolului al XVII-lea regiunile de pustă devin iarăşi populate, colonizarea continuând şi pe tot parcursul secolului al XVIII-lea.

Pentru a înțelege mai bine statutul românilor din regiune în secolele XIII-XIX, trebuie să precizăm faptul că până după Al Doilea Război Mondial populația din Câmpia Maghiară era destul de bine delimitată în funcție de etnia din care făcea parte,[13] marii latifundiari care au stăpânit județul Bichiş şi o parte a judeţului Csongrád fiind germani sau maghiari (baronul Harruckern, contele Wenckheim), iar după eliberarea iobagilor în 1848 proprietarii de pământ erau fie maghiari (contele Almássy), fie sârbi sau români înstăriți, pentru ca după jumătatea secolului al XIX-lea ţăranii fără proprietăți, printre care erau şi românii, să continue să lucreze ca zilieri, slugi, argați ori paznici de hotare pe pământurile acestora.[14] Un alt aspect important pentru înțelegerea specificității populației românești este faptul că latifundiarii care au colonizat pe terenurile lor ţărani maghiari, români, sârbi şi slovaci i-au lăsat pe aceştia să-şi formeze comunităţi închise, pentru evitarea conflictelor etnice şi religioase, astfel încât deşi munceau în aceleaşi condiţii aveau vieți religioase şi culturale separate,[15] ceea ce într-un fel a favorizat păstrarea pentru o mai lungă perioadă de timp a identității etnice a acestor comunități. Şi nu în ultimul rând trebuie avut în vedere şi specificul geografic al zonei în care trăiesc românii, în Marea Câmpie Ungară („Magyar Alföld"), o zonă predilect agrară, care a fost văzută până în prezent ca fiind mai puțin dezvoltată economic decât celelalte zone geografice ale Ungariei, fapt care a dus şi la mişcări demografice mai ales în ultimele decenii, mulți tineri migrând înspre zone ale Ungariei considerate mai bogate, mai dezvoltate. Iar o altă caracteristică definitorie a acestei zone este dată de conglomeratul etnic" al zonei,[16] aici coabitând din cele mai vechi timpuri maghiari, români, slovaci, sârbi, nemți, evrei, macedoneni, greci şi romi.

Lingvista Ana Borbély oferă informații importante despre limba românilor de aici, ea punând limba maternă în legătură directă cu identitatea românească, prin ea păstrându-se

[10] Dr. Florea Olteanu, *Cunoştinţe despre poporul român 9-10*, Editura Eszterházy Károly Egyetem, Eger, 2018, p. 117

[11] Elena Csobai, *Românii din Bichişciaba*, în Elena Csobai, *Românii din Ungaria - Studii de istorie*, Publicație a Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, Giula, 2013, p. 162

[12] Pál Fodor - Teréz Oborni - Géza Pálffy, „Social History", în *Cross and crescent. The Turkish Age in Hungary (1526-1699), Encyclopaedia Humana Hungarica 05*, în http://mek.oszk.hu/01900/01911/html/, accesat în 07.10.2020

[13] Dr. Mihaela Bucin, Teza de doctorat *Fenomenul povestitului la românii din Ungaria. Interfolclorism şi imaginar etnic*, coord. ştiinţific prof. univ. dr. Nicolae Constantinescu, Facultatea de Litere, Universitatea din Bucureşti, 2002, p. 101

[14] *Ibidem*

[15] *Ibidem*, p. 102

[16] *Ibidem*, pp. 45-46

identitatea etnică de-a lungul istoriei, indiferent de schimbările sociale, istorice sau politice care apar. Aflăm că românii din Ungaria folosesc o varietate a limbii române încadrată în grupul idiomurilor româneşti vorbite în afara graniţelor României,[17] iar ceea ce îi diferențiază pe vorbitorii de limbă română de aici de cei care trăiesc în alte zone dialectale este bilingvismul româno–maghiar care caracterizează o mare parte a comunităţii, acesta variind de la un grup social, o localitate sau chiar de la un vorbitor la altul, fapt care duce la concluzia că limba românilor din Ungaria poate fi caracterizată printr-un aspect bilingv, social şi dialectal.[18] În ceea ce priveşte graiurile româneşti, acestea sunt folosite în peste douăzeci de localităţi populate de români, ele fiind subdiviziuni ale subdialectului bănăţean (în Bătania şi Cenadul Unguresc) şi ale celui crişean (în celelalte localităţi),[19] Ana Borbély grupând graiurile comunităţii în trei arii pe care le consideră prelungiri dialectale ale zonelor Timişoara, Arad şi Oradea.[20]

Comunitatea istorică românească din Ungaria face parte în prezent din cele 13 comunități minoritare recunoscute oficial în această țară, conform Legii privind minoritățile naționale și etnice LXXVII /1993, alături de armeni, bulgari, croați, germani, greci, polonezi, ruși, sârbi, slovaci, sloveni, romi și ucraineni.[21] De sute de ani românii au reprezentat o parte din multietnicitatea zonei Câmpiei Maghiare, ei fiind influenţaţi de-a lungul timpului de culturile cu care au venit în contact, influențând și ei cultura grupurilor etnice cu care au coabitat. Comunitatea românească din Ungaria este concentrată lângă frontiera cu România, în zona estică a Ungariei, iar localitățile în care există comunități istorice românești, sau în care „trăiau în mod tradițional români" sunt Aletea (Elek), Apateu (Körösszegapáti), Bătania (Battonya), Bedeu (Bedő), Bichiş (Békés), Bichişciaba (Békéscsaba), Budapesta (Budapest), Cenadul Unguresc (Magyarcsanád), Ciorvaş (Csorvás), Crâstor (Sarkadkeresztúr), Chitighaz (Kétegyháza), Darvaş (Darvas), Jaca (Zsáka), Giula (Gyula), Leta Mare (Nagyléta/Létavértes), Leucuşhaz (Lökösháza), Micherechi (Méhkerék), Otlaca-Pustă (Pusztaottlaka), Peterd (Mezőpeterd), Pocei (Pocsaj), Săcal (Körösszakál), Seghedin (Szeged), Vecherd (Vekerd).[22] În afara acestora există şi localităţi în care a apărut în ultimii zeci de ani, mai ales după 1990, o comunitate de diaspora, de multe ori acești români veniți din România din motive sociale sau economice stabilindu-se în localități rurale în care exista deja o populație istorică românească (Bătania, Micherechi), dar și în mediul urban (Budapesta, Seghedin, Orosháza).

În ceea ce privește numărul românilor din Ungaria, există numeroase date statistice rezultate în urma recensămintelor oficiale realizate de Statul Ungar, date utilizate de cercetători, sociologi, istorici sau antropologi în diverse studii de specialitate, din păcate în special pentru a aduce dovezi ale scăderii numărului de români din comunitatea istorică. Cifrele recensământului din 2001 arată că în Ungaria trăiesc cu 25% mai puțini români decât în 1990, când la recensământul oficial s-au declarat români un număr de 10.740 de persoane. Dintre aceștia, 5.998 de români s-au declarat ortodocşi, enoriaşi ai Episcopiei Ortodoxe Române din Ungaria, ceilalți aparținând comunității baptiste, penticostale şi greco-catolice.[23] Însă este important de analizat datele privind apartenența etnică, cum ar fi cele rezultate în urma recensământului din

[17] Ana Borbély, *Limbă română şi identitate românească în Ungaria – Aspecte dialectologice, sociolingvistice, onomastice şi demografice –,* Publicaţia Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, Giula, 2013, p. 11
[18] *Ibidem*, p. 12
[19] *Ibidem*, p. 37
[20] *Ibidem*, p. 105
[21] Mihai-Romulus Vădean, *Relațiile româno-ungare în contextul integrării în structurile europene și euroatlantice - 1989-2010*, Editura Lumen, Iași, 2011, p. 41
[22] „Comunitatea română din Ungaria", http://budapesta.mae.ro/node/797, accesat în 08.10.2020
[23] *Ibidem*

2001, pornind de la cele patru întrebări din chestionarul de recensământ utilizat de autoritățile ungare: 1. „Cărei naționalități îi aparțineți?"; 2. „Căror tradiții, valori culturale le aparțineți?"; 3. „Care este limba maternă?"; 4. „În familie, în cercul prietenilor, ce limbă folosiți în general?".[24] Aceste tipuri de întrebări au dus la cifre diferite legate de numărul românilor din Ungaria: 7.995 au declarat că au naționalitate română (conform întrebării numărul 1 din chestionar) iar 8.842 au declarat că limba lor maternă este limba română (conform întrebării numărul 3). Apar astfel câteva aspecte delicate legate de numărul real al românilor existenți astăzi pe teritoriul Ungariei, reprezentanți ai ortodoxiei românești de aici dar și unii lideri ai românilor estimând un număr de 20.000 de etnici români, discrepanța dintre acest număr și cifrele oficiale fiind rezultatul ambiguității chestionarelor folosite la recensământ, reprezentanții instituțiilor românești bazându-și în schimb informațiile pe propriile evidențe ale populației, cât și pe faptul că trăiesc în interiorul comunității și o cunosc foarte bine.[25] Cercetătoarea Emilia Martin afirmă și ea că numărul românilor din Ungaria conform recensămintelor realizate de organizațiile românești de aici, care nu întotdeanuna coincid cu datele oficiale, este de aproximativ 20.000-25.000 de oameni.[26] Iar Ana Borbély susține că pentru ca datele dintr-un recensământ să poată reflecta mai bine realitatea ar trebui în primul rând să fie explicate mai clar noțiunile de *cetățenie* și *naționalitate* cât și diferențele dintre ele, și de asemenea ar fi util ca cei care culeg aceste date să fie români, astfel încât atunci când o persoană se declară de naționalitate română, să exprime „empatia și simpatia față de cel întrebat, în așa fel încât acesta să aibă curajul să se declare român".[27]

Pentru orice cercetător este o provocare încercarea de a găsi explicații pentru felul în care comunitatea românească a supraviețuit începând cu momentul 1920, când mare parte din intelectuali au migrat în România, și până după Al Doilea Război Mondial, când începe o reorganizare culturală, spirituală și de educație de naționalitate, în anii '50 existând încă un număr destul de mare de români, în jur de 25.000. Cercetătorul Cornel Munteanu formulează câteva posibile explicații, printre care ar fi faptul că după 1920 existau încă, în localitățile cu populație românească, școli primare confesionale susținute de biserică, preotul având și rol de învățător. O altă posibilă explicație a supraviețuirii comunității istorice românești ar putea fi faptul că limba română era limbă de cult, de comunicare familială, dar era utilizată și în anumite întruniri publice, ea păstrându-se astfel, chiar și sub aspect de grai local, în fiecare comunitate, deși presiunile sociale au dus la fenomene ca bilingvism sau contaminări lingvistice.[28] Nu trebuie uitată nici ideea că principala trăsătură a românimii din Ungaria o reprezintă faptul că ei nu au făcut parte niciodată dintr-un stat român independent, trăind mereu între granițele imperiale sau maghiare. Din acest motiv și conștiința lor națională are specificități diferite de cea a românilor din Ardeal sau din alte provincii ale României, printre altele și pentru că în perioada formării statului modern român la românii din Ungaria începuse deja procesul de pierdere a limbii materne. Comunitățile de români din Ungaria, după cum punctează și Mihaela Bucin, „au alcătuit de fapt dintotdeauna mici insule rurale, cele mai vestice enclave naturale ale

[24] Mihai Romulus-Vădean, op. cit., p. 40
[25] *Ibidem*
[26] Emilia Martin, *Sărbătorile calendaristice ale românilor din Ungaria*, Publicație a Institutului de Cercetări a Românilor din Ungaria, Giula, 2003, p. 9
[27] Ana Borbély, *Datele recensământului din 2001 referitoare la comunitatea românilor din Ungaria*, în *Simpozion, Comunicările celui de al XII-lea Simpozion al cercetătorilor români din Ungaria (Giula, 23–24 noiembrie 2002)*, Publicație a Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, Giula, 2003, p. 159
[28] Cornel Munteanu, *Românii din Ungaria, II. Literatura (1950-2008)*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj Napoca, 2009, p. 15

românismului, dispersate pe aproape două sute de kilometri de-a lungul graniţei actuale a Ungariei cu România, cuprinzând trei judeţe: Bihorul unguresc (Hajdú-Bihar), Bichiş (Békés) şi Ciongrad (Csongrád)".[29]

În perioada postbelică autorităţile au început să sprijine autodefinirea minorităţilor din Ungaria începând cu anii '70, când au început să fie editate diverse publicaţii sau volume ştiinţifice, etnografice, nu doar de uniunile culturale ale minorităţilor ci şi de anumite instituţii culturale, muzee sau diverse asociaţii. În 1974 au fost înfiinţate colecţii ale minorităţilor în cadrul unor muzee din Ungaria, cea a românilor fiind la Muzeul Judeţean „Munkácsy Mihály" din Bichişciaba, creându-se posturi de muzeografi la secţiile de etnografie şi istorie, aceştia începând cercetări ştiinţifice asupra minorităţilor,[30] cercetătorul principal de care se leagă cercetările româneşti din cadrul acestui muzeu fiind Elena Csobai, „unul dintre cei mai importanţi recuperatori ai trecutului istoric al românilor din Ungaria".[31] Cercetările româneşti sunt aprofudate şi la muzeul „Erkel Ferenc" din Giula, cu precădere în domeniul etnografiei, acolo unde cercetările etnografului Bencsik János, directorul instituţiei începând cu 1976, au dus la îmbogăţirea colecţiilor despre românii din zonă, el punând şi bazele bibliotecii sonore a colecţiei etnografice româneşti[32], îmbogăţită apoi şi prin contribuţia etnografului Alexandru Hoţopan, cu peste 70 de ore de material sonor.[33] În 1983 este încadrată la acest muzeu şi Emilia Martin, etnograf şi istoric, aceasta alăturându-se cercetării româneşti şi îmbogăţind materialul muzeografic care în jurul anilor 2000 trecuse de 1000 de piese.[34] Începând cu 1996 sunt organizate tabere de etnografie în care specialişti, dar şi elevi şi studenţi, ajută la culegerea unor piese valoroase şi a unor informaţii importante despre românii din Ungaria. După cum aflăm dintr-o cronică semnată de Emilia Martin în revista *Izvorul* din 1999, taberele organizate de Uniunea Românilor din Ungaria şi Muzeul Judeţean Bichiş între 1976 şi 1999 s-au desfăşurat în 18 localităţi, fiind organizate tabere de mai multe ori în localităţi „în care există comunităţi româneşti viabile, cu conştiinţă de naţionalitate mai puternică, sau unde trăiesc români în număr mai mare".[35] Materialele adunate au fost depozitate la muzeele din Giula şi Bichişciaba, fiind prezentate la diferite expoziţii de-a lungul anilor.

După 1980 a început în Ungaria înfiinţarea Caselor-muzeu ale minorităţilor, comunitatea românească având planificate trei astfel de case, dar în final realizând doar una, la Chitighaz. La bibliotecile judeţene, în aceeaşi perioadă, au fost înfiinţate bibliotecile de bază ale minorităţilor, la Biblioteca Gorkij din Budapesta fiind realizată o colecţie pe ţară a tuturor minorităţilor, aceasta editând şi volume în care au fost publicate cercetări ale minorităţilor.[36] Iar din anul 1982, sub egida Uniunii Culturale a Românilor din Ungaria, a crescut numărul publicaţiilor în limba română, apărând astfel revista anuală de etnografie şi folclor *Izvorul*, iar din 1985, revista anuală de cultură *Timpuri*, în care se publicau cele mai noi rezultate ale cercetărilor istorice, pentru ca

[29] Dr. Mihaela Bucin, op. cit., p. 81
[30] Elena Csobai, *Aniversarea a 20 de ani de la înfiinţarea Comunităţii Cercetătorilor şi Creatorilor Români din Ungaria*, în *Lumina*, Publicaţia Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, Editura NOI, Giula, 2013, p. 4
[31] Gabriel Moisa, op. cit, p. 67
[32] Eszter Szendrei, *O privire de ansamablu asupra cercetărilor etnografice româneşti efectuate la Muzeul „Erkel Ferenc" din Giula*, în *Din tradiţiile populare ale românilor din Ungaria*, Publicaţie a Asociaţiei Maghiare de Etnografie, seria Etnografia Minorităţilor din Ungaria, Nr. 13, Editura Magyar Néprajzi Társaság, Giula, 2000, p. 110
[33] *Ibidem*, pp. 114-115
[34] *Ibidem*, p. 111
[35] Emilia Martin, *Cercetări în cadrul taberelor etnografice (1976–1999)*, în *Izvorul. Revistă de Etnografie şi Folclor*, Publicaţie a Institutul de Cercetări al Românilor din Ungaria, Editura NOI, Giula, Nr. 20 din 1999, p. 56
[36] Elena Csobai, op. cit., în *Lumina*, ed. cit., p. 4

din anul 1990, locul revistei *Timpuri* să fie luat de revista socială, culturală și științifică *Lumina*.[37]

Un aspect interesant legat de structura comunității românești în secolul XXI ține de faptul că în ultimle decenii nu se mai poate vorbi doar despre o comunitate istorică românească fără a se aminti și de celelalte straturi de populație care au apărut în ultimii zeci de ani. Emilia Martin remarcă acest fapt, ea afirmând că pe lângă comunitatea istorică românească existentă aici de două-trei secole, care încă există în anumite localități izolate, s-a așezat în această zonă în ultimele decenii o populație românească venită din România care a format o comunitate de diaspora, la care se adaugă și maghiarii vorbitori de limba română veniți din Ardeal, uneori aceste straturi de populație fiind integrate în comunitatea istorică, cu consecințe mai mult sau mai puțin vizibile.[38] Nu trebuie omis faptul că în viziunea cercetătorilor din interiorul comunității românești asimilarea tot mai rapidă a românilor în ultimele decenii este un fenomen complex pentru care trebuie să își asume răspunderea atât membrii comunității cât și Statul Ungar, prin diversele politici de asimilare etnică avute de-a lungul timpului, dar și Statul Român care după 1920 „nu a mai luat în considerație existența acestor comunități românești, ajunse din punct de vedere etnic în situație dificilă".[39] Iar situația comunității de diaspora este destul de complicată, pentru că s-au format două straturi de populație românească „compusă din două grupuri purtătoare de semne distinctive, diferențiate pe baza originii", având o situație diferită din toate punctele de vedere, ceea ce face ca raporturile intraetnice create în urma migrației din ultimii ani să fie complicate, necesitând analize statistice și sociologice riguroase.[40]

Putem afirma că trei piloni de bază ai comunității au ajutat la conservarea identității românești de-a lungul istoriei. Este vorba în primul rând de elementul instituțional, reprezentat în special de școlile în limba română, cele care au susținut învățarea și utilizarea limbii materne. Al doilea element este legat de religie și spiritualitate, mai ales prin păstrarea limbii române ca limbă de cult, iar al treilea element a fost reprezentat de tradiții și folclor, de comunitatea tradițională, acestea manifestându-se prin creații ale literaturii populare dar și prin elemente de etnografie, arhitectură, dans, vestimentație, etc. Aceste trei elemente au susținut în mod unitar și activ eforturile comunității de a-și păstra și de a-și dezvolta identitatea românească, ele având un impact și consecințe puternice în special în perioada 1960-1985.[41] În schimb în prezent situația comunității este, după cum afirmă și Cornel Munteanu, „destul de alarmantă și deloc încurajatoare", un motiv putând fi faptul că înainte de 1920 existau legături puternice între românii de aici și cei din Ardeal, iar după acel moment a apărut un regres cantitativ dar și calitativ care a dus în timp la doar câteva „oaze de românitate", concentrate în localități din sudul și sud-estul Ungariei și în câteva sectoare ale Budapestei, declinul populației ducând la „o situație primejdioasă pentru destinul și viitorul unei comunități".[42] El consideră că a fost atins un prag critic al supraviețuirii pe termen lung al comunității, apărând efecte negative privind evoluția manifestării conștiinței de minoritate, transformându-se în unele componente în ceea ce

[37] *Ibidem*
[38] Emilia Martin, *Efectele relațiilor interetnice și intraetnice în viața culturală a românilor din Ungaria*, în *Izvorul. Revistă de Etnografie și Folclor*, Publicația Institutul de Cercetări al Românilor din Ungaria, Editura NOI, Giula, Nr. 22, 2001, p. 33
[39] *Ibidem*, p. 36
[40] *Ibidem*, pp. 36-37
[41] Cornel Munteanu, op. cit., p. 82
[42] *Ibidem*, p. 10

numește ca fiind „complexe ale minoritarului", care accelerează asimilarea, ducând uneori la „măsuri artificiale care întreţin forţat sentimentul de naţionalitate".[43]

Mihaela Bucin oferă o altă posibilă explicație a asimilării tot mai rapide a românilor, ea afirmând că aceasta este legată de faptul că românii sunt astăzi în majoritate bilingvi, însă este vorba despre un bilingvism care înclină balanța în favoarea limbii maghiare, pentru că limba română pe care aceştia încă o folosesc are „o formă arhaică şi dialectală, cu o inteligibilitate dificilă din cauza abundenţei împrumuturilor ungureşti".[44] Din acest motiv cercetătoarea consideră că „dubla identitate a românilor din Ungaria se reflectă azi atât în conştiinţa lor de apartenenţă statal-naţională şi culturală, cât şi la nivelul limbii", iar noțiunea de *dublă identitate*, care conține și ideea de dublă integrare și cea de dublă respingere, a dus la situația neclară care a definit în ultimii 50 de ani atitudinea românilor față de limba maternă și cultura românească, ceea ce o face să afirme că „românul din Ungaria are experienţa negativă de fi privit ca intrus atunci când se exprimă româneşte (vorbeşte, cântă, joacă) printre indivizi din naţiunea-mamă, aşa cum e perceput ca alogen printre unguri. De aceea, el a decis să rezolve paradoxul acestei duble respingeri adoptând soluţia proximă, avantajoasă şi recomandabilă: limba şi cultura maghiară.".[45]

Însă principalele motive pentru care în prezent comunitatea românească din Ungaria este pe drumul încet dar sigur al asimilării se regăsesc în istoria și politica ultimei sute de ani. După 1920, prin ruperea legăturilor cu modelul cultural, civic și social al Ardealului, se produce o ruptură în dezvoltarea comunității românești rămase în Ungaria după Trianon, față de aceeași perioadă în România, când această țară cunoaște o dezoltare și o evoluție culturală puternică. În schimb, românii din Ungaria rămân aproape fără intelectuali, aceştia migrând în România, astfel încât vorbim despre o societate în principiu agrară, tradițională, nesusținută de o pătură intelectuală bine închegată care putea să adâncească conștiința identității etnice. Un alt aspect este legat de faptul că după 1920 Budapesta nu a mai reprezentat centrul cultural al românilor din Ardeal, așa cum fusese timp de câteva secole.[46] Toate aceste motive au dus, după Al doilea Război Mondial, la o comunitate aproape exclusiv rurală, asimilarea acesteia începând să fie ierversibilă încă din perioada interbelică, românii de aici neputând utiliza „codul cultural şi lingvistic" al României, diferențele dintre cele două comunități începând să se adâncească ireversibil, astfel încât „în scurt timp, modelul de dezvoltare al microsocietăţii româneşti a devenit macrosocietatea maghiară".[47] Astfel existența românilor din Ungaria a devenit foarte mult dependentă de rezistența comunităților tradiționale și a credinței ortodoxe în fața noii societăți postbelice, conștiința identității naționale limitându-se astfel în principal la o formă locală de patriotism și la manifestări de tip folcloric, mai ales prin grupuri de dans și muzică populară care, după cum remarcă și Mihaela Bucin, „în perioada comunistă au fost abil folosite ca instrumente de propagandă".[48]

Însă dincolo de ideologiile și politicile vremii, tradițiile, limba maternă și credința ortodoxă specifice comunității tradiționale au fost cele care au păstrat timp de mai multe decenii o identitate românească autentică, idee dovedită de faptul că atunci când societățile tradiționale au început să se destrame în anii '60 „renunţarea la tradiţie a însemnat în multe cazuri renunţarea la românitate, deoarece modelul pe care l-au adoptat românii din Ungaria în modernizarea

[43] *Ibidem*
[44] Dr. Mihaela Bucin, op. cit., p. 83
[45] *Ibidem*
[46] *Ibidem*, p. 92
[47] *Ibidem*, p. 109
[48] *Ibidem*

relaţiilor socio-economico-culturale, era cel mai la îndemână, deci cel maghiar".[49] La toate acestea se adaugă şi tendinţele globalizatoare ale societăţii contemporane, în care primează aspectele practice, materiale în faţa celor legate de identitate etnică, în familiile actuale acest mod de viaţă şi de mentalitate luând locul celui în care familia era un „agent al conştiinţei naţionale"[50], acelaşi proces intervenind şi în procesul educativ, unde învăţarea limbii române nu mai este o problemă de identitate etnică, de conştiinţă a apartenenţei la un neam, ea tinzând să dispară din viaţa contemporană la fel ca şi comunitatea tradiţională, specificul local, graiul românesc sau obiceiurile tradiţionale.

Astfel, pornind de la ideea lui Jean Copans, care afirma că limba reprezintă de fapt un obiect cultural iar „comportamentul cultural al membrilor unei societăţi este determinat de limba pe care o vorbesc",[51] putem afirma că nevorbirea limbii de către o anumită comunitate duce automat la pierderea identităţii culturale şi etnice a acesteia. Iar în prezent bilingvismul românilor din Ungaria, care trece tot mai mult înspre utilizarea singulară a limbii maghiare, duce la pierderea pas cu pas a identităţii româneşti. Astăzi numărul românilor, mai ales al celor sub 30 de ani, care vorbesc româneşte este redus iar „statutul identităţii româneşti a devenit incert şi confuz, ca şi graiul acelor români dezorientaţi care pregetă încă în a se lăsa asimilaţi".[52] Nu trebuie uitat faptul că, în condiţiile în care numărul etnicilor români din localităţile în care există încă şcoli în limba română este în scădere, este tot mai dificilă transmiterea limbii române elevilor, fiind necesară şi o clarificare a atitudinii „faţă de limba şi cultura română la nivelul cadrelor didactice, a intelectualului, în general."[53]

Procesul de asimilare şi pericolul dispariţiei comunităţii româneşti sunt dovedite bineînţeles şi de scăderea drastică a numărului celor declaraţi români după 1920. Iar după 1960 ritmul de descreştere devine tot mai rapid, românii ajungând astfel să scadă în acea perioadă cu două treimi faţă de anul 1920. Limba română se vorbeşte tot mai puţin în localităţile populate de români, trecându-se în multe părţi de la bilingvism româno-maghiar la înlocuirea aproape totală a limbii române cu limba maghiară. Cea mai bună situaţie apare la Micherechi, unde numărul vorbitorilor de limbă română a scăzut în ultimii ani doar cu 33%. În concluzie, se poate afirma că asimilarea românilor este în prezent în stadiu avansat, iar în opinia unor specialişti români din Ungaria, una dintre şansele păstrării identităţii româneşti poate fi, dincolo de învăţământul în limba maternă, implicarea puternică a bisericilor româneşti, indiferent de confesiune, prin încurajarea limbii române, a registrului bisericesc, cult dar şi al graiului local, cât şi prin implicarea puternică în viaţa comunitară.[54] Şi aici, ca în toate ţările europene, dispariţia comunităţilor tradiţionale duce în timp şi la dispariţia noţiunii de identitate etnică, asimilarea devenind acum nu un proces impus ci mai mult unul imperceptibil dar neîntrerupt, comunităţile etnice minoritare având de luptat astăzi cu tendinţele de globalizare, transnaţionalizare şi hibridizare ale societăţii contemporane,[55] o societate care tinde spre un sistem global, caracterizat prin fluiditate şi printr-o „identitate lichidă".[56] Căsătoriile mixte, migraţia, dispariţia graniţelor şi

[49] *Ibidem*
[50] *Ibidem*
[51] Jean Copans, op. cit., p. 118
[52] Dr. Mihaela Bucin, op. cit., p. 184
[53] *Ibidem*
[54] Gabriel Moisa, *Istoriografia românilor din Ungaria 1920-2010. Între deziderat şi realitate*, Editura Noi, Giula, 2010, p. 37
[55] Vintilă Mihăilescu, *Antropologie. Cinci introduceri*, Editura Polirom, Iaşi, 2007, pp. 22-23
[56] Zygmunt Bauman, *Liquid Modernity*, apud Adrian Lesenciuc, *Teorii ale comunicării*, Editura Academiei Forţelor Aeriene „Henri Coandă", Braşov, 2017, p. 251

abundența de informații fac tot mai grea păstrarea, mai ales în ochii tinerei generații, a identității etnice, a conștientizării importanței păstrării limbii materne și a valorilor trecutului.

BIBLIOGRAPHY

1. Bauman, Zygmunt, *Comunitatea. Căutarea siguranței într-o lume nesigură*, Editura Antet, București, 2001
2. Bauman, Zygmunt, *Globalizarea și efectele ei sociale*, Editura Antet, București, 1999
3. Borbély, Ana, *Limbă română şi identitate românească în Ungaria – Aspecte dialectologice, sociolingvistice, onomastice şi demografice* –, Publicaţia Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, Giula, 2013
4. Bucin, Mihaela, *Teza de doctorat Fenomenul povestitului la românii din Ungaria. Interfolclorism şi imaginar etnic*, coord. științific prof. univ. dr. Nicolae Constantinescu, Facultatea de Litere, Universitatea din București, 2002
5. Csobai, Elena, *Românii din Ungaria - Studii de istorie*, Publicaţie a Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, Giula, 2013
6. *Din tradițiile populare ale românilor*, Publicație a Asociației Maghiare de Etnografie, seria Etnografia Minorităților din Ungaria, Nr. 13, Editura Magyar Néprajzi Társaság, Giula, 2000
7. Ferréol, Gilles (editor), Deliège, Robert, Ferréol, Gilles, Michel, Giraud, Maclet, Thierry, Pierrot, Simon, Alain Patrick (autori), *Cetățenie și integrare socială*, Editura I.N.I., București, 1999
8. *Izvorul. Revistă de Etnografie și Folclor*, Publicație a Institutul de Cercetări al Românilor din Ungaria, Editura NOI, Giula, Nr. 20 din 1999
9. *Izvorul. Revistă de Etnografie și Folclor*, Publicația Institutul de Cercetări al Românilor din Ungaria, Editura NOI, Giula, Nr. 22, 2001
10. Lesenciuc, Adrian, *Teorii ale comunicării*, Editura Academiei Forţelor Aeriene „Henri Coandă”, Braşov, 2017
11. Lévi Strauss, Claude, *L'Identité*, Editura Grasset, Paris, 1977
12. *Lumina*, Publicația Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, Editura NOI, Giula, 2013
13. *Lumina*, Publicația Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, Editura NOI, Giula, 2014
14. Martin, Emilia, *Sărbătorile calendaristice ale românilor din Ungaria*, Publicație a Institutului de Cercetări a Românilor din Ungaria, Giula, 2003
15. Mihăilescu, Vintilă, *Antropologie. Cinci introduceri*, Editura Polirom, Iași, 2007
16. Munteanu, Cornel, *Românii din Ungaria, II. Literatura (1950-2008)*, Editura Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj Napoca, 2009
17. Olteanu, Florea, *Cunoștințe despre poporul român 9-10*, Editura Eszterházy Károly Egyetem, Eger, 2018
18. *Simpozion, Comunicările celui de al XII-lea Simpozion al cercetătorilor români din Ungaria (Giula, 23–24 noiembrie 2002)*, Publicație a Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, Giula, 2003

19. Vădean, Mihai-Romulus, *Relațiile româno-ungare în contextul integrării în structurile europene și euroatlantice - 1989-2010*, Editura Lumen, Iași, 2011

20. Vultur, Smaranda (coord.), *Lumi în destine. Memoria generațiilor de început de secol din Banat*, Editura Nemira, București, 2000

ROMANIAN INTELLECTUALS AND CULTURE IN CONTEMPORARY HUNGARY

Iudit Călinescu
PhD Student, West University of Timişoara

Abstract:The Romanian historical community that lives today in Hungary developed a particularity, a cultural, spiritual and social way of living that makes it unique. After the Treaty of the Trianon, in 1920, almost all the intellectuals of the community, especially teachers and orthodox priests, migrated to Romania, leaving the community without any possibility of educational and cultural development. Only after the Second World War the community started to develop a new generation of intellectuals, who were formed in the new Romanian schools: teachers, journalists, artists, priests. They started a new era in the cultural life, forming also a community of Romanian researchers that studied the history, folklore, ethnology and art of the community.

Keywords:Intellectuals, Culture, Education, Arts, Community

Sociologul Zygmunt Bauman susține că poate fi numită *comunitate* un grup de oameni caracterizați printr-o „unitate spirituală", o coeziune de idei, convingeri, factori unificatori care devin „mai puternici decât orice ar putea-o divide",[1] nu doar pentru că aparțin aceleiași etnii, ci și acelorași credințe religioase, idei și trăiri spirituale, practici și mentalități sociale și culturale. Pornind de la acest punct de vedere, putem vorbim despre comunitatea istorică românească din Ungaria ca despre un grup bine definit pe care îl leagă, pe lângă etnie, tradiții, obiceiuri sau religie, o limbă comună și o istorie comună (dar care la un moment dat, după Tratatul de la Trianon din 1920, se desprinde de cea a românilor de pe actualul teritoriu al României, dobândind o specificitate aparte), toate împărtășite de-a lungul unor evenimente destul de zbuciumate la care o supune istoria. De asemenea, nu trebuie ignorat nici faptul că această comunitate românească nu a făcut de fapt parte dintr-un stat român independent, ea aparținând Imperiului Habsburgic, Imperiului Otoman, Imperiului Austro-Ungar sau Ungariei, ceea ce a dus la dobândirea unei specificități distincte a acestei comunități românești, care s-a desprins de codul cultural și lingvistic al românilor de pe teritoriul României chiar în perioada în care a început formarea statului modern. În perioda interbelică românii rămași pe teritoriul Ungariei s-au găsit într-o situație destul de delicată, în primul rând prin migrarea în mare parte a intelectualilor comunității în România, în special a învățătorilor și a preoților, dar și prin scăderea drastică a numărului populației rămase în Ungaria la mai puțin de 25.000 de români.

Astfel putem afirma că după 1920 această comunitate istorică românească a trebuit să reziste în fața schimbărilor istoriei așa cum a putut, încercând să-și refacă intelectualitatea care migrase în proaspăt construita Românie și luptând din greu să își păstreze identitatea. Schimbările sociale, politice și culturale din ultimii 80 de ani au fost resimțite puternic de această comunitate istorică, ea reușind să-și afirme identitatea de-a lungul timpului prin cultură dar și prin studii și cercetări asupra acesteia, atât istorice cât și etnografice, folclorice, lingvistice, etc.

[1] Zygmunt Bauman, Tim May, *Gândirea sociologică*, București, Editura Humanitas, 2008, pp. 65-66

Cei mai importanți piloni ai comunității, mai ales în perioada postbelică, au fost școala românească (fie că e vorba de școlile gimnaziale românești bilingve, de Liceul Românesc „Nicolae Bălcescu" din Giula sau de Catedrele de Limba Română de la Universitățile din Szeged și Budapesta), bisericile românești (ortodoxă, baptistă, penticostală), instituțiile românilor (Institutul de Cercetări al Românilor din Ungaria, Autoguvernarea pe Țară a Românilor din Ungaria, Uniunea Culturală a Românilor din Ungaria), presa în limba română (revistele de folclor, etnografie și cultură românească *Izvorul, Lumina, Convieţuirea* sau *Din tradițiile populare ale românilor din Ungaria*, ziarul *Foaia românească* sau emisiunile de radio și televiziune în limba română) dar și focarele de cultură românească din localitățile populate de români (corurile, ansamblurile de dansuri populare, colindătorii, artiștii plastici, scriitorii, jurnaliștii și, nu în ultimul rând, cercetătorii români).

Intelectualii au reprezentat în ultimele decenii, alături de celelalte categorii sociale, motorul care a făcut să funcționeze, să se dezvolte și să se îmbogățească de-a lungul timpului această comunitate, aceștia având în plus datoria de a păstra și de a contribui la transmiterea înspre noile generații a celor mai importante trăsături identitare ale comunității, atât prin educație cât și prin cultură, spiritualitate, limbă maternă. Pentru o comunitate minoritară, cum este cea românească din Ungaria, a fost întotdeauna dificil să lupte cu tendințele de asimilare ale societății, ceea ce a făcut cu atât mai importantă munca intelectualilor, aceștia fiind de fapt cei care au pus și au păstrat în funcțiune pilonii comunității, școala, biserica, instituțiile românești în general, păstrând în același timp limba română literară vie de-a lungul anilor, nu doar prin învățământ ci și prin activitățile culturale pe care le-au organizat și la care au avut grijă să participe cât mai mulți membri ai comunității.

Trebuie precizat un aspect inedit legat de intelectualitatea românească din Ungaria, în special cea formată după 1950, și anume că ea a fost aproape în totalitate polivalentă, intelectualii nepracticând doar o singură meserie ci de obicei îmbinând mai multe ocupații înrudite. Ei erau jurnaliști dar și profesori, aveau și încercări literare, erau cercetători în diverse domenii apropiate de cele abordate în timpul studiilor universitare, etc. Aceasta se poate explica și prin numărul relativ redus dar și prin dorința primelor generații de intelectuali formați la școlile românești de aici după Al Doilea Război Mondial de a acoperi deficitul avut de comunitate după 1920, când intelectualitatea s-a refugiat în România. Aceste goluri avute în diverse domenii culturale sau de cercetare cât și dorința de a participa și de a oferi cât mai multe comunității i-au făcut pe mulți să abordeze mai multe domenii științifice sau culturale, în încercarea de a acoperi golurile produse de istorie și de a revigora o comunitate destul de lovită de schimbările socio-politice ale secolului XX.

O primă categorie de intelectuali este reprezentată de cei care au făcut parte din comunitatea istorică românească de aici, au urmat școli românești în localitățile de origine, continuând cu studii universitare la Catedrele de Limba Română de la universitățile din Seghedin sau din Budapesta, pentru ca apoi să se întoarcă în mijlocul comunității și să se dedice dezvoltării și păstrării identității românești a acesteia. O altă categorie de intelectuali este formată din cei născuți în România, fie în Transilvania fie în alte zone, care au ajuns să migreze din copilărie sau din tinerețe în Ungaria, integrându-se foarte bine în mijlocul comunității românești de aici, fiecare dintre ei punându-se în slujba comunității și realizând o enormă schimbare în bine în deceniile de după 1950. În această categorie de diasporeni integrați de decenii în rândul comunității istorice intră și maghiari proveniți din Transilvania care au studiat în limba română și au ajuns să lucreze în Ungaria, de exemplu în mediul academic, la Catedra de Limba Română de la Budapesta sau în învățământul românesc preuniversitar. Un al doilea val de intelectuali veniți

din România a avut loc în jurul anilor 1990 când, odată cu schimbarea regimului politic și posibilitatea trecerii libere peste graniță, mulți români au decis să emigreze în Ungaria. Printre aceștia au existat și profesori, jurnaliști sau preoți misionari, fiecare dintre ei aducând o infuzie de românitate, de limbă și cultură românească contemporană peste graniță, ajutând fiecare la revigorarea vieții culturale, spirituale și sociale a comunității de aici. Din toate aceste motive o clasificare a intelectualilor români din Ungaria ultimelor decenii poate fi destul de dificilă, pentru că domeniile de cercetare sau de activitate se întrepătrund, de multe ori aceștia excelând nu doar într-un domeniu, care ar putea fi considerat principal, ci în două sau chiar mai multe. Nu putem integra astfel un jurnalist de prestigiu care a fost și un dascăl foarte bun și apreciat doar într-o singură categorie, activitatea acestuia ramificându-se în ambele domenii, uneori trecând și în altele, nu de puține ori intrând în domeniul artistic, de exemplu prin încercări literare de un real succes (cum este cazul jurnalistei, profesoarei și scriitoarei Lucia Borza).

Putem vorbi despre o „elită românească" începând cu deceniul al șaselea al secolului XX, atunci când o primă generație de intelectuali s-a format la Catedra de Limba Română de la Budapesta, contribuind mai apoi la formarea următoarelor generații, la Catedra de Limba Română de la Seghedin dar și în școlile românești preuniversitare din Ungaria. Din această primă generație de intelectuali s-au remarcat Gheorghe Petrușan, Lucia Borza, Mihai Cozma, Gheorghe Santău, Ilie Ivănuș, Ecaterina Tiritean, Samuel Domokos, ei devenind „un catalizator pentru românii din Ungaria, contribuind esențial la perpetuarea culturii și valorilor tradiționale ale acestora".[2] O a doua generație de intelectuali a întărit eforturile făcute în primele decenii postbelice, unindu-se într-un efort comun de organizare a intelectualilor români, astfel încât deja în anii 1970 a început inițiativa de susținere a programelor importante pentru definirea identității românești a comunității. Ei au ajutat școala în limba română nu doar prin predarea limbii materne ci și prin realizarea de manuale și programe școlare, de asemenea au reactivat și au susținut biserica românească, au cercetat și au arhivat documentele legate de românii din Ungaria, au cules și au valorificat folclorul românesc de aici, s-au implicat în cercetare științifică privitoare la comunitatea românească, au realizat emisiuni radio și de televiziune cât și presă scrisă românească, implicându-se, în același timp, și în forme de reprezentare culturală și politică ale românilor din Ungaria.[3] Din această a doua generație s-au remarcat intelectuali de prestigiu ca Ștefan Oroian, Maria Berényi, Ana Hoțopan, Tiberiu Herdean, Emilia Martin, Elena Csobai, Stella Nikula, Maria Gurzău, etc., marile succese începând să ia formă în anii '80 și continuând în anii '90, când au fost înființate Comunitatea Cercetătorilor și Creatorilor Români din Ungaria și Institutul de Cercetări al Românilor din Ungaria.[4]

Un moment important în perioada postbelică îl reprezintă anul 1948, când la Giula este înființată Uniunea Democratică a Românilor din Ungaria, fiind urmat de anul 1990 când, la congresul UDRU din 15-16 decembrie, deputații hotărăsc înființarea Uniunii Românilor din Ungaria, o instituție care a avut pe lângă sarcinile culturale și sarcina de reprezentare politică a românilor până în 1994. Tot în această perioadă sunt înființate și asociații locale culturale și de reprezentare a intereselor locale românești în aproape toate localitățile populate de români, cum ar fi Asociația Pedagogilor Români din Ungaria. Începând cu anul 1995, Uniunea Românilor din Ungaria își schimbă denumirea în Uniunea Culturală a Românilor din Ungaria, instituție care are

[2] Cornel Munteanu, *Comunitatea românească din Ungaria. Oameni și fapte: Institutul de Cercetări al Românilor din Ungaria*, în *Clipa* nr. 586, 6 februarie 2003, apud Gabriel Moisa, *Istoriografia românilor din Ungaria 1920-2010. Între deziderat și realitate*, Editura Noi, Giula, 2010, p. 24
[3] *Ibidem*, p. 25
[4] *Ibidem*, pp. 25-26

doar scopuri cultural-profesionale, nu şi de reprezentare politică,[5] ea fiind o organizaţie-umbrelă în care este înglobată activitatea a 11 asociaţii locale sau de specialitate cu drept juridic, cât şi a 8 comunităţi româneşti locale fără drept juridic.[6] Această intituție românească se ocupă de zona culturală a comunității cu fonduri de la Statul Ungar, prin Autoguvernarea pe Țară a Românilor din Ungaria, având în gospodărire atât Editura *Noi* cât și publicația *Foaia românească*.

Un pas important pentru cercetarea românească din Ungaria s-a făcut în 1991, când s-a constituit cercul de cercetători români cu denumirea provizorie „Pentru Cultura Română din Ungaria", care în 7 februarie 1992 s-a transformat în Comunitatea Cercetătorilor și Creatorilor Români din Ungaria, care avea deja personalitate juridică și în care s-au formulat scopuri concrete, crearea unui for de dezbatere a unor teme profesionale și inițierea unor cercetări coordonate. Primii membri ai Comunității au fost Maria Berényi, Alexandru Hoțopan, Lucia Borza, Gheorghe Petruşan, Ana Borbély, Mihaela Bucin, Elena Csobai, Ana Hoțopan, Eva Kozma Frătean, Marius Maghiar, Mihai Kozma, Ion Budai, Emilia Martin, Gyöngyi Mocan, Stella Nikula, Ștefan Oroian, Gheorghe Santău, Florica Santău, Ana Secan Navratil și Ecaterina Tiritean.[7]

La 13 februarie 1993 Comunitatea Cercetătorilor și Creatorilor Români din Ungaria a hotărât constituirea Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, la adunarea generală a Comunității din 29 mai 1993 fiind aleasă ca director al acestuia Maria Berényi, care a rămas în funcție până în prezent. Scopul acestui Institut a fost de a derula activităţi ştiinţifice de identificare a valorilor culturale ale românilor din Ungaria, el având secţii de istorie, etnografie și lingvistică-literatură. Activitatea acestuia este orientată în două direcţii principale: una de cercetare ştiinţifică (demografică, istorică, lingvistică, literară, filologică, etnografică-etnologică, artistică, etc.), și alta de valorificare a rezultatelor cercetărilor din aceste domenii, prin publicaţii şi cărţi, dar și de organizare a unor manifestări ştiinţifice, cu participanţi din cadrul comunității istorice românești, din diaspora românească, dar și cu colaboratori din România.[8] Membrii și colaboratorii Institutului sunt Maria Berényi, Elena Csobai, Ana Borbély, Emilia Martin, Stella Nikula și Tiberiu Herdean,[9] iar obiectivele acestuia sunt promovarea identității etnice, conservarea și cercetarea patrimoniului românesc și cunoașterea istoriei comunității.[10] Trebuie menționat faptul că Institutul scoate anual publicaţiile *Izvorul, Lumina* şi *Simpozion*, dar și scrieri istorice, etnografice, literare, lingvistice sau monografii ale unor localități, dar și faptul că Simpozioanele științifice ale Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria se țin în fiecare an, începând cu anul înființării acestuia. Un aspect interesant legat de rezultatele cercetării științifice românești din Ungaria este faptul că în ultimele decenii aproape toate studiile, publicațiile științifice, volumele colective sau de autor au fost încărcate pe diverse platforme online, ele putând fi consultate sau descărcate în format PDF, ceea ce face mult mai ușoară consultarea lor. Internetul reprezintă astfel un instrument pe care acești cercetători l-au folosit

[5] Dr. Florea Olteanu, *Cunoștințe despre poporul român 9-10*, Editura Eszterházy Károly Egyetem, Eger, 2018, p. 209

[6] www.romaniinungaria.blogspot.com, accesat în 07.10.2020

[7] Maria Berényi (editor), *Institutul de Cercetări al Românilor din Ungaria. 25 de ani de activitate – Volum jubiliar –* , Publicaţie a Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, Giula, 2018, p. 10

[8] http://www.romanintezet.hu/index.php, accesat în 08.10.2020

[9] http://www.romanintezet.hu/index.php/colaboratori, accesat în 08.10.2020

[10] Maria Berényi, *Institutul de Cercetări al românilor din Ungaria (1993–2013)*, în *Lumina*, Publicația Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, Editura NOI, Giula, 2013, p. 8

pentru a păstra, a face acccesibil și a oferi cercetările lor tuturor românilor care accesează paginile oficiale de internet ale diverselor instituții sau publicații românești din Ungaria.[11]

Alături de cercetare românească, se poate vorbi și despre o literatură în limbă română din Ungaria, care deși nu a dus la creații literare numeroase, a devenit reprezentativă pentru cultura românească din această țară. Literatura în limba română de la începutul perioadei postbelice poate fi considerată una „de noviciat" din cauza lipsei unei intelectualități compacte care să își asume actul creației, primele semne de creație literară apărând în anii 1950-1960, odată cu apariția primei serii de intelectual români. Formatorii și inițiatorii primelor încercări literare au fost la început mai ales intelectuali maghiari veniți din România, în mare parte profesori la catedrele de limba română din Budapesta (Pálffy Endre, Domokos Sámuel, Ladislau Gáldi) și Seghedin (Vilmos Vancsa, Ecaterina Sebesi). Dar apar și creatori de literatură din sânul profesorilor români veniți din România (Ilie Ivănuș, Ana Varga), adoptați tacit ca autori ai comunității românești de aici. Însă în opinia lui Cornel Munteanu începutul literaturii moderne a românilor din Ungaria se poate situa la începutul anilor '70, scriitorii aparținând în mare parte intelectualilor formați la cele două instituții superioare din Seghedin și Budapesta.[12] Un alt aspect legat de începuturile literaturii românești din Ungaria ține de faptul că aici scriitorii și-au început căutările artistice și afirmarea literară mai ales individual, lipsindu-le un cenaclu literar, un mentor, dezbateri literare sau reviste de literatură, în mare parte publicând în *Foaia nostră/Foaia românească*. De asemenea, prioritățile comunitare se îndreptau mai ales înspre găsirea răspunsurilor legate de problemele minoritare, de căutarea identității și de păstrarea ei. Probabil acestea cât și lipsa unor critici literari profesioniși sunt motivele apariției unor creații literare inegale ca valoare și a unei diversificări a formelor literare practicate.[13] Prima încercare de grupare a autorilor români din Ungaria într-un volum colectiv are loc în 1973, când apare sub egida Uniunii Democratice a Românilor din Ungaria volumul ***Muguri***, o antologie de texte literare a unor autori din mai multe generații care încă nu aveau volume individuale publicate.[14]

Din perspectiva lui Cornel Munteanu, una dintre cele mai importante probleme cu care s-au confruntat scriitorii români din Ungaria este *complexul minoritarului*, ceea ce crează o *criză identitară*, transpusă în operele literare ale acestora. În cazul poeților, mai ales al celor bilingvi, criza identitară se manifestă printr-o poezie „interogativ-reflexivă, cu accente existențiale amare".[15] Complexul minoritarului, resimțit atât de acut în special în lirica românilor din Ungaria, reprezintă un complex definitoriu al noțiunii de *identitate,* văzut de Cornel Munteanu ca fiind de fapt o pierdere a „reperelor ce definesc o identitate".[16] Complexul identitar este alimentat și de cel al dizlocării temporale și spațiale a copilăriei: casa părintească, satul apar ca fiind în părăsire, pierzându-se astfel legăturile care dau un sens vieții.[17] Un alt aspect interesant legat de specificitatea literaturii de limbă română din Ungaria este legat de faptul că scriitorii imaginează un topos specific zonei lor de origine, la care se adaugă un topos social, legat de conviețuirea cu diverse alte naționalități, dar și un topos al tradițiilor specifice comunității

[11] Vezi www.romanintezet.hu (Institutul de Cercetări al Românilor din Ungaria), https://jadox.oik.hu (Arhiva digitală *Foaia românească*), www.foaiaromaneasca.blogspot.com, www.tankonyvkatalogus.hu (Catalogul manualelor din Ungaria), www.cronica33.hu, etc.

[12] Cornel Munteanu, *Românii din Ungaria, II. Literatura (1950-2008),* Editura Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj Napoca, 2009, p. 17

[13] *Ibidem*, p. 18

[14] *Ibidem*, p. 19

[15] *Ibidem*

[16] *Ibidem*, p. 74

[17] *Ibidem*, p. 77

românești, ceea ce face să fie valorificată din plin creația populară.[18] Toate aceste aspecte specifice fac din literatura românilor din Ungaria „un spațiu cultural pe cât de pitoresc și neuniform, pe atât de incitant și surprinzător".[19]

Un alt element specific literaturii de limbă română din Ungaria îl reprezintă faptul că, fiind o comunitate construită pe comunitatea tradițională țărănească, folclorul, obiceiurile și literatura populară au fost mereu foarte importante. Deci nu se poate vorbi despre literatura cultă fără a acorda o la fel de mare importanță și literaturii populare, reprezentată în primul rând de creațiile marilor povestitori populari Vasile Gurzău, Mihai Purdi și Teodor Șimonca. Cei trei povestitori români, deși nu au un repertoriu extins de subiecte fantastice, ceea ce reprezintă o caracteristică regională, sunt reprezentativi pentru fenomenul povestitului în satele românești din Ungaria,[20] ei ocupându-și începând cu anii 1980 „locul cuvenit în bibliografia maghiară privitoare la studiul basmului".[21] În ceea ce privește literatura cultă, trebuie amintiți cei mai importanți poeți ai comunității românești din Ungaria, care pe lângă alte forme de exprimare artistică sau cercetare istorico-culturală au abordat și genul liric: Lucian Magdu, Ilie Ivănuș, Ana Crișan, Lucia Borza, Alexandru Hoțopan și Maria Berényi. Proza în limba română este reprezentată în principal de Ilie Ivănuș, Gheorghe Santău, Petru Popuța, Ana Radici Repiski, Vasile Roxin, iar istoria și critica literară se regăsesc în contribuțiile cercetătorilor din cadrul Catedrei de Limba Română de la ELTE Budapesta, Pálffy Endre, Domokos Sámuel, Ladislau Gáldi cât și în studiile lui Gheorghe Petrușan, Tiberiu Herdean, Gh. C. Mihăiescu, Ion Popon sau Lucreția Șipoș Fluieraș.[22]

Pentru a face față la schimbările radicale apărute după 1920, inclusiv la pierderea intelectualilor refugiați în mare parte în România, comunitatea a trebuit să se reinventeze, să se întoarcă înspre valorile tradiționale, folclorice, înspre tradițiile, obiceiurile și arta populară, acestea fiind aproape singurele forme de cultură românească din perioada interbelică. În acei ani orașul Giula devine centrul cultural al românilor rămași pe teritoriul Ungariei, intelectualitatea de aici organizând în perioada interbelică spectacole de teatru și înființând o asociație de cântări și un cerc literar. Iar în localitățile rurale cu populație românească numeroasă, cum ar fi Bătania, Chitighaz, Micherechi și Cenadul Unguresc, comunitatea organizează în fiecare duminică jocuri și șezători la care participa tineretul, încercând astfel să păstreze identitatea românească prin tradiții și obiceiuri strămoșești și să o transmită mai departe noilor generații.[23] După venirea regimului comunist comunitatea românească speră la o schimbare în bine a politicii față de naționalitățile minoritare, în această perioadă viața culturală a comunității începând să fie organizată prin intermediul formațiilor și ansamblurilor culturale formate din amatori, fiind înființate coruri vocale, trupe de teatru și ansambluri de dansuri populare.[24] Odată cu înființarea în 1948 a Uniunii Culturale a Românilor din Ungaria activitatea culturală a comunității românești începe să fie organizată într-o formă instituțională. Această instituție se ocupă de viața culturală a comunității, organizând în căminele culturale din localitățile în care trăiau români serate culturale, întâlniri corale, festivaluri de cântece și dansuri populare. Tot acum încep să aibă loc turnee culturale prin toate localitățile cu populație românească, organizate de UCRU,

[18] *Ibidem*, pp. 26-27
[19] *Ibidem*, p. 27
[20] Otilia Hedeșan, *Cuvânt inainte*, în Otilia Hedeșan (coord.), *Dacă n-ar vu fi, nu s-ar vu povesti... Antologie a povestitorilor români din Ungaria*, Editura Paideia, Timișoara, 2007, pp. 9-10
[21] Cornel Munteanu, op. cit., p. 18
[22] *Ibidem*, p. 26
[23] Dr. Florea Olteanu, op. cit., p. 200
[24] *Ibidem*

prin intermediul Căminelor Culturale din localitățile populate de români, în cadrul cărora sunt prezentate de către ansamblurile folclorice cântece și dansuri populare românești, în încercarea de a păstra tradițiile folclorice, transformându-le din activități spontante, sărbătorești, existente în viața cotidiană a satului tradițional, în activități cultural-artistice prezentate pe scenă, într-un mediu organizat, practicate de ansambluri populare de amatori. Aspectul pozitiv al acestor forme de manifestare artistică constă în primul rând în faptul că sunt redescoperite și puse în valoare nestematele culturii populare tradiționale, cântecele și dansurile folclorice românești fiind revalorificate de adevărați artiști populari.

Echipa de dansuri populare a comunei Micherechi a fost înființată în 1948 şi s-a bucurat de o mare apreciere de-a lungul anilor, din această echipă făcând parte maestrul artei populare, dansatorul Gheorghe Nistor, echipa purtându-i astăzi numele - Ansamblul de Păstrare a Tradiţiilor „Gheorghe Nistor”,[25] între membrii fondatori fiind dansatorii Gheorghe Dulău, Mihai Nistor, Vasile Ruja, Rafila Gurzău, etc.[26] Echipe de dansuri populare s-au înființat și în Bătania (1958), Chitighaz (1948) sau Aletea (1947), unde a dansat maestrul artei populare Gheorghe Gal. În 2006 este înființată de AȚRU o Echipă de dansuri populare românești care funcționează astăzi alături de echipele de dansuri care mai există în localitățile cu populație românească, acestea întâlnindu-se anual, din 1993, la Festivalul „Perinița”, organizat de AȚRU la Giula. Pe lângă ansamblurile de dansuri populare au fost înființate și multe formațiuni corale: Corul de femei din Aletea (1970), Corul bărbătesc din Chitighaz (1970) și Corul ortodox din Apateu (1992). Cea mai lungă activitate a avut-o Corul de femei din Bătania, dirijat de Iuliana Mamuzsity, înființat în 1972, care s-a transformat în 2003 într-un Cor vocal care încă susține concerte în cadrul diferitelor evenimente culturale. Iar cel mai cunoscut rămâne Corul Asociației românilor din Giula, Corul „Pro Musica”, înființat în 1991 și dirijat de Gheorghe Flueraș, care susține și astăzi celebrele concerte de Crăciun în aproape toate localitățile românești din Ungaria, participând la festivaluri și concursuri atât aici cât și în alte țări. De-a lungul timpului, Corul „Pro Musica” a devenit o parte importantă a vieții culturale a românilor din Ungaria, multe momente festive sau sărbători fiind asociate cu prezența acestuia și așteptate cu drag de toți românii. În componența sa intră pedagogi, preoți dar și elevi ai liceului românesc din localitate, toți fiind uniți de dragostea pentru muzică și pentru cântecele tradiționale românești, el fiind considerat de-a lungul timpului un „ambasador” al românilor din Ungaria, care a reprezentat comunitatea pe cele mai importante scene din țară și din străinătate, aducând o notă de unicitate în peisajul muzical românesc și implicându-se din plin în viața culturală a comunității.[27]

Românii din Ungaria participă la numeroase evenimente culturale, festivaluri, spectacole, atât din Ungaria cât și din România, unul dintre aceastea fiind Festivalul folcloric „La obârșii, la izvor”, organizat din 2007 la Giula de Biserica Ortodoxă Română din Ungaria. La acest festival au fost invitate, de-a lungul anilor, pe lângă ansamblurile folclorice din Ungaria, foarte multe ansambluri din România, oferind comunității posibilitatea de a fi mereu în legătură directă cu folclorul românesc.[28] Un alt eveniment important pentru comunitatea românească din Ungaria

[25] *Ibidem*

[26] Eva Kozma Frătean, *Tradiția muzicală din Micherechi*, în Maria Berényi (redactor și editor responsabil), *Micherechi. Pagini istorico-culturale*, Publicație a Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, Giula, 2000, p. 335

[27] Anca Becan, *Corul „Pro Musica” din Jula, tradiţie, pasiune şi continuitate*, în *Lumina, Revistă socială, culturală şi ştiinţifică a românilor din Ungaria. Fondată de David Voniga, în 1894*, Publicaţia Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, Editura NOI, Giula, 2016, p. 10

[28] „La obârșii, la izvor – cu folclor românesc din județul Alba”, în *Foaia românească. Săptămânal al românilor din Ungaria*, anul LXVIII, nr. 41, 12 octombrie 2018, p. 9

este Festivalul de Colinde de la Micherechi, care are loc în preajma Crăciunului, organizat de Primăria din Micherechi și de bisericile ortodoxă, baptistă și penticostală din localitate. Festivalul Coral Internațional „Viva la Musica" a fost organizat de Corul și Fundația „Pro Musica", el fiind un festival coral de muzică laică la care au participat de-a lungul anilor numeroase formațiuni corale, atât din Ungaria cât și din România, din 1996 până în 2007, iar din 1998 până în 2008 este organizat și Festivalului Coral Internațional de Muzică Sacră de la Giula.[29] Pe lângă aceste festivaluri importante, în comunitatea românească din Ungaria au avut loc de-a lungul timpului numeroase evenimente, concerte sau alte manifestări culturale organizate atât de instituțiile românești de aici, cât și de asociațiile românești sau de administrațiile locale, la majoritatea dintre ele participând și invitați din România, fapt care le face cu atât mai importante pentru comunitate, ele devenind și o modalitate de comunicare și de relaționare cu români de pretutindeni. În perioada sărbătorilor de iarnă au loc numeroase concerte organizate de comunitate, de multe ori în colaborare cu diverse instituții prietene din România sau cu invitați din România, cum ar fi deja tradiționala Serbare de Crăciun organizată de AȚRU la Giula sau Concertul de Crăciun de la Catedrala Ortodoxă „Sfântul Ștefan" din aceeași localitate, susținut de corul „Pro Musica". Nu trebuie trecute cu vederea serbările organizate de congregațiile religioase, școlile și grădinițele românești din Ungaria, evenimente importante pentru transmiterea tradițiilor de iarnă, dar și a limbii române și a colindelor românești noilor generații.

Unele dintre evenimentele importante ale comunității românești sunt reprezentate de Zilele Culturale ale Românilor din Ungaria, ținute de-a lungul anilor atât la Giula, sub egida AȚRU, cât și în diverse localități cu populație românească. Ziua Culturală a Românilor din Ungaria este organizată anual pe scena Centrului Cultural Românesc din Giula la sfârșitul lunii octombrie, fiind o manifestare culturală dedicată păstrării și promovării tradițiilor populare românești, manifestarea fiind organizată de mai bine de douăzeci de ani consecutiv.[30] În Chitighaz începând cu anul 2017 este organizată Ziua Naționalității Române, de obicei la sfârșitul lunii mai, iar în Bătania este sărbătorită Ziua Culturală a Românilor la sfârșitul lunii octombrie. În fiecare an, sezonul balurilor la românii din Ungaria este deschis la Giula de „Balul românesc pe țară" organizat de AȚRU,[31] iar la Chitighaz, la începutul lunii februarie, are loc tradiționalul „Bal românesc cu merinde", organizat și la Bătania. În aceeași lună se organizează Balul Românesc la Aletea și la Cenadul Unguresc, la baluri întâlnindu-se români din diferite localități și fiind invitați artiști populari din Ungaria și din România, ele reprezentând momente importante din viața culturală și socială a românilor, un motiv de reîntâlnire, de conversații în limba română și de redescoperire a valorilor folclorice tradiționale. La acestea se adaugă și festivalurile tradiționale câmpenești organizate în câteva localități, acestea oferind posibilitatea comunității românești de a se mândri cu valorile tradiționale, cu portul, muzica și dansul popular românesc, cu gastronomia tradițională, toate reprezentând elemente importante ale identității românești, fie că e vorba de Festivalul Gastronomic Românesc organizat de AȚRU în septembrie la Giula[32], de Festivalul Pogăcițelor de la Chitighaz din luna august[33] sau de Festivalul Castraveților de la Micherechi organizat de obicei în iulie.

[29] Anca Becan, op. cit., pp. 12-13

[30] „Ziua Culturală a Românilor din Ungaria", în *Foaia românească. Săptămânal al românilor din Ungaria*, anul LXVIII, nr. 41, 12 octombrie 2018, p. 2

[31] „Baluri de sezon la românii din Ungaria", în *Foaia românească. Săptămânal al românilor din Ungaria*, anul LXIX, nr. 2, 11 ianuarie 2019, p. 2

[32] „Festival Gastronomic Românesc la Giula", în *Foaia românească. Săptămânal al românilor din Ungaria*, anul LXVIII, nr. 34, 24 august 2018, p. 2

În concluzie, pentru comunitatea românească din Ungaria factorul cultural și intelectualitatea românească au reprezentat elemente de bază în lupta pentru păstrarea identității etnice, în special în perioada postbelică. Intelectualii români au reușit să prelungească cu câteva decenii viața acestei comunități prin cercetarea științifică realizată asupra acesteia, prin învățământul în limba română, prin presa audio-vizuală și prin evenimentele culturale și artistice. Fiecare intelectual în parte a contribuit la dezvoltarea și prezervarea identității românești, ajutând la reconstruirea comunității după Al Doilea Război Mondial, a școlilor, a presei, a culturii, a bisericii românești, toate acestea oferind decenii în plus în care comunitatea s-a putut manifesta și și-a putut defini mai bine identitatea. Și chiar dacă în prezent asimilarea acesteia este destul de înaintată, munca acestor intelectuali români a creat premisele păstrării pentru o perioadă mult mai lungă decât s-a crezut în 1920 a identității etnice a acestor români rămași în afara granițelor României. Deși în 1920 părea să nu mai aibă nicio șansă pentru a deveni o comunitate minoritară puternică și bine definită, cu eforturile și dedicația unor generații de intelectuali, dascăli, jurnaliști, cercetători, artiști, s-a reușit reconstrucția acesteia și revitalizarea ei pentru încă multe decenii. Și chiar dacă globalizarea și tendințele de asimilare ale comunităților minoritare încep să se manifeste tot mai acut în ultimii ani, acea globalizare considerată de Zygmunt Bauman ca „destinul implacabil spre care se îndreaptă lumea”[34], comunitatea românească din Ungaria va rămâne din multe puncte de vedere mereu un model de grup etnic minoritar care a reușit să își depășească condiția și a trecut peste o criză a istoriei, reinventându-se, transformându-se și reușind să își redescopere identitatea românească pentru încă câteva generații. Iar intelectualii români au fost motorul principal care a făcut să funcționeze acest grup etnic, această comunitate minoritară, în toți acești ani.

Abrevieri:

1. AȚRU – Autoguvernarea pe Țară a Românilor din Ungaria
2. UCRU – Uniunea Culturală a Românilor din Ungaria
3. UDRU – Uniunea Democratică a Românilor din Ungaria

BIBLIOGRAPHY

1. Bauman, Zygmunt, May, Tim, *Gândirea sociologică*, Editura Humanitas, București, 2008
2. Bauman, Zygmunt, *Globalizarea și efectele ei sociale*, Editura Antet, București, 1999
3. Berényi, Maria (redactor și editor responsabil), *Institutul de Cercetări al Românilor din Ungaria 25 de ani de activitate – Volum jubiliar –*, Publicație a Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, Giula, 2018
4. Berényi, Maria (redactor și editor responsabil), *Micherechi. Pagini istorico-culturale*, Publicație a Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, Giula, 2000
5. *Foaia românească. Săptămânal al românilor din Ungaria*, anul LXVIII, nr. 27, 6 iulie 2018

[33] „Festivaluri de vară în satele din Ungaria în care trăiesc români”, în *Foaia românească. Săptămânal al românilor din Ungaria*, anul LXVIII, nr. 27, 6 iulie 2018, p. 2
[34] Zygmunt Bauman, *Globalizarea și efectele ei sociale*, Editura Antet, București, 1999, p. 5

6. *Foaia românească. Săptămânal al românilor din Ungaria*, anul LXVIII, nr. 34, 24 august 2018

7. *Foaia românească. Săptămânal al românilor din Ungaria*, anul LXVIII, nr. 41, 12 octombrie 2018

8. *Foaia românească. Săptămânal al românilor din Ungaria*, anul LXIX, nr. 2, 11 ianuarie 2019

9. Hedeșan, Otilia (coord.), *Dacă n-ar vu fi, nu s-ar vu povesti... Antologie a povestitorilor români din Ungaria*, Editura Paideia, Timișoara, 2007

10. *Lumina, Revistă socială, culturală şi ştiinţifică a românilor din Ungaria. Fondată de David Voniga, în 1894,* Publicația Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, Editura NOI, Giula, 2013

11. *Lumina, Revistă socială, culturală şi ştiinţifică a românilor din Ungaria. Fondată de David Voniga, în 1894*, Publicaţia Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, Editura NOI, Giula, 2016

12. Moisa, Gabriel, *Istoriografia românilor din Ungaria 1920-2010. Între deziderat și realitate*, Editura Noi, Giula, 2010

13. Munteanu, Cornel, *Românii din Ungaria, II. Literatura (1950-2008)*, Editura Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj Napoca, 2009

14. Dr. Olteanu, Florea, *Cunoștințe despre poporul român 9-10*, Editura Eszterházy Károly Egyetem, Eger, 2018

SCHOOL - A METAPHYSICAL PERSPECTIVE ON EDUCATION

Lavinia Nan
PhD Student, Technical University of Cluj Napoca

Abstract- Man's education represents the culmination of his lifelong evolution and so it has to be looked at considering all perspectives. Moreover, through education, we can increase our chances of survival as living being and are offered the privilege of expressing ourselves through culture as creative beings, alike. Therefore, education becomes part of the culture, the meaning of human life, and its ontological completeness, whereas the Romanian civilization shared stick to its authenticity by referring to the metaphysical element: God/ Divinity.

Keywords: school, metaphysics, education, culture, transcendent

Societatea contemporană se vrea societatea care are cel mai valoros individ sub toate aspectele. Omul educat ajutat de cele mai performante tehnologii, omul hrănit corespunzător, omul confortului într-o economie a schimbului. Dar toate aceste beneficii au un preț care trebuie plătit. Toate aceste beneficii par a avea la bază sacrificarea grupului și a comunității. Filosoful Băncilă vorbește despre „dezontologizarea omului", iar consecințele duc înspre o criză metafizică. Indiferent care ar fi cauzele individualismului, fie capitalismul, fie ingineria socială în care politicienii au jucat un rol esențial, omul modern trăiește fenomenul atomizării specific societăților deschise. Ori tocmai lipsa de forță a unui singur atom genereză disperarea și angoasa omului contemporan. "Statul anterior omului" va rămâne o simplă teorie? Influențele educației moderne și realitatea economică au reușit să înăbușe în om sentimentul gregarității și autenticitatea moralei?

Pe măsură ce omul se închide în sine începe să piardă perspectiva universalului, acea intuiție metafizică care ne dă puterea de a ne desprinde de simțurile care ne fac sclavi avari ai bucuriilor materiale. De-a lungul istoriei putem vedea cum bogăția l-a apropiat pe om de plăceri carnale, rafinarea eroticului fiind o nevoie generată de trufia propriilor impulsuri. Capitalismul ne-a dezvoltat orașele în mijlocul cărora a crescut nestingherită „jungla erotică„,[1] în care cea mai bună ascunzătoare este anonimatul. Aici vezi peste tot oameni fugind de sine, alegând să călătorească pentru a-și pierde urma. Cele mai devorate cărți, cele mai urmărite filme sunt cele în care se materializează dorințele trupului, se supralicitează sexul, se exacerbează feminismul, se promovează celibatul. Pentru unii e plăcut să vadă că nu sunt singuri, că se regăsesc în poveștile generale, impersonale ale lumii moderne. Ierarhiile se răstoarnă, cei lipsiți de venituri doresc să trăiască la nivelul celor cu venituri, cei lipsiți de perspectivă doresc să-i conducă pe alții oferindu-le o iluzorie direcție care va avea finalitatea neantului, în vreme ce poporul imită imoralitatea fără ca măcar să realizeze asta. Și în acest labirint se ivește școala. Ar trebui privită școala ca poarta de salvare a lumii? Pe largile ei ferestre ar trebui să se reverse educația cu latura ei formativă și mai ales morală? Aș vrea să cred într-un răspuns afirmativ, că altfel ne compromitem neamul și valorile. "Neliniștitor e, între altele, faptul că se compromite vârsta cea

[1] Vasile Băncilă, Opere,volumul V, Editura Istros, Muzeul Brăilei, 2011, pag. 235

mai frumoasă și mai importantă a omului pentru punerea bazelor caracterului și ale instaurării spiritului în om: adolescența. Într-o atmosferă de pasiuni mediocre,adolescentul renunță la exercițiul salvator al unei spiritualități înalte și intră în viață dezacordat și fără această coamă de aur, care sunt pentru om idealurile adolescenței."[2]

Dar tânărul ajunge la școală din sânul familiei, unde de altfel se reîntoarce. Astfel nu e lipsit de importanță să aruncăm o privire și înspre „celula de bază a societății". Primul aspect evident este construcția nucleară în care avem mama, tata și copilul. Familia extinsă e de domeniul trecutului, căci e mult mai comod să reducem relațiile de subordonare, să ne desprindem de gândirea învechită a strămoșilor care nu ține pasul cu viteza lumii contemporane și nu înțelege progresul, nu are deschidere spre libertinaj și elasticitate morală. Cine să formeze acea "formație spirituală adâncă și coerentă"[3]generatoare de repere sănătoase, când mulți părinți unindu-se deliberat cu viziunea limitativă a copilului despre educație și modele, anulează profesorul criticând orice acțiune menită să sculpteze în caracterul copilului? Desigur că poate fi dureros să modelezi în viu, să schimbi structuri neuronale, să răstorni lucruri facile și fundamental greșite pentru a le înlocui cu altele mai greu accesibile dar corecte. Acest travaliu rămâne esențial dacă nu cumva ne dorim să vedem în loc de familie și școală două caricaturi cu chip hidos, pe care statul nu mai are cum să le salveze. Un om educat este un om fericit, dar bunăstarea materială nu face parte din categoria lucrurilor care pot contribui la fericirea oamenilor și nici școala nu va contribui la fericire prin tehnologie și metode moderne ci prin dascălul crescut într-un ambient spiritual, căci a educa e înainte de toate un act metafizic. Dacă educația nu transcede lumea spre a se uni cu Dumnezeu, vom avea parte de omul comun, care se va emancipa pierzând spiritul religios, va deveni o ființă lipsită de personalitate, golită de sensuri, crezându-se zeu, dar nu va fi altceva decât un imitator înrobit. Se va închina modernismului ca unei icoane făcătoare de minuni, din care lipsește esența. Dacă ne-am apleca cu puțină cunoaștere și disciplină înspre tradiție am întrezări și sensuri, am înțelege de ce rotundul trebuie să rămână rotund, de ce poarta maramureșeană nu trebuie înlocuită cu una de fier, de ce unirea omului cu Dumnezeu ne dă sens celor douăzeci și patru de ore și sensul profund al existenței. Dacă școala nu-și va reașeza valorile vom asista la nașterea omului gol, o formă fără fond, hălăduind prin lume plictisit, neînțeles, furios pe datini și pe sine. Individualismul va pune stâpânire pe noi și ne va arunca într-o prăpastie fără fund dacă vom reuși să ucidem în noi orice urmă a spiritului ontologic. Golind timpul și spațiul de Dumnezeu agonizăm într-o lume săracă, în care spațiul dispare iar timpul se măsoară în linie dreaptă ca distanța dintre două evenimente banale. Cum ar trebui clădită educația pentru a nu gusta fructele serbede ale non-sensului existenței? Pentru că după venirea pe lume pe când ajungem să reflectăm conștient realitatea înconjurătoare nu avem în noi propriile gânduri, propria imagine despre noi și lume, ci o preluăm subtil de la cei din jur. Imaginea de sine, formată prin autoobservare va fi presărată de impesiile anturajului, astfel că ne vom compara conștient sau inconștient cu ceilalți pentru a ne identifica poziția socială, pentru a ne conștientiza limitele, de unde va izvorî și tristețea, tulburările sufletului pornite din nemulțumirea de a fi putut să fim, dar nu suntem. Deci revenind la întrebare, cu ce să înlocuim golul pentru a găsi drumul spre noi înșine, drum care desigur trece prin cunoaștere și pe care educația îl pavează cu o rocă de bună calitate, bine șlefuită, sau îl lasă cu hidoase cratere în care ne vom afunda fără ieșire. Valorile autentice încep de la acordarea unui sens profund existenței și acceptarea faptului că pe lângă cunoașterea intelectuală prin care avem acces la date, informații, cu ajutorul cărora formulăm

[2]Vasile Băncilă, Opere,volumul V, Editura Istros, Muzeul Brăilei, 2011, pag. 240
[3]Vasile Băncilă, Opere,volumul V, Editura Istros, Muzeul Brăilei, 2011, pag. 263

modele şi emitem judecăţi avem şi o cunoaştere care are legătură cu stările superioare conştiinţei care au fost denumite în diverse moduri: extaz, iluminare, revelaţie sau conştiinţă cosmică. Omul singur este o fiinţă firavă care nu-şi poate crea singur reursele de energie fără a se conecta la o sursă mai puternică decât el. În forţa infinită a Universului trebuie să-l găsim pe Dumnezeu şi dacă nu-l putem măcar intui vom rămâne sclavii unei viziuni limitative în care vom încerca cu disperare să dăm sens lucrurilor mărunte. Aici trebuie să intervină educaţia şi aportul şcolii pentru a evita profilul omului nemulţumit, care afişează în permanenţă un aer de profundă nefericire. Prin educaţie trebuie să înţelegem viaţa în armonie cu legile naturii, cu codul etic impus de bunul simţ pe care în simplitatea lui ţăranul român îl mai păstrează. Şcoala prin actul de educaţie trebuie să-i inoculeze tânărului ideea că noisuntem responsabili de a lăsa urmaşilor splendorile spiritului şi ruinele nimicniciei şi nu ruinele spiritului pierdut în abis. Azi auzim tot mai des spunându-se că frica de Dumnezeu e o sintagmă greşită şi trebuie să vorbim despre iubirea de Dumnezeu. Să nu răstălmăcim vorbe de o greutate metafizică enormă. Teama de păcat sporeşte mobilul moral, căci dacă omul pierde din vedere frica de Dumnezeu începe să decadă. Alungând planul metafizic din viaţa morală, aceasta rămâne un set de reguli lipsite de emoţie şi trăire. În actul moral autentic are o stare de plutire, ”o fericire care îi lărgeşte fiinţa”[4] şi-l împlineşte. Morala este răspunsul pe care-l căutăm în educaţie. E evident faptul că omul nu devine înger sub influenţa moralei, dar îşi găseşte echilibrul vieţii şi îşi umple golul lăsat de instinctele aducătoare de slăbiciune. Prin morală putem ieşi din noi, mai bine spus din egoismul nostru atroce pentru a ne putea integra în monismul lumii.

Astfel de repere trebuie să aşeze şcoala în actul educaţional. Dar şcoala nu e absolvită de critici venite din partea absolvenţilor nemulţumiti că şcoala nu le-a oferit destulă pregătire, din partea familiei care vine şi ea cu reproşuri legate de confortul copilului, opinia publică are şi ea vreo două acuze şi uneori autorităţile şcolare sau chiar profesorii se plâng de un permanent martiriu. Şcoala trebuie să se apropie mai mult de viaţa adevărată, dar când ajungem să credem că şcoala singură se face răspunzătoare de eşecul educaţional, ne încărcăm dascălul cu un păcat imaginar care va fi greu de curăţat. ”... Vremea modernă cu criticismul ei exagerat şi cu oboseala ei nervoasă şi spirituală, aduce o anume blazare, uneori chiar o surdă disperare metafizică, pe măsură ce omul înaintează în procesul cunoaşterii. Nu e de vină şcoala că ingenuitatea mitică a dispărut şi că feericele curcubeie de după ploaie nu mai vor să se arate pe firmamentul viziunii noastre despre lume! Nu e de vină şcoala că viaţa modernă oboseşte prin ea însăşi, prin graba, nervozitatea, crizele şi incertitudinile ei! Oricât de pedagogic s-ar preda elevilor anumite idei, nimeni nu-i poate apăra complet de otrava pe care o conţin aceste idei şi pe care strămoşii noştri nici nu le bănuiau, în general vorbind. Omul modern şi-a stricat în mare parte viaţa...”[5]

Omului modern îi trebuie mai multă stăpânire ca să nu devină inconsistent şi fantezist, iar omul izolat nu poate fi altceva decât o ficţiune filosofică. Pentru întemeierea culturii trebuie să avem în vedere, după cum considera şi filosoful Vasile Băncilă: morala, religia şi filosofia. ”Cultura nu se realizează decât în complexul sufletesc în care găsim prezenţa transfiguratoare a cel puţin unuia dintre aceşti trei factori.”[6]

Ritmul alert în care se produc schimbări majore pare să împiedice coagularea culturală atât de utilă echilibrului spiritual al unui popor. Ceea ce constatăm în prezent conduce către pesimista concluzie că nimic din ceea ce a fost nu va mai fi odată, dar îmbrăţişez asemeni lui

[4]Vasile Băncilă, Opere,volumul XI, Editura Istros, Muzeul Brăilei, 2015, pag. 355
[5]Vasile Băncilă, Opere,volumul XI, Editura Istros, Muzeul Brăilei, 2015, pag. 383
[6]Vasile Băncilă, Filosofia vârstelor, Editura Anastasia, Bucureşti, 1997, pag. 54

Băncilă perspectiva romantică asupra echilibrului cultural și refuz să cred că parcurgem o criză spirituală la capătul căreia ne așteptă moartea.

Viziunea romantică a unui timp în care tradiția trona autentic pare-se topită în istorie, în planul miortic din inima țăranului. La acele timpuri poate nu vom mai ajunge niciodată, căci omul grăbit din citadele nu are vreme să gândească natura ca o oglindă a transcendenței sub forma hologramei. Într-un astfel de timp și loc piatra și bucata de lemn, muntele și copacul pot fi sacre, dacă ele se află în locul potrivit în care spiritul cosmic se împletește cu tradiția. Această existență relațională a dispărut din viața omului modern, care prin natura limitativă a percepției circumscrie relațiile de orice fel domeniului sociologiei și înțelege ca socializarea e întâlnirea față către față a doi oameni. Dar spațiul relațional despre care vorbesc e acela al trecerii de la Unu la Tot, marcat de fenomene ritualice care îndulcesc și ușurează legatura individual-general, integrând omul în misterul existenței. Am refuzat mult timp în cultura noasrtră individualismul de tip occidental, care bătând insistent la ușă și poleit cu falsă strălucire a ajuns până la urmă să ne cucerească. Și e o jale amară în această imixtiune pentru că în destinul personal românul a purtat pecetea destinului de neam, neam care nu vorbește despre casă ci despre vatră, nu vorbește despre individ ci despre comunitatea care înglobează individul ca o învăluire caldă și primitoare. Cea mai importantă lecție de cultură și educație, pe care avem obligația să o dăm urmașilor este lecția lui Blaga, aceea de a nu strivi corola de minuni a lumii, de a nu trata cu brutalitate spațiul mioritic, de a nu otrăvi sufletul curat. Încercarea unora de a nega datele stilistice proprii acestui spațiu, de a ne integra într-o cultură străină înseamnă dispariția nației ca ”matrice stilistică” .

”În această ordine de idei, nevoia de mit, de statornicie, de permanență valorică și de puritate creativă, resimțită din ce în ce mai acut și mai intens de omul contemporan, nu poate fi exprimată fără riscul de a tăia artera principală a existenței unui stil. Poate că e mai mult decât necesar, avertizează Blaga să ne sondăm câteodată și inconștientul, să nu uităm de acest pilot axiologic automat. Căci spune el, ”există în inconștient o magmă rămasă încă neghicită, o magmă de atitudini și de moduri de a reacționa după o logică, alta dar nu mai puțin tare decât a conștiinței, un ritm interior consolidat într-un fel de tainic simțământ al destinului, un apetit primar de forme, o efervescență a închipuirii dătătoare de sens, adică un mănunchi de inițiere de o putere spărgătoare de stavile ca a semințelor și de o exuberanță năvalnică precum a larvelor sau a vieții embrionare.”[7]

Dacă viziunea blagiană este orientată spre gândirea magică, spre speculația metafizică, Rădulescu-Motru așează specificul național într-o zonă a gândirii raționale, aducând pe scara filogenezei: originea, limba și destinul. La început se cristalizează comunitatea de origine, nevoia de apartenență la un grup din ce în ce mai larg; comunitatea de limbă vine să întărească sentimentul apartenenței naționale aducânu-l în orizontul culturii; comunitatea de destin fixează caracterul etnic, apartenența noastră la neamul românesc. Dacă am compara aceste trei dimensiuni făcând o paralelă între atunci și acum s-ar putea să ne pătrundă fiorul risipirii unității de neam, cultură și destin. Astăzi noi suntem băimăreni, clujeni, bucureșteni etc., adică aparținem unui perimetru măsurat în unități de măsură specifice, golite de substanță. Atunci spuneam: suntem moroșeni, urmașii dacilor liberi și-n noi e chintesența apartenenței la neam, care se simte în suflet și nu într-o graniță artificial aleasă. Astăzi noi ne hrănim cu un ”sandwich”, dar ieri îmbucam un dumicat de pâine frământat în doină și binecuvântat în rugăciune. Azi ne confundăm alegerile individuale cu destinul și ieri știam că ne e dat să trecem și prin asta așa cum ne e dat să răzbim din orice încercare. Nu putem trece peste rostirea românească asupra căreia a zăbovit atât de frumos Noica și să nu amintim de cuvinte și expresii ale limbii noastre

[7]Vasile Avram, Terra Mirabilis, Editura Tehnologică, Baia Mare, 2010, pag. 23

ca: rostire, cumpăt, petrecere și cel mai autentic întru. Nicio prepoziție nu poate nu poate fi o limită ce nu limitează ca acest întru, născut într-o limbă cu caracter de lege. Când ceva se ivește pe lume se naște întru ceva, întu mântuire, întru credință, întru ființă așa cum Brâncuși ”sculptorul acela al zborului și al esențelor”[8] intruchipează fidel spiritualitatea românească exprimată prin întru.

Aceste tulurătoare acte autentice de trăire românească ar trebui să penetreze iluzoria trăire modernă neprinsă în nicio matrice stilistică. Chiar azi m-a întrebat un elev dacă cred că mersul la biserică este legat de mântuire și de fericire. Am zâmbit și i-am răspuns că dacă credința vine natural, este lipsită de orice urmă de ostentație, dacă nu este pusă sub rezerva îndoielii, dacă Dumnezeu e o componentă a cosmosului, locul începutului lumii, necreat dar creator, atunci cu siguranță ”transcendentul coboară” sanctificând lumea și omul. Și dintr-o dată m-am cutremurat la gândul că filosofia aceasta trebuie să sălășluiască în suflet, căci nicio explicație rațională care atinge mintea trecând pe lângă inimă nu poate fi deslușită. Dintre cenușiile betoane, compartimentate în mici colivii în care ne închidem egoiști cum vom putea simți ființa vie a poporului și cum o vom cunoaște și cum o vom transmite? Aici este esența educației, aici este sâmburele fructului magic. Esența nu trebuie să șadă între coperțile unor valoroase cărți pe care cu generozitate ni le-au lăsat și Blaga, și Noica și Rădulescu-Motru, și Băncilă și alții care s-au născut aici și au vorbit despre noi. Esența trebuie să ajungă prin lucruri simpe și pline de înțelesuri, că muntele nu este doar o formă de relief cu înălțimea de, aflat între două coordonate spațiale, muntele e ”axis mundi”, e reperul inițiatic plin de semnificații. El nu e locul unei drumeții în care ne-am exersat forța fizică și ne-am ozonat, el e altarul timpului veșnic care ne găzduiește și ne unifică cu natura, care ne duce înspre Dumnezeu. ” De aici și credința în sacralitatea spațiului lor etnogenetic, sentimentul adopției aproape fanatică pentru râurile și munții între care trăiesc, bogăția legendelor legate de un anume loc sau o anume întâmplare petrecută la granița dintre istorie și mit.”[9]

Și aș mai aminti legat de educație și faptul că ne îndepărtăm de simțirea curată a creatorilor Mioriței și Meșterului Manole, a doinei ce trece cu tânguirea ei dincolo de timp și spațiu, de culoarea și forma casei, costumului, covorului. Azi ne străduim să instituționalizăm kitschul, risipind atributele definitorii în favoarea anarhiei estetice din care s-a pierdut esența. Va putea vreodată plasticul, focurile de artificii ori poezia experimentală ori viteza mașinilor pe autostradă să ne apropie de noi înșine? Nu e nimic declarativ în a dori să ne întoarcem la origini, căci cei de azi nu pot transpune versurile ”Rabdă inimă și taci/ca pământul care-l calci”, ”Eu mă duc, codrul rămâne/plânge frunza după mine” în vreo formă care să nu dilueze ori să piardă profunzimea. Sinuciderea stilistică începe în momentul când înlocuim icoana în lemn ori pictată pe stică cu o hârtie tipografică. Dar nu e tot icoană ar întreba unii? E copia icoanei, e maladia care amenință un organism stilistic în care omul a schimbat inutil și gratuit costumul poular cu o preche de blugi și un tricou ieftin, a schimbat colacul așezat pe ștergar cu un platou se sushi. ”Dintre toate formele de cultură, cea care respectă cel mai mult atributul organicității este folclorul, deoarece se încadrează cel mai bine în condiția ontologică a culturii; în folclor individul fiind cuprins până la maximum de realitatea culturii ca ființă generică.”[10]

Printre lucrurile care ni „se dăruie fără să se împartă” cum spune Noica se numără educația dobândită în școală, sădită cu grijă de dascălul al cărui crez e transmiterea valorilor și pe care parcă nu mai știm să-l prețuim. Se închide cartea și ușa se închide și ea, cade cortina, se

[8]Vasile Avram, Terra Mirabilis, Editura Tehnologică, Baia Mare, 2010, pag. 29
[9]Vasile Avram, Terra Mirabilis, Editura Tehnologică, Baia Mare, 2010, pag. 161
[10]Valentin Popa, Vasile Băncilă, Omul și filosoful, Editura Istros, Muzeul Brăilei, 2006, pag. 208

aşterne liniştea din prima zi a genezei. Suntem atât de departe de adevăr încât să nu mai merităm să simţim că suntem? Fiecare recreează lumea în felul lui şi mâna iscusită a creatorului lasă amprenta nemuririi şi vreau să cred că le putem reda copiilor noştri adevărul prin magia educaţiei, căci aşa cum spunea şi Brâncuşi ”realul nu înseamnă forma exterioară ci ideea, esenţa lucrurilor”.

CONSENT TO MEDICAL ACT- A CRIMINAL PERSPECTIVE APPROACH

Nelu Dorinel Popa
PhD, „Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș

Abstract: The existence and the lack of consent, seen from a criminal perspective, have initially been analyzed in doctrine under three aspects related to this topic: the constituent element of the crime, a reason for mitigating punishment, or a reason for justification.
However, more and more often the concept of "consent" is being looked at in relation to the concept of "medical act", both of them having already become an established phrase in Criminal Law.
By means of doctrinal, jurisprudential and legislative arguments used within this research paper, and since nowadays medicine emphasizes the consent of the patient, which is only valid when he/she is clearly, faithfully and intelligibly informed by the doctor, the phrase "consent to a medical act" needs to become more juridical.
Under such circumstances, we shall approach this phrase by means of Criminal law, in order to draw the necessary conclusions, prophylactic –typical to medicine, as well as repressive – typical to Criminal law.

Keywords: consent to medical procedure, right to a fair trial. right to privacy, doctor, patient, criminal liability.

1. S-a spus în doctrină că medicul, în exercițiul funcțiilor sale, posedă puterea aparte, unică, de a „lucra" asupra corpului altuia, cu corolarul de a aduce atingerea, în anumite cazuri, a integrității fizice. Această putere este încadrată de regulile umanismului pe care le implică juridic transcendența persoanei pacientului.[1]

Una dintre aceste reguli vizează obținerea de către medic a unui consimțământ edificat al celui în cauză în legătură cu actul medical propus sau necesar a fi efectuat pe corpul acestuia.

2. O atare consacrare a acestei reguli este întâlnită în legislația internă și internațională care redefinesc într-o lumină nouă relația medic-pacient în cadrul unui act medical.

Astfel, ***în plan internațional***, amintim *Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene*[2] *din 07.12.2000*- art. 3, alin. (2) și *Convenția Europeană pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane față de aplicațiile biologiei și medicinei*[3] *din 04.04.1997*- cap. 2, art. 5-6, acte normative care reglementează necesitatea respectării consimțământului liber al persoanei interesate conform procedurilor prevăzute de lege.

[1] S. Gromb, *L'evolution du droit a l'information du patient* în „La presse medicale" nr. 12/2003, p. 535-537 apud. de Ladislau Hecser, *Medicină, drept și societate: principii de responsabilitate. Răspundere medicală în Franța* în Curentul Juridic nr. 1-2/2006, p. 42.

[2] Conform art. 3, alin. (2), lit. a) al Cartei, „în domeniile medicinei şi biologiei trebuie respectate în special consimţământul liber şi în cunoştinţă de cauză al persoanei interesate, în conformitate cu procedurile prevăzute de lege".

[3] Potrivit art. 5 al Convenției, „O intervenție în domeniul sănătății nu se poate efectua decât după ce persoana vizată şi-a dat consimţământul liber şi în cunoştinţă de cauză. Această persoană primeşte în prealabil informaţii adecvate în privinta scopului şi naturii intervenţiei, precum şi în privinta consecinţelor şi riscurilor. Persoana vizată poate în orice moment să îşi retragă în mod liber consimţământul".

În plan jurisprudențial internațional, Curtea Europeană a Drepturilor Omului s-a pronunțat în mai multe cauze cu privire la faptul că nerespectarea consimțământului pacientului la un act medical constituie o încălcare a art.8, par. 1 al *Convenției Europene a Drepturilor Omului*[4] *din 04.11.1950* (a se vedea cauza Codarcea împotriva României- hotărârea din 02.06.2009[5] la cererea nr. 31675/04; cauza Csoma împotriva României- hotărârea din 15.01.2013[6] la cererea nr. 8759/05).

În spiritul reglementărilor internaționale și ***în plan intern*** au fost adoptate mai multe acte normative cu incidență în domeniu, dintre care mai importante sunt *Codul de Deontologie Medicală*[7] *din 07.12.2016*- cap. 2, art. 11-16, *Legea nr. 46/2003 privind drepturile pacientului*[8]- cap. 3, art. 13-20 și *Legea nr. 95/2006 privind reforma în domeniul sănătății*[9]- cap. III, art. 649-651.

2. Din moment ce dreptul unei persoane de a accepta sau de a refuza cu privire la un act medical în legătură cu integritatea sa fizică și psihică a cunoscut o juridicizare accentuată în ultima perioadă, fiind consacrat în legislația internă și internațională, s-a pus întrebarea ***în ce măsură dreptul penal protejează un astfel de drept*** și dacă necesitatea respectării acestuia prin mijloace de drept penal ar da expresie libertății individuale a persoanei, chiar dacă acest lucru s-ar realiza în detrimentul altor valori sociale care să intereseze societatea în ansamblul său.[10]

Este știut faptul că dreptul penal protejează relații sociale care se creează și care gravitează în jurul unor valori sociale. Dintre acestea, sănătatea omului (care este țelul suprem al actului medical), alături de dreptul subsecvent al acestuia de a dispune cu privire la un act medical care vizează starea sa de sănătate sunt valori sociale fundamentale, generate pe fondul relațiilor sociale derulate între medic și pacient și care sunt protejate pe deplin de legea penală.

3. Dreptul penal a consacrat terminologic și în mod explicit până în prezent însă doar conceptul de ”consimțământ al persoanei vătămate” (abordat bineînțeles, și din perspectivă medicală), privit sub un triplu aspect: element constitutiv al unei incriminări determinate, cauză de reducere a pedepsei sau cauză justificativă[11].

a) Ca element constitutiv al unei incriminări, avem

[4] Conform art. 8, alin. (1) al Convenției, „orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale”.

[5] Hotărârea este disponibilă pe internet la adresa http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/Cauza-Codarcea-impotriva-Romaniei.pdf, accesată ultima oară în 24.09.2020.

[6] Hotărârea este disponibilă pe internet la adresa http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/Csoma-impotriva-Romaniei.pdf, accesată ultima oară în 24.09.2020.

[7] Potrivit art. 11 din Cod, „(1) Nicio intervenţie în domeniul sănătăţii nu se poate efectua decât după ce persoana vizată şi-a dat consimţământul liber şi în cunoştinţă de cauză. (2) În aceleaşi condiţii, consimţământul se poate retrage în orice moment de persoana vizată. (3) Dispoziţiile privind retragerea consimţământului sunt valabile şi în ceea ce priveşte consimţământul exprimat, în condiţiile legii, de altă persoană sau instituţie decât persoana respectivă.”

[8] Conform art. 13 din Lege, „Pacientul are dreptul să refuze sau să oprească o interventie medicală asumându-și, în scris, răspunderea pentru decizia sa; consecințele refuzului sau ale opririi actelor medicale trebuie explicate pacientului...”

[9] În conformitate cu art. 649 alin. (1) din Lege, „Pentru a fi supus la metode de prevenție, diagnostic și tratament, cu potențial de risc pentru pacient, după explicarea lor de către medic, medic dentist, asistent medical/moașă... pacientului i se solicită acordul scris...”

[10] M. Patrick Mistretta, *L'illusion du consetement du deliquant a l'acte medical et aux soins en droit penal* în „Revue international de droit penal” no. 1-2/2011 (82e annee), p. 19-39 apud. de George Antoniu, *Implicațiile penale ale consimțământului la actul medical* în „Revista de drept penal” nr. 2/2014, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 9.

[11] George Antoniu, *op.cit*, p. 9 și urm.

în vedere situațiile în care în descrierea faptei, „consimțământul" apare, după caz, în dublă ipostază: - fie ca o condiție negativă, de a nu exista consimțământul persoanei care ar avea dreptul de a dispune de valoarea socială susceptibilă de a fi lezată prin comiterea faptei respective (a se vedea fapta de *întreruperea cursului sarcinii*, prev. de art. 211, alin. (2) C.pen.românesc -„întreruperea cursului sarcinii, săvârşită în orice condiţii, fără consimţământul femeii însărcinate"),-fie ca o condiție pozitivă, care presupune existența consimțământului la comiterea faptei (a se vedea *infracțiunile de război contra persoanelor*, prev. de art. 440, alin. (1), lit. g), pct. 2 C.pen.românesc - „(1) Săvârşirea, în cadrul unui conflict armat, cu sau fără caracter internaţional, asupra uneia sau mai multor persoane protejate de dreptul internaţional umanitar, a uneia dintre următoarele fapte:...g) expunerea unei persoane la un pericol de moarte sau atingere gravă adusă sănătăţii prin:... 2. prelevarea de ţesuturi sau organe de la aceasta în scopul transplantului, cu excepţia prelevării de sânge sau piele efectuate în scop terapeutic, în conformitate cu principiile medicale general recunoscute şi cu consimţământul voluntar, expres şi prealabil al persoanei;

b) „Consimțământul", ca și cauză de reducere a pedepsei, nu există în reglementarea penală din România; în schimb, întâlnim o astfel de situație în Codul penal spaniol, la art. 155, acolo unde se prevede că „în delictele de vătămare, dacă fapta s-a comis cu consimţământul valabil, liber, spontan şi expres exprimat de persoana vătămată, se va aplica pedeapsa mai mică cu unu sau două grade. Nu va fi valabil consimţământul dat de un minor sau de o persoană cu handicap."

c) O ultimă funcție este exercitată de „consimțământul persoanei vătămate" ca și cauză justificativă, așa cum este reglementată în art. 22 C.pen. din România, conform căruia „(1) Este justificată fapta prevăzută de legea penală săvârşită cu consimţământul persoanei vătămate, dacă aceasta putea să dispună în mod legal de valoarea socială lezată sau pusă în pericol. (2) Consimţământul persoanei vătămate nu produce efecte în cazul infracţiunilor contra vieţii, precum şi atunci când legea exclude efectul justificativ al acestuia".

În raport cu doctrina română, consimțământul persoanei vătămate produce efecte numai dacă: - privește un bun sau un interes de care persoana vătămată poate dispune (nu afectează bunuri sau interese de natură supraindividuală), cum ar fi sănătatea, integritatea corporală etc.

- numai dacă consimțământul este valabil (îndeplinește toate condițiile de validitate care se cer oricărui consimțământ susceptibil să producă efecte juridice)[12].

4. Pe lângă aceste funcții, în dreptul procesual penal (cunoscut ca şi dreptul penal formal), „consimțământul" (raportat de asemenea în mod explicit la un act medical, însă doar constatator de data aceasta) îl găsim consacrat explicit în cuprinsul a două articole din cuprinsul Codului de procedură penală, respectiv la art. 184- *expertiza medico legală-psihiatrică* și la art. 190- *examinarea fizică,* privite ca mijloace de probă într-un proces penal.

Astfel, expertiza medico-legală psihiatrică este obligatorie în cazul infracţiunilor comise de minorii cu vârsta între 14 şi 16 ani, în cazul uciderii sau vătămării copilului nou-născut ori a fătului de către mamă, precum şi atunci când organul de urmărire penală sau instanţa are o îndoială asupra discernământului suspectului ori inculpatului în momentul săvârşirii infracţiunii.

Examinarea fizică, la rândul său, poate fi efectuată asupra oricărei persoane care prezintă relevanță într-o cauză penală și presupune examinarea externă și internă a corpului acesteia, precum şi prelevarea de probe biologice, necesare pentru stabilirea unor fapte sau împrejurări care să asigure buna desfăşurare a urmăririi penale ori pentru a se determina dacă o anumită urmă sau consecinţă a infracţiunii poate fi găsită pe corpul sau în interiorul corpului acesteia.

[12] Vintilă Dongoroz, *Tratat de drept penal*, București, 1939, p. 470.

Expertiza medico-legală psihiatrică şi examinarea fizică pot fi efectuate cu consimţământul persoanelor în cauză, fapt care semnifică poziţia lor procesuală de a contribui la aflarea adevărului, la identificarea şi tragerea la răspundere penală a celor vinovaţi şi nu în ultimul rând, de a afla starea de sănătate în care se află la acel moment. Prin urmare, consimţământul în acest caz nu se raportează la libertatea individuală a persoanelor în cauză de a decide cu privire la actul medical constatator, ci la atitudinea lor procesuală faţă de cauza penală aflată în derulare. Codul de procedură penală prevede si situaţiile când persoanele în cauză refuză a-şi da consimţământul la efectuarea actului medical constatator, investigarea medicală fiind impusă de lege persoanelor expertizate/examinate; în aceste cazuri, conform textelor de lege menţionate, mai întâi organul de cercetare penală sesizează procurorul sau judecătorul de drepturi şi libertăţi în vederea emiterii mandatului de aducere în scopul prezentării la comisia medico-legală psihiatrică (doar pentru efectuarea expertizei medico-legale psihiatrice).

Ultima ipoteză graduală, în care persoanele ce urmează a fi expertizate/examinate refuză a-şi da consimţământul la actul medical constatator, presupune autorizarea de către judecătorul de drepturi şi libertăţi a internării nevoluntare în vederea expertizării, respectiv a examinării obligatorii a persoanei în cauză împotriva voinţei sale. Astfel de situaţii semnifică atitudinea ostilă a persoanelor împotriva desfăşurării procesului penal, fapt care va genera urmări juridice ulterior la stabilirea situaţiei juridice a acestora.

5. Mai numeroase sunt situaţiile în care trimiterea la actul medical constatator este implicită, atât în Codul penal, cât şi în Codul de procedură penală.

a) Exemplificăm în acest sens infracţiunile de *lovire sau alte violenţe*[13], prev. de art. 190, alin. (3) C.pen. şi *vătămare corporală*[14], prev. de art. 194 C.pen. Pragul între cele două infracţiuni este dat de urmarea imediat periculoasă mai gravă în cazul celei de-a doua infracţiuni, generată de acelaşi mod de operare ca şi la prima infracţiune, precum şi de numărul de zile de îngrijiri medicale, care trebuie să fie de cel mult 90 de zile pentru infracţiunea de lovire.

Acordarea zilelor de îngrijire medicală este condiţionată de efectuarea unui act medical constatator, care la rândul său, este condiţionat spre a fi realizat de consimţământul persoanei vătămate.

Iată că din punct de vedere penal, în situaţia în care numărul de îngrijiri medicale este mai mic de 90 şi dacă nu au fost produse vreuna din urmările de la art. 194, consimţământul la efectuarea actului medical constatator este oarecum negociabil şi după caz, poate fi împotriva voinţei firești a persoanei vătămate, care, ca orice persoană, îşi doreşte sănătatea sa. Aceasta, în cazul în care persoana vătămată nu consimte la efectuarea actului medical constatator şi implicit, nu doreşte să formuleze o plângere prealabilă, acceptând astfel resemnat vătămarea produsă. Pe cale de consecinţă, abordarea penală a acestui consimţământ în cazul de faţă, îi înlătură menirea pe care o are din punct de vedere medical, potrivit căreia, sănătatea este ţelul suprem al oricărei persoane.

În cazul contrar în care persoana vătămată consimte la efectuarea actului medical constatator, acest lucru implică procedural declanşarea şi continuarea urmăririi penale în cauză.

[13] Conform art. 193 C.pen., constituie infracţiunea de *lovire sau alte violenţe* „(1) Lovirea sau orice acte de violenţă cauzatoare de suferinţe fizice... (2) Fapta prin care se produc leziuni traumatice sau este afectată sănătatea unei persoane, a cărei gravitate este evaluată prin zile de îngrijiri medicale de cel mult 90 de zile. (3) Acţiunea penală se pune în mişcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate."

[14] Conform art. 193 C.pen., constituie infracţiunea de *vătămare corporală* „(1) Fapta prevăzută în art. 193, care a cauzat vreuna dintre următoarele consecinţe: a) o infirmitate; b) leziuni traumatice sau afectarea sănătăţii unei persoane, care au necesitat, pentru vindecare, mai mult de 90 de zile de îngrijiri medicale; c) un prejudiciu estetic grav şi permanent; d) avortul; e) punerea în primejdie a vieţii persoanei..."

Mai degrabă în acest caz putem vorbi de o convergență între abordarea penală și cea medicală a consimțământului la actul medical, de natură să conducă la „însănătoșirea" persoanei vătămate.

În cazul art. 194 C.pen., acest consimțământ la actul medical constatator își pierde relevanța penală, întrucât, independent de acest factor, acțiunea penală se declanșează din oficiu.

b) În Codul penal există multe alte situații în care actul medical constatator este indispensabil existenței elementelor constitutive sau a circumstanțelor agravante ale mai multor infracțiuni, fiind reglementat implicit, sens în care amintim infracțiunile contra persoanei (agresiunile împotriva nou născutului sau a fătului- art. 200, 201, 202 C.pen., șantajul- art. 207 C.pen., violul- art. 218 C. pen. etc.), contra patrimoniului [tâlhărie calificată- art. 234, alin. (3)], contra înfăptuirii justiției (art. ultraj judiciar- art. 279 C.pen.), infracțiuni de serviciu (art. 296 C.pen.) etc.

c) Nu în ultimul rând, refuzul consimțământului la un act medical constatator se manifestă și ca o condiție procedurală, reglementată de Codul de procedură penală, fie prin refuzul de a pune în mișcare acțiunea penală, fie prin neintroducerea plângerii prealabile în termenul de 3 luni de la momentul în care partea vătămată a aflat despre săvârșirea infracțiunii, așa cum este reglementat în art. 296 C.proc.pen.

În concluzie, pe bună dreptate s-a pus în doctrină problema dacă în dreptul penal se mai poate vorbi de un consimțământ liber la actul medical constatator ca o condiție de bază pentru efectuarea acestuia. Concluzia care se impune este că această condiție a consimțământului apare în majoritatea cazurilor ca un obstacol atât la efectuarea actului medical, cât și la desfășurarea anchetei penale. În consecință, mai degrabă se poate vorbi de un consimțământ devenit ficțiune decât de un consimțământ liber și conștient.[15]

6. Pe de altă parte, o abordare jurisprudențială a conceptului de consimțământ la act medical ne conduce la concluzia că refuzul personalului medical de a-l solicita pacienților anterior inițierii procedurilor medicale conduce la săvârșirea de fapte de natură penală de către aceștia, antrenând răspunderea penală, cât și civilă, pentru prejudiciile cauzate respectivilor pacienți.

În sensul celor de mai sus, exemplificăm următoarele cauze:

a) În *cauza Codarcea împotriva României*[16], reclamanta s-a adresat la data de 09 august 2008 Curții Europene a Drepturilor Omului, invocând în temeiul art. 6 şi 8 din convenție, durata excesivă şi ineficiența procedurii care viza angajarea răspunderii medicului care a supus-o unei intervenții de chirurgie plastică la pleoape fără a-i solicita în mod valabil consimțământul şi fără a o informa cu privire la posibilele consecințe. În urma respectivei operații, reclamanta a rămas cu sechele, şi anume cu paralizie facială, cicatrice, imposibilitatea de a închide ochii complet şi eversiunea pleoapelor.

Cauza a fost soluționată la data de 02.06.2009, constatându-se

-încălcarea art. 8 din Convenție de către autoritățile române, Curtea evidențiind importanța consimțământului pacienților și subliniind că impunerea unui tratament medical fără consimțământul pacientului, în cazul în care este adult şi în deplinătatea facultăților mintale, se consideră atingere adusă integrității fizice a persoanei în cauză și totodată, atingere a drepturilor protejate la art. 8 din Convenție; de asemenea, Curtea a mai subliniat importanța pentru

[15] George Antoniu, *Implicațiile penale ale consimțământului la actul medical* în „Revista de drept penal" nr. 2/2014, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 13.

[16] Document disponibil pe Internet la adresa *http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/Cauza-Codarcea-impotriva-Romaniei.pdf*; documentul a fost accesat ultima dată în 30.09.2020.

persoanele expuse la riscuri în ceea ce priveşte sănătatea lor, de a avea acces la informaţiile care le permit o evaluare a acestora.

- încălcarea art. 6 din Convenție, avându-se în vedere durata excesivă a procesului penal, care a început la 5 iunie 1998 prin plângerea penală formulată de reclamantă (pentru săvârșirea de către medicul în cauză a infracțiunii de vătămare corporală din culpă) şi prin constituirea sa ca parte civilă, ambele vizând angajarea răspunderii medicului ce i-a cauzat o vătămare a integrităţii corporale; procedura penală s-a încheiat la 25 iunie 2004, adică la şase ani de la introducerea plângerii, prin hotărârea unui tribunal care respingea definitiv contestaţia reclamantei care viza ordonanţa de încetare a urmăririi penale pronunţate de parchet la 15 ianuarie 2004, pe motiv că a intervenit prescrierea răspunderii penale a medicului (aspect datorat neimplicării și lipsei rolului activ al autorităților judiciare în soluționarea într-un timp rezonabil a cauzei).

b) *Printr-o altă hotărâre din 15 ianuarie 2013 pronunţată în cauza Csoma contra României*[17]*, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat încălcarea art. 8 din Convenţie prin faptul că, pe de o parte, pacienta reclamantă nu a fost complet informată cu privire la riscurile intervenţiei medicale, nu s-a obţinut consimţământul scris al acesteia, s-a omis efectuarea testelor pre-operative obligatorii, iar pe de altă parte, la momentul respectiv, statul nu asigura un cadrul legal adecvat pentru reclamantă de a obţine un remediu efectiv pentru prejudiciul cauzat.*

Din dosarul cauzei s-a reţinut că în cursul anului 2002, reclamanta a formulat plângere penală împotriva medicului în cauză pentru săvârşirea infracţiunilor de vătămare corporală gravă şi neglijenţă în serviciu, ulterior constituindu-se și parte civilă.

La 27 februarie 2003, procurorul a decis scoaterea de sub urmărire penală a medicului, soluție confirmată de procurorul ierarhic, precum şi de instanța judecătorească la data de 29 septembrie 2004.

În motivarea hotărârii, Curtea, pornind de la faptul că prin intervenţia medicală efectuată de medic viaţa reclamantei a fost grav pusă in pericol, cu consecinţa imposibilităţii pentru aceasta de a mai putea rămâne însărcinată, a constatat că a existat astfel o ingerinţă în dreptul la viaţă privată al reclamantei.

S-a mai constatat că, la rândul său, procurorul nu a acordat atenţie contradicţiilor existente în rapoartele de expertiză cu privire la culpa medicului, bazându-şi soluţia doar pe raportul realizat la cererea sa fără a lua în seamă raportul Colegiului Medicilor, deşi acesta din urmă părea complet şi mai bine orientat pe aspectele procedurale analizate.

Nu în ultimul rând, Curtea a remarcat că procurorul nu a ajuns să cunoască punctul de vedere al INML Mina Minovici, acesta neglijând totodată să se preocupe de obiecţiunile şi întrebările ridicate de reclamantă cu privire raportul de expertiză realizat la 4 decembrie 2002.

Argumentele menționate, alături de celelalte concluzii desprinse, au fost suficiente pentru a determina Curtea să constate că reclamantei i-a fost încălcat dreptul la viaţă privată prin lipsa de informare a acesteia asupra riscurilor pe care le implica procedura medicală şi prin neimplicarea acesteia de către medic la alegerea tratamentului medical administrat. Mai mult, statul nu şi-a îndeplinit obligaţia pozitivă de a asigura la momentul respectiv un sistem legal eficient prin care reclamanta să obţină o reparare adecvată a încălcării dreptului său la viaţă privată.

[17] Document disponibil pe Internet la adresa *http://www.hotararicedo.ro/index.php/news/2013/02/malpraxis-medical-lipsa-consimtamantului-scris-al-pacientei-omisiunea-medicului-de-a-informa-adecvat-pacienta-asupra-riscurilor-procedurii-medicale-incalcare-art8-conventie-cauza-csoma-c-romaniei*; documentul a fost accesat ultima dată în 30.09.2020.

7. *În concluzie*, conceptul de „consimțământ la act medical" nu are doar valențe medicale, ci este unul care are implicații profunde și din perspectivă penală și care necesită astfel atât o abordare medicală, cât și una juridică. Prin prisma argumentelor aduse în cuprinsul articolului, pledăm pentru juridicizarea acestui concept, pentru a fi un demers comun atât al medicilor, cât și al juriștilor.

BIBLIOGRAPHY

- The European Convention on Human Rights,
- The Criminal Code of Romania,
- The Romanian Code of Criminal Procedure,
- Law 95/2006 on health care reform,
- Law no. 46/2003 on patients' rights,
- Mr. Patrick Mistretta, *L'illusion du consetement du deliquant a l'acte medical et aux soins en droit penal* in „*Revue international de droit penal*" no. 1-2 / 2011 (82nd year)
- S. Gromb, *L'evolution du droit a l'information du patient* in „La presse medicale" no. 12/2003,
- George Antoniu, *Consimțământul Victimei [The victim's consent]* in "Revista de Drept Penal" ["The Journal of Criminal Law"] no. 4/2003, R.A. Official Gazette - Bucharest, 2003, p. 9.
- George Antoniu, *Implicațiile penale ale consimțământului la actul medical [The criminal implications of consent to the medical practice]* in "Revista de Drept Penal" ["The Journal of Criminal Law"] no. 4/2003, R.A. Official Gazette - Bucharest, 2014, p. 9.
- Ladislau Hecser, *Medicină, Drept și Societate: Principii de responsabilitate. Răspundere medicală în Franța*. *[Medicine, Law and Society*: *Principles of Responsibility. Medical liability in France.]* in "Curentul Juridic" [*The Legal Trend]* no. 1-2 / 2006, p. 40.
- *Judgment of the European Court of Human Rights* of January 15, 2013 in the *Case of Csoma v. Romania* (Application no. 8759/05), Strasbourg, final on April 15, 2013
- *Judgment of the European Court of Human Rights* of June 2, 2019 in the *Case of Codarcea v. Romania* (Application no. 31675/04), Strasbourg, final on June 2, 2019.

EVALUATION OF THE STATE OF ROMANIA'S FISCAL INTEGRATION IN THE EUROPEAN UNION THROUGH NOMINAL FISCAL CONVERGENCE CRITERIA

Alina Georgeta Ailincă
3rd degree researcher, Centre for Financial and Monetary Research "Victor Slăvescu", Bucharest

Abstract: Fiscal integration has many approaches in the literature, many starting from the concept of fiscal decentralization. However, in this article we consider this approach limiting and start the analysis from the concept of fiscal convergence. In this sense, the nominal fiscal-budgetary criteria established in the Maastricht Treaty can be not only a way of assessing nominal convergence but also of establishing the degree of fiscal integration in EU countries and in Romania. So, in this approach we start from the nominal convergence fiscal-budgetary criteria such as public debt and the balance of the general consolidated budget, variables expressed as a percentage of GDP. We calculate the adjustments of these indicators in relation to the EU reference and the EU28 average, but also in relation to a real variable that represents the value of the deficit calculated based on the equations of formation and use of GDP, and debt on the basis of this deficit. These modalities can make the assessment of fiscal integration more adapted to reality, more obvious and easy to assess.

Keywords: integration, European Union, Romania, assessment, fiscal-budgetary.

JEL Classification: *E62, F15, C1*

1. Introduction

In the context of the shock produced by COVID-19, fiscal integration towards the Fiscal Union should, beyond anchoring in common rules and fiscal stabilization through measures and pressures to reduce public debts and budget deficits, be able to confer, through policies and instruments of the European Union (EU), an effective economic and social stabilization. The non-existence of a federal budget or federal taxes and fees, of a centralization and decentralization of funds on several levels (e.g. local-national-regional) can make the subject of fiscal integration a simple element of public discourse and not a reality concretely usable at the level of European Monetary Union (EMU) and finally of the EU as a whole.

In this sense, the article wants to point out a series of ways to assess fiscal integration through nominal fiscal convergence criteria, for EU countries and especially for Romania.

2. Problem Statement

The current fiscal rules at EMU (implicitly EU) level - which rely heavily on ensuring balanced budgets – create, themselves, real difficulties for national governments to use fiscal policies in a countercyclical way.

This approach should have been offset by stabilization at the centre, at the European supra-state level and by permissive ("rainy") funds at the sub-federal, national level in order to

substantially alleviate lasting or deep economic recessions. The current failure of fiscal integration, demonstrated once again by the COVID-19 pandemic crisis, reflects the restrictive nature of European budgetary rules that limit national and local public finances, increasingly complying with the provisions of the Stabilization and Growth Pact (SGP), however, without providing adequate central tax benefits / compensations, although the COVID-19 crisis has further improved the EU's functional rigidities.

On the positive side, EU fiscal and budgetary regulations are somewhat flexible, with the EU allowing: state aid measures to support businesses and workers, budgetary flexibility to meet exceptional spending, but also structural funds. At the same time, Member States can transfer amounts between different funds to meet their needs, and resources can be redirected to more severely affected regions. In addition, for programs aimed at combating the impact of the pandemic, Member States may request funding of up to 100% of the EU budget from 1 July 2020 to 30 June 2021 (European Council, 22.04.2020, press release).

However, the occasional flexibility of the EU's fiscal-budgetary approach does not provide real instruments of fiscal federalism, namely there is no transfer system between the centre (EU) and the EU's less economically developed countries (e.g. especially peripheral countries). The EU budget is limited and unable to provide funds through redistribution to increase the level of real but also nominal convergence, and the common counter-cyclical stabilization function for Member States in crisis situations is practically non-existent. Federalist and confederacies models in the United States and Europe, such as Switzerland, Spain, Germany, etc. may be a source of inspiration for EU fiscal integration, but the particularities of the euro area and its countries, as well as the EU as a whole, should provide details for building a fiscal-budgetary model of its own, probably semi- federalist, much more supple and more focused on the national peculiarities of the European Union.

It should be noted that not so much the compliance with the fiscal-budgetary regulations it is important, but especially the compliance of the internal economic and social needs for the development and recovery of the gaps between countries at EU level. Thus, the North-South and West-East economic and social gap at EU level must be well targeted by the EU institutions, through EU programs, policies and regulations, and then pursued the fiscal-budgetary aspects in order to comply as well as possible with EU regulations and Stability and Growth Pact.

Although there are many studies that talk about fiscal integration, there is still no homogeneous view on this subject, and the concept of fiscal integration is increasingly associated with that of fiscal decentralization, there are concepts and indicators in this regard. However, in this study, it is considered that fiscal decentralization is only one element of fiscal integration, and in the absence of a clear system of federalist elements at EU level, in an evaluative approach to fiscal integration, in this study, decentralization indicators are not so relevant in our perspective, thus focusing the present analysis on the idea of convergence.

3. Research Questions/Aims of the research

The article tries to formulate a series of ways to assess fiscal integration based on the criteria of nominal convergence of fiscal-budgetary nature, and fiscal integration from the perspective of centralization / decentralization is not the subject of this study.

4. Research Methods

In order to be able to evaluate the state of Romania's fiscal integration in the EU, we should first outline a series of ways and methods of evaluating the fiscal integration.

Thus, if we refer to the direction or level of integration, we can speak of integration between components, between countries, horizontally, but also of integration between each component, each Member State and the central, supra-state level, so a vertical integration. Not to be neglected is the national component, which in the context of fiscal integration can be divided between the territorial level, national regions or counties and the national central level. Transfers of the central national level and national territorial level can outline at the level of each state a certain fiscal integration, and by aggregation, they can establish an average global level of all EU countries. However, this aggregation cannot shape the EU's capacity in this respect, as the EU budget is completely different from the amount of national budgets. However, this approach seems rather unrealistic, requiring its abandonment in this study.

Another more efficient and relatively simpler way starts from the need to describe characteristic features that are measurable or only qualitatively assessable in order to be able to determine if we can talk about fiscal integration. However, the method based on qualitative criteria has little chance of implementation, being somewhat unrealistic in terms of its ability to allow a "lucid" and effective assessment of Member States' fiscal integration into the EU.

The nominal fiscal-budgetary criteria set out in the Maastricht Treaty can be not only a way of assessing nominal convergence but also of determining the degree of fiscal integration. So, a relatively simple approach can start from nominal fiscal-budgetary convergence criteria such as public debt and the general consolidated budget balance, variables expressed as a percentage of GDP. However, the assessments based on these indicators can give us a relatively clear outline of fiscal integration in EU countries and in Romania. Adjustments in relation to the EU benchmark and average may indicate some measure of Romania fiscal integration into the EU. The introduction of a real variable can make the method of assessing fiscal integration more adapted to reality.

Therefore, we define Dvts = V - $V_{threshold}$, where Dvts is the differential or gap between the analyzed variable (V) (whether it is a budget deficit or public debt) according to the Maastricht criterion and $V_{threshold}$, the target variable, or more precisely the target level of the analyzed variable. v means the variable - budget deficit or public debt, t - time, the year of analysis, preferring the annual analysis and not the quarterly or semestrial, s - the analyzed state. We will first assess this situation for the thresholds specified in the Maastricht Treaty and in the SGP of 3% for budget deficit and 60% for public debt, and then we will consider the threshold as the EU28 average. The target variable at the average level can bring us closer to the inflation criterion that takes into account the three EU states with the best inflation performance, so an average of the top three performing states. For budget deficit, $V_{threshold}$ set at the target level in EU legislation, for v negative values in the module higher than v threshold then Dvts <0, i.e. the criterion is not met. So for budget deficit, Dvts should be above the value 0 ideally i.e. V> $V_{threshold}$, for v positive values (budget surplus) or v negative values in the module less than v threshold. In the case of the average chosen as the threshold variable, also for the ideal deficit it should be above the threshold imposed by the Maastricht criterion, but close to the average (1pp margin). For public debt, Dvts = $V_{threshold}$-V, V must be below V threshold, so Dvts> 0 to meet the criterion, and if V threshold is chosen as the EU28 average then it should be in its vicinity (10pp margin) and ideally below average, in order to be able to "pull" the average down. This aspect of variation in the proximity of the average better suggests the idea of internal fiscal convergence, fiscal homogeneity or fiscal integration between components. Then we will normalize this gap as follows: DNvts = (V– $V_{threshold}$) / $V_{threshold}$. We calculate an index of the fiscal integration (FII). FII = (ΣDNvts * pv) / Σpv, (as the sum of the weights is 1, FII = ΣDNvts

* pv) for each v - in our case budget deficit and public debt on three scenarios with pv weights of 50% -50% for deficit and debt (scenario 1), with weights 60% -40% for deficit and debt respectively (scenario 2), and vice versa 40% - 60% for deficit and debt, respectively (scenario 3). Weights such as 70% -30%, 80% -20% and 90% -10% (and vice versa) for debt and deficit we consider that they are not in the spirit of EU legislation, which states equality between criteria. So we will have three variants of FII - for the threshold according to the Maastricht Treaty, for the threshold according to the EU28 average and for adjusted debt and deficit. We summarize the above in the table:

Table 1. Explanation of the interpretation of the integration model regarding the fiscal criteria of nominal convergence

	Dvts	Condition for complying with the convergence criterion according to Dvts	DNvts	Condition for compliance with the convergence criterion according to DNvts	Condition for compliance with the convergence criterion according to FII
udget deficit	Ddefts= V - $V_{threshold}$	Ddefts≥0, thus V ≥$V_{threshold}$	DNdefts= (V-$V_{threshold}$) /$V_{threshold}$	DNvts or DNdefts≤0	FII ≤ 0
overnment debt	Ddbtts= $V_{threshold}$- V	Ddbtts≥0, thus $V_{threshold}$≥V	DNdbtts= -Dbtts/$V_{threshold}$ =(V-$V_{threshold}$)/ $V_{threshold}$	DNvts or DNdbtts≤0	

Source: EU methodology on nominal concergence, author's conception And interpretation

We can also introduce the real component at $V_{threshold}$ level, through the equation:

GDP=C+I(or GFCF)+G+X-M (1)

and equation: GDP=C+S+T (2)

Where C is private consumption, G is government consumption, I is investment or gross fixed capital formation (GFCF) (considering in the equation that gross capital formation is equal to gross fixed capital formation, where stock variation can be considered zero), S - are the savings, T - are the taxes and fees, X – are exports, and M – are the imports. Equalling the two equations we obtain:

GFCF-S+X-M=T-G (3)

We divide everything by GDP and we get:

def= gfcf-s+x-m (4)

Where def=(T-G)/PIB, gfcf is the share of GFCF in GDP, s represents the savings in GDP, x are the exports in GDP, m being the share of imports in GDP. This deficit, thus calculated def, is an adjusted def and expresses its ability to capture the external and investment balances in the economy, being in fact a possible threshold variable ($V_{threshold}$) for the public deficit. For public debt, using the relationship from the book by Richard Baldwin and Charles Wyplosz (2006), given that it represents the annual variation of deficits and taking into account the def_{adj}, the adjusted date of debt dbt_{adj} can be written:

$dbt_{adj}=def_{adj}*((1+g)/g)$ (5)

Where g is the annual variation of nominal GDP in year t (more precisely, GDP_t-GDP_{t-1}) relative to GDP_{t-1}. This deficit and this debt (def_{adj}, dbt_{adj}) represent new threshold variables for the fiscal integration index in variant 3, of course also with 3 scenarios as we explained above.

The data used in the model are those of Eurostat, except for savings, their source being the World Bank, in the absence of annual data on the analyzed series of Eurostat. For this reason, regarding variant 3 of the fiscal integration indicator, we can express some reservations regarding the accuracy of the concordance of the calculations with those of the use of the savings used by Eurostat.

5. Findings

According to the methodology presented above, we calculate first Ddefts, Ddbtts, both for the nominal convergence criteria, for the EU28 average and for the deficit equation according to the relations of GDP formation and use, then the normalized value of DNdefts and DNdbtts, and finally the indicator of fiscal integration, FII, for the deviation from fiscal-budgetary criteria, for the deviation from the EU28 average and for the deviation of the deficit from the deficit ratio extracted from the GDP relations, on three variants (50-50%, 60-40%, 40-60 % - proposed as weights for deficit and public debt). The final calculations are presented in detail in the annex, giving in the text only the calculation for FII for EU28, Eurozone (EA19) and Romania.

Thus, we can observe that, in the analysis period based on the nominal fiscal convergence criteria (see Table 2), Romania does not meet these criteria only in the period 2009-2011, similar to scenario 3, while the nominal fiscal convergence criteria are not met, according to FII indicator in the scenario 2, in the period 2008-2011 and 2019. Equally, a warning can be given to the EU28 and the euro area which respected the conditions only from 2016 (or 2015 according to scenario 2 or 2017 according to scenario 3) on the background of fiscal-budgetary tensions.

Table 2. Calculation of the fiscal integration indicator according to the convergence criteria, on the three scenarios

		008	009	010	011	012	013	014	015	016	017	018	019
S cenario 1 (weight 50-50% deficit - debt)	U28	0.1	.7	.7	.5	.4	.3	.2	.1	.0	0.1	0.2	0.2
	A19	0.1	.7	.8	.4	.4	.3	.2	.1	.0	0.1	0.2	0.2
	O	.0	.7	.4	.2	0.1	0.3	0.5	0.6	0.3	0.3	0.2	.0
S													

cenario 2 (weight 60-40% deficit - debt)	U28	0.1	.8	.8	.5	.4	.2	.2	.0	0.1	0.2	0.3	0.3
	A19	0.1	.8	.8	.4	.3	.2	.1	.0	0.1	0.2	0.3	0.3
	O	.2	.0	.6	.3	.0	0.3	0.5	0.6	0.2	0.2	0.2	.1
S cenario 3 (weight 40-60% deficit - debt)	U28	0.1	.6	.6	.4	.4	.3	.3	.2	.1	.0	0.1	0.1
	A19	.0	.6	.7	.4	.4	.3	.3	.2	.1	.0	0.1	0.1
	O	0.2	.4	.2	.1	0.1	0.3	0.4	0.5	0.3	0.3	0.3	0.1

Source: EU methodology on nominal convergence, author's conception and interpretation. Data provided by Eurostat. The colour green means compliance with the convergence criteria according to the methodology used.

The deviation from the average brings into question the indicator of fiscal integration, a matter rather of internal homogeneity of the EU, Romania being above average (for the two criteria according to the formula of the FII indicator) in 2008 and 2017-2019, according to the first two scenarios (see Table 3). If we take into account a considerable share of public debt in the indicator, we can note that it benefits Romania, only the years 2017-2019 seem to pose problems for Romania's fiscal integration into the EU.

Table 3. Calculation of the fiscal integration indicator according to the deviation from the average for budget deficit and public debt, on the three scenarios

		008	009	010	011	012	013	014	015	016	017	018	019
S cenario 1 (weight 50-50% deficit - debt)	U28	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0
	A19	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	0.1	0.1
	O	.2	0.2	0.3	0.2	0.4	0.5	0.6	0.7	.0	.4	.3	.9
S cenario 2 (weight 60-40% deficit - debt)	U28	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0
	A19	.0	.0	.0	.0	0.1	.0	0.1	0.1	.0	.0	0.1	0.1
	O	.4	0.1	0.2	0.1	0.3	0.4	0.6	0.7	.1	.6	.7	.4
S cenario 3 (weight 40-60%	U28	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0
	A19	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	0.1	0.1

deficit - debt)	O	.0	0.3	0.3	0.3	0.4	0.5	0.6	0.6	0.1	.2	.9	.4

Source: Author's methodology, conception and interpretation. Data provided by Eurostat. Green means compliance with the EU28 average threshold according to the methodology used.

Another way of calculating, rather in line with the real economy, is the extraction of the budget deficit formula from the equations of GDP formation and use, which gives it a character of internal, national integration (see Table 4). This deficit (and the public debt, calculated on the basis of the deficit, respectively) reflects, in the proposed model, the quality of threshold or element of discernment of the possible deviation from the threshold, suggesting the need for a massive internal restructuring of the internal fiscal-budgetary "clock", in order to reconcile as well as possible with national internal and external balances.

Although it may be controversial, from the perspective of data sources, to connect the budget deficit, but also of public debt with the "correct" theoretical value according to the economy, including the growth rates of GDP, it can be a more accurate indicator from the level of fiscal-budgetary point of view. Thus, we note that since 2008, even the EU and the euro area have lost their balance in terms of compliance with nominal convergence criteria, in fact their synchronization with their adjusted values according to GDP equations.

Romania presents considerable route desynchronizations, complying with the internal and external balances of the country, according to scenario 1 only in 2012 and 2018 or only in 2008, 2012 and 2018, according to scenarios 2 and 3.

Table 4. Calculation of the fiscal integration indicator according to the deviation from the value adjusted according to the GDP relations for budget deficit and public debt, on the three scenarios

		008	009	010	011	012	013	014	015	016	017	018	019
Scenario 1 (weight 50-50% deficit - debt)	U28	0.4	.0	.2	.3	.1	.4	.1	0.1	0.2	0.4	0.6	0.3
	A19	.6	4.8	.0	.1	.6	10.5	.6	11.2	7.2	6.2	08.9	1.1
	O	1.6	.0	.6	.2	4.3	.4	.1	.3	.3	.5	0.5	.8
Scenario 2 (weight 60-40% deficit - debt)	U28	0.3	.1	.6	.5	.4	.7	.3	.0	0.2	0.4	0.6	0.3
	A19	.8	5.9	.5	.5	.6	12.7	.6	15.1	10.0	10.7	07.7	1.2
	O	1.8	.7	.2	.8	5.1	.6	.4	.4	.9	.7	0.4	.1
Scenario 3	U28	0.5	.0	.8	.1	.7	.2	.0	0.2	0.3	0.5	0.6	0.4

(weight 40-60% deficit - debt)	A19	.3	3.8	.5	.6	0.6	8.3	.6	7.4	4.3	1.7	10.2	1.0
	O	1.5	.2	.9	.6	3.6	.2	.9	.3	.8	.2	0.6	.5

Source: Author's methodology, conception and interpretation. Data provided by Eurostat. Green means compliance with the threshold - the adjusted deficit and the adjusted public debt according to the methodology used form the equations of formation and use of GDP.

At the same time, we note that the idea of compliance, except for the idea of perfect compliance with the deficit and adjusted government debt, calculated according to the methodology set out above (i.e. value 0), indicates by the minus sign some accentuation of the fiscal restriction, being below the level at which the budget deficit could be considered optimal for economic development. Equally, the positive value of the FII indicator well above 0 reveals the deterioration of the budget deficit and public debt gap from the country's internal and external balances, as observed for Romania in the period 2009-2011, 2013-2017 and 2019. In summary, we can see the situation at the level of European states according to the three variants (see table 5).

Thus, according to the number of deviations from the threshold, regardless of whether we are talking about the nominal convergence fiscal criteria, their average or their value calculated based on GDP equations, we note that Romania is not in the best fiscal-budgetary position, but certainly it is not in the weakest as well. Countries such as Luxembourg, Sweden, Germany, Estonia, Denmark, Lithuania, the Czech Republic and Bulgaria are according to all variants and scenarios at the top of the ranking of fiscal integration, which can indicate them as examples for Romania.

Table 5. Highlighting the compliance through FII of the nominal convergence fiscal criteria when the threshold is the criterion, the EU average or the adjusted budget deficit and public debt, for the period 2008-2019

	Whenever FII meets the convergence criteria			**Whenever the FII is below the EU28 average**			**Whenever the FII is below the adjusted deficit value**		
	s c1	**s c 2**	**s c 3**	**s c1**	**s c2**	**s c 3**	**s c1**	**s c 2**	**s c3**
	2008-2019	**2008-2019**	**2008-2019**	**2008-2019**	**2008-2019**	**2008-2019**	**2008-2019**	**2008-2019**	**2008-2019**
U28	5	5	4	12	12	12	6	6	7
A19	5	5	3	9	11	6	6	6	6
E	3	3	0	3	3	1	4	4	5

G	11	11	12	11	11	12	8	8	8
Z	9	9	11	12	12	12	8	8	8
K	12	12	12	12	12	12	7	6	8
E	10	10	10	12	12	12	10	10	10
E	12	12	12	12	12	12	10	10	11
E	5	5	4	5	5	5	11	10	11
L	0	1	0	4	4	2	8	8	8
S	0	0	0	0	0	0	2	2	2
R	0	0	0	0	0	0	3	3	3
R	5	5	5	7	7	7	10	10	10
T	0	0	0	0	1	0	4	4	3
Y	4	5	4	7	7	8	7	7	7
V	9	9	9	11	9	12	9	8	9
T	9	9	9	11	11	11	9	8	9
U	12	12	12	12	12	12	8	8	10
U	4	6	3	7	7	7	4	4	4
T	9	9	7	11	11	11	7	6	8
L	7	7	7	12	12	12	6	6	6
T	6	8	5	12	12	12	5	5	8
L	6	5	7	10	8	11	4	4	4
T	1	2	0	1	2	1	2	2	2
O	7	7	9	8	7	9	3	3	3
L	5	5	4	7	7	8	7	7	7

K	8	8	8	9	9	11	6	6	6
I	12	12	12	10	10	12	5	5	5
E	12	12	12	12	12	12	10	10	10
K	0	1	0	0	0	0	2	2	2

Source: autho's calculations, Eurostat primary data. Note: sc1 - scenario 1 represents 50-50%, deficit - debt, sc2 - scenario 2 represents 60-40% deficit - debt and sc3 - scenario 3 represents 40-60% deficit - debt. Dark green - maximum compliance, light green - average compliance, red - low compliance with the threshold (e.g. EU benchmark, EU28 average for deficit and government debt, or adjusted deficit and debt according to the GDP equation). First column is the EU countries code.

6. Conclusions

Although there is a lot of talk about fiscal integration, few studies address the issue of empirical evaluation of this concept. Sometimes it is assimilated to the phenomenon of fiscal-budgetary decentralization, other times it is assimilated to the concept of fiscal union, but certainly in the first case, it is not limited to it, and in the second it is difficult to overlap perfectly with this concept. Although relatively simplistic, the approach from the point of view of nominal convergence (convergence being the very criterion of acceptance or integration in the euro area) in budgetary matters seems a relatively appropriate approach. The gap or gap from the budget deficit or public debt according to the convergence criteria or even from the EU28 average or from the government deficit and debt calculated according to the GDP equations seem to show aspects of homogeneity and structure of convergence and implicitly fiscal integration. The limited set of data did not allow sophisticated empirical, econometric escalations, but the calculation of the deficit and the normalized public debt allowed the conceptual approximation, as a similarity of output gap. Thus, the analysis of the fiscal integration index (FII) according to the three variants, each with three scenarios, can offer the possibility to state that Romania is still far behind other states from the perspective of fiscal integration. We also note that in any case, the public debt, still well below the convergence threshold (60%), gives our country an advantage in the situation where it could ever be considered a preponderant criterion for assessing fiscal integration.

BIBLIOGRAPHY

- Baldwin, R., E. and Wyplosz, C. (2006). The Economics of European Integration, McGraw-Hill Higher Education.

- Dolls, Mathias; Fuest, Clemens; Neumann, Dirk; Peichl, Andreas (2013). Fiscal integration in the eurozone: Economic effects of two key scenarios, ZEW Discussion Papers, No. 13-106, Zentrum für Europäische Wirtschaftsforschung (ZEW), Mannheim, http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:bsz:180-madoc-352916.

- European Commission, Brussels, 27.5.2020, SWD(2020) 98 final, Identifying Europe's recovery needs Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the european council, the council, the European Economic and social

committee and the committee of the Regions Europe's moment: repair and prepare for the Next Generation, {COM(2020) 456 final}.

- International Monetary Fund, 2020. Fiscal Monitor, April. Online: file:///C:/Documents%20and%20Settings/User/My%20Documents/Downloads/ch1%20(1).pdf

- Leonida I, Ailincă, A. and Mihăilă N., Integrarea fiscală în Uniunea Europeană în context național și global, 2020 study of Centrul de Cercetări Financiare și Monetare "Victor Slăvescu", of INCE, Academia Română.

- Oates, W.E. (1972). Fiscal Federalism, New York: Harcourt Brace Jovanovich.

- Samuelson, P., 1954. The Pure Theory of Public Expenditures, Review of Economics and Statistics, XXXVI(4): 387–89.

***https://www.consilium.europa.eu/ro/press/pressreleases/2020/04/14/tackling-covid-19-council-adopts-amended-eu-budget-for-2020/

*** https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/04/22/covid-19-more-flexibility-for-deploying-eu-budget-money/

***https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/eu-budgetary-system/eu-annual budget/ 2020-budget/

***https://www.worldbank.org/

Appendix

Table 1. Calculation of the value of the FII based on the nominal convergence fiscal criteria for EU countries for the period 2008-2019, according to scenario 1, in which the share of deficit and public debt is 50-50%

	008	009	010	011	012	013	014	015	016	017	018	019
U28	0.1	.7	.7	.5	.4	.3	.2	.1	.0	0.1	0.2	0.2
A19	0.1	.7	.8	.4	.4	.3	.2	.1	.0	0.1	0.2	0.2
E	.0	.7	.5	.6	.6	.4	.4	.3	.3	.0	.0	.1
G	1.2	0.2	0.4	0.5	0.8	0.8	.1	0.5	0.8	1.0	1.1	1.2
Z	0.4	.2	.0	0.2	.0	0.4	0.3	0.6	0.8	1.0	0.9	0.8
K	1.3	0.2	0.2	0.3	.0	0.4	0.8	0.5	0.7	1.0	0.8	1.3
E	0.4	.1	.4	0.2	0.3	0.3	0.5	0.5	0.6	0.7	0.8	0.7
E	0.5	0.6	1.0	1.1	0.9	0.9	1.0	0.9	0.8	0.8	0.8	0.9
E	.5	.8	.1	.1	.3	.0	.5	.0	0.3	0.4	0.5	0.6
L	.6	.6	.1	.2	.8	.7	.1	.4	.4	.4	.3	.2
S	.1	.3	.1	.2	.5	.0	.8	.7	.5	.3	.2	.3

R	.1	.9	.9	.6	.6	.5	.4	.4	.4	.3	.2	.3
R	0.2	.4	.6	.9	.5	.6	.6	.3	0.2	0.5	0.4	0.5
T	.3	.8	.7	.6	.5	.6	.6	.6	.5	.5	.5	.4
Y	0.8	.4	.3	.5	.6	.8	.4	.1	0.2	0.6	.5	0.5
V	0.1	.9	.9	.1	0.4	0.5	0.4	0.5	0.7	0.5	0.6	0.7
T	0.4	.8	.5	.8	0.2	0.2	0.6	0.6	0.7	0.8	0.8	0.7
U	1.5	0.8	0.8	0.9	0.9	0.9	1.0	1.0	1.1	1.0	1.3	1.2
U	.2	.5	.4	.5	.0	.1	.1	.0	0.1	.0	0.1	0.1
T	.2	.1	.0	.0	.1	.0	0.2	0.4	0.7	1.1	0.9	0.7
L	0.6	.3	.4	.2	.2	.0	0.1	0.1	0.5	0.7	0.8	0.9
T	0.2	.5	.4	.1	.0	.0	.2	0.1	0.1	0.2	0.4	0.5
L	.0	.6	.7	.3	.1	.2	.0	0.1	0.1	0.3	0.6	0.5
T	.2	.4	.7	.2	.1	.9	.3	.8	.4	.6	.1	0.1
O	.0	.7	.4	.2	0.1	0.3	0.5	0.6	0.3	0.3	0.2	.0
L	0.6	.3	.3	.5	.1	.0	.6	.2	.0	0.4	0.5	0.5
K	0.3	.7	.6	.1	.2	0.1	.0	0.1	0.2	0.4	0.4	0.4
I	1.4	0.2	0.2	0.4	0.2	0.1	.0	0.1	0.2	0.4	0.4	0.3
E	1.0	0.5	0.7	0.7	0.5	0.4	0.4	0.6	0.8	0.9	0.8	0.8
K	.3	.2	.2	.9	.1	.6	.7	.5	.3	.1	.1	.1

Source: author calculation, Eurostat primary data

Table 2. Calculation of the value of the FII based on the nominal convergence fiscal criteria for EU countries for the period 2008-2019, according to scenario 2, in which the share of deficit and public debt is 60-40%

	008	009	010	011	012	013	014	015	016	017	018	019
U28	0.1	.8	.8	.5	.4	.2	.2	.0	0.1	0.2	0.3	0.3

A19	0.1	.8	.8	.4	.3	.2	.1	.0	0.1	0.2	0.3	0.3
E	0.2	.7	.5	.6	.6	.3	.3	.2	.2	0.2	0.2	.0
G	1.2	0.1	0.3	0.5	0.8	0.8	.3	0.5	0.8	1.1	1.3	1.3
Z	0.4	.3	.1	0.2	.1	0.5	0.3	0.6	0.9	1.1	1.0	0.9
K	1.4	0.2	0.2	0.3	.0	0.5	0.9	0.5	0.8	1.1	0.9	1.5
E	0.5	.1	.4	0.3	0.5	0.5	0.6	0.7	0.8	0.8	1.0	0.9
E	0.5	0.5	1.0	1.2	0.9	1.0	1.1	1.0	0.8	0.8	0.8	0.9
E	.7	.2	.0	.3	.4	.0	.4	0.1	0.4	0.5	0.6	0.7
L	.8	.9	.2	.2	.8	.8	.9	.3	.1	.0	.0	0.1
S	.2	.6	.3	.4	.7	.0	.9	.7	.5	.3	.2	.2
R	.1	.0	.9	.6	.6	.4	.4	.4	.4	.2	.1	.3
R	0.2	.5	.7	.0	.5	.6	.6	.2	0.3	0.6	0.5	0.6
T	.2	.8	.6	.5	.4	.5	.5	.4	.4	.4	.3	.2
Y	0.9	.4	.3	.6	.7	.9	.5	0.1	0.4	0.8	.4	0.7
V	.0	.2	.1	.2	0.4	0.5	0.4	0.5	0.8	0.6	0.6	0.7
T	0.3	.0	.6	.0	0.1	0.2	0.6	0.7	0.8	0.8	0.9	0.8
U	1.6	0.9	0.8	1.0	1.0	1.0	1.1	1.1	1.2	1.1	1.5	1.3
U	.2	.5	.4	.6	.0	.0	.1	0.1	0.1	.0	0.1	0.2
T	.3	.1	0.1	0.1	.2	0.1	0.2	0.4	0.8	1.3	1.1	0.8
L	0.7	.4	.4	.3	.2	.0	0.1	0.2	0.6	0.9	0.9	1.0
T	0.2	.6	.4	.1	.0	0.1	.1	0.2	0.1	0.3	0.5	0.7
L	.0	.8	.8	.3	.1	.2	.1	0.1	0.2	0.4	0.6	0.6
T	.2	.6	.9	.3	.1	.9	.4	.8	.3	.4	0.1	0.3

O	.2	.0	.6	.3	.0	0.3	0.5	0.6	0.2	0.2	0.2	.1
L	0.6	.4	.4	.6	.2	.4	.6	.1	0.1	0.5	0.7	0.7
K	0.3	.9	.8	.2	.2	0.1	.0	0.1	0.2	0.5	0.5	0.4
I	1.6	0.2	0.2	0.5	0.2	0.1	.0	0.1	0.2	0.5	0.4	0.4
E	1.1	0.6	0.7	0.7	0.5	0.5	0.4	0.7	0.9	1.0	0.9	0.9
K	.3	.4	.4	.0	.2	.7	.7	.5	.2	.1	.0	.0

Source: author calculation, Eurostat primary data

Table 3. Calculation of the value of the FII indicator based on the nominal convergence fiscal criteria for EU countries for the period 2008-2019, according to scenario 3, in which the share of deficit and public debt is 40-60%

	008	009	010	011	012	013	014	015	016	017	018	019
U28	0.1	.6	.6	.4	.4	.3	.3	.2	.1	.0	0.1	0.1
A19	.0	.6	.7	.4	.4	.3	.3	.2	.1	.0	0.1	0.1
E	.1	.7	.5	.6	.6	.5	.5	.4	.4	.1	.1	.2
G	1.1	0.3	0.4	0.6	0.8	0.8	.0	0.5	0.7	0.9	1.0	1.1
Z	0.5	.1	0.1	0.2	.0	0.4	0.3	0.5	0.7	0.9	0.8	0.7
K	1.1	0.2	0.2	0.3	0.1	0.4	0.7	0.4	0.6	0.9	0.8	1.2
E	0.3	.2	.4	0.1	0.2	0.2	0.3	0.4	0.5	0.5	0.6	0.6
E	0.6	0.6	1.0	1.1	0.9	0.9	1.0	0.9	0.8	0.8	0.8	0.9
E	.4	.5	.1	.8	.3	.0	.5	.0	0.2	0.3	0.4	0.5
L	.5	.3	.0	.1	.8	.5	.3	.5	.7	.7	.7	.6
S	.0	.0	.9	.0	.3	.9	.8	.7	.6	.4	.3	.3
R	.1	.8	.8	.6	.6	.5	.5	.4	.5	.4	.3	.4
R	0.2	.3	.4	.7	.4	.5	.6	.3	0.1	0.3	0.3	0.3
T	.4	.8	.8	.7	.7	.7	.8	.7	.7	.7	.6	.6

Y	0.7	.3	.2	.4	.5	.8	.3	.2	.0	0.3	.5	0.3
V	0.2	.6	.6	.0	0.4	0.4	0.4	0.4	0.6	0.5	0.5	0.6
T	0.4	.5	.3	.6	0.2	0.3	0.5	0.5	0.6	0.7	0.7	0.7
U	1.3	0.8	0.7	0.9	0.8	0.9	0.9	1.0	1.0	1.0	1.2	1.1
U	.2	.4	.4	.5	.1	.1	.1	.0	.0	.1	.0	0.1
T	.2	.1	.0	.0	.1	.0	0.1	0.3	0.6	0.9	0.8	0.6
L	0.5	.2	.3	.2	.2	.1	.0	0.1	0.4	0.6	0.7	0.7
T	0.1	.5	.4	.2	.1	.1	.2	.0	.0	0.1	0.3	0.4
L	0.1	.5	.5	.2	.0	.1	.0	0.1	0.1	0.3	0.5	0.4
T	.2	.2	.5	.2	.1	.0	.3	.9	.6	.7	.3	.2
O	0.2	.4	.2	.1	0.1	0.3	0.4	0.5	0.3	0.3	0.3	0.1
L	0.6	.1	.1	.3	.1	.6	.5	.2	.0	0.3	0.4	0.4
K	0.4	.4	.4	.0	.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.4	0.4	0.3
I	1.2	0.3	0.2	0.4	0.2	0.1	.0	.0	0.1	0.3	0.3	0.3
E	0.9	0.5	0.6	0.6	0.5	0.4	0.3	0.6	0.7	0.8	0.7	0.7
K	.2	.0	.0	.8	.9	.6	.6	.5	.3	.2	.2	.1

Source: author calculation, Eurostat primary data

Table 4. Calculation of the value of the FII based on the nominal convergence fiscal criteria regarding the deviation from the EU28 average for the period 2008-2019, according to scenario 1, in which the share of deficit and public debt is 50-50%

	008	009	010	011	012	013	014	015	016	017	018	019
U28	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0
A19	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	0.1	0.1
E	.0	.1	.0	.1	.1	.1	.1	.1	.3	0.1	.2	.8
G	1.2	0.6	0.7	0.7	0.9	0.8	.1	0.5	0.9	1.3	2.3	2.2

Z	0.4	0.4	0.4	0.5	0.3	0.6	0.4	0.6	1.0	1.5	1.4	1.0
K	1.4	0.5	0.5	0.5	0.3	0.6	0.9	0.5	0.8	1.6	1.3	3.1
E	0.4	0.3	0.1	0.4	0.5	0.5	0.7	0.8	0.9	1.1	2.0	1.5
E	0.4	0.8	1.0	1.1	0.9	1.0	1.1	1.0	0.8	0.6	0.5	0.8
E	.7	.5	.0	.1	.7	.6	.2	0.1	0.4	0.5	0.7	0.9
L	.9	.0	.8	.2	.0	.0	.6	.2	0.1	0.2	0.6	0.8
S	.2	.2	.1	.5	.8	.6	.6	.7	.9	.0	.4	.4
R	.2	.1	.1	.1	.1	.2	.2	.3	.6	.9	.3	.5
R	0.1	0.2	0.1	.3	.0	.3	.4	.2	0.2	0.9	0.7	0.8
T	.4	.2	.1	.1	.1	.2	.3	.3	.5	.9	.4	.8
Y	0.8	0.2	0.3	.0	.1	.5	.1	0.2	0.5	1.3	.3	1.5
V	.0	.0	.0	0.3	0.6	0.6	0.5	0.5	0.8	0.4	0.2	0.6
T	0.3	0.1	0.2	.2	0.4	0.4	0.7	0.7	0.8	1.0	1.2	1.0
U	1.6	0.9	0.8	0.9	0.9	1.0	1.1	1.1	1.4	1.5	3.1	2.2
U	.3	0.1	0.1	.1	0.3	0.2	0.1	0.1	.0	.6	.9	.7
T	.4	0.3	0.4	0.3	0.2	0.2	0.3	0.5	1.0	2.2	2.1	1.0
L	0.6	0.2	0.2	0.1	0.2	0.2	0.2	0.2	0.6	1.2	1.7	1.8
T	0.1	0.1	0.1	0.2	0.3	0.2	0.1	0.3	0.1	0.2	0.7	1.0
L	.1	0.1	0.1	0.1	0.2	.0	0.1	0.2	.0	.0	0.6	0.3
T	.4	.3	.5	.5	.5	.5	.0	.7	.3	.1	.0	0.4
O	.2	0.2	0.3	0.2	0.4	0.5	0.6	0.7	.0	.4	.3	.9
L	0.5	0.3	0.3	.0	0.2	.6	.4	.1	.0	0.5	1.1	0.9
K	0.3	0.1	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.1	.0	0.2	.0	.1

I	1.6	0.5	0.5	0.6	0.4	0.3	0.1	0.1	0.1	0.3	.0	.1
E	1.1	0.7	0.8	0.8	0.7	0.6	0.5	0.7	1.0	1.4	1.3	1.1
K	.4	.2	.2	.3	.4	.3	.5	.5	.5	.7	.1	.9

Source: author calculation, Eurostat primary data

Table 5. Calculation of the value of the FII based on the nominal convergence fiscal criteria regarding the deviation from the EU28 average for the period 2008-2019, according to scenario 2, in which the share of deficit and public debt is 60-40%

	008	009	010	011	012	013	014	015	016	017	018	019
U28	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0
A19	.0	.0	.0	.0	0.1	.0	0.1	0.1	.0	.0	0.1	0.1
E	0.1	.0	0.1	.1	.1	.1	.1	.1	.3	0.1	.2	.9
G	1.3	0.6	0.6	0.7	0.9	0.8	.2	0.5	0.9	1.5	2.6	2.5
Z	0.3	0.3	0.4	0.5	0.2	0.6	0.4	0.7	1.1	1.6	1.6	1.1
K	1.6	0.5	0.5	0.5	0.3	0.6	1.0	0.5	0.9	1.8	1.4	3.6
E	0.5	0.3	0.2	0.5	0.6	0.6	0.8	0.9	1.1	1.3	2.3	1.7
E	0.3	0.8	1.0	1.1	0.9	1.0	1.1	1.0	0.8	0.5	0.4	0.7
E	.0	.6	.4	.2	.7	.7	.2	0.1	0.4	0.5	0.8	1.0
L	.2	.1	.8	.2	.0	.2	.6	.2	0.3	0.5	1.0	1.2
S	.4	.3	.2	.6	.9	.7	.7	.8	.0	.1	.6	.6
R	.2	.1	.1	.1	.1	.2	.2	.4	.7	.1	.5	.7
R	0.1	0.2	0.1	.3	.1	.3	.5	.2	0.3	1.1	0.8	0.9
T	.3	.1	.0	.1	.0	.1	.2	.3	.5	.0	.6	.9
Y	0.9	0.2	0.3	.1	.2	.5	.3	0.2	0.6	1.6	.7	1.8
V	.2	.1	.1	0.2	0.6	0.6	0.5	0.5	0.9	0.4	0.1	0.7
T	0.2	.0	0.2	.4	0.4	0.3	0.7	0.7	0.9	1.1	1.3	1.0

U	1.7	0.9	0.9	1.0	1.0	1.0	1.2	1.2	1.5	1.6	3.6	2.5
U	.4	0.1	0.2	.1	0.3	0.2	0.1	0.1	.0	.7	.1	.8
T	.4	0.3	0.4	0.3	0.2	0.2	0.4	0.5	1.1	2.6	2.4	1.2
L	0.7	0.2	0.2	0.1	0.1	0.2	0.2	0.2	0.7	1.4	1.9	2.0
T	0.2	0.1	0.2	0.3	0.3	0.3	0.1	0.4	0.1	0.2	0.8	1.2
L	.2	0.1	.0	0.1	0.2	.0	.0	0.1	.1	.1	0.6	0.2
T	.4	.4	.6	.6	.5	.5	.1	.7	.3	.3	0.1	0.6
O	.4	0.1	0.2	0.1	0.3	0.4	0.6	0.7	.1	.6	.7	.4
L	0.5	0.3	0.3	.1	0.2	.0	.5	.1	.0	0.6	1.2	1.0
K	0.2	0.1	0.1	0.2	0.1	0.2	0.1	0.1	.1	0.2	.1	.2
I	1.8	0.5	0.5	0.6	0.4	0.3	0.1	0.1	0.1	0.3	.1	.1
E	1.2	0.7	0.8	0.8	0.7	0.6	0.5	0.8	1.2	1.6	1.5	1.2
K	.5	.3	.2	.4	.5	.4	.6	.6	.6	.8	.3	.0

Source: author calculation, Eurostat primary data

Table 6. Calculation of the value of the FII based on the nominal convergence fiscal criteria regarding the deviation from the EU28 average for the period 2008-2019, according to scenario 3, in which the share of deficit and public debt is 40-60%

	008	009	010	011	012	013	014	015	016	017	018	019
U28	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0
A19	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	.0	0.1	0.1
E	.1	.1	.0	.1	.1	.1	.2	.1	.3	.0	.2	.7
G	1.1	0.6	0.7	0.7	0.9	0.8	0.1	0.5	0.8	1.2	2.0	1.9
Z	0.4	0.4	0.5	0.5	0.3	0.5	0.4	0.6	0.9	1.3	1.3	0.9
K	1.2	0.5	0.5	0.5	0.4	0.5	0.8	0.5	0.8	1.4	1.1	2.6

E	0.3	0.2	0.1	0.3	0.4	0.5	0.6	0.6	0.8	1.0	1.6	1.2
E	0.5	0.8	1.0	1.1	0.9	1.0	1.0	0.9	0.8	0.6	0.6	0.8
E	.5	.3	.7	.9	.6	.6	.2	0.1	0.3	0.4	0.6	0.8
L	.7	.9	.8	.2	.0	.8	.7	.2	.2	.0	0.2	0.4
S	.1	.1	.0	.4	.6	.5	.5	.6	.7	.8	.2	.1
R	.2	.1	.1	.1	.1	.1	.2	.3	.5	.8	.0	.2
R	0.2	0.2	0.2	.2	.0	.2	.3	.1	0.2	0.7	0.6	0.6
T	.5	.3	.2	.2	.2	.3	.3	.4	.5	.9	.3	.8
Y	0.7	0.2	0.3	.0	.1	.4	.0	0.1	0.3	1.0	.9	1.1
V	0.1	0.1	0.1	0.3	0.6	0.6	0.5	0.5	0.8	0.4	0.3	0.6
T	0.4	0.2	0.3	.1	0.4	0.4	0.6	0.6	0.8	0.9	1.1	0.9
U	1.4	0.9	0.8	0.9	0.9	0.9	1.0	1.1	1.3	1.3	2.6	1.9
U	.3	0.1	0.1	.0	0.2	0.1	0.1	0.1	.0	.4	.7	.5
T	.3	0.3	0.3	0.3	0.2	0.2	0.3	0.4	0.8	1.8	1.7	0.9
L	0.5	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.6	1.1	1.4	1.5
T	0.1	.0	0.1	0.2	0.2	0.2	.0	0.2	0.1	0.1	0.6	0.8
L	.0	0.2	0.1	0.2	0.3	0.1	0.2	0.2	.0	0.1	0.5	0.3
T	.3	.3	.5	.5	.5	.5	.9	.7	.4	.0	.1	0.2
O	.0	0.3	0.3	0.3	0.4	0.5	0.6	0.6	0.1	.2	.9	.4
L	0.6	0.4	0.4	0.1	0.2	.3	.3	.1	.0	0.5	0.9	0.7
K	0.3	0.2	0.2	0.3	0.2	0.3	0.2	0.2	.0	0.3	0.1	.0
I	1.4	0.5	0.5	0.6	0.4	0.3	0.2	0.2	0.1	0.3	.0	.0
E	0.9	0.6	0.7	0.7	0.6	0.5	0.5	0.7	0.9	1.2	1.2	1.0

K	.3	.1	.1	.2	.4	.3	.4	.4	.4	.5	.9	.7

Source: author calculation, Eurostat primary data

Table 7. Calculation of the value of the FII based on the nominal convergence fiscal criteria on the deviation from the adjusted deficit and debt for the period 2008-2019, according to scenario 1, in which the share of the deficit and public debt is 50-50%

	008	009	010	011	012	013	014	015	016	017	018	019
U28	0.4	.0	.2	.3	.1	.4	.1	0.1	0.2	0.4	0.6	0.3
A19	.6	4.8	.0	.1	.6	10.5	.6	11.2	7.2	6.2	08.9	1.1
E	0.6	4.1	.7	.7	.4	.8	.4	.3	.6	0.3	0.6	.0
G	1.2	.4	.1	.8	0.7	2.0	.5	2.3	0.4	1.7	1.8	1.8
Z	0.5	5.5	.7	.8	.2	1.9	.5	0.7	1.2	1.5	1.6	1.0
K	2.3	2.1	79.7	.2	.5	.1	1.4	.0	0.9	2.2	1.2	8.7
E	0.8	2.7	.2	0.3	0.8	0.5	1.1	4.5	7.5	2.6	2.1	3.1
E	.3	1.7	1.1	0.2	0.7	0.8	1.2	1.0	0.5	0.5	0.9	.0
E	4.8	3.8	31.8	48.5	16.3	.3	.0	0.3	0.8	0.8	0.6	0.7
L	.7	3.8	9.7	31.7	1.0	10.3	.0	2.6	0.2	.2	1.0	1.2
S	.5	9.7	.8	.0	38.1	9.1	5.6	.9	.2	.5	.7	2.0
R	.0	5.1	22.1	.4	4.1	.6	.6	.6	.3	.9	.1	4.7
R	0.4	5.0	22.7	30.7	4.2	22.8	23.2	.8	0.2	1.1	0.9	1.0
T	4.3	3.9	.0	.7	2.0	0.9	.7	.6	.2	.6	.3	2.7
Y	1.2	5.2	.7	21.1	.9	2.9	1.6	.0	0.3	.2	460.7	1.5
V	0.3	17.7	.4	0.3	.0	0.1	.5	.3	1.0	0.6	0.4	0.9
T	0.1	1.8	.0	.4	0.3	.5	0.3	0.8	0.7	0.5	0.4	0.9
U	4.7	1.0	.1	1.8	0.6	.0	1.3	1.5	1.9	.2	3.2	2.3
U	.7	1.8	.5	.8	7.9	9.2	.2	.3	0.3	.2	0.4	1.5

T	.2	0.2	0.3	0.1	12.8	0.1	.0	0.3	1.9	.5	.8	1.2
L	0.6	5.3	.4	32.8	039.0	.0	.0	.3	0.6	2.1	2.7	.7
T	0.2	5.3	.7	.0	.0	.8	.8	0.3	.0	0.5	0.9	1.2
L	.3	4.7	.8	.6	.6	.4	.5	.0	0.1	0.6	0.9	.3
T	.9	12.8	0.9	8.8	20.2	6.8	0.9	.9	.6	.4	.3	.7
O	1.6	.0	.6	.2	4.3	.4	.1	.3	.3	.5	0.5	.8
L	0.8	5.0	.3	.9	6.7	55.0	2.8	.3	.3	0.8	1.0	1.0
K	0.6	15.3	.4	.2	.6	.2	.3	.1	0.3	0.6	0.7	0.7
I	3.0	1.8	5.4	0.6	.3	.2	.8	.3	.8	0.1	0.6	.3
E	285.4	1.1	0.7	0.7	6.1	.5	.5	0.8	1.3	1.4	1.1	1.1
K	112.8	5.8	6.0	5.7	5.4	.7	.1	.5	.5	.4	.8	.3

Source: author calculation, primary data Eurostat and World Bank

Table 8. Calculation of the value of the FII based on the nominal convergence fiscal criteria on the deviation from the adjusted deficit and debt for the period 2008-2019, according to scenario 2, in which the share of the deficit and public debt is 60-40%

	008	009	010	011	012	013	014	015	016	017	018	019
U28	0.3	.1	.6	.5	.4	.7	.3	.0	0.2	0.4	0.6	0.3
A19	.8	5.9	.5	.5	.6	12.7	.6	15.1	10.0	10.7	07.7	1.2
E	0.6	5.4	.0	.9	.0	.9	.1	.5	.8	0.3	0.6	.1
G	1.2	.0	.5	.2	0.7	2.3	.9	2.6	0.4	2.0	1.9	2.0
Z	0.4	6.5	1.6	.2	0.0	2.3	.7	0.7	1.3	1.7	1.8	1.1
K	2.7	2.4	09.1	.4	.0	.2	1.6	.1	0.9	2.5	1.3	3.9
E	0.8	3.2	.0	0.3	0.8	0.6	1.4	6.6	0.0	3.3	2.4	3.7
E	.5	1.9	1.2	.0	0.6	0.8	1.3	1.1	0.5	0.4	0.9	.1

E	5.7	4.4	38.1	58.3	19.5	.1	.1	0.2	0.8	0.8	0.7	0.7
L	.1	4.5	12.1	40.7	6.5	13.1	.8	3.1	0.2	.1	1.1	1.6
S	.2	8.6	0.7	0.1	47.6	13.6	0.0	.4	.7	.8	.9	3.6
R	.6	6.3	27.0	.0	6.9	1.3	.0	.9	.7	.1	.3	5.8
R	0.3	4.2	30.2	37.0	5.2	28.7	27.8	.0	0.1	1.1	1.0	1.0
T	2.4	5.0	.7	.1	2.9	2.7	.0	.7	.6	.9	.7	3.2
Y	1.2	6.5	.9	25.4	.6	3.5	3.1	.1	0.4	.3	604.0	1.7
V	0.1	21.3	.6	0.2	.1	.0	.7	.5	1.0	0.5	0.4	1.1
T	.0	2.0	.6	.6	0.2	.7	0.3	0.8	0.7	0.5	0.3	0.9
U	5.7	1.0	.2	2.0	0.5	.2	7.7	1.6	2.2	.4	3.7	2.6
U	.0	2.0	.6	.4	7.8	1.9	.4	.4	0.2	.4	0.3	1.7
T	.4	0.1	0.3	.1	15.9	.0	.2	1.0	2.3	.8	.3	1.4
L	0.9	6.5	.4	40.3	881.8	.7	.6	.7	0.7	2.5	3.3	.4
T	0.1	8.8	.1	.2	.2	.1	.1	0.3	.1	0.5	0.9	1.4
L	.5	5.6	.5	.8	.9	1.2	.0	.6	.0	0.5	0.9	.5
T	.4	15.9	3.0	4.4	26.9	2.8	3.0	.9	.9	.8	.1	.1
O	1.8	.7	.2	.8	5.1	.6	.4	.4	.9	.7	0.4	.1
L	0.7	5.9	.8	.3	8.5	85.6	5.1	.7	.4	0.8	1.1	1.2
K	0.6	18.5	.7	.5	.8	.8	.5	.5	0.2	0.6	0.7	0.7
I	3.4	2.0	7.8	0.6	.4	.5	.3	.7	.1	.0	0.6	.0
E	370.4	1.1	0.7	0.7	9.8	.6	.8	0.8	1.5	1.5	1.2	1.2
K	137.1	6.9	9.1	8.7	8.3	.6	.8	.5	.6	.0	.2	.8

Source: author calculation, primary data Eurostat and World Bank

Table 9. Calculation of the value of the FII based on the nominal convergence fiscal criteria regarding the deviation from the adjusted deficit and debt for the period 2008-2019, according to scenario 3, in which the share of the deficit and public debt is 40-60%

	008	009	010	011	012	013	014	015	016	017	018	019
U28	0.5	.0	.8	.1	.7	.2	.0	0.2	0.3	0.5	0.6	0.4
A19	.3	3.8	.5	.6	0.6	8.3	.6	7.4	4.3	1.7	10.2	1.0
E	0.7	2.7	.3	.4	.9	.7	.7	.0	.4	0.3	0.6	0.1
G	1.1	.8	.7	.5	0.8	1.8	.1	2.0	0.3	1.5	1.6	1.6
Z	0.6	4.4	.8	.3	.5	1.5	.3	0.7	1.1	1.4	1.4	1.0
K	2.0	1.8	50.3	.0	.0	0.1	1.3	0.2	0.8	1.9	1.1	3.5
E	0.8	2.1	.4	0.4	0.8	0.4	0.8	2.4	5.0	1.9	1.8	2.6
E	.0	1.6	1.1	0.3	0.7	0.8	1.2	1.0	0.6	0.6	0.9	0.1
E	3.9	3.2	25.4	38.6	13.1	.4	0.1	0.3	0.8	0.8	0.5	0.7
L	.3	3.1	7.3	22.8	5.5	7.6	.2	2.1	0.2	.2	0.8	0.9
S	.9	0.8	.9	.9	28.6	4.5	1.3	.5	.8	.2	.5	0.3
R	.5	3.9	17.1	.9	1.3	.8	.2	.4	.0	.7	.9	3.6
R	0.5	5.7	15.2	24.3	3.1	16.9	18.6	.5	0.2	1.0	0.9	0.9
T	6.1	2.9	.3	.3	1.0	.0	.5	.5	.8	.4	.0	2.2
Y	1.1	4.0	.4	16.8	.3	2.3	0.2	.0	0.2	.1	317.3	1.2
V	0.4	14.0	.3	0.4	0.1	0.3	.3	.2	0.9	0.6	0.5	0.7
T	0.3	1.6	.4	.1	0.4	.2	0.4	0.8	0.6	0.5	0.4	0.9
U	3.6	1.0	.0	1.5	0.6	0.1	5.0	1.4	1.7	.0	2.7	2.0
U	.4	1.6	.4	.2	8.0	6.5	.1	.2	0.4	.9	0.4	1.4
T	.0	0.2	0.4	0.2	9.6	0.2	.8	.6	1.4	.3	.3	1.0

L	0.4	4.1	.5	25.2	196.2	.3	.5	.9	0.5	1.7	2.1	.1
T	0.3	1.9	.3	0.1	0.1	.5	.5	0.4	0.1	0.6	0.8	1.0
L	.1	3.9	.1	.3	.3	.6	.9	.4	0.3	0.6	0.9	.1
T	.4	9.7	.7	3.2	13.4	0.8	.9	.0	.3	.0	.5	.3
O	1.5	.2	.9	.6	3.6	.2	.9	.3	.8	.2	0.6	.5
L	0.8	4.1	.9	.6	4.9	24.3	0.6	.9	.1	0.8	1.0	0.9
K	0.7	12.1	.2	.0	.5	.7	.1	.6	0.4	0.7	0.7	0.7
I	2.6	1.6	2.9	0.6	.2	.8	.4	.9	.6	0.1	0.7	.6
E	200.3	1.0	0.6	0.7	2.4	.4	.1	0.8	1.2	1.3	1.1	1.1
K	88.5	4.7	3.0	2.8	2.5	.7	.5	.5	.5	.7	.5	.7

Source: author calculation, primary data Eurostat and World Bank

INTERNATIONAL TAXATION. PRESENT AND FUTURE

Nicoleta Mihăilă
Scientific Researcher III, PhD, Centre for Financial and Monetary Research „Victor Slăvescu"

Abstract :The aim of our paper is to present the current fiscal context at international level (2018-2019) and the tax trends, in the conditions of the crisis generated by the Covid 19 virus. As the tax revenues (the main form of public resources and the largest source of financing for development) are globally declining, we are trying to highlight a few possible sources that could lead to their growth. In this sense we use a descriptive methodology, the data we use being provided by Eurostat (AMECO data base), OECD reports (OECD Global Revenue Statistics Database) and IMF (Fiscal Monitor).

Keywords: tax revenues, taxes, tax trends, Covid 19 crisis, global context

Introduction

The main tax trends in the last two years (2018-2019) were:

• reductions of Personal income tax (PIT), targeted in particular at low and middle-income households,

• limited changes to social security contributions (SSCs) in number and in scope, most of the reforms aiming at lowering SSCs.

• reductions in Corporate income tax (CIT) rate.

• regarding the international taxation, efforts were made to protect CIT bases against corporate tax avoidance with the adoption of reforms in line with the OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting (BEPS) project.

• stabilisation of standard value-added tax (VAT) rates.

• increase of property taxation compared to previous years, by an increasing number of reforms.

Therefore, the paper presents the evolution (on the structure) of taxation in the years 2018-2019, respectively the European fiscal trends in the context of the Covid crisis 19.

1. The evolution of fiscal revenues from direct and indirect taxes, in the period 2018-2019

Next, we analyze the evolution of fiscal revenues from direct and indirect taxes, in the period 2018-2019.

a) Fiscal revenues from indirect taxes in the period 2018-2019,% of GDP

Fig. 1: Fiscal revenues from taxes and indirect taxes in the period 2018-2019,% of GDP

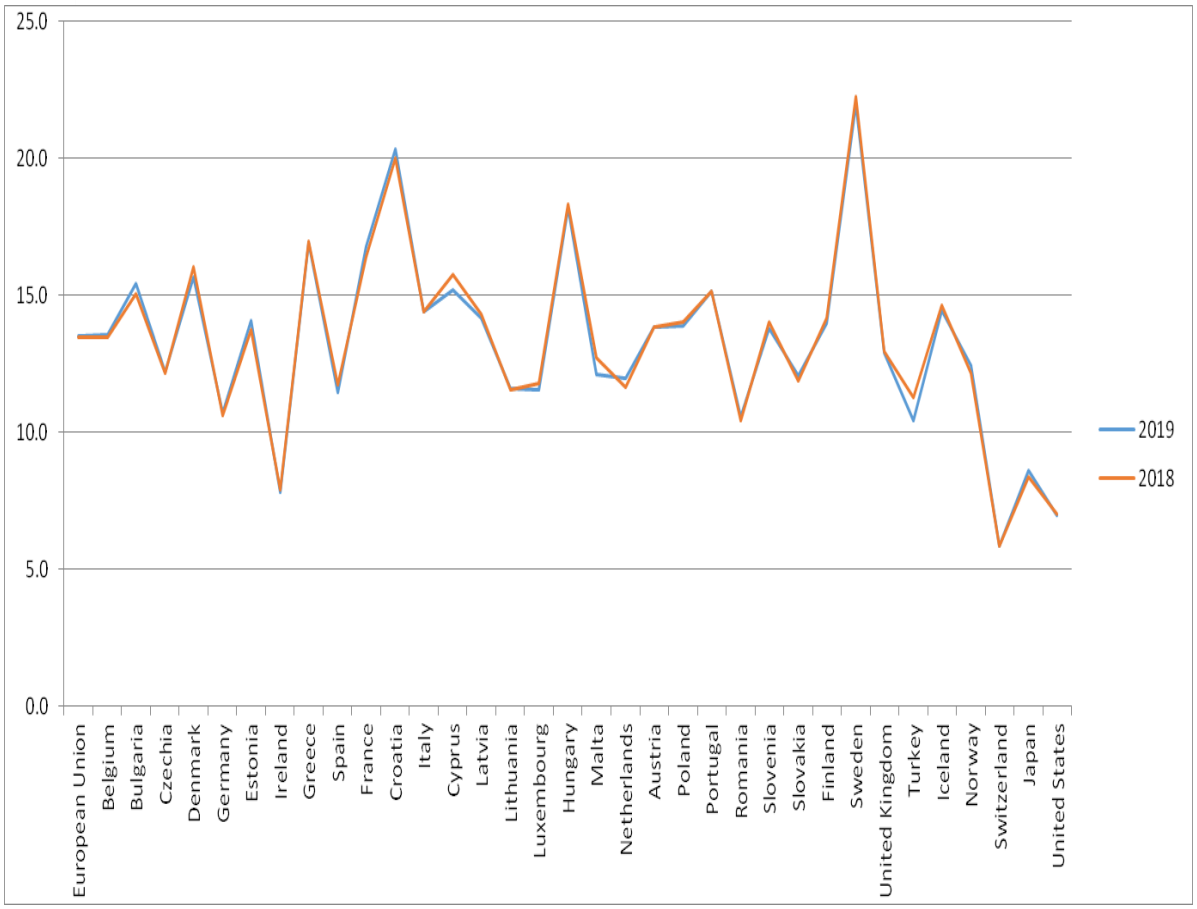

Source: AMECO, https://ec.europa.eu/economy_finance/ameco/user/serie/ResultSerie.cfm

In the last two years, at international level, we notice that the level of fiscal revenues from indirect taxes remained relatively constant, without significant changes. At EU level, they had a share of 13,5% of GDP in both years; the highest values were in Sweden (approx. 22% GDP), Croatia (20% GDP), Hungary, (18%), and low shares were registered in Switzerland (5,8% GDP), Ireland (7, 8% GDP).

Romania had a low share of these revenues, of 10,4% of GDP, respectively 10,6% of GDP in 2019, a similar situation to developing countries, where fiscal revenues generally come from indirect taxes. Among the countries similar to us in terms of economic development, we are ahead of Bulgaria (15% GDP), Slovenia (13,8%), Slovakia (approx. 12% GDP), Lithuania (11,5% GDP). The USA and Japan also register a relative share of 7%, respectively 8,6% of GDP.

It should be noted that government authorities are trying to combat tax evasion practices with the help of digital technologies. The aim is to monitor sales processes, thus uncovering untaxed transactions and reducing tax fraud. In 2018, Hungary introduced online invoicing, and the first reactions were favorable. Similar solutions are expected to be applied in several states.

b) Fiscal revenues from direct taxes in the period 2018-2019, % of GDP

Fig. 2: Fiscal revenues from direct taxes in the period 2018-2019, % of GDP

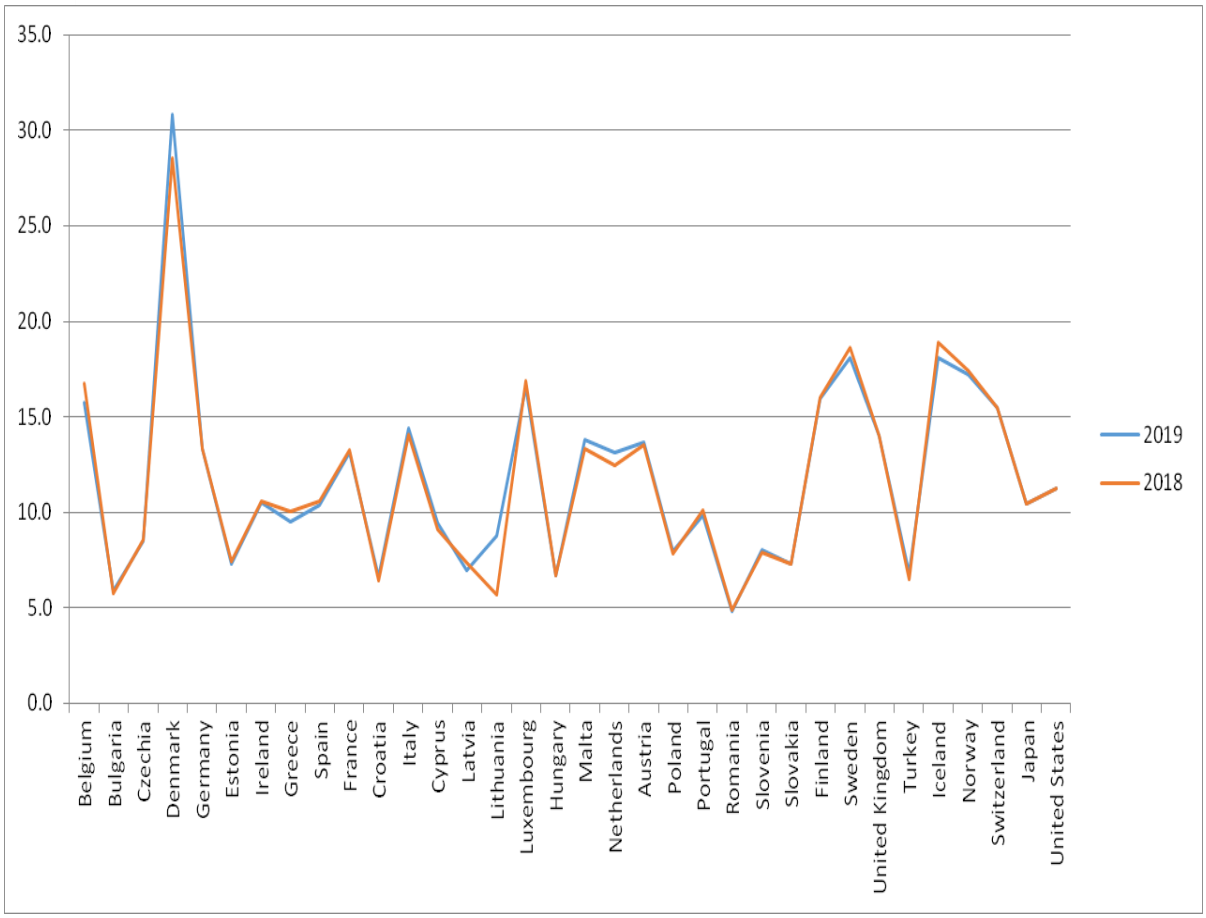

Source: AMECO, https://ec.europa.eu/economy_finance/ameco/user/serie/ResultSerie.cfm

In EU, the level of direct tax revenues was 13% in the two years analyzed. There were no significant changes in the member countries, with the exception of Lithuania, which in 2018 registered a level of 5,7% of GDP, and 8,8% in 2019. A growth was also in Netherlands, from 12,5% in 2018 to 13,2% of GDP in 2019. High levels continued to be recorded in Denmark (about 30% of GDP), Sweden (18%), Norway (17% PIB). Romania has the lowest level, less than 5% of GDP, respectively 4,8%, followed by Bulgaria (5,9%), Hungary, Croatia (6,7%). We notice that in countries where the tax rate is low or has decreased (Bulgaria, Hungary), the level of tax revenues has also decreased.

As for corporate tax rates, they differ in the countries of the region: between the highest (Germany, 33%) and the lowest (Hungary and Montenegro, 9%) there is a difference of more than 20 percentage points. However, the limits of fiscal competitiveness are gradually returning into attention: only Greece has reduced its corporate tax rate (by 1%) since 2019. Poland has introduced a reduced preferential rate of 9% for small taxpayers. The average share of corporate income tax in the region is around 17%.

The European Union has made sustained efforts to limit tax competition and combat tax evasion techniques. The Anti-Tax Evasion Directive (ATAD) has been implemented by Member States since 1 January 2019. It establishes, for example, the limits of deductibility of interest paid on financing instruments, unifies the provisions for offshore transactions and represents also the source for future transposition on exit taxation.

All CEE countries with traditional profit tax schemes allow losses incurred in previous years to be carried forward and used to compasate with profits from subsequent years (generally 5-7 years). Only 6 of these countries allow losses to be carried forward without a time limit.

States in the region still tend to impose withholding taxes on interest, dividend and royalty payments (at the rate of 15% or even 19-20%). Lithuania, Estonia and Hungary continue not to impose withholding tax on capital gains. In two thirds of the CEE region, taxpayers are allowed to prepare separate financial statements based on IFRS and use them to determine taxes due. In more than half of the countries, the tax system encourages research and development (R&D). Slovakia, Serbia and Poland have recently taken measures in this regard, while in Romania various fiscal facilities specific to these activities were already implemented a few years ago.

Starting with 2019, fiscal consolidation for corporate tax purposes is also possible in Hungary, similarly in Austria, Poland and Bosnia and Herzegovina. Russia is taking steps to eliminate the fiscal consolidation system.

b1) Personal income tax

As personal income tax (PIT) regards, most countries continue to reduce the tax burden, by reducing tax rates or tax bases, in order to support equity, especially for those with low and medium incomes.

It should be noted that both personal income tax (PIT) and social security contributions (SSC) are essential sources of tax revenue in most countries. Together, they account for an average of half of OECD tax revenues. PIT accounts for 24% of OECD tax revenues, while SSC accounts for 27%. In 2018, PIT, SSC and payroll taxes accounted for over 60% of tax revenues in the United States and Germany and about 40% in Israel, New Zealand, South Africa and Mexico.

In Slovakia, the Czech Republic, Slovenia and Lithuania, only social contributions accounted for at least 40% of total taxation. In Denmark, Australia and the United States, PIT alone accounted for about 40% of total tax revenue. PIT, SSC and payroll taxes account for a much smaller share of tax revenues in Chile (14%), Indonesia (22%) and Argentina (29%).

b2) The corporate income tax

Regarding this tax (CIT), there is a downward trend in its legal rates. The most significant reductions in the CIT rate were generally introduced in countries with higher initial CIT rates, leading to further convergence of CIT rates between countries.

In 2020, reductions in standard CIT rates were introduced in Belgium (25%), Canada (the Alberta region, where the rate was reduced from 12% to 11% on 1 July 2019 and will be reduced by one percentage point on 1 January each year until it reaches 8% in 2022), France (the standard CIT rate has been reduced to 31%, except for companies with an annual turnover exceeding 250 million euro), Greece and Indonesia (the CIT rate is reduced from 25% to 22% in 2020 and 2021 and will be further reduced to 20% in 2022).

The standard reductions in the CIT rate are to come into force in 2021. In the Netherlands, the CIT rate remains at 25% in 2020 and will be reduced to 21,7% in 2021. Argentina has also revised its planned reduction in the CIT rate: CIT rate from 30% to 25% in 2020 has been postponed until 2021. Argentina's distributed dividend tax will also increase from 7% to 13% in 2021. In Sweden, the legal CIT rate remains at 21,4% in 2020 and will be reduced to 20,6% in 2021.

With regard to international taxation, efforts to protect CIT bases against corporate tax evasion have continued with the adoption of significant reforms in line with the OECD / G20

project on tax erosion and profit shifting (BEPS). The fiscal challenges arising from the growing digitalisation of the economy are another major concern for many countries.

The OECD's BEPS ("tax base erosion and profit shifting") initiative has drawn attention to cross-border intra-group transactions. Transfer pricing rules have already been introduced in the tax systems of almost all countries involved, with the exception of Montenegro and Macedonia (in Bulgaria, transfer pricing documentation can only be prepared at the specific request of the tax authority). Documentation obligations have recently changed. The fundamental objective of country-by-country reporting required by the OECD (CBC-R) is to promote transparency by providing local tax authorities with the information they need to assess tax risks. In the last year, taxpayers in the CEE region have had to actively participate in the launch of the CBC reporting system.

Efforts to reach a consensus-based multilateral solution to address these challenges are ongoing, but some countries have announced or implemented interim measures to tax certain revenues from digital services.

c) Fiscal revenues from social contributions in the period 2018-2019, % of GDP

fig 3: Fiscal revenues from social contributions in the period 2018-2019, % of GDP

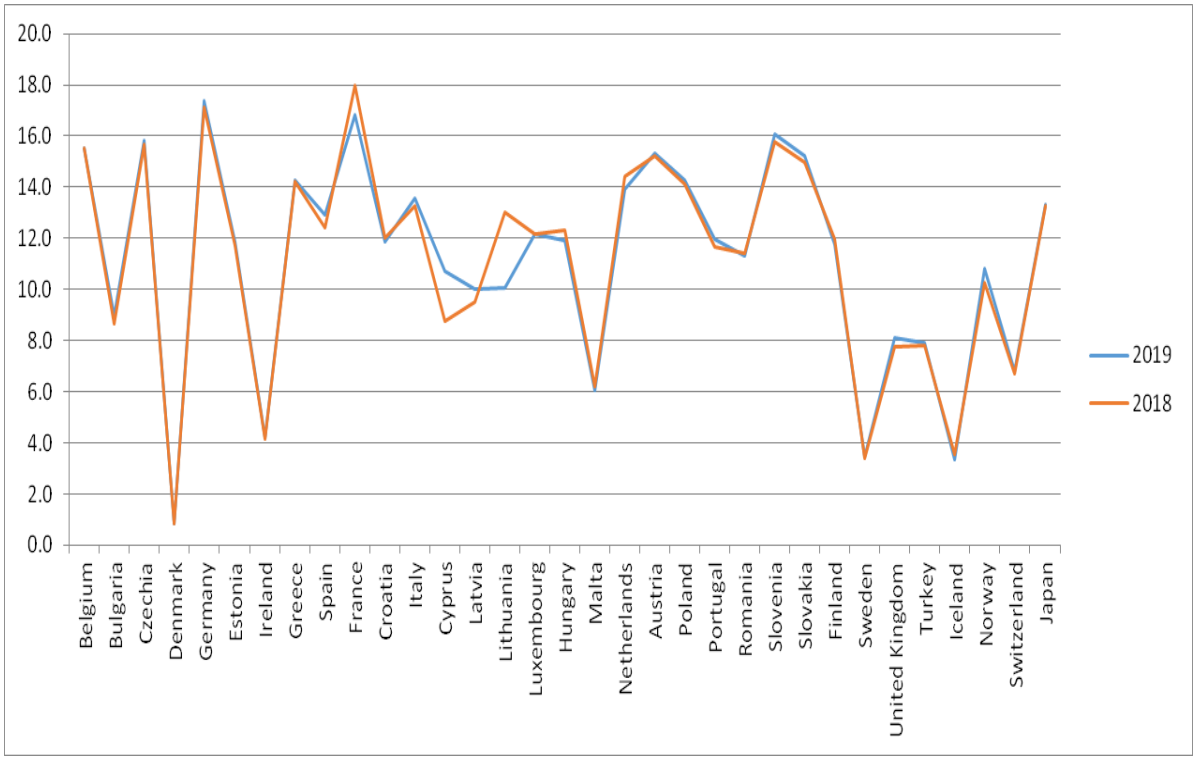

Source:

MECO,https://ec.europa.eu/economy_finance/ameco/user/serie/ResultSerie.cfm

In the last two years, the level of income from social contributions had several changes: the Netherlands, a decrease of 0,5 percentage points, from 14,4% of GDP in 2018 to 13,9% in 2019, Lithuania, a decrease of about 2 pp , reaching 10,1% of GDP in 2019, an increased by 0,5% in Latvia, to 10% of GDP in 2019, in France, a decrease of 1,2%, from 18% to 16,8% of Pib in 2019.

Romania recorded a level of 11,3% of GDP in 2019, surpassing Sweden (3,3% - the lowest level), Norway (10,8% of GDP), Malta (6,1%), Ireland (4,2 % GDP). We continue to rely on tax revenues from indirect taxation and social security contributions.

Internationally, there have been fewer social security reforms (SSCs) compared to previous years, and almost all of them have involved SSC reductions, both in rate cuts and in tax bases. However, overall, CSS reforms have been modest and contributions remain high in many countries. In some countries, high CSSs have distorting effects and more comprehensive tax reforms will be needed to rebalance the tax mix in a less distortive direction and potentially more progressive taxes.

2. European fiscal trends in the context of the Covid crisis 19

Even before the Covid 19 crisis, the tax revenues, the main form of domestic public resources and the largest source of financing for development, were insufficient in a large number of countries, especially in relation to their spending needs (especially in the case of countries where medium and low incomes predominate). Governments implemented a number of fiscal measures to reduce the burden on taxpayers and maintain corporate cash flows, measures including term extensions, deferrals or accelerated tax refunds.

As tax revenues (the main form of public resources and the largest source of financing for development) are globally declining, we are trying to highlight a few possible sources that could lead to their growth.

At EU level, the number one priority is the recovery of the European economy and post-COVID recovery, as well as other important issues for the future of Europe, such as: promoting fair taxation or digital transformation and the establishment of digital sovereignty.

Europe's fiscal priorities involve three aspects:

- Implementing the OECD proposals that meet the fiscal challenges generated by digitizing the EU economy;
- Introduction of financial transaction taxation at EU level;
-Revision of the Directive on administrative cooperation in the field of taxation.

With regard to taxation, the aim is to reform the corporate tax rules in the digital age and to introduce an effective, minimum, global tax rate. In this context, we recall the *proposal for a European Directive on the Digital Services Tax (DST)*, which is still on the negotiating table and in heated debate at Member State level since 2018. Lack of consensus and an uniform approach at Member State level on the content of the DST Directive have led several states to act on their own and to implement unilateral measures to tax the digital economy.

So far, Austria, France, Hungary, Italy, Poland, Turkey and the United Kingdom are on the list of states that have proactively implemented DST. Spain, Belgium, Slovakia and the Czech Republic have submitted legislative proposals for approval.

On the other hand, one of the strongest opponents of the DST is the United States, which has withdrawn from the discussion and negotiation group and it remains to be seen what will happen if Europe goes ahead with its plans to impose new taxation rules with a direct impact on major US companies such as Google, Facebook, Amazon.

It is also important to mention the European Commission's recent plans for economic recovery (Next Generation EU Economic Recovery Plan, published on 27 May 2020), which aims at the digital economy and its taxation as an important source of financing the economic recovery. Specifically, the Commission has proposed the introduction of a "digital tax" applicable to companies with a turnover of more than 750 million euro, estimating that this measure could attract revenues to the EU budget of up to 3 billion euro / year.

The second direction concerns *the introduction of a Financial Transaction Tax (FTT)* at EU level. Taxation of the financial sector has been a controversial topic since 2011, when it was first discussed, and has not received unanimous support at EU level. The proposal for a FTT Directive aims to tax 0,2% of financial transactions involving the acquisition of shares in companies in Member States whose markets capitalization exceed 1 billion euro.

As for *accelerating the revision of the Directive on administrative cooperation in the field of taxation*, one of the objectives underlying this measure is to combat tax evasion in a more effective way. In this regard, special attention will be paid to the digitization of services and organizations, especially at the level of public administrations, while building a data ecosystem (including data infrastructure and accessibility, information exchange, etc.) appropriate to the ongoing digital transformation.

Governments need to find a way to increase their revenues. Reducing taxes for corporations or raising taxes on ordinary workers (which would further deepen wealth inequalities), in our opinion, they are not possible solutions. Instead, the authorities should focus on increasing corporate tax revenues, including by introducing more progressive tax systems and setting a threshold on tax rates, in order to reduce competition.

Obviously, there is potential new tax revenue. Some multinationals thrive during the pandemic (for example, in the first quarter of 2020, Amazon sales increased by 26%), exploiting tax loopholes and havens or low-tax jurisdictions, and larger companies often manage to pay less taxes than small and medium-sized enterprises.

Therefore, following the example of France, India or the United Kingdom, countries should introduce progressive taxes on digital services, which would oblige digital businesses to pay their fair share where their customers are. Because digital multinationals often face negligible marginal costs, turnover tax is equivalent to taxation of profits.

Increasing transparency is a solution to combat tax avoidance. To this end, governments should ask multinationals receiving support during the pandemic to publish country-by-country reports revealing where they have made profits and the taxes paid.

In this context, in 2018, nearly 100 jurisdictions automatically exchanged information on 47 million financial accounts, of about 4,9 trillion euro, through the OECD's automatic information exchange program of the OECD Global Forum. However, cumulative data on private wealth by country of origin and destination are not available to the public.

We therefore believe that corporate tax systems should be strengthened by accelerating truly inclusive international cooperation on base erosion and minimum rates, making these taxes more progressive in stimulating small businesses and ensuring effective taxation of offshore shareholder wealth.

In order to combat tax avoidance, the following measures that governments should be considered:

- apply a higher corporate tax rate to large corporations in oligopolized sectors with excess rates of return;

- set a minimum effective corporate income tax rate of 25% worldwide to stop base erosion and profit shifting;

- the introduction of progressive taxes on digital services on economic rents captured by multinational companies in this sector. Austria, Brazil, France, the United Kingdom, Italy, India, Indonesia, Spain, Turkey have adopted or consider introducing taxes on digital services.

- Efficient wealth taxation - according to a recent report published by the Americans for Tax Equity and the Inequality Program of the Institute for Political Studies, between March 18

and May 19, the total net value of the 600 billion dollars exceeded 434 billion dollars. In the same time, in 2019, the world's billionaires, 2.153 persons, had more wealth than the poorest 4,6 billion people, and the pandemic threatens to push half a billion people into poverty.

- request the publication of country-by-country reports for all state-supported corporations.

Income tax cuts will be neither economically efficient nor socially desirable. As profits fall, the income tax revenues also will. Sales and value added tax decrease with consumption and personal income tax revenues with employment.

Also, rescue plans should no longer be granted for champions in tax avoidance. In the USA, it will not be possible to benefit from aid through the rescue fund included in the 2 trillion dollar incentive bill, and in the EU, companies based in tax havens can be denied the aid. France, Poland, Denmark and Scotland, among others, have already announced that they want to ban these companies from receiving aid.

3. Conclusions

The Covod 19 virus has led to a health crisis and a decline in economic activity unprecedented in recent history. Most countries have acted to limit the economic difficulties caused by blockages and containment measures by adopting fiscal packages, which have varied from country to country.

As the situation began to ease, a series of expansionary fiscal policy measures were implemented / announced to support the economic recovery. However, uncertainty continues to persist (there are studies showing that state recovery will not be a smooth process), and the continuous policy adaptability is essential. Governments should continue to use fiscal instruments to provide support to affected businesses and households. Support measures should be maintained for as long as necessary, and fiscal policy should remain supportive to accelerate the recovery.

Special attention should be paid to fair burden sharing, as the crisis has shed light on and exacerbated existing inequalities. Low-income earners, young people have been hit harder, while part-time, temporary and self-employed workers have accounted for up to half of the workforce in the most severely affected sectors. A number of countries have temporarily expanded sick leave or unemployment benefits to non-standard workers, but consideration should be given to strengthening their social protection in the longer run (Pascal Saint -Amans, OECD).

In the same time, the taxation of large companies that obtain "huge benefits" from the single market is being circulated and a possible tax on financial transactions is being discussed. None of the taxes levied are a total surprise to the business environment. The digital tax is already being applied in several European countries and adoption at EU level has been under discussion for some time.

In parallel with the preparation of the introduction of the new taxes, other fiscal measures are announced, contained in a package considered "ambitious". However, the measures are rather narrowly defined and aim at vague objectives, such as stimulating fiscal equity, reducing unfair tax competition and increasing fiscal transparency.

Among the three initiatives on which the fiscal package is built, the proposal on administrative cooperation (DAC 7) stands out, which aims to extend EU rules on fiscal transparency to digital platforms. At the same time, the issue of expanding the EU's list of non-cooperating jurisdictions for tax purposes, which includes non-EU countries that refuse to comply with international standards, is resumed, in order to limit tax evasion.

In addition to this package, the Commission is announcing a new approach to corporate taxation to meet the challenges of the digital economy and to ensure that all companies pay their taxes fairly.

Therefore, in order to achieve these goals, global co-operation is more important than ever, as the crisis has highlighted our collective vulnerability, but also the critical importance of multilateral collaboration.

BIBLIOGRAPHY

1.Bădin, D, 2020, https://cursdeguvernare.ro/dan-badin-datoria-comuna-a-ue-inceputul-timid-al-unei-uniuni-fiscale.html

2.European Commission, Taxation trends in the European Union, 2020 edition

3. ICRICT, 2020, "The global pandemic, sustainable economic recovery and international taxation" Report

4. IMF, 2020, Fiscal Monitor

5. KPMG, 2020, Political uncertainty in the European Union. Integration versus sovereignty, and what it means for tax

6. Mazars, Mazars CEE Tax Guide 2020

7. OECD, Tax policy reforms 2020

8. OECD, 2019, Global Revenue Statistics Database

9. Saint-Amans, P., 2020, Supporting the global economy: what role for tax systems in responding to COVID-19?

10. Taxfoundation, 2019, Corporate Tax Rates around the World, 2019

11. Taxfoundation, 2020, Where Should the Money Come From?

12. *** https://ec.europa.eu/economy_finance/ameco/user/serie/ResultSerie.cfm, Ameco

TEXT AND CONTEXT IN LAW INTERPRETATION

Alexandru Sava
Scientific Researcher III, PhD, Romanian Academy, Iaşi

Abstract: *The legislator may fail to correctly convey his intention which lays at the basis of law. In this regard, interpreting the laws means to try to reestablish the main form of communication between the legislator and the citizen. Interpreting in the spirit of the law is one of the methods less used by those involved in the act of justice. Recently, The Constitutional Court stressed the fact that in the interpretation of a law, one should consider not only its wording, but also its spirit. Still yet, in the context of avoiding a divergent judiciary practice, increased attention is called for in utilizing this method, in order not to risk identifying intentions which never existed beyond the textual formulation.*

Keywords: interpretation, law, intention, context, divergent

1. Atunci când Curtea Constituțională a României sublinia în motivarea unei decizii recente[1] faptul că modalitățile juridice de interpretare a unei norme trebuie să aibă în vedere nu numai litera, ci și spiritul legii, probabil că urmărea și o încurajare a judecătorilor români de a recurge mai des la acest tip de interpretare care pare a fi adoptat doar de către magistrații pentru care libertatea în apreciere și interpretare este cu adevărat importantă. Interpretarea în spiritul legii împrumută, inevitabil, câte ceva din specificul altor metode de interpretare descrise în doctrina judiciară, cum ar fi cea sistematică sau cea istorică, dar pare a fi mai apropiată de cea teleologică, acestea două solicitând o anumită creativitate a interpretului. Însă acest atribut intim legat de subiectivitatea și personalitatea magistratului poate să ajute sau, dimpotrivă, să dăuneze unei interpretări corecte a textului legal. Atunci când creativitatea nu este bine stăpânită, ori interpretul, din anumite motive, se lasă purtat prea departe recurgând la aceasta, se poate ca el să ghicească dincolo de litera textului o intenție care ori nu a existat deloc, ori nu a existat în forma pe care interpretul i-o atribuie.[2] De aici și până la încălcarea regulii că nimănui nu-i este permis a adăuga la lege nu rămâne, uneori, decât un pas, pe care interpretul, mânat de un tip de personalitate caracterizată prin dorința de a-și impune punctul de vedere și căutând confirmări pentru o părere deja formată cu privire la circumstanțele la care textul analizat se aplică, nu ezită să-l facă.

În acest sens, Mircea Djuvara îndemna la temperare în apelul interpretului la creativitate, deoarece „legiuitorul se gândește la anumite situații de fapt din viața reală și stabilește formulele sale printr-o generalizare pornind de la acele situații, dar nimic nu se repetă niciodată întocmai nici în viața psihică și încă mai puțin în viața socială. De aceea, fiecare aplicare a textelor

[1] Curtea Constituțională a României, Decizia nr. 682/2018, *Monitorul Oficial* nr. 1050/11.12.2018. https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2020/07/Decizie_682_2018.pdf.

[2] Vlad Neagoe, „Decizia nr. 358/2018 a Curții Constituționale privind conflictul juridic de natură constituțională dintre Ministrul Justiției și Președintele țării – limitele interpretării art. 132 alin (1) din Constituția României”, *Juridice.ro*, 3.10.2018. https://www.juridice.ro/605811/decizia-nr-358-2018-a-curtii-constitutionale-privind-conflictul-juridic-de-natura-constitutionala-dintre-ministrul-justitiei-si-presedintele-tarii-limitele-interpretarii-art-132-alin-1-din.html

instituite la un caz concret implică în mod necesar o adăugire și prin urmare o creație."[3] În aceste cuvinte pare că este exprimată însăși justificarea pentru care, în sistemul *common law*, judecătorul are puterea de a crea o nouă lege prin interpretarea pe care o dă legii existente, aplicabile în cazul pe care-l are de rezolvat: pentru că nimic nu se repetă niciodată întocmai. Aparent, judecătorul din sistemul civil (continental european) este mai puțin expus erorii de interpretare a textului de lege, pentru că el nu are libertatea de a merge cu interpretarea până la a schimba litera legii aplicabile, așa cum este situația în cazul judecătorului *common law*. În realitate, judecătorul continental european devine mai tentat – în comparație cu cel *common law* – să fie creativ în interpretarea sa, tocmai pentru el nu are voie să schimbe formularea textului de lege. El încearcă astfel să „stoarcă" orice sens pe care (el) crede că l-a intenționat legiuitorul cu acea formulare a actului normativ, fiind astfel nevoit să devină „creativ" chiar și dacă tipul de reglementare și/sau de formulare a textului nu îl încurajează la un astfel de demers. Trebuind să mențină exprimarea textuală, magistratul indică o intenție reală care nu coincide (sau doar parțial) cu cea aparentă. Or, în funcție de un număr de variabile, textul legal se pretează sau nu la o interpretare în spiritul legii. Pe de altă parte, chiar dacă textului respectiv îi profită o astfel de interpretare, aceasta poate fi realizată cu mai mult sau mai puțin talent specific – ceea ce trimite la o serie de caracteristici personale ale magistratului, legate, așa cum spuneam, de personalitatea acestuia.

Desigur, este dificil să se vorbească despre un criteriu de triere a celor care au dreptul, sau sunt capabili să recurgă la acest gen de interpretare, în funcție de anumite atribute de personalitate, sau alte particularități precum caracterul, temperamentul, inteligența, cultura generală, experiența juridică etc. Și totuși, în realitate, exact acest tip de însușiri și atribute sunt cele care pot influența decisiv actul de interpretare în spiritul legii, determinând un rezultat corect sau, dimpotrivă, eronat. Din păcate, cum o astfel de triere nu se poate efectua (și nici impune) față de un judecător, se ajunge uneori în situația că intenția bună a interpretului conduce la rezultate nesatisfăcătoare, sau chiar neacceptabile. Existența mai multor nivele de jurisdicție ajută doar într-o anumită măsură, nefiind garantat un rezultat pozitiv nici în ultimă instanță, astfel că hotărârea pronunțată care conține astfel de erori de interpretare ajunge să afecteze destinele unor persoane care și-au pus încrederea în actul de justiție, ca unul care ar fi capabil să realizeze dreptatea pentru cei implicați.[4] Chiar dacă o hotărâre (mai ales in domeniul penal, dar și în cel civil) nu poate mulțumi în mod egal părțile implicate în cauză, aceasta este inevitabil și specific procesului judiciar. Dar greșeala în interpretarea legii conduce la un tip de afectare a intereselor personale care n-ar trebui să existe în instanțe și pe care participanții la proces nu o iau în considerație la începutul procedurilor judiciare. În ciuda acestui fapt, atributele de personalitate își lasă până la urmă amprenta asupra calității actului de judecată și, corespunzător, al conținutului hotărârii, amprentă uneori negativă.

[3] Mircea Djuvara, „Drept și drept pozitiv", *Analele Facultății de Drept*, anul II, nr. 1, București, 1940.

[4] „Interpretarea nu constă decât în maximum de dreptate. Scopul din urmă al interpretării este de a scoate dreptatea și de aceea evoluează și se schimbă mereu, pe căi de multe ori aparent logice. O interpretare care duce la nedreptate nu este o interpretare bună, după cum o lege care duce la nedreptăți, nu este o lege bună." – Mircea Djuvara, citat de Boris Negru, „Probleme teoretice și practice ale interpretării normelor juridice", *Administrarea publică*, Chișinău, nr. 2(86)/2015, pag. 39.
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Probleme%20teoretice%20si%20practice%20ale%20interpretarii%20normelor%20juridice.pdf

2.Cât despre judecătorul *common law*, acesta nu este nevoit să recurgă la o creativitate care uneori nu-i stă în fire, deoarece el nu este ținut să respecte cu strictețe litera legii.[5] Atunci când are îndoieli că exprimarea din text nu este corectă, sau că nu rezolvă în mod corespunzător situația care face obiectul dosarului pe care îl are de judecat, el poate pronunța o hotărâre prin care schimbă modul în care, până atunci, era rezolvată acea situație particulară. Așa cum se știe însă, de mai bine de jumătate de secol, în sistemul *common law* au început să fie introduse așa numitele *statute*, de prevederile cărora judecătorii trebuie să țină cont, întrucât trebuie aplicate cu prioritate față de prevederi tip *common law* (existente în decizii judecătorești anterioare), pentru cauze similare la care conținutul acestora se referă. Astfel, remarca eminentului filozof al dreptului Mircea Djuvara, că nimic nu se repetă niciodată, nu mai trimite întocmai la situația judecătorului *common law*, deoarece acesta și-a pierdut, într-o bună măsură, libertatea de a contracara impedimentul (teoretic) întâlnit în sistemul continental european – acela că „legiuitorul se gândește la anumite situații de fapt din viața reală și stabilește formulele sale printr-o generalizare pornind de la acele situații". Judecătorii din ambele sisteme vor trebui să țină însă cont de ceea ce denumim *context*, în interpretarea literei de lege. Acest demers rămâne, în continuare, caracteristica principală și cerința tipului de interpretare efectuată în spiritul legii.

Text și context poate rămâne doar o sintagmă oarecare, dacă nu îi sunt respectate atât înțelesul, cât și tipul de acțiune pe care conținutul său îl sugerează. A adapta/interpreta textul la contextul căruia i se aplică (de fiecare dată altul, chiar dacă aparent similar până la identificare) este propriu fiecăreia dintre metodele de interpretare la care ne-am referit. De fapt, a-și adapta hotărârea la circumstanțele cauzei, chiar dacă legea existentă pare să nu se refere la acestea, creând astfel o nouă lege cu privire la acel tip de circumstanțe, este exact ceea ce făcea judecătorul *common law*. Analizând contextul, judecătorul continental european apreciază doar în care paragraf al legii se încadrează mai bine circumstanțele cauzei, sau, eventual, dacă natura acestora nu este mai bine reglementată de prevederile unei alte legi. În această situație ne aflăm în momentul de încadrare legală, care de regulă se desfășoară la începutul procesului – pentru ca participanții să cunoască legea aplicabilă.

În mod tradițional, judecătorul *common law* își canaliza activitatea specifică aproape în întregime spre studierea contextului. Și totuși, John M Breen[6] arată că, încă din anii 60, un foarte respectat jurist american, Karl Llewellyn, cunoscut pentru importanța pe care o acorda contextului în activitatea de interpretare a legii, renunța la atitudinea sa atunci când obiectul interpretării nu mai era textul unui contract reglementat prin Codul Comercial, ci însăși litera Codului. Era doar unul dintre teoreticienii și practicienii americani ai dreptului care recunoștea faptul că, în orice interpretare legală, analiza contextului trebuie să aibă anumite limite. Desigur, motivul determinant era faptul că libertatea judecătorului *common law* în pronunțarea unei hotărâri în funcție de aprecierea personală a contextului cauzei, era mult prea mare. Problema libertății în interpretarea statutelor a rămas însă controversată de-a lungul următoarelor decenii în peisajul juridic american, conturându-se două orientări principale[7]: una a interpretării dinamice și cealaltă a noului textualism, ambele generând atât critici cât și aprecieri. Adepții celei dintâi, deși privesc textul statutelor ca fiind relevant, cred că judecătorul n-ar trebui să fie limitat la aceste

[5] „Legea nu poate fi interpretată dincolo de textul ei, dar pentru a-și atinge scopul, o lege poate fi extinsă și dincolo de textul ei" – vezi Igor Lăcătuș, „Interpretarea legilor – scurt compendiu", Avocatura.com, 15.12.2018. https://www.avocatura.com/stire/17116/sfatul-expertului-interpretarea-legilor-scurt-compendiu.html

[6] John M. Breen, „*Statutory Interpretation and the Lessons of Llewellyn", Loyola of Los Angeles Law Review,* 1.1.2000, pag. 274. https://digitalcommons.lmu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2200&context=llr

[7] Op. cit., pp. 274-290.

surse în căutarea înțelesului textului, ci să analizeze evoluția limbajului statutului în contextul actual, deoarece, în mod evident, cei care au conceput textul statutelor nu puteau să prevadă în amănunt evoluția socială și măsura în care noile circumstanțe se mai încadrează în ceea ce ei au avut în vedere în momentul redactării textelor. „Exercitarea puterii judiciare în Statele Unite presupune adesea interpretarea de către judecători a conținutului statutelor atunci când le aplică în cazurile particulare. Interpretarea judiciară a înțelesului unui statut are autoritate în chestiunea judecată în instanță”[8]. Desigur că Mircea Djuvara, în aprecierea sa asupra modului cum trebuie condusă interpretarea legii, ar fi susținut cu tărie punctul de vedere al acestei orientări.

Adepții noului textualism, dimpotrivă, încurajează o limitare a libertății judecătorului în interpretarea literei statutelor, descurajând recurgerea la orice alte surse în afara textului legal. Principala justificare stă în faptul că libertatea neîngrădită lasă loc prea adesea unor influențe politice sau de altă natură, judecătorul tinzând să aprecieze cerința textului în funcție de convingerile sale. De asemenea, pentru că activitatea de legiferare presupune contribuția activă a multor persoane, este riscant de presupus o intenție ascunsă în textul normei, care ar putea fi descoperită prin intermediul interpretării. Chiar dacă fiecare membru al organului legislativ are propria sa intenție, este dificil de „agregat” intențiile fiecăruia într-una singură, colectivă. „Numai litera statutelor, nu și intenția celor care l-au adoptat, reprezintă legea”.[9] Credem că această din urmă motivare a teoriei noului textualism este discutabilă, deoarece, mai ales în cazul textelor legale cu o anumită vechime, judecătorul n-ar trebui să fie lipsit de o anumită libertate în aprecierea măsurii în care litera legii mai corespunde noilor realități sociale. În plus, chiar dacă subiectivitatea, personalitatea și, în mod corespunzător, intenția, sunt individuale, aceasta nu înseamnă că adoptarea unui text de lege într-o formă finală, după discutarea acestuia și a eventualelor amendamente, nu poate conține o intenție unică, la care membrii organului legiuitor să fi aderat în mod deschis. Dezbaterile sunt publice și parlamentarii (această activitate fiind proprie oricărui legiuitor din statele democrate) au posibilitatea să discute orice fel de probleme de înțeles al textului legal ar surveni. Rolul dezbaterilor publice tocmai acesta este, de a preveni orice eroare de apreciere sau de interpretare a sensului textului de lege. Prin votul final, membrii parlamentului își exprimă acordul la un sens și o interpretare unică a legii adoptate.

Ignorarea contextului poate conduce la cazuri de erori grosiere de interpretare chiar și la nivelul Curții Supreme a S.U.A. Lawrence Solan citează un exemplu în care personalitatea și felul de a gândi al judecătorului își pune amprenta asupra preferinței diferite acordate *prototipului* sau *definiției* în înțelegerea sensului cuvintelor[10], pe fondul neglijării atenției față de context. În *Smith vs. United States* (1993), Curtea Supremă a S.U.A. a trebuit să decidă dacă încercarea acuzatului de a schimba o mitralieră pentru cocaină reprezenta ceea ce în textul statutului era descris ca „folosirea unei arme de foc în timpul și în legătură cu o infracțiune de trafic de droguri”. Într-o decizie de 6-3, majoritatea judecătorilor Curții Supreme au dat un răspuns afirmativ. În opinia scrisă a judecătoarei (Justice) O Connor s-au citat mai multe definiții de dicționar ale cuvântului „a folosi”, concluzionând că schimbul este un mod de folosire. Acuzatul a fost deci condamnat pentru varianta agravată a infracțiunii, chiar dacă trei dintre

[8] Larry M. Eig, „*Statutory Interpretation: General Principles and Recent Trends*”, *Congressional Research Service, CRS Report*, Sept. 24, 2014. https://fas.org/sgp/crs/misc/97-589.pdf

[9] Op. cit., pag. 279.

[10] Lawrence Solan, „*Why Laws Work Pretty Well, But Not Great: Words and Rules in Legal Interpretation*”, *Brooklyn Law School*, 2001, pag. 258. (citare și comentariu din Alexandru Sava, „Jurisprudența contradictorie, ca efect al personalității judecătorului”, *Creativitatea și dezvoltarea personală*, coord. Marinela Rusu, vol. II, Editura Performantica, Iași, 2020, pag. 114). https://brooklynworks.brooklaw.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1291&context=faculty

judecători au raționat conform logicii, care în acest caz acorda preferință clară *prototipului* care trebuie avut în vedere la analiza unui anumit cuvânt sau sintagme (judecătorul Scalia a opinat, în dezacord cu majoritatea, că nimeni nu ar putea avea în vedere înțelesul de folosire a unei arme de foc – conform cu ceea ce această sintagmă desemnează – atunci când se vorbește despre *schimbul* unei asemenea arme).

Pe de altă parte, în sistemul de drept american „disparitatea hotărârilor" nu este întotdeauna determinată de interpretarea legii. „După Congresul S.U.A., disparitatea hotărârilor există „atunci când inculpați cu un cazier similar, găsiți vinovați pentru infracțiuni similare, primesc pedepse diferite". În practică, disparitatea se referă la asocierea hotărârilor diferite cu factori „extralegali" precum rasa, etnicitatea, status-ul economic, sexul, sau exercitarea anumitor drepturi procedurale. […] Nu toate fluctuațiile dintre hotărâri sunt neobișnuite: unele reflectă diferențele din gravitatea infracțiunii și/sau cazierul infractorului. A evalua disparitatea înseamnă a distinge între hotărâri diferite care reflectă intenția legitimă a statului de a condamna, și acele diferențe a căror cauză este interzisă de drepturile constituționale ale infractorului."[11]

3.Așa cum se știe, în sistemul judiciar românesc, Înalta Curte de Casație și Justiție poate lua decizii legate de interpretarea legii nu numai pentru unificarea practicii judiciare, prin intermediul recursului în anulare, ci și atunci când este sesizată de o instanță cu privire la un caz concret în care legea poate primi mai multe interpretări (art. 475, Codul de procedură penală) și i se solicită clarificarea înțelesului său. Firește că în analiza jurisprudenței contradictorii a instanțelor (în cazul recursului în interesul legii), I.C.C.J. verifică și jurisprudența corespunzătoare a instanțelor europene, pentru a asigura interpretarea concordantă a instanței naționale cu a celei europene. Cât privește Curtea Constituțională, aceasta se pronunță asupra interpretării legii cu ocazia verificării constituționalității unui act normativ, dar există și posibilitatea ca cele două instanțe să fie solicitate simultan într-un anumit caz, în vederea atât a interpretării unitare a legii pentru a se asigura egalitatea de tratament a cetățenilor, cât și respectarea supremației Constituției.

Deși interpretarea legii este realizată de către judecător, există și situații când se poate vorbi despre interpretarea legii făcută de către destinatarul normei juridice. Legea trebuie să fie accesibilă, astfel încât cetățeanul să-i înțeleagă în mod corespunzător conținutul și conduita prescrisă, ca și consecința nerespectării acesteia. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a precizat că „nu poate fi considerată ca lege decât o normă enunțată cu suficientă precizie, pentru a permite individului să-și regleze conduita. Individul trebuie să fie în măsură să prevadă consecințele ce pot decurge dintr-un act determinat".[12] În cauza Lupșa contra României, 2006, C.E.D.O a statuat că „prin cuvântul „lege" desemnând legea națională, trimiterea la aceasta se referă […] nu numai la existența unei baze în dreptul intern, ci și la calitatea legii: el impune [sic] accesibilitatea și previzibilitatea acesteia, precum și o anumită protecție împotriva atingerilor arbitrare ale puterii publice asupra drepturilor garantate prin Convenția [Drepturilor Omului]".[13] Desigur că o astfel de interpretare nu este avută în vedere când ne referim la practica judiciară contradictorie. Dar, așa cum nimeni nu poate invoca necunoașterea legii, nu ar trebui nici să-i fie acceptată justificarea neînțelegerii sensului avut în vedere de către legiuitor, chiar și

[11] Charles W. Ostrom, Brian J. Ostrom, Mathew Kleiman, „*Judges and Discrimination: Assesing the Theory and Practice of Criminal Sentencing", U.S. Department of justice, Final Report*, Feb. 2004, pag. 3 (*unpublished*). https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/204024.pdf

[12] Vezi cauza Rotaru contra României, 2000, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, citată de Mihai Adrian Dinu în „Interpretarea legii în contextul noilor realități sociale", *Universul juridic* nr. 3/2020, 2.03.2020. https://lege5.ro/App/Document/gm3dgmrtgy3a/interpretarea-legii-in-contextul-noilor-realitati-sociale

[13] Idem.

în situația că textul legii ar predispune la interpretări diferite. Chiar dacă un astfel de text confuz sau interpretabil ajunge să aibă o interpretare clarificată și unitară, prin intermediul unei decizii specifice a Înaltei Curți de Casație și Justiție, teoretic, în nici un moment cetățenii nu se pot prevala de faptul neînțelegerii textului legii, ca justificare pentru încălcarea conduitei prescrisă prin acel text.

Se poate spune că o interpretare a sensului legii este efectuată și propusă de către avocat, cu ocazia discutării încadrării juridice a unor aspecte ale cauzei. Judecătorul este cel care trebuie să hotărască, în funcție de argumentele ascultate, dacă acestea sunt justificate sau, dimpotrivă, propria convingere cu privire la încadrarea juridică, urmare a propriei interpretări dată textului legii, este cea corectă. La fel ca și în procesul de apreciere a probelor, judecătorul este dator să treacă dincolo de opinia avocatului (prezentată în instanță ca fiind o convingere, susținută de argumente) și să-și bazeze deciziile din cursul și din finalul procesului pe analiza minuțioasă a întregului context, atât legal cât și circumstanțial „Raționamentul judiciar este unul practic. Nu este de acceptat un judecător care, după ce a ascultat argumentele avocatului și a reflectat asupra legii aplicabile în cazul judecat, crede că informațiile astfel primite sunt suficiente pentru a considera procesul încheiat".[14] A fi practic aici trimite la analiza întregului context, aceasta fiind una din căile de evitare a practicii judiciare contradictorii, deoarece cu cât studierea contextului este mai aprofundată, apreciindu-se multitudinea punctelor de vedere posibile, cu atât cresc șansele de a da interpretarea corectă intenției legiuitorului. Cu alte cuvinte, jurisprudența contradictorie este posibilă în primul rând datorită judecătorilor care se achită în mod superficial de sarcina lor specifică.

4.Este practica judiciară divergentă inevitabilă? Probabil ca da, din cauza naturii umane imperfecte: judecătorii vor fi expuși erorii, atât în aprecierea probelor, cât și în interpretarea legii, deoarece sunt prea multe variabile incluse în aceste activități pe care nu le pot controla. Se poate însă încerca, și este de dorit, reducerea numărului hotărârilor care ajung, la un moment dat, să conțină aspecte contradictorii, tocmai prin conștientizarea riscului pe care o abordare superficială a celor două activități menționate îl incumbă. O problemă suplimentară o reprezintă însă modul în care este conceput sistemul de drept, mai precis modalitatea prin care legea este adoptată, apoi ajunge să fie interpretată și aplicată în urma unui proces de apreciere a probelor. Exprimarea mesajului legiuitorului conținut în textul legii nu poate fi decât, în mod necesar, de o anumită generalitate, pentru simplul motiv că realitatea este mult prea bogată și diversă decât ar putea o lege să exprime. Astfel, așa cum atâția jurişti au observat, magistratul este nevoit să interpreteze și să adapteze un text, limitat ca întindere și expresivitate, la circumstanța pe care o are de judecat. O întreprindere care, de regulă, nu ridică probleme deosebite, dar care uneori se dovedește a fi de o dificultate neașteptată, dificultate accentuată de limitele inerente ale interpretului. Or, tocmai din cauza acestor limite, impasul ori este tratat cu ușurință (apreciindu-i-se greșit amplitudinea), ori nici nu este sesizat.

Judecătorul continental european pare să aibă o sarcină mai grea în analiza contextului, deoarece, chiar dacă îi acordă importanța cuvenită, el va trebui să aprecieze cât de departe poate merge în interpretarea legii, astfel încât să nu se îndepărteze de la litera sa. Coroborarea analizei contextului cu limitele obligatorii pe care trebuie să le respecte în interpretare, face cu atât mai dificilă tocmai acest tip de interpretare în spiritul legii. Judecătorul încearcă să găsească echilibrul potrivit între aflarea cu orice preț a adevărului și pronunțarea unei hotărâri care să restabilească dreptatea pentru cei implicați în cauză, pe de o parte, și asumarea riscului de a-și

[14] M.J. Detmold, „*Law as Practical Reason*", *Cambridge Law Journal*, 48(3), Nov. 1989, pag. 436. https://www.jstor.org/stable/4507322?seq=1

vedea hotărârea răsturnată pentru că nu a respectat rigorile de interpretare care îi cer menținerea în litera legii. Ar fi ușor de concluzionat că, din acest punct de vedere, judecătorul *common law* este avantajat prin libertatea sa specifică, dacă realitatea judiciară de mai bine de jumătate de secol n-ar fi determinat factorii de decizie în domeniu să-i atenueze mult această libertate, prin introducerea pe scară largă a *statutelor,* de aplicare prioritară și obligatorie.

Nivelul practicii judiciare divergente va depinde, în continuare, de circumstanțe care țin de judecător. Același lucru este valabil și în ceea ce privește calitatea actului de interpretare, care include măsura în care magistratul știe să evalueze contextul. O responsabilitate pe cât de mare, pe atât de prestigioasă.

BIBLIOGRAPHY

1. Breen, John M., „*Statutory Interpretation and the Lessons of Llewellyn”, Loyola of Los Angeles Law Review,* 1.1.2000. https://digitalcommons.lmu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2200&context=llr
2. Eig, Larry M., *Statutory Interpretation: General Principles and Recent Trends, Congressional Research Service, CRS Report,* Sept. 24, 2014. https://fas.org/sgp/crs/misc/97-589.pdf
3. Detmold, M.J., „*Law as Practical Reason*”, *Cambridge Law Journal,* 48(3), Nov. 1989, pag. 436. https://www.jstor.org/stable/4507322?seq=1
4. Dinu, Mihai Adrian, „Interpretarea legii în contextul noilor realități sociale”, *Universul Juridic,* nr. 3/2020. https://lege5.ro/Gratuit/gm3dgmrtgy3a/interpretarea-legii-in-contextul-noilor-realitati-sociale
5. Djuvara, Mircea, „Drept și drept pozitiv”, *Analele Facultății de Drept*, anul II, nr. 1, București, 1940.
6. Dobrican, Gheorghe, „Critica reglementărilor paralele și contradictorii ale unor instituții juridice”, *Revista Universul Juridic,* 8.02.2016. https://revista.universuljuridic.ro/critica-reglementarilor-paralele-si-contradictorii-ale-unor-institutii-juridice/3/
7. Lăcătuș, Igor, „Interpretarea legilor – scurt compendiu”, Avocatura.com, 15.12.2018. https://www.avocatura.com/stire/17116/sfatul-expertului-interpretarea-legilor-scurt-compendiu.html
8. Neagoe, Vlad, „Decizia nr. 358/2018 a Curții Constituționale privind conflictul juridic de natură constituțională dintre Ministrul Justiției și Președintele țării – limitele interpretării art. 132 alin (1) din Constituția României”, *Juridice.ro*, 3.10.2018. https://www.juridice.ro/605811/decizia-nr-358-2018-a-curtii-constitutionale-privind-conflictul-juridic-de-natura-constitutionala-dintre-ministrul-justitiei-si-presedintele-tarii-limitele-interpretarii-art-132-alin-1-din.html
9. Negru, Boris, „Probleme teoretice și practice ale interpretării normelor juridice”, *Administrarea publică*, Chișinău, nr. 2(86)/2015, pp. 39-49. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Probleme%20teoretice%20si%20practice%20ale%20interpretarii%20normelor%20juridice.pdf
10. Ostrom, Charles W., Brian J. Ostrom, Mathew Kleiman, „*Judges and Discrimination: Assesing the Theory and Practice of Criminal Sentencing”, U.S.*

Department of justice, Final Report, Feb. 2004 (*unpublished*). https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/204024.pdf

11. Sava, Alexandru, „Jurisprudența contradictorie, ca efect al personalității judecătorului", *Creativitatea și dezvoltarea personală*, coord. Marinela Rusu, vol. II, Editura Performantica, Iași, 2020, pag. 114.

*

12. Curtea Constituțională a României, Decizia nr. 682/2018, *Monitorul Oficial* nr. 1050/11.12.2018. https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2020/07/Decizie_682_2018.pdf

13. Înalta Curte de Casație și Justiție, Decizia nr. 3/2020, *Monitorul Oficial* 181/5 martie 2020. http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/223488

SUSTAINABILITY STRATEGIES TO ACCELERATE THE IMPLEMENTATION OF THE CIRCULAR MODEL AT SME LEVEL

Gabriela- Cornelia Piciu
Scientific Researcher II, PhD, Centre for Financial and Monetary Research „Victor Slăvescu"

Abstract: The article considers the difficulties faced by the main actors in the transition to the circular economy, SMEs, multinational companies, government bodies, public-private partnerships, business clusters, NGOs, which are considered the main shaping forces. the market for products and services, anticipating consumer demand. They face difficulties in accessing finance, as the financial sector considers circular projects to be extremely risky and is often not accepted by banks.
The main purpose of the article is to identify the opportunities and barriers that SMEs face in their transition to a circular economy through a strategic analysis. This makes a selection of information provided by strategic analysis by SMEs that have implemented the circular model and must adapt to the dynamic market environment and identify market segments, choosing the most promising and focusing on them.

Keywords: circular economy, SME, barriers, opportunities, products, *markets, distribution channels*

INTRODUCTION

There is no universally valid strategy for SMEs to adopt anytime, anywhere, they must choose the strategy appropriate to the environmental and market situation in which they operate, depending on its possibilities, objectives and resources.

Identifying the opportunities, favourable opportunities and dangers faced by SMEs, their analysis and evaluation, will allow them to anticipate important phenomena that will influence their potential, production and marketing capacity.

The analysis makes a selection of the information provided by the strategic analysis, in order to highlight the essential aspects, specific to the activities of the circular economic units, retaining a significant number, which are the determining factors of the successful implementation of the circular model.

THE PROPOSED MODEL

We will consider the following factors that will highlight the issues that SMEs should focus on: internal factors and external factors.

The internal factors of the economic unit reflect its capacities, abilities and availabilities, the main characteristics being the following:

1. Human resources - qualification, skills, adaptability, motivations, positive or negative attitude towards the circular economy, perception towards risks;

2. The degree of endowment of SMEs - parameters, the degree of wear and renewal, adequacy, technological coherence, technological services, etc. This characteristic influences the attributes of the products of the economic unit;

3. Management - is a significant feature in market conditions, domestic and international competition, training and experience having a catalytic and formative role;

4. Marketing - highlights the company's objectives, its market orientation, strengths, priorities and opportunities, market segments, activities;

5. The results of the economic unit - are influenced and influence the activity of the economic unit, such as costs, dimensions, structure and places generating high costs, profitability and performance on products, markets, distribution channels, their consequences, sales and competitiveness of products;

6. Products - product policy, their life cycle, product lines, adequacy, structure, quality, creation of new products, services and guarantees, fir, packaging, characteristics and positioning of products, etc.;

7. Prices, pricing policy and pricing techniques, price perception by customers, means of price promotion, etc;

8. The characteristics of the distribution channels, the way of covering and servicing the market, the distribution systems and the reverse logistics, etc.

The internal factors highlight the qualities and abilities of the economic unit, to have or not to have the possibilities to carry out the adequate circular activity.

Their states are dual and we will note with:

1 = the economic unit is able to carry out activities specific to the circular economy;

0 = the economic unit has deficiencies in carrying out an activity specific to the circular economy.

External factors are those that directly affect the activity of the SME, the marketing of its products and its performance, including:

1) Customers - Their attitude towards products, quality, prices, assortments, services offered and service efficiency, their decision-making, purchasing behaviours, appreciation of purchasing convenience and communication, influence the economic unit. It must take into account the total costs borne by the customer, attracting and actually creating its customers;

2) Competition - The economic unit must know the main competitors, their size, position, market share, their strategies, their strengths and weaknesses, in order to create strategic advantages over other competitors;

3) Distribution channels - Intermediaries, supply chains, service providers, financial institutions, their functionality, storage capacities and their accessibility, influence the performance and adequacy of channels for the products of the economic unit;

4) Suppliers - Accessibility, prices, efficiency, availability of resources, their quality, as well as services and guarantees offered, have a direct impact on the activity of the economic unit that implemented the circular model.;

5) Markets - They have direct effects on the company's products and its marketing, due to segmentation, absorption capacity, evolution and spatial distribution, functional parameters, such as losses, benefits, imbalances, market risks, etc.;

6) Other categories involved - are local administrations, financial institutions, state bodies, media, professional associations, their own staff, following their attitude towards SME products, what problems it creates, what is its image by categories of public, how it could influence him.

The states of these factors are dual:

1 = favourable, permissive environment

0 = unfavourable, aggressive environment

By combining the four states we have:

00 = the economic unit has an unfavourable, hostile external environment and has deficiencies in carrying out the circular activity. The state of the hazards to which the SME may be exposed is considered and the losses it could generate must be assessed by selecting the most likely and harmful of them.

01 = the economic unit has an unfavourable external environment, but is able to carry out the circular activity. The strengths of the economic unit are taken into account and refer to the aspects of the activity, which can significantly influence its results and performances. These advantages are relative, their importance depending, first of all, on competition and customers.

10 = the economic unit has a favourable external environment, but does not have the capacity to carry out the circular activity. It is the state of the deficiencies of the economic unit and of the opportunities offered by the environment. In terms of favourable opportunities, they occur when the evolution of the environment capitalizes on a certain advantage of economic unity, and in this case every opportunity must be assessed, taking into account the potential attractiveness and potential success of economic unity, so the expected risks and benefits.

11 = the economic unit has a favourable external environment and the ability to carry out the circular activity.

An environmental trend or event can be an opportunity or a danger depending on the strengths and weaknesses of the economic unit.

The four categories of conditions can be compensated or sustained, inhibited or diminished.

Table 1 shows the combinations of the four states

Table 1: Combinations of the states of the external and internal factors of the SME

Conditions of external and internal factors	0	1
0	00	01
1	10	11

Source: Data processed by the author

The four factorial states of interdependencies form the vector of the factorial states of interdependencies, whose elements represent the coefficients of the interdependencies of CIs, which have values between 0 and 1, the sum of their values being 1.

$$\sum_{s=1}^{4} CIs = 1$$

The information obtained by analysing the internal and external factors on the defining characteristics of the activity of the unit that carries out activities specific to the circular economy, allows highlighting the factors that influence market success, assessing its advantages and weaknesses in relation to competition.

OPERATIONALIZATION OF THE MODEL

The essence of the matrix model consists in the global and punctual relation of the categories of states, with the categories of internal and external of the circular economic unit.

Below are presented the methodological stages of the construction of the matrix model, as well as the hypothetical operationalization of the model.

Evaluation of the interdependencies coefficients CI, for determining the vector of the interdependence coefficients, in the case of the proposed model the values of the coefficients being hypothetical, the vector of the states being presented in Table 2.

Table 2: Vector of interdependence states

IC	1 1	10	01	00
I FE	0	0,3	0,4	0,2

Source: Data processed by the author

$$\sum_{s=1}^{4} CI_s = 0{,}10 + 0{,}30 + 0{,}40 + 0{,}20 = 1$$

The evaluation that each factorial state can generate for the circular economic unit

Evaluation performed by awarding points (P)

P = the score given to each state j, for each factor I, depending on its impact on the activity, the results of the economic unit, highlighting the importance of the impact.

The impact indicator is calculated according to the importance of each factor and the P score given to each state, the indicator expressing the value of the impact of state j, for each external or internal factor i on the production and marketing of the products of the economic unit.

P = I × Impact

The values of this indicator are presented in the matrix in table 5 for each factor and condition.

The matrix of influences (Table 3) includes on lines the states j, and on columns the internal and external factors of the economic unit (i = 1 .... 14).

Table 3: Influence matrix

Factors / States	External factors						Internal factors								fint	fext
										0	1	2	3	4		
00															8	9
01															7	8
10															4	6
11			0												8	0
T																

he importance of factors															9	1

Source: Data processed by the author

The matrix contains the score given to each state j, for each internal or external factor i, depending on its impact on the activity, the results of the economic unit, highlighting the importance of the impact. The score can range from 0 to 140 (Table 4).

Table 4: Matrix model for factor evaluation

External factors			Internal factors.			Total score
States	Score	The effect produced by external factors	S	S	The effect produced by internal factors.	
00	2			2		57
01	3			3		75
10	2			2		50
11	2			3		58
$\sum$					5 1	

Source: Data processed by the author

Opportunities and dangers are generated by external factors, but they depend on the factors that the company, situational or potential, while the advantages and weaknesses depend on the internal factors of the economic unit, its capabilities.

The analysis of the interdependence matrix can be carried out according to the following methodological steps:

- Identification of conditions;
- Identification of internal factors;
- Identification of external factors;
- grouping of internal and external factors, which are determining factors of the company's activity, being able to influence the future evolution of the circular economic unit;
- Subjective estimation of the influence of each factor on the activity of the economic unit, appreciation marked from 1 to 10. Obviously, the awarding of grades implying an acceptable degree of subjectivity.

The evaluation of the states that each factorial characteristic can generate for the circular economic unit is made by awarding a score, determining the evaluative rank of each state.

Methodologically, positive circumstances, favourable for the circular economic unit, are considered states 01 and 11 and will be denoted by (+), while states 00 and 10 are considered unfavorable, and will be denoted by (-).

The data in Table 4 provide the possibility to determine indicators to assess the importance of internal and external factors.

Using the formula on the data in the table, we obtain:

- the level of importance of the factors = 7 + 8 + 3 + 5 + 9 + 7 + 4 + 5 + 8 + 9 + 9 + 5 + 7 + 6 = 92 This indicator highlights the absolute, aggregate value of the assessment of the impact factors, as a sum of evaluations by factors, being able to be calculated for the total of the factors, but also on the two categories.

- average importance coefficient = level obtained by summing the scores / maximum possible level of importance of the factors is 140

average importance coefficient = 92/140 = 66%

The indicator expresses the importance of the factors.

CONCLUSIONS

In the absence of external incentives or compliance requirements, many businesses do not have the capacity, knowledge, expertise and support to pursue business opportunities associated with circular business models.

This model helps, depending on the score obtained, each economic unit to build its own strategy, operational and cultural dynamics of business, which determines the direction for creating and implementing the necessary changes to support the acceleration of the transition to the circular economy.

It can also be used to identify and formulate measures that can be taken to introduce circular principles in economic units and in the business model, and on the basis of it to formulate:

- circular value creation strategies that act directly on the material and product resources in the business model (repair and recycling of materials);
- proposal value strategies that provide circular value for customers (service system, asset sharing);
- value creation strategies through networks that support the involvement of actors beyond the company's borders in order to achieve circularity within the networks (industrial symbiosis, collaboration value chain).

For each of these types, there are a number of specific strategies, from a combination of which a circular business model can be created adapted to the context of an economic unit or its establishment.

BIBLIOGRAPHY

1. Barney, J. B. Firm resources and sustained competitive advantage. J. Manag., 1991, 17, 99–120.

2. Barney, J.B. Strategic factor markets: Expectations, luck, and business strategy. Manag. Sci. 1986, 32, 1231–1241.

3. Borch, O.J., Arthur, M.B. Strategic networks among small firms: Implications for strategy research methodology. J. Manag. Stud. 1995, 32, 419–441.

4. Helfat, C.E., Finkelstein, S., Mitchell,W., Peteraf, M.A., Singh, H., Teece, D.J., Winter, S.G. Dynamic Capabilities: Understanding Strategic Chance in Organizations; Blackwell Publishing: Oxford, UK, 2007.

5. Kavadias, S., Ladas, K., Loch, C. The transformative business model. Harv. Bus. Rev. 2016, 94, 90–98.

6. Saeidi, S.P., Sofian, S., Saeidi, P. How does corporate social responsibility contribute to firm financial performance? The mediating role of competitive advantage, reputation, and customer satisfaction. J. Bus. Res. 2015, 68, 341–350.

7. Sousa-Zomer, T.T., Magalhães, L., Zancul, E., Cauchick-Miguel, P. Exploring the challenges for circular business implementation in manufacturing companies: An empirical investigation of a pay-per-use service provider. Resour. Conserv. Recycl. 2018, 135, 3–13.

8. Zott, C., Amit, R. Business model design: An activity system perspective. Long Range Plan. 2010, 43, 216–226.

9. Williamson, O.E. Comparative economic organization: The analysis of discrete structural alternatives. Adm. Sci. Q., 1991, 36, 269–296.

co/article/european-parliament-votes-through-circular-economy-package-12552.

10. EEA Report No 2/2016. Raportul SEE nr. 2/2016. Circular economy in Europe, developing the knowledge base**.**

11. European Commission. (2010). Making sustainable consumption and production a reality. A guide for business and policy makers to life cycle thinking and assessment (Vol. 32). http://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/sustainable.pdf

12. European Commission. Communication from the commission to the European parliament, the council, the European economic and social committee and the committee of the regions. Towards a circular economy: A zero waste programme for Europe. In COM (2014) 398 final.

ADVERTISING-THE HEART AND THE SOUL OF COMMERCE. EXTRACTS FROM THE OFFER OF OLTENIA ECONOMICĂ PERIODICAL JOURNAL

Georgeta Ghionea
Scientific Researcher III, PhD, "C. S. Nicolăescu-Plopşor" Institute for Research in Social Studies and Humanities from Craiova, of the Romanian Academy

Abstract: The same as nowadays, in the inter-war period as well, the printed newspapers, easily to manoeuvre and read, represented an important source of information. The present study is based on the analysis of some commercials gathered from the periodical journal called Oltenia Economică (The Economic Oltenia), "an independent, economic only newspaper", edited under the direct supervision of a committee, starting with 1924. The messages that constitute the research corpus for the present study have an economic content, and Oltenia Economică periodical journal resorted to them, in order to ensure a certain financial independence. Whether it is about watches, furniture, hats, fabrics, shoes, body linen, cars, toothpaste, soap or pills advertisements, everything was traded, everything was, in way or another, mentioned.

Keywords: Craiova, inter-war period, advertisement, commerce, trader

Ca şi în zilele noastre, şi în perioada interbelică, ziarele tipărite în format uşor de manevrat şi de citit au fost o sursă importantă de informare. Studiul de faţă are la bază analiza unor reclame culese din periodicul „Oltenia Economică", „ziar propriu, pur economic", editat sub direcţiunea unui comitet începând cu anul 1924. Coordonat de către Petre P. Andreescu, preşedintele Regionalei Oltene a Sfaturilor Negustoreşti, periodicul care a avut o apariţie de 23 de ani (1924-1947) a inserat, în paginile sale, încă din primele numere, diferite probleme economice şi financiare, reflecţii politice şi culturale, ştiri naţionale şi internaţionale, sport şi nelipsita reclamă.

Studierea reclamelor din periodicul amintit beneficiază de la început de un excelent punct de vedere exprimat în articolul *Comerț și civilizație. Rolul reclamei*. Este vorba despre un articol de popularizare, din care aflăm detalii despre comerț „reflex al bunului trai, al vieții confortabile, care se cere satisfăcută cu lucruri din ce în ce mai multe"[1], dar și despre comerciantul din ce în ce mai activ care a determinat „născocirea reclamei". Autorul amintește și de impactul enunțurilor aducătoare de câștig, numind reclama „arma cu care se vânează clientul"[2]. Numită cât se poate de nimerit *sufletul comerțului,* reclama este un „bun câștigat al secolului al XIX-lea pentru că și dacă rarefiat, a existat mai nainte, nu a fost atât de organizată și de puternic pusă în serviciul comerțului"[3], iar în concepția autorului ar fi trebuit să i se acorde o importanță „cel puțin egală cu cea a contabilității sau a aprovizionării"[4].

[1] I. Gherghinescu-Strehaia, *Comerț și civilizație. Rolul reclamei,* în „Oltenia economică", anul VI, nr. 40-41/7 octombrie 1929, p. 1.
[2] *Ibidem.*
[3] *Ibidem.*
[4] *Ibidem.*

Mesajele care constituie corpusul de cercetare al prezentului studiu au conţinut economic, iar redacția periodicului „Oltenia Economică" a apelat la acestea pentru a-și asigura o oarecare independenţă financiară. Se făcea reclamă la o gamă variată de produse și servicii. De la încălțăminte și haine, la blănuri și ceasuri de lux, de la produse pentru casă la creme și prafuri minune, de la automobile și cauciucuri la magazine pentru piese auto, de la produse farmaceutice la vin și bere, tot ceea ce se comercializa apărea menționat într-o formă sau alta. Deschiderea unei noi secții într-o fabrică, renovarea unui hotel, o nouă piesă de teatru, un bal pentru strângere de fonduri, banchetul de sfârșit de an, înregistrarea la Camera de Comerț și Industrie a unor noi societăți comerciale, toate acestea apar menționate în paginile periodicului. În contextul apariției unui număr mare de societăți, de multe ori cu același obiect de activitate, a fost nevoie de publicitate pentru ca afacerea să prospere.

Majoritatea reclamelor din „Oltenia Economică" ne oferă date despre administratorii aflați în spatele afacerii, care, de cele mai multe ori, erau persoane cunoscute în localitate sau cu vechime în domeniul de activitate: „Baruch&Eschenasy", „Eamnuel David&Fiu", „P. Andreescu&Fii", „Benvenisti&Eskenasy", „Moisi A. Mendel&Fii", „Agop Babaeghian" etc. O mare parte dintre reclame au embleme *pitoreşti*, fiind în ton cu atmosfera de epocă: „La oaia cu 2 miei"[5], „Ville de Paris"[6], „La farmecul Modei"[7], „Bazarul Parizian"[8], „La Plugarul harnic"[9], „La sapa de aur"[10], „La ucenicul vienez"[11], „La plapuma roşie"[12], iar altele au încercat să atragă clienţii adoptând denumiri hazlii: „La vulturul de mare cu peştele în ghiare".

După Primul Război Mondial tendinţele în domeniul modei au fost speculate de magazinele din care se puteau achiziţiona *haine de gata,* materia primă pentru croitorie, încălţăminte, accesorii (umbrele, ceasuri, pălării, genţi, batiste, ciorapi), parfumuri etc., iar negustorii s-au întrecut în anunţuri care mai de care mai tentante.

Încă din primii ani de publicare a periodicului „Oltenia Economică", în spaţiile alocate publicităţii observăm o abundenţă de reclame care au vizat comerțul cu mărfuri de „manufactură și galanterie". De obicei, în textul mesajului sunt incluse informaţii strict generale: numele administratorului, emblema, produsul căruia i se face publicitate și adresa. Iată câteva dintre ele: Grigore D. Grozăvescu, „La Porumbelul de Aur", „manufactură și bumbace", str. Buzești, nr.

[5] „La oaia cu 2 miei" emblema magazinului din Craiova, str. Alex. Lahovary, administrat de C. Mladen, din care se puteau achiziționa produse de „cojocărie, căciulărie, pălării", în „Oltenia Economică", anul I, nr. 21/14 iulie 1924, p. 3.

[6] „Ville de Paris" emblema sub care a funcționat, începând cu anul 1924, spațiul din str. Unirii, nr. 42, administrat de G. Marinchescu. Obiectul de activitate era „manufactură, galanterie, articole de lux", în „Oltenia Economică", anul I, nr. 21/14 iulie 1924, p. 3.

[7] „La farmecul Modei" a fost emblema sub care a funcționat „croitoria bărbătească" a lui Tică Petre, din str. Smârdan, nr. 3, în „Oltenia Economică", anul I, nr. 21/14 iulie 1924, p. 3.

[8] Din „Bazarul Parizian" se puteau achiziționa produse de „galanterie"; acesta a funcționat în str. Justiției, nr. 66 și a fost administrat de către Nasula Naici, în „Oltenia Economică", anul II, nr. 27/17 august 1925, p. 2.

[9] Atelierul de cizmărie din str. Alex. Lahovary, nr. 135, administrat de către I. Brickner, înscris la Camera de Comerț și Industrie din Craiova, în anul 1925, a funcționat sub emblema „La Plugarul harnic", în „Oltenia Economică", anul II, nr. 42/30 noiembrie 1925, p. 3.

[10] „La sapa de aur", magazin de fierărie, administrator I. B. Popescu&Fii, în „Oltenia Economică", anul III, nr. 46-47/ 20 decembrie 1926, p. 3.

[11] „La ucenicul vienez" a fost emblema folosită de Moritz M. Grunberg pentru magazinul de pielărie, situat în str. Lipscani, nr. 41.

[12] „La plapuma roşie" ne este prezentat de negustorul Ilie I. Ciobanu ca fiind „Primul magazin de plăpumărie. Atelier de lux. Întotdeauna asortat cu plăpumi şi saltele gata, de orice dimensiuni". Str. Copertari, nr. 33, în „Oltenia Economică", anul XI, nr. 1-4/Ianuarie 1934, p. 31.

10[13]; Chirilă Marinescu&Marin Petrescu, „La Păun", „manufactură, bumbace", str. Buzești, nr. 11[14]; Sellina Ostrumsky, „La brățara de aur", „manufactură, confecțiuni, garnituri și sticlărie", str. Buzești, nr. 31[15]; C. Nueleanu, „La Oituz", „manufactură", str. Emil Gârleanu, nr. 1; Marin Săceanu, „Hora țărănească", „manufactură", str. Emil Gârleanu, nr. 2[16]; Nicoliță G. Barbian, „La Curcubeu" „manufactură", str. Emil Gârleanu, nr. 2[17]; Teodor Firănescu, „manufactură", str. Emil Gârleanu, nr. 2; Lache Crețoiu, „La Pomul verde", „manufactură și bumbace", str. Emil Gârleanu, nr. 3[18]; Eva Feldstein, „Magazinul Eveline", „galanterie și parfumerie", str. Unirii, nr. 21; Salom&Lillu, „La Derby", „galanterie și stofe", str. Unirii, nr. 79 etc.

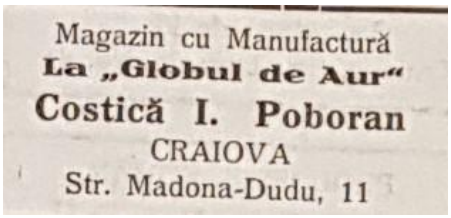

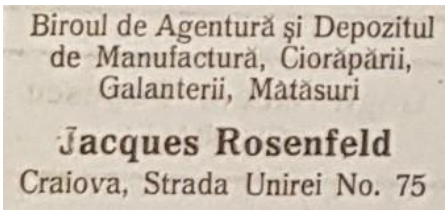

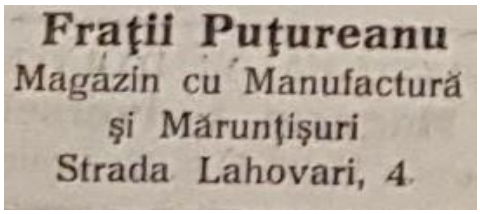

Foto 1-4, „Oltenia Economică", anul III, nr. 50-51/1927, p. 4.

Finalul anului 1924 și începutul lui 1925 a fost dominat de oferta proprietarilor care aveau spre vânzare produse din stofă, mătase, bumbac și lână. D. Calef&M. Demetrescu, titularii unui binecunoscut magazin de manufactură engros, „Voaleta", invitau cumpărătorii, în toamna anului 1924, să facă „o vizită în str. Lipscani", la magazinul care era „aprovizionat cu mărfuri de la cele mai renumite fabrici din străinătate; stofe-barcheturi-materii-sifoane-bumbace-americi-caşmire şi un mare transport de tricotaje cu preţul fabricilor"[19]. Achiziţionarea de stofe şi produse din stofă era posibilă şi din *Marele Magazin D. Ghisdăvescu&Co. Ssori*, din str. Madona Dudu, nr. 23. Raioanele magazinului ne sunt prezentate prin intermediul reclamei, permanent asortate cu cele mai *moderne, elegante şi convenabile articole*, cu „stofe, mătăsuri, mercerie, lenjerie pentru dame şi bărbaţi, confecţii pentru copii, dar și articolele necesare pentru nunți și botezuri"[20]. „Bumbace; americi diferite calități; barcheturi; fețe de mese, șerveturi albe și colori; prosoape plușate și simple; batiste, basmale, cârpe de praf etc.", toate la „preț de fabrică", puteau fi achiziționate și de la depozitul fabricii *Industria Textilă Arădană S.A.,* cu sediul în str. Unirii, nr. 19. Renumita fabrică, fondată în anul 1909, s-a dezvoltat în așa fel încât devine „cea mai mare fabrică din România-Mare, concurând toate fabricile din străinătate"[21]. Reclama ne oferă

[13] „Oltenia Economică", anul II, nr. 27/17 august 1925, p. 2.
[14] *Ibidem.*
[15] „Oltenia Economică", anul II, nr. 40/16 noiembrie 1925, p. 2.
[16] Idem, anul II, nr. 42/30 noiembrie 1925, p. 3.
[17] Idem, anul II, nr. 27/17 august 1925, p. 2.
[18] Idem, anul III, nr. 46-47/20 decembrie 1926, p. 3.
[19] Idem, anul I, nr. 39/14 noiembrie 1924, p. 4.
[20] Idem, anul I, nr. 43-44/23 decembrie 1924, p. 5.
[21] *Ibidem.*

date și despre capacitatea de lucru a fabricii; aflăm astfel că: „Lucrează permanent cu 900 de războaie mecanice și 25.000 fusuri, întrebuințând peste 2000 lucrători”[22].

În ceea ce privește sectorul vestimentațiilor realizate la comandă, începem prezentarea noastră cu oferta croitorului M. D. Cristescu, care deținea, în anul 1924, „singurul atelier de croitorie din oraşul Craiova care corespunde tuturor cerinţelor moderne”[23]. Textul oferit spre lectură este o combinație între tipurile de servicii puse la dispoziția clienților și calitatea acestora. Astfel, clienții sunt invitați să viziteze pentru o *îmbrăcăminte elegantă realizată cu acuratețe*, atelierul de croitorie din str. Justiţiei, nr. 16, unicul „atelier de croitorie şic”[24]. Cum înființarea unei noi societăţi era un moment potrivit pentru a face reclamă, în anul 1924, Tică Petre invită cititorul în str. Smârdan, nr. 3, unde inaugura o croitorie exclusiv bărbătească și care se anunța un atelier modern, care urma să corespundă celor mai noi cerinţe ale modei. Maniere similiare de prezentare a atelierelor de croitorie utilizează, în același an (1924), Sică Theodorescu, care ne semnalează inaugurarea „croitoriei de dame”[25], din str. Cuza Vodă, nr. 28, iar un an mai târziu, alți doi croitori, Dumitru T. Manolescu și Petre Pinteșescu[26].

„Ultimele şi cele mai ales *Noutăţi ale Parisului*” în modă erau prezentate şi oferite spre consum de *Magazinul de Lipscănie şi Mode* al Fraţilor Lungulescu, din str. Lipscani, nr. 14[27]. Oferta anului 1934 începe cu evreul Jean Löbel, care avea, în str. Unirii, nr. 56, un magazin numit *La Cocheta,* „întotdeauna asortat cu ultimele noutăţi în materie de haine pentru dame şi domnişoare”[28].

Un accesoriu promovat şi utilizat des în perioada interbelică a fost pălăria. În Craiova, pălăriile de damă erau expuse spre achiziţionare la magazinul „Mireasa”, din str. Unirii, nr. 52[29]. În anul 1934, sub atenta conducere a lui Albert Landau Fiul, se anunţa *clientela rafinată* a oraşului de extinderea activităţii, prin lansarea unei secţii de blănărie[30]. Casa fondată încă din anul 1891 şi administrată de Landau tatăl fusese cunoscută până atunci ca cel mai important magazin de *pălării de damă*[31]. Ciorapii, batistele, mănuşile, umbrelele se găseau, în perioada interbelică, spre vânzare la „preţuri mici şi servicii prompte”, la magazinul „Intim”, în str. Unirii, nr. 56[32]. Reclama amintește doamnelor și domnișoarelor că magazinul deține în stoc „toate sorturile și culorile ciorapilor de mătase, fini și rezistenți Adesgo”[33]. De altfel, „Ciorapul doamnei elegante, ciorapul Adesgo” apare frecvent în reclamele din perioada 1934-1936, depășind, din punct de vedere spațial, reclamele celorlalte branduri de ciorapi[34]. Doamnele şi domnişoarele îşi puteau achiziţiona umbrele şi corsete de la I. Gabroveanu, din str. Lipscani, nr.

[22] Idem, anul I, nr. 63-64/1 ianuarie 1925, p. 3.
[23] Idem, anul I, nr. 12/5 mai 1924, p. 3.
[24] *Ibidem*.
[25] Idem, anul I, nr. 34/26 octombrie 1924, p. 3.
[26] Idem, anul II, nr. 42/30 noiembrie 1925, p. 3.
[27] Idem, anul I, nr. 8/16 martie 1924, p. 4.
[28] Idem, anul XI, nr. 1-4/Ianuarie 1934, p. 34.
[29] Idem, anul I, nr. 39/14 noiembrie 1924, p. 4.
[30] Idem, anul XI, nr. 1-4/Ianuarie 1934, p. 6.
[31] *Ibidem.*
[32] *Ibidem*, p. 22.
[33] *Ibidem*.
[34] În perioada interbelică produsele Adesgo puteau fi achiziționate de la: *Bazarul Radu*, din str. Lipscani, nr. 4, depozit de desfacere al produselor *Fabricei de ciorapi Adesgo*; *Bazarul Leon,* str. Unirii, nr. 84 avea la vânzare „ciorapii Adesgo, toate culorile și calitățile”; *Bazarul Medina,* str. Unirii, nr. 60, în „Oltenia Economică”, anul XI, nr. 1-4/Ianuarie 1934.

18, batiste, de la Fabrica de Batiste a lui Florea Amărăşteanu, str. Lahovari, nr. 12, iar genți de la Bazarul Radu, din str. Lipscani, nr. 4[35].

Speculând interesul pentru modă al doamnelor, în perioada interbelică s-au dezvoltat și serviciile pentru înfrumusețare. O „coafură artistică, un permanent impecabil" erau executate în saloanele *Pandelescu,* în str. Unirii (sub Hotel New York), iar la *Frizeria 2 minute* din str. Buzeşti, „ondulaţii permanente, vopsitul părului şi coafurile artistice" erau realizate sub directa îndrumare a Dlui Papp[36].

Ținutele erau completate de încălțăminte, care trebuia să fie în ton cu noile tendințe. Acest sector comercial – încălțăminte – este generos reprezentat în periodicul „Oltenia Economică", în ceea ce privește cantitatea reclamelor. Reținem aici următoarele anunțuri scurte: „Încălţăminte de lux numai La Popescu"[37]; „Magazinul cu Încălţăminte modernă", la Costică Nicolaescu (Michianu); „La Tunul de Aur, Iliescu&Bărbulescu"[38], „Ioan N. Modrescu – Magazin de Încălțăminte"[39]; Emanoil David&Fiu – Încălţăminte Craiova"[40]; Dumitru Popescu, „atelier de încălțăminte de lux", str. Elca, nr. 1[41]; Stoian Dumitru, „Pantoferie de lux", str. Elca, nr. 10[42].

Sectorul comercial este bine reprezentat din punctul de vedere al cantității reclamelor. Vom reține câteva anunțuri, considerate de noi, importante pentru domeniul pe care îl reprezintă.

În perioada interbelică, sectorul „cafea-coloniale-delicatese", din Craiova, a fost dominat de către armenii: Agop Babaeghian („La Aurora"), Minaș Karakaesean („La Voevodul Mihai"), Lazăr Dilberian („La Pașa"), F. B. Ferhadian („La Elefant"). Începând cu anul 1924, ne atrage atenția propunerea negustorului Ștefan R. Giuvara, care, în spațiul din str. Știrbey Vodă, nr. 141, punea la vânzare „produsele industriei naționale *Vulcan*, Prima Fabrică Română de Halva, Susan curățit, Rahat, Marmeladă, Dulcețuri"[43]. Două elemente definitorii reies din reclama negustorului: produsele oferite spre consum și faptul că acestea sunt realizate într-o fabrică românească.

La categoria *creme şi prafuri minune* amintim reclama la praful „Nimmweg", „admirabilul praf pentru spălat mâinile"[44]. Am ales, în acest caz, să redăm reclama în forma originală:

„Nimmweg" – curăță instantaneu cu apă rece cele mai murdare mâini spălându-le imediat de uleiu, grăsime, smoală, gudron, vopsea, cerneală, rășină etc. Fără a ataca câtuși de puțin pielea.

„Nimmweg" – întrece ca „efect și economie", săpunul, petrolul, terpentina, benzina, nisipul; și nu are clor.

„Nimmweg" – înmoae, catifelează și albește pielea și nu este un praf de săpun obișnuit.

Întrebuințare a prafului: „Udați mâinile cu apă, luați puțin și frecați bine locurile murdare; clătiți apoi mâinile în apă și murdăria dizolvată dispare.

[35] „Oltenia Economică", anul XI, nr. 1-4/Ianuarie 1934, p. 6.
[36] *Ibidem,* p. 30.
[37] *Ibidem,* p. 33.
[38] Idem, anul I, nr. 43-44/1 ianuarie 1925, p. 4; Idem, anul XIII, nr. 15-16/12 aprilie 1936, p. 3.
[39] Idem, anul I, nr. 43-44/1 ianuarie 1925, p. 4.
[40] *Ibidem.*
[41] Idem, anul II, nr. 27/17 august 1925, p. 2.
[42] Idem, anul I, nr. 34/26 octombrie 1924, p. 3.
[43] Idem, anul I, nr. 12/5 mai 1924, p. 3.
[44] Idem, anul III, nr. 38/18 octombrie 1926, p. 3.

Produsul era disponibil la toate „drogheriile și magazinele din branșă”.

Dezvoltarea rețelei electrice interbelice a coincis cu promovarea unor produse și servicii moderne care urmăreau să mărească confortul și utilitatea locuinței. Astfel, nu o dată, în paginile periodicului întâlnim reclame la aparate și lămpi radio, becuri electrice, mașini electrice de gătit, baterii, acumulatori etc. Pătrunderea acestor invenții la Craiova ne este demonstrată de reclama lui Nestor Petrescu, care, în str. Unirei, nr. 21, dispunea de un *Depozit en gros și en detail* din care se puteau achiziționa: „Lămpi electrice, becuri Tungsram de orice voltaj, telefoane, sonerii, aparate de fiert”[45]. Prin intermediul reclamei, Petrescu informează cititorul că este autorizat de „Primăria Orașului Craiova pentru reparațiuni”, iar oferta este variată: „Execută instalațiuni de băi, canalizare, alimentare cu apă în oraș și în orice parte a Olteniei”[46]. Pentru orice *Baterii Electrice,* craiovenii puteau să apeleze și la produsele fabricii „LUX”, de unde puteau achiziționa bateriile „cele mai bune” și „cele mai economice”.

În urma studierii numerelor din periodicul „Oltenia Economică”, observăm că firmele mari din orașul Craiova domină spațiul alocat publicității. Ele se repetă frecvent, în fiecare număr, pe parcursul anilor. Profitând de seriozitatea unei societăți comerciale create în anul 1850, de către Petrache Andreescu, urmașii acestuia se impun pe piața locală și nu numai, ca leaderi ai domeniului de referință, dacă avem în vedere insistența cu care revin în paginile periodicului. Cu ocazia sărbătoririi a zece ani de activitate ai ziarului „Oltenia Economică”, aflăm că societatea P. Andreescu&Fii oferă en gros și en detail, „La cele mai reduse prețuri, calități superioare și complecte asortimente”, următoarele produse, pentru[47]:

- agricultori - pluguri, semănători, batoze, tractoare, coase, seceri, sape, lopeți, casmale, cântare, sobe țărănești etc.;

- antreprenori (construcții) - sârmă, cuie, carton asfaltat, catran, smoală, mistrii etc.;

- apicultori - stupi, faguri artificiali, unelte și accesorii pentru albinărit;

- automobiliști - cauciucuri, rulmenți, piese de rezervă, ulei etc.;

- caretași - osii pentru care și căruțe, fier pentru care și roți, unsoare pentru osii, arcuri pentru trăsuri etc.;

- gospodine - articole pentru bucătărie, veselă, sticlărie, tacâmuri, servicii de masă și cafea, diverse cadouri etc.;

- electricieni - lămpi, becuri, conducte electrice, siguranțe simple și automate, prize, sonerii etc.;

- mecanici - cositor, plumb, grafit, piatră, alamă, aramă, zinc, bronz, oțel, țevi, tablă, sârmă, piatră, șabloane, burghie, chei franceze etc.;

- morari - mori țărănești, pietre pentru mori, motoare cu benzină, petrol sau motorină, rulmenți, macarale etc.;

- silvicultori - topoare, târnăcoape, gatere circulare, foarfeci pentru pomi etc.;

- tapițeri - arcuri pentru mobilă, sfoară, trestie pentru scaune, ciocane, galerii pentru perdele etc.;

- tâmplari - balamale, colțuri pentru ferestre, cremoane, clei, creioane, ciocane, clești etc.;

[45] Idem, anul III, nr. 41/8 noiembrie 1926, p. 4.
[46] *Ibidem*.
[47] Idem, anul XI, nr. 1-4/ianuarie 1934, p. 11.

- viticultori - piatră vânătă, pucioasă, rafie, pluguri pentru vie, foarfeci pentru vie, teascuri etc.

Redăm mai jos și câteva dintre reclamele ilustrate întâlnite în paginile periodicului „Oltenia Economică", care conțin informațiile necesare pentru identificarea produsului prezentat.

Foto 5, anul II, nr. 47-48/1926, p. 4.

Foto 6, anul II, nr. 47-48/1926, p. 6.

Foto 7, anul III, nr. 9-10/1926, p. 5.

Foto 8, anul III, nr. 13/1926, p. 4.

Foto 9, anul III, nr. 9-10/1926, p. 5.

Foto 10, anul III, nr. 9-10/1926, p. 5.

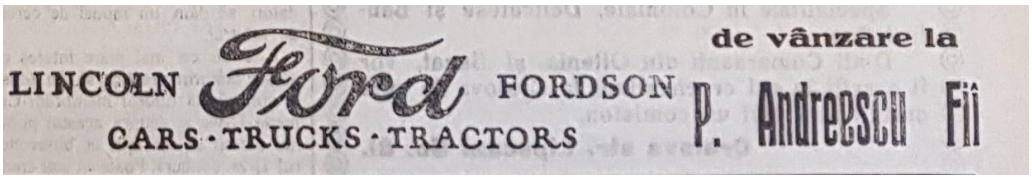

Foto 11, anul III, nr. 9-10/1926, p. 5.

Foto 12, anul III, nr. 26/1926, p. 4.

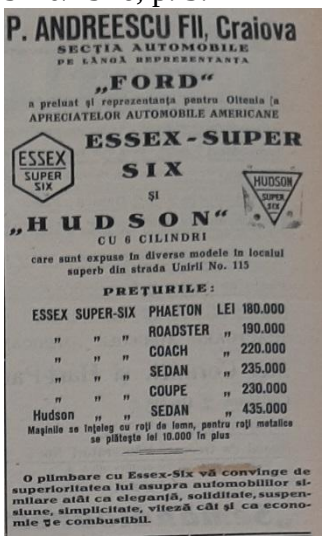

Foto 13, anul VI, nr. 18-19/1930, p. 5.

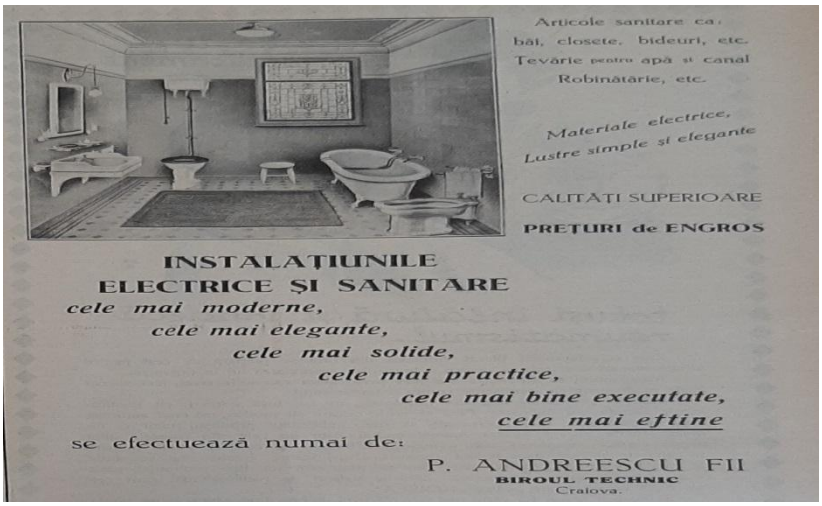

Foto 14, anul XI, nr. 1-4/ianuarie 1934, p. 11.

Anunțurile firmelor comerciale, fie ele mari sau mici, concurau între ele în încercarea de a atrage cumpărătorul. Pe lângă reclamele din presă se modifică și amenajarea firmelor și vitrinelor acestora. Din același periodic, „Oltenia Economică", aflăm că prima condiţie a unei decorări era formarea unui *tablou,* din mai multe articole, din sorturi apropiate, care toate la un loc să poată da o unitate de ansamblu. Într-o vitrină cu mătăsuri sau postavuri, tonul era dat de modul cum erau îmbinate culorile. În centrul vitrinei magazinelor de încălțăminte era situat un pantof sau o cizmă, în funcție de sezon. Magazinele alimentare foloseau mulaje ale produselor perisabile. Aranjarea unei vitrine necesita o mulţime de accesorii: suporturi, geamuri și bucăţi de

lemn de diferite forme geometrice, „care combinate şi acoperite cu foiţă sau pânză colorată dau mese sau turnuri de efect”[48]. Nelipsit din vitrină era „placatul”, un carton sau o bucată de scândură, îmbrăcată frumos şi pe care erau scrise *preţul,* cu scopul de a impresiona prin *micimea* lui sau să ofere trecătorului o idee despre „preţul curent al magazinului”[49]. Pentru un aspect cât mai plăcut al spațiilor comerciale, Camera de Comerț și Industrie organiza *concurs de vitrine.* Rezultatul unui astfel de concurs este prezentat în paginile ziarului, în anul 1935[50]:

Concursul de vitrine*:*
Premiul I (2000 lei)
Catone&Roman, lipscănie
Mendel A. Moise, givaergerie
Nachmansohn „Lion”, lipscănie

Premiul II (1500 lei)
Sucursala Gallia, fabrica de mătăsuri
Sucursala „Cehoslovaca”, fabrica de îmbrăcăminte

Premiul III (1000 lei)
Băileşteanu &Pârvuleț, manufactură
„Eveline”, confecţiuni
„Femina”, confecţiuni
Lungulescu&Mayer, lipscănie
Sucursala „Dermata”, încălţăminte
Sucursala „Royal Shoe”, încălţăminte
Voicu L. Arabu, galanterie

Premiul IV (500 lei)
„Aurora”, farmacia Ogrezeanu
„Boston”, postăvărie
Dinulescu Petre, manufactură, articole de menaj
„Eschenasy”, postăvărie
Florea Dumitru, manufactură
Ionescu Mihail, odăjdii bisericeşti
Krasniansky „Harpa”, instrumente muzicale
Rădulescu „Mireasa”, flori, mode
Sgândăreanu Victor, lipscănie
Sucursala „Meinl Iuliu”, coloniale
Sucursala „Socec&Co”, librărie

În perioada interbelică, în paginile periodicului „Oltenia Economică” găsim reclame de mici sau de mari dimensiuni, unele realizate exclusiv din text scurt, care vorbesc strict despre facilităţile oferite, altele amintind despre serivicii şi calitate şi fiind însoţie şi de imagini. Majoritatea reclamelor identificate sunt formulate la *superlativ*: *cele mai moderne, cele mai noi, cele mai superioare, cele mai ieftine.* Am întâlnit reclame de inaugurare a unor noi produse și

[48] Fr. Horac, *Despre vitrina de prăvălie,* în „Oltenia Economică”, anul XII, nr. 27/4 August 1935, p. 3.
[49] Idem, *Despre vitrina de prăvălie (II),* în „Oltenia Economică”, anul XII, nr. 28/11 August 1935, pp. 2-3.
[50] „Oltenia Economică”, anul XII, nr. 26,/24 Iulie 1935, p. 3.

servicii, reclame scurte de întreținere a fidelității clientului, reclame care apelează la o imagine simplă (o pălărie, un pantof, imaginea unei mirese) sau texte care transmit avantajele și elementele de noutate ale produsului, garanții ale calității, detalii tehnice, informații despre marcă, sediul societății, numele administratorului etc.

Studierea reclamelor de mai sus, doar o parte a reclamelor economice identificate în periodicul „Oltenia Economică", ne-a convins asupra continuării demersului început, în vederea obținerii unei imagini de ansamblu asupra comerțului și comercianților din Craiova interbelică.

BIBLIOGRAPHY

1. „Oltenia economică", anul I, numerele: 8/16 martie 1924; 12/5 mai 1924; 21/14 iulie 1924; 34/26 octombrie 1924; 39/14 noiembrie 1924; 43-44/23 decembrie 1924; 43-44/1 ianuarie 1925; 63-64/1 ianuarie 1925;

2. „Oltenia economică", anul II, numerele: 27/17 august 1925; 42/30 noiembrie 1925; 40/16 noiembrie 1925;

3. „Oltenia economică", anul III, numerele: 38/18 octombrie 1926; 41/8 noiembrie 1926; 46-47/20 decembrie 1926;

4. „Oltenia economică", anul VI, nr. 40-41/7 octombrie 1929;

5. „Oltenia economică", anul XI, nr. 1-4/Ianuarie 1934;

6. „Oltenia economică", anul XII, numerele: 26,/24 Iulie 1935; 27/4 august 1935; 28/11 August 1935;

7. „Oltenia economică", anul XIII, nr. 15-16/12 aprilie 1936.

EXISTENTIAL AUTHENTICITY FACING POSTMODERNITY

Ionuț Bârliba
Scientific Researcher III, PhD, „Gh. Zane" Institute of Economic and Social Research, Iași

Abstract: Authenticity is a guiding concept in existentialism, as it provides the basis for a proper understanding of peculiar existentialist themes and notions such as anxiety, despair, individuality, otherness, freedom, selfhood or self-consciousness. Basically, authenticity regards our own most inner self, our sheer individuality. However, authenticity is not a natural given, but a challenge for the individual to embark on a journey towards becoming a true self. Kierkegaard's discussions of selfhood and the concept of the Individual provide important indications about this specific meaning of authenticity. Hence, when introducing his central concept of the Individual, he necessarily opposes it to the abstract and empty notions of the public, the mob or the masses. In his view, the public or the crowd only create social pressure. Kierkegaard names this action of pressure that the public makes on the Individual leveling, a dominant phenomenon of modern times. Leveling has to do fundamentally with the loss of individuality. In the modern society, the Individual's significance is reduced to a number, an invisible member of the abstract notion of the crowd. Kierkegaard's idea here is that if the Individual is able to avoid the pressure of leveling, he will become aware of his existence as an authentic self. Ortega y Gasset's The Revolt of the Masses and his analysis of the emancipation of the masses and of what he calls the "mass-man" is also of interest here. His critique of the rise to power of the "mass-man" and the social importance this kind of modern European man gained is ultimately a discussion on authenticity. Moving forward to our times some philosophers consider authenticity in search of a solution against the generalized relativism of postmodernity. In a postmodern era defined by narcissism and selfish individualism the old existentialist meanings of authenticity that lead to estheticism or atomistic self-indulgence need to be revisited. In this respect, contemporary philosophers such as Charles Taylor and Charles Guignon suggest a more social approach of the concept. Authenticity might have more to do with society, with our relation with the others and with our responsibility for them than one would expect from a concept originally defined by individualism and subjectivity. [1]

Keywords: authenticity, existentialism, Individual, postmodernity, society.

Motto: "One day, long before many gods were born, I woke from a deep sleep and found all my masks were stolen -- the seven masks I have fashioned and worn in seven lives. I ran maskless through the crowded streets shouting, «Thieves, thieves, the cursed thieves»." (Kahlil Gibran, The Madman)

The motto of this article is drawn from the preamble of Kahlil Gibran's first English language work published in 1918, "The Madman", which is in our opinion, a vivid metaphor of

[1] Această lucrare a fost publicată ca indicator în cadrul grantului de cercetare Nr. GAR-UM-2019-XII-3.1-6/ 15.10.2019, „***Grant de cercetare realizat cu sprijin financiar din Fondul Recurent al Donatorilor, aflat la dispoziţia Academiei Române şi gestionat prin Fundaţia „PATRIMONIU" GAR-UM-2019- XII-3.1-6***

the continuous friction between the individual and contemporary society, a society that enforces the former to select, design and wear multiple layers of "masks". These masks are allowing the individual person to function in a way that is desirable or deemed acceptable by the group or the larger society. The seven masks represent the multiple and separate identities that the person fashions for himself to present to the world as an interface between self and the other. These seven layers are both the result and consequence of a continuous conformist act of deindividuation, self-adjustment and self-censorship. Longing for acceptance, connection and love from and for the other, the person might lose the connection to oneself, by surrendering to alternative emotions, values and motives such as vanity, hypocrisy or greed; other times, the mask is just the result of choosing the simple, comfortable option, one that would not put the self in tension with the rest of the world. A systematic process of self-deception buries the essence under those overlapping veils superimposed by society.

What existentialism "prescribes" as a remedy for this, is something like a reversal process, a deliberate and assumed journey of mask-erosion. Following it, individuals are supposed to find authentic living. Authenticity regards our own most inner self, our sheer individuality. However, this quality is not a natural given, but can be better understood as a challenge for the individual to embark on a journey towards becoming a true self. For the Danish philosopher Soren Kierkegaard, the masks are the result of a phenomenon he calls leveling: "For leveling really to take place, a phantom must first be raised, the spirit of leveling, a monstrous abstraction, and all-encompassing something that is nothing, a mirage – and this phantom is the public"[2]. But unlike in Gibran's parabola, this is not happening spontaneously (at least not if we want this to happen authentically), as a result of what looks like an unfortunate event that the character falls victim to (the actual or perceived disappearance of the masks due to "theft"), but as a result of a deliberate and conscious effort. For most existentialists, the search for authenticity does not entail a process through which masks are forcibly removed, neither shed. Also, the end result is not something that is achieved or "conquered", a set condition that once is reached, will lock the individual into that state of authentic living, but a never-ending process that only stops with the individual's existence, and does not allow for self-indulgence.

These desiderata become almost idealistic and inoperable in the current historical conditions. We are living atypical times, that require rapid adjustment of philosophers' epistemic weapons. The means for accessing knowledge, including the one about the self are under an enduring, mentally exhausting siege. Misinformation and disinformation campaigns make it difficult for people to triage and separate real information about outside events from fake news. Artificial intelligence can now generate fake photos and videos that can make the line between reality and deception very blurry, being capable of quickly discrediting anyone's career or at least chronically scar their credibility. Conspiracies and anecdotal stories tend to gain more traction and emanate more "truthfulness" for certain categories of people, than the information provided by the entity that previously was unanimously considered a legitimate and credible source of knowledge: the scientific community.

Nowadays, people invest more time and energy in creating cosmetic online personas, through carefully crafted glamorous YouTube channels, Facebook or Instagram accounts, than in pursuing and maintaining spiritual or health-related goals, either physical or psychological. Some invest a vast majority of their time generating and maintaining a public persona that is designed to turn the mundane into spectacular, transform the banality of everyday life into something that

[2] *The Essential Kierkegaard*, Edited by Howard V. Hong and Edna H. Hong, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 2000, p. 261.

is worthy of a followership counting thousands: the end goal is to become "genuine", "authentic" influencers, ones that are true to themselves and to others, their audience. This mirage convinced fitness-obsessed people that sharing their workout routines and results on Instagram is something worthy of everyone's attention. Similarly, influencers can be mothers detailing their babies' menu, sleep or play schedules on YouTube channels, or the girl next door who feels the urge to express their opinion on celebrities, life and society, as freely and openly as possible. There's also a special category of influencers who are less concerned with building an actual authentic living: the pick-up artists who are sharing advice aimed at preparing men or women to charm (and even deceive and exploit) potential dating partners. The influencer is most of the time someone with average abilities and talents, that gains notoriety by doing things considered routines for millennia in public.

This social hierarchy builds on a narcissism tendency, one that Charles Taylor used to describe three decades ago as the essential manifestation of the "me generation": "People no longer have a sense of a higher purpose, of something worth dying for. Alexis de Tocqueville sometimes talked like this in the last century, referring to the "petits et vulgaires plaisirs" that people tend to seek in the democratic age"[3]. We have an early description of a phenomenon that fades in comparison to what it has become today: "dark side of individualism is a centring on the self, which both flattens and narrows our lives, makes them poorer in meaning, and less concerned with others or society"[4]. Taylor's idea reminds us of Kierkegaard's notion of leveling, which leaves little room for individuality, or of what Ortega y Gasset used to describe as the mass-man and the mass-society it creates, that leaves little room for excellence. Mediocrity, common-sense, everyday behaviors gain the status that elites and excellent behavior once had.

Postmodern life, especially through its ramifications in social media, has simultaneously encouraged the search for this elusive concept of authentic self-promotion, and a form of self-improvement that eludes the possibility of actually being authentic. As the pandemic hit, all these forces in tension increased their strength. Courtesy of the transition of professional lives to Zoom and similar platforms, many people discovered they dislike their appearance so much, that they began investing in plastic surgery, leading to a threefold increase of the cosmetic medical services demand compared to pre-pandemic levels. Another phenomenon that moved public display in a direction that puts authentic expression in disadvantage has to do with the changes in the communication patterns between people, beneath masks and during social distancing. Psychologists noticed that due to the mandatory use of masks in public spaces, especially for service workers, people's non-verbal communication display patterns started to change too.[5] Specifically, social smiles are evolving: more and more people are now able to fake the Duchenne smile (also known as the authentic smile or the "smize"). The Duchenne smile has been known to be a signature accessible only to a trained, specialized elite of a con artists, actors and some psychologists. Nowadays, the need to compensate the lack of possibility to smile with the lower facial muscles turned almost everyone in an expert mastering the art of smiling with the eyes, even when they don't actually feel like it.

In the same time, there is another transformation characteristic to the modern world, as defined by Charles Taylor in his work, *The Ethics of Authenticity*. This refers to the nature of the relations between people, which have become more instrumental. The best example in the post-modern life is seen in the way the gig economy is slowly transforming freelance or independent

[3] Charles Taylor, *The Ethics of Authenticity*, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1992, p. 4.
[4] *Ibidem*.
[5] https://elemental.medium.com/masks-are-causing-our-smiles-to-evolve-c0981ec19e90.

sector into a Big Brother game, especially for freelance platform workers or employees of services like Uber, Yelp. The rating and reviewing systems that workers are subjected to are inducing a strong external pressure to behave and perform in ways that are expected, considered desirable.

This "mob" policing of behavior runs the risk of losing the individual behind the burden of those ratings and reviews, which are rarely controlled for accuracy or underlying motives. In other words, the professional performance will always be dependent on random factors such as spitefulness or retribution, which will ultimately determine workers to display expressive behaviors that would be disconnected from the individual's thoughts or feelings, in other words, constraining its ability to act authentically. The consequences can be dramatic not only for the individuals, the target or the authors of these behaviors, but also for the group. In Taylor's words, "once the creatures that surround us lose the significance that accrued to their place in the chain of being, they are open to being treated as raw materials or instruments for our projects."[6]

Looking at this picture, we can say that there never was a better to bring the notion of "authenticity" back into the spotlight and under close scrutiny. However, the unique historical context described above can lead to one of two possible outcomes: either turn authenticity into a priceless asset, needed to navigate these troubled times, or continue to transform it into a rapidly devaluing commodity, accessible to anyone, but regarded as obsolete and redundant. Philosophers need to find their positioning in this fight and hope they will turn it in its favor. In this paper, we will try to explore a few ways of achieving that, by rediscovering some of the understandings of the concept, and also its uses and abuses in related disciplines such as Psychology and Human Development.

In Psychology, especially in the branches that are traditionally heavily influenced by spiritual practice, such as positive or humanistic psychology, the search for authenticity initially looked like a gold rush. A simple psychological definition of authenticity is acting "in accord with the true self, expressing oneself in ways that are consistent with inner thoughts and feelings"[7]. Thus, the main definitely aspects would be congruence and consistency, via a sufficient degree of self-knowledge and desire to achieve one's full potential. Examined more closely, this epistemic journey resembled more the search for the yeti: hyper-enthusiastic researchers placed all their bets on a strange, elusive concept, to ultimately return from the woods with only a few blurry snapshots of the "beast". This was due to the fact that most psychological models of adaptive human functioning describe the existence of several "selves" between the individual is switching, without necessarily being "inauthentic" (manipulative, deceiving, lacking transparency), but rather natural, adaptable and flexible. However, this situation didn't stop the searches for the mythical creature supposedly inhabiting the woods, but added to the sense of disillusionment of the psychologists who couldn't integrate an account of authenticity as defined by philosophers in their socio-psychological models, which also spilled over the philosophical domain too, as illustrated by Charles Guignon's critique of self-improvement and self-help psychological literature.

In the light of such critique and empirical impediments, abandoning the project of searching and integrating authenticity in a natural and viable way in the postmodern life seems like premature epistemic abandonment and unethical dismissiveness. In this paper, our aim is to go back and bring back some of the classic accounts of authenticity, such as Kierkegaard's, put

[6] Charles Taylor, *op. cit.*, p. 5.

[7] Susan Harter, *Authenticity*, In "Handbook of positive psychology", edited by C. R. Snyder & S. J. Lopez, Oxford University Press, New York, 2002, p. 382.

them side by side with more modern views, such as Taylor's and Guignon's accounts, in an attempt to restore the faith and hope in this concept as a lighthouse in troubled times, and struggling through crisis.

To the contemporary challenge of intoxicating self-obsession, I find the work of Kierkegaard particularly informative and actual. It is the process versus product, road versus destination view of authenticity that is so seductive for the postmodern man, especially now, when humanity is confronting the anxiety and uncertainty of a disease's unknowns and the pandemic's restrictions, that affect every individual and all their existing and possible relationships with others. The idea that maybe deserves being revisited the most and also urgently is that authenticity is an active endeavor of creating the true self. The individual is, in Kierkegaard's view, at the confluence of several forces that guide his behaviors and the way he resolves his goal conflicts or conflicts between several moral loyalties, will ultimately decide his success in achieving an authentic life. This is rarely the easy way, or the path of least resistance, as the postmodern life sometimes looks like, when it openly advertises comfort and consumerism, with a preference for easy to digest, readily-available commodities. We do not wish to elaborate on the critique of the postmodern society, though. We only wish to remind that for existentialists, the pursuit for an authentic life, and its quality, existential authenticity does not describe any specific set of ethical ideal, standard or principle, it is rather non-normative, but instead details the quality of that being. Kierkegaard is defining the self in this process of becoming as an agent that is best understood in opposition to the mob, or the masses. The latter terms represent types of entities that do not fully allow the becoming of the self, as the individual's identity, uniqueness and moral responsibility merges and dissipates into the public, as a result of collective pressure.

The collective pressure is seen as inherently negative, of lacking value in Ortega y Gasset's *The Revolt of the Masses*. The author provides a description of the emergence of this "mass-man", a product of the emancipated masses and refuses to see it as a victory of modern times: "But is this not an advantage? Is it not a sign of immense progress that the masses should have "ideas", that is to say, should be cultured? By no means. The "ideas" of the average man are not genuine/authentic ideas, nor is this possession culture. An idea is a putting truth in checkmate"[8]. In opposition, the noble or the select man is seeking truth in a manner that does not look down upon others, neither strives for superiority, as often seen in the demeanor of the mass-man, who remains stuck in mediocrity by striving for asserting superiority. The mass-man lacks any trait or quality that would recommend him for excellence, but he demands privileges and rights offering nothing in return, not even gratitude. The life of the mass man is impoverished of past or future, and it is also inert, as there is no project guiding it.

Anything can become a distraction from the journey of following that noble endeavor, if strong enough and over-riding the self's effort to approach an ideal version: from family or societal duties, from an isolated job role to a career in construction, from a moral vice that has hijacked the individual's affective and decisional resources, in the form of substance abuse to the obsession for followership on social media. It is the tendency towards getting back on that track and resisting the pull of various distractors which allows the individual to separate from the superficial living and build a meaningful, authentic existence. The obsession of the postmodern individual with external, epidermic qualities (a fit body, an attractive appearance, compulsive dieting) or social indicators of their success (translated into number of followers, of likes or average numeric ratings coming from people that are complete strangers, turn the individual

[8] José Ortega Y Gasset, *The Revolt of the Masses*, W.W. Norton & Company, New York, London, 1932/1960, p. 48.

itself in a statistic or a public commodity), suggests a deep disconnection between the current self and the ideal. The individual has to win the conflict with the abstract and empty notions of the public, the mob or the masses, that only create a social pressure, or leveling, a word that Kierkegaard uses to refer to this external pressure. In the current times, this diversion targeting the already demanding challenge for the individual to embark on a journey towards becoming a true self is at historically high levels, especially due to the cult of superficiality already described.

A more nuanced approach, that describes authenticity itself as a result of the social pressure described by Kierkegaard is depicted by Charles Taylor. For him, the modern era has brought the authenticity wars, between its committed followers and detractors. According to Taylor, many people strive for authenticity in a way that is similar to a religious experience: "many people feel *called* to do this (pursue a life of authentic self-fulfillment), feel they ought to do this, feel their lives would be somehow wasted or unfulfilled if they didn't do it"[9]. So almost 30 years ago, Charles Taylor pointed to the fact that the search for authenticity became cult-like, flooded by an afflux of self-obsessed attitudes. The Canadian philosopher points out to the need to discern between a more kierkegaardian or benign form of authentic living and a more "bad", undesirable form: the inauthentic authenticity. A similar idea is expressed by Guignon, who points to the dangers of the distorted or self-indulgent forms of authenticity. For Guignon, authenticity is best defined echoing Kierkegaard, as a "project of becoming who you are"[10], of achieving "truthfulness" with regards to oneself, and "fundamentally and irreducibly a social virtue"[11]. Taylor advocates for retaining the idea of self-transcendence, that would guard against the meaninglessness of the contemporary society. A phenomenon that is currently happening in the influencer circles we mentioned before sheds light over the abuses and misunderstandings surrounding the concept of authenticity. This phenomenon is related to the cancel culture, or social media mobbing, that targets popular content creators. It has presumably been accelerated lately, under the influence of movements like the #metoo and #BlackLivesMatter, who were militant for discouraging any support for celebrities or, as it extended over everyday life interactions, anyone that is or has, at any time in their past, acted in manners deemed offensive to certain categories of people. The influencer circles, especially on YouTube, have seen a flow of public apologies concerning some of their past posts or media appearances, coupled with a retraction of videos or posts that their authors self-evaluated as potentially offensive. Critics of the cancel culture threatened that this trend announces the inevitable death of authenticity[12]. In our opinion, this catastrophizing sentence only reflects the distorted nature of "authenticity" in the common-sense or folk understanding: a safe place where individuals feel that they can position themselves confortably, in order to express any kind of ideas and positions freely, sheltered from the need to take into account possible consequences of these positions. Protected by a generous, over-inclusive concept of genuine, unguarded expression and free speech, individuals feel that they can speak or behave in any way, without pressure (except, of course the legal constraints that might deter engaging in certain immoral acts, due to their cost) to exercise restraint or take accountability.

For some contemporary philosophers, Kierkegaard's and other existentialists' approach to finding one's true authentic self, is seen as a force that can be vital or at least essential for the

[9] Charles Taylor, *op. cit.*, p. 17.
[10] Charles Guignon, *On Being Authentic*, Routledge, London and New York, 2004, p. 4.
[11] *Ibidem*, p. 151.
[12] https://www.youtube.com/watch?v=S4GR1wd4H4U.

health of this society. Gordon Marino, for instance, authored an *Existentialist's Survival Guide (How to Live Authentically in an Inauthentic Age)* in which he attempts to popularize the Danish philosopher's ideas, among those of other existentialists, as a toolkit delivered in a style that resembles more that of a life coach. Other authors also give authenticity super-powers, at least in politically hijacked and fabricated versions of the notion. For instance, in her book called *Populocracy: The Tyranny of Authenticity and the Rise of Populism*, Catherine Fieschi puts authenticity at the core of the rise of populist movements and their current triumph in some countries. This became increasingly obvious during the current pandemic that put a tremendous amount of stress on scientists to find time-sensitive treatments and vaccines for a new virus, which inevitably lead to conflicting and changing information, based on continuously accumulating research results. This erratic but natural and expected evolution of expert knowledge on the virus was capitalized by populist leaders as the perfect occasion to defy experts and denigrate the institutions of science. According to Fieschi, authenticity is considered one of the key features of populist ideologies, in addition to other notions, such as the sovereignty of people, democracy as a self-governing ideal, liberated of elite domination. This populist conception of authenticity values common sense, folk wisdom, popular mores and shared lay convictions. Sometimes, it is attached to nationalistic images and myths (as populism rarely thrives on itself, without an additional ideological component such as nationalism): authentic is understood as the "real", "genuine", "original" cultural products that pertain to a pure community that hasn't been corrupted by globalization or foreign influences. Complex information delivered by intellectual elites is received with suspicion and disdain, while the dishonesty of populist leader is not dismissed as an invalidating trait, as it naturally should be, but is treated as a further proof of their authenticity – they have no intention to hide their flaws and inherent human limitations: "In this respect the populist politician can be regarded as authentic even if they are insincere and dishonest"[13]. In truth, this so-called authenticity exploited by populists is just an antithetical position to real or imagined political enemies, which are contrasted by appeal to traits such as dishonesty, snobbery or hypocrisy. The authentic leader, just as Donald Trump or Boris Johnson, is depicted as "real", because he speaks his mind freely, tells things as they are, without diversions or censorship. As we see so many countries slowly sliding out of democracy, maybe this idea is worth analyzing. Attacking and dismantling the appeal of this rebranded populist concept of authenticity might help in restoring faith in elites and more legitimate identities and authorities. As of now, the pandemic showed that relying on the promise of populism, including the "authenticity" of the "what you see is what you get" leaders, can become a matter of life or death in some circumstances, as the leaders cannot deliver more than false promises and empty lies. In opposition, leaders who relied on expert information, mass testing and approaches to prevention, including transparency over these methods, have seen the best results in containing a global deadly threat. Maybe this is the opportunity thinkers may need to siege in order to revoke and reclaim the "true" or authentic meaning of authenticity, when the counterfeit one reaches its demise.

This latter accounts suggests not only the importance of rediscovering authenticity as a tool for understanding and surviving postmodernity, but also the fact that the early definitions were too individualistic. Instead, to fully understand its nature and implications, maybe it is time to admit that authenticity might have more to do with society, with our relation with the others and with our responsibility for them. Also, maybe it is high time for philosopher to set its limits,

[13] Catherine Fieschi, *Populocracy: The Tyranny of Authenticity and the Rise of Populism*, Columbia University Press, 2019, p. 151.

between the obligations of the individual towards oneself, and the obligations for the society. As mentioned, Taylor, Guignon or Fieschi warned about the uses or abuses of authenticity in public life. As Ortega y Gasset tried to argue, we can still bring back an antidote to counter the tyranny of the mass men: the elite man's striving for excellence. This "elite" is in the European thinker's description, devoided by the classical political meaning and refers to more of an intellectual and moral set of dispositions that individuals adopt, including humility, self-criticism and self-improvement (as opposed to the self-indulgent, uncritical and relativistic stance adopted today by the supporters of populism). We are certain that going back to classic notions of authenticity, such as Kierkegaard's, we can instill it into places (like exclusionary communities, of "true" people) where this has lost its appeal. The crucial thing is to find a way to advertise it in order to be at least as appealing and non-alienating as its counterfeit counterpart.

BIBLIOGRAPHY

Carman, Taylor, *The Concept of Authenticity*, In "A Companion to Phenomenology and Existentialism", edited by Hubert L. Dreyfus and Mark A.Wrathall, Blackwell Publishing, Oxford, 2006, pp. 229-239.

Fieschi, Catherine, *Populocracy: The Tyranny of Authenticity and the Rise of Populism*, Columbia University Press. 2019.

Guignon, Charles, *On Being Authentic*, Routledge, London and New York, 2004.

Harter, Susan, *Authenticity*, In "Handbook of positive psychology", edited by C. R. Snyder & S. J. Lopez, Oxford University Press, New York, 2002, pp. 382-394.

Marino, Gordon, *The Existentialist's Survival GuideHow to Live Authentically in an Inauthentic Age*, HarperOne, New York, 2018.

Ortega Y Gasset, José, *The Revolt of the Masses*, W.W. Norton & Company, New York, London, 1932/1960.

Taylor, Charles, *Sources of the Self. The Making of the Modern Identity*, CUP, Cambridge, 1989.

Idem, *The Ethics of Authenticity*, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1992.

The Essential Kierkegaard, Edited by Howard V. Hong and Edna H. Hong, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 2000.

CONTEMPORARY COSMOPOLITAN JUSTICE: CORE ASPECTS

Lavinia Andreea Codrea
Scientific Researcher, PhD, Romanian Academy, Iași Branch, „Gh. Zane"
Institute of Economic and Social Research

Abstract: Cosmopolitanism is currently a central topic of research, involving various debates and controversies. Its "classical" origins and forms are based on the act of the individual to declare herself/himself a "citizen of the world", on the notion of "openness to the world", on the detachment from the state political system and on the idea of an affiliation to a broader structure, that transcends the state. Contemporary cosmopolitanism, developed broadly within the last 30 years, encompasses a much wider and more complex area of issues, such as cosmopolitan justice, ethics, social and other types of responsibility, cultural affiliation and so on, all of which are taken into account in the specific recent social and political conditions. In an applied sense, contemporary cosmopolitanism is concerned with issues such as international and global institutions and organizations, the vertical distribution of powers, the global economy or the role of human rights in achieving equality and justice. Given the broad variety of topics and according debates, the present article aims at identifying and systematizing what is essential to contemporary cosmopolitanism, what are, through and beyond countless fields of interests, those defining elements that are common to all intellectual positions regarding cosmopolitan justice.

Keywords: „citizen of the world"; cosmopolitanism; global justice; international justice; moral universalism.

1. Introducere

Cosmopolitismul este, în prezent, un subiect central de cercetare, antrenând variate dezbateri și controverse în câmpul științific și al gândirii. Originile și formele sale „clasice" au ca repere ideea de „afiliere non-națională", actul individului de a se declara „cetățean al lumii" mai degrabă decât al unei structuri politice statale[1], detașarea față de sistemele politice ale statului-națiune și noțiunea de „deschidere către lume", cosmopolitiștii privindu-se pe ei înșiși ca nefiind atinși de limitările granițelor comunităților politice existente – loialitatea lor este datorată comunității universale a ființelor umane și nu unei comunități politice specifice (indiferent dacă apartenența la aceasta ar fi dobândită prin naștere sau printr-o alegere)[2].

Cosmopolitismul contemporan, însă, cuprinde o arie mult mai largă și mai complexă de problematici, precum natura eticii, dreptatea, responsabilitatea socială, afilierile culturale, toate acestea avute în vedere în cadrul condițiilor sociale ale complexei globalități[3], dar și, într-un sens aplicat, instituțiile și organizațiile internaționale și transnaționale, distribuția în plan vertical a puterilor, rolul drepturilor omului în atingerea egalității și dreptății, economia globală etc. Astfel, cosmopolitismul începe să fie privit ca o formă de alegere identitară efectuată de către indivizi,

[1] Inglis D. *Alternative histories of cosmopolitanism. Reconfiguring classical legacies*. În Delanty G. (coord.). *Routledge Handbook of Cosmopolitan Studies*. London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2012, p. 11.
[2] Beroš M. *Cosmopolitan Identity – historical origins and contemporary relevance*. Tabula, 2016, nr. 14, p. 198.
[3] Inglis D., *op. cit.*, p. 11.

ca un ideal etic și o viziune asupra dreptății, dar și ca un cadru juridic și politic[4]. Având în vedere varietatea largă de subiecte abordate în cadrul cosmopolitismului și amplitudinea dezbaterilor aferente, în prezentul articol îmi propun identificarea și sistematizarea a ceea ce este esențial pentru cosmopolitismul contemporan, mai precis, a acelor elemente definitorii care sunt comune tuturor pozițiilor intelectuale cu privire la dreptatea cosmopolită.

2. Statutul științific al cosmopolitismului

În ceea ce privește statutul științific al cosmopolitismului, acesta este adesea prezentat ca idee, ideal, ideologie, teorie, școală de gîndire. Thomas Pogge îl caracterizează ca „poziție intelectuală" sau „familie de poziții intelectuale"[5]. Ulrich Beck în literatura universală[6] și Ciprian Nițu în literatura română argumentează caracterul cosmopolitismului de *paradigmă* în științele sociale în general, precum și în teoria politică (paradigma fiind definită succint de C. Nițu ca „o realizare teoretică și conceptuală fundamentală, care înzestrează o comunitate de cercetători dintr-un domeniu particular de cercetare cu un anumit set de probleme și cu soluții pentru rezolvarea acestora")[7], putând fi formulate argumentări similare și pentru alte câmpuri de studiu, inclusiv cel juridic.

Spre deosebire de alte poziții intelectuale, cosmopolitismul, în opinia lui Thomas Pogge, presupune în principal perspective asupra modului în care lucrurile „ar trebui să fie", nu doar asupra modului în care acestea sunt deja. Așadar, pozițiile cosmopolitiste includ, ca elemente centrale, atât perspective evaluative, ce judecă, *evaluează*, cât și perspective normative, ce *prescriu, recomandă*. Evaluările morale și recomandările specifice sunt conduse de ideea centrală a includerii tuturor ființelor umane ca egale[8].

Gillian Brock identifică două aspecte esențiale ale cosmopolitismului, în înțelegerea sa prezentă, dar datând încă de la stoici, respectiv problematica identitară și problematica responsabilității – ca teză asupra identității, a fi cosmopolit indică a fi marcat sau influențat de culturi variate; ca teză asupra responsabilității, individul trebuie să se considere membru al unei comunități globale de ființe umane și, ca atare, acesta are și responsabilități față de ceilalți membri ai comunității globale[9].

Deși originile ori istoria cosmopolitismului pot fi urmărite până în Antichitate, nu există, însă, un consens între teoreticienii contemporani cu privire la înțelegerea conținutului exact al unei poziții subsumate cosmopolitismului[10]. Se poate argumenta, în acest sens, și opțiunea lui Pogge de a vorbi despre mai multe astfel de poziții, ori o „familie" de asemenea poziții, ce reflectă înțelegeri și angajări diverse a ideii centrale a cosmopolitismului de includere a tuturor ființelor umane ca egale.

3. Repere în apariția și dezvoltarea cosmopolitismului

[4] Beroš M., *op. cit.*, p. 198.
[5] Pogge T. *Cosmopolitanism: a Path to Peace and Justice*. În: The Journal of East-West Thought, 2012, nr. 2, p. 10.
[6] Spre exemplu, în Beck U. *The Cosmopolitan Vision*. Cambridge: Polity Press, 2006; Beck U. *Cosmopolitan Sociology: Outline of a Paradigm Shift*. În: Rovisco M., Nowicka M. (coord.). The Ashgate Research Companion to Cosmopolitanism, ed. a II-a. New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2016.
[7] Nițu C. *Cosmopolitismul: către o nouă paradigmă în teoria politică*. Iași: Editura Adenium, 2014, p. 12.
[8] Pogge T., *op. cit.*, p. 10.
[9] Brock G. *Global Justice. A Cosmopolitan Account*. New York: Oxford University Press, 2009, p. 8.
[10] Scheffler S. *Boundaries and Allegiances. Problems of Justice and Responsibility in Liberal Thought*. New York: Oxford University Press, 2001, p. 111.

Termenul de „cosmopolit" (și derivații, precum „cosmopolitism") provine din limba greacă (*kosmopolitês*), și este format prin alăturarea cuvintelor *kosmos*, însemnând „lume", „univers", „cosmos", și *politês*, prin care se înțelege un „cetățean", „membru al cetății (*polis*)". *Kosmopolitês* ar desemna, așadar, un „cetățean al lumii". Termenul îi este atribuit filosofului cinic grec Diogene din Sinope, care, întrebat fiind de unde este, ar fi răspuns „Sunt *kosmopolitês*!" (relatarea îi aparține lui Diogene Laertios)[11]. O relatare similară este reprodusă de Cicero, în *Tusculanae disputationes*, și îl vizează pe Socrate[12]. Dacă, în mod obișnuit, un grec s-ar fi identificat prin *polis*, afirmația lui Diogene este interpretată ca un refuz de a fi definit prin originile locale și apartenența la un grup, preferând să se definească prin raportare la aspirații și preocupări „mai universale"[13], negând loialitatea ori supunerea față de *polis* și afirmându-și legătura cu întreaga lume[14].

Această identificare a sa este interpretată ca fiind una negativă, în sensul în care intenția lui Diogene nu a fost de a „deveni primul cetățean al lumii", ci de a își exprima dezacordul față de legile cetăților antice, cărora nu dorea să li se supună[15]. În interpretarea filosofului Martha Nussbaum, Diogene știa că invitația de a gândi ca un cetățean al lumii era, într-un fel, o invitație ca individul să-și privească propriul mod de a trăi „din punctul de vedere al dreptății și binelui", dincolo de „accidentul" de a se fi născut într-un loc anume, în contextul în care orice ființă umană s-ar fi putut naște în orice altă națiune[16].

Această identificare negativă a fost transformată în una pozitivă de către filosofii stoici. O primă doctrină a *cosmopolis*-ului, un oraș al înțelepților și al zeilor, a fost formulată, propriu-zis, de stoicul Chrysippus, care considera că toate ființele umane, precum și zeii, sunt cetățeni ai *cosmopolis*-ului prin faptul că posedă rațiune, această unitate în rațiune reprezentând fundamentul cosmopolitismului stoic[17]. Imaginea cosmopolitului a fost dezvoltată de către stoici prin argumentul că fiecare individ există, în același timp, în două comunități, una locală, a nașterii, și „comunitatea argumentului și aspirației umane"[18], această din urmă comunitate fiind, în mod fundamental, sursa obligațiilor morale ale individului. Stoicii nu considerau că a fi „cetățean al lumii" presupune a se renunța la elementele identitare locale ori la afecțiuni speciale (identități etnice, lingvistice, istorice, profesionale etc.), și nici nu argumentau în favoarea desființării formelor existente de organizare politică în favoarea unui „stat mondial". Aceștia susțineau, în schimb, că, dincolo de aceste identități ori afinități, mai apropiate (precum familia)

[11] Diogenes Laertios. *Despre viețile și doctrinele filosofilor*. Trad. Balmuș C.I., studiu introductiv și comentarii Frenkian A.M., ediție îngrijită de Olaru B. Iași: Polirom, 1997, VI, 63. Versiunea în limba română: «Întrebat din ce loc este, Diogene răspunse : „Sînt cetățean al lumii"».

[12] Cicero. *Tusculanae disputationes*. Trad. Yonge C.D. New York: Harper and Brothers, 1877, V, XXXVII, 108. Versiunea în limba latină: *Socrates quidem cum rogaretur, cuiatem se esse diceret, „mundanum" inquit; totius enim mundi se incolam et civem arbitrabatur*. Versiunea în limba engleză: „Socrates, indeed, when he was asked where he belonged to, replied, "The world;" for he looked upon himself as a citizen and inhabitant of the whole world".

[13] Nussbaum M. *Patriotism and Cosmopolitanism*. În: Cohen J. (coord). For Love of Country?. Boston: Beacon Press, 2002, p. 6-7. Textul a apărut inițial în revista Boston Review (oct./nov. 1994). Volumul coordonat de Joshua Cohen a apărut inițial în 1996 și a fost republicat în 2002, reunind textul lui Nussbaum, comentarii asupra acestuia realizate de alți autori (Kwame Anthony Appiah, Judith Butler, Amartya Sen, Charles Taylor, Immanel Wallerstein, Michael Walzer și alții), precum și răspunsul formulat de Nussbaum.

[14] Brown E. *Hellenistic Cosmopolitanism*. În: Gill M.L. și Pellegrin P. (coord.). A Companion to Ancient Philosophy. Oxford: Blackwell Publishing, 2006, p. 549 (549-558).

[15] Beroš M., *op. cit.*, p. 198.

[16] Nussbaum M., op. cit., p. 7.

[17] Beroš M., *op. cit.*, p. 198.

[18] Nussbaum M., *op. cit.*, p. 7.

ori mai îndepărtate, indivizii fac parte dintr-o comunitate morală alcătuită din toate ființele umane, iar acesteia trebuie să i se acorde, cu prioritate, loialitate, supunere, atenție, respect[19].

Dezvoltarea școlii stoice a adaptat această idee etică fundamentală a unității umane în rațiune, prin raportare la realitățile politice ale vremii, iar treptat, sub influența stoicismului târziu, prin autori precum Cicero, ideea unei comunități umane întemeiată pe rațiune a fost transformată în *jus gentium*[20]. Acest concept a fost introdus de romani pentru a acoperi vidul legislativ existent în privința străinilor, atunci când un tratat încheiat cu o cetate nu le asigura acestora o protecție expresă (în absența unui astfel de tratat, străinul nu deținea nici un drept, nefiindu-i aplicabil *jus civile* roman). *Jus gentium*, prin dezvoltări succesive, determinate inclusiv de necesitățile juridice comune membrilor diverselor popoare cu activități comerciale în Roma, a ajuns, în timp, să reprezinte un fel de drept comun al ansamblului popoarelor, astfel cum apare, ulterior, la Gaius, care îl descrie ca fiind un drept comun umanității[21], ori la Ulpian, care îl descrie ca fiind dreptul pe care îl practică popoarele[22] – un reper esențial în crearea și dezvoltarea dreptului internațional.

Dacă au mai existat poziții ce pot fi interpretate drept cosmopolite în secolele ce au urmat Antichității eleniste și romane (spre exemplu, la Dante Alighieri, Erasmus din Rotterdam, Hugo Grotius), Iluminismul secolului al XVIII-lea a readus în discuție amplă și a dezvoltat semnificativ ideile subsumate cosmopolitismului, într-un context complex, determinat de elemente precum extinderea imperiilor coloniale și comerțului, reluarea interesului pentru filosofia antică, apariția noțiunii de drepturi ale omului. Evenimente precum Revoluția Americană ori Revoluția Franceză au influențat puternic dezvoltarea cosmopolitismului, iar *Declarația drepturilor omului și cetățeanului* a fost o manifestare a modurilor de gândire cosmopolite, pe care le-a și consolidat[23].

Cosmopolitismul era înțeles, în continuarea tradiției stoice, ca implicând idealul moral pozitiv al unei comunități umane universale, iar unii autori și-au dezvoltat viziunea în teorii politice privind relațiile internaționale. Anacharsis Cloots (Jean-Baptiste du Val-de-Grace, baron de Cloots, 1755-1794), a argumentat în favoarea desființării tuturor statelor și constituirii unui singur stat mondial care să includă, în mod direct, toate ființele umane, o „republică a indivizilor uniți”[24] (*La république universelle ou adresse aux tyrannicides,* 1792; *Bases constitutionelles de la république du genre humain,* 1793). Abbé de Saint-Pierre, Jean-Jacques Rousseau, Jeremy Bentham au propus proiecte ambițioase privitoare la o posibilă „pace eternă”, iar Immanuel Kant, în proiectul său asupra păcii eterne, dezvoltă inclusiv ideea unui drept cosmopolit.

În perspectiva kantiană, există trei tipuri de constituții juridice, prin raportare la subiecții fiecăreia: una internă, „după *dreptul cetăţenesc* al oamenilor la un popor (*ius civitatis*)”, una internațională, „după *dreptul internaţional* al statelor în relaţiile lor reciproce (*ius gentium*)”, și o a treia, „după *dreptul cosmopolit*, în măsura în care oamenii şi statele, care întreţin relaţii externe

[19] *Ibidem*, p. 7-9.
[20] Beroš M., *op. cit.*, p. 198.
[21] Gaurier D. *Histoire du droit international. De l'Antiquité à la création de l'ONU*. Rennes: Presses Universitarires de Rennes, 2014, p. 16-17, prin referire la Gaius, *Institutiones*, I, 1.
[22] Truyol y Serra A. *Histoire du droit international public*. Paris: Economica, 1995, p. 16.
[23] Kleingeld P. și Brown E. *Cosmopolitanism*. În: Zalta E. N. (coord.). The Stanford Encyclopedia of Philosophy, Winter 2019 Edition. Disponibil: https://plato.stanford.edu/archives/win2019/entries/cosmopolitanism/.
[24] *Ibidem*.

de interinfluenţare reciprocă, sunt consideraţi ca cetăţeni ai unui stat omenesc universal (*ius cosmopoliticum*)"[25].

În interpretarea lui David Held, dreptul cosmopolit, în această înțelegere, transcende revendicările specifice ale națiunilor și statelor și se extinde asupra tuturor membrilor „comunității universale", denotând un drept și o îndatorire ce trebuie acceptată în scopul coexistenței pașnice a indivizilor, precum și o condiție a relațiilor de cooperare și conduită dreaptă. Dreptul cosmopolit apare ca o „complinire necesară" a codurilor de drept existent, intern și internațional. Pe baza acestuia ar putea fi testate dogmele culturale, religioase și politice pentru a asista în construirea unei ordini cosmopolite, una în care toate relațiile, politice și sociale, ar trebui să fie legate de o dorință de a participa la dialog și interacțiune, limitate doar de principiile elementare ale rațiunii, imparțialitate și posibilitatea acordului între subiecți. În acest sens, consideră Held, indivizii pot fi cetățeni atât ai lumii, cât și ai statelor existente, iar cetățenia poate deveni un atribut nu doar al comunităților naționale, ci și al unui sistem universal de guvernare „cosmo-politică", în care, în sens kantian, libertatea fiecărei persoane susține libertatea tuturor[26].

Teoria politică, ori politico-juridică, a lui Kant a influențat într-o foarte mare măsură gândirea cosmopolită începând cu cea de-a doua jumătate a secolului al XX-lea, în special pe autorul american John Rawls, a cărui operă a avut un rol determinant în dezvoltarea cosmopolitismului contemporan. Teoria dreptății interne a lui Rawls („dreptatea ca echitate"/*justice as fairness*), publicată în 1971, a presupus identificarea unor principii de dreptate socială, formulate de autor astfel: (1) fiecare persoană trebuie să aibă un drept egal la sistemul cel mai extins de libertăți egale fundamentale compatibil cu un sistem similar de libertate pentru toți (principiul libertății) și (2) inegalitățile sociale și economice trebuie să fie structurate astfel încât să fie atât spre cel mai mare beneficiu al celor mai puțin avantajați membri ai societății (principiul diferenței), cât și atașate funcțiilor și pozițiilor deschise tuturor în condițiile unei egalități de oportunități echitabile (principiul egalității de oportunități). În mod fundamental, teoria dreptății sociale formulată de Rawls în 1971 privește o problematică internă a unei societăți, neexistând o intenție din partea lui Rawls de a extrapola aceste principii (și adoptarea lor) dincolo de limitele societății interne, spre societatea globală.

Pe de altă parte, teoria dreptății internaționale a aceluiași autor, publicată inițial în 1993 (dezvoltată ulterior și republicată în 1999), vizează aplicarea teoriei sale inițiale a dreptății ca echitate în relațiile internaționale. Rawls caută să evalueze modul în care conținutul „dreptului popoarelor" poate fi dezvoltat pornind de la o idee liberală de dreptate similară „dreptății ca echitate"[27]. În acest proces, Rawls a avut în vedere acele responsabilități internaționale ale societății interne și a căutat să identifice, în acest context, scopurile, principiile fundamentale ce ar trebui să conducă politica externă și comportamentul reciproc al popoarelor[28]. În linii mari, principiile dreptății internaționale în teoria rawlsiană sunt de factură mai degrabă „tradițională", așa cum autorul însuși precizează, și reflectă normele, uzanțele, conținutul dreptului internațional ante- și postbelic (libertatea, egalitatea, independența popoarelor, *pacta sunt servanda*, îndatorirea de non-intervenție, dreptul la legitimă apărare și interdicția de a instiga la război

[25] Kant I. *Spre pacea eternă* [1795], ediția a II-a. Trad., studiu introd. etc. Croitoru R. București: Editura All, 2008, p. 72.
[26] Held D. *Cosmopolitanism. Ideals and Realities*. Cambridge: Polity Press, 2010, p. 43.
[27] Rawls J. *The Law of Peoples with "The Idea of Public Reason Revisited"*. Cambridge: Harvard University Press, 1999, pp. 3-4.
[28] Utilizarea termenului de „popor" este menită, în teoria rawlsiană, să accentueze distincția față de state, în accepțiunea lor tradițională, cu suveranitatea absolută pe care aceasta o presupune. Rawls J., *op. cit.*, 1999, pp. 25-27.

pentru alte motive decât acest drept, respectarea drepturilor omului, respectarea anumitor restricții în purtarea războiului, îndatorirea de a asista alte popoare).

Teoria dreptății interne a lui Rawls a suscitat ample dezvoltări ale unor idei egalitariste în direcție cosmopolită, iar, ulterior apariției (și dezvoltării) teoriei dreptății internaționale (post-1993), în contextul reacțiilor critice și extrapolărilor produse, și al opoziției lui Rawls față de propunerile avansate din direcție cosmopolită, dezbaterile asupra cosmopolitismului dreptății sociale ori globale s-au amplificat. Charles Beitz, Thomas Pogge și alții au formulat numeroase propuneri de dezvoltare a unei ordini globale în care principiile inițiale de dreptate enunțate de Rawls (inclusiv principiul diferenței, în acord cu preocuparea acestora pentru dreptatea distributivă) pot constitui un fundament universal.

4. Elemente de tipologizare

Alături de cosmopolitismul dreptății sociale, care vede nedreptatea ca fiind, în principal, o caracteristică a schemelor instituționale, Thomas Pogge identifică încă două forme de ale cosmopolitismului, respectiv cosmopolitismul etic și cosmopolitismul monist, pe care, însă, le și respinge. Toate aceste abordări pot fi subsumate unui câmp mai vast al „cosmopolitismului moral", în sensul în care pledează pentru standarde ori criterii morale de factură cosmopolită pentru evaluarea agenților umani și a conduitei lor, instituțiilor sociale și statelor lumii. Elementele ce caracterizează cosmopolitismul moral, în viziunea lui Pogge, sunt individualismul normativ (unitatea ultimă de preocupare morală este reprezentată de ființe umane, mai degrabă decât de familii, comunități etnice, culturale ori religioase, națiuni ori state), universalitatea (fiecare ființă umană contează ca unitate finală de preocupare morală), imparțialitatea sau egalitatea (supraviețuirea sau prosperitatea tuturor ființelor umane contează în mod egal, indiferent de criterii precum limba, religia, culoarea pielii, sexul, originea etnică etc.) și generalitatea (statutul special egal al fiecărei ființe umane are forță globală, iar persoanele sunt subiect ultim de preocupare egală pentru toată lumea, nu doar pentru compatrioți, simpatizanți ai aceleiași religii etc. – autoritatea evaluărilor și prescrierilor oferite de un criteriu moral cosmopolit extinzându-se asupra tuturor agenților umani, individuali ori colectivi)[29].

O a patra abordare a cosmopolitismului în tipologia efectuată de Pogge este reprezentată de cosmopolitismul juridic, ce are în centru preocuparea pentru o ordine instituțională de factură cosmopolită și pe care Pogge pare să îl limiteze la problematica unui „stat al lumii", înțelegând ideea de „cetățean al lumii" într-un sens mai degrabă literal și concentrându-și explicațiile asupra unui „guvern mondial". Pogge suprapune cosmopolitismul juridic ideii de *cosmopolis* în sens concret, a unui „stat al lumii" ca societate politică ce include toate ființele umane sau, cel puțin, este deschisă tuturor, într-o construcție diferită, spre exemplu, de sistemul de state suverane. Pogge arată că acceptarea ori respingerea oricărui model specific de „stat al lumii" trebuie să depindă de o evaluare a modului în care un astfel de model ar funcționa în lumea reală, iar o evaluare sistematică din acest punct de vedere presupune un criteriu ori standard moral formulat printr-o concepție de dreptate socială[30].

În linii mari, distincția între cosmopolitismul moral și cosmopolitismul juridic, denumit și politic ori instituțional, este larg acceptată de teoreticienii domeniului, deși în moduri mai nuanțate. Spre deosebire de Pogge, Gillian Brock asociază cosmopolitismul instituțional/politic/juridic opiniei conform căreia sunt necesare anumite modificări instituționale profunde în sistemul global pentru ca viziunea cosmopolită să fie realizată în mod adecvat. Dacă

[29] *Ibidem*, p. 14
[30] *Ibidem*, p. 12-14.

dreptatea cosmopolită presupune ca obligațiile globale, precum protejarea drepturilor fundamentale ale tuturor, să fie îndeplinite, există mai multe forme de aranjamente adecvate în acest scop. Brock susține că există diverse posibilități de guvernare globală (care nu ar fi echivalente unui „stat al lumii") care pot include delegarea responsabilităților pentru domenii specifice unor instituții specializate sau alte modalități de reconfigurare a structurii organismelor de conducere la nivel global, precum Organizația Națiunilor Unite, astfel încât acestea să fie mai bine aliniate scopurilor cosmopolite[31].

Dacă Pogge susține că o evaluare a modelelor de *cosmopolis*-uri ar trebui realizată în funcție de un criteriu moral, această conexiune între cele două abordări nu este singulară. Și Pauline Kleingeld, spre exemplu, susține că abordarea cosmopolitismului moral a condus, în unele cazuri, la cosmopolitismul politic, și indică o varietate de opinii în câmpul acestuia din urmă. Există, astfel, autori ce pledează pentru un „stat al lumii" centralizat, autori ce favorizează un sistem federal cu un organism global comprehensiv cu puteri coercitive limitate, autori ce susțin instituții politice internaționale ce sunt limitate în scop și punct central cu privire la anumite preocupări specifice, precum crimele de război ori protecția mediului, ori alte variante[32]. Exemple de direcții de gândire, în sensul aranjamentelor politice instituționale, sunt cea dezvoltată pe linie kantiană, cazul lui Rawls, Beitz, Pogge, dar și concepte distincte, precum ideea de „democrație cosmopolită", amplu susținută de David Held, ori cea de „cosmopolitism republican", în favoarea căreia argumentează James Bohman, Cécile Laborde ori, mai recent, Philip Pettit.

5. Ce este comun pozițiilor teoretice specifice cosmopolitismului contemporan?

Este evidentă, așadar, varietatea de preocupări și de poziții teoretice cosmopolite, și de viziuni distincte asupra modurilor posibile de îndeplinire a scopurilor aferente, și nici întrebarea „ce este comun pozițiilor specifice cosmopolitismului" nu are un răspuns unitar. Pot fi identificate, însă, chiar și în această lipsă de unitate, câteva elemente esențiale.

În opinia lui David Held, după cosmopolitismul de factură morală, astfel cum s-a dezvoltat acesta la stoici, și după conceptul kantian de drept cosmopolit, avem de-a face, în ultimele decade, cu o a treia concepție a cosmopolitismului, ce pare să explice atât viziunea clasică a apartenenței la comunitatea umană, cât și ideea kantiană a posibilității interacțiunii deschise, acordului voluntar și judecății imparțiale[33]. Held identifică, astfel, trei elemente esențiale ce caracterizează abordarea recentă a cosmopolitismului.

Primul dintre reperele fundamentale ale cosmopolitismului contemporan, în această opinie, este reprezentat de principiul egalitarismului moral individualist, respectiv de faptul că indivizii, și nu statele ori alte forme de asociere umană reprezintă unitățile ultime de preocupare morală – astfel cum și Pogge, și Beitz au argumentat, umanitatea aparține unui singur câmp moral, în care fiecare persoană este în mod egal demnă de respect și considerare. Acest principiu reprezintă, în opinia lui Held, fundamentul pentru articularea valorii egale și libertății tuturor indivizilor, și are ca preocupare statutul moral ireductibil al absolut fiecărei persoane, a cărui recunoaștere are o legătură directă cu posibilitatea autodeterminării individuale și capacității de a alege în mod independent. Cel de-al doilea element-cheie al cosmopolitismului contemporan este numit de Held principiul recunoașterii reciproce și indică faptul că statutul valorii umane egale

[31] Brock G., *op. cit.*, p. 12.
[32] Kleingeld P. și Brown E., *op. cit.*, https://plato.stanford.edu/entries/cosmopolitanism/#TaxoContCosm.
[33] Held D., *op. cit.*, p. 44.

nu doar aparține tuturor, dar trebuie și recunoscut universal, ceea ce necesită ca toți indivizii să beneficieze de un statut egal în ceea ce privește instituțiile fundamentale de adoptare a deciziilor în comunitățile de care aparțin. În linia de gândire a lui Jürgen Habermas, hotărârile luate prin acord asupra regulilor, legilor și politicilor ar trebui să provină din forța argumentului și dezbatere publică, nu ca rezultate intruzive ale elementelor și forțelor non-discursive. Cel de-al treilea reper fundamental al cosmopolitismului contemporan vizează raționarea imparțială și subliniază faptul că egalitatea statutului și recunoașterea reciprocă presupun ca fiecare individ să se bucure de tratamentul imparțial al revendicărilor sale, tratament întemeiat pe principii conform cu care poate acționa oricine. Se încearcă, astfel, identificarea unor reguli și principii ce pot fi împărtășite în mod universal, ori, în direcția de gândire a lui Brian Barry, consolidarea unor principii și reguli pe care nimeni nu le-ar putea respinge[34].

David Held consideră, așadar, cosmopolitismul ca denotând spațiul etic și politic ce stabilește termenii de referință pentru recunoașterea valorii morale egale a indivizilor, caracterul lor de agenți activi și ceea ce este necesar pentru autonomia și dezvoltarea lor, bazându-se pe principii cu care toți ar putea să fie de acord, în mod rezonabil, în apărarea ideilor fundamentale ce subliniază demnitatea egală, respectul egal, prioritatea nevoilor vitale etc.[35].

În opinia lui Thomas Pogge, toate pozițiile cosmopolitiste (cel mai probabil, Pogge vizează, ca și Held, cosmopolitismul contemporan) împărtășesc, ca elemente comune, individualismul, în sensul că unitatea esențială de interes este reprezentată de ființele umane, universalitatea, în sensul că statutul de unitate esențială de interes se aplică fiecărei ființe umane în mod egal, și generalitatea, ce indică faptul că acest statut special are forță globală[36].

Ciprian Nițu consideră că toate abordările specifice cosmopolitismului, dincolo de diferențele dintre ele, împărtășesc o filosofie morală comună, ce are la bază presupunerea că toate ființele umane sunt egale din punct de vedere moral, presupunere care constituie „ideea centrală a *Weltanschauung*-ului cosmopolit”[37].

Pauline Kleingeld și Eric Brown identifică drept element central în vastitatea de poziții cosmopolite ideea că toate ființele umane, indiferent de afilierea lor politică, sunt, ori pot fi, ori ar trebui să fie, cetățeni ai unei singure comunități, cea a lumii, indiferent dacă noțiunea de „cetățean al lumii”, este utilizată în sens literal sau metaforic[38].

Gillian Brock afirmă că, în mod esențial, cosmopolitismul vizează două idei centrale, respectiv valoarea morală egală a tuturor indivizilor, indiferent de localizarea lor pe globul pământesc și granițele ce îi separă, și faptul că există anumite obligații care ne incumbă tuturor. Recunoașterea acestor idei, în opinia lui Brock, nu împiedică însușirea unor obligații adiționale ori preferința pentru comunități ori atașamente specifice[39].

6. Concluzii

Abordând conceptul de „dreptate” prin prisma limitelor acțiunii sale, pot fi identificate atât teorii ale dreptății interne, cât și, mai recent, teorii ale dreptății la nivel internațional sau global. Unele din cele mai relevante astfel de teorii, prin raportare la globalizarea ce caracterizează societatea contemporană, au fost formulate în linia de gândire a

[34] *Ibidem*, p. 44-47.
[35] *Ibidem*, p. 49.
[36] Pogge T. *Cosmopolitanism and Sovereignty*. În: Ethics, 103, nr. 1, oct. 1992, p. 48-49, https://www.jstor.org/stable/2381495.
[37] Nițu C., *op. cit.*, p. 62.
[38] Kleingeld P. și Brown E., *op. cit.*, https://plato.stanford.edu/entries/cosmopolitanism/#PoliCosm.
[39] Brock G., *op. cit.*, 2009, p. 15

cosmopolitismului. Dacă, pe de o parte, cosmopolitismul presupune o problematică identitară, ce ține de marca ori influența unor culturi variate asupra individului, pe de altă parte acesta abordează în modalități extinse problematica responsabilității în contextul afilierii individului la comunitatea globală, la comunitatea ființelor umane (în unele teorii, și non-umane), față de care individul are și responsabilități ori îndatoriri specifice.

Având în vedere multitudinea de subiecte de interes, poziții teoretice, dezbateri aflate sub umbrela teoretică a cosmopolitismului, identificarea elementelor definitorii, a elementelor care caracterizează, în mod esențial, orice poziție teoretică subsumată cosmopolitismului, nu este un demers facil. În încercările anterioare efectuate de teoreticienii câmpului pot fi identificate elemente destul de diverse, cel puțin în aparență, întâlnite sub termeni precum: egalitarism moral individualist, principiul recunoașterii reciproce, raționare imparțială, individualism, generalitate, universalism, egalitate morală a ființelor umane sau valoare morală egală a acestora, privirea indivizilor în postura de „cetățeni ai lumii", responsabilitate sau obligații față de ceilalți membri ai comunității globale de ființe umane etc. Valoarea morală egală a ființelor, pe de o parte, și afilierea individului la o comunitate ce transcende limitele statului, până la comunitatea lumii, ce implică și conceptul de îndatoriri față de membrii comunității respective, pe de altă parte, se configurează ca elemente esențiale pentru orice poziție teoretică subsumată cosmopolitismului.

BIBLIOGRAPHY

Beck U. *The Cosmopolitan Vision*. Cambridge: Polity Press, 2006.

Beck U. *Cosmopolitan Sociology: Outline of a Paradigm Shift*. În: Rovisco M., Nowicka M. (coord.). The Ashgate Research Companion to Cosmopolitanism, ed. a II-a. New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2016.

Beroš M. *Cosmopolitan Identity – historical origins and contemporary relevance*. Tabula, 2016, nr. 14, p. 199-213.

Brock G. *Global Justice. A Cosmopolitan Account*. New York: Oxford University Press, 2009.

Brown E. *Hellenistic Cosmopolitanism*. În: Gill M.L. și Pellegrin P. (coord.). A Companion to Ancient Philosophy. Oxford: Blackwell Publishing, 2006.

Cicero. *Tusculanae disputationes*. Trad. Yonge C.D. New York: Harper and Brothers, 1877.

Diogenes Laertios. *Despre viețile și doctrinele filosofilor*. Trad. Balmuș C.I., studiu introductiv și comentarii Frenkian A.M., ediție îngrijită de Olaru B. Iași: Polirom, 1997.

Gaurier D. *Histoire du droit international. De l'Antiquité à la création de l'ONU*. Rennes: Presses Universitarires de Rennes, 2014.

Held D. *Cosmopolitanism. Ideals and Realities*. Cambridge: Polity Press, 2010.

Inglis D. *Alternative histories of cosmopolitanism. Reconfiguring classical legacies*. În Delanty G. (coord.). *Routledge Handbook of Cosmopolitan Studies*. London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2012.

Kant I. *Spre pacea eternă* [1795], ediția a II-a. Trad., studiu introd. etc. Croitoru R. București: Editura All, 2008.

Kleingeld P. și Brown E. *Cosmopolitanism*. În: Zalta E. N. (coord.). The Stanford Encyclopedia of Philosophy, Winter 2019 Edition. Disponibil: https://plato.stanford.edu/archives/win2019/entries/cosmopolitanism/.

Nițu C. *Cosmopolitismul: către o nouă paradigmă în teoria politică*. Iași: Editura Adenium, 2014.

Nussbaum M. *Patriotism and Cosmopolitanism*. În: Cohen J. (coord). For Love of Country?. Boston: Beacon Press, 2002.

Pogge T. *Cosmopolitanism and Sovereignty*. În: Ethics, 103, nr. 1, oct. 1992, p. 48-75. Disponibil: https://www.jstor.org/stable/2381495.

Pogge T. *Cosmopolitanism: a Path to Peace and Justice*. În: The Journal of East-West Thought, 2012, nr. 2, p. 9-32. Disponibil: https://www.cpp.edu/~jet/Documents/JET/Jet5/Pogge9-32.pdf.

Rawls J. *The Law of Peoples with "The Idea of Public Reason Revisited"*. Cambridge: Harvard University Press, 1999.

Scheffler S. *Boundaries and Allegiances. Problems of Justice and Responsibility in Liberal Thought*. New York: Oxford University Press, 2001.

Truyol y Serra A. *Histoire du droit international public*. Paris: Economica, 1995.

THE SOCIAL IMPACT OF THE CONSTRUCTION SECTOR IN ROMANIA

Mircea-Iosif Rus
Scientific Researcher III, National Institute for Research and Development in Constructions, Urban Planning and Sustainable Spatial Development „URBAN INCERC", Cluj-Napoca

Abstract: The 2008 crisis was felt the most by the building industry sector and this is a well known thing. After that year, bit by bit, the building industry sector started to recover, being practically one of the motors of the Romanian economy alongside the automotive industry. But, a question was asked: who is working in this sector? How many persons are working in this sector? These questions appeared subsequent to the Romanian workers' exodus to Western countries. Though tax facilities were granted to the activity of this sector, Romanian workers did not return to work home so that, finally, to cover the necessities of labor force of this sector, Romanian employers turned to workers from other countries, like Vietnam, Nepal, Sri Lanka, Philippines, etc. unfortunately, this trend manifests also in the field of building materials processing, the „import" of workers from other countries being an usual practice here too. Still, there is hope that in the near future, many more workers will return to the country to work in the building industry sector.

Keywords: social impact, building industry, employers, workers, tax facility

Introduction

The building industry sector was, is and will be considered a true motor of the Romanian economy. After the economic crisis started during the second half of the year 2008 when the building industry sector was amongst the most affected sectors, by and by, the building industry market started to recover at the same time with its adjacent sectors. The highest advance was seen in the field of residential buildings where the demand, in certain places, was higher than the offer, fact which led to an increase of the price per built square meter.

Unfortunately, we cannot speak about a balance of the market in this sector as long as the demand does not satisfy the offer, an issue which adds to the credit terms for residential building purchase. Nor the demand for industrial buildings is low but it cannot be compared with the demand for residential buildings as people need to have where to live (Brower and van Ek, 2004).

The biggest problem of this sector is the lack of labor force as the qualified personnel of this field (foremen, smiths for reinforced concrete, tilers, road menders etc.) went to work on sites in Western Europe countries like Spain, Italy and even Great Britain (Maas and Liket, 2011)

By the tax facility system introduced more than two years back it was endeavored to succeed in the repatriation of at least a part of this qualified personnel but, for now, the number of those who returned home is very small.

The social impact of the Romanian building industry sector

As we will see in what follows, in the building industry sector work a significant number of employees but, at the same time, their number is still insufficient. An increase of this number even by 10% would have positive consequences for the economy: thus, the Turda – Sebes highway could have been completed in 2020, the works on the Pitesti-Sibiu highway sector could have been started, to say nothing of the Ungheni-Iasi highway. All of these are high range works that could have led to an increase of the economy in certain less developed areas of Romania.

Diagram 1 shows the salaries situation of the building industry sector between 2008-2019:

Diagram 1. Number of employees in the construction sector in Romania

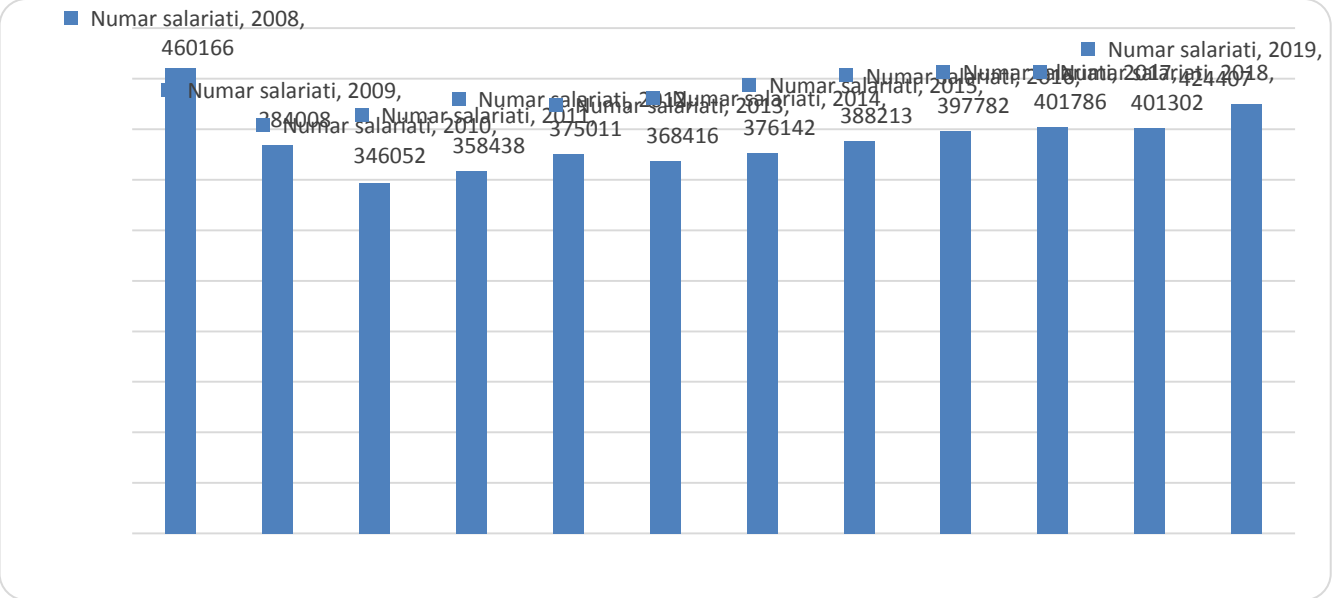

(*Source*: author's processing by www.insse.ro)

If we take the year 2008 as reference year, it can be noticed that the said year was one peak year in terms of number of employees but, at the same time, even in 2019 the number of employees of 2008 was not reached, even if the number of employees of 2019 is getting anywhere near the number 2008.

Diagram no. 2 shows the situation of the contracted building works, expressed in millions RON, still for the period 2008-2018:

Diagram 2. Number of construction works in the enterprise

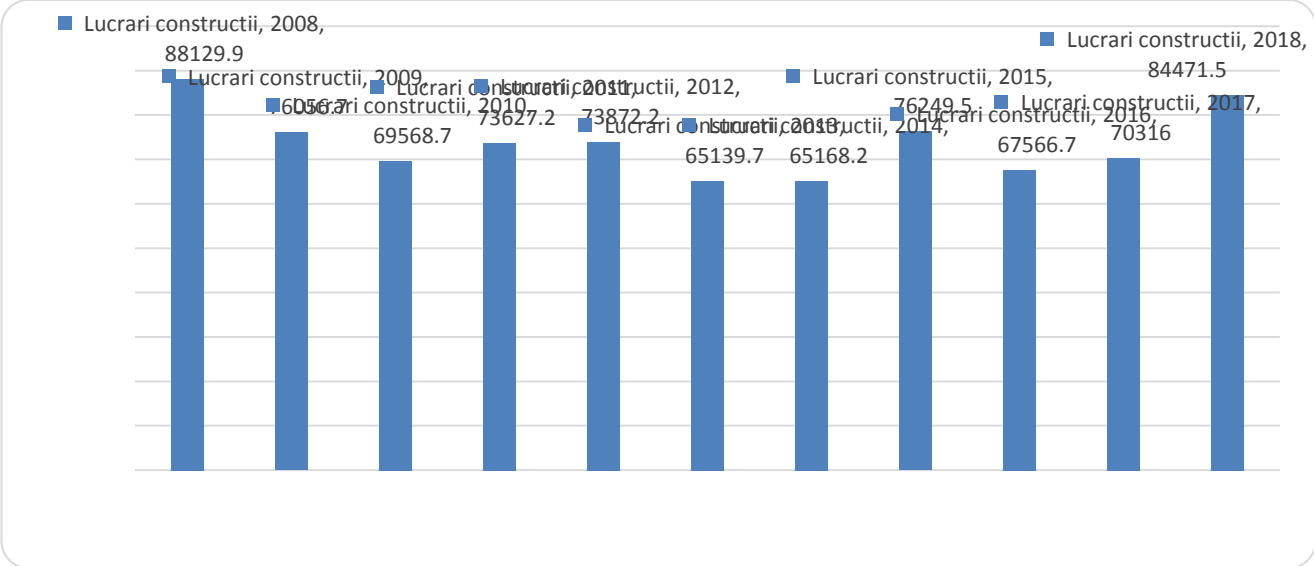

(*Source*: author's processing after www.insse.ro)

In this diagram also it can be noticed that the peak year was still 2008 but, during the interval, there were decreases of those works value, increases of the said value but, the value of the works of 2018 did not yet reach the level of the year 2008.

As we have noticed, from those two diagrams it can be very clearly seen that both the number of employees as well as the value of the contracted building works are below the year 2008 which indicates that the effects of the crisis appeared in 2008 are still felt today and, unfortunately, the current pandemic generated by the Sars-Cov-9 virus will not contribute to the overcoming of the crisis of 2008, a year considered as peak year of the building industry sector.

Diagram 3 shows the evolution of the labor force cost in the building industry sector between 2008-2019:

Diagram 3. The cost of labor per hour in the construction sector in Romania

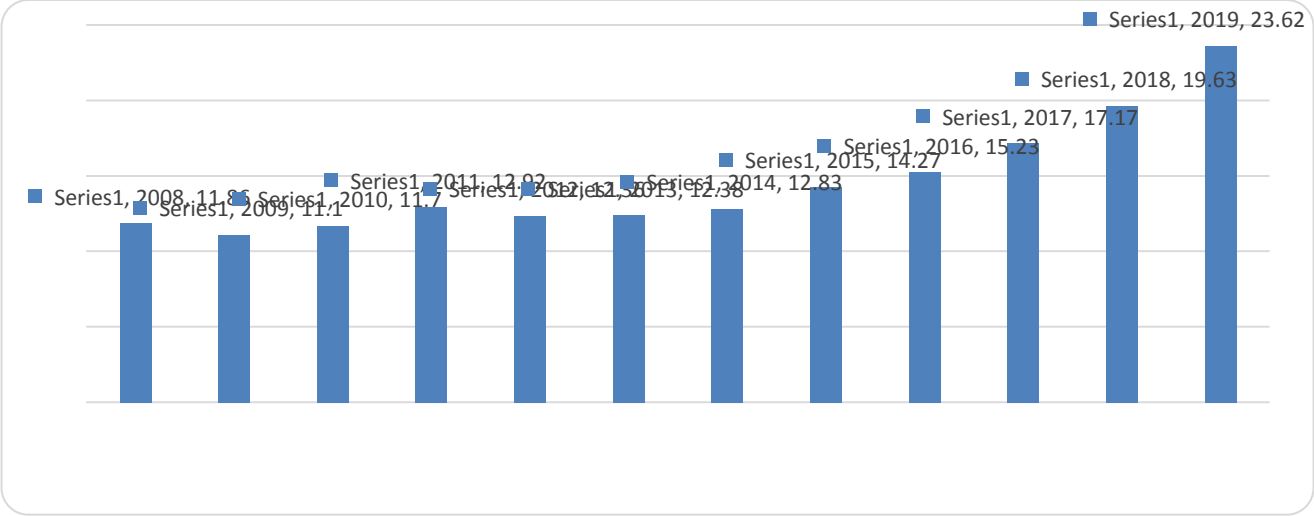

(*Source*: author's processing after www.insse.ro)

It may be noticed that the value of the labor force cost witnessed constant increase except for the years 2009 and 2010, the years immediately after the appearance of the 2008 economic crisis. Anyway, that increase was generated also by the increase of the national minimum wage and by the increase of the productivity of this activity.

The increase of the labor force cost also generated an increase of the gross average nominal salary gain in the building industry sector (diagram 4):

Diagram 4. Average gross salary gain in the construction sector in Romania

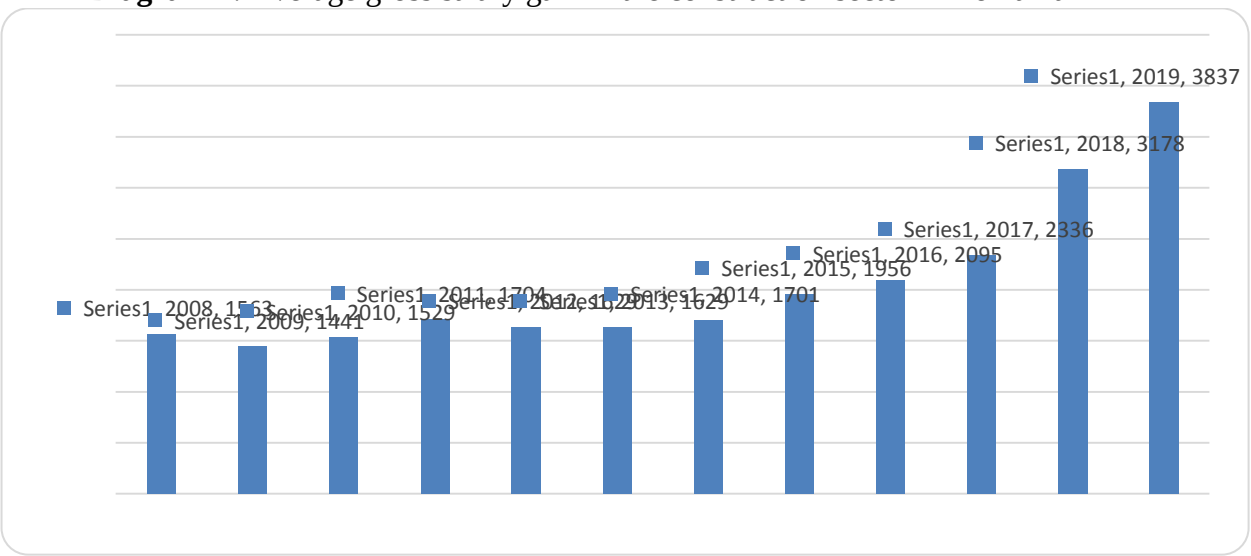

(*Source*: author's processing after www.insse.ro)

The considerable leap of the year 2018 was due to the legislation provisions which provide for a minimum wage in this activity sector of 3,000 lei and the exemption from certain taxes. This salary and this tax facility contributed too to the increase of the number of employees of the building industry sector.

Conclusions

We have approached in this scientific research a small comparative survey on the social impact of the Romanian building industry sector. The results can be seen and they are not that

encouraging even if both the number of employees in this sector increased as well as the value of their contracted works (Jiao, 2011).

We cannot overlook nor the fact that this sector drives in its operation also activities from other sectors like transports and trade. All these sectors should contribute to a great extent to the state budget and the budget resources be used in domains or sectors which, in their turn, may lead to the generation of other financial resources which may be used in fields like research, education or health.

And we must not forget the fact that the current tendency is to direct ourselves to a society based on knowledge and to an educational environment based on computer science (Rus, 2013), all the more that during the last years, in the building industry sector, the state-of-the-art technology is more and more used. An example in this sense may be considered the Burj-al-Arab Hotel which is proof to the combination of the building traditional style with advanced technology.

Unfortunately, in recent years, to cover the shortage of workers in the construction sector, entrepreneurs have had to bring workers from countries such as Vietnam, Nepal, Sri Lanka, Philippines, etc.

During the last years, a great stress was placed and not only in Romania but in other states of the European Union, on the building industry sector research activity and the results of this activity start to be very visible as, subsequent to research, improvements were brought to building materials which allow for the erection of building even in the most hostile locations (Rus, 2016).

BIBLIOGRAPHY

Brower R., van Ek R., (2004), Integrated ecological, economic and social impact assessment of alternative flood control policies in the Netherlands, *Ecological Economics*, 50 (1-2), pp. 1-21, https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2004.01.020

Jiao, H. (2011), A conceptual model for social entrepreneurship directed toward social impact on society, *Social Enterprise Journal*, Vol. 7 No. 2, pp. 130-149. https://doi.org/10.1108/17508611111156600

Maas, K., Liket, K., (2011), Social Impact Measurement: Classification of Methods, *Environmental Management Accounting and Supply Chain Management. Eco-Efficiency in Industry and Science*, vol 27, pp. 171-202, https://doi.org/10.1007/978-94-007-1390-1_8

Rus, M.-I., (2013), The knowledge triangle in a knowledge-based economy, *Oradea University Annals. Economics*, XXII (1), ISSN 1582-5450, pp. 942-947

Rus, M.-I., (2016), The Impact of financing the research and development activities worldwide. Comparative study, *Discourse as a form of Multiculturalism in Literature and Communication*, Arhipelag XXI Publishers, ISBN 978-606-8624-21-1, pp 187-192

http://statistici.insse.ro:8077/tempo-online/#/pages/tables/insse-table (accesed at 30 September 2020)

LEGISLATIVE MODERNIZATION ON HISTORICAL VIEW (THE MIDDLE OF XVIII-TH CENTURY- THE FIRST HALF OF THE XIX-TH CENTURY)

Alexandra Nacu
MA Student, University of Craiova

Abstract: The article points out the main legislative rules introduced in Romanian Principalities in the studied period. We can consider that in the Romanian law as historical view, were two tendencies: formal modernization and applied and substantial modernization. The formal modernization was dominant in the studied period. The second one was present in revolutionary programs and was successful after 1859, in new political and institutional conditions of the United Romania.

Keywords: Romanian Principalities, law, modernisation, codes of laws, revolutions, reforms

I. Modernizare în epoca fanariotă

Aflate în secolul fanariot, Principatele au încercat să țină pasul cu epoca, fapt ce a dus la anumite încercări de reformă. De ce a fost posibil acest lucru, pentru că domniile erau scurte, instabilitatea era mare și niciun domnitor nu era sigur că putea vedea măcar cel mai mic rezultat al reformelor sale, de pe tronul domnesc.

Totuși, câteva încercări s-au făcut cunoscute. În data de 7 februarie 1740, Constantin Mavrocordat publica în ”Mercure de France”[1] un proiect de ”Constituție”. Constantin Mavrocordat este o excepție printrre domnitorii fanarioți. A domnit în total, 22 de ani, de șase ori în Țara Românească și de 4 ori în Moldova. Astfel, el a avut timp să înțeleagă funcționarea mecanismului legislativ intern și a putut să acționeze în consecință.

Reformele sale au vizat domeniul religios (epitropiile urmau să controleze situația averilor mănăstirești, afectând influența egumenilor, care predomina până atunci), domeniul rangurilor boierești (boierii erau cei cu dregătorii în stat, nu proprietarii funciari, cei cu atribuții în conducerea țării erau scutiți de impozit, ceilalți, cu slujbe mai mici erau parțial scutiți de obligații fiscale), domeniul administrativ în județe (doi ispravnici, un administrator și un judecător), fiscal (impozit unic plătit în patru rate). Țăranii dependenți au primit în schimb interdicția de strămutare și numărul de zile de clacă nu a fost bine stabilit, ceea ce a dus la abuzuri ale boierilor[2].

La 1775, Alexandru Ipsilanti, domnitor fanariot a dat ”Mica rânduială juridică”, numită generic ”Pravilniceasca condică”, o sinteză între ”obiceiul pământului” și legislația bizantină. Această ”condică” a fost în vigoare din 1880, până la 1818, când a fost dat ”Codul Caragea”.

[1] V. Cernea, E. Molcuţ, *Istoria statului şi dreptului românesc*, Bucureşti, Editura Şansa SRL, 1994, p.186.
[2] *Ibidem*, p.187.

”Pravilnicească Condică” a fost preferată ”Codului Caragea”, pentru că în ”Cererile Norodului Românesc” din 1821, se solicita în mod expres ca să fie abolit ”Codul Caragea” şi să fie păstrată ”Pravilnicească Condică”[3].

În 1818, Codul Callimach a fost introdus în Moldova, acesta fiind la rândul lui, o combinaţie între legislaţia bizantină şi dreptul tradiţional românesc[4].

Totuşi, aceste coduri nu puteau să schimbe profind societatea românească, din motive uşor de înţeles.

În primul rând, am amintiti deja instabilitatea domniei. În plus, boierii nu erau de acord cu modificări ale drepturilor lor asupra proprietăţii, cu modificări de substanţă în raport cu ţăranii aserviţi. De aceea, niciun domnitor, chiar fanariot fiind, nu dorea să se pună rău cu boierii pământeni, fiindcă aceştia aveau obiceiul de a trimite jalbe la Înalta Poartă, la fel ca grecii fanarioţi care urzeau să devină favoriţi la tronul domnesc.

În 1802, două hatişerifuri otomane (hatişeriful se traduce prin ”decizie sfântă”, deci esenţială, un fel de lege organic, în înţeles modern) reduseseră anumite obligaţii fiscale, în condiţiile în care criza lovise Principatele şi sultanul Selim avea nevoie de alimentarea rezervelor otomane cu produsele din Principate.

II. Cererile Norodului românesc, Regulamentele Organice şi programele revoluţionare de la 1848

Cererile Norodului românesc din 21 ianuarie 1821, program cu rol de constituţie redactat de Tudor Vladimirescu, în direct cooperare cu Aleksandr Pini, consulul rus la Bucureşti cerea o revizuire însemnată a raporturilor între ţărani şi boieri, o reaşezare a fiscalităţii şi, aşa cum am precizat, restaurarea ”Condicii” lui Ipsilanti. Evident, putem pune acest aspect pe seama faptului că Tudor era aliat cu nepotul autorului ”Condicii”, Alexandru Ipsilanti.

Hatişerifurile de la 1802[5] au fost şi ele solicitate să fie restaurate în Principate, ceea ce însemna că Tudor Vladimirescu dorea să fie diplomat şi cu otomanii, care reprezentau puterea suzerană.

Marele câştig al Revoluţiei de la 1821 a fost restaurarea domnitorilor pământeni, care au domnit din 1822, până la 1828, când a reînceput conflictul militar dintre Poarta Otomană şi Rusia Ţaristă.

În 1826, la Akkerman, Rusia Ţaristă şi Imperiul Otoman au convenit să stabilească domniile la o durată maximă de şapte ani.

Rusia Ţaristă a ieşit învingătoare şi, ceea ce începuse, timid din 1774, la Kuciuk Kainardji (între altele, abolirea monopolului comercial ottoman în Principates), adică preliminariile unui Protectorat ţarist, s-a concretizat după Tratatul de la Adrianopole din 1829.

Ocupate militar, din 1829, până la 1834 de trupele ruseşti, fiind sub suzeranitate otmană şi protectorat ţarist, Principatele vor avea o primă constituţie, prin Regulamentele Organice, intrate în vigoare în 1831-Ţara Românească, 1832-Moldova.

---

[3] Iidem, *Istoria statului şi dreptului românesc*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2006, p. 194.

[4] Petru Miculescu, Cristian Clipa, *Istoria instituţiilor juridice în spaţiul românesc*, Editura Worldteach, Timişoara 2007, p. 121.

[5] Mihai Maxim, *Ţările Române şi Imperiul Otoman*, în Paul Cernovodeanu, Nicolae Edroiu, Constantin Bălan, (coordonatori), *Istoria românilor. Românii între Europa clasică şi europa luminilor (1711-1821)*, vol. VI, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2002, p. 589.

Din Comisia de redactare, făcuseră parte și boieri români și specialiști din Rusia, ceea ce dădea un plus de superioritate acestora, în raport cu încercările legislative anterioare.

Regulamentele Organice erau modul prin care Rusia urmărea să organizeze Principatele cât mai aproape de modelul rusesc, pentru o eventual anexiune, când contextul internațional ar fi permis acest lucru.

Rusia, în ciuda mentalității bizantine, era totuși, mai aproape de modelul European și Principatele au avut dreptul de a avea școală în limba română, armată proprie. Desființarea vămii interne, în timpul regimului regulamentar, domnia pe viață, domnul fiind ales cu acordul puterilor suzerană și protectoare, pe viață[6] de către Obștească Adunare Extraordinară, format din boierii cei mai influenți politic și economic confereau o anumită stabilitate.

În 1837, Actul adițional prin care nicio schimbare nu se putea face fără acordul celor două puteri, a provocat revoltă, dar până la 1838, aceasta s-a stins.

În această perioadă, unul dintre boierii cei mai reprezentativi pentru gândirea progresistă, Ion Câmpineanu, a creat două documente, ”Osăbitul Act de Numire al Suvewranului” și ”Actul de Unire și Independență”[7], inspirat din ideile iluministe și revoluționare, acte rămase la stadiul de intenție, întrucât turneul internațional al boierului Câmpineanu nu a avut ecou în marile capitale occidentale din Europa.

Domnii regulamentari, Alexandru Ghica, Gheorghe Bibescu, Mihai Sturdza au fost totuși, în limitele regimului lor, domnitori progresiști care au sprijinit, atât cât au putut, modernizarea Principatelor[8].

Chiar dacă Revoluția de la 1848 a fost declanșată contra lor, la Iași, se cerea ”sfânta păzire a Regulamentului Organic (se mai cereau libertatea tiparului, adunărilor) iar la București, deși a semnat Proclamația de la Islaz, înainte de a pleca în exil, Gheorghe Bibescu le-a spus revoluționarilor că invazia otomană sau rusă erau doar o chestiune de zile.

Proclamația de la Islaz din 9/21 aprilie 2020 voia un domn ales pe 5 ani, Adunare Legislativă constituită din toate stările societății, desființarea rangurilor boierești, independență legislativă și administrativă, libertatea tiparului, responsabilitate ministerială, elemente novatoare și de substanță, emanciparea țăranilor, desființarea clăcii etc. Multe din acestea se vor regăsi materializate în reformele lui Alexandru Ioan Cuza[9].

Că Regulamentele Organice au fost un pas înainte, o dovedește și faptul că Vasile Alecsandri îi mulțumea la Paris, în 1859, lui Pavel Kisseleff (fost guvernator rus în Principate până în 1834), atunci ambasador rus la Paris[10].

III. De la Balta Liman, la Paris, după Războiul Crimeii

Domniile de la Balta Liman au reprezentat, prin Convenția semnată, un regres în abordarea statutului domnitorilor, care deveneau ”înalți funcționari otomani”, rangul fiind similar cu al unui pașă cu două tuiuri (guvernator de rang înalt otoman)[11].

---

[6] Anastasie Iordache, *Dominare politică,, sub imperativul modernizării Principatelor Române. Caracterul și scopul Regulamentului Organic*, în ”Revista Istorică” , tomVII, nr. 9- 10,1995, p.666-667.

[7] Vlad Georgescu, *Istoria românilor de la origini până în zilele noastre*. Ediția a III-a. Ed. Humanitas, București, 1992, p. 154.

[8] D. A. Sturdza, D. C. Sturdza, Ghenadie Petrescu (editori), *Acte şi documente relative la istoria renaşcerii României*, vol. I, Bucureşti, Tipografia Carol Gőbl, 1888, p. 132.

[9] Dan Berindei, *Revoluţia română din 1848-1849*, Editura Enciclopedică, București, 1998.

[10] https://ro.wikisource.org/wiki/Extract_din_istoria_misiilor_mele_politice#Prin%C8%9Bul_Napoleon_-_Contele_Kisseleff_%E2%80%94_Marchizul_de_Vilamarina_%E2%80%94_Cavalerul_Nigra_%E2%80%94_Baronul_H%C3%BCbner_%E2%80%94_Dnul_Thouvenel_%E2%80%94_Lamartine, accesat la 12 septembrie 2020.

Barbu Ştirbei şi Grigore Ghica şi-au făcut datoria, dând anumite legi bune, dar şi-au văzut ameninţat tronul în contextul Războiului Crimeii[12].

Congresul de Pace de la Paris din 30 martie 1856[13] a introdus problema Principatelor pe agenda discuţiilor, punându-se problema elaborării unei Convenţii care să joace rolul ueni Constituţii sub auspiciile căreia, Moldova şi Ţara Românească să se unească formal. În 1858, Convenţia de la Paris a fost adoptată şi Principatele intrau în linie dreaptă spre Unirea care se va produce în prima lună a anului 1859, după ce Adunările Ad-hoc din Moldova şi Ţara Românească se pronunţaseră în mod expres, în acest scop.

Principatele treceau, aşadar, sub garanţia colectivă a Marilor Puteri Europene, ceea ce a asigurat propăşirea acestora.

Concluzii

Aşadar, din 1740 şi până în 1858, timp de 118 ani, Principatele au trecut prin mai multe războaie, ca teatru de operaţii, două revoluţii şi mai mult tratate şi convenţii ruso-otomane sau ale Puterilor Garante.

Am identificat, pe parcursul acestei analize, două elemente fundamentale în procesul modernizării din perspectivă juridică.

În perioada pe care am studiat-o, avem o primă acţiune de elaborare a legislaţiei. Practic, se urmărea modificarea formei şi nu a fondului. Legile trebuiau să protejeze pătura dominantă, care urma să-şi conserve privilegiile.

Există tendinţele revoluţionare, în care modificările legislative trebuiau să fie profunde, însă lipsea un cadru internaţional eficient al Principatelor care să le permit acest lucru.

Revoluţiile de la 1821 şi 1848, la care adăugăm *Constituţia Cărvunară,* inspirată de mişcarea ”carbonară” italiană, act elaborate în Moldova în 1822, documentele elaborate de de boierul Ion Câmpineanu la 1837-1838, în Ţara Românească au încercat să schimbe ceva, dar nu au reuşit să câştige încrederea marilor puteri pentru a ajuta la modernizarea efectivă a legislaţiei româneşti.

Regulamentele Organice au arătat că Rusia era interesată să modernizeze Principatele atât cât să poată să le apropie de cadrul legislative rusesc. Totuşi, boierii români au reuşit să introducă anumite prevederi care să arate cadrul unitar al organizării celor două Principate, cadru care să constituie temeiul de mai târziu al Unirii:

Art. 371. *Inceputul, religiia, obiceiurile, cea de un fel limba a salaşuitorilor inteaceste două printipaturi, precum şi cele deopotriva trebuinţe sânt indestule elementuri de o mai de aproape a lor unire, care pana acum s'au fost poprit ori s'au zabovit, nu- mai dupa inprejurări intamplatoare şi cele urmate dupa dânsele bunile dobândiri şi urmarile folositoare ce ar odrazli dintr'o apropiere a acestor doa populе, nu pot fi supuse la nici o indoiala ; inceputurile, dar, s'au aşezat inteacest regulament prin cea de un fel de cladire a temeiurilor administrative in amândoa ţările*[14].

---

[11] Keith Hitchins, *Românii, 1774-1866*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1998 (traducere din limba engleză a *The Romanians, 1774-1866*, Oxford University Press, USA, 1996), p.335-336.

[12] http://aman.ro/betawp/wp-content/uploads/personalitati/SI/stirbei%20barbu%20dimitrie.pdf, accesat la 12 septembrie 2020.

[13] Leonid Boicu, *Geneza „chestiunii române“ ca problemă internaţională*, Iaşi, Editura Junimea, 1975, p. 9.

[14]https://statuldacia.files.wordpress.com/2016/02/regulamentele-organice-ale-valahiei-si-moldovei-1831-1832.pdf, accesat la 11 noiembrie 2017.

Art. 372 – Lăcuitorii din amândouă prinţipaturile să vor împărtăşi de toate folosinţile neguţătoreşti, după temeiurile întocmite la capul V, articolul 159 al acestui regulament şi vor dobândi deopotrivă în fieşice eparhie la al lor negoţ aceleaşi drepturi civile ce vor avea şi pământenii. Căderea de a dobândi într-o ţară sau într-alta proprietăţi mişcătoare sau nemişcătoare este asemenea dată lăcuitorilor din amândouă prinţipaturile. Art. 374 – Lăcuitorii satelor sălăşluiţi pe hotarul acestor două ţări, având trebuinţă de a trece vremelniceşte dintr-un hotar pe altul, pentru munca săteneştii iconomii pe moşiile învecinate, vor fi slobozi de a o face tocmindu-se însă cu proprietarii acelor moşii şi împuterniciţi cu slobozenie de voie din partea judecătoriilor satelor, fără nici o dare, nici făcându-li-să vreo împiedicare din partea Stăpânirii. Art. 375 – Monedile vor avea acelaşi curs şi aceleaşi preţuri în amândouă prinţipaturile, întocmai după coprinderea articolului 65. Art. 378 – Verice boer sau neguţător este slobod să călătorească în streinătate pântre locurile unde interesurile personale îl vor povăţui, fără să poată cinevaşi a-l popri, afară numai de întâmplări prevăzute de pravilă[15]**-Regulamentul Organic al Ţării Româneşti.**

Art. 425. *Inceputul, relighia, obiceiurile i asămănarea limbei läcuitorilor acestor doâ printipaturi, precum trebuintile a imbelor pärti, cuprind din insus descalicarea lor elementurile nedisparfitei uniri, care s'au inpedicat s'au intârziet de intâmplätoarile Inpregiurari. Mântuitoarile folosuri al rodului ce s'ar naste din intrunirea acestor doâ natii sint netägäduite. Elementurile intrunirii a Moldo-Românilor se afil asazate prin acest reglement prin asämändile temeiuri ale administratiei acestor doâ täri*[16]**- Regulamentul Organic ale Moldovei.**

Propaganda exilului paşoptist a reuşit să schimbe ceva, în contextul păcii din 1856 care a pus capăt Războiului Crimeii, să convingă cu argumente solide că Principatele trebuie să se unească şi mai târziu, noul stat, în alte condiţii să urmărească independenţa deplină.

BIBLIOGRAPHY

- Boicu, Leonid*, Geneza „chestiunii române" ca problemă internaţională*, Iaşi, Editura Junimea, 1975.
- Cernea V., Molcuţ, E., *Istoria statului şi dreptului românesc*, Bucureşti, Editura Şansa SRL, 1994.
- Iidem, *Istoria statului şi dreptului românesc*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2006.
- Georgescu, Vlad, *Istoria românilor de la origini până în zilele noastre*. Ediţia a III-a. Ed. Humanitas, Bucureşti, 1992.
- Hitchins, Keith*, Românii, 1774-1866*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1998 (traducere din limba engleză a *The Romanians, 1774-1866*, Oxford University Press, USA, 1996).
- Iordache, Anastasie, *Dominare politică,, sub imperativul modernizării Principatelor Române. Caracterul şi scopul Regulamentului Organic*, în "Revista Istorică" , tomVII, nr. 9- 10,1995, p.666-681.
- Maxim, Mihai, *Ţările Române şi Imperiul Otoman*, în Paul Cernovodeanu, Nicolae Edroiu, Constantin Bălan, (coordonatori), *Istoria românilor.*

[15] *Regulamentele Organice ale Valahiei şi Moldaviei*, vol. I, Bucureşti, 1944, p. 130.
[16] *Ibidem.*

Românii între Europa clasică şi europa luminilor (1711-1821), vol. VI, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2002.

- Miculescu Petru, Clipa Cristian, *Istoria instituţiilor juridice în spaţiul românesc*, Editura Worldteach, Timişoara 2007.
- Sturdza, D. A. Sturdza, D. C., Petrescu, Ghenadie (editori), *Acte şi documente relative la istoria renaşcerii României*, vol. I, Bucureşti, Tipografia Carol Gőbl, 1888.
- *Regulamentele Organice ale Valahiei și Moldaviei*, vol. I, București, 1944.
- http://aman.ro/betawp/wp-content/uploads/personalitati/SI/stirbei%20barbu%20dimitrie.pdf, accesat la 12 septembrie 2020.
- https://statuldacia.files.wordpress.com/2016/02/regulamentele-organice-ale-valahiei-si-moldovei-1831-1832.pdf, accesat la 11 noiembrie 2017.
- https://ro.wikisource.org/wiki/Extract_din_istoria_misiilor_mele_politice#Prin%C8%9Bul_Napoleon_-_Contele_Kisseleff_%E2%80%94_Marchizul_de_Vilamarina_%E2%80%94_Cavalerul_Nigra_%E2%80%94_Baronul_H%C3%BCbner_%E2%80%94_Dnul_Thouvenel_%E2%80%94_Lamartine, accesat la 12 septembrie 2020.

TUDOR VLADIMIRESCU AND THE QUESTION OF THE MODERN LAW

Florin F Nacu
Scientific Researcher III, PhD, "CS Nicolăescu-Plopşor" Social Humanistic Research Institute, Craiova, Romanian Academy

Abstract: The article reveals the main aspects of juridical activity of Tudor Vladimirescu as lawyer and as a revolutionary leader. We presented the main moments in which the talent of Tudor Vladimirescu was used for juridical and national issues.

Keywords: Tudor Vladimirescu, modern law, 1821, lawyer, Viena, court, revolutionary documents

Tudor Vladimirescu este perceput drept conducătorul unei forțe militare autohtone, funcționar de stat, conducătorul unei revoluții care deschide seria evenimentelor epocii moderne în istoria României.

Există o serie de evenimente care îl arată pe Tudor Vladimirescu în ipostaza de foarte bun cunoscător al dreptului la acea vreme. Educația lui Tudor Vladimirescu începuse în pridvorul bisericii din Vladimirii Gorjului și continuase în casele boierului Ioniță Glogoveanu din Craiova.

"Copil de casă boierească" și slujbaș de stat

Tudor Vladimirescu își însușise foarte bine normele juridice folosite în Țara Românească deoarece, după ce reușise să se emancipeze din serviciul în casele boierului Ioniță Glogoveanu, în 1806 (dacă luăm în calcul anul nașterii undeva între 1770-1780, Tudor Vladimirescu ar fi avut între 26 și 36 de ani), reușind să își cumpere după obiceiul pământului slujba de vătaf de plai, sinonimă cu aceea de vameș. Înclinăm să credem că Tudor Vladimirescu se născuse în 1770. Astfel, el stătuse în slujba lui Ioniță Glogoveanu suficient timp pentru a deprinde negustoria de vite la Viena, pentru a deprinde limba greacă și limba germană (prima era limba oficială a Cancelariei, a doua era limba de contact ca negustor). Tudor Vladimirescu a reușit să învețe, alături de Nicolae, fiul boierului Ioniță Glogoveanu limbile turcă și rusă.

Tudor Vladimirescu a fost un slujbaș dibaci, întrucât a reușit să obțină mereu prețul cerut de boierul Ioniță Glogoveanu, atunci când ii negustorea vitele, iar banii câștigați în plus, i-a păstrat, reușind să strângă banii pentru răscumpărarea din serviciu și cumpărarea slujbei de vătaf de plai. L-a ajutat și faptul că fiind pandur, el nu plătea impozite pe câștiguri și nici pe avere.

Timp de 8 ani, Tudor Vladimirescu a reușit să deprindă suficiente cunoștințe de drept românesc (legiurile domnești), dar și de drept austriac, mai ales în domeniul comerțului și normelor de control. În perioada 1806-1812, a participat la războiul ruso-turc, în calitate de commandant de panduri (pandurii nu plăteau impozite), apoi și-a reluat ocupația de vătaf d eplai, ocupându-se și cu negustoria. În plus, Tudor Vladimirescu fusese decorat de Imperiul Rus și devenise "sudit", adică se bucura de protecția Țarului, ceea ce îi conferee o imunitate în raport cu otomanii care erau puterea suzerană.

Comandant de panduri, vătaf de plai și avocat

În 1814, avea rangul boieresc de sluger. Acest an, anul Congresului de la Viena îi va decide soarta. Prietenul său Nicolae Glogoveanu, ispravnic (prefect) al județului Mehedinți s-a confruntat cu o problemă de familie și anume moartea, la Viena, a soției sale Elenco. Legea austriacă prevedea că averea defunctei trebuia să rămână în Austria, până când un copil major putea să o moștenească. Tudor Vladimirescu a sosit la Viena, la 14 iunie 1814.

În fapt, în anul 1813, Elenco Glogoveanu, însoțită de fiica sa minoră Marincuța și de Elena Cornescu, aflată în slujba ei, a sosit la Viena în vizită la tatăl ei, banul Costache Ghica,care locuia acolo. . Elenco Glogoveanu s-a îmbolnăvit grav, răcind la plămâni.

Elena Cornescu i-a sustras stăpânei sale bijuteriile zapisele (înscrisuri oficiale). Grav bolnavă, Elenco Glogoveanu a reclamat furtul la Direcţia Poliţiei din Viena : ” *doi cercei cu diamante cu „8 caraturi”, şapte inele din care şase cu pietre şi unul „sadea” din aur, o pereche de cercei mici cu diamante, o pereche de cercei cu câte două diamante, un ceasornic „al coconiţei Marincuţa”, un lanţ de aur „de 40 coţi” lungime, cu cheie, un lanţ de ceasornic „cu şase verige”, un ac de aur cu briliant, 500 florini bani gheaţă, un zapis de datorie de „500 olandezi (n.a. taleri)” şi alte zapise şi socoteli de dat şi de luat”*.[1]

Direcția Poliției din Viena a reușit să o prindă pe infractoare, numai că partea vătămată Elenco Glogoveanu a decedat, lucrurile găsite (toate bunurile, mai puțin suma de bani, pe care infractoarea a cheltuit-o) fiind plasate în custodia instanței de judecată, care a decis că le va restitui moștenitoarei leghale, fiica minoră, Marincuța, la majorat (adică la vârsta de 24 de ani).

Tudor Vladimirescu, prin natura funcției, avea dreptul de a pleda în instanță. El a devenit apărătorul prietenului său și a constestat hotărârea instanţei austriece. Dreptul austriac prevedea că în cazul morții unui părinte, copiii majori moștenesc averea. La acea dată, Marincuța, fiica lui Nicolae Glogoveanu și a soției sale Elenco era minoră și putea moșteni averea mamei când urma să împlinească 24 de ani.

În contestație, Tudor Vladimirescu a solicitat ca restituirea averii defunctei să se facă în conformitate cu legea românească. Dreptul românesc (Pravilniceasca Condică a domnitorului Alexandru Ipsilanti din 1781, precum și dreptul nescris –”obiceiul pământului” n.a.) prevedea faptul că soțul supraviețuitor își putea moșteni soția defunctă.

După mai multe termene și pledoarii, instanţa de la Viena a admis obiecția ridicată de Tudor Vladimirescu. Acesta își informa prietenul să îi prezinte “*de la Divanul nostru prin ştirea prinţipatului nostru, că ponturile prăvililor noastre cuprinzătoare, de poate un bărbat să clironomisească (n.a. moştenească) lucrurile soţiei sau nu*[2]”.

La data de 28 noiembrie 1814, Tudor Vladimirescu îl înștiinţa pe prietenul său Nicolae Glogoveanu că a câștigat procesul.

Așadar, între 14 iunie 1814 și 28 noiembrie 1814, Tudor Vladimirescu a reușit să câștige un proces de moștenire în fața instanței austriece, dovedind cunoașterea legilor românești și austriece. În pledoaria sa, a arătat că defuncta era sub incidența legilor românești și după ce a dovedit acest fapt, ispravnciul Nicolae Glogoveanu a putut devein moștenitor legal, conform dreptului românesc.

[1] Alexandra Georgescu, *Cum a convins Tudor Vladimirescu o instanţă austriacă să aplice legea românească. Latura necunoscută a celebrului revoluţionar de la 1821*, în „Adevărul„ 26 aprilie 2016.

[2] Emil Vârtosu, *Tudor Vladimirescu la Viena (iunie-decembrie 1814)*, în „Revista de istorie”, XXIV, 1971, nr. 1, pp 21-31.

Tudor Vladimirescu a fost vătaf de plai până în 1820, practicând și negustoria, arendășia.

Revoluționar și creator de normă juridică

După ce în 1815, proprietățile sale de la Cerneți au fost jefuite de tucii de la Ada-Kaleh, slugerul Tudor Vladimirescu s-a decis să se alăture luptei revoluționare. Prieten cu negustori greci, chiar cu Aleksandr Pini, consulul rus din București, Tudor Vladimirescu a intrat în legătură cu boierii patrioți, cu exponenții mișcării eteriste. Nu vom insista aici pe desfășurarea Revoluției, vom încerca să punctăm ideea lui Tudor Vladimirescu de a da o lege de căpătâi, o Constituție Țării Românești.

”Proclamația de la Padeș” din 23 ianuarie 1821 este o proclamație alcătuită în stilul ”Declarației de Independență” din Statele Unite, în stilul ”Declarației drepturilor omului și ale cetățeanului”. Evident, nu vom insista aici pe implicațiile evenimențiale pe care le-a avut, cât pe implicațiile revoluționare, prin prisma dreptului popoarelor (ius gentium). Tudor Vladimirescu justifică, asemeni autorilor americani ai Declarației din 4 iulie 1776, ridicarea poporului, din cauza opresiunii autorităților politice și religioase. Tudor Vladimirescu separă averile ”rău agonisite” de ”averile boierilor făgăduiți”, deși, în principiu, și unii și alții nu dădeau drepturi țăranilor clăcași.

Tudor Vladimirescu visa la independența națională, numai după ce poporul[3] putea fi bine guvernat. Adică, boierii făgăduiți după ce puteau ajunge la putere urmau să treacă la reforme. Evident, revoluția nu viza la început, din considerente tactice mențiunea explicită a independenței față de turci. Documentul vorbește de Adunarea cea mare ca for legiuitor, ceea ce arată influențele iluministe ale Revoluției Franceze[4]: ” *Fraților locuitori ai Țării Românești, veri de ce neam veți fi! Nici o pravilă nu oprește pe om a întâmpina răul cu rău! Șarpele când îți iasă înainte, dai cu ciomagul să-l lovești, ca să-ți aperi viața, care mai de multe ori ni se primejduiește din mușcarea lui. Dar pe balaurii care ne înghit de vii, căpeteniile noastre, zic, atât cele bisericești, cât și cele politicești, până când să-i suferim a ne suge sângele din noi? Până când să le fim robi? Veniți dar, fraților, cu toții, cu rău să pierdem pe cei răi, ca să ne fie nouă bine!*

Veichiul lui Dumnezău, prea puternicul nostru împărat, voește ca noi, ca niște credincioși ai lui, să trăim bine. Dar nu ne lasă răul ce ni-l pun peste cap căpeteniile noastre!

[...]Să să aleagă căpeteniile noastre cei care pot să fie buni. Aceia sunt ai noștri și cu noi dinpreună vor lucra binele, precum ne sunt făgăduiți.

Nu vă leneviți, ci siliți dă veniți în grabă cu toții; care veți avea arme, cu arme, iar care nu veți avea arme, cu furci de fier și lănci; să vă faceți de grabă și să veniți unde veți auzi că se află adunarea cea orânduită pentru binele și folosul a toată țara.

Și ce vă vor povățui mai marii Adunării aceia să urmați și unde vă vor chema ei acolo să mergeți. Că ne ajunge, fraților, atâta vreme de când lacrămile de pe obrazele noastre nu s-au uscat.

Și iar să știți că nimenea dintre noi nu este slobod [...], ca să să atingă măcar de un grăunți, de binele sau de casa vreunui neguțător, oroșan sau țăran sau de al vreunui lăcuitor, decât numai binele și averile cele rău agonisite ale tiranilor boieri să să jertfească: însă al

[3] Ion Gh. Șendrulescu, *Caracterul popular și revoluționar al cârmuirii instaurate de Tudor Vladimirescu*, în „Studii și articole de istorie”, 1981, nr. 43-44, pp. 33-38.
[4] https://ro.wikipedia.org/wiki/Proclama%C8%9Bia_de_la_Pade%C8%99, accesat la 12 august 2020.

cărora nu vor urma nouă - precum sunt făgăduiți - numai al acelora să să ia pentru folosul de obște!"

De aceea, în februarie 1821, Tudor Vladimirescu face cunoscute "Cererile Norodului Românesc[5]", document constituțional elaborat la 17 ianuarie 1821 (înainte de momentul Padeș-23 ianuarie 1821) care cuprinde o serie de prevederi[6]: " *17 ianuarie 1821*

Domnul țării să nu aducă cu înălțimea sa aicea în țară mai mulți boieri greci decât patru, adică un postelnic mare i un cămăraș i un portar și un grămatic mare.

Toate scaunele arhierești și toate mănăstirile țării să fie apărate cu totul de către călugări greci, rămâind pe sama țării, precum este legat și precum să coprinde în hatișeriful răposatului întru fericire împăratul sultan Selim din anul 1802.

Din șase dăjdii, care s-au întocmit de către măria sa domnul Caragea, două să lipsească cu totul, iar patru să rămâie după aceiași legătură socotindu-se pe trei luni, una.

Toate câte s-au întocmit și s-au făcut de către răposat întru fericire domnul Alexandru Șuțu să strice cu totul, și să rămâie toți streinii și toate cumpăniile precum s-au întocmit de către măria sa domnul Caragea; cum și toate ludile câte s-au mai adăogat pe la județe de către numitul domn Suțu să scază; iar anaforalile1 și întăririle ce s-au făcut de către acel domn asupra arătatelor madele, în fața norodului, să arză toate; precum și oieritul și dijmăritul și vinăriciu, să nu fie slobod a să mai adăuga măcar un bănuț piste legătura ce s-au făcut de către domnul Caragea.[…]

Toate dregătoriile țării, atât cele politicești, cât și cele bisericești, de la cea mare până la cea mai mică, să nu să mai orânduiască prin dare de bani, pentru ca să poată lipsi jafurile din țară.

Asemenea și toate dările preoțești să scază, după cuviință. Și preoți cu dare de bani să nu mai facă, ci numai care va fi destoinic și unde face trebuință.

Zapcii prin plăși să nu fie slobod a să orândui câte doi, ci numai câte unul, și acela să fie pământean, și prin chezășie că nu va face jaf.

Caftane cu bani să înceteze cu totul de a să mai face, ci numai după slujbă.

Poslușnicii să lipsească cu totul, fiindcă este numai un catahrisis al țării și folos al jefuitorilor; precum și toți scutelnicii.

Dregătoria spătării cei mari, dimpreună cu toți dregătorii și toți slujitorii spătărești, să lipsească cu totul, fiindcă este de mare stricăciune țării, despre partea jafurilor, cu căpităniile lor cele spătărești.

Țara să fie volnică a-ș face și a ținea patru mii de ostași panduri cu căpeteniile lor și două sute arnăuți, scutiți de toate dările, și cu leafă ușoară, a cărora leafă să economisească din veniturile mănăstirilor.

Toate lefile streinilor să lipsească cu totul.

Toți dregători judecătoriilor și ai calemurilor să împuțineze, rămâind numai precum au fost în vechime; și lefile să le fie ușoare.

Asemenea și havaetu jălbilor și cărților de judecată să scază.

Prăvilniceasca Condică a domnului Caragea să lipsească cu totul, nefiind făcută cu voința a tot norodul; iar a domnului Ipsilant să rămâie bună și să urmez[7]e."

---

[5] Corneliu Tămaș,, „*Cererile norodului românesc" după varianta păstrată la Arhivele Statului Râmnicu Vâlcea* în ms. 151, „Mitropolia Olteniei", XXXIII, 1981, nr. 10-12, pp. 559-565.

[6] I. M. Stoian, *Înrâurirea pravilelor asupra lui Tudor Vladimirescu în apărarea drepturilor poporului și ale țării*, „Mitropolia Olteniei", XXXIII, 1981, nr. 10-12, pp. 548-556.

[7] https://ro.wikipedia.org/wiki/Cererile_norodului_rom%C3%A2nesc, acceat la 20 august 2020.

Observăm că documentul conține prevederi avansate: combaterea corupției, combaterea abuzurilor funcționarilor fiscali, reducerea taxelor de la 6 la 4 (câte una pe trimestru) funcții ocupate pe criterii de competență, respectarea documentelor internaționale (Hatișeriful de la Gulhane al Sultanului Selim), armata de panduri, interdicția acordării de slujbe străinilor, reducerea fiscalității, menținerea Condicii Ipsilanti și abolirea Condicii Caragea, desființarea categoriilor privilegiate (scutelnicii, poslușnicii care erau scutiți de impozite), independența administrației treburilor bisericești naționale[8]. Este clar că documentul este conceput integral de Tudor Vladimirescu, acesta având cunoștințele juridice necesare. Așadar, ca practician al dreptului, Tudor Vladimirescu a dorit să imprime revoluției sale și direcția modernizării sistemului de drept public și privat românesc.

BIBLIOGRAPHY

- Roman, Louis, „*Cererile norodului românesc" şi forţele social-politice la 1821*, „Studii şi articole de istorie", XXIX, 1975, nr. 30-31, pp. 98-113
- Stoian, I. M. *Înrâurirea pravilelor asupra lui Tudor Vladimirescu în apărarea drepturilor poporului şi ale ţării*, „Mitropolia Olteniei", XXXIII, 1981, nr. 10-12, pp. 548-556.
- Șendrulescu, , Ion Gh. *Caracterul popular şi revoluționar al cârmuirii instaurate de Tudor Vladimirescu*, în „Studii şi articole de istorie", 1981, nr. 43-44, pp. 33-38.
- Tămaș, Corneliu, „*Cererile norodului românesc" după varianta păstrată la Arhivele Statului Râmnicu Vâlcea* în ms. 151, „Mitropolia Olteniei", XXXIII, 1981, nr. 10-12, pp. 559-565.
- Vârtosu, Emil, *Tudor Vladimirescu la Viena (iunie-decembrie 1814)*, în „Revista de istorie", XXIV, 1971, nr. 1, pp 21-31.
- https://ro.wikipedia.org/wiki/Proclama%C8%9Bia_de_la_Pade%C8%99, accesat la 12 august 2020.
- https://ro.wikipedia.org/wiki/Cererile_norodului_rom%C3%A2nesc, acceat la 20 august 2020.
- Georgescu, Alexandra, *Cum a convins Tudor Vladimirescu o instanţă austriacă să aplice legea românească. Latura necunoscută a celebrului revoluţionar de la 1821*, în „Adevărul„ 26 aprilie 2016.

[8] Louis Roman, , „*Cererile norodului românesc" şi forţele social-politice la 1821*, „Studii şi articole de istorie", XXIX, 1975, nr. 30-31, pp. 98-113

FREEDOM AND LUCIDITY. THE NEW DILEMMAS OF THE LIVING LAW

Brîndușa Gorea
Prof., PhD, „Dimitrie Cantemir" University of Târgu-Mureș

Abstract: The social crisis caused by the SARS-CoV-2 pandemic is likely to bring to the attention of the researcher of the legal phenomenon basic concepts of the contemporary collective mind, often regarded as self-evident in times of normality: freedom, fundamental and citizenship rights, public interest, state authority, democracy or law. Through this paper, we plea that we can learn from this social crisis, not only the lesson of responsibility, solidarity and civicism, for which we have advocated on numerous occasions, but also the lesson about adapting to change, about turning risks into opportunities and about lucidity in the face of our own creations, among which the Law is of the most important.

Keywords: fundamental rights and freedoms, democracy, social values, legal interpretation, SARS-CoV-2/COVID-19

Morpheus: Everything begins with choice.
Merovingian: No. Wrong. Choice is an illusion created between those with power and those without.
(The Matrix Reloaded)

Libertate și opțiune în pandemie

În acest articol, ne propunem să repunem în discuție problema libertății, din perspectiva evenimentelor sociale recente cauzate de pandemia de SARS-CoV-2. Fiecare dintre noi ne-am confruntat în această din urmă perioadă, și continuăm să ne confruntăm, cu o restrângere, îngrădire sau restricționare a libertății, în primul rând a celei de mișcare, dar și a celei de interacțiune fizică cu semenii, de inițiativă, de acțiune, de desfășurare obișnuită a vieții cotidiene. Ne este diminuată nu numai libertatea propriu-zisă, ci și opțiunile, alegerile sau posibilitățile sociale: a merge sau nu la serviciu, la școală sau la întruniri publice ori private, a iniția o nouă afacere sau a salva una existentă etc.

Principalul motiv de limitare a libertății și a celorlalte prerogative pe care în mod obișnuit le numim „drepturi fundamentale" este opțiunea pentru viață și sănătate, a noastră proprie, dar și a semenilor noștri. Pentru unii dintre noi, e vorba de o renunțare asumată la o parte din libertatea individuală, un sacrificiu necesar, un preț necesar al responsabilității și solidarității; în acest caz, norma restrictivă, interdicția sau obligația, este în armonie cu convingerile interioare și, astfel, nu provoacă anxietate sau revoltă. Pentru alții însă, impunerea unor norme de conduită - noi, neobișnuite și uneori insuficient explicate - nu este de natură să producă același asentiment interior, iar consecințele pot varia de la simpla frustrare sau vexare, la îmbrățișarea necritică a teoriilor conspiraționiste, revoltă împotriva autorităților sau la confruntarea directă cu „brațul lung al legii", din postura de contravenient sau chiar infractor (a se vedea noua infracțiune vedetă, de combatere a zădărnicirii unor boli).

Ca și în numeroase alte cazuri, legiuitorul optează (întrucât noi, cu toții, i-am conferit în mod abstract puterea și libertatea deciziei) pentru un grup de valori sociale, în detrimentul altora, apelând la o anume logică justificativă.[1] În situația de față, opțiunea este între normalitate și sănătate. Restricționarea libertății individuale este justificată prin prioritatea acordată sănătății publice, care – cel puțin în cazul bolilor contagioase – nu înseamnă decât sănătatea și poate viața fiecăruia dintre noi. Problemele care se ridică din această opțiune sunt multiple și depășesc cu mult cadrul strict al Dreptului: (mai) are statul legitimitatea de a opta între valori, i-am conferit *noi toți* această putere de decizie?; putem avea deplină încredere în autorități, mai este de actualitate statul paternalist?; ce este libertatea individuală, în ce măsură ni se cuvine și cât se mai extinde ea, atunci când îi putem îmbolnăvi / ucide pe alții?; care este valoarea socială a unei norme juridice restrictive neasumate sau percepute ca opresive?; și, mai ales, cum ne putem apăra eficient în fața unui virus ca inamic comun, dacă societatea este dezbinată în privința valorilor în care crede?

Nu credem că la asemenea dileme se poate da un răspuns categoric, *ex cathedra,* cel puțin nu fără a eșua în dogmatism sau suficiență. Majoritatea răspunsurilor se vor matura în timp, și probabil că numai perspectiva istorică asupra actualelor evenimente sociale ne poate conduce la niște concluzii înțelepte, pe care se va putea clădi în continuare. Dar timpul nu are răbdare, mai ales în vremuri de criză medicală pandemică, iar Dreptul trebuie să intervină, să reglementeze și să regleze, adaptându-se din mers la realitățile sociale în schimbare. Pare un scenariu de improvizație legislativă și jurisprudențială, în care erorile sunt aproape inevitabile și din care putem cel mult spera că vom ieși cu fața curată, adică cu încrederea neciobită în statul de drept și justiția ca valoare supremă a sistemului social.

Chiar dacă nu ne propunem să dăm răspunsuri, credem că merită să reflectăm măcar la întrebările corecte. Cele pe care le ridică Dreptul viu, fierbinte în această perioadă frământată.[2] Iar, pentru aceasta, credem că e obligatorie perspectiva interdisciplinară a filosofiei dreptului. Demersul nostru vizează, așadar, o invitație la reflecție: cum abordează Dreptul problema filosofică a libertății umane și dacă abordarea „tradițională" ar trebui revizuită; cine, cum și în ce măsură poate decide dacă - puse în balanță - sănătatea, viața sau alte valori cântăresc mai greu decât libertatea; cât de idealiste sau pragmatice se dovedesc idealurile liberale democratice, naționale și trans-naționale, în vremuri de criză veritabilă și stringentă; ce putem învăța despre libertate și opțiune din această criză socială.

Dreptul și problema libertății

Pus în fața unor provocări imprevizibile, dreptul contemporan pare departe de idealul asumat, acela de garant al drepturilor și libertăților individuale, pe de o parte, și al conviețuirii pașnice, armonioase și general-benefice, pe de altă parte. Criza socială provocată de pandemia de SARS-CoV-2 este de natură să tulbure încrederea senină în statul democratic – cel care asigură /

[1] Pentru o discuție mai largă despre coliziunea valorilor, a se vedea Brîndușa Gorea (2018), „…And Justice for All. Legal interpretation on democratic values", în *Curentul Juridic – Juridical Current*, 2018, Vol. 72, No. 1, pp. 13-26; available online: http://revcurentjur.ro/old/arhiva/attachments_201801/recjurid181_1F.pdf sau Brîndușa Gorea (2017), Freedom of Speech and Lawyer`s Responsibility, în Iulian Boldea, Cornel Sigmirean (Editors), „Debating Globalization. Identity, Nation and Dialogue. Section: Social Sciences", Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2017, pp. 24-31, available online: http://www.upm.ro/gidni/GIDNI-04/Soc/Soc%2004%2003.pdf.

[2] Despre ideea de „drept viu" în concepția lui Eugen Speranția, a se vedea și Brîndușa Gorea (2018), „…And Justice for All. Legal interpretation on democratic values", citat *supra,* pp. 22-24.

înfăptuiește domnia Legii, în capacitatea acestuia de a menține / restaura justiția sistemelor sociale și în însuși Drept, ca artă a binelui și a echității[3].

După secole de istorie a Dreptului, chestiunea libertății umane este încă oarecum străină gândirii juridice. S-ar putea argumenta, desigur, că problema libertății nici nu ține de teritoriul științei dreptului, ci de cel al filosofiei, eventual de zona de graniță a filosofiei dreptului. Există probabil mii de aforisme, maxime și cugetări despre libertate[4], din care doar o mică parte emise în legătură cu dreptul sau teritoriile sale de graniță. Majoritatea sunt de propensiune filosofică – mai profunde sau mai superficiale, mai încrezătoare în auto-determinare sau mai sumbre, mai educate sau mai empirice. Cert este însă că, în măsura în care sursele istorice ne permit să cunoaștem, omul a fost dintotdeauna preocupat de propria sa libertate – atât la modul teoretic, filosofic să îl numim, cât mai ales din perspectiva practică a vieții sale de zi cu zi.

În calitatea sa de știință despre om și societate, Dreptul nu poate să evite problema libertății, lăsând-o doar în seama filosofiei, deși pare să încerce dificultăți conceptuale majore în această privință. În încercarea de a conferi rigoarea specifică „matematicii științelor socio-umane”[5] unui concept tulburător de lipsit de contururi ferme, cum este „libertatea”, Dreptul preferă să se refere la „drepturi”[6], sau să reunească cei doi termeni, ca în sintagma – adânc înrădăcinată nu doar în mentalul juriștilor – „drepturi și libertăți fundamentale”.

Libertate și libertăți

Dacă ideea de „drept (subiectiv)” este suficient de clar definită de știința dreptului, nu același lucru se poate spune despre aceea de „libertate”, eventual „libertate civilă” – ca să încercăm să restrângem totuși cadrul conceptual la teritoriul Dreptului. Natura juridică a libertăților civile este considerată „controversată”, cert fiind însă că, „la fel ca și drepturile personalității, ele sunt inerente persoanei umane și servesc dezvoltării libere a personalității sale”, se arată într-un articol publicat într-o revistă de specialitate juridică[7]. „Granița dintre drepturile personalității și libertățile civile este incertă și în continuă deplasare”, continuă autorul, preluând o idee din doctrina franceză, „multe dintre prerogativele care astăzi sunt considerate a fi drepturi având în trecut statutul de libertăți. Transformarea libertăților în drepturi s-a realizat pe măsură ce dezvoltarea societății a pus în pericol prerogative ale omului considerate firești, apărând necesară realizarea unei protecții superioare.”[8] Concluzia autorului citat este că „libertățile civile fac parte din drepturile personalității, în măsura în care au o consacrare în dreptul intern sau în convențiile internaționale”, iar „libertățile civile care nu se bucură de o asemenea reglementare nu sunt veritabile drepturi, ci au valoarea unor principii generale de drept, a căror forță se trage din cutumă”.[9]

[3] Iustinian, „Digeste”: *Ius est ars boni et aequi*.

[4] O colecție de aforisme desspre libertate a fost publicată de Sorin Cerin în 2013, sub numele „Liberate”; lucrarea este disponibilă online aici: https://en.calameo.com/read/006125201de7dc680f567

[5] A se vedea în acest sens Brîndușa Gorea (2016), *Repere logice ale interpretării în drept*, București: Editura Academiei Române.

[6] Avem în vedere cele două sensuri ale cuvântului „drept”, cel obiectiv, de ansamblu de norme juridice, respectiv cel subiectiv, de prerogativă recunoscută unei persoane în baza dreptului obiectiv. Distincția este mult mai limpede în limba engleză, unde există doi termeni distincți: *Law* și *Right*.

[7] Eugen Chelaru (2011), „Drepturile personalității în reglementarea noului Cod civil”, în revista *Dreptul,* nr. 10 / 2011, p. 31.

[8] *Idem*.

[9] *Ibidem,* p. 32.

Această opinie doctrinară o considerăm relevantă pentru modul în care juriștii se străduiesc să asimileze concepte pur ontologice și să le „returneze" societății sub forma unor explicații, îndrumări sau prescripții cu caracter practic. Libertatea este un „ce" specific ființei umane, care devine relevant pentru Drept abia când se multiplică și se concretizează sub forma unor „libertăți (civile)". Până atunci, este supărător de vagă pentru Drept, respinsă ca atare din sfera preocupărilor sale eminamente practice.

Pentru a putea fi abordată de Drept, libertatea trebuie să îmbrace unul din avatarurile sale sociale, precum „libertatea de a..." sau „libertatea față de...".[10] Chiar și atunci, „libertățile" neconsacrate legislativ rămân doar vag obiectul vreunei protecții juridice, problema acesteia „fiind pusă atunci când justiția este chemată să se pronunțe asupra unor limitări inserate în acte juridice încheiate între particulari"[11].

În ce privește „libertățile" care se bucură de consacrare legislativă, acestea nici nu mai sunt libertăți din perspectiva Dreptului, ci se transformă în „veritabile drepturi", chiar dacă continuă să poarte denumirea de libertăți.[12] De exemplu, Constituția României folosește sintagma „Drepturile şi libertățile fundamentale" (Titlul II, Capitolul II) și garantează „libertatea individuală" (art. 23, care se referă de fapt la dreptul de a nu fi percheziționat, reținut sau arestat fără respectarea strictă a procedurilor legale), „libera circulație" (art. 25, în fapt, o recunoaștere a dreptului de circulație fără restricții, în țară și în străinătate) sau „libertatea conștiinței" (art. 29, referitor la dreptul de a avea propriile gânduri și opinii, inclusiv de a îmbrățișa orice credință religioasă). Uneori, denumirea marginală a articolelor din legea fundamentală, reunite în acest capitol, nici nu include cuvintele „drept" sau „libertate", ci doar le subînțelege – de pildă „viața intimă, familială sau privată" (art. 26), „inviolabilitatea domiciliului" (art. 27), „secretul corespondenței" (art. 28), „accesul la cultură" (art. 33) etc. Scopul nostru aici nu este să facem o critică a legiuitorului constituțional român, deși în mod evident modalitatea de reglementare a ceea ce de fapt sunt „drepturi fundamentale" lasă mult de dorit din punct de vedere al coerenței termino-logice. Semnalăm însă aceste imprecizii conceptuale pentru a sublinia, o dată în plus, cât de puțin reușește Dreptul (poate cât de puțin își propune) să clarifice problema etern-umană a libertății.[13]

Prioritatea libertății?

„Cearta cu filosofia" nu împiedică Dreptul să ia măsurile ce se impun în anumite contexte socio-istorice, inclusiv pe acelea de restrângere / limitare / îngrădire a libertății indivizilor.

[10] Pentru distincția dintre cele două sensuri ale libertății, a se vedea articolul „Freedom *to* vs. Freedom *from*", publicat în 2017 de decanul Boston University School of Public Health, disponibil online aici: https://www.bu.edu/sph/2017/03/19/freedom-to-vs-freedom-from/ . De remarcat că, în spiritul pragmatismului american, articolul nu distinge între „drepturi" și „libertăți", primele fiind considerate o „extensie juridică" (*legal extension*) a libertății. Ca exemple de libertăți civile, regăsim în articol dreptul de a purta armă, dreptul la sănătatea reproducerii sau dreptul la un salariu echitabil.

[11] Eugen Chelaru, *op. cit.*, p. 32.

[12] Pentru o analiză a drepturilor și libertăților omului consacrate în Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, a se vedea Emilia Lucia Cătană, Ioana-Raluca Toncean-Luieran (2018), *Dreptul Uniunii Europene: istoric, instituții, izvoare, libertăți fundamentale, jurisprudență*, Editura „Universul Juridic", București, pp. 185-196.

[13] Un reputat specialist român în Dreptul familiei, cu rigoarea ce-l caracterizează, propune ca legislația internă să prevadă expres „dreptul fundamental al ființei umane de a se căsători", astfel încât să se evite orice confuzii în legătură cu libertatea (sau recunoașterea opțiunii) unei persoane, de a se căsători sau nu. A se vedea în acest sens: Teodor Bodoașcă (2018), „Unele aspecte critice sau controversate în legislația și doctrina românească din domeniul dreptului familiei", în revista *Universul Juridic*, nr. 11 / 2018.

Pentru că ne-am referit deja la Constituția României, vom arăta în acest context că art. 53, intitulat „Restrângerea exerciţiului unor drepturi sau al unor libertăţi", permite autorităților să limiteze exercitarea unor „drepturi sau libertăți", cu respectarea unor condiții privind: modalitatea de luare a acestei decizii („numai prin lege şi numai dacă se impune"); motivele ce stau la baza ei (toate, motive de interes public major, precum „apărarea sănătății publice"); logica sa inerentă („numai dacă este necesară într-o societate democratică"); limitele limitării (proporţionalitatea, nediscriminarea şi caracterul executoriu: „Măsura trebuie să fie proporţională cu situaţia care a determinat-o, să fie aplicată în mod nediscriminatoriu şi fără a aduce atingere existenţei dreptului sau a libertăţii.").

Cu alte cuvinte, într-o societate democratică, bazată pe valori liberale, statul – care își autorizează *de plano* eventuale acțiuni de restrângere a libertății cetățenilor - își impune și cadrul de auto-limitare a unor asemenea acțiuni, astfel încât ele să nu devină autocratice sau totalitare. Într-un articol care analizează justificarea necesității luării unor asemenea măsuri de limitare a libertății[14], un prestigios autor – mereu preocupat de aspectele filosofice ale Dreptului – clarifică patru aspecte pe care le considerăm relevante pentru studiul nostru: (1) Prioritatea libertăţii în cursul procedurii de restrângere a exerciţiului acesteia; (2) Prioritatea justului asupra binelui în cursul procedurii de limitare a exerciţiului libertăţii; (3) Prioritatea autodeterminării individului în cursul procedurii de limitare a exerciţiului libertăţii; (4) Menţinerea neutralităţii statului în cursul procedurii restrângerii libertăţii. Referitor la conceptul de „prioritate a libertății", reținem ideea că justificarea limitării unei libertăți nu poate sta într-un abstract „bine public", ci doar în protejarea altor libertăți concrete. Practic, analiza de constituționalitate a unei măsuri de restrângere a unor drepturi și libertăți fundamentale trebuie să se bazeze, consideră autorul citat, pe „caracterul concret al protecției drepturilor ori libertăților persoanelor, pe care o realizează prin restrângerea altor drepturi."[15]

Deciziile juridice. Libertatea ca opțiune pentru viață

Istoria recentă a pus nu doar România, ci statele de pe întregul glob, în situația de a face apel la toate mijloacele cunoscute de ripostă în fața unui inamic comun: virusul SARS-CoV-2. Mai ales în prima etapă de evoluție a acestei pandemii, Dreptul și-a dovedit pe deplin rolul justificativ, în toate societățile mai mult sau mai puțin democratice. Și-a dovedit însă și vulnerabilitățile și, sperăm, necesitatea de a se „reinventa" ca *ars boni et aequi*, un bine și o echitate a secolului XXI, cu toate provocările sale excepționale.

Toate țările lumii, fără tradiționalele segregări geopolitice, s-au văzut pe neașteptate lovite de o criză de proporții; mai întâi, o criză medicală, dar care s-a dovedit, din ce în ce mai mult, o adevărată criză socială. Primele măsuri au fost, în mod firesc, executive și au avut ca scop oprirea (în varianta cea mai optimistă) sau limitarea propagării COVID-19 în rândul populațiilor. Practic, a fost necesară luarea unor *decizii* (fără precedent, am putea spune) care, în acest context epidemiologic, nu puteau fi decât de limitare a exercițiului unor drepturi și libertăți, la nivel de state naționale, alianțe, uniuni sau organizații internaționale și, în cele din urmă, la nivel global.

Nu ne propunem să facem aici o analiză a primei reacții pe care au avut-o autoritățile executive din Europa sau din diverse părți ale lumii, deși s-ar putea desprinde câteva concluzii foarte interesante, inclusiv din perspectiva filosofiei comparate a Dreptului. Nu vom discuta nici

[14] Dan Claudiu Dănișor (2014), „Justificarea necesității restrângerii exercițiului drepturilor ori libertăților într-o societate liberală", în *Revista Română de Drept Privat*, nr. 1/2014.
[15] *Idem.*

despre detaliile tehnice ale tipului de decizii care s-au luat, momentului în care s-a intervenit cu asemenea decizii executive sau modului în care au fost impuse / aplicate practic. Ne vom referi doar la faptul că aceste opțiuni ale autorităților de pretutindeni au trebuit să fie *justificate,* eventual explicate populației care s-a văzut brusc cu majoritatea libertăților amputate.

Chiar și statele care au optat inițial pentru non-acțiune (cum a fost Marea Britanie sau Olanda, ce – în tradiția lor protestantă – au preferat experimentul social al autoimunizării populației[16]) au trebuit să își justifice deciziile, să găsească o *legitimare* pentru măsurile care, în vremuri „de normalitate" ar fi fost considerate încălcări grave, inacceptabile, ale drepturilor și libertăților fundamentale (inclusiv în țări care nu excelează prin adeziunea la idealuri democratice sau valori sociale liberale).

State care și-au exprimat în mod constant convingerea că Uniunea Europeană sintetizează valorile și opțiunile cele mai de preț ale îndelungatei culturi și civilizații, al cărei leagăn și cămin este Bătrânul Continent, în vremuri de restriște sanitară și-au închis granițele, reamintindu-și că – înainte de a fi europeni – sunt francezi, nemți sau italieni, iar, în definitiv, propria națiune e mai aproape decât familia europeană. Regiuni întregi „au tras obloanele", iar ulițele satului planetar a devenit brusc impracticabile. În decurs de câteva zile, majoritatea țărilor europene (și nu numai) au interzis deplasările, au închis școlile, restaurantele, cafenelele și majoritatea magazinelor, au instituit munca de la domiciliu, iar cetățenii au fost rugați în mod insistent că stea în case[17].

În primă fază, aceste măsuri extreme au fost acceptate fără rezerve de o populație stupefiată, în majoritatea sa conectată la o sumedenie de medii informaționale actualizate în timp real, așadar la curent cu evoluția galopantă a unei epidemii, declarată în mod oficial ca „pandemie" în data de 11 martie 2020, prima cauzată de un coronavirus.[18]

Recomandările făcute populației, de a nu părăsi domiciliul și a păstra distanța (inițial – „socială", apoi reconsiderată sub atributul „fizică") s-au transformat treptat în interdicții, ceea ce a necesitat intrarea în scenă, ca personaj principal, a Dreptului, ca factor de intervenție și justificare.

O primă măsură luată în România a fost aceea de modificare a Codului penal, respectiv de regândire a infracțiunii de zădărnicire a combaterii bolilor (art. 352 C.pen.), dar și falsul în declarații (art. 326 C.pen.) și omisiunea declarării unor informații (art. 352^1 C.pen.), pentru care au fost instituite sancțiuni mai aspre. Măsura a fost instituită printr-o Ordonanță de urgență, apreciată în doctrină ca fiind prima utilizare a acestui instrument legislativ, în materia dreptului penal, „în acord cu menirea sa constituțională", având în vedere că „de regulă, *urgența* invocată de legiuitorul penal este determinată de propria sa turpitudine, de a lua măsuri la timp"[19]. De remarcat și observația de bun simț că „majorarea limitelor de pedeapsă nu atrage după sine o scădere a numărului conduitelor ilicite, la fel cum nici micșorarea limitelor de pedeapsă nu

[16] Despre asemenea politici, considerate de unii doar „cantitativ diferite de tehnicile eugenice", a se vedea și Radu Rizoiu (2020), „Pe cuvânt de pionier!: Despre reguli în vreme de urgență", în *Analele Universității din București* – secțiunea „Drept", disponibil online aici: https://drept.unibuc.ro/dyn_doc/Pe%20cuvant%20de%20pionier-Radu%20Rizoiu.pdf

[17] O radiografie a situației din 16 martie 2020 poate fi consultată aici: https://www.digi24.ro/stiri/externe/lumea-trage-obloanele-noi-tari-anunta-masuri-dure-in-lupta-cu-pandemia-de-coronavirus-1275980 .

[18] Discursul Directorului general al Organizației Mondiale a Sănătății, în cadrul căruia a făcut acest anunț, poate fi citit integral aici: https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020

[19] George-Alexandru Lazăr (2020), „ Modificările propuse pentru modificarea Codului Penal în vederea combaterii răspândirii coronavirusului", în *Analele Universității din București* – secțiunea „Drept", disponibil online aici: https://drept.unibuc.ro/dyn_img/aubd/Modifica%CC%86rile%20aduse%20Codului%20Penal%20prin%20Ordonant%CC%A6a%20de%20Urgent%CC%A6a%CC%86.pdf

produce o creşte a infracţionalităţii"; în schimb, după cum anticipează corect autorul studiului „factorii economici şi sociali, educaţia şi respectul faţă de ceilalţi vor juca un rol mai important decât limitele de pedeapsă prevăzute pentru aceste fapte".[20] De altfel, s-a putut observa cum balanţa dintre asumarea răspunderii prin impunerea de sancţiuni şi cea prin spirit civic s-a răsturnat în mod notabil o dată cu declararea ca neconstituţionale a amenzilor aplicate pentru nerespectarea restricţiilor impuse de starea de urgenţă.[21]

Toate măsurile de limitare a libertăţii individuale au devenit posibile abia după instituirea, prin decret prezidenţial, a stării de urgenţă[22], prin care s-a autorizat restrângerea unui număr de drepturi şi libertăţi, printre care libera circulaţie, dreptul la viaţă intimă, familială şi privată, inviolabilitatea domiciliului, dreptul la învăţătură sau libertatea întrunirilor. Ca un act de maximă importanţă legislativă şi cu totul excepţional, acest decret conţine o destul de amănunţită expunere de motive (auto-justificare sau auto-explicare, i-am mai putea spune), care face referire la evoluţia situaţiei epidemiologice internaţionale, experienţa ţărilor deja afectate de evoluţia virusului, măsurile adoptate de alte state europene şi evaluarea riscului intern de sănătate publică.

Principalul argument expus îl constituie însă faptul că neluarea unei asemenea măsuri excepţionale „ar avea un impact deosebit de grav, în principal asupra dreptului la viaţă şi, în subsidiar, asupra dreptului la sănătate al persoanelor". Deşi în expunerea de motive se vorbeşte şi despre „interesul public general", acesta este concretizat în două dintre drepturile fundamentale unanim recunoscute la nivel internaţional, sau – altfel spus – în două valori considerate mai presus decât libertatea individuală: viaţa şi sănătatea.[23] În definitiv, doar un om viu şi, de preferinţă, sănătos, se poate bucura de libertatea de mişcare, de intimitate şi chiar de educaţie, avuţie sau libertate economică.[24]

A urmat o întreagă suită de acte normative subsidiare, unele criticabile şi criticate, altele inevitabile, dar care au început să constituie ceea ce am putea numi „dreptul pandemiei". Legea (în sensul cel mai larg al termenului) fiind întotdeauna generală, impersonală şi interpretabilă, sistemul judiciar a fost la rândul său solicitat să se pronunţe asupra unor cazuri concrete, de la

---

[20] *Idem*.

[21] Ca argument principal, Curtea Constituţională a invocat principiul proporţionalităţii, care trebuie respectat „atât în privinţa individualizării legale, cât şi a celei administrative ori judiciare. Acest lucru este cu atât mai necesar cu cât (...) cuantumul amenzilor a fost mărit considerabil, dezechilibrând raportul dintre caracterul lor disuasiv-preventiv şi cel represiv". Decizia Curţii Constituţionale nr. 152 din 6 mai 2020, publicată în Monitorul oficial al României, partea I, nr. 387 din 13.05.2020, disponibilă online aici: http://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2020/06/Decizie_152_2020.pdf.

[22] Decretul nr. 195 din 16 martie 2020, privind instituirea stării de urgenţă pe teritoriul României, publicat în Monitorul oficial al României, partea I, nr. 212 din 16 martie 2020.

[23] Din punct de vedere al dreptului intern, viaţa face obiectul unui drept fundamental al omului, ocrotit şi garantat, alături de alte drepturi ale personalităţii, atât prin dispoziţii constituţionale (art. 22 din Constituţie), cât şi prin dispoziţiile Codului civil (art. 58 alin. 1), şi nu poate constitui obiectul vreunei încălcări – a se vedea în acest sens şi Oana Voica Nagy (2012), „*Aspects regarding the right to life as a fundamental human right"*, publicat în Academia Science Journal, Juridica Series, nr. 1/2012, p. 59.

[24] Prioritatea vieţii şi a sănătăţii în faţa altor valori umane şi sociale a condus un autor spre întrebarea dacă ar fi admisibilă invocarea legitimei apărări în faţa unei acţiuni „prin care se încearcă sau se creează posibilitatea transmiterii unei boli infectocontagioase (în acest context, COVID-19), cum ar fi tusea, strănutul sau alte forme de expectoraţie ori acţiuni prin care este posibilă transmiterea unei boli infectocontagioase, cum ar fi atingerea persoanei cu un obiect contaminat ori infectat". Răspunsul oferit de autor este afirmativ, deşi condiţionat. Pentru detalii, a se vedea Dorel Herinean (2020), „Legitima apărare faţă de transmiterea unei boli infectocontagioase", în *Analele Universităţii din Bucureşti* – secţiunea „Drept", disponibil online aici: https://drept.unibuc.ro/dyn_doc/Dorel%20Herinean%20-%20Legitima%20aparare%20fata%20de%20transmiterea%20unei%20boli%20infectocontagioase.pdf

internări obligatorii, la amenzi şi probleme „grele" de constituţionalitate. „Dreptul pandemiei" beneficiază deja de o „jurisprudenţă a pandemiei" – ambele fluide şi în continuă adaptare.

Măsurile legislative care s-au luat de la primele semne ale răspândirii pandemiei în ţara noastră şi până în prezent, ca şi deciziile jurisprudenţiale, au aprins interesul juriştilor autohtoni – teoreticieni şi practicieni ai Dreptului, în multe cazuri, persoane ce reunesc ambele calităţi. Încă din primele zile de criză, s-a făcut apel la responsabilitate, solidaritate şi încredere în autorităţi, dar s-au şi semnalat potenţiale riscuri pentru statul de drept şi pentru drepturile şi libertăţile cu greu câştigate de umanitate în ultimele secole.[25]

S-au dezbătut pe larg chestiuni precum constituţionalitatea măsurilor de limitare a drepturilor şi libertăţilor fundamentale, mecanismele adoptării / prelungirii stării de urgenţă / de alertă, adaptarea activităţii de judecată în contextul pandemiei şi impactul său ulterior, viitorul profesiilor juridice în „era Covid", justificarea şi legitimitatea normelor restrictive / prohibitive, auto-impunerea regulilor, solidaritate socială şi responsabilitate civică, anarhie – anomie – antietatism, şi multe alte abordări, strict tehnico-juridice, pozitiviste, sau interdisciplinare, cu largi spaţii de reflecţie filosofică. Dreptului şi jurisprudenţei pandemiei li se alătură „doctrina juridică a pandemiei".

Libertate şi luciditate

Desigur, această pandemie de SARS-CoV-2 se va încheia, mai devreme sau mai târziu, va deveni istorie, cu tot cortegiul său de învăţăminte, traume şi folclor. Însă realitatea rece rămâne că suntem expuşi ca specie, că ne putem juca jocurile sociale doar atâta vreme cât nu suntem „atacaţi" de universul în care ne considerăm specie dominantă. Vulnerabilităţile noastre sunt acolo, pretutindeni, mereu – fie că e vorba de ameninţări naturale (calamităţi, viruşi sau bacterii, schimbări climatice), fie că ne punem în pericol noi înşine, prin deciziile sociale, economice, politice etc. pe care le luăm. De multe ori, diferenţa nici nu este decât la nivelul factorului prim, declanşator, ca atunci când ne jucăm cu exploatarea mediului, experimentele ştiinţifice sau Inteligenţa Artificială. Iar dacă credem că Dreptul este şi trebuie să rămână factorul reglator al Justului, al întregii vieţi sociale, trebuie să credem şi că Dreptul este viu, flexibil, capabil de auto-reglare şi adaptare la realităţile sociale.

Este poate una dintre cele mai importante lecţii pe care le avem de învăţat ca jurişti, ca cercetători ai fenomenului social sau ca simpli cetăţeni: Dreptul nu poate rămâne anchilozat în nişte structuri rigide, depăşite. Nu în vremuri de criză – a se citi în vremuri de schimbare socială. Iar schimbarea, schimbarea accelerată, pare a fi singura constantă a societăţii contemporane. Şi totuşi, doar în Drept putem găsi cheia conviețuirii armonioase, pavăza în faţa propriei noastre sălbăticii. Spre deosebire de albine sau furnici, oamenii *au ales* să trăiască în comunităţi, poate în ciuda dictonului *homo homini lupus*. Starea naturală, de „război al tuturor contra tuturor" este corectată prin apel la înţelepciune şi bună-voinţă, iar instrumentul de înfăptuire a dezideratului de pace şi armonie socială este, trebuie să fie, Legea, Dreptul, Justiţia.

Dacă crizele sociale reprezintă momente sau perioade de auto-evaluare a comunităţilor umane, poate de reorganizare a conviețuirii pe baze noi, eventual mai juste, atunci poate că, în zorii „erei Covid" e cazul să ne întrebăm din nou: ce alegem? Dacă putem într-adevăr alege, dacă omenirea are control asupra propriului destin, este o întrebare ce depăşeşte posibilităţile noastre

[25] A se vedea, de exemplu, articolul publicat în 23 martie 2020 de judecătorul mureşean Horaţius Dumbravă, intitulat „Acte normative şi consecinţele acestora în vreme de criză pandemică – COVID 19", disponibil online aici: https://www.contributors.ro/acte-normative-%c8%99i-consecin%c8%9bele-acestora-in-vreme-de-criza-pandemica-covid-19/.

de analiză și răspuns. Însă putem crede, fără a specula prea mult fără temei, că deținem suficientă libertate în sistem pentru a decide în ce direcție alegem să ne îndreptăm – ca specie, ca societate și ca indivizi.

Concluzia noastră este că putem învăța din această criză socială, nu doar lecția responsabilității, solidarității și civismului, pentru care am pledat în numeroase ocazii, ci și lecția despre adaptare la schimbări, despre transformarea riscurilor în oportunități și despre luciditate în fața propriilor noastre creații, printre care Dreptul este din cele mai importante.

BIBLIOGRAPHY

Teodor Bodoașcă (2018), „Unele aspecte critice sau controversate în legislația și doctrina românească din domeniul dreptului familiei", în revista Universul Juridic, nr. 11 / 2018;

Emilia Lucia Cătană, Ioana-Raluca Toncean-Luieran (2018), Dreptul Uniunii Europene: istoric, instituții, izvoare, libertăți fundamentale, jurisprudență, Editura „Universul Juridic", București;

Eugen Chelaru (2011), „Drepturile personalității în reglementarea noului Cod civil", în revista Dreptul, nr. 10 / 2011;

Dan Claudiu Dănișor (2014), „Justificarea necesității restrângerii exercițiului drepturilor ori libertăților într-o societate liberală", în Revista Română de Drept Privat, nr. 1/2014;

Brîndușa Gorea (2018), „…And Justice for All. Legal interpretation on democratic values", în *Curentul Juridic – Juridical Current*, 2018, Vol. 72, No. 1, pp. 13-26

Brîndușa Gorea (2017), „Freedom of Speech and Lawyer`s Responsibility." În: I. Boldea & C. Sigmirean, ed. *Debating Globalization, Identity, Nation and Dialogue. Section: Social Sciences.* Tîrgu-Mureș: Arhipelag XXI Press, pp. 24-31

Brîndușa Gorea (2016), *Repere logice ale interpretării în drept.* București: Editura Academiei Române

Dorel Herinean (2020), „Legitima apărare față de transmiterea unei boli infectocontagioase", în *Analele Universității din București – secțiunea „Drept"*, https://drept.unibuc.ro/Forum-juridic-s938-ro.htm;

George-Alexandru Lazăr (2020), „ Modificările propuse pentru modificarea Codului Penal în vederea combaterii răspândirii coronavirusului", în *Analele Universității din București – secțiunea „Drept"*, https://drept.unibuc.ro/Forum-juridic-s938-ro.htm;

Oana Voica Nagy (2012), „*Aspects regarding the right to life as a fundamental human right"*, publicat în Academia Science Journal, Juridica Series, nr. 1/2012;

Radu Rizoiu (2020), „Pe cuvânt de pionier!: Despre reguli în vreme de urgență", în *Analele Universității din București – secțiunea „Drept"*, https://drept.unibuc.ro/Forum-juridic-s938-ro.htm.

APPEAL AGAINST THE TITLES OF THE TAX CLAIM. INADMISSIBLE ACTIONS FORMULATED DIRECTLY IN COURT.

Eugenia Iovănaş
Assoc. Prof., PhD, „Aurel Vlaicu" University of Arad

Abstract: According to the provisions of the Article 7, paragraph 5, the second thesis of Law number 554/2004, for this category of action, prior complaint is not mandatory, and according to the provisions of the Article 11, paragraph 4, the first thesis, direct action addressed to the Court can be registered anytime.
Provided that the competent tax authority has not solved substantive tax appeal regarding the payment amount representing the tax liability, is not justified, legally speaking, the annulment of the decision of taxation issued and the exemption of tax claim on the grounds that the applicant does not owe it, as a result of truthlessness manifested by the tax authority.
By proceeding in this respect, the trial Court has replaced the competent tax authority, which has not analyzed the tax appeal regarding the amount of money for tax payment obligations and which has the jurisdiction to deal with the resolution of the complaint formulated against the titles of the tax claim.

Keywords: tax claim, tax appeal, prior complaint, decision of taxation, tax authority

According to the provisions of art. 205 paragraph one of the previous Code of Fiscal Procedure (Government Edict no. 92/2003), "against the debt instrument, as well as against other administrative acts, the claimant may appeal under the law. This appeal represents an administrative procedure, and it does not limit the right of action of those who consider themselves prejudiced in their rights by a fiscal administrative act or the lack of it, according to law provisions ".

Regarding the settlement term of the prior dispute, according to art. 70 paragraph one - previous Code of Fiscal Procedure (Government Edict no. 92/2003), "all petitions stated by the taxpayer under this Code shall be settled by the tax authorities within 45 days since the registration."

Concerning the answer of the dispute issued by tax authority, according to the provisions of art. 218, the 2-nd para. of the former Code of Fiscal Procedure (Government Edict no. 92/2003), " the claimant or the person placed in dispute, may make an appeal against the decisions issued by the tax authority, according to article. 212; the competence belongs contentious administrative Court, according to law provisions ".

It must be noted that art. 218,the 2-nd para. of the Code, provides the possibility to bring in Court, an action against the ruling manner of the administrative authority, (doing reference to the administrative act against which the complaint was lodged. Apparently and formaly, art. 218 par. 2 Fiscal Code of Procedure, limits the legal proceedings object exclusively to the decision issued in the dispute.

The provisions of art. 11, the 1-st para. letter c) of the Law no. 554/2004 allows an action in court within six months calculated from the time limt of the settlement of prior administrative complaint. The prescription period starts from the afore-mentioned time.

The same article sets forth that "the petitions requesting cancellation of an individual administrative act, an administrative contract, the acknowledgment of right and the remedy for the caused prejudice, can be lodged within six months from the time limit for solving the prior complaint or from expirtation day of legal term for the settlement of the petition ".

The provisions of Law 554/2004, art. 8, para 1 states: „if party is injured in a legal right or a legitimate interest, by an administrative unilateral act, or if the party is unsatisfied with the received response of prior complaint, or if the party has not received any reply within the period specified in art. 2, 1-st para., letter h), he/she may notify the competent administrative court to request cancellation of all or part of the act, reparation for the damage caused and eventualy repair of caused damages".

„It also may appeal to the administrative court, anyone who considers himself injured in a right or legitimate interest, by lack of settlement in due time, or by unjustified refusal to sustain the claim/ request, and by refusing to carry out a certain administrative operations required for the exercise or protection of the right or legitimate interest ".

A problem of interpretation which raised divergent solutions is:

-if the procedure of settling the appeals against fiscal administrative acts includes the judicial settlement phase, whose object is the annulment of the decision issued by administrative authority, as a response to prior litigation.

In this regard, it must be noticed that art. 1 paragraph 2 of Law no. 207/2015 refers to procedure for settling the appeals against fiscal administrative acts without distinguishing between the administrative and the judicial phase.

That means, the afore-mentioned issue goes with the same procedural law, since the legislator does not distinguish.

Therefore, though tax dispute is solved by fiscal-administrative authority, it doesnt mean that the procedure is complete, if the contributor appeals in court the settlement of administrative litigation.

Therefore, according to this interpretation, the old provisions of the Fiscal Code of Procedure (Government Edict no. 92/2003) would be applicable to any legal action for annulment of a decision that solves a complaint registered prior to 01/01/2016, regardless of the date on which it has been issued (even if the decision was issued after 1.1.2016, the day when the new Tax Procedure Code took effect).

The conclusion of the foregoing issue is that interpretation of old Tax Procedure Code remains valid (Government Edict no. 92/2003), as long as there are still many disputes where the provisions of the code are still applicable, although it was abated on January, 1-st, 2016.

As for the question of law subject in debate – i.e. admissibility of the action for annulment of the tax decision if the decision based on administrative litigation was not appealed - prior case law reveals different approaches depending on the answer to the following questions:

Which is the consequence of term expiration for tax dispute resolution related to birth of the judicial action right?

The tax decision may be appealed directly to the court or a legal action must be promoted in order to force the fiscal authority to solve the litigation?

This legal issue was raised in context of case law divergent solutions, when the taxpayer has requested the annulment of tax justice exclusively, without appealing the administrative

decision too, (action that was promoted according to art. 205 of the former Code of Fiscal Procedure (Government Edict no. 92/2003). In this case the administrative appeal was promoted and time limit for resolving this issue (45 days) was expired without any decision, therefore the applicant has registered an action for annulment of the tax decision.

Basically, in accordance to a formal interpretation of art. 218 of the former Code of Fiscal Procedure (Government Edict no. 92/2003), the Court of Appeal Timisoara-Administrative Legal Department delivered several judgments.

Thus, the court considered all actions for annulment of tax decisions must be rejected as inadmissible actions, if the taxpayer has directly challenged in court the tax decision, without waiting for the decision of fiscal-administrative litigation, even the deadline for settlement has expired.

In the same context figures the question if it is necessary to modify the petition, more exactly meaning requesting cancellation of the decision settled in the appeal, to the extent that such a decision was issued after notification of the administrative Court.

Also, if the applicant set fiscal administrative litigation, and time limit for settling the appeal expired, it must be determined the admissibility of an action for annulment of the tax decision or the incumbency to pass an action in order to force the fiscal organ to resolve the litigation.

Herein, Court of Appeal Timisoara - Administrative and Fiscal Department issued a civil decision no. 9108 / 10.8.2013, (case no. 5448/108/2012) by which was ordered the reversal of first instance judgement, the case being sent back for retrial.

Other court opinion set as inadmissible the action for annulment of the tax decision, on the grounds that the applicant had not expected the decision of the litigation.

In motivation, the court held the following arguments: on 20.01.2012, the applicant filed an administrative appeal (in accordance of the provisions of art. 205 Fiscal Procedure Code) which was brought to Arad Court of Justice to Arad Court on 20.08.2012.

The decision settling the appeal (i.e Decision no. 1136/ 21.08.2012) was communicated to the applicant's representative on 18/09/2012.

The decision of settling the litigation was filed in copy to Court Arad.

The cause was postponed at the request of defense lawyer, in order to take notice of the injunction lodged by the defendant one day prior of the hearing.

At the next hearing, (November, 27, 2012), the trial Court discussed the objection of inadmissibility, raised by the defense.

The first instance court upheld the objection of inadmissibility, holding that, although the applicant filed a litigation (in accordance to art. 205-207 Fiscal Procedure Code), the provisions of art. 218 para. 2 Fiscal Procedure Code establishes, in a specific manner and without any doubt, that the decisions issued for litigation settlement may be appealed to the competent administrative Court, according to law provisions.

The first instance court held that the applicant ignored the afore-mentioned procedural provisions, directly appealing, in court, the administrative imposing decision and the measures established by tax inspectors, instead of appeling Decision no.1136 / 21.08.2012, issued by Settlement Litigation Department, (referred by the defense).

Trial Court pointed out that a different conclusion, as outlined above, would lead to the conclusion that the appeal procedure governed by the Fiscal Procedure Code should be classified as special administrative jurisdiction within the meaning of art. 6 of Law no. 554/2004.

This is unacceptable, especially since the High Court of Cassation and Justice constantly has ruled on, (in accordance with art. 188 2-nd para, present art. 218 2-nd para. Fiscal Code of Procedure), as follows: it may form the subject of the fiscal-administrative action, the decision rendered in solution of appeals against fiscal administrative act and not directly the administrative act.

In another judicial interpretation by civil decision no. 9108 / 08.10.2013, delivered in case no. 5448/108/2012: Timisoara Court of Appeal held that the action is admissible - featuring cassation and dispatching trial Court resolution, - on the streanght of the following reasons:

- such a formalistic interpretation does not comply with the purpose of the legislation, because the act of taxation against which the appeal was filed should not be rescinded by the courts, even if it the petition were accepted and the decision emanating from the dispute would be abolished.

However, it can not hold that the eventual annulment of the decision issued in the review procedures would mean the cancellation of the administrative and fiscal act, against whom the complaint was made. In such a rigid interpretation, this aspect is not covered by legal provisions.

-art. 11 para. 1 letter c) of the Law no. 554/2004 would not only allow the applicant to bring the action within six months of the time limit for settlement of prior administrative complaint, but it would even impose the flowing of the prescription term from that date.

- in such cases ,considering, the action admissible does not ignore the fact preliminary tax appeal procedure is considered mandatory by the Constitutional Court and the High Court of Cassation and Justice as administrative procedure - and not administrative-jurisdictional procedure (thus being compulsory).

Pursuing this procedure by the petitioner involves compulsory prior notification of the Settlement Fiscal Authority and waiting the expiration of legal term for settlement of the opposition.

But, it can not hold that following the preliminary procedure always involve finalizing this procedure by the decision which solvse the dispute, since- although it would mean a normal, , typical situation - no legal text obliges the applicant to wait endlessly, in a indefinit time, the decision of litigation settling to be issued, before promoting a court action.

According to the provisions of Law 554/2004, art. 8, para 1 states: „if party is injured in a legal right or a legitimate interest, by an administrative unilateral act, or if the party is unsatisfied with the received response of prior complaint, or if the party has not received any reply within the period specified in art. 2 para. (1)letter h), he/she may notify the competent administrative court to request cancellation of all or part of the act, reparation for the damage caused and eventualy repair of caused damages".

Regarding this regulation, it is excessive to limit the applicant the right only to the request adressed to the defendant for issuing the administrative act, as a response to the litigation, when the fault of exceeding the legal term lies solely with the administrative authority.

In such situations, the solution of the inadmissibility of the action - although it may be justified in terms of legal texts - is based on a formalistic interpretation that leads to a drastic sanctioning of the individual.

Furthermore, the Romanian procedural law promotes a concept of safeguarding the vicious procedural act legal, insofar as no harm can be sustained to the procedural rights of the adverse party.

Failure to comply with the procedural provisions can not be accepted as a sufficient condition for the annulment of the acts issued, without compliance with the law, unless it is proved that the injury and the impossibility of remedying this injury by other means than the abolition of that act. Or, such an injury has not been proved by the defendant in the present case, and since the decision to settle the litigation confirmed the legality of the contested act, it is clear that the legal action remained the only possibility for the applicant to abolish the contested act of taxation.

Following the arguments above, we can conclude that the action brought directly against the tax decision is admissible if the plaintiff proves that he has filed the fiscal administrative appeal - according to art. 205 Fiscal Code of Procedure- and that the legal settlement time of 45 days has expired, so far as the defendant does not prove the legally prolongation of that period (the prolongation whose legality is assessed by the court at the request of the applicant).

According to the reasons outlined above, the solution is justified by the provisions of art. 8, 1-st para. and art. 11, 1-st para. letter. c) of the Law on Administrative Contentious no. 554/2004.

Therefore,the fulfillment of the legal term for solving the appeal gives the complainant the right to bring the issue to the court, without being necessary to begin judicial process for obliging the defendant to resolve the tax administrative litigation.

When, at the specific date, the trial court is lodged with an action for annulment of the tax decision, and the decision to settle the appeal was issued too, (plus the applicant was aware of it, being previously communicated to him), the action is inadmissible, the applicant being obliged to attacked this decision, too (according to art. 218 Fiscal Code of Procedure).

If the claimant has brought an action for annulment of the taxing decision and the decision to settle the appeal is issued during the trial court, it is mandatory for the plaintiff to amend the legal action. In this case, the claimant must request the annulment of this decision, too, (according to art. 218 Fiscal Code of Procedure) otherwise the action will be dismissed as inadmissible.

However, considering that the applicant had the perspective of judicial action admissibility, at the moment when the trial court was lodged (when the issue of inadmissibility was not raised), it is necessary, that the trial court - before calling into question the inadmissibility of the action under the above conditions - to draw the attention of the applicant, whether or not he / she understands his to complete the initial court action, by requesting the annulment of the decision which settled the appeal (according to art. 218, 2-nd para Fiscal Code of Procedure).

In view of atypical nature for dismissal of a judicial action as inadmissible, the solution is justified, since the cause of inadmissibility arose after the court hearing and it was not imputable to the applicant (the resolution authority being at fault for issuing the decision after the legal term has expired), according to art. 8, 1-st para. and 11, 1-st para.letter. c) of Law no. 554/2004 which allows the applicant to appear to have fulfilled the conditions of admissibility of the legal action until the decision to settle the appeal has been issued.

If the plaintiff does not understand to change his claim, that is, to request the annulment of the decision settled in appeal, the trial court will debate the inadmissibility of the action, referring to art. 218, 2nd para. of Fiscal Code of Procedure.

The court will dismiss the action as inadmissible, as it is not legally possible to examine the lawfulness of the taxation decision, by ignoring the administrative solution issued in respect of the same fiscal decisions.

Having regard to the case-law relied on the question of the inadmissibility of the action for annulment of the challenged tax decision, before issuing the decision to settle the administrative-fiscal complaint, it is to be observed that the new Fiscal Code of Procedure brings new regulation (by the provisions of art. 281 para. 5).

According to art. 281 para. 5 of the new Fiscal Code of Procedure (Law 207/2015), „if the appeal is not resolved within 6 months from the filing of the litigation, the contestant may address to the competent administrative court for the annulment of the act. The calculation of this term does not include the periods during which the procedure for resolving the appeal is suspended according to art. 277".

According to art. 281 par. 6 of the same normative act, „the procedure for resolving the contestation shall cease at the date when the fiscal authority has become aware of the action in administrative contentious formulated by the taxpayer / payer".

The provisions of art. 281 para. 5 of the new Code of Fiscal Procedure shows that „the action for annulment of the tax decision is admissible in the event of failure to resolve the appeal within 6 months from the filing of the appeal, unlike the previous regulation of the old Fiscal Procedure Code". *(Government Edict 92 / 2003).*

We also draw attention to the provisions of art. 281 para. 7 of the new Fiscal Code of Procedure (Law 207/2015), i.e …according to para. (2), in the case of an appeal, to the administrative competent court, of the decision by which the tax authority rejected the appeal without going into the investigation of the tax legal relation, if the court finds that the solution adopted by the fiscal authority, is illegal and / or groundless, it will also rule on the substance of the fiscal legal relation. "

To be noted that, both art. 281 para. 5 and art. 281 par. 7 of the new Fiscal Code of Procedure (Law 207/2015), provides the court with the prerogative of examining directly the lawfulness of the act of taxation, in those situations in which the administrative authority did not - in a guilty manner - solve the litigation within the legal time.

The instance has the same prerogative when the issue was settled without analysis on its substtance, that is, precisely in those situations of particular complexity, in which a reassessment of the act of imposing by the administrative authorities could have brought further and more prompt clarification of the state of affairs.

We consider that such a legislative amendment only appears to be a simplification of the procedure, given that, the way in which evidence is handled by the Court requires compliance with the principle of contradictory, with the obligation to bring to the attention of the parties any evidence.

We must also mention that the judicial administration of the evidence is far delayed by the necessity to respect some mandatory procedural legal term, as opposed to the procedure for solving the administrative-tax appeal.

BIBLIOGRAPHY

1. Government Edict no. 92/2003 on the Fiscal Code of Procedure - which was repealed January, 1-st 2016, by Law no. 207/2015 on the Fiscal Code of Procedure, published in the Official Monitor of Romania, Part I, no. 547, July, 23th 2015.
2. Law no. 207/2015 on the Fiscal Code of Procedure, published in the Official Monitor of Romania, Part I, no. 547, July 23th 2015.

3. Civil decision no. 9108 / 8.10.2013, pronounced by Timişoara Court of Appeal in file no. 5448/108/2012;

FISCAL INTEGRATION - THE GERM OF A POSSIBLE FISCAL UNION IN THE EUROPEAN UNION

Ionel Leonida
3rd degree scientific researcher, Centre for Financial and Monetary Research "Victor Slăvescu", Romanian Academy

Abstract: In the proposed paper we present the concepts of integration and fiscal union and analysis as the architecture and the current stage of the process of fiscal integration can be a germ for the creation of a fiscal unit in the European Union. The proposed analytical framework may also result in possible guidance on the perspective of a fiscal union.

Keywords: fiscal integration, fiscal transition, fiscal union / fiscal integration, fiscal transition, fiscal union

Introduction

The sovereign debt crisis and the financial crisis have led to a resumption of debates on the weaknesses affecting the strengthening of European Union (EU) and Economic and Monetary Union (EMU) policies. These mainly concern the need for deeper fiscal integration and its correlation with the main policies: macroeconomic and monetary. Concerns about fiscal issues existed and intensified, in particular, during the drafting and negotiation of certain European treaties, respectively during the negotiations of the Maastricht Treaty (TM), the Stability and Growth Pact (SGP), at the time of the reform. PSC and during the debates on the Treaty on Stability, Coordination and Governance in the EMU - Fiscal Compact (TSCG), but also in these moments of the COVID-19 pandemic, when fiscal weaknesses and the capacity to protect, combat such crises, are more obvious.

Somewhat surprisingly, the debates in which both EMU supporters and critics took part had common conclusions, emphasizing the major role of deeper fiscal integration in consolidating and expanding EMU.

In this direction, in the period 2010-2013, a series of new measures were adopted aimed at smoothing and strengthening the fiscal integration process: the European Semester (2010), the so-called Six-Pack (2011) and the Two-Pack legislation (2013), European Stability Mechanism (ESM), European Financial Stability Facility (EFSF) and TSCG (2013).

The European Commission (EC), in its deeper and more authentic EMU plan from 2012, also presented and supported the same direction, but later, in 2015, the President of the European Central Bank (ECB) and the Five Presidents' Report did not offered a determined vision in the same direction, but a more nuanced one on the deepening of fiscal integration and the perspective of a fiscal union, being proposed two stages: i) creation of a European budgetary council with an advisory role to coordinate and complete the existing fiscal councils (aspect achieved); ii), the establishment of a common macroeconomic stabilization function in order to deal more effectively with shocks that cannot be managed only at national level (function performed through the European Fund for Strategic Investments - EFSI).

I noticed from this brief introduction that the concerns for fiscal policy were not permanent, but rather occasional / conjunctural, amid economic, financial or social shocks, which shook the process of integration and consolidation of European construction, which appeared sporadically in the debate, although the weaknesses of a common fiscal policy were obvious. Gradually, concerns and debates intensified, becoming a constant concern of European leaders in this field, but also of research economists, being, as previously presented, a series of measures implemented, creating new institutions and mechanisms, practically a new formal and institutional architecture in the process of fiscal-budgetary integration, having as main objective the construction of a fiscal union.

In this context, in the paper we analyze the new formal and institutional architecture created in the fiscal-budgetary field at EU level, from the point of view of the fiscal integration process and its finality, respectively from the perspective of a fiscal union at EU level.

The presentation of concepts of fiscal integration and fiscal union

In order to make stronger connections, analyzes of the correlation between fiscal integration and fiscal union, we aim to make a presentation of the two concepts, the literature in the fields of reference, not being very generous in this direction.

Integration (in the general sense), economic integration and fiscal integration

For a better understanding and identification of the specific elements of an integration process, but also from a certain succession / hierarchy of integration processes, we will start to define fiscal integration from the concept of general integration, economic integration and reach fiscal integration.

The term integration, according to the Macmillan English Dictionary, can have three meanings, namely: the process of becoming a full member of a group or society and of becoming fully involved in their activities; process that allows people of all races to use a space, an institution or an organization; process of combining with other elements in a larger unit or in a single system.

Other authors diversify the scope of integration and link integration to the idea of belonging to a community within a particular space / community whose institutions and practices are strong enough to provide "peaceful change" for Member States over a long period of time. Meanwhile, Ernest B. Haas and Leon N. Lindberg have similar views and approach integration as a rather political process in which political actors from different national structures are persuaded to change / orient their political activities towards a new one. center, whose institutions possess or claim jurisdiction over pre-existing nation-states, and previously independent states try to take certain decisions together or delegate the decision-making process to new central institutions. A different approach to integration offers R. Rule which also includes economic acceptance, ie the merging of economic units into larger groups or units, a perspective from which integration is seen as a means to an end, determining the level, form and / or focus of the union. In his view, integration can be achieved at the level of enterprises, economic regions, nations and even continents, each level having different objectives and forms of manifestation.

The concept of integration in a general sense, in a current sense, is the mutual adjustment of the constituent elements of a system, allowing it to form a new balance. The system can take over the characteristics of the constituent elements or it can formulate its own characteristics, completely autonomous. The newly created structure can be considered as integrated only when the relationships that are established between the elements that compose it are stable over a long period and generate perceptible effects at the level of each component unit.

The term economic integration, after its first conceptualization, where it is presented as a process of industrial integration, a form of sectoral cooperation of industrial firms achieved through agreements, cartels, concerns, trusts or mergers, has entered debates and scientific circles, gaining increasingly its current meaning. After the establishment of the EU embryo, the pragmatic side of this process of economic integration is accentuated, through actions of opening closed / separate economies and shaping wider economic regions.

An exhaustive development of the concept of economic integration was made by Bela Balassa, who defines the concept of economic integration as an economic process of applying measures that contribute to the elimination of discrimination between economic entities belonging to different national states and implies the absence of any forms of discrimination. those national economies. The author also presents a classification of integration, respectively trade, of the factors of production, political integration and total integration. The latter implies monetary, fiscal, social unification and the establishment / existence of supranational authorities / institutions whose decisions are binding on the Member States. Another approach to economic integration is from an interstate perspective in terms of the intensity of relations, namely: first degree economic integration, a situation in which production structures and trade are ordered by a more or less spontaneous force, determined by competitive market law; second-level economic integration occurs when intergovernmental institutions and supranational authorities play a major role in the development and direction of economic and political exchanges between partners, and third-degree economic integration, equivalent to full integration, presupposes the overall functioning of the whole, based on institutional developments of an economic and social nature, accumulated in the previous stages.

Starting from the reasoning that economic integration is an evolving process of deepening economic cooperation between states in the same region / geographical area, which develops by establishing institutions that will reduce the role of states in decision making, we can consider that the mechanism of economic integration includes: common economic space, common market, free movement of factors of production, efficiency and welfare, customs union, common economic, monetary, fiscal and social policies.

The term fiscal integration, as opposed to general and economic integration, did not enjoy the same attention, as it entered into debate either after the manifestation of financial and economic shocks / crises, or in the critical assessment of a certain failure or stages. important aspects of the European project, as well as from the perspective of a possible fiscal union at EU level.

Based on the concepts presented above and the occasional debates at EU level, we are trying to outline the term fiscal integration.

Design and implementation of specific rules for a fiscal integration process presupposes the pre-existence of a union, respectively of an integration process in a general sense, with a well-defined path, respectively to what level of integration is reached. As it has been observed from the previous description of the terms of integration, the creation of interstate unions, requires first of all a political agreement, and the main reasoning of their creation is that of economic nature.

The efficiency and effectiveness of the economic integration process are influenced by the existence and stage of implementation of the fiscal and monetary integration processes, being the main policies that stimulate interstate economic and trade exchanges. Simultaneous implementation is desirable or with fiscal priority, followed by monetary, given the EU's

experience of focusing on monetary integration and the creation of the euro area (monetary union) and the lack of a similar process of fiscal integration.

Therefore, we consider that fiscal integration is an evolving process of mutual adjustment, partial or total, of the constituent elements of the national tax systems of the Member States, based on a common regulatory framework, accepted by all Member States, so that by implementing and respecting it , to enable the stability of public finances and their sustainability in the medium and long term. The new architecture of the tax system created at Union level, can take over from the characteristics of the national tax systems or can formulate its own autonomous characteristics. The process of fiscal integration, developed on the new formal architecture created and appropriated by the Member States through agreements or takeovers in national legislation and by setting up specific institutions at central and national level, can be considered effective (concluded and functional) when formal relations between Member States and Community authorities are respected for a long period of time, when the newly established institutions fulfill their role in coordinating and monitoring fiscal-budgetary processes at national level and when generating the projected results, both at the level of each Member State as well as at Community level. Such a situation, in our opinion, is equivalent to achieving a full fiscal union.

Fiscal union

The economic literature does not provide a clear definition for the fiscal union, some authors[1], supporters of the construction of a fiscal union in the Eurozone do not provide an explicit definition. The debates revealed a number of practical meanings of the tax union and various proposals for possible changes in the governance architecture of the EU / EMU, in which a tax union may involve the following:

- ✓ a higher degree of centralization of fiscal-budgetary resources at EU level;
- ✓ developing European sources of revenue for the EU budget (replacing Member States' contributions);
- ✓ a harmonization of taxation within the EU / EMU;
- ✓ a fiscal discipline mechanism both at EU and national level;
- ✓ creation of insurance mechanisms against financial turmoil, including a mechanism for debt pooling at EU level;
- ✓ creation of institutions with fiscal authority at supranational level (creation of an EU / EMU Ministry of Finance).

These proposals can be constituted in structural elements of a fiscal union project, on the basis of which a general definition of the fiscal union can be drawn up. Thus, a general definition of a fiscal union can be expressed as the transfer of part of the resources, competences and fiscal-budgetary management (sharing the management of national fiscal-budgetary policies) from the national to the community level.

Other authors[2] have a different view of tax union and distinguish five possible elements of it:

- ✓ fiscal rules, coordination and supervision of fiscal-budgetary policies in correlation with short and medium term economic policies;

[1] Marzinotto, B., Sapir, A., and Wolff, G. (2011): What kind of fiscal union? , BRUEGEL Policy Brief, no. 2011/6.
[2] Fuest, C., and Peichl, A. (2012), *European Tax Union: what is it? Works? And there is really "No Alternatives ?*, IZA Policy Paper, no. 39 https://www.researchgate.net/publication/227384101_European_Fiscal_Union_What_Is_It_Does_It_work_And_Are_There_Really_'No_Alternatives'

- ✓ a mechanism for preventing and mitigating shocks such as economic, financial and / or health crises (eg the current pandemic caused by SARS - CoV-2);
- ✓ common guarantee for public debt;
- ✓ fiscal equalization and other mechanisms of fiscal transfers between countries;
- ✓ a larger EU budget and European taxes.

The vision of the European authorities regarding the perspective of a fiscal union is to develop an autonomous fiscal capacity for EMU, with the need for a stronger economic policy coordination and the creation / consolidation of the fiscal stabilization function within / through the EU budget. The development of fiscal capacity must comply with the following guidelines: not lead to permanent transfers between countries; not to penalize / undermine the proper elaboration and management of national fiscal policies; be implemented / developed through the EU budget and not be a crisis management tool.

We find that the term tax union has different meanings and interpretations, from a set of common tax rules, to the creation of a tax system with federal characteristics (resource sharing). In this context, fiscal integration can be interpreted as any attempt to further centralize fiscal policies in the EU / EMU, either through resource sharing or decision-making power.

From fiscal integration to fiscal union

In this part of the paper we sketch a map of a fiscal union and analyze the process of fiscal integration, respectively what stage it has reached and if we can talk about a germ already formed by the fiscal union in the EU / EMU, based on the elements previously presented.

Regarding integration and fiscal union, we will design 6 stages of the fiscal integration process. Once these stages have been completed, we can consider the fiscal integration completed, respectively by a full fiscal union.

The theoretical analyzes presented on integration in general and fiscal integration in particular, as well as the empirical experience of the EU in terms of fiscal integration, delimit and hierarchize certain specific stages of this process, towards its final goal - a full fiscal union, presented in the following diagram.

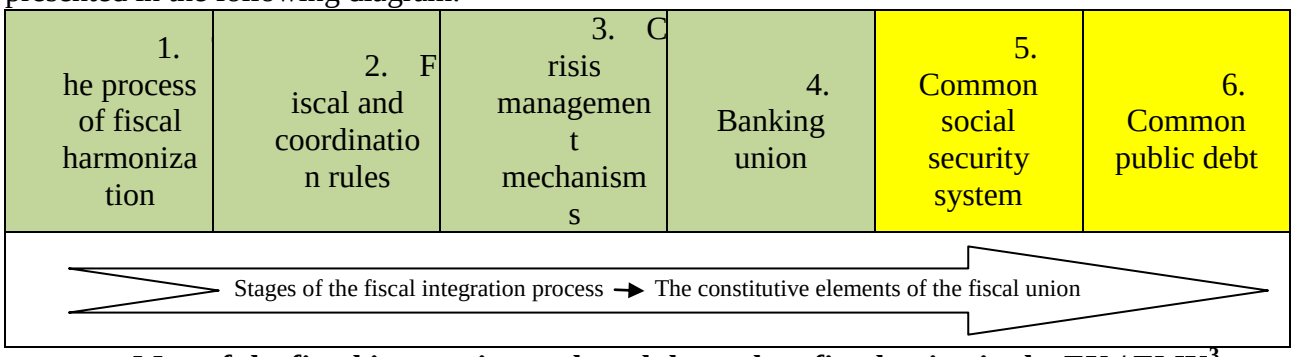

Map of the fiscal integration path and the path to fiscal union in the EU / EMU[3]

The process of fiscal harmonization is the first step towards fiscal integration, initiated with the ongoing formal agreement on formal EU integration, with significant progress being made on legislative harmonization, indirect harmonization, and harmonization of direct taxation. proposals and negotiations in this regard, there is also some opposition among Member States,

[3] After Gilles Thirion (2017), *European Tax Union: Economic reasoning and design challenges*, Nr. 2017/01, January 2017.

direct taxation providing tax adjustment for internal adjustment, the design of tax strategies conducive to an attractive investment environment or even for electoral purposes.

Fiscal rules and synchronized coordination of fiscal-budgetary policies with economic ones represent the second step on the path of fiscal integration, initiated together with the TM, concretely implemented through the SGP, the European Semester and the TSCG. The purpose of the fiscal framework is to ensure fiscal-budgetary discipline and fiscal consolidation (maintaining the indicators of budget deficit and public debt within the TM limits), as preconditions for integration in the Eurozone. The effectiveness of the European fiscal framework was relatively low, especially in its first part, when possible sanctions for non-compliance with the above-mentioned nominal convergence criteria required a political vote. Subsequently, after two successive revisions (2005 and 2011) and with the implementation of the TSCG, its effectiveness increased, the sanctions being applied automatically, the supervision increased by setting up specialized institutions at national level and a coordinating one at European level. (tax councils). Gradually, compliance deteriorated, and at this time, amid the SARS-VOC-2 pandemic, the European fiscal framework was temporarily suspended.

Crisis management mechanisms are the third step on the path to fiscal integration, and a first step has been taken to establish a common macroeconomic stabilization function to deal more effectively with shocks that cannot be managed at national level. (through the European Fund for Strategic Investments - EFSI), which ensures the existence of a reserve of funding sources and investment projects. The main objectives of the EFSI are: to provide increased risk-taking capacity for European Investment Bank (EIB) investment operations; address market failures and low investment activity and help generate additional investment, meaning that private investment is expected to be attracted, such as generating a global multiplier effect of 1 to 15 and 21 respectively. billion euros, about 315 billion euros.

The banking union is the fourth step on the path to fiscal integration, made to increase the stability of EMU, but also for Member States that are not part of the euro area, but have chosen to participate. It aims to ensure that the euro area and EU banking sector in general is secure and reliable and that non-viable banks benefit from resolution without recourse to taxpayer funds and with minimal impact on the real economy.

Its main objectives are: to ensure that banks are sound and able to withstand possible future financial crises; to prevent situations in which taxpayers' funds are used to save banks in trouble; reduce market fragmentation by harmonizing financial sector rules; strengthen financial stability in the euro area and in the EU as a whole.

The banking union is composed of 3 main elements:

The single regulatory framework is the cornerstone of banking union and financial sector regulation in the EU as a whole. It consists of a set of rules that apply to all financial institutions and all financial products across the EU. Specifically, its rules include capital requirements for banks, improved deposit guarantee schemes and rules for managing troubled banks. The aim of a single regulatory framework is to ensure that banks are regulated according to the same rules in all EU countries, so as to avoid distortions in the single market and ensure financial stability across the EU.

The single supervisory mechanism is the EU's supranational banking supervisory body, in which responsibility for the supervision of financial institutions is exercised by the European Central Bank (ECB), in close cooperation with national supervisors. The main objective of the mechanism is to ensure the soundness of the EU financial sector through regular and rigorous

checks on the situation of banks. These checks are carried out on the basis of rules that are the same for all EU countries.

The single resolution mechanism is an effective and efficient resolution system for non-viable financial institutions. It is composed of the Central Resolution Authority (Single Resolution Committee) and a single resolution fund. The fund is used in cases where banks are in difficulty and is fully funded by Europe's banking sector.

The steps of the common system of social insurance and the common public debt are not realized, being also those that raise difficulties of acceptance / implementation.

The common public debt would mean that the public debt of each member country would be guaranteed by all the others, thus allowing all members to take advantage of economies of scale and reduce the cost of debt.

A common Eurozone-wide unemployment insurance system would distribute transfers in the form of short-term unemployment benefits automatically and directly to EU citizens in order to stabilize household incomes in the event of a negative shock affecting the short-term unemployment rate. It would also strengthen the EU's social dimension, as it would play an important role in social security and the protection of those households that are most vulnerable, and could foster labor market policy convergence, which could lead to a better functioning of the EU. EU / EMU.

We note that of the 6 stages presented in the process of fiscal integration and formation of a fiscal union, 4 are designed and implemented, at different stages and in the process of consolidation, the results recorded so far, requiring increased efficiency and effectiveness to strengthen fiscal discipline and consistent progress towards fiscal consolidation at Member State level and, implicitly, at EU / EMU level.

Conclusions

The aim of the paper was to present the concepts of fiscal integration and union and to analyze the extent to which the current European fiscal framework can be a process of fiscal integration and a germ for the creation of a fiscal union in the EU. After elaborating the paper we can formulate some convincing conclusions with the presented purpose, respectively:

- ✓ fiscal integration is the main instrument through which the fiscal union is built within the EU / EMU, having the seeds in the TM (1992-1993) and in a series of fiscal-budgetary regulations that were later developed in the SGP, introduced as successive stage of EMU creation and designed to ensure the maintenance of the stability and sustainability of public finances in EU Member States, then supplemented by the TSCG;
- ✓ the final result of the full fiscal integration process (completing the 6 steps) is the completion of the fiscal union, but during the fiscal integration process we can have intermediate forms of fiscal union, given the opinions in the literature that do not provide an architecture "standard" for a fiscal union;
- ✓ considering the fact that out of the 6 stages of the path to full fiscal union, 4 are implemented, we can consider the fact that the fiscal union exists in an intermediate form, with certain limits, related, in particular, to the relatively low effectiveness of the 4 stages in implementation;
- ✓ on the other hand, we must note that the two remaining steps for full fiscal union are also the most difficult and have created contradictory disputes between states with consolidated fiscal positions and states that want a simplified form of fiscal union,

without the sharing of financial resources, and states with less solid fiscal positions, which want a form of fiscal union that would also involve the sharing of resources, interstate transfers.

In conclusion, there is a more simplified form (a germ) of fiscal union within the EU / EMU, which means that EU Member States have ceded part of their fiscal sovereignty to supranational bodies, respectively to the European institutions.

BIBILOGRAPHY

1. Alphandery, E. (2012), *The Euro Crisis, European Issues*, No. 240, Robert Schuman Foundation;
2. Bela, B. (1961), *The Theory of Economic Integration*, London, Allen and Unwin;
3. Cottarelli, C. (2012), *European Fiscal Union: A Long-Term Vision*, Presentation at the Gerzensee Conference, IMF Department of Fiscal Affairs, https://www.imf.org/external/np/speeches/2012/110112 .htm;
4. Dabrowski, M. (2014), *Fiscal or rescue union: Where is EU / EMU fiscal integration heading?*, OFCE Review, no. 132;
5. Dabrowski, M. (2015). *Monetary Union and Fiscal and Macroeconomic Governance*, Discussion paper 013 | September 2015, European Commission - Directorate-General for Economic and Financial Affairs, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/dp013_en.pdf
6. De Grauwe, P. (2006), *On monetary and political union*, CESifo Forum, no. 4/2006;
7. European Commission, (2012), *A plan for a deep and genuine EMU. Launch of a European debate*, Communication from the European Commission, COM (2012) 777, 28 November http://ec.europa.eu/archives/commission_2010-2014/president/news/archives/2012/11/pdf/blueprint_en.pdf;
8. European Commission, (1977), *Report of the Study Group on the role of Public Finance in European Integration (MacDougall Report)*, available at http://ec.europa.eu/economy_finance/emu_history/documentation/chapter8/19770401en73macdougallrepvol1. Pdf and http://ec.europa.eu/economy_finance/emu_history/documentation/chapter8/19770401en517macdougallrepv2_a.pdf;
9. Friedman, M. (1997), *Euro: Monetary unity in political unity*?, Project Syndicate, 28 August http://www.project-syndicate.org/commentary/the-euro--monetary-unity-to-political -disunity;
10. Farhi, E. and I. Werning. (2012), *Fiscal Unions*, NBER Working Paper No. 18280 http://www.nber.org/papers/w18280;
11. Fuest, C, and Peichl, A. (2012), *European Tax Union: what is it? Works? And there is really "No Alternatives?*, I Z A Policy Paper, no. 39 https://www.researchgate.net/publication/227384101_European_Fiscal_Union_What_Is_It_Does_It_work_And_Are_There_Really_'No_Alternatives'
12. Furceri, D., and Zdzienicka, A. (2013), *The Euro Area Crisis: Need for a Supranational Fiscal Risk Sharing Mechanism*?, IMF Working Paper;

13. Gilles, T. (2017), *European Tax Union: Economic reasoning and design challenges*, Nr. 2017/01.

14. Henning, C. R., and Kessler, M. (2012), *Fiscal Federalism: U.S. History for Architects of Europe's Fiscal Union,* Peterson Institute for International Economics Working Paper, No 12/1;

15. Juncker, JC., et all. (2015), *Completion of European Economic and Monetary Union*, European Commission, http://ec.europa.eu/priorities/economic-monetary-union/docs/5-presidents-report_en.pdf;

16. Leon, N., Lindberg, Stuart, A. Scheingold. (1971), *Regional Integration. Theory and Research*, Harvard University Press;

17. Marzinotto, B., Sapir, A., and Wolff, G. (2011), *What kind of fiscal union?* , BRUEGEL Policy Brief, no. 2011/6;

18. *Macmillan English Dictionary for advanced learnears*, (2002) International student edition;

19. Regul, R. (1988), *Economic Integration*, College of Europe;

20. *The Encyclopedia Of The Social Sciecies*, ed. 1937, vol XV;

21. Tommaso Padoa-Schioppa Group. (2012), *Completing the Euro: a Roadmap Toward fiscal Union in Europe*, http://www.eng.notre-europe.eu/011-3317-Completing-the-EuroA-road-maptowards-fiscal-union-in- Europe.html;

22. Wolff, GB. (2012), *A Budget Capacity for the European Monetary Union*, BRUEGEL Policy Contribution, Issue 2012/22;

23. Wyplosz, C. (2013), *Europe's Quest for Fiscal Disciplines*, Economic Papers, No. 498, European Commission, Directorate-General for Economic and Financial Affairs, http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/economic_paper/2013/pdf/ecp498_en.pdf.

PROTECTION OF HUMAN RIGHTS WITHIN THE EUROPEAN UNION

Adrian-Claudiu Stoica
Assoc. Prof., PhD, University Politehnica of Bucharest

Abstract. After the Second World War, there was a growing interest in the issues of human rights at European level. Respecting the fundamental rights is currently a condition of membership of the European Union. At the beginning of European construction, economic freedoms were promoted. But progressively, human rights have become important at Community level.

Keywords: The European Union, human rights, dignity, freedom, democracy.

Consecințele tragice ale celui de-al Doilea Război Mondial și îngrijorările provocate de posibilitatea declanșării unui nou conflict de proporții, au determinat afirmarea interesului pentru reconcilierea franco-germană, în contextual confruntării Est – Vest, care amenința să pună în pericol viitorul Europei. La scurt timp după încheierea războiului, o serie de oameni politici europeni au conștientizat faptul că realizarea unei construcții instituționale la nivel european poate constitui soluția pentru întronarea păcii politice și reconstrucția din punct de vedere economic. Încă din 1946, Winston Churchill evoca realizarea „Statelor Unite ale Europei". Totuși, două personalități ale vieții politice din Franța au marcat inițierea procesului construcției europene: economistul și diplomatul Jean Monnet și ministrul de externe francez Robert Schuman. Ca urmare a unei initiative care i-a aparținut lui Monnet, la 9 mai 1950, Robert Schuman a propus constituirea unei autorități comune privind gestionarea industriilor de cărbune și oțel între Franța și Germania; noua organizație se adresa tuturor statelor europene. Planul Schuman, lansat în 1950, preconiza delegarea producției franco-germane de cărbune și oțel unei autorități comune supranaționale, această idee fiind implementată prin constituirea unei structuri la nivel european[1]. Aceast avea drept scop prevenirea declanșării unui nou conflict de proporții, prin încurajarea cooperării economice a statelor membre. Nu întâmplător au fost vizate două industrii care au fost cel mai mult implicate în război. Totodată, în anii 1950, acestea reprezentau etalonul puterii economice a unui stat, prin urmare, alegerea lor a avut și o semnificație simbolică; la început, cooperarea economică s-a aflat în centrul preocupărilor.

Pe 18 aprilie 1951, ca urmare a semnării Tratatului de la Paris, lua ființă Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului (CECO). Prin acest tratat, intrat în vigoare la 23 iulie 1952, s-a realizat primul pas către integrarea europeană, documentul aflându-se la temelia construcției europene. Erau create o putere executivă, intitulată „Înalta Autoritate", o Adunare Parlamentară, un Consiliu de Miniștri, o Curte de Justiție și un Comitet consultativ. Tratatul instituia o piață comună a cărbunelui și oțelului între țările membre, dar părinții fondatori ai CECO considerau că acesta trebuia să reprezinte doar un prim capitol pe drumul către constituirea unei „federații europene", care va presupune lărgirea domeniilor de colaborare economică și instituirea unei

[1] José Echkenazi, *Ghidul Uniunii Europene*, București, Editura NICULESCU, 2008, p. 6.

Europe politice[2]. Inițial, au făcut parte din organizație șase state: Franța (inițiatoarea proiectului), Rebublica Federală Germania (bucuroasă să părăsească izolarea internațională), Belgia, Italia, Luxemburg și Olanda. Era creată Comunitatea Celor Șase. Ulterior, statele membre au hotărât că piața comună trebuie să includă totate activitățile economice. În conformitate cu articolul 97, Tratatul CECO avea o valabilitate de 50 de ani, a expirat la 23 iulie 2002, iar reînnoirea sa nu a mai fost pusă în discuție. Cu toate acestea, prevederile sale sunt incluse în legislația care se află la baza guvernării Uniunii Europene[3].

La 25 martie 1957, au fost semnate la Roma două tratate, prin intermediul cărora s-a constituit Comunitatea Economică Europeană (CEE) și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice (CEEA, „Euratom"). Tratatele de la Roma, intrate în vigoare la 1 ianuarie 1958, au condus la întărirea bazelor integrării europene și au reprezentat expresia dorinței manifestate de cele șase state de a construi un viitor împreună.

Obiectivele Comunității Economice Europene erau crearea unei piețe comune care să aibă la bază libera circulație a mărfurilor, persoanelor, capitalurilor și serviciilor. Scopul Euratom privea coordonarea în vederea cooperării pentru utilizarea în scopuri pașnice a energiei nucleare. Toate cele trei tratate evidențiază în preambuluri că instituirea Comunităților a fost inspirată de un obiectiv comun, și anume colaborarea la nivel european[4].

Cooperarea economică a continuat într-un ritm accelerat: la 14 ianuarie 1962 a fost constituită Politica Agricolă Comună (PAC). Începând cu 1 iulie 1968 a fost instituită uniunea vamală. Introducerea uniunii vamale a presupus eliminarea taxelor vamale între cele șase state și adoptarea unui tarif extern comun rezervat produselor provenite din alte state[5].

Lipsa unor instrumente cu putere juridică în privința drepturilor omului a reprezentat, pentru o lungă perioadă, o problemă teoretică și practică, în cadrul Comunităților Europene și ulterior în Uniunea Europeană. În perioada de început a construcției europene, principalele preocupari vizau problematica economică. Însă, pe măsură ce competențele s-au diversificat și au vizat alte domenii de interes, dincolo de „sfera economică", a apărut necesitatea corelării dreptului comunitar cu libertățile fundamentale. Din această perspectivă, merită menționată activitatea Curții de Justiție a Comunităților Europene, care, începând din 1969 a creat o jurisprudență care urmărea protecția eficientă a unui set de drepturi și libertăți fundamentale[6].

Așadar, prin adoptarea Tratatelor de la Roma au început să existe trei comuntăți distincte, întemeindu-se, fiecare, pe un tratat propriu (CECO, CEE și Euratom). Cele trei comunități reprezentau expresia unor domenii diferite, totuși, ele constituie o unitate din perspectiva organizării politice și juridice. Cele trei comunități au fost create de către aceleași țări membre și urmăreau obiective comune[7].

Prin intermediului Tratatului de fuziune sau a Tratatului de la Bruxelles, semnat la 8 aprilie 1965 și intrat în vigoare la 1 iulie 1967, a survenit cea dintâi modificare instituțională, aceasta vizând unificarea structurilor executive, în vederea simplificării structurii instituționale

---

[2] *Parlamentul European. Fișe descriptive despre Uniunea Europeană. Tratatele inițiale,* https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/1/tratatele-initiale, (accesat la 05.10.2020).

[3] José Echkenazi, *op. cit.*, p. 18.

[4] *Parlamentul European. Fișe descriptive despre Uniunea Europeană. Tratatele inițiale,* https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/1/tratatele-initiale, (accesat la 06.10.2020).

[5] José Echkenazi, *op. cit.*, p. 6.

[6] Bianca Selejan-Guțan, *Protecția europeană a drepturilor omului*, Ed. a 3-a, rev., București, Editura C.H. Beck, 2008, p. 231.

[7] Nicolae Voiculescu, *Protecția internațională a drepturilor omului: note de curs*, Ed. a 2-a, reviz., București, Editura Hamangiu, 2017, p. 159.

europene[8]. Odată cu intrarea sa în vigoare, în 1967, au început să funcționeze un Consiliu și o Comisie unice a Comunităților Europene (CECO, CEE și CEEA), fiind stabilit și un buget unic[9].

La 16 februarie 1978, Parlamentul European a votat Rezoluția din 16 februarie 1978, prin care cele trei comunități primeau titulatura comună de Comunitatea Europeană[10].

Prin Actul Unic European, semnat la 17 februarie 1986 de nouă state și pe 28 februarie 1986 de alte trei (intrat în vigoare la 1 iulie 1987), se intenționa excluderea ultimelor piedici în vederea constituirii pieței unice până la data de 1 ianuarie 1993.

Tratatul de la Maastricht sau Tratatul privind Uniunea Europeană, semnat la 7 februarie 1992 și intrat în vigoare la 1 noiembrie 1993, instituia o nouă titulatură: Uniunea Europeană[11]. Acest document a adus modificări tratatelor anterioare și a instituit o Uniune Europeană întemeiată pe trei piloni: „Comunitățile Europene, politica externă și de securitate comună (PESC) și cooperarea în domeniul justiției și al afacerilor interne (JAI)"[12].

Inițiativele jurisprudențiale ale Curții de Justiție s-au bucurat de consacrare convențională ca urmare a articolului F paragraful 2 din cadrul acestui tratat. Documentul precizează că „Uniunea respectă drepturile fundamentale așa cum sunt garantate de Convenția Europeană a Drepturilor Omului și așa cum rezultă din tradițiile constituționale comune ale statelor membre". Aceste drepturi nu au fost însă enumerate în tratat, cee ace presupunea recursul la Curtea de Justiție[13].

Tratatul semnat la Maastricht a deținut un rol decisiv în crearea, pe etape, a uniunii politice dar și a uniunii economice și monetare. Prin intermediul acestuia a fost creată o nouă instituție, intitulată Mediatorul European (Ombudsman). Parlamentul European are rolul de a-l desemna pe Mediatorul European, care îndeplinește misiunea de a analiza plângerile îndreptate împotriva structurilor Uniunii. Pot avansa plângeri către Mediator persoanele fizice sau juridice care domiciliază într-o țară membră a Uniunii Europene[14].

Tratatele ulterioare (atât Tratatul de la Amsterdam cât și Tratatul de la Nisa), cuprind referiri la respectarea drepturilor omului. Acestea relevă dorința statelor de a crește capacitatea Curții de Justiție de a interveni în domeniul protecției drepturilor fundamentale[15].

Prin Tratatul de la Amsterdam, (semnat la 2 octombrie 1997 și intrat în vigoare la 1 mai 1999), elaborat în contextual extinderii Uniunii, erau adaptate prevederile referitoare la acest aspect, în vederea îmbunătățirii funcționalității și eficienței Uniunii[16]. Documentul a reprezentat rezultatul unui proces de revizuire a Tratatul de la Maastricht și a tratatelor referitoare la instituirea Comunităților Europene. Au fost adoptate decizii referitoare la îmbunătățirea activității instituționale europene în privința politicii externe și a celei de securitate comună. Totodată, prin acest tratat s-a urmărit „apropierea Uniunii de membrii săi", prin îmbunătățirea funcționalității în domeniile social, justiție și afaceri interne. Tratatul de la Amsterdam a reflectat

[8] *Uniunea Europeană. Tratatele UE*, https://europa.eu/european-union/law/treaties_ro, (accesat la 07.10.2020).
[9] *Parlamentul European. Fișe descriptive despre Uniunea Europeană. Tratatele inițiale, https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/1/tratatele-initiale*, (accesat la 07.10.2020).
[10] Nicolae Voiculescu, *op. cit*., p. 159.
[11] José Echkenazi, *op. cit*, p. 18.
[12] *Parlamentul European. Fișe descriptive despre Uniunea Europeană. Tratatele inițiale, https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/1/tratatele-initiale*, (accesat la 07.10.2020).
[13] Bianca Selejan-Guțan, *op. cit*., p. 232.
[14] Nicolae Voiculescu, *op. cit*. p. 160.
[15] Bianca Selejan-Guțan, *op. cit*., p. 232.
[16] José Echkenazi, *op. cit*, p. 18.

interesul crescând pentru consolidarea drepturilor fundamentale ale cetățenilor europeni, fiind inclusă o procedură prin care țările membre pot fi sancționate dacă încalcă aceste drepturi[17].

În cadrul articolului 6 paragraful 1, Tratatul de la Amsterdam evidențiază cele trei principii care constituie „patrimoniul comun de valori" al țărilor componente: „respectarea drepturilor omului, democrația, preeminența dreptului". Aceste prevederi au fost preluate din Statutul Consiliului Europei, devenind ulterior veritabile principii constituționale ale Uniunii. În plus, art. 46 al Tratatului de la Amsterdam instituie o condiție de aderare din respectarea acestor principii. Prin intermediul art. 46 litera d, i se recunoaște Curții de Justiție competența în privința controlului asupra respectării drepturilor fundamentale de către structurile comunitare[18].

Deși protecția drepturilor omului nu a ocupat un loc special în cadrul Tratatului de la Amsterdam, aceste categorii de drepturi au fost valorizate din trei perspective. În primul rând, a fost avut în vedere monitorizarea jurisdictională a respectării drepturilor omului, prin intermediul instituțiilor comunitare, Curtea de Justiție a Comunităților Europene controlând respectarea acestora. Tratatul face referiri la extinderea acestei monitorizări la pilonul al treilea. În al doilea rând, a fost reglementat sistemul de sancționare a unei țări care nu se conformează respectării drepturilor omului. Întrucât aceste drepturi au fost înscrise în tratat, nerespectarea lor conduce la sancționarea statelor. Totuși, excluderea unui stat nu a fost pusă în dicuție, ceea ce înseamnă că apartenența la Uniunea Europeană are caracter ireversibil. Totuși, dacă sunt semnalate cazuri grave de încălcare a drepturilor omului, statului în cauză i se anulează dreptul de vot. Aşadar, un asemenea stat nu va mai putea lua parte în mod plenar la Uniune, dar el nu va fi afectat de axcluziune. În al treilea rând, tratatul introduce o reglementare generală referitoare la nediscriminarea în funcție de sex, etnie, religie, handicap, vârstă și orientare sexuală. Articolul 6 din Tratatul privind Uniunea Europeană exprimă intenția de a amplifica precizările privitoare la drepturile omului. În cadrul primului alineat din acest articol este subliniat faptul că Uniunea Europeană se întemeiază pe o serie de principii, dintre acestea făcând parte și respectarea drepturilor omului. Al doilea alineat precizează faptul că Uniunea Europeană respectă drepturile omului garantate de *Convenția europeană a drepturilor omului*, în conformitate cu tradițiile constituționale ale țărilor componente și principiile pe care se întemeiază dreptul comunitar[19].

Tratatul de la Nisa, semnat la 26 februaire 2001 și intrat în vigoare la 1 februarie 2003, a vizat rezolvarea chestiunilor instituționale care ar fi putut fi provocate de extinderea ulterioară a Uniunii. Totuși, a pregătit doar în parte Uniunea în vederea extinderilor semnificative ce aveau să se producă la 1 mai 2004 și 1 ianuarie 2007. Ca urmare a problematicii puse în discuție în cadrul Declarației de la Laeken, Convenția pentru viitorul Europei și-a propus să creeze un nou temei juridic novator pentru Uniunea Europeană, prin elaborarea Tratatului de instituire a unei Constituții pentru Europa. Însă, datorită faptului că referendumurile din două state membre s-au soldat cu rezultate negative, tratatul nu a putut fi ratificat[20].

Tratatul de la Lisabona a fost semnat la 13 decembrie 2007 și a intrat în vigoare la 1 decembrie 2009, constituie cel mai recent document fundamental al Uniunii Europene. Acesta a presupus o reformare a structurii și funcționării instituțiilor Uniunii Europene ca urmare a extinderii sale substanțiale.

[17] Nicolae Voiculescu, *op. cit*. p. 160.
[18] Bianca Selejan-Guțan, *op. cit*., p. 232.
[19] Jean-François Renucci, *Tratat de drept european al drepturilor omului*, București, Editura Hamangiu, 2009, p. 22.
[20] *Parlamentul European. Fișe descriptive despre Uniunea Europeană. Tratatele inițiale,* https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/1/tratatele-initiale, (accesat la 08.10.2020).

Prin intermediul Tratatului de la Lisabona, drepturile fundamentale beneficiază de o protecție sporită, fiind subliniate trei principii de bază: „principiul egalității democratice, principiul democrației reprezentative și principiul democrație participative".

În anul 2000, la Nisa, *Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene* a fost proclamată de Parlament, Consiliu și Comisie. Ulterior, documentul a suferit modificări, fiind proclamată încă o dată în 2007. Carta a devenit un document cu caracter obligatoriu, conform articolului 6 aliniatul (1) din Tratatul privind Uniunea Europeană, odată cu adoptarea Tratatului de la Lisabona (1 decembrie 2009)[21].

Așadar, ca urmare a acestei dispoziții, Curtea de Justiție a Uniunii Europene poate monitoriza respectarea Cartei și implementarea legislației europene de către țările membre. Carta a fost realizată de către o Convenție din care au făcut parte reprezentanți ai parlamentelor naționale, ai Parlamentului European, ai executivelor statelor membre; Comisia Europeană a participat printr-un reprezentant. *Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene* cuprinde șase titluri: Demnitatea, Libertățile, Egalitatea, Solidaritatea, Drepturile cetățenilor, Justiția. Aceasta cuprinde 54 de articole care includ valorile de bază ale Uniunii și drepturile cetățenilor europeni din perspectivă civilă, politică, economică și socială. Carta cuprinde precizarea conform căreia aceste drepturi implică responsabilități și îndatoriri[22].

În cadrul acestor titluri sunt cuprinse o largă varietate de drepturi civile, politice, economice, sociale și culturale, de la dreptul la viață la dreptul la libertate și securitate, egalitatea în drepturi, protecția în cazul unei concedieri nejustificate, asistența medicală, protecția mediului, dreptul de a alege și de a fi ales în cadrul Parlamentului European sau în alegerile locale, la dreptul de a apela la o instanță imparțială. Prin urmare, textul Cartei are la bază norme de sistematizare diferite în raport cu acelea pe care le întâlnim în cadrul celorlalte structuri internaționale care au competențe în domeniul respectării drepturilor omului.

Legislația Cartei vizează instituțiile Uniunii Europene și țările membre, respectându-se principiul subsidiarității, exclusiv în contextul în care acestea aplică dreptul Uniunii (art. 51). În același timp, Carta reafirmă drepturile conținute în tradițiile constituționale și rezultând din obligațiile internaționale comune asumate de țările componente ca și din *Convenția europeană a drepturilor omului*, alte documente adoptate de Uniunea Europeană și Consiliul Europei sau rezultate din jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene și a Curții Europene a Drepturilor Omului. Articolul 52, la paragraful 3, menționează faptul că dacă unele drepturi din Cartă sunt prezente și în *Convenția europeană a drepturilor omului*, interpretarea și întinderea acestora corespund cu prevederile cuprinse în Convenție. Acest fapt reprezintă o limitare a protecției oferite de dreptul Uniunii[23].

Cu toate că are la bază Convenția europeană a drepturilor omului și alte documente europene și internaționale, Carta cuprinde elemente inovatoare, respectiv, referințe privitoare la „dizabilitatea, vârsta și orientarea sexuală", în ceea ce privește interzicerea discriminării, incluzând printre drepturile fundamentale „accesul la documente, protecția datelor și buna administrare"[24].

---

[21] *Parlamentul European. Fișe descriptive despre Uniunea Europeană. Tratatele inițiale, https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/1/tratatele-initiale*, (accesat la 08.10.2020).

[22] *Ibidem*, p. 163.

[23] *Ibidem*, p. 165.

[24] *Parlamentul European. Fișe descriptive despre Uniunea Europeană. Tratatele inițiale, https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/1/tratatele-initiale*, (accesat la 09.10.2020).

Cu toate că nu este inclusă ca atare în cadrul Tratatului de la Lisabona, Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene a dobândit caracter juridic obligatoriu ca urmare a articolului 6, aliniatul (1) din cadrul Tratatului privind Uniunea Europeană. În vederea respectării drepturilor omului, articolul 7 din cadrul Tratatului privind Uniunea Europeană a introdus un mecanism menit să constate încălcări semnificative ale valorilor Uniunii de către o țară membră și sancționarea respectivelor încălcări. Există obligația pentru Uniunea Europeană de a respecta *Carta drepturilor fundamentale*, aceasta conținând setul de drepturi pentru Uniune și țările membre, în momentul aplicării legislației UE. În vederea promovării protecției drepturilor fundamentale, realizarea și intrarea în vigoare a Cartei drepturilor fundamentale, alături de Tratatul de la Lisabona, constituie cele mai recente contribuții ale Uniunii Europene în acest sens[25].

Carta cuprinde un set de drepturi având caracter personal, civil, politic, economic și social, care se adresează cetățenilor statelor membre ale Uniunii Europene precum și rezidenților aflați pe teritoriul acesteia[26].

Intrând în vigoare, *Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene* a dobândit o valoare juridică egală cu a tratatelor. Drepturile omului se regăsesc în cadrul libertăților fundamentale pe care s-a construit organizația, dar au fost cuprinse și în interiorul unui număr mare de norme comunitare[27].

Aceste tratate scot în evidență rolul major deținut de garanția politică a drepturilor omului, respectarea deplină a acestor drepturi devenind o condiție a aderării la Uniune. Prin urmare, Consiliul European realizează un control dublu: preventiv și represiv. În ceea ce privește prevenția, Consiliul deține prerogativa de a stabili, prin intermediul unei majorități de 4/5 din numărul total al membrilor și după audierea statului vizat, că există riscul violării principiilor prezente în articolul 6 paragraful 1. Totodată, dacă situația o cere, îi poate adresa recomandări statului în cauză. Latura represivă a acestei monitorizări politice se realizează făcându-se apel la articolul 7 paragraful 2. Care îi permite Consiliului UE să hotărască, cu unanimitate de voturi, în privința propunerii unei țări membre sau a Comisiei Europene și în urma primirii avizului conform din partea Parlamentului European, violarea de către o țară membră a drepturilor omului și să decidă suspendarea unor drepturi ale acestuia, inclusiv anularea dreptului de vot prevăzut în cadrul Tratatului asupra Uniunii Europene[28].

Evocarea drepturilor fundamentale de către Curtea de la Luxemburg se realizează prin raportarea la tradițiile constituționale ale țărilor componente și a documentelor internaționale privitoare la drepturile omului. În același timp, dreptul comunitar cuprinde referiri la problematica liberei circulații și a nondiscriminării. Totodată, Curtea de Justiție a dedus unele drepturi sociale rezultate din dispozițiile economice ale dreptului Uniunii[29].

Anterior Tratatului de la Lisabona, o serie de principii referitoare la protecția unor categorii de drepturi au rezultat din dreptul comunitar. În cadrul Tratatului de instituire a Comunității Economice Europene au fost consemnate principiile liberei circulații a persoanelor și al nondiscriminării. Acestea au reprezentat principii structurale ale Comunității. Principiul liberei circulații are o aplicabilitate diferențiată, în funcție de proveniența cetățenilor: dacă

[25] *Parlamentul European. Fișe descriptive despre Uniunea Europeană. Tratatele inițiale,* https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/1/tratatele-initiale, (accesat la 09.10.2020).
[26] *Uniunea Europeană. Drepturile omului și democrația*, https://europa.eu/european-union/topics/human-rights_ro, (accesat la 06.102020).
[27] Nicolae Voiculescu, *op. cit*., p. 161.
[28] Bianca Selejan-Guțan, *op. cit*., p. 233.
[29] *Ibidem*.

aceştia sunt cetăţeni ai ţărilor membre sau ai altor state. În cadrul Comunităţii, libera circulaţie constituie un principiu de bază. Tratatul de instituire a Comunităţii Economice Europene, la articolul 48 paragraful 3, subliniază dreptul lucrătorilor de a munci în orice stat membru al Comunităţii şi de a se reuni cu familia pe teritoriul ţării unde îşi desfăşoară activitatea. Aşadar, principiul liberei circulaţii implică pentru cetăţenii statelor membre libertatea de a se stabili şi de a dobândi un loc de muncă în orice stat membru. Principiul liberei circulaţii a fost consolidat odată cu implementarea Acordurilor de la Schengen, care au condus, gradual, la eliminarea controalelor de frontieră pe teritoriul Uniunii[30].

Dreptul comunitar nu conţinea o dispoziţie generală referitoare la respectarea principiului nondiscriminării în toate domeniile. Datorită acestui fapt, Curtea Europeană de Justiţie a acţionat pentru ca acest principiu să devină unul din principiile de bază ale dreptului. Treptat, s-a afirmat necesitatea includerii acestuia în textele comunitare[31].

O lungă perioadă, în cadrul procesului de construcţie europeană interesul pentru protecţia drepturilor omului a fost unul secundar. În prezent, respectarea drepturilor omului constituie o condiţie de aderare la Uniunea Europeană şi marchează relaţiile dintre statele din interiorul Uniunii sau dintre aceasta şi ţările terţe.

BIBLIOGRAPHY

Buergenthal, Thomas, Renate Weber, *Dreptul internaţional al drepturilor omului*, Bucureşti, Editura ALL, 1996.

Cohen-Jonathan, G., *Aspects européens des droits fondamentaux*, Montchrestien, Ed. a 2-a, 1999. Cohen-Jonathan, Gérard, William Schabas (sous la direction de), *La peine capitale et le droit international des droits de l´homme*, Paris, Editions LGDJ – Pantheon-Assas, 2003.

Delmas-Marty, Mireille, *Pour un droit commun de l'humanité*, Textuel, 1996.

Delmas-Marty, Mireille, Claude Lucas de Leyssac (sous la direction de), *Libertés et droits fondamentaux*, 2e edition, Paris, Editiond du Seuil, 2002.

Drzedczewski, A., *La prevention des violations des droits de l'homme: les mécanismes de suivi du Conseil de l'Europe*, RTDH, 2000.

Gomien, Donna, *Introducere în Convenţia Europeană a Drepturilor Omului*, Bucureşti, Editura ALL, 1993.

Greer, Steven, *La marge d´appreciation: interpretation et pouvoir discretionnaire dans le cadre de la Convention Européenne des Droits de l´Homme*, Strasbourg, Editions du Conseil de l´Europe, 2000.

Guţan, Bianca-Selejan, *Protecţia europeană a drepturilor omului*, Ed. a 3-a, rev., Bucureşti, Editura C.H. Beck, 2008.

Hanski, Raija, Markku Suksi (editors), *An Introduction to the International Protection of Human Rights*, Abo Akademi University, 2002.

Harris, David J., Michael O´Boyle, Colin Warbrick, *Law of the European Convention of Human Rights*, London, Butterworths, 1995.

Harris, David J., Donna Gomien, Leo Zwaak, *Convention Européenne des Droits de l´Homme et Charte Sociale Européenne: droit et pratique*, Strasbourg, Editions du Conseil de l´Europe, 1997. Lambert-Abdelgawad, Elisabeth, *L´execution des arrets de la Cour Européenne des Droits de l´Homme*, Strasbourg, Editions du Conseil de l´Europe, 2003.

[30] *Ibidem*.
[31] *Ibidem*.

Lochak, Daniele, *Les droits de l´homme*, Paris, Editions La Decouverte, 2002.

Marguénaud, Jean-Pierre, La Cour européenne des droits de l´homme, 2e édition, Paris, Dalloz (Connaissance du droit), 2002.

Micu, Doina, *Garantarea drepturilor omului*, Bucureşti, Editura All Beck, 2003.

Morange, J., *La déclaration des droits de l'homme et du citoyen*, PUF, <<Que sais-je?>>, ed. a 3-a, 1993.

Mowbray, Alastair, *Cases and Materials on the European Convention on Human Rights*, London, Butterworths, 2001.

Owen, D., *Les droits de l'homme*, Robert Laffont, 1978.

Parlamentul European. Fişe descriptive despre Uniunea Europeană. Tratatele iniţiale; accesibil online: *https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/1/tratatele-initiale.*

Pettiti, Louis-Edmond, Pierre-Henri Imbert, Emmanuel Decaux, *La Convention Européenne des Droits de l´Homme. Commentaire article par article*, Paris, Editions Economica, 2000.

Popescu, Corneliu-Liviu, *Protecţia europeană a drepturilor omului*, Bucureşti, Editura All Beck, 2000.

Renucci, Jean-François, *Tratat de drept european al drepturilor omului*, Bucureşti, Editura Hamangiu, 2009.

Rigaux, F., *Les fondements philosophiques des droits de l'homme*, RTDH, 2007.

Sudre, F., *La Convention Européen des Droits de l'Homme*, Paris, PUF, 1997.

Uniunea Europeană. Drepturile omului şi democraţia; accesibil online: https://europa.eu/european-union/topics/human-rights_ro.

Voiculescu, Nicolae, *Protecţia internaţională a drepturilor omului: note de curs*, Ed. a 2-a, reviz., Bucureşti, Editura Hamangiu, 2017.

Wachsmann, Patrick, *Les droits de l´homme*, 4e éditions, Paris, Dalloz (Connaissance du droit), 2002.

VIOLENCE BASED ON IDENTITY - SOURCE OF THE GENOCIDE. INTERDISCIPLINARY APPROACHES

Alina Gentimir
Assistant Professor, Dr., "Alexandru Ioan Cuza" University, Iasi

Abstract: The current challenges that mark both the existence of individuals and community might lead to the appearance of essential questions such as: who are individuals in relation to themselves, but also to others? What is community? The common element of the core of the answers is the concept of identity. No matter whether it is achieved an analysis to a micro-scale and are established the elements that define the individual as a person with own personality, character, psychological profile, or whether it is accomplished a study to a macro-scale and are retain the characteristic elements of the community, which might be regulated as a state and defined by belonging to a nation, currently, it has to be noticed a general disturbance of the manifestation, of evolution of the situations in which identity might attract violence. The mere existence of individual and collective chaos must alarm and draw in actions to prevent the emergence in the first stage of the discrimination based on identity, then violence between ad hoc or organized groups, which support the two conflicting values: freedom and security, thus preventing the commission of specific crimes of extremism or even crimes of genocide.

Keywords: identity, community, State, genocide, prevention

Introduction

Today more than before, it is recommended to proceed in the direction of prevention of international crimes. The dynamic of international community, bewildered by health crises, shows in an absolute manner which are the individuals' vulnerabilities, no matter whether they are analyzed as members of community or whether they manifest their individual interest. Maybe not what is happening now would be a fact which could worry, but the way the events could evoluate, especially when many negative social phenomenons will manifest together to the level of entire international community, creating the space for revealing of the constitutive elements of international crimes, such as was crimes, crimes against humanity, genocide.

The action plan which is required to prevent emergence and development of violence based on identity in society has to be organized to main three levels: individual level, national level, international level.

1. Actions to individual level

1.1. Psychological and sociological perspective

The individual represents the main pion in the strategy of violence prevention. The fundamental questions which have to influence the final social individual product are established by multidisciplinary questions related to a main concept: identity. Who is an individual? Who is he/she from internal perspective? Which is his temperament? Who is he/she from the perspective of social community? Which social roles is playing? Which are his/hers convictions? Which are his/her constrains? Which are the social values on which is build on his/her system of values? Exactly, these social values preferences are the most important because they represent the key of the means used by individual in its social actions, in its interactions with the other members of community.

As well, essential is the conscience of the individual, seen as a complex concept. The importance of psychological conscience is obvious because it is influenced both by emotions and intuition, showing the belonging of the individual to the human race. Thanks to it the individual feels what he/she can do or when is better to act or not act. Moral conscience, the second type of conscience, intervine afterwards and helps individual to establish what is good and what is bed to do from perspective of the community.

Putting together all the elements discussed about individual, it has to be concluded that individual, being introverted or extroverted, no matter the social role is considered by him/her being more represented in his life, has to keep his/her inner balance most of the time, has to act mostly thanks to his conviction, more than thanks to the social constrains made by society over him/her. Otherwise, it would be created the individual premises for frustrations, both individual and collective, which will be exploited in difficult moments of the individual's life or community's situation.

Beyond all the elements of individual identity, elements referring to race, ethnicity, nationality has created over the time inter-individual and collective clashes, depending on the

importance of this elements for the individual. Sometimes, no matter how much was conscious the individual of his/her membership to a certain race, or ethnic or national group, thanks to psychology of masses, he/she makes negative allegations or even commits imoral and illegal actions.

1.2. Legal perspective

Today, the individual has to perceived himself/herself as subject of law not only to national level, but to international level, too. He/she has to realize all the time that he has to perceive, think and act in accordance with the general rules of the society to the establishment whom he/she has to have an essential contribution. So, an active participation of the individual to the decision process and enforcement of the norms has to be the normal individual behavior.

As well, it is important that individual to perceive himself/herself as holders of rights and duties, all connected to the collective and individual values' system. The key concept of the relation between rights and duties has to be the respect, concept which has to be seen in its horizontal and vertical dimensions. *Horizontal respect* is manifested between individuals when the exercises their rights and fulfil their duties. *Vertical respect* is seen in the interaction between the State bodies and institutions and the individuals. Even both types of respect are important, vertical respect is fundamental because it may be considered by individual as a model for the relation which has to have with the other individuals.

As well vital as the relation of the individuals with local and national authorities is the relation with international communities bodies. The field of human right offers a special opportunity: individual is a subject of international law, as the States or international intergovernmental organizations are. So, individual may introduce a complain against a State or an intergovernmental organization to an regional or international mechanism - Commission, Committee, Court - if they violated his/her rights in their activities and obtain the conviction of the State organization and their compulsion to change the activities which brake the rights. This legal reality has to transforme the way individual perceives, assumes and involves the relation with himself/herself, with State and international community and focus on his/her role in the maintenance of the peace, stability and security of the community where he/she lives.

1.3. Final remarks

In conclusion, it is compelling that the individual has to became conscious that he/she has an identity and that his/her identity is composed by his/her approach over the social values such as dignity, liberty, equality, solidarity, nationality, ethnicity, citizenship, race, gender, family etc. And more than this, individuals has to be aware of his real power over the relations with national and international bodies, he/she being the one who is decides who will be members of these bodies and, as well, the one who has to take actions against officials who violates his rights committing or overlooking their activities.

2. Actions to national level

2.1. Preliminary remarks

The main role in controlling the violence based on identity in a society, no matter the level it has, belongs to the State. Having the mandate of the individuals to manage the good administration of the national community, the State has to assure the balance of development of all the fields considered essential for a flourishing community: politics, economy, internal and foreigner affairs, education etc.

The complexity of the activity of the State reveals its multiple dimensions: establishing an extended and efficient legal framework - criminal legislation to provide the crime of genocide and international crime; national tribunals to have competence *ratione materiae* to decide over international crimes - and organizing the proper infrastructure to provide good functioning of the States bodies and entire society.

Particularly, regarding to violence based on identity, State has to devise its strategy gradually, in accordance with general criminal policy and the stages of the process of violence. Thus, it would be necessary actions of prevention of the violence, control of the violence while it is happening and, finally, sanction of the authors of the violence.

2.2. *Prevention of the violence based on identity - essential State activity*

The most important type State activity is the one of prevention, no matter if it refers to the constant analyses of risk factors, catalyst factors, triggers factors and worrying situations, or to the instruments of immediate reaction during the violence based on identity, or to the efforts to rebuild the community after the violence based on identity.

Regarding risk factors, the State continuously has to be organized in accordance with standards of the right political regime - democracy, functional political infrastructure and it has to cultivate a good relation with its citizens, eliminating the distrust in the officials,polishing factionalism on identity criteria and discrimination general and specific policies.

As well, the State has to overcome, but not to ignore the history of conflicts based on identity which happened on its territory or the cultural trauma of the past. Constant emotional compensations - museums, monuments, commemorations - or financial indemnities for the victims of genocide or other international crimes or victims' families would defuse the need to get the revenge and to have a collective mourn.

Economical dimension of the State activity influence considerably the emergence of violence based on identity if are eradicated black market and underground economy, instability of macro-economy and economical discrimination.

But more, relevant are the action of a State to abolish the social fragmentation: to suppress social division based on identity, to annihilate demographic pressure, to offer equal acces to goods and services, to eliminate gender inequalities.

2.3. Specific action of prevention. Genocide prevention

Existence of in a State community of the identitary groups doubled of a systematic discrimination will lead to a general segregation of the community. A constant lack of respect for legal national and international framework and disregard of internal and external pressures are ideal premises for emergence of genocide.

Thus, the State bodies should be contently mindful if its citizens have the tendency to organize in opposite groups which might or not adopt symbolic visible marks and to discourage from the beginning such actions. As well, the State itself has to refrain to establish through its policies a division of the community offering different criteria for discrimination - ethnicity, nationality, religion, race - of a certain group of individuals, which in time might experience situation of partial or total restriction of their rights or, more, might be excluded from the category of human being. Activity such as planning structures in order to persecute this minority group or elimination of the moderates and keeping the extremists, drawing up lists of the members, arrangements for mass killings, identification of the victims and their separation from

the rest of community, mass extermination are considered stages for crime of genocide, consequently, has to be imperatively avoided.

3. Action to international level

3.1. Preliminary remarks

International community has the obligation to intervine regarding the violence based on identity using the same means and methods as the State. Essential are the rules of actions provided by the international or regional legal framework. But, the effectiveness of the actions is assured by the emergence and activity of the mechanisms established to the regional and international level.

Both norms and bodies to the suprastatal level are the expression of the common understanding of all States which are involved or might be involved in violence based on identity situations. Solidarity and unity of actions are essential for overcoming difficult moments for a certain State, or certain region or for whole international community.

Beyond all the international duties assumed by the States themselves and by international or regional intergovernmental organizations - Unites Nations, NATO, Council of Europe, OSCE, European Union, African Unity, Organization of American States - comes out the general responsibility to protect.

3.2. Responsibility to protect

The doctrine of responsibility to protect represents the key of the violence's based on identity prevention and eradication. It refers to the international duty to assure the protection of the communities from genocide, crimes against humanity, war crimes, ethnic cleansing in the case in which the States are not able or are unwilling to intervine in such a direction.

Taking into account that the sovereignty of the State is regulated by both national and international legal framework, international community has to act gradually in situations of violence based on identity. Firstly, it has to encourage and support the States in enforcement of their responsibility to protect their citizens. Secondly, only when a State doesn't fulfil this duty assumed in from of international community, the community will prepare collective actions in accordance with United Nations Charter, which usefully and decisively will eradicate the violence based on identity.

3.3. International criminal justice or truth commissions?

Given the lack of efficiency of the preventive national and international measure, after the end of the violence based on identity, international community has to activate certain mechanism in order to sanction the perpetrators and, as well to prevent further violence based on identity.

Taking into consideration that the main goal has to be obstruction of violence based on identity it is difficult to make a choice and decide which would be the proper method to achieve the peace in a community: peace or justice?

Over the years, no matter the type of the international criminal tribunal, whether it is special created to decide over the international crimes committed in a certain State - *ad hoc* tribunal - or is a hybrid tribunal - mixte structure and legal framework - or whether is permanent tribunal - International Criminal Court, has showed up different critics related the legitimacy of the tribunal, its independence and impartiality, given the tight relation with international or national political bodies.

Truth commissions, even were organized seldom after the conflicts, have demonstrated that they assured the balance between the interests of the victims - perpetrators to be aware of their crimes and change their behaviour in the future - and interests of the violence's authors - sanctions to be bearable. Only this kind of balance will provide the proper premises for extinguish the deep sources of violence based on identity existing in a certain community. Otherwise, the need for revenge of the individuals who directly or indirectly had been affected by violence will grow in time and will create the proper reasons for new violence based on identity.

Conclusions

All the subject of law - individuals, non-governmental organizations, State, inter-governmental organizations - have to learn the lessons of the past and with good faith have to honestly assume national vulnerability based on identity and initiate a collective and coordinated action in order to put in practice the engagements of the States to implement preventive

strategies against violence based on identity and to cooperated tightly with international community in order to suppress, on the right time, situations which might affect, if they are extended to a larger scale, the peace and security of whole humankind.

Bibliography

4. Kurt Mundorff, *A Cultural Interpretation of the Genocide Convention*, 2020
5. William Schabas, *An Introduction to the International Criminal*, 2017
6. Waller, James, Confronting Evil: Engaging Our Responsibility to Prevent Genocide, Oxford University Press, 2016
7. Sheri P. Rosenberg, Tibi Galis, and Alex Zucker, *Reconstructing Atrocity Prevention*, Cambridge University Press, 2015
8. Cherif Bassiouni, *Introduction to International Criminal Law*, Martinus Nijhoff Publishers, 2013
9. Rosenberg, Sheri P., *Responsibility to Protect: A Framework for Prevention*. Global Responsibility to Protect 1, Brill Publishers, 2009
10. Constantin Enăchescu, *Tratat de psihologie morală* (ediţia a III-a revăzută şi adăugită), Editura Polirom, Iasi, 2008
11. William Schabas, *Genocide in International Law: The Crimes of Crimes*, 2000
12. Gregory Staton, *Ten stages of genocide*, http://genocidewatch.net/genocide-2/8-stages-of-genocide/
13. Auschwitz Institute for the Prevention of Genocide and Mass Atrocities Course on *Introduction in the prevention of mass atrocities*, *http://www.auschwitzinstitute.org/*